

Jesuit-Krauss-McCormick Library

B4372 .A2 1920 v.8

Kierkegaard, Sren Aabye

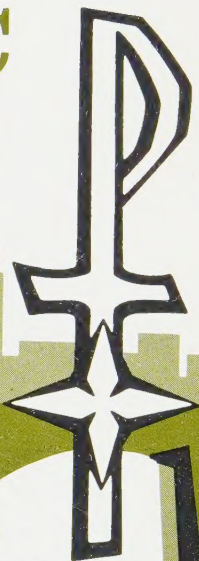
MAIN

Sren Kierkegaards samlede vrker

3 9967 00256 7480

LSTC Library

Gift of
Mrs. Lauri Pekkusaari

LUTHERAN SCHOOL OF THEOLOGY AT CHICAGO

Digitized by the Internet Archive
in 2025

Søren Kierkegaards
Samlede Værker.

Søren Kierkegaards
Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg
og H. D. Lange.

Anden Udgave.

Ottende Bind.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1926.

LIBRARY
LUTHERAN SCHOOL OF THEOLOGY

Indhold.

En literair Anmeldelse	Side 5
Opbyggelige Taler i forskjellig Aand (1847)	123

En literair Anmeldelse.

Udgivet af

J. L. Heiberg.

En literair Anmeldelse.

De Tidsaldre, Novelle af Forfatteren til „en Hverdags-
historie“, udgiven af J. L. Heiberg.

Abhv. Keigel. 1845,

anmeldt

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Keigel.

Troft i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1846.

Den Navnløse — og dog saa Navnkundige, Forfatteren
af „en Hverdags-Historie“

helliges

dette lille Skrift.

Forord.

Denne Anmeldelse var, førend den paabegyndtes, bestemt for nordisk Literaturtidende. Dens Uforholdsmæssighed i Forhold til hiint Blads ringe Omfang, da endog dets halve Deel omfatter svensk og norsk Literatur, blev mig snart indlysende, item min Uduelighed til at skrive i Blade. Intet æsthetisk Tidsskrift existerer: nu vel, saa lad dette ogsaa være, hvad der oftere i Anmeldelsen bliver Tale om, Enheden af Omgivelsens Reflex og den psykologiske Consequentz, Enheden af, at jeg er Forfatteren og Anmeldelsen derfor uforholdsmæssig stor, og af, at en udførligere Anmeldelse nuomstunder maa udgives som en Bog for sig selv. Man vil forøvrigt let see, at Anmeldelsen ikke er for æsthetiske og kritiske Avislæsere, men for fornuftige Skabninger, der give sig Tid og Taalmodighed til at kunne læse en lille Bog, uden at deraf følger, at de just ville læse denne. At Bogen er skreven for dem, betyder jo ingenlunde, at den forpligter dem til at læse, det betyder i det Høieste blot, at den fritager de ved Avis-Læsning æsthetisk og kritisk Dagne fra at læse.

G. R.

Indledning.

Ofte nok føres der i Verden mellem Mand og Mand Klage over Utroskab og Troløshed, og ofte nok ligger det Romiske kun altfor nært: at Forholdet ikke er Forstjællighedens, men et desto værre tro Gjenbillede af den gjensidige Vighed, at det er tvende Forandrede, der i ny Misforstaaelse vedblive at forholde sig til hinanden den ene som den andens Anklager, istedenfor affides at anklage sig selv og finde Forstaaelsen. Hvor Meget nemlig end eet Menneske og med hvor megen Ret forestaer et andet Menneske Utroskab, Foranderlighed, Ustadighed: han vogte sig dog for at forklare sin egen Ustadighed deraf; thi dermed angiver han jo sig selv som Den, der har Loven for sin Eksistents uden for sig selv; men hvad er Foranderlighed Andet? Er det sandt, at Tiden forandrer Alt — det Foranderlige, saa er det ogsaa sandt, at Tiden aabenbarer, hvo det var, der ikke forandrede sig. Istedenfor Klage og Anklage og Mellemværende og Dom i Sagen har da ethvert trofast og sluttet Menneske den Opreisning i Vente, at det andet Eftersyn i Tiden vil vise, om han var utro og om Anklagen for Utroskab havde Magt til at forandre ham eller ikke. Det er ironisk nok, at stundom Den, der øieblikkeligt anklagede en Anden, i Eftersynets Dieblisk næsten kunde ønske, at Anklagens Hidsigthed havde haft den modsatte Virkning af hvad man dengang ønskede, fordi det nu viser sig, at den Anklagende var Den, der forandrede sig, og

nu maafkee i ny Hidfighed ligner sig selv ved at anklage denne Uforanderlighed. Saa lidet som Smerten og Lidelsen og Livsfaren altid er, hvor Skriget er: saa lidet er Trostaben mod sig selv altid der, hvor Anklagen over en Anden er høirøstet.

Dette Samme gjentager sig ogsaa ikke sjældent i de litteraire Forhold: at en Forfatter anklager Tidens Utroskab og Tiden Forfatterens, det være nu hans Egners formeentlige Aftagen eller at han maafkee kun altfor urolig og travl for at fyldestgjøre Tidens Fordringer selv hitter paa Noget, som dog ikke tilfredsstiller Tiden. Maafkee er der Feil paa begge Sider, men atter her vil det andet Eftersyn afgjøre, om det er en Forfatter, der væsentligen bliver sig selv tro, medens Verden forandres, eller en ustadig Mand, „en vildfarende Stjerne“, der ved Foranderlighed vil fange det Foranderlige, medens Nemesis fanger ham i hans egen Snare. Forholdet er saaledes her det samme som hiint paaviste mellem Mand og Mand, men da er det i Literaturen tillige paa en anden Maade indviklet og gjort dialektisk; thi de tvende Enkelte blive dog i en vis faktisk Forstand de Samme, men en Tid, en Læseverden er anderledes dialektisk. Den blot lidt ældre Forfatter seer sig snart, hvad enten han er forladt eller anerkjendt, omgiven af en ny Tid, en herskende Tid, denne være nu mere udviklet berettiget i sin Fordring eller vildledt som hiin ny Pharao, der ikke tilstrækkeligen kjendte Joseph og hans Fortjenester. Den forandrede Tid udtrykker da stundom Forandringen ved at anklage Forfatteren for Utroskab mod sin Tid, hvilket er misligt, især naar det ikke tydeliggjøres hvad der skal forstaaes ved sin Tid eller Tiden; thi saa er det eo ipso umuligt Andet, end at enhver Forfatter maa ende med at blive sin Tid utro, netop ved at blive sin Tid tro, da Tiden sophistisk bestandigt er den ny Afsløsning, Forfatteren det enkelte Menneske, der bliver ældre med hvert Aar, kun kan fornyes i sig selv, men ikke blive Tid efter anden et nyt Menneske. Skal det tilshyneladende metaphysisk Dybsindige om Tidens Fordring ikke opløse sig i Forvirring, maa atter her ethist det andet Eftersyn antages at kunne dømme ved at afgjøre, om det

var en Forfatter, der blev sig selv tro trods Tidens Fordring, eller en, der sveeg sig selv og bitterligt af ham selv overtagne Forpligtelser og saaledes misliggjorde en berettiget Fordrings Opfyldelse, eller endeligen en Tusindkunstner, der endte med at tage sig selv ved Næsen. Derksom nemlig det Ethiske ikke indrømmes en afgjørende Overvægt mod alt det Overilede om Tidens Fordring, saa forskylder ikke blot vor, men enhver Tid en uretfærdig og ufjønksom og meningsløs Udfærd mod alle ældre Forfattere. Selv hvis en herskesyg ældre Generation vil sikke sig ved et bethlehemitisk Barnemord: derfor bliver et litterairt Fadermord lige affkheligt*).

Man hører ikke sjældent i vor Tid Ynglinge tale vise Ord; naar man hører nærmere til, hører man jo rigtignok, at det er Ynglinge; thi hvad der ikke undgaaer den Vise, at Alt, hvad han siger, angaaer ham selv (saa egoistisk er han!), det undgaaer Ynglingen (saa begejstret er han!). Hvad den Vise gør, at han forstaaer Alt om sig selv og bestandigt forstaaer sig selv under, det gør Ynglingen ikke, han gør Fordringen og underforstaaer ikke sig selv, neppe noget Menneske — saadanne Fordringer gør han. Man skulde troe, det var en beruset Guddom der talte, saaledes rutter han med Mennesker, saaledes svimler han i en phantastisk Forestilling om en Den, der skulde formaae at tilegne sig det Uhyre, der præsteredes ved Generationernes umenneskeligt forcerede Anstrængelse; mindst af Alt skulde man troe, det var et enkelt Menneske der talte. Det forstaaer sig han taler rigtignok i Tidens Navn om Tidens Fordring; men det er jo netop Modsigelsen, der burde standse Ynglingens eventyrlige Grusomhed, thi saa grusom har da aldrig Nogen været, ingen

*) Dette kan jeg maaskee allerbedst sige, da jeg selv er en Yngre, men tillige Gud skee Lov aldrig har haft Noget med Tidens Fordring at gøre ved at være forpligtet til dens Krigstjeneste. Det er gaaet mig med Tidens Fordring som det i sin Tid gik mig med Militair-Tjenesten: jeg fik strax min Afsted, og begge Gange var det, hvad jeg onskede. Men naar man begynder med Afsteden, har man altid den Fordeel, at man ikke kommer for langt ind i det.

Røver-Capitain i Romanen, som Tidens Fordring er det i en Unglings Mund; saa grusom var end ikke Heliogabal — mod Strudse, thi han lod dog ikke dræbe flere end han kunde spise. Knappere og knappere tilmaales Diæterne for de Udmærkede, hurtigere og hurtigere vækkes der Mistanke om Utroskab mod Tidens Fordring, nye og nye Kræfter fordrer Tiden i Unglingens Mund. Og Den, der formodentligen ganske uopfordret gjør Fordringen, Den, der altsaa paa en eller anden Maade ved Utroskab mod sig selv og mod det at være Menneſke har tilegnet sig Fordringen, som fordrer Troſkab, han denne uhyre Creditor, der ſlet ikke kan forklare, hvorledes han ſelv er kommen i Beſiddelse af Fordringen, men blot gjør den gjeldende: han drømmer ikke om, at med den Dom, han dømmer, ja med en ſtrængere Dom og et knappere Maal vil han blive dømt. Inderlighed til at ville lære af Livet finder man ſjeldnere, men deſto hyppigere Vhſt og Tilbøielighed og gjensidig Fremſkynden til at blive bedragen af Livet. Uforfærdet ſynes man ikke ſocratick at frygte for at blive bedragen; thi Gudens Stemme er altid en Hvidſken og Tidens Fordring i et tuſindtunget Rygtes Form er ikke et almagtigt Bliv der ſkaber ſtore Mænd, men et Røre i Affaldet, der ſkaber Forvirrede, et Abracadabra, der frembringer, ſom al Frembringelse er det, i Vighed med ſig ſelv. Endnu mindre ſynes man ſocratick at frygte meeſt for at blive bedragen af ſig ſelv, og allermindſt ſynes man opmærksom paa, at hvis af alle Bedragne de ere de Ulykkeligſte, der bedrage ſig ſelv, ſaa er blandt diſſe de igjen de Ulykkeligſte, der i Modſætning til de fromt Bedragne ere formaaſteligen bedragne af ſig ſelv. Langſom til at høre, hurtig til at dømme, efterkommer man kun halvt det Socraticke: at ſlutte beſkedent fra det Lidet, man forſtaaer; thi man ſlutter overmodigt — fra det Lidet, man forſtaaer. Det Diebliffelige, en glimrende Begyndelse og en ny Tidsregnings Dateren fra denne er det Lidet man forſtaaer — derſom det da ellers er muligt at forſtaa det Diebliffelige og forſtaa Begyndelſen, da jo det Diebliffelige mangler det Evige, og Begyndelſen mangler Slutningen førend Meningen er ude,

og det burde man dog oppebie, ikke saa meget for Menings som for Forstaaelsens Skyld. Det Næste altsaa; nu det behøves ikke, naar man taler i Tidens Navn, thi Tiden, saaledes abstrakt forstaaet, er en høist ligegyldig Magt, den kommer saa vist nok godt fra det, selv om ingen Yngling er bekymret paa dens Vegne. Men de enkelte Mennesker, der jo hver skulle have sin Tid? For de enkelte Mennesker kommer der jo et Næste, Eftersætningen efter den glimrende Forsætning — Ungdommens lykkelige Dage, da man selv var Tidens Fordring. Altsaa dette Næste; og jo knappere Tiden tilmaales de Eldre, desto hurtigere kommer jo dette Næste over En, og desto længere bliver Eftersætningen, og desto kortere bliver den Smule Forsætning, som man har forstaaet, hvis den ikke bliver til slet Intet, da det bliver umuligt at forstaae den sammen med Eftersætningen. I Sandhed en glimrende Begyndelse med den nye Tidsregning! Det kan man kalde ikke at begynde med Intet men hellere at Begyndelsen endte med at blive til Intet. Ikke Pandoras Øste kunde indeholde saa mange Ulykker og saa megen Glendighed, som der er skjult i det lille Ord: Tidens Fordring. Hver Den, der har leflet med dette Ord, kan tage Skade for Hjemgjæld; han kan jo ikke klage over Tidens Fordring, naar han selv har udfordret den! Og dog vil man ikke forstaae det Næste. Bekymret for sig selv at lade sig veilede, i Jnderlighed og med Beundring at glædes ved den Eldre, naar han bliver sig selv tro, at opbygges ved de 50 Aars trofaste Tjeneste, at forstaae langsomt, at lære af den Høiærværdige, af hvem man lærer noget Andet end af Diebliffets Eminentfer: til saaledes at lære det Menneskelige og at forstaae det Umenneskelige, dertil synes man ikke at have Taalmodighed. Men skulde det ogsaa kunne være Tidens Fordring? Ja, er det ikke Tidens Fordring, saa er det dog den Magts, der er høiere end Tidens, thi det er Evighedens; er det ikke Menneskenes, saa er det Gudens; er det ikke Ynglingens, saa er det den Gamle af Dages! Og er det vel Trofskab kun umenneskeligt at fordrø Trofskab; og er det vel Trofskab at love meget Mere end noget Menneske kan holde; og ligger det Comiske ikke stun-

dom nær nok, naar Striden er mellem Tvende, af hvilke den Eine kun umenneskeligt fordrer Trost og uden at forpligte sig selv og derved lære hvad menneskelig Trost er, den Anden forpligtede sig selv saaledes, at Trost blev umulig, og Utro er de Stridendes fælles Vished i Forandringen!

Men forholder dette i det Hele sig nu saaledes, og kun lidt lysteligt: hvor vederkvægende da at samle sin Opmærksomhed paa et Phænomen, hvor det Ønskelige er samlet i gjensidig Enighed, at lade sin egen, maaskee en Læser, Tanke dvæle ved det Tilforladelige, at minde sig selv, maaskee en Læser, om, hvad vi vel Alle veed mere eller mindre tydeligt. Thi idet jeg nævner „Hverdags-Historien“ er her heldigviis ingen mig forhadet Anledning for en Recensents trøble Vigtighed med at henlede Opmærksomhed, at sætte paa Standpunktet, med at vise Nødvendigheden i Udvikling, at Forfatteren netop nu maatte blive Dramatiker, nu Naturforsker o. s. v.; men en mig kjær Anledning til at minde om en skøn Erindrings lykkelige Gjentagelse. Forfatteren er jo bleven den samme, „een i Alle“; Læseverdenen behøver jo ikke at oplyses, behøver end ikke at paaminde, men kunde maaskee dog finde en Glæde i at minde om hvad den veed. Herre Gud, den faar jo saa meget Nyt at vide, at dette næsten bliver en Afvevling at læse. Idet jeg nævner „Hverdags-Historien“ venter Ingen, end ikke den hidsigste Ungling, at være Vidne til en Standret i Tidens Navn over et udlevet Firma, men enhver fordrer billigen, at Anmeldelsen bliver en høitidelig Handling; hvad jeg ønsker og haaber skal skee, og forud erklærer, at hvis det ikke skeer, er Skylden min. Er det altid, efter min Overbeviisning, en Recensents Pligt at være en tjenende Mand, selv om han er i det sjældnere Tilfælde at være Det langt overlegen, han anmelder: her er det ikke let for Nogen at falde i Fristelse, mig er det en Umulighed. Ikke egentligen samtidig med denne Forfatters Begyndelsen er jeg snarere opvoget under ham, og nu samtidig er jeg ikke voget fra Indtrykket.

I snart thyve Aar har der bestaaet et lykkeligt Forhold og

som man siger om Ægteskaber, en god Forstaaelse mellem denne Forfatter og en Læseverden. Det er glædeligt at tænke derpaa, det er velgjørende for En selv at tale derom, om end Taler kunde være forskjellig og atter i sin Forskjellighed netop udvise Forskjellen mellem denne Forfatters Livs-Anskuelse og en mere mærket religiøs Anskuelse. En stærkt religiøst Begeistret vilde ene samle sin Opmærksomhed paa Forfatterens Trostak mod sig selv, og, beundrende, Intet høre om en Læseverdens Forhold, Intet om Verden, hverken om dens Bisald eller dens Mishag; han vilde udbryde: „herligt; her er Noget at lære, ja ethvert Menneske, hvad enten han er Forfatter eller ikke, kan lære heraf; thi af det Almene-Paradigmatiske kan ethvert Menneske lære, og Trostak mod sig selv er det Almene-Paradigmatiske!“ Han vilde ikke sige: kun thybe Mar, men: i thybe Mar! Men da vilde vel hine Fortællingers Forfatter, hvis jeg tør tillade mig at gjøre ham til Censor, medens jeg underkaster mig den Examen at vise, hvorledes og hvad jeg har lært af ham, han vilde formane den Begeistrede ikke at overspringe Livets Møjsommelighed, ikke at lade haant om Lykkens Opmuntringer til Fortjenesten; han vilde vel minde om, hvad der maaskee lader sig betegne ved et tidligere brugt Udtryk, at „Veien gaaer over Sukkenes Bro“*), og da atter lade sin „Sagtmodighed vorde bitterlig“ i Resignationens stille Glæde over Livet, der jo netop her paa en saa skjøn Maade viser, at det er, som vi lære det i Fortællingerne, ja at det endog er bedre, at ikke blot Alt nok efterhaanden bliver godt igjen, men at det var og blev godt. Og dog skulde maaskee hiin begeistrede Religiøse, hvor villigt han end underkastede sig Veiledningen og tog mod Belærelsen, atter vende tilbage til sin Betragtning, der jo ikke overseer Lidelser, ikke letfindigt haaber paa Verden, men religiøst vil, at Lykke og Ulykke skal bethyde lige meget o: lige Lidt, og det Religiøse ikke have Betydning ved og med noget Andet, men absolut Betydning i sig selv.

*) Cfr. Af en endnu Levendes Papirer. Udgivet af S. Kierkegaard. Kjøbenhavn 1838.

Tro har Forfatteren været mod sig selv; vilde Nogen daarligen sige, at han har været tro over Videt, fordi han ikke har havt travlt med at forandre Opgaven, fordi han ikke har vantet om i alle Regioner, fordi han ikke har gøglet med en prunkende Mangfoldighed: da vilde jeg til denne vistnok fingerede Indvending svare: deri ligger netop Forfatterens store Rigdom. Livs-Anskuelsen, der skaberisk bærer disse Fortællinger, er den samme, medens en findrig Opfindsomhed, en riig Erfarings erhvervede Forraad, en frugtbar Stemnings vegetative Trodighed tjenende frembringe Forandringen indenfor den skaberiske Gjentagelse. Uroen er væsentligen den samme, Beroligelsen væsentligen den samme, der kommer i dem alle væsentligen fra det Samme til det Samme; Spliden, der sættes, er i Spændstighed væsentligen den samme, Freden og Hvilen igjen den samme o: Livs-Anskuelsen er den samme. Vil man tage en af disse Fortællinger i sin Totalitet som givne, og nu betragte de andre, og vil man, som man jo gjør, kalde Digterens Frembringelse en Skabelse: saa vilde jeg helst sammenligne denne hele Række af Frembringelser i Forhold til hiin ene med: Opholdelsen. Men er Gud, med hvem Digteren sammenlignes naar han kaldes skabende, er han mindre beundringsværdig i Opholdelsen end i Skabelsen? Og saaledes ogsaa med hiin Forfatters fortsatte Skabelse. Ja dersom det ikke var saaledes med denne Forfatter, vilde hans egne Frembringelser indeholde en Modsigelse mod sig selv. Livs-Anskuelsen, der er indeholdt i Fortællingen, maa atter indeholdes i Frembringelsen, ellers viser dette Misforhold netop, at en Forfatter ingen Livs-Anskuelse har, trods al sin formeentlige Skaben; hvorimod denne Forfatter i Inderlighedens Trostab reproducerer sin egen Oprindelighed i Gjentagelsen. Vilde man med en psykologisk Gradestok ligesom gradere Kraften, saa vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle; vilde man psykologisk ligesom lokke Liden-skabens Fart, vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle. I alle Fortællinger den samme Nærhed ved det daglige Livs Virkelighed, og den samme Fjernhed i Opløftelse;

den samme Nærhed ved Striden, den samme Tjærnhed i Forstaaelsen. Saaledes er denne Forfatter bestandig Virkeligheden lige nær og lige fjern, han er den i Opfattelsen nærmere end en Digter og i den forklarede Gjengivelse mindre fjern end en Digter; thi Forfatterens Livs-Anskuelse ligger i Confiniet mellem det Æsthetiske hen til det Religiøse. Der, hvor Poesien væsentligen hører op, begynder denne Forfatter. Thi Poesien forsoner ikke væsentligen med Virkeligheden, den forsoner gennem Phantasien med Phantasies Idealitet, men denne Forsoning er netop i det virkelige Individ den nye Splid med Virkeligheden. Et Kjendskab til Virkelighedens Smerte, som det ikke kan komme frem i Poesien, (fordi den mindre intensiv end Fortvivlelsen har Tidens og Virkelighedens Dialektik) finder sin Forsoning i en Beroligelse, som Poesien (stricte sic dicta) ikke kan tilegne sig, netop fordi det er en Forsoning med Virkelighed. Men i Fortællingerne opgiver Forfatteren sig aldrig selv en saadan Virkelighedens Smerte, at den kun kunde finde sin Beroligelse i afgjort religiøse Bestemmelser og i det Religiøses Idealitet. Enhver Livs-Anskuelse veed Udveien, og er kjendelig paa, hvilken Udvei den veed. Digteren veed Phantasies Udvei; denne Forfatter veed Virkelighedens; den Religiøse veed det Religiøses. Livs-Anskuelsen er Udveien, og Fortællingen er Veien. Paa Kategoriernes Forhold seer man let, at Ingen kan saaledes forsones med Virkeligheden som denne Forfatter, netop fordi hans Udvei er Virkeligheden. Frembringelsens Mesterstab ligger i, at dette intetsteds læres, men bestandigt skeer, bliver til, at der i Begivenheds og Personligheds Gjennemsigtighed vindes den Ro, i hvilken Fortællingen ender. — At forøvrigt denne Forfatter maatte udmærke sig ved Trostak mod sig selv, er ikke psykologisk vanskeligt at forklare, uden at dog denne ophøjede Lethed gjør Trostaben mindre beundringsværdig. Hverdags-Historien (eller Hverdags-Historierne) viser sig let som en anden Modenheds Frugt, og netop derfor kan der ikke være Tale om de Kriser og afgjørende Forandringer, hvilke en Forfatter, der begynder med en første

Modenhed, maa opleve. Den Livs-Anskuelse, der bærer Hverdags-Historien (hiin første, som har givet dem alle Navn), maa være modnet i Forfatteren førend Frembringelsen. Hans Frembringelse er ikke Moment i hans egen Udvikling, men idet denne er modnet, affætter den som sin Frugt en Frembringelse i Inderlighed. Det er ikke det Geniale, ikke det Talentfulde, ikke Virtuositeten, der constituerer Frembringelsen, saa Produktiviteten væsentligen vilde forsvinde med Dettets Forsvinden, nei Frembringelsen selv, Muligheden af at kunne frembringe noget Saa-dant er snarere Lønningen, som Guden skjenkede Forfatteren, da han anden Gang modnet vandt i en Livs-Anskuelse et Evtigt. Derfor kan han være veiledende, fordi han ikke er en Forfatter, der søger sig selv, men En, der har fundet sig selv, førend han blev Forfatter. Og hvad enten man nu kan finde Hvile i den samme Livs-Anskuelse eller ikke: her er dog Fred, og en stille Aands Uforkrænkelighed; saa lidet som her er et Sønderrivelsens sørgelige Budskab (og Gud veed hvor Nogen kan mene, at dette skal forkyndes!) saa lidet er her nogen Vigtighed, der spænder en nysgjerrig Forventning efter, hvad det nu er, der skal tilfredsstille Tidens Fordring, hvad den urolige Forfatter nu behageligt antager at være det Uhyggelige. Nei, Hverdags-Historien er ikke blot en fuldendt Fortælling, men er Fuldendelsens Noveller. Glad gaaer man til Læsningen, man veed forud, at der er en Livs-Anskuelses Tilforlidelighed, man er ikke uroliget af en vildfarende Stjernes Ontumlinger, men under Beskyttelse af en ledende Stjerne. Forud kjender man Livs-Anskuelsen, frydes nu ved, at den atter bliver til, forandret, men i Gjengelsen, en Forandring, der ikke nysgjerrigt er for Andre ved Masquerade-Dragternes Foranledning til at nappe Nyt, men er for Inderligheden. Snart i tyve Aar er dette skeet saaledes, medens det udvortes Væsen ogsaa er det samme; den samme næsten qvindelige Resignation, der dog indgyder Erbødighed, den samme Beskedenhed i Fremtræden, den samme Afvisenhed fra Allarmen og Tidens Fordringer, den samme Hjemlighed og trofaste Vedhængen ved en dansk Læseverden; thi ogsaa

dette er saa skjønt, at Hverdags-Historien saa godt som ikke er oversat i noget fremmed Sprog: en Noisomhedens og Selvbevidsthedens Glæde over det lille Danmark! — O, skjønt saaledes at være Forfatter, skjønt at være den Navnkundige, der som Udgiver har lagt sit berømte Navn til; som Fortællingerne ere det, saa er ogsaa dette Forhold en Forening i Trost. Udgiveren er ikke bleven berømt ved dem, thi han var det, men Fortællingerne, der selv have erhvervet sig et Navn, næst Udgiverens et af de bethydningsfuldeste, vedblive dog i Navnløshedens Hengivelse at søge Tilhold hos den Navnkundige.

Og Læseverdenen har været Forfatteren tro. Han er altid bleven modtagen som en Njærkommen; og skjønt han aldrig har spændt Forventningen, mindst af Alt over hvad Ret er, har han altid været forventet. Saa var det i Begyndelsen, da Prof. Heiberg æsthetisk overtog Commandoen i dansk Literatur og i „Flybepostens“ overgivne, vittige, opløstende, belærende Underholdning episodisk indslængede disse Fortællinger saaledes, at det skuffede Blikket, og man ikke kunde blive flog paa, om det var Digt eller Virkelighed. Den Yngre har ved ofte at læse Flybeposten og disse Fortællinger ind i det undvigende Sammenhæng søgt at leve sig ind i den Fortryllelse, det maa have været for de Samtidige. Som Modtagelsen var i Begyndelsen, saa var den den samme uforandrede, da Fortællingerne senere Aar efter Aar paa en saa smuk Maade udkom ved Juletid. Thi hvad der end kan indvendes imod, at gjøre en saa tilfældig Tid til Messes-Tid og fornemlig af en saa tilfældig Grund som den, at man behøver Præsenter, som var dansk Literatur slet ikke andet end Præsents-Literatur: Hverdags-Historien er aldrig paa den Maade kommen ved Juletid, dens egen Betydningsfuldhed maatte forhindre en fornærmelig Misforstaaelse, hvis ikke allerede dens tarvelige beskedne Udseende forhindrede enhver endog det første Diekasts Misforstaaelse. Er det end tungt, at den danske Læseverden er saa lille: saa kan dette dog ogsaa have sin smukke Side, og gjøre det muligt, at en Forfatter paa en gemhytlig og velbillig Maade netop ved at holde sin Person ude,

næsten kan træde i personligt Forhold til sin Læseverden. Saaledes kom Hverdags-Historien ved Juletid. Det faldt Ingen ind, at det var en Bog man købte, snarere var Penge-Udgiften som en Douceur, man giver Overbringeren af et hjært Budskab, Bogen var virkelig en Gave, man modtog; man indbildte sig, man smigrede sig hver især med den Forestilling, at det var en Deeltagelse af Forfatteren, at Bogen netop kom ved Juletid. Overrasket greb Læseverdenen efter Hverdags-Historien i Flyveposten sluffet ved Belysningens Tvedydighed, gjækket ved at faae lidt og lidt ad Gangen; som en kjærkommen Gave modtoges den ved Juletid: at vente den var i sig selv hjært, at modtage den forventede, ikke mindre hjært. Paa samme Maade modtoges den ved enhver anden Aarets Tid, som nu den sidste, der kom i November Maaned. Med Modtagelsen har det da siden Begyndelsen haft sin skjønne Forbliven. Og hvor var der vel en egentlig Læser af dansk Literatur, der ikke paa forskjellig Maade gemmer een eller anden af disse Noveller indflettet i sit eget Livs Grindren, det være nu Novellens Betydning for ham, eller dens Betydning for ham i en kjær Situation. Den Yngre har læst den høit, og maaskee ogsaa for Den og Den; de Elskende have forud aftalt, at denne Bog skulde være Nytaars-gaven; en Hustru har betinget sig foruden en ny Silketjole hver Aar tillige den Fortælling af Hverdags-Historien, som maatte udkomme i dette Aar; et elskende Pærs Misforstaelse er bleven hævet, en ægteskabelig Spænding formildet ved Læsningen af en saadan Novelle. Thi ogsaa denne Tilforladelighed har bidraget til, at der er skeet saa mangen Omsætning og Udvegling mellem Menneffene ved Hjælp af disse Noveller: at man forud var sikker paa, ikke at finde noget Virkelighedens Forhold, ikke Venkabets, ikke Elskovens, ikke Ægteskabets, ikke Familiens, ikke Livs-Stillingens, fremstillet i en vildledende Belysning, men tvertimod at finde det tydeliggjort og elskeliggjort.

Men hvilken er da denne Forfatters Magt, hvormed han udretter Dette, naar der ikke er Spørgsmaal om det Enkelte i den enkelte Novelle, ikke om hans Fortrinlighed som Novellist,

men om ham som Repræsentant for en bestemt Livs-Anskuelse, og dette er netop det Mere, han væsentligen har fremfor Novellister i Almindelighed, og et andet Fortrin end det, han indenfor Bestemmelsen Novellist comparativt maa hæbdes. Ofte nok hænder det nemlig En, at man efterat have stiftet Bekjendtskab med en Novelles 17 Personer, hørt dem tale, læst Breve af dem, efterat være ført mængstedes omkring, bundet Local-Kundskaber og profiteret af herlige Udsigter, ender lige saa klog som man var, fordi Novellen selv, totalt betragtet, ender i Bidsomhed, da der mangler Livs-Anskuelse, og Kjendtskabet til de mange Personer dog ikke beriger En væsentligen mere, end om man havde lært 17 Personer at kjende i et Selskab. Bekjendtskabet kan maaskee være ret interessant, men det forklarer ikke Tilværelsen, man finder bekræftet hvad man saadan veed om Menneskene, eller man finder maaskee en ny Individualitet, som man ikke ganske finder den i Virkeligheden; men en Forklaring i Totalitetens Forstand mangler.

Vil man sige om Digteren (og her er ikke Tale om comparative Bestemmelser mellem de enkelte Digtere, men om Qualitets-Prædikatet for det væsentligen at være Digter), at han river hen, at han begejstrer, fordi han væsentligen virker ved Phantasien, saa vilde jeg sige om Hverdags-Historiens Forfatter: han overtaler; thi at han fængsler ved Læsningen, underholder under Læsningen, er ikke saa karakteristiske Bestemmelser, da det Samme jo kan passe paa Digteren og paa mangan anden Novellist. Han overtaler, og ogsaa dette er en vanskelig, men tillige en velgjørende Kunst. Vil man sige, at Digteren (stricte sic dictus) kun har de høie eller de dybe Toner, og derfor egentligen ikke kan tale med Folk, saadanne som disse ere i Virkeligheden: da gjelder det om Hverdags-Historien, at hans Livs-Anskuelse netop har Overtalelsens Mellemtone, og Livs-Anskuelsens Udtalelse netop sin Fuldbendthed heri. Det er ikke stærke, begejstrede og ophidsede Tilraab til at stride, til at nyde, til at trodse Livets Modstand, eller Fortvivlelsens Skrig, som her høres, eller saadanne Optrin, som her skildres, eller i saadan

Afgjørelse, her endes. Det er det hyggelige Kabinet's indbydende Fortrolighed, der her aabner sin Helligdom for En, men fra hvilken igjen Videnskabens Hestighed og Afgjørelsens Livsfare og Anstrængelsens Yderste er udelukket, fordi Sligt hverken kan rummes eller kan taales der. At ville lade sig sige er Betingelsen for at tilegne sig Overtalelsens Veiledning; denne nedspændte Eftergivenhed Betingelsen for, at Overtalelsen atter kan aflokke Forstemtheden ny Beskaffing. Det bliver Alt nok godt igjen. Ved hvilke Midler? Ja spørg sømmeligen; thi om Du end spørger rigtigt, vil Du, hvis Du spørger hestigt have gjort Dig det umuligt at tilegne Dig Besvarelsen. Ved hvilke Midler? Ved Forstandighed til at afvinde Lidelsen en mildere Side, ved Taalmodighed, der venter et Smil af Vhæfen igjen, ved venlig Deeltagelse af hjærlige Mennesker, ved Resignationen, der giver Afkald ikke paa Alt, men paa det Høieste, og ved Nøjsomhed forvandler det Næste derefter til næsten lige saa godt som det Høieste. Og Alt dette foredrages ikke, det skeer: netop derfor er Overtalelsen saa stor, naar man hengiver sig i den. Ingen Taler kan overtale saaledes, netop fordi han har Hensigten, og Betragtningen altid føder Tvivlen. Overtalelsen her derimod er ikke et Mellemværende mellem tvende Personer, men er Veien i Livs-Anskuelsen, og Novellen fører En ind i den Verden, som Anskuelsen skaberist bærer. Men see, denne Verden er igjen netop Virkeligheden; Anskuelsen har derfor ikke bedraget En, men netop overtalt En til at blive, hvor man er.

Thi hvad er det at overtale, naar man philosophisk skulde bestemme dette Begreb og hævde det sin ædle Betydning, agtende paa, at her jo ikke er Tale om Forholdet mellem tvende enkelte Mennesker, men om en Livs-Anskuelses Forhold til den Modtagende. Overtalelsen forudsætter, at der er en Banstikethed, en Hindring, en Modstand; hermed begyndes der, og nu skaffer Overtalelsen dette bort. Overtalelse er netop en Bevægelse paa Stedet, men den Bevægelse, der forandrer Stedet. Æsthetisk føres Individet bort fra Virkeligheden og overføres i Phantasie-Mediet; religiøst føres Individet bort

og oversættes i det Religiøses Evighed: i begge Tilfælde bliver Individet fremmed for Virkeligheden. Æsthetisk bliver Individet fremmed for Virkeligheden ved at være borte fra den; religiøst bliver Individet en Fremmed og Udlænding i Virkeligheden. En Vanskelighed forudsættes der altsaa, eller at Enheds og Umiddelbarhedens umiddelbare Sammenhæng i sig selv er brudt; men Afbrydelsen kommer hverken til meningsløst at ende i Fortvivelse, ei heller bliver den et kvalitativt nyt Livs Begyndelse. Som Blomsten, naar den er knækket, ved Blomsterstokkens Understøttelse reises op igjen, indtil den atter vinder sin Styrke, om den dog bærer Mærket af at være brudt: saaledes er denne Livs-Anskuelse den Støtte, der understøtter den Knækkede, indtil den atter rejser sig. Men dette er netop Overtalelse. Umiddelbarheden veed ikke, hvad Overtalelse er, fordi den ikke har Rægedom behov; men det Religiøse kan ikke overtale, netop fordi det forudsætter en ny Begyndelse.

Hverdags-Historien overtaler, og heri er atter betegnet dens Grændse, som den ikke vil overskride. Vilde man sætte en Stræben sammen med den, som søger ud i Ideens yderste Afgjørelse: da er den atter Overtalelse, men som en venlig Magt, der holder igjen, medens selv den meest Uregjerlige dog ikke vil unddrage sig det Ansvar at undgaae denne Instant.

Mange have vel fundet deres Tilhold i denne Livs-Anskuelse, fængslede ved Overtalelsen, og selv om Andre fordrer mere afgjørende Kategorier: Hverdags-Historien er dog et Hvilested, eller om man saa vil et Bedestæde; thi et vist religiøst Anstreg er umiskjendeligt, netop fordi Livs-Anskuelserne ikke er Forstandighed alene, men denne formildet og forædlet ved Følelse og Phantasie i Overtalelse. Dog hvad siger jeg: om Noget fordrer mere afgjørende Kategorier; er dette ikke Tidens Fordring, jeg taler om; er ikke jeg istedenfor at være et eenligt Menneske, der som ethvert saadant ikke kan forveksles med Tiden, med Kritiken o. s. v. og derfor let vil lære Verbodighed ligeoverfor et saadant Phænomen som Hverdags-Historien, er jeg ikke bleven et uroligt Partihoved i Striden for et Evløb, som

tramper paa Parterret, og raaber paa Tidens Fordring? Heldigviis ikke; og heldigviis er der dog Noget, som netop, naar det gøres til Tidens Fordring, eo ipso er Nonsens. Thi hvad kan man ikke hitte paa at kalde Tidens Fordring, og hvad kan ikke faae en vis Anseelse ved at være Tidens Fordring; men at afgjørende religiøse Bestemmelser blive Tidens Fordring, er eo ipso en Modsigelse. Istedensfor man ellers, dersom man da bekymrer sig om Sligt eller foranlediges dertil, kan have ondt nok ved at afgjøre, om Dette eller Dette virkelig er Tidens Fordring: saa er her Undersøgelsen kortere og ingenlunde en faktisk af, om dette nu virkelig er Tilfælde, thi det er en Umulighed, at dette kan være Tidens Fordring, saa selv hvis det virkelig var Fordringen, var det dog ikke Fordringen, dersom der ellers til en Fordring fordres Forstaaelsen med sig selv af hvad man fordrer. Tiden er for abstrakt en Bestemmelse som Fordrer til at kunne fordre de afgjørende religiøse Bestemmelser, der netop ere Individualitetens og Enkelthedens; en masse, i Fælledsskab og med Larmen at ville fordre hvad der kun kan blive den Enkelte til Deel i Enkeltheden, i Gensomheden, i Stilheden, lader sig ikke gjøre. Det at fordre har dog vel ogsaa sin Dialektik i sig selv, for at Tidens Fordring ikke skal blive identisk med Uformuftens Skrig og Larmen og blot være kjendelig paa Menneskestimlen. Ingen Tidens Fordring kan derfor fortrænge Hverdags-Historien, det kan man see paa Individualitets-Kategorierne, der ligge til Grund for Alt, og paa den Brug af disse, der er gjort i Fortællingerne. Den Enkelte eller De, der ved at blive Enkelte søge Religiositetens afgjørende Bestemmelse, ville neppe fristes til at fortrænge Overtaelsen, som de tvertimod ville vide baade at ære og glædes ved. I Forhold til enhver Individualitetens Rystelse, der dog i sit Sidste kun er sjælelig: er Hverdags-Historiens Livs-Anskuelse eo ipso Trøsten og Helbredelsen. Og er denne i disse Fortællinger foredragen af en saadan Mester, udstyret med saa megen Inderlighed og konsterisk Dygtighed, at den har sin Fuldbendelse. En Individualitetens aandelige Rystelse er eo ipso Tegnet paa de afgjørende

religieuse Bestemmelser; og Aand maa derfor ikke forstaaes identisk med Talent og Genie, ingenlunde, men identisk med Bestemmelse i Videnskab. Et eenfoldigt Menneske kan føle Trang til det afgjørende Religieuse, og selv om det var en fortrinligere Begavet, der følte denne Trang, var det dog en stor Taabelighed at sige, at han derfor var en saadan Kunstner som hine Fortællingers Forfatter. Saasnart Religieusiteten tillader sig dette Ordspil med „Aand“, er den eo ipso ophørt at være Religieusitet og er bleven anmassende.

I snart 20 Aar har Hverdags-Historien saaledes bestaaet, været en Livets Forklaring for Eldre eller en Beshyrkelse i Forstaaelsen, været en Veiledning for Yngre, som ere opvagede under den: hvor nær ligger nu ikke Titlen paa den nye Novelle To Tidsalvere. Men hvor nær ligger ogsaa en Indvending, som jeg helst vil affærdige her, at det ikke paa nogen Maade skal faae Udseende af, at det kunde falde mig ind at svare paa en saadan Indvending, — hvis den virkeligen er gjort, — efter at have læst og anmeldt Bogen. Der gives Indvendinger, som rette sig mod en Bog, og dog egentligen aldrig ere komne videre end til Bindet og Titelbladet, og som derfor bedst besvares eller rettere affærdiges udenfor. Opgaven erfares af Titelbladet; i en Fart omskrives Opgavens Vanskelighed til en Indvending mod Bogen, og som Jøderne ved Hjælp af Obligationer trak Penge ud af Landet, saaledes trækker Overfladiskheden Fynd og Betydning ud af Literaturen ved saadanne vrængende Conversioner. Det er en vanskelig Opgave. Ja. Ergo er den ikke løst. Nei. Om den er løst eller ikke sees først af Bogen og ved et langt nærmere Eftersyn. Vanskeligheden ligger i, at en Eldre paatager sig at opfatte en nyere Tid. Det er en Umulighed, siger Indvendingen i Forbigaaende og ryfter betænkeligt paa Hovedet, thi saadanne Indvendinger blive kun altfor let populære, da enhver snaksom Barbeer, om han ikke er Faderen, med Glæde staaer Fadder til den. Det er en Umulighed, siger Indvendingen; thi en Eldre er altid partisk for sin Tid, og kan ikke fatte vor Tid. Saaledes kan man ogsaa vende det om og sige:

det er en Yngre, der vil opfatte en ældre Tid — ergo er Opfattelsen mislykket, thi en Yngre er eo ipso partist for sin Tid. Hvad vil dette sige? det vil oversat i fornuftig Tale sige: det er en vanskelig Opgave. Og derfor lod jeg denne Indvending fremtræde her, for, hvis noget hurtigt Hoved iilsomt skulde have haft travlt med at befordre den cito citissime, at anvise den sin Plads, forvandlet rigtignok, som den jo selv er den forvandlede Titel, forvandlet til en sømmelig og ærbødig Erkjendelse af Opgavens Vanskelighed. Saa gjør en saadan Indvending, om end i fremmed Tjeneste, dog nogen Gavn, ender tillige paa en passende Maade Indledningen, dersom ellers Nogen skulde finde det Upassende, hvad jeg her tilføier. Det Første jeg har skrevet indeholdt blandt Andet nogle anmeldende Ord eller rettere en Udghdelse betræffende disse Noveller. Siden den Tid har jeg aldrig forsøgt mig som Anmelder. Efter 7 Aars Forløb er det da mit Dufte anden Gang, affluttende, at gjøre Forsøget og atter med en Hverdags-Historie. Jeg har, hvad dog Sømmeligheden tillader i Forhold til en Anonym, en gjettede Formodning om Muligheden af, at den ærede ubekjendte Forfatter i sin Tid læste den lille Piece; dersom han da nu igjen vil gjøre mig den Være at læse disse Li.ier: jeg haaber han skal finde mig uforandret eller om muligen forandret i Gjentagelsen: lidt mere Klarhed i Fremstilling, lidt mere Letthed i en flydende Stil, lidt mere Langsomhed i Kjendskab til Opgaven, lidt mere Snderlighed i Skjønsmheden: altsaa forandret i Gjentagelsen.

I.

Udsigt over Indholdet i begge Dele.

1ste Deel: Revolutionstiden. I en kjøbenhavnsk Grosserer Wallers Huus var det Epochegjørende, at den franske Legation ankom til Byen, og at disse Affendinge tillige med

andre Franskmand fik Afgang der i Familien. Grosserer W. er Republikaner, hans Broder Justitsraad W., „hvem Tidens Vanskelighed har gjort vanskelig for Tiden“, er Royalist; dennes Søn Ferdinand W. er Republikaner; og for Høiesterets-Advokat Dalund, en daglig Gjest i Huset, er det ikke muligt at bevare sin neutrale Stilling som Jagttager af de verdens-historiske Begivenheder, fordi hver af de hidst stridende Parter forstaae hans enkelte Ytringer i Videnskab, og misforstaaende forvandler ham til en Advocat hver for sin Sag. Men medens saaledes Opmærksomheden er henvendt paa de store Begivenheder, og medens det Wallerske Huus ofte nok er Vidne til politiske Disputer: skjuler dette over en hemmelig Forstaaelse mellem Madame W. og Advokat Dalund, thi hvad Løvhytten og landlig Stilhed er for uskyldig, eller dog for tilgiveligt feilende Elskovs Tilbliven: det er store Begivenheders Bortleden af Opmærksomheden for den forbudne Elskovs Vedbliven.

Endeligen er der endnu i det W.ske Huus paa Besøg en ung Pige: Claudine, Grossererens Søsterdatter. Og iblandt Franskmandene er der een: Charles Lufard, i hvem den unge, af sin Tante Malfred næsten fortrykt opdragne, Pige snart finder en Gjenstand for sin nu fritaaende Beundring. Et Gjeste-bud hos Grosserereren danner Culminationen for Politikens Triumpher i det Wallerske Huus og Begyndelsen for en anet Forstaaelse mellem Claudine og Lufard.

Skjøndt første Deel af Novellen kaldes Revolutionstiden, samler dog Opmærksomheden sig nu afgjørende om Claudine, saa Hoved-Motivet synes glemt, hvis det ikke erindres, at C. netop falder som et Offer for sin Tids Idee (p. 79), men tillige opreises som Den, der trods Nogen blev Ideen tro (p. 159). Saaledes fremkommer den interessante og dog saa beskedent valgte Opgave: „Revolutionstidens Liv reflekteret i det huslige Liv“ (cfr. Forordet) ja Revolutionstidens Liv reflekteret i en stakkels forladt Qvindes skjulte Affidelskab paa Landet.

Lufard faaer en Duel; saaret bliver han paa en Zisterbaad bragt til Grossererens Landsted, hvor Claudine i den piinligste

Spænding har gennemlevet og gennemlever alle en skjult Elskendes Forfærdelser, men ogsaa modnes i den egne For-
elskelses Jnderlighed. L. forbliver paa Grossererens Landsted,
hvor han helbredes, men hvor ogsaa i landlig Stilhed For-
staaelsen mellem ham og El. naaer sit Høieste, begunstiget af
Veiligheden, og veiledet ligesom af Ferdinand W.s Efterretning
om et utilladeligt Forhold mellem Madam W. og Dalund, samt
ved hans Udvikling af Tidens frivole Anskuelse om Ægte-
skabet.

Lusard gaaer til Armeen og lader El. tilbage med den af
Ferdinand W. prophetisk forudsagte Opgave: „at Erindringen
herom maatte være nok til at udfylde Livet for et Truentimmer,
der forstod at elske og paastjønne det Herlige“ (p. 20) en Prophetie,
der i sin Almindelighed om enhver Pige kan blive usand, og kun
blive sand om den Ualmindelige.

Isoleret allerede ved sin eenfomme Viden om sit Forhold
til L. bliver El. det mere og mere. Ferdinand W. skriver en lille
Digte-Samling (*Primula veris*), indeholdende revolutionaire
Ideer, bedrøver og ængster sin Fader derved og reiser saa uden-
lands. Grosserer W. gaaer til Amsterdam i Handels-Anliggender,
hans Kone følger ham. Foretagendet lykkes, men Grossererens
kommer til Skade, og Tilbagereisen forsinkes. El.s Stilling
bliver mere og mere fortvivlet. Hun har Ingen at betroe sig
til i sin Elendighed, beslutter endeligen at skrive til Madame
Waller og aabenbare hende Alt. Brevet afgaaer, men maa
komme for sildigt, thi Efterretningen indløber nu om, at Madame
W. er død. Dalund beslutter af Sorg at reise udenlands; under-
retter El. derom i en Bilet og hentaster et fortvivlet Ord om
Selvmord. El. bragt til det Yderste beslutter fortvivlet at ende
sit Liv; frelses ved den gamle Husholderske Susanne, og finder
ved hendes Hjælp en Trøstens-Volig hos en gammel Skipper-
Enke. Uden andet Tilhold i Verden tilhører nu El. den Spæde
ganske med en saadan i stille Indvielse helliget ægte Moderlig-
hed, at det maa lykkes „Moderen ved Trostab at forsones, hvad
Jomfruen leifindigt har feilet“ (p. 99), at Indvielsens Jnder-

lighed faaer ligesom tilbagevirkende Kraft til ægteskabeligt at omforflare Feiltrinnet.

Groszerer W. har rigtigt modtaget El.s Villet til hans afdøde Kone, aabnet den og erfaret Alt; fordrer, at El. skal forlade hans Huus. Et Ægteskabstilbud gjøres fra Tydskland gjennem Tanten; afflaaes. Under Skin af at reise til Tydskland forlader hun ene Byen med den Spæde, og tager ud paa Landet til sit nye Skjulested, hvor hun under Navnet Madame Johansen lever ukjendt, glemmende Verden og glemt. Hører aldrig Noget fra Lufard, hvad saa vel Mystifikationen som tilfældige Omstændigheder forhindre, da der dog indløbe nogle Efterretninger til Groszerer W.

Tængslet ved Trostaben mod sig selv og sit Barn til Mindet om Lufard, han være nu død eller troløs, lever Claudine 9 Aar i en idyllisk omfredet Grindren, kun uroliget og bragt i rørende Forlegenhed, hver Gang hun foranlediges til at skulle forklare, hvorledes det dog egentligen er gaaet til, at hun i saa ung en Alder er bleven Enke, det være nu en simpel Bondekone, der gjør det i al Trosthyldighed, eller en Baron i erotisk Interessethed, eller den lille Charles i barnlig Naivitet. Thi en Baron, hvis tidligere Letfindighed bøier sig under Elskovens Magt, frier til hende, aabner hende Udsigten til en glimrende Fremtid, der tillige kan skjule over et Feiltrin. Han ængster hende med sin Videnskabelighed, men faaer dog Afslag; og Claudine vælger, skjøndt vanæret, at blive „sin Husbond og sin Tre tro“.

Claudine bliver kjendt af en Uvedkommende, der er i Besøg hos Baronen; bliver atter kjendt af en kjærkommen: Ferdinand W., der, imidlertid gift og Medinteressent i et stort Etablisserment i Schweiz, er vendt tilbage, og af Susanne har erfaret hendes Opholdssted. Han bringer Efterretningen om, at Lufard lever som Duc de Montalbert paa et Gods i Jylland, hvilket han har arvet efter Onkelen, en ibrig Royalist, med hvem han i sin Tid i Faveur af Claudine forgjæves søgte at udsone sig: Ferdinand W. bringer igjen Underretningen til Lufard, som mener

El. utro og gift i Tydskland. F. indleder Efterretningen saa delicat som muligt, at Gjenforeningen ikke maa blive en fattig og treben Concessjion, men en begejstret Gjentagelse, at det dog maa vise sig, at det er ikke som der staaer i den franske Sang om Foraaret: „qui ne revient plus pour les amans, comme il revient pour la nature.“

Lusard og Claudine forenes.

2den Deel: Nutiden. Som Claudines fuldtro Udholdenhed havde været Trostabsens seierrige Bei til den endelige Forening med Lusard: saa gjentager denne Trostab sig i en Grindringens Udholdenhed, der ædel dannet veemodigen søger tilbage til den Forening, til hvilken Claudine søgte hen. Sønnen Charles Lusard de Montalbert nu 50 Aar gammel lever paa den prægtige gamle Borg („hvor de to store Kastanietræer ved Kirkemuren allerede i ti Somre strøe deres Blomster over Graven“) — selv en Grindring om de Afdøde. Efterat have reist meget, saa vel i den nye som i den gamle Verden, efterat have ladet Elskovens Tid gaae forbi, efterat have svinget af der hvor Fremtiden væsentligen begynder for et Menneske: har han skjønt indrettet sig i Grindringen og valgt Fortiden, kun ønskende at forskaffe sig selv en Grindring ved at gjøre Gen af sin Familie lykkelig.

Lusard kommer til Kjøbenhavn, besøger Commmerceraad Waller, der beboer det gamle Wallerske Huus, og ved ham indføres vi nu i Commmerceraadens ægteskabelige Brøblerie, og paa den Skueplads, hvor Nutiden aabenbarer sig i sine forskellige Repræsentationer. Nutiden har intet Fremmed at fængsle ved, ikke en Legation af Franskmænd, der næsten lade En glemme, at Scenen er i Kjøbenhavn, ikke en verdenshistorisk Katastrophenes mægtige Opsving. Livet i Nutiden er ikke uroliget i energisk Videnskab, der netop i sin Energie, ja selv i sin Heflighed har sin Form, skjuler ikke over en forbuden hemmelig Videnskabs Styrke. Ivertimod det Hele er aabenbart Ubestemmethed derved Trivialitet, Formløshed, Halbstudeerthed, Deslerie, og

er aabenbart at være det. Her er ingen mægtig Aabenbarelse og ingen dyb Skjulthed, men desto mere Overfladisthed.

Nun een Blomst voxer i Skjul, fortrykt af alt dette udbortes Væsen: Frøken Mariane, en Datter af Commerceraad W.s første Ægteskab, stedmoderligen i det andet Ægteskab, endog af Tjenestefolkene, benævnet: Maren. Krænket og overseet af Stedmoderen, forgjebes en Gjenstand for Faderens afmægtige Beskyttelse, fornærmet næsten af unge Dapse, hvilke Stedmoderens Coquetterie begunstiger, bekymret for sin yngre Søster Colettes Institut-Vetfindighed: er hun lønligen elskende og elsket af Ferdinand Bergland, en Dattersøn af Ferdinand Waller (Forfatteren af *primula veris*), et noget excentrisk Hoved, men stolt og ædel.

Lusard opdager snart denne Piges Elskelighed, bestyrkes i sin Dom af den gamle Etatsraad Dalund, der kommer som engang i Grossererens nu i Commerceraadens Huus, en Olding, der ikke kan siges at have valgt Grindringen, men bevarer den, Grindringen om Madame Waller, en Olding, der, som han eengang forgjebes søgte at bevare sin neutrale Stilling som Jagttager, nu forgjebes med sin blide men dog lidt sarcastiske Opfattelse træder i Stranken som „Advocat for en svunden Tid — eller mod en nærværende“.

Ferdinand Bergland veed man ikke at finde; efter et Brud og en Misforstaaelse med Commerceraaden er han reist, nok til Genf. Mariane bliver nu den designerede Gjenstand for Lusards Opmærksomhed (hvad endog af Nogle misforstaaes som var han selv Frieren), hendes Elsker udsees til Lusards Arving. Mismodig troer L. at opdage, at Mariane elsker Arnold, en juridisk Student, hvis tomme Væsen er ham modbydeligt; Dalund benægter dog Muligheden heraf.

Med et Tilfælde bliver L. Vidne til en Samtale mellem Mariane og den Elskede (det er Ferdinand Bergland, som er vendt hjem for at tage Afsked), hvem han ikke kan see, da han i Løbhytten er skjult af Træerne, men hvis Stemme og en Signet-ring L. bliver opmærksom paa. Af Samtalen erfarer L., at

denne Forelskelse stunder mod sin Opløsning, at den Elskede af Frygt for Næringsforger ikke vil vove sig ud i et Ægteskab, men forlade Pigen, haabende, at L. frier til hende.

Men hvo er nu dette Menneske? Paa en Bog-Auction kjøber L. hiin lille *primula veris* for 25 Rbd., og bliver nysgjerrig efter at vide, hvem Den kan være, der var den næste om dette uforholdsmæssige Bud. Paa Stemmen og Signetringen gjenkjendes Elskeren fra Løvhytten — og see, denne er Ferdinand Bergland, den Søgte.

Just da som en lignende Adskillelse skal indtræde som den i første Deel: da en trofast qvindelig Sjæl (ligesom Claudine) skal forlades af den Elskede, der ikke vil i Ærigen (som Lufard) men trostesløst ikke vil vove sig ud i et Ægteskab af Frygt for Næringsforger; just som Horoscopet vel maatte stilles saaledes, at Mariane ligesom Claudine vilde blive sig selv tro i Ærene, men, mindre begejstret opflammet, vilde lide mere i stille Jendelighed: da træder L. til — Erindringen fra første Deel virker endnu engang forklarende. Hvad sønlig Pietet veemodig erindrer, det seer den Vdle nu om sig i fornyet Gjentagelse.

Mariane forenes med F. Bergland; de leve paa den gamle Borg: den eenlige Lufards Børn og Arvinger.

*

*

*

1) I Løvhytten ere Lysene tændte, medens Elskovs-Stjernen tindrer i Dobbelt-Lyset. Claudine sidder hos Lufard og Ferdinand Waller læser et Digt høit af *primula veris*. — 2) I Løvhytten ere Lysene tændte, — Ferdinand W. sidder hos den lille Madam Johansen og mindes det aldrig Glemte. — 3) I Løvhytten ere Lamperne tændte, og Stjernerne titte med zittrende Bevægelse ind gennem Løvet. Ferdinand Bergland læser høit for sin Hustru, og Lufard hører til — han læser i *primula veris*.

Hvorfor er dog Efteraaret den skønneste Tid at forelske sig, hvorfor „burde September kaldes Elskovsmaaneden?“ (cfr.

1ste Deel Pag. 55.) Fordi den strax er i Pagt med Erindringen!

Ferdinand har endt Oplæsningen, vakt Mindet om Erindringer, der personligt knyttede sig til hiint lille Skrift, og om Tiden, hvis Ideer det var paavirket af. De tvende Tidsalbre berøre hinanden endnu engang til Slutning. Ferdinand B. siger: „jeg glæder mig over at leve i en Tidsalder, der, tiltrods for sine Mangler, gjør saa mægtige Fremskridt i saa mangen Retning. Jeg bekjender mig til den Tro, at Mennefteslægten vel gennem Oscillationer, men dog med stadig Gang nærmer sig det Fuldkommenheds-Maal, som er tænkeligt for en jordist Tilværelse.“ Og Lufard siger: „Amen, ja vi ville haabe det.“

Revolutionstidens Reflex i det huslige Liv er erindret; Nutidens Reflex i det huslige Liv er gjengivet, men ikke dømt, og derfor heller ikke Haabet den negtet.

II.

En æsthetisk Opfattelse af Novellen og dens Enkeltheder.

I Gjengivelsen af Indholdet har jeg søgt at udhæve de fremtrædende Momenter i Fortællingens Gang, men tillige at gennemvirke Referatet med Novellens væsentlige Stemning, og ved det enkelte indflettede Prædikat at minde om, hvad der i Samtalen forhandles mellem de enkelte Personer; endeligen har jeg i Vished med Fortællingen bestandigt søgt at understryge ved Hjælp af Tidsalderens Totalitet. Thi deri er jo denne Novelle forskjellig fra andre, at den har en substantiellere Grund: hver Deel sin Tidsalder i dens specifikte Forskjellighed. En Novelle i Almindelighed har jo kun den maleriske Grund, ligesom

den Streg, Tegneren henkaster, over hvilken han tegner Figuren: Tegningen selv er Frembringelsen, medens Grunden blot forhindrer, at det ikke for Diet seer ud som svævede det Tegnede i Luften. Her derimod grunder Novellen universellere i et Noget, der er væsentligere end selve Frembringelsen, medens Frembringelsen dog kun vil give Gjenstignet. Som Forudsætning har Novellen Tidsalderens særlige Totalitet, og Fremstillingen er dennes Reflex i det huslige Liv; efter Fremstillingen vender Tanken igjen tilbage til Tidsalderens Totalitet, som nu aabenbaret ogsaa i denne Reflex. Men Tidsalderen selv har Forfatteren (ifølge Forordet) ikke villet fremstille; hans Novelle ligger i Midten mellem Tidsalderens forudsatte Eiendommelighed, og den nu ved Fremstillingen i Reflexen belyste.

Loven for den æsthetiske Kritik vil derfor ikke være den: om nu en saadan Pige som Claudine, en Mand som Lufard, Dalund o. s. v. ikke kunde forekomme i vor Tid. Hvilken Urimelighed; det Forskjelligste kan jo forekomme i enhver Tid; der kan jo s. Ex. i vor Tid leve en Mand, om hvem man maa sige, at han egentligen hører hjemme i Middelalderen, eller i Grækenland. Nei Kritikens Spørgsmaal er: maa en saadan Pige som Claudine væsentligen forekomme netop i den Tidsalder. — Saaledes ogsaa med Hensyn til anden Deel. Spørgsmaalet er ikke, om en saadan Pige som Mariane kunde have levet i Revolutionstiden, tænkt og følt og handlet som hun gjør; men Spørgsmaalet er: maa en saadan qvindelig Figur væsentligen forekomme i Nutiden.

Æsthetisk betragtet udvikler Forfatteren vistnok netop i anden Deel sit Mesterskab i Fremstilling og Skildring, sin Jagtagelses-Øjne, sin ved Bigevægt ophøjede Trostid i Gjengivelse af Virkelighed, der han veed at conservere selv det Skrøbeligste og Ubetydeligste saaledes, at det netop bliver hvad det er, selv Trivialitet og Raahed, med en saadan Sandhed, at det netop derved faaer en Interessé. Selv den ubetydeligste Bipaerson i anden Deel, hvor der da overhovedet ingen betydelig Personlighed er, staaer saa levende for En, bliver saa gjennemsigtig i

de faa Replikker, at det Enkelte og Ensemblet ved Naturtrostak og Livlighed frembringer en stussende Virkning. Kun denne Forfatters Vigelighed, hans Interesse for de virkelige Mennesker i Livs-Anskuelsens og Deeltagelsens Medfør gjør det forklarligt, hvad man maa forbauses over, at han har kunnet fremstille alle disse Figurer saaledes, at man intet Dieblif kommer egentlig til at lee ad dem, medens dog de fleste væsentligen ere saadanne, at de i en reen æsthetisk Idee-Beløsning maatte blive comiske*), og i en reen ethisk Idee-Beløsning maatte blive, hvis jeg saa tør sige, at casere som falske Udgaver af Mennesker.

Vil man da, hvad især en travl Critik hurtigt faaer sat i Circulation som en Indbending, tale om Forfatterens mulige Forkjerlighed for den ene Tidsalder fremfor den anden: da vil man ved det nærmere Eftersyn tvertimod finde et væsentligt Udtryk for Vigeligheden. Thi til Forfatterens mulige Forkjerlighed for Revolutionstidens mere begeistrede Liv svarer den virkelige Forkjerlighed, han har viist for Nutiden ved Fremstillingens større Kunst. I første Deel er Constructionen saa simpel som muligt; efter nogle faa

*) Kun eet eneste Sted er endog en saadan Figur som Frue Waller opfattet comisk, men ogsaa fortræffeligt, idet hun ret viser sig repræsenterende Overfladiskhedens tro Gjengivelse af alt Muligt, uden Hensyn til enten det passer for den eller ikke. Etatsraad Dalund har bestyldt vor Tid for Leflerie og sagt, at dette er noget Dæmonisk. Hvad skeer? Fruen overrasker en Dag en Højsunker (en Huusbon, med hvem hun selv coquetterer), isærd med at omfavne og kysse Tjenestepigen. Pigen faaer Affkeed og en Tordentale holdes til Højsunkerens og parodierende nok indskyder heri hiin Pæsus om Lefleriet, og at det er noget Dæmonisk. Hvad der gjør den comiske Opfattelse endnu fortræffeligere er, at Scenen ikke fremstilles, men at den lille Colette refererer den og i Talen igjen hiin Pæsus af den gamle Dalund. Situationen indeholder en hypperlig Ironi over de hderst uheldigt anvendte Ord; thi naar galt skal være, vilde maaskee Dalund have fundet det hele Optrin med Tjenestepigen mere tilgiveligt, under Forudsætning af det blev skjult, derimod ligger netop Lefleriet i Scenen mellem Fruen og Højsunkerens: den dydige Frue der skjender paa den Højsunker, med hvem hun selv coquetterer. I Forhold til et plantet Fruentimmers Eftersnacken af en gammel Mand's alvorlige Ord er Satiren hypperlig, ligesom ogsaa til at beløse Fru W.s Perfektibilitet.

Optrin i Grosserer W.s Huus vandrer Fortællingen ligesom ud med Claudine og fortaber sig med hende i det Idylliske; skrider langsomt episk fortællende frem, indtil Gjenforeningen med Rufard. Episoden med Baronen er endog i Retning af componerende Opfindsomhed saa langt fra at være overraskende, at den snarere falder lidt fattigt, da den er af den Art Collisioner, i hvilke selv en Begynder pleier at friste sine Heltinder. I anden Deel derimod er det dramatiske Moment meget mere fremtrædende. Her er større Vexel og Mangfoldighed i de mere sammenfattede Situationer, Forviklingens Spænding vedligeholdt indtil det Sidste, skuffende sunket ved Rufards misforstaaede Opfattelse af Forholdet mellem Arnold og Mariane, findrigt bragt sin Opløsning imøde ved et Tilfælde, der indvier Rufard i de Elstendes Hemmelighed, og endeligen paa en skøn Maade løst ved at indflynge en Situation, der benytter Noget, som Læseren kender fra første Deel; medens Rufard ikke som en *deus ex machina* træder til med sin rige Brudegave, da det tvertimod jo er hans Ønske fra Begyndelsen. Det er da ikke som ellers en Penge-Hjælp, der novellistisk staffles tilbeie, en riig Onkel, der bliver slaaget ihjel, eller høist beleiligt omstifter Tiden med Evigheden, eller en Ditto, der i største Hast hentes hjem fra Ostindien o. s. v.; tvertimod, man kan her lige saa godt vende Forholdet om og sige Opgaven er: en ædel Riigmand, hvis Sindstemning hele første Deel psykologisk motiverer, der søger en Gjenstand, og hvem Styrelsen i Fortællingen nu hjælper til at finde de tvende Rette. Der bliver intet Uforklaret tilbage, som vækker Tvivlen, intet Resterende, der digterisk kun kan dækkes ved Poesiens Forstud fra Phantasiens uhyre Hjælpe-Fond; tvertimod bliver Stemningen i Forhold til Opløsningen Enheden af det Udbrud, der lyrisk forundrer sig over Styrelsens Gang og af det Forstandens Samtykke, der siger: det kunde ikke være anderledes.

Et væsentligt Udtryk for Rigeligheden er igjen, at Personerne i anden Deel træde langt tydeligere frem, hørlige i Replikkens Stikord, synlige i Skikkelsens Omrids, let

gjenkjendelige i Livet; medens Personerne i første Deel mere ere skjulte i en universellere Videnskabs Inderlighed. Dette har dog en dybere Grund, men Forfatterens Mesterskab ligger netop i at kunne gjøre Skjel ved at gjøre Forskiel, og ved at kunne gjøre den og igjen at kunne skjule det i Fremstillingen, saa han intetsteds ligefrem siger, hvad han vil, men selv vel veed hvad han har gjort, hvilket Critiken kan ud-
sige ligefremt. Forskiellen udtrykker egentligen Forholdet mellem Inderlighed og Repræsentations=Syge, for hvilken sidste netop Nutiden jo ofte sigtes. Det er en psykologisk Sætning, som vist enhver Erfaren vil give mig Ret i, at naar en væsentlig Videnskab er tilstede, yttrende sig i Ord eller Handling, da fængsler Yttringen Ens Opmærksomhed, saa man derved glemmer det Ydre; samt at naar En væsentligen er i Videnskab, glemmer han det Ydre hos den, der er Gjenstanden. Det styggeste Menneske kan ganske bringe En til at glemme hans Ydre, idet han fortryller ved Yttringens Inderlighed. Det var denne Modsigelse, der ironisk tilfredsstillede Socrates i saa høi Grad. Naar han talte, naar Tilhøreren, Alcibiades's „Hjerte bankede hæftigt derved, hæftigere end Rorhybanternes, medens Taarer strømmede ud af hans Øine“, da var det glemt, for evigt glemt, at Den, der talede, var den styggeste Mand i Grækenland — indtil han saa taug, og den styggeste Mand i Grækenland nød Ioniens Tilfredsstillelse. Dersom man ret har hørt en Prædiken, der har haft Inderlighedens hele Fylde: selv om man uafbrudt har seet paa Præsten, vil det dog være En umuligt at sige, hvordan Præsten saae ud. Lad en Pige have en Hjertesorg og søge Ens Fortrolighed, lad hende have Sorgens Inderlighed i den evige Erindren: idet man forlader hende er det umuligt at sige, hvorledes hun saae ud, thi Inderligheden lader En glemme for at erindre det Væsentlige; Udvortesheden derimod paanøder sig saa man ikke kan glemme den, fordi der Intet er at erindre. En væsentlig Forelsket lever maaskee længere Tid uden med Bestemthed at kunne tydeliggjøre, hvorledes den Elskede seer ud, den lidenskabelige Inderligheds Over-

magt gjør, at han, naar han ikke seer hende, har glemt, hvorledes hun seer ud, netop fordi han erindrer sin Forelskelse; og paa samme Tid kan han med Lethed fremkalde Billedet af alle dem, der høre til den Elskedes Familie og Omgivelse.

Saaledes med Personerne i denne Novelles første Deel: de ere næsten Alle i Videnskab, netop derfor træde de maaskee mindre tydeligt frem. Den, der maaskee staaer tydeligst for En i Udvortesked, er Justitsraad Waller, netop fordi han er den ubetydeligste. De andre ere mindre tydelige i Forhold til som de væsentligen have Idealitetens Videnskab, ere indoptagne i en verdenshistorisk Begivenheds universellere Liv, eller skjulte i den autopathiske Videnskabs inderlige Aabenbarelse. I anden Deel derimod ere næsten alle Personerne kjendelige i en Udvortesked, der tilbyder sig for Sukommelsens Phantasie. De faa Strøg, med hvilke de ere hentastede, stille dem saa tydeligt for En, at man ikke kan glemme dem, at man trostigt turde paatage sig at kjende dem igjen paa Gaden, fordi de ere sande Typer paa Udvorteskedens Statister, der slet Intet have hvad der lader En erindrende glemme, hvorledes de see ud. Der er en Præst, hvis Ydre jeg aldrig skal glemme, ikke just fordi han unegteligen var en smuk Mand, men fordi han i den Grad væbede, at der slet Intet var, der bortledte Opmærksomheden fra, hvorledes han saae ud. Er dette ikke saaledes? Lad en stadse- lig Dame have anvendt en sjelden Omhu paa sit Sørge-Toilet: man vil være istand til at huske hver en Fryndse hver en ud- pyntet Mine i hendes condolerede Ansigt — men den unge Pige, der virkelig havde Sorgens Inderlighed, hendes Ydre kunde man ikke huske.

Man tage Commerceraad W.*). Han sidder i det samme

*) Kun nogle enkelte Exempler vil jeg anføre, for ikke at blive for vidt- løftig; derimod kan jeg ikke tilbageholde den Uttring, at netop jo mere man læser denne Novelle, desto mere vil man forundre sig over den Sindrighed, med hvilken Forfatteren har vidst at danne Situationerne saaledes, at de frembyde en hyppelig Velighed til at anstille Sammenligning, og den kunst- neriske Naturlighed, med hvilken Forfatteren har vidst at skjule det derved, at

Contor, paa den samme Plads, hvor tilforn hans Fader har siddet, paa en bevægelig Contorstol og „seer ud som En, der paa en heed Sommerdag plages af en Sværm Fluer“: har Forfatteren blot viist ham engang, man glemmer ham aldrig, thi hans Mærkelighed er væsentlig Udbortesked. Man tage Frue Commmerceraadinden i hendes Væsen, eller hvor hun træder op, udmaiet med et Scharpe i glimrende Farver, indbirket med Guld: man glemmer ikke, hvorledes hun saae ud. Man sammenligne hermed Fæstligheden i Grosferer W.s Huus, hvor Claudine viser sig bærende det trefarvede Skjærf*): og uagtet dette Moment oftere bringes i Grindring, man glemmer igjen, hvorledes hun saae ud, men lader Diet flygtigt glide hen over Pynten forvisset om, at hun har været skøn, og man glemmer, fordi Opmærksomheden væsentligen hviler paa Pigens ungdoms-glade stærmeriske Begeistring. Hvo huster ogsaa Guldskapselens Udseende, naar der er en indre Mærkelighed ved dets Construction, som den omfatter! En Præsenteerbakke, et Skildt har derimod den Egenkab, at hvis man glemmer Udseendet, har man ganske glemt Gjenstanden. Saaledes ogsaa her. Madame W. med det lille trefarvede Mærke omhyggeligt skjult, den lykkelige Claudine festligen bærende Revolutionens Ordensbaand: ere væsentligen pyntede. Frue Commmerceraadinden med sit gyldne Belte, eller sit guldbindvirkede Ranetæppe er derimod ikke pyntet. Og dog vil Fronien det saaledes, at man glemmer, hvorledes

Situationen i Sammenhængen i sin Deel er saa ganske paa rette Sted, at den mindst af Alt synes at kunne have noget Diemeed.

*) Forskjellen er fremdeles denne: medens det i første Deel er Grosferer W., der ønsker, at hans Kone og Niece skal pynte sig med de nationalbetydningsfulde Foræringer, som Franskmændene have tilstillet ham, for hvilken Frihed de selv paa den festlige Aften med Chevalersk Galanterie gjøre Damerne en Undskyldning: er det her Frue Commmerceraadinden, der saadan har faaet en Foræring af en Laps, som har kjøbt den i Forlegenhed for at købe noget, og foræret Fruen den, for at blive af med den, og det er mod Commmerceraadens Villie at hun bærer det, medens Mariane med Smerte seer den lille Colette efterligne Moderen og modtage Foræringer af en Mandsperson paa Gaden.

de tvende Første saae ud, medens man vedbliver at erindre dem, men man glemmer aldrig Frue Commerceraadinden med Beltet — dersom man da ikke ganske glemmer hende. — Man tage Arnold og Scenen (p. 262) hvor han med sin formeentlig ironiske Ræsonnering fornærmer Commerceraaden i dennes egen Stue; man sammenligne hermed Stridsscenen i første Deel, hvor Justitsraad W. endog siger: „det er infame Ord du bruger“. Man glemmer hvorledes de Stridende see ud over Gjenstandens Betydning, man tilgiver den lidenskabelige Mand hans heftige Udbrud. Men Arnold springer saa tydeligt frem, at man ikke kan blive af med ham, der er Intet der kan hjælpe En til at glemme, det Hele dreier sig om Intet, og Arnold præsenterer sig som Tomhedens og Indbildskhedens selvbehagelige Repræsentant, hvis Ironie beundres og vurderes af Commerceraadinden. Man tage af første Deel Scenen i Løbhytten, hvor Ferdinand W. i Claudines og Lusards Nærværelse friskt væk taler om Forholdet mellem Madame W. og Dalund; man finde det usømmeligt, men man glemmer det ogsaa, næsten øjeblikkeligt, netop fordi der er noget at erindre. Ferdinand er i Videnskab, vildledt af Tidens Ideer rives han hen; Claudine er ikke nysgjerrig, men i Forelskelsens Videnskab gaaer der paa een gang et ængstende og et fristende Lys op for hende. Man sammenligne dermed Scenen i anden Deel, hvor Arnold kommer at indbyde Fruen, og hvor hendes Forhold til Hofjunkereren kommer paa lesende Omtale. Ja det maa saa være: den hele Situation maa paatrænge sig Huskommelsen. Men hvis er Fortjenesten? Ja den er Forfatterens, der baade veed, hvad der skal gøres og veed at gøre det. Thi Scenen i første Deel er endog saa saaledes, at en Begynder vilde være istand til at fremstille den. Der samtales ikke, det er Ferdinand W. der begejstret expectorerer sig. I anden Deel derimod: dette Mesterskab i at gjengive Ubetydelighed, disse korte Replikker, den idelige Indfletten af Situationen i Replikken, denne Nøiagtighed i den tilfældigste Gestus, denne Livlighed, dette Farvespil, skøndt det Hele ganske rigtigt er holdt i Trivialitetens intetsigende Farve.

tone. — Man tage Colette, Arnold, Hofjunkerens, alle Nutidens Repræsentanter, de præsentere sig alle saa tydeligt og saa ufor-glemmeligen.

Hvor der er væsentlig Videnskab tilstede i Inderlighed, der glemmes Omgivelsen. I anden Deel derimod er Forfatterens Omhyggelighed (netop ved Forkjerlighed for Opgaven) stor i med øvet Haand at tegne det søgne Livs dagligdagse Omstændigheder. Her hastes ikke hen til det festlige Optrins Be-tydningssfuldhed, her lukker man sig ikke idyllisk inde med en forladt Qvindes stille Inderlighed, nei her er Alt saa omtrent lige vigtigt, og derfor Gjengivelsen vanstelig, ligesom at male uden Lys og Skygge og dog at frembringe Virkning og et Kunstværk. Vi føres derfor ikke udenvidere ved et afgjørende Spring ind i Selskabsalen, hvor Talens begejstrede og Samtalens livlige Sving og den dannede Omgangs gode Tone glæder, nei Forfatteren kjenner sin Opgave. Udenfor høre vi Røjle-riet i Stuen indenfor, vi vente udenfor medens Fruen musicerer, næsten paa Trappegangen begynder Commerceraad- inden allerede at stjende paa Hofjunkerens; Tjenestepigen spiller med og smaa Børn og en Skole-Pige — netop fordi intet decorum fjerner og adskiller, ingen Ophviethed hæver og ud-mærker, ingen Begivenhed vækker og forædler, ingen Idee ordner Masserne i malerisk Samdrægtighed, eller høiner den Enkelte i heroisk Fremtræden, men Alt er et Mellemhverandre.

Kort, Forfatterens Ligelighed i Forhold til de tvende Dele kan maaskee udtrykkes saaledes: fængsler den første Deel mere ved de store Videnskabers Tilforladelighed, saa er den anden Deel mere underholdende, især jo mere man læser den.

Dette angaaende Ligeligheden; et andet Spørgsmaal er, hvorvidt egentligen denne Novelle vedkjenner sig samme Opfattelse af Tilværelsen, som er væsentlig for Hver-dags-Historien. Dennes Anskuelse ligger, som sagt, i en Midte mellem det Æsthetiske og det Religiøse. Lad os saa betragte Hoved-Personernes Eksistens-Forhold i foreliggende Novelle. I første Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Claudine

og Lufard romantisk ved Udholdenhed; hun holder ud, saa faaer hun Lufard. Og hendes Udholdenhed er væsentligen Natur-Bestemmelsens, Umiddelbarhedens, Elskovens romantiske, thi det Ethiske bliver ikke afgjort medvirkende, det Ethiske, at det jo dog er alene paa den Maade Claudine kan redde sin Vre — ved at ære sig selv; og at derfor enhver ny Forbindelse, enhver Mislighed med Hensyn til Jnderlighedens Aftagen er Dommen over hende selv. Hendes Romantik er ligesom Romantik, ikke forvandlet og helliggjort ved det Ethiske. Adskillelsen fra Lufard sætter hende i Vero, i denne Stilling bliver hun staaende med den romantiske Front og Retning hen til Lufard, men hun bliver ikke ved ethisk Forbyhelse i sig selv høiere end Forholdet til Lufard, dog bevarende det romantiske Ønskes Retning hen til Gjenforeningen med ham. — I anden Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Mariane og Ferdinand Bergland romantisk ved Hjælp af Skjæbne: Lufard træder til med Penge-Hjælpen. Spørgsmaalet er kun, hvorvidt det ikke havde været mere i den ældre Hverdags-Histories Aand at tegne Baronen (i 1ste Deel) noget anderledes og saa lade ham forenes med Claudine; at lade Mariane lide Adskillelsens Smerte, og saa skaffe hende en ny Trøst. Smidlertid kan man paa denne Bemærkning, selv om man indrømmede mig dens Rigtighed, ingenlunde begrunde en Indbending, netop fordi Forfatteren væsentligen er gjengivende de tvende Tidsaldere. Endnu mindre kan man indvende mod Forfatteren, at der i 1ste Deel i Forholdet mellem Madame W. og Dalund er gjort et Forsøg paa at give Natur-Forholdet Overmagten over det Ethiske, som skulde Trostkaab i et utilladeligt Forhold kunde gjøre dette tilladeligt; ei heller kan man indvende mod Forfatteren, at Forholdet endog fremstilles som udøvende en forædlende Indflydelse paa Madame W. i hendes ægteskabelige Samliv med sin Husbond; thi dette er jo Gjengivelse af Tidsalderens Giendommelighed. Ligeledes naar der i anden Deel gøres Mine til at give det, at ophæve en Forlovelse af Trygt for Næringsforger, Udseende af en berettiget Viden-

skabs Øttring. Ethisk maatte det Første være at opfatte som fordømmeligt, Forædlingen som et Sandsebedrag, fordi der ingen Hævd i noget Forhold kan erhverves paa det Forbudne, og Brødens Elde kun er dens Gjentakelse, og fordi Forædling ved Depravation er ligesom den Udelthed, en Mand viser, der ikke kan undvære Penge, skaffer sig Rigdom paa ulovlig Maade, og derpaa gjør meget Godt med sin Formue; det Sidste maatte æsthetisk være at opfatte comisk. I anden Deel dømmes jo ogsaa Nutiden Forholdet mellem Madame W. og Dalund, medens Forfatteren ved Opgavens Bestaaffenhed er forhindret i at lade sin Anskuelse blive aabenbar. Havde der været een Tidsalder endnu, er det ikke utænkeligt, at Gjengivelsen af den havde viist, at den opfattede Berglands intenderede Flugt fra Ægteskabet som comisk.

Jeg skal nu, stræbende at gjengive Forfatterens hypperlige Skildring, psykologisk forfølge Udviklingen i de enkelte Hoved-Personer, vidende, hvorledes og hvorvidt det Afgjørende resulterer som Conclusion af Individualitets Præmisser, og kun til-ladende mig et Sideblik til Tidsalderens Reflex. Det næste Afsnit maa det være forbeholdt overveiende at accentuere Tidsalderens Eiendommelighed. Critiken maa indtage samme Duplicitet som den, ved hvilken Fortællingen har gjort sig selv Opgaven saa vanskelig. Af Tidsalderen tør Forfatteren ikke uden videre lade resultere Noget i Individiderne, thi saa er han uden for sin novellistiske Opgave, saa skildrer han Tidsalderen og belhser den ved Exempler, istedetfor at opfatte Reflexen i det huslige Liv og gennem den belhse Tidsalderen. Omsætningen maa bestandigt gjøres gennem Individualitetens psykologiske Mellembestemmelse. Dersom Forfatteren saaledes ligefrem vilde sige: i Revolutions-Tiden tillod man en Kone, naar hun iøvrigt iagttog Decorum, at have et utilladeligt Forhold til en Mand — dette har jeg fremstillet i Forholdet mellem Madame W. og Dalund: saa er dette urigtigt. Forholdet mellem Madame W. og Dalund maa psykologisk motiveres, og først naar dette er gjort, da kan der være Tale om, at Tids-

alderens Eiendommelighed influerer paa at give det dette Udtryk, og at Tidsalderens Eiendommelighed kan finde det tilladeligt. I enhver Tidsalder kan det forekomme, at en ung Pige er forelsket i en Mand, som hun ikke hører Noget til i lang Tid, saa hun troer ham tabt, og derpaa gifter sig, indtil Gjenstanden for hendes første Kjærlighed atter kommer tilsyne, dobbelt farlig, fordi hun ikke føler sig lykkelig. Naar dette er givet, naar Personerne iøvrigt ere psykologisk stildrede: saa kan Tidsalderens Eiendommelighed gjøre Udslaget for hvad Udtryk denne Collision faaer, om den i en anden Tidsalder f. Ex. ikke kunde have faaet det Udtryk, at Ægteskabet gik overstyr, for at hun kunde faae den Elskede, eller at de ulykkelig Elskende i Underkastelse under Ægteskabets Hellighed besluttede aldrig at see hinanden o. s. v. — Forfatteren maa ikke sige: i Revolutionstiden levede der romantiske Piger — dette har jeg fremstillet i Claudine. Nei, Forfatteren maa psykologisk motivere det Romantiske i Claudine, og nu kan det være Tidsalderen, der afgjør, hvilken bestemt Retning det tager. En psykologisk paa en lignende Maade motiveret romantisk Pige i Middelalderen var gaaet i Kloster, i en prosaisk Tid havde hun udaandet og giftet sig, i Ludvig den XIV's Periode var hun maaskee bleven en tvethdig Grevinde o. s. v.

Claudine. Indknæbent opdragen af Tante Malfred, og derved, aandelig forstaaet, paa eengang ligesom standset og for stærkt fremskyndet i Værten, nærved at bedrages for et Livs-Indtryk: har hun nu, omplantet i Grosferer W.'s Huus, fundet Jordbunden og de beleilige Tider for sin Udvikling. Hvad der psykologisk maatte være endt enten med Forknyttelse eller med at hun paa en fortvivlet Maade havde sprængt den sneverhjertede Tantes indknibende Dagligstue, har nu lykkelig forklaret sig til Ungdommelighedens livsglade Udspring under saa gunstige Vilkaar som muligt, om disse endog maae kaldes farlige. Friheden, hun nyder i W.'s Huus, Glæden, som tilbyder sig rigeligen, Deeltagelsens Omhyggelighed, næsten Kjærlighed for den unge Pige, fordærver hende ikke, fordi hun

har lært Skjønsmhed, men forædler hende i den barnlige Taknemlighed „for alt det Gode, hun nyder i dette kjære Huus“. Og da nu Fløiddørene aabnes med den vide Udsigt til en verdenshistorisk Begivenhed, da den franske Legation, Udsendingene fra hiin fortryllede Skueplads, vise sig i det Wallerske Huus og med en Idee magisk berøre Claudines ungdommelige Sind: da staaer hun paa sit Høieste. Det Romantiske ligger atter i denne Berøring, der lokker Phantasien. Bar Grosserer W. og Kone reist til Paris, havde de taget Claudine med: det vilde ikke have virket nær saa stærkt paa hende som det Tangerende, der ikke overvælder med Enkeltheder, men kun opflammer Phantasien totalt. Naar derfor Lufard, skjult for alle Tilstedeværende, kun forstaaet af Claudine, bøier Knæet og kysser Fligen af hendes Kjole, en Fremmed, der kun ved denne symbolske Handling og ved Claudine tilhører det lille Danmark: da er dette et af Forfatteren findrigt opfundet Udtryk for det Romantiske i hele Claudines Forhold. Om Lufard havde ført hende hjem med sig til Frankrig som sin Brud, det havde ikke saaledes udviklet hende som Berøringens romantiske Dieblis, der tillige er Afskedens. Et Dobbelt kan en Pige fordrø i Elskov, naar hun fordrer Alt: at Han er den Elskelige, og at han har en Idee at give hende med i Kjøbet — saa er Elskovens Signing absolut og fuldendt.

I Forhold til al Lidenstabs gjælder det ligesom ved at seile, at Binden afgjørende faaer Magt til med eet Pust uno tenore at spænde Seilet, at der ikke skal gøres for mange Slag og Krydsninger inden man naaer Dybet, ikke træffes for mange Forberedelser eller holdes for mange Skibstraad forinden: det gjælder, at Lidenstaben faaer Magt og Raadighed til at gribe den Uforberedte med sin Almagt. Saaledes staaer Claudine ene, med en Verden i sin Sjæl: da udgaaer Vinket til hende fra Lufard. Dette er det Romantiske i de af Forfatteren hyperligt anlagte Forhold. Forelskelsens Magt er som hiin bevingede Gangers Flugt, det er den i sig selv. Men til daglig Brug! Saa kommer Forkundskaberne, og Omstændighederne og Hensyn og Slægt og Venner, Meublementet, og Gratulanterne — saa

forvandles Dumdriftighedens feierrige Bedrift til en borgerlig Expedition: en Fragtvogn med hine mange Passagerer, der alle raabe hyy, og Elskoven er det taalige Dyr, der skal slæbe alt dette affted. For Claudine anderledes. Blottet for For- kundskaber, derved værdig til Indvielsen, drømmer hun om intet Gensyn; hos hende er Lufard den Elskede, og ved ham er hun berørt af en Idee: dette er Indvielsens høieste Pagt romantisk forstaaet.

Saaledes er Begyndelsen lagt an, men da gjelder det fremdeles om, at Omgivelsen og Forholdene atter begunstige og psykologisk understøtte det Romantiske. Naar de tvende haandfaste Karle føre den snubsende Ganger frem, der skal løbe: hvad have de saa at gjøre? De have at slippe — Ikke Andet, det er jo let nok. Nei, det er en Kunst; de maa vide at slippe med Videnskab; den mindste Usikkerhed i deres Stil- ling og Forholdsvinkel, saa sinkes Gangeren altid Noget; ved at slippe skal de netop vide at give Gangeren Fart. Naar man støder en Baad fra Land, da gjelder det, at man, bøiet forover for at give Stødet Kraft, i samme Øieblik kaster sig bag over for at profitere af Stødet i Farten. I Forhold til al Videnskab gjelder det, at det Høieste, Omgivelsen kan gjøre for En, er at slippe med Videnskab. Men saaledes ere Forholdene netop lagte til Rette for Claudine i W.'s Huus, og Forfatterens Sindrig- heds kan med Føie fordre, hvad der maaskee er endnu sjældnere end en glad Giver og en glad Arbejder, en glad Critiker 2: en, der har Glæde af at see, hvad Forfatteren har gjort. Grosferer W. er fordybt i Politik. Den stille grundende Madame W.'s noget hemmelighedsfulde Væsen er saa langt fra at besvære Claudine med Nysgjerrighed og Deeltagelse, at det snarere fristende understøtter den unge Piges skjulte Forelskelse. Dalund er til daglig Brug fordybt i Studiet af det sjælelige Udtryk i Madame W.'s Mine, (hans som Olding fortsatte Studium ved Beskuel- sen af hendes Billede), men intet mindre end tilbøielig til at spore efter Andres Forelskelse, han, som snarere synes at frygte Fransk- mændene for sit eget Forholds Skyld. Claudine er ene og frit-

staaende uden den Deeltagelse, der gratulerer, ligesom man gratulerer En, der har fundet Noget ved at raabe: halvt, og som ofte nok gjør Forelskelse til noget Halvt. Ferdinand W., den eneste der aner Forelskelsen, er en begejstret Troubadour for Franskmændene og Lufard.

Saaledes er Forelskelsens Fremgang, Forfatteren har vidst at lægge Forholdene an til at skaffe det Romantiske Raa-dighed. Saa hører der endnu efter den store Digters Ord til det Meget, der behøves forenet for at lokke Elskoven frem: at de træffes kan alene. Og negtes der end Noget: „Maanen med sin Straale ned i Vaaren gennem Bøgens Grene,“ saa er jo Forfatteren af den Mening, at September Maaned egentligen burde kaldes Elskovs-Maaneden. Og naar man støder en Baad fra Land, da gjelder det, at man bøiet forover for at give Stødet Kraft, i samme Dieblis kaster sig bag over for at profitere af Stødet i Farten — og naar en hemmelig Forelsket, i større Livsfare end den Elskede, allerede troer ham dræbt i Duellen, saa er denne Dødsstankes Tilbagestød Elskovens stærkeste Fart.

Den saarede Lufard bringes til Grosserer W.s Landsted, og Veiligheden tilbydes for de Elskende. Uden en eneste Forudsætning, uden en eneste Veiledning anden end Elskovens og Tidsalderens Egcentricitet, uden en eneste Fortrolig anden end Elskoven bliver hun et Offer for sin Kjærlighed. De psykologiske Præmisser motivere fyldestgjørende hendes Feiltrin, ligesom de igjen motivere hendes Udholdenhed, thi hendes Feil og hendes Dyd er væsentligen den samme Romantik.

Et andet Spørgsmaal er det, om hvorvidt ikke netop Tidsalderens Ideer maatte have gjort Claudine tydeligere over sit Skridt, end hun senere findes at være. Hendes senere temmelig naive Uvidenhed om Følgen af Forholdet til Lufard, synes i Tegning at være laant fra en anden Art Romantik, den schäfer-idylliske. Det Charakteristiske i Forhold til Revolutionstiden vilde jo være, at Claudine ret blev sig bevidst, at hendes Forhold til Lufard var hvad man ellers kalder et Egeteskab, kun at i det

Natur-Forholdet var emanciperet fra det ethisk Tvingende, der betragtedes som det Antiquerede ved Egteskabet. Den smægtende Romantiks altfor uskyldige Uvidenhed passer mindst i Revolutionstiden, og staaer som noget Tilfældigt i Forhold til Gjengivelsen af Revolutionstidens Reflex. Zuzard forstaaer Tingen rigtigere, og kalder hende derfor i en af sine Replikker: min lille Hustru. Claudine derimod er mere en i Almindelighed ved sin Forelskelse vildledt Pige, end at der i hendes Vildledelse sees Tidsalderens Ideer som et Medvirkende. Thi at Ferdinand W. foredrager disse og underretter hende om Forholdet mellem Madame W. og Dalund høres jo nok, men derimod spores det ikke, hvad Virkning det har gjort paa Claudine, hvorledes hun har forstaaet sig selv deri, tvertimod befindes hun senere væsentligen ikke anderledes end hvad man saadan kalder en i romantisk Forelskelse feilende Pige.

Zuzard er den fyrige, i enhver Stemning selv Beemodets let opblussende insinuante og dannede Franskmænd, der i enhver Henseende netop er konstrueret for et saadant Forhold som det til Claudine; kun staaer hans Udholdenhed ikke i noget væsentligt Forhold til hans lette Bevægelighed, det vil sige, det er ikke umuligt, at en saadan Individualitet ogsaa kan handle som Zuzard, men det er ogsaa forklarligt, om han handlede anderledes. Medens man er psykologisk berettiget til at foruudre sig, hvis Claudine ikke blev sig selv tro, vilde endog hun have fundet det tilgiveligt af Zuzard at blive hende utro, og dog vilde hun vedblevet at elske ham.

Madame Waller har fra ganske ung været Gjenstanden for Dalunds Kjerlighed; hun har misforstaaet hans Taushed, og giftet sig i hans Fraværelse. Hendes Egteskab har ikke været til hendes Forædning; savnende den indre Tilfredshed „løb hun blot efter tomme Forlystelser, satte sin højeste Lyksalighed i at blive courtiseret*) og ansaae sin Bynt for det vigtigste Anliggende“ (cfr. p. 37) — indtil endeligen Forholdet til Dalund

*) Man bliver ved denne Skildring næsten lidt raadvild om, i hvilken Tidsalder Scenen er.

forædler hende, hvilket Forhold D. mener at have Ret til at fordrø som en skyldig Erstatning for saa mange Mars Trofskab og for en Ajerlighed som hans. Dog kan Madame W. ikke ganske beseire en indre Stemme, der minder hende om, at hun gaaer paa forbudne Veie, en Stemme, der efter hendes eget Udsagn bliver stærkere netop fordi hendes Forædling lader et Lys opgaae for hende, som hendes forsømte Ungdom ikke havde viist hende*). Dalund kæmper imidlertid endog indtil Grændsen af Jalousie (f. Ex. mod Franskmændene) for Forholdet saavel ved den dannende og absolute Indflydelse, han udøver, der er hans mandlige og personlige Overmagt, som ved Tidsalderens Idee.

Atter her bliver en Vanskelighed, thi Forholdet mellem Madame W. og D. udtrykker jo ikke saaledes Tidsalderens Idee, at det sees fremgaaet eller baaret af denne, men Dalund kæmper i Forholdet for Tidsalderens Idee, altsaa et allerede givet Forhold vil han ved at føre det ind under Tids-Ideens Samtykke give en ny Bestyrkelse. Forholdet selv synes reent personligt at være bragt istand og bestaae som den Maade, paa hvilken disse Tvende have løst en Livs-Collision. Vanskeligheden er altsaa, at der synes at mangle Noget i Forhold til den gjen-

*) Naar denne Collision kunde føres til sit Yderste vilde den ikke være uden psykologisk Interesse: ved et utilladeligt Forhold foræbles hun, ved denne Forædling bliver hun istand til ret at indsee det Utilladelige i Forholdet: sæt nu at den Forædling havde seiret i den bedre Indsigts Triumph, saa hun af den Grund opgav Forholdet! Alt forøvrigt Madame W. er i en Selbmodsigelse, er klart nok, og det er jo netop Forfatterens psykologiske Skarpsindighed, der har vidst at fremhæve den. Man skal ei heller smile ad Selbmodsigelsen eller hurtigt mene den hævet, fordi den er indseet, endnu mindre overilet fordomme den. Ja naar en Mand forklarer os, at han selv kan indsee det Fordømmelige i sin Handling, og dog gjør det: saa lad det Ethiske dømme ham og det Æsthetiske finde ham comisk. Noget anderledes med en Kvinde, især i det Forhold, hvor hendes Etyrke er kjendelig netop som Hengivelsens Svaghed. Ved Dalund kan hun indsee det Utilladelige i Forholdet, men hun kan ikke undvære Dalund og saa see det. Naar hun qvindeligt er betrygget ved Forholdet, der udfylder hendes hele Sjæl, kan hun indsee, at det er utilladeligt, men hæves Forholdet, vil Qvindelighedens Trang i hende erotisk fortvivlet lade hende glemme, at det var utilladeligt.

tidige Gjennemfigtighed, som den novellistiske Opgaves Dobbelt-
hed kræver. Tidsalderens Bestemmelse kræver Individualitetens
Mellembestemmelse, Individualitetens Bestemmelse kræver Tids-
alderens Mellembestemmelse, i denne Gjennemfigtighed ligger
den Opgave novellistisk at fremstille en Tidsalders Reflex i det
hushlige Liv. Eller vil man sige, at Forfatteren kun vil frem-
stille, hvorledes man i Revolutionstiden dømte om et saadant
Forhold, saa maa dertil svares, at denne Opgave er af en egen
Art, da Dommen jo netop bestod i, at man ignorerede det,
dernæst, at Ferdinand W. er den eneste, der taler om det, og
at man Intet erfarer betræffende, hvorvidt de Andre ere vidende
derom, og endeligen, at Forholdet selv jo fremstilles. Mislig-
heden ligger vistnok her deri, at Forfatteren ved et Forord
endnu har syntes at sætte sig en tredje Opgave: en Sammen-
ligning mellem de tvende Tidsaldere. Men saa hyppeligt som
Novellens tvende Dele ere lagte til Rette for Sammenligningen:
saa lidet burde vistnok Forfatteren have hmtet derom.

De øvrige Personer ere mindre betydelige og kunne ikke
blive Gjenstand for særlig Omtale. Jeg skal heller ikke fordrifte
mig til at nævne eller anføre Exempler paa de mange i For-
tællingens Fremgang indflettede fortræffelige Enkeltheder: at
de ere der, forudsætter man udenvidere hos Hverdags-Histo-
riens Forfatter; man glæder sig ved at læse, man gjør sig ikke
critisk vigtig ved smaaligt at censurere en saadan Novelle som
var den et Begynder-Arbejde, hvor der var Tale om, som det
hedder, at anerkjende dog Noget.

Skulde jeg derimod i denne første Deel fremhæve et Enkelt,
der idetmindste forekommer mig mindre heldigt, da vilde jeg
nævne Baronnen, og især hans Forsøg i det Dæmoniske, om der
ogjaa, dette fraseet, kunde opkastes et andet Spørgsmaal, hvor-
vidt han ikke er saa almindelig holdt, at Tidsalderens Reflex
ikke just er kjendelig. En sjantet og dertil halvfuld Baron, der
i Qvinde-Arrigskab hitter paa at ville dræbe den lille Charles,
vækker hverken Rædsel eller Interesse 2: den modstræbende
Interesse, der netop er det Charakteristiske for det Dæmoniskes

Ivethdighed. Rædsel vækker han ikke; thi i Forhold til en fuld Mand tænker man strax paa, at det nok gaaer over, naar han faaer sovet ud, og Interesse vækker han ikke, deels fordi han er fuld og deels fordi hans Fjantethed er intet Mindre end mandig. Det maa da heller ikke faae Udseende af, som forfærdede han Claudine, thi Sligt kan gjøre hende modbydelig og ækel, men forfærdende er det ikke. Og hvorvidt er dog dette besynderlige Optrin egentligen psykologisk motiveret? Selv om man antager, at Baronen, da Muligheden af et Forhold til Claudine brister, vender tilbage til sit gamle Væsen, som kun hun havde haft Magt til at tvinge i Elskovens Ydighed: følger dog deraf, at han kan gebærde sig saaledes? Han var jo dog oprindeligen godmodig, han var i Besiddelse af ydre Dannelse, og Claudines Indflydelse paa ham maatte psykologisk, selv i et saadant Diebluk, udøve sin Magt. Situationen forekommer mig uskøn, og væsentligen heller ikke sand.

2den Deel. Mariane. Stedmoderligen strækket op længe før Tiden af Ungdommens Illusion og jaget ind i en pinagtig Virkeligheds travle Husgjerning, fortrædiget ved daglige Krænkelser, løser hun ydmygt den bittre Opgave: saa omtrent at tjene som Husjomfru i sine Forældres Huus. Al den fornemme Overseen og paa den anden Side den lapsede Ugenerethed, som et saadant Tjeneste-Menneske kan være udsat for, er hendes Liv ikke ukjendt med, og Bitterheden forøges ved, at hun ikke blot er værgeløs, men priisgiven — fordi hun er Datteren. Men paa den anden Side vænnes hun ogsaa tidligen til at indøve en stille Underligheds uforkrænkkelige Væsen, hun dannes fortrinnsvis til at bevare en hemmelig Forstaaelse, da hele Virkelighedens Omgivelse kun er fortrædigende Meningsløshed, da hun endog med Faderen i Faderens eget Huus qua Datter kun vedligeholder en hemmelig Forstaaelse, der han kun i Entreen, eller i Forbigaaende, eller naar Ingen seer derpaa, tør tale faderligen til hende: saaledes lister jo et elskende Par sig til at see hinanden, naar de ikke have Forældrenes Samtykke, til at tale med hinanden i Entreen, naar Forældrene i Daglig-

stuen officielt sætte sig mod Forbindelsen. Dersom Mariane er forelsket, hun er da nødsaget til at gjøre en Hemmelighed deraf, ellers blev det vel Signalet til ny Mishandling: at Frøken Maren var elsket, at Nogen vilde have en „saadan lille Gravso“, som Stedmoderen kalder hende; hun var istand til at miste sin Condition hos Frue Commmerceraadinden, for at man kunde blive det Kjæreste-Commerce quit.

Og Mariane er forelsket. Vi ville nu forfølge Motiverne i de af Forfatteren hyperligt construerede Forhold for psykologisk at forklare hende. Skadelige kunne Forholdene ikke kaldes i Henseende til en snaksom Deeltagelse, men begunstigende ere de heller ikke; de slippe ikke med Videnskab, de finke ei heller ved misforstaaet Velvillie og Deeltagelse, men de holde fortrædigende igjen. Vel er det nu saa, at Inderligheden er Forelskelsens Liv, og at Inderligheden ved sig selv er hvad den er, at derfor f. Ex. Inderligheden kan være den samme, hvad enten En træder ud paa Altanen og skuer den stjerneklare Nat, eller det er en Livsfange, der gjennem en Sprække lister sig til at skue den enkelte Stjerne — den Sidstes Inderlighed er maaskee endog den største; men dog gjelder det for Forelskelse ligesom for et Menneskes Fødsel, at Vilkaarets Forhold, at Omgivelsen med den psykologiske Disposition har en stor Indflydelse paa hvad der fødes. Mariane vilde med samme Inderlighed som Claudine blive sig selv tro, og dog vilde hendes Forelskelse i al Evighed være væsentligen forskjellig fra Claudines.

Forelskelse er Culminationen i et Menneskes reent humane Eksistents, der er en Dobbelt-Eksistents, og netop derfor er Forelskelsen paa eengang ligesaa meget Inderlighed som den er Forholdet ud efter til Virkelighed. Forholdets Digelighed er den lykkelige Elskov. Mindre Inderlighed og overveiende Forhold til Virkelighed er mindre skøn Elskov; overveiende Inderlighed og mindre Forhold til Virkelighed er i Retning af ulukkelig Elskov.

Saaledes Mariane; hun har lært for meget Virkelighedens Glendighed at kjende, og Omgivelsen indskrænker hende det fortrædigende Dag fra Dag. Istedensfor Forelskelsens seier-

rige erobrende Mod, der tør, i Forhold til Forelskelsen, fordrø Alt af Virkeligheden, i begejstret Uvidenhed fuldt forvisset om, at Virkeligheden er den Verden, hvor Elskoven har hjemme: i Stedet derfor har hun noget af Forelskelsens inderlige Væemod. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo et Tilbagetog kan være ligesaa stor en Bedrift som den meest glimrende Seir; men Forskjellen er væsentlig. Istedenfor at fornemme Forelskelsen som et Kald fra en Verden, der vil føie den i Alt, er hun i Inderlighed vant til at føie sig i at gjøre Afkald, hendes Forelskelse er i samme Nu i hemmelig Forstaaelse med, at dog ogsaa den bliver en tilbagetrængt Inderlighed, et skjult Liv, som andre Mennesker ikke kjende, og som paa eengang er en høiere Sundhed og dog menneskelig talt en Syggesighed. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo det at døe er ligesaa vanskelig en Opgave som det at leve. Inderligheden er den ægte Perle; den dannes, som bekjendt, i Muslingen ved at indsuge Duggen. Men ifølge en gammel Forfatter skal det gjøre en Forskjel, om det er Morgen- eller Aften-Duggen: saaledes gjør det ogsaa en Forskjel, om Forelskelsens ægte Individualitet dannedes ved Haabet eller ved Grindringen.

Som det gjelder om al Videnskab, saa gjelder det om Elskov, at Den, der modtager Indvielsen, i Forelskelsens indviende Dieblif staaer frit, frit paa Illusionens dumdriftige Høidepunkt, frit og uendeligt overskuende al Verden; der maa ingen pianket Deeltagelse være, men heller intet drillende Slæng, som besværer den Betbevaendene fra at bestige den svimlende Høide, og som i Diebliffet forhindrer den Fritstaaende i at faae Synet. Det maa, hvis Alt skal blive saa saare godt, være forundt dette omfredede Dieblif, hvor Tilværelsens Alt fortryllet lystrer hvert et Bink, hvor Intet, Intet mindsker Elskovens grændseløse Hengivelse i Illusion, hvilken skeer privatissime, og er noget Andet end alle de Elskendes Kjærtegn, da den er Forudsætningen, det Fremsthyndende, Uendelighedens Forskud, hvoraf der skal leves de mange eller de saa Aar, som forene de Elskende.

— Dette mangler Mariane.

Dette har Forfatteren hypperligt fremstillet, og det er af Vigtighed for Forholdet mellem Mariane og Bergland, idet det ogsaa fra hendes Side psykologisk motiverer Adskillelsens Mulighed i Forhold til en saadan Grund, som Frygt for Næringsforg. Mod Berglands Mismod har Mariane ikke Elskovens triumpherende Begeistring at sætte, hun har ikke Elskovens feierrige Mod til qvindeligt at sætte sig i Spidsen for Ægte-skabets hellige Expedition, naar den Elskede taber Fatningen. Det vilde psykologisk ikke være uden Interesse at tænke sig Forholdet saaledes, skjøndt det naturligviis vilde være i Novellen at forseile Opgaven, der tillige har Tidsalderen i Sigte. Dette har Forfatteren hypperligt forstaaet. Mariane kan ikke danne nogen Modstand, hun er selv berørt af en bekymret Reflexion, i hendes Replikker lyder der med et veemodigt Kjendskab til Virkeligheden, en Resignation i Henseende til, at selv Elskov skulde være den algyldige Fordring. Men Inderligheden er der dog evig og livsvarig, som i den meest begeistrede Forelskelse, væsentligen den samme i Styrke, men væsentligen forskjellig i Udtrykk. Om hun end vil opgive Bergland, vil hun dog ikke modtage sin Ring tilbage, fordi hun ikke vil opgive Forelskelsen. „Heller ikke giver jeg Dig Din tilbage. Skjult som min Kjærlighed har jeg baaret den i tre Aar, den skal ikke forlade mig i dem, jeg har tilbage.“ Her er hun paa sit Høieste, men Forelskelsen er ikke et Bink, men en Tilbagekaldelse i Inderlighed. Forelskelsens Inderlighed er den „ved de stille Døder“ udmærkede Piges, der indvier sig til Lidelsen. Meget havde hun lidt af Virkeligheden, men dette Stød synes at blive afgjørende. Saaledes holdt Cæsar sig opreist, da de Sammensvorne stødte deres Dolk i ham, men da han saae, at Brutus var med, indhyllede han sig i sin Kappe, viede sig til Døden med disse Ord: ogsaa Du, min Søn Brutus! Den høieste Modstand, hun, selv berørt af Reflexionen, kunde danne mod Berglands Lidenskabelig i Utaalmodighedens lidenskabelige Spænding, er den midlertidige, „at hun vil taalmodig vente“ (cfr. p. 269); men selv denne Modstand er i Fagt med Reflexionen.

Hvor er Alt her i sin Orden! Den psykologiske Tegning og Reflexen af Tidsalderen. I en højrøstet tusindkunstlet Overfladiskheds Belmagts-Dage maa det Gode leve fortrykt og lønligt i en ecclesia pressa, som Mariane gjør det. Men paa den anden Side, selv denne dybe Inderlighed maa i en reflekteret Tid ikke ganske være uberørt af Reflexion, endog i Forhold til sit Eneste, en Forelskelse. En umiddelbar begejstret Elsterinde vilde i Marianes Sted ansee Bergland for gal, hun vilde, om det saa gjaldt hendes Liv, ikke kunne forstaae det Mindste af det om Næringsforgerne, men heller ikke af Marianes Resignation. Et saadant Forhold vilde kun kunne blive humoristisk, og Bergland væsentligen at fremstille komisk, da han repræsenterer en temmelig nøktern Anskuelse.

Ferdinand Bergland er et excentrisk Hoved, der er løben vild i Mulighedens dristige Forsætning til at leve, der i Planernes og Studiernes Mangfoldighed ogsaa har taget en Forelskelse ind med, og nu er ved at strande paa Eftersætningen. Et Ægteskab, der skulde være ham Bindetegnet, viser sig for ham i en forfærdende Skikkelse, og han bliver sky — en desperat Beslutnings Gengangforallle maa træde istedenfor Handling og en væsentlig Videnstabs Continuerlighed. Den tilshyneladende Kraft, der hører til at fatte Beslutningen, er egentligen kun Udtrykket for Afsmagten, og Grunden, han angiver, derfor en væsentlig tilfældig. Han kunde lige saa godt have nævnet hvilken som helst anden, fordi Grunden egentligen er Misforholdet mellem Mulighed og Virkelighed, der nu kaster sig paa dette Enkelte, som var det Grunden. Hans desperate Beslutning og Handling i Kraft af den er derfor intetsigende, og en Beslutning samt en Handling, ved hvilken han, hvis det gik som han vilde, væsentligen maatte blive til Ingenting. At beslutte sig til ikke at ville gjøre Det og Det, hverken mere eller mindre end ikke at ville, er egentligen at beslutte sig til at blive til Ingenting. Derfor den Besluttende ikke, netop i det Dieblis, han beslutter ikke at ville, fæster sig i en højere Idees Tjeneste, saa er hans Beslutning og Handling Tomhed. Det er Dette, der gjør Udslaget

i Livets Collisioner og afgjør, om Videnskaben er berettiget eller ikke. Ferdinand er ved sin Beslutning ikke bleven sig selv væsentligen klarere end han var før, han har blot hovedkulds trukket sig tilbage i Dunkelhed over sig selv; referre pedem er blot det, han gjør, og der er i Tilbagestridtet intet Fremstridt i Forhold til hans egen Personligheds Idealitet. Det om Næringsforger er i den Form ingen væsentlig Betragtning af Tilværelsen, og Den, der vil paatage sig at gribe styrende, idetmindste forstyrrende ind i et andet Menneſtes Liv efter den Maaleſtok ſom Ferdinand, ſelv om hans Indgreb alligevel, ethiſt ſeet, altid bliver et Miſgreb, han maa idetmindſte have forſtaaet ſig ſelv i en væſentligere Betragtning af Tilværelsen, i en Idee, ſom hans Liv kan tilhøre, netop naar han bryder med Mariane.

Hvor er nu her igjen Alt i ſin Orden: den psykologiſke Tegning, og Reflexen af Tidsalderen. I en anden Tidsalder vilde det dog maaskee have endt med, at Marianes Taalmodighed havde ſkaffet idetmindſte et Interim tilveie — indtil Ferdinand fik Bekymringen forjaget. Men vor Tid er jo netop, trods alle Planer og Anticipationer og Bebudelser og Forjættninger, i Underlighedens og i romantiſk Forſtand væſentligen lidenſkabsløs. Netop derfor fremkommer igjen ſom Alternationen en pludſelig Uttring af Fortvivlelſe i en desperat Handling eller Beſlutning, hvilket er den lovløſe Lov for Extremerne i en ſaadan Exiſtensen.

Fru Commmerceraadinde Waller. Derſom man, ſom man gjør Forſkjel mellem ægte og uægte Metal, og da igjen har Noget derimellem, ſom kaldes Plet, en Composition der kan ſkuffe; derſom man ſaaledes turde tale om Compoſitions-Menneſter: ſaa vilde Fruen paſſende betegnes ſom et ſaadant. Hun har en viſ pletteret Virtuofitet i at være hvilkeſomhelſt: indtagende et Diebliſ og dog igjen næſten modbydelig, elſtværdig og dog igjen byrdefuld ved ſin travle Vigtighed, pyntet og dog igjen næſten prostitueret i ſin guldindvirkede Paaklædning, dydig og coquet, dannet og dog igjen ſmerteligt berørende for

den væsentligen Dannede, fløgtig paa Livet og dog næsten aandløs, leflende først og sidst. Hendes Character-Opfattelse kan ikke blive anden end denne blandede Bekjendtgjørelse, fordi hun ingen Væsentlighed har, og hendes Udvorteshed derfor maa beskrives ved at optælle nogle Egenheder. Den braverende Virtuositet fuldender sig selv og vender tilbage i sig selv i den Selvtilfredshedens Indbildning, at hun er som en Kone af Verden bør være, hvorfor hun stolt og rolig tør bove Noget i Tillid til sit Rygte. Og dog er hendes Væsen netop i dybere Forstand Tvetydighed, thi som en Apostel (Jacob) omtrent siger det: Hjertets Reenhed er at ville Gøt. Selv Madame W. i første Deel er i en vis Forstand mindre tvetydig.

Beundringsværdigt er det Mesterskab, hvormed Forfatteren veed at haandtere en saadan glimrende og gøglende Strøbelighed, saa man bestandigt faaer Indtrykket af en digterisk-virkelig Skikkelse; fremdeles den Lethed, med hvilken de combinede Situationer ere opfundne, den Naturlighed, med hvilken Continuerlighedens Traad drager sig derigjennem*), bestandigt

*) Saaledes for blot at anføre et Exempel: Scenen i Commenceraadens Huus, da Lusard træet af at høre paa Fruens Bravour-Musik trækker sig tilbage i Cabinettet for at tale med Statsraad Dalund. Den veemodige Hyggelighed, der nu hviler over de tvende Grindrende, der samtale om Fortiden — indtil Arnold, da Musikken er forbi, henimod Slutningen af Samtalen uden at ane Noget sætter sig bag den aabent staaende Dør og bliver Vidne til Samtalen, hvorpaa Fruen og Højunkereren komme til — og Nutidens Conversation begynder. Hvilken Virkelighedens Illusion, thi jeg troer ikke, at selv den vanskeligeste Kritiker her skulde kunne finde en Vanskelighed, en Indbending, at der var Noget, der ikke saaledes foregik for Ens Øine, at det er som havde man selv seet det. Og dog hvilken Sindrigheid i Planen: paa den Maade at bringe de tvende Tidsaldere sammen! I Cabinetkets Fortrolighed lever Fortiden og gjenleves i Grindring; og uden om, i Salen, som er den omgivende Indfatning, er Nutiden høirøstet, ja endog ifærd med at offentliggjøre Cabinetkets Hemmelighed i sin prostituerende Ugenerethed. Som det siges om den fuldendte Rytter, at han styrer den frysende Ganger paa en Sytraad, saa det for Diet seer skuffende ud som havde Hestens uhyre Kraft Overmagten, medens denne Tilshneladelse ikke blot er en Tilshneladelse men netop Udtrykket for, at Rytteren absolut har Magten: saaledes

belysende Fruens Charakterløshed i den forbigaaende Reflexions-Gjengivelse, i Flygtighed, thi der er jo Intet at dvæle ved, ja der maa ikke dvæles, saa bliver Frue Waller en Anden. Kunsten er, at selve Fremstillingen indeholder Gjentakelsen af den psykologiske Opfattelse, og som Læseriet er den ustadige Indholdsløshed, saaledes er Fruen ogsaa hele Novellen igjennem i ustadig Travlhed, gjengiven i dette transitoriske Forhold til ældre og yngre Herrer, til sine egne Børn, til sin Mand, til Mariane, til Tjenestepigen. Især ere Proportionerne i de fem kvindelige Figurers Forhold ypperlige. Fruen Repræsentations-Moderlighed i Forhold til de tvende Glutter, der allerede ere øvede i „Persons-Anseelse“, det Parodiske i at Colette copierer Moderen, hvilket maaskee har bidraget til at gjøre Moderen kjed af hende*), og endeligen den dybe Satire over Fruen, som Marianes stille Væsen indeholder.

Derfor man for at betegne et væsentligt Menneskes Væsen vil erindre om de bekjendte Ord af Plinius: omnia ad conscientiam, nil ad ostentationem, saa behøver man blot at vende Ordene om (omnia ad ostentationem, nil ad conscientiam), saa betegner man Fruens Væsen, der er at være Brangen eller en Brængen. Men for endnu engang at erindre derom, som det sømmer sig en Kritiker at være tro over Forfatterens Nøgdøm: der hører langt mere Kunst til at fremstille en saadan Skikkelse, end til at skildre et væsentligt Menneske. Maaskee vil endogsaa En og Anden finde hvad jeg har sagt om denne Figur ret betegnende, ja det var i vor Tid ikke utænkeligt, at En kunde være daarlig nok til at finde min Fremstilling i sin Korthed mere udtømmende end Forfatterens. Al, det er en stor Misforstaaelse, som man kun i vor docerende Tid har op-

styrer Forfatteren Situationens Fremadskriden saa naturligt, at det seer ud som var der ingen Plan, medens dog denne Tilshynelbelse netop er Udtrykket for den overalt tilstedeværende Hensigt, der kun aabenbarer sig ved at skjule sig.

*) Det Væsentlige og det Sande kan nemlig eies af flere paa eengang, men det Affecterede er altid herskeshgt og misundeligt.

fundet, og hvormed man foruretter enhver Kunst-Præstation; thi fra denne Korthed er der et uendeligt Spring til det Kunststykke, at kunne fremstille en saadan Skikkelse. Det gaaer Kritisken i vor Tid, som det gaaer saa mange Menneſker, de lade sig bestandigt narre af den abſtrakte Mulighed og det forfortede Perspektiv, der ere Intet mindre end ſtaberiſke, af de ſtore Planer og de ſummariske Overſigter, der ere Intet mindre end frugtbringende. Nei, hvilken Mening man end vil have om at repræſentere vor Tid ved en ſaadan quindeligg Figur: Et ſtaaer faſt, at Figuren er et Meſterſtykke i Ubethdelighedens Tegning, et Meſterſtykke lige indtil det Ubethdeligſte ved den, ja indtil Spidsen af den roſenrøde Tunge, hun viſer ſin Mand, — et hurtigt og hemmeligt Svar paa en ſtum Tiltale. (p. 216.)

Etatsraad Dalund. En ærbørdig Olding er i ſig ſelv et glædeligt Syn, men Dalund har tillige den Interesſe for Læſeren, at man kjender ham fra Ungdommens Dage. Det forſtaaer ſig, den ſamme Virkning kan i en viſ Forſtand enhver Biographie frembringe, men det er da ogsaa kun i en viſ Forſtand, thi den frembringer ingen Illuſion, ſom Novellen gjør det, der ikke ligefrem lader os blive ſamtidig med Dalund ung og gammel, men i tvende Tidsaldere lader os blive ſamtidig med ham. — Er han nu psykologiſk conſequent holdt? Upaavivleligt. Men hvorfra kommer det Satiriſke, ſom man dog egentligen ikke mærkede Noget til i hans Ungdom, og ſom Forfatteren heller ikke har ladet fremtræde? Han er i første Deel væſentligen den unge forſtandige Mand med det kloge Anſigt, den talentfulde Advocat, der ikke vil lade ſig hentrive af Partier, og det uagtet en verdenshiſtoriſk Begivenhed er den Adſkillelſens Magt, der betydningsfuldt fjerner Menneſkene fra hinanden i pathetiſk Partie-Lidenſkab. Han bevarer ſin Rigevægt, væſentligen forſtandig, og kun ſværmeriſk i ſit Forhold til Madame Waller. Forſtandighed, Neutralitet og Advocat-Skarpſindighed er nu væſentlige Momenter i en Satiriker, men deraf følger dog ikke, at overalt, hvor diſſe Momenter ere tilſtede, er der en Satiriker. Men Tiden har forandret ſig og har ſaa-

ledes ogsaa forandret ham lidet. Og ved denne Forandring maatte han psykologisk consequent blive satirisk. Neutralitet lader sig væsentligen kun tænke, naar Partierne ere væsentligen betydningsfulde, naar det i Sandhed er en Idee, der adskiller de Tvende. Bliver Tiden derimod ubetydelig, Partie-Differentien et Slags dramatisk Spøg med virkelig at lege Revolution: saa vil Den, der i Katastrofhernes Tid var neutral, blive Satiriker. Neutralitet ligger positivt i Anerkjendelsen af Partiernes respektive Gyldighed *valore intrinseco*, tages denne Neutralitets-Forholdets Forudsætning bort, saa er eo ipso Neutraliteten negativt bestemt som Satire, thi at være neutral i Forhold til et chimairisk Enten-Eller, er enten at være en Nar, idet Neutraliteten bliver ligesaa naragtig som de Ubetydeligheder, fra hvilke den bestemmer sig negativt, hvad derfor ogsaa kun kan lyffes en Ubetydelig, eller er, ved selv væsentligen at være Noget, eo ipso at være satirisk. Manden er da væsentligen den samme, Forandringen er blot en Reflex af Tidens Forandring. — Dalund er tillige bleven mildere*). Ogsaa dette er saa ganske i sin Orden, ikke blot fordi det væsentligen bliver det dygtige Menneskes Løn i Alderdommen, medens kun det ubetydeligere Menneske bliver vranten som Olding. Men er det tillige en Reflex af Tidens Forandring? Han føler sig ene staaende, han, den bedagede Olding, men han har tilhørt en betydningsfuldere Tid, og tilhører den væsentligen, netop dette er det Formildende, det faste Hold i ham, som i Grindringens lønlige Communication med det forgangne gjør ham blid. Som Olding tilhører han jo med Aarene to Tidsaldere; saaledes er han bifrontist: mild naar han skuer tilbage, og lidt satirisk naar han vender sig mod Nutiden — til daglig Brug den elskelige Olding. Han er ikke sløvet, og maaskee ogsaa fordi han endnu har Noget at kæmpe for, thi Forelskelsen lever endnu i hans Sjæl, kæmper endnu mod Hjenden — den ulovlige Besiddelses

*) Dette viser ogsaa, at det Satiriske hos ham ikke er at forvekle med nogen Alderdommens Bitterhed.

Uvisshed; strider endnu mod Tvivlen: om dog Trostaben er Styldens Forsoning; uroliges endnu: om Trostaben skal kunne erobre ham Gjensynet efter Dnske, thi som Madame Wallers loblige Egteherre engang var Modstanden, saa kan Evigheden nu synes at være det.

Charles Lufard. Novellen er tvende Tidsaldere. De tvende Dele staae ude fra hinanden, og dog er der ogsaa et forbindende Leed, en Overgangs-Formation, der paa en findrig Maade slutter imellem dem. Denne Figur er Charles Lufard. Han tilhører ikke Fortiden, dertil er han for ung, han er heller ikke ganske uberørt af Nutidens Reflexion. Han er en Personlighed, der er bleven staaende, og atter heri er Eenheden af den psykologiske Opfattelse og Tidsalderens Reflex. Barndoms-Alderens Indtryk og senere den forunderlige Høitidelighed, der omfavnede Forældrenes huslige Liv, maatte naturligvis vække et vist veemodigt Sværmeri i hans Sjæl, som ganske consequent udtømte hvad Ungdommens Higen der kunde være i hans Sjæl, i Udenlands-Reiser og en erkjendende Stræben, der ikke bragte ham i personligt Forhold til Nogen, netop fordi det Veemodige i ham var det Isolerende. Saaledes kløfter en sværmerisk Indesluttethed en Ynglings Sjæl. Ungdommelighedens Trang til Fællesskab føles ikke, fordi han allerede er Erindrende, selv Elskovens Tid finder ikke sin Beleilighed, fordi han jo allerede er Trolovet i Jnderlighed, men den Gensommies ungdommelige Stræben ud efter retter sig mod Foretagender ud efter, der kunne udfylde ham, uden væsentligen at indlade sig med Nogen, uden at savne Nogen, netop fordi han erindrende savner Nogen. Saaledes har han reist baade i den gamle og den nye Verden, er derpaa vendt tilbage til sit Gods. Altsaa han er en Individualitet, der er bleven staaende, men dette fordrer ogsaa et Moment af Reflexion og af Reflexion i sig, og paa den anden Side er det atter en Reflex af Tidsalderen, der selv uden Afgjørelser ikke har udøvet den Magt over ham at kunne rive ham hen. Væsentligen tilhører han derfor ingen af Tidsalderne. Den Idee, han repræsenterer: efter at have

givet Afkald paa sit eget Liv, at gjøre et Par Menneſker lykkelige, tilhører væſentligen ingen af Tidsaldrerne. Charles Lufard er ſaaledes Overgangen netop derved, at han er bleven ſtaaende. I Revolutionstiden vilde en ſaadan Individualitet vel være bleven Partigænger, i Nutiden vilde han maafkee ikke have vundet den harmoniſke abſolut dannede Ligevægt, der udmærker hans ædle og fribaarne Holdning, om dog Sjelen tankefuld hænger lidt efter en Grindring. Af en ulykkelig Individualitet at være (og ſaaledes maa man dog kalde En, ſom ingen Samtid og intet Livsforhold forlænds udover nogen afgjørende Magt over) er han lykkelig, men dog ingen lykkelig Individualitet.

Det Forunderlige ved Novellen er, at Alt ſlaaer ſaa nøie til paa Kategorien, medens det, naar man ſaadan læſer det, ſeer ſaa beſtedent ud, at den flygtige Læſer af Novellen, hvis han tilfældigviis ſeer denne Anmeldelſe, maafkee vil ſtudſe, vil mene, at jeg bringer Noget ud af den, ſom ikke er i den o. ſ. v. Al, nei denne Læſerens Høflighed kan jeg ikke acceptere, men maa transportere den til den rette Bedkommende: Forfatteren, der, ſelv om jeg havde forſtaaet Alt, jo forſt er Opfinderen, dernæſt Den, der ved ſin Kunſt har vidſt at ſkjule det igjen, og endeligen maafkee med Novellen ſamvidende om Meget, ſom jeg ikke har været iſtand til at opdage.

Saa er der endnu i Novellens anden Deel en Figur: Johannes Milner, Godsinspecteur, en jovial Mand, der efter en fortviolet Livs-Stillings Criſe uden Levebrød og miſtænkt ſom et uroligt Hoved hos Lufard fandt en Livsſtilling, der gjorde ham til en lykkelig Mand. I Godsherrens Traværelſe har han forbaltet Godſet med den wiſeſte Omſorg, og er nu i ſin trivelige Glæde over Tilværelſen beſkjæftiget leiſelighedsviis med det Ønſke, at ſee L. forſørget ved et Ægteſkab. At nu Johannes Milner paa Godſet har været en meget virkſom Mand er aabenbart, i Novellen ſynes han derimod en temmelig ledig Perſon. Imidlertid er et ſaadant Venſkabs-Forhold ſom det mellem Milner og Lufard ikke uden Betydning, for at behyſe Lufard. Netop et ſaadant Venſkabs-Forhold behyſer Lufard

som eensom Figur. Det er ikke tvende Ligefindedes Samdrægtighed, ikke Hengivelsens Trang til Fortrolighed. Den personligt og hyggeligt og ægtestabeligt i Tilværelsen saa beroligede og tilfredsstillende Milner finder endog noget Uddød, noget Ruineret, Noget som man kunde blive melancholsk af at see paa i den lange Reise, Lufard „alene“ har gjort i de fjerne Lande. Dertil kommer, at Lufard er Milners Belgjører, og hvor omhyggeligt end den Edle og Dannede veed at fortone enhver disharmonisk Gjenskyd fra dette Forhold: saa er det der dog, og understøtter atter fjernende den Ensommes Overlegenhed.

At anføre Exempler paa Enkeltheder i denne anden Deel kunde ikke falde mig ind, netop fordi Enkelthederne alle her ere af total Betydning. Kun en eneste Replik af Lufard har stødt idetmindste mig, fordi jeg synes den ikke passer i Lufards Mund, sagt til en Dame. Udsagnet selv kan være aldeles sandt, men Misligheden ligger i dens Forhold til den Talende og i den Talendes Forhold.

III.

Udbytte for Jagttagelsen af de tvende Tidsaldere.

Saa staaer jeg da ved det sidste Afsnit og ved den Vanstelig-
lighed, Forfatteren har lagt en Kritiker, idet han selv har gjort
Mine til at levere en Kritik. Vid Forfatteren ikke havde gjort
det. Jeg siger det visseiligen ikke for min Skyld, thi jeg staaer
mig i en anden Henseende godt ved at tage mod de Bink, der
bydes; jeg skal heller ikke afskopiere dem og give dem ud for min
egen Kritik. Men jeg troer, Bogen har havt Skade af dette
Forord, netop fordi det kan hjælpe hurtige Hoveder og let lø-

bende Tunger til strax at kunne sige: „er Det det Hele;“ „det Hele kan jo siges paa een Pagina.“ Nu er det vel saa, at det er aldeles ligegyldigt, hvad et snaksomt Menneſke siger, eller et næſviift og uartigt Barn, men dog er der, naar Forholdet er til en Bog af et ved Ærværdighed og Ophøiethed distingeret Firma i Literaturen, aabenbart eet endnu Onſteligere, som man, maaskee altfor vant til Ondt, næſten glemmer, at det snaksomme Menneſke eller det uartige Barn reent havde tiet. Hvad der i Forhold til Andre viſer sig som en Ubethdelighed, viſer sig som et betydeligt Misforhold, naar det hænder den Ophøiede, og hvad der findes taaleligt, naar det angaaer En ſelv, kan berøre En ſmerteligt, naar det angaaer den Udmærkede. Naar en Mand ſelv har truffet Bædeſtøblerne paa i Betragtning af det ſølede Jøre, ſaa lader han trøſtig ſtaaе til — men naar han i det Samme ſeer en ung Pige ſ. Ex., der har løſt den vanſkelige Opgave at gaaе den ikke korte Bei fra ſit Hjem uden et eneſte Stenk, og derved ſaa lykkeligt beviift ſin ſvævende Gangs Let-
hed — og der da kommer en Tølper, der i Forbigaaende over-
ſtænker hende, da berører det ham ſmerteligt, det er ham ſom en Uretfærdighed af Tilværelſen, at hobe det Ueensartede ſam-
men i Samtidighed, han føler det Uhyggelige i, at Gaden ſkal
være fælles for Alle, iſtedenfor at Alle ſkulle gaaе af Veien
for den unge Pige — og i danſk Literatur er der i dette Dieblik
ingen Fortougſret, og ſlet intet Politie, der idetmindſte kunde
holde Sjouerne og Dragerne og Tølperne ude af Fortouget.

„Revolutions-Tiden.“

Spørgsmaalet er her ikke om en ethiſk-phiſophiſk Bur-
dering af dens Berettigelse, men om Reflexions-Conſequent-
ſerne af dens Beſtemmethed, og Opgaven, at antyde dem kun
i den Almindelighed, der ſvarer til Forfatterens novelliſtiſke
Frembringelſes Enkeltheder.

Revolutions-Tiden er væſentlig lidenſtabelig, derfor har
den væſentligen Form. Selv den hæftigſte Yttring af en væ-

fentlig Videnskab har eo ipso Form, thi denne er Nttringen selv, og har derfor atter i sin Form en Undskyldning, et Forsvarende. Kun for en aldeles udbortes og ligegyldig Dialektik er Formen ikke Indholdets eget Andet og derved Indholdet selv, men noget uvedkommende Tredie. Ethvert Brev f. Ex. der bærer Inderlighedens Præg i Udtrykket af en væsentlig Følelse, Videnskab, har eo ipso Form. Om Brevet derimod er sammenlagt paa en uformelig Maade, vilde kun kunne beskæftige den aldeles udbortes Dialektik med Vigtighedens Skin af at være et Form-Spørgsmaal.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den væsentligen Dannelse. Inderlighedens Spændkraft er nemlig den væsentlige Dannelses Grad*). En væsentligen forelsket Tjeneste-Pige er væsentligen dannet; en i kraftig Beslutning væsentligen begejstret Almues-Mand er væsentligen dannet. Den udbortes stykkevisse Dresfur i Forhold til et tomt Indre, det kneisende Ukrudts Farve-Pragt i Mod sætning til det velsignede Korn's ydmyge Bøietthed, den tillærte Tællen af Takten i Forhold til den manglende Dandsens Festlighed, den omhyggelige Udpynten af Indbindingen i Forhold til Bogens Deficit er, som blot Form, Affectation. — Naar Novellen fremhæver det Dannede i den første Tidsalder, da virker den rigtig nok ogsaa ved et tilfældigt Mere, forsaavidt Revolutions-Tiden i Kjøbenhavn repræsenteres af en udmærket lille Skare af udmærket dannede Franskmand.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor maa den kunne være voldsom, tøilesløs, vild, hensynsløs mod alt

*) Hverdags-Historiens Forfatter har med sin ædle Humanitet ofte nok været opmærksom herpaa, og har atter i denne Novelle i Skipper-Enken Madam Lyng med saa Træk antydet en saadan Figur. „Gün havde gaaet meget igjennem i Livet, og var et af de aldrig noksom paaftjonnede Mennesker, hos hvem Hjertets Godhed og Blødhed træder istedenfor Opdragelse og Dannelse, og hvem Grindringen om de egne ustandne Lidelser og Forurettelser lærer Tiinhed i Omgang, tiltrods for enhver udbortes Stilling i Livet.“ (p. 87).

Andet end sin Idee, men Naahed vilde den mindre kunne sigtes for, netop fordi den dog har eet Hensyn. Den, der, hvor meget end hans Stræben er vendt ud efter, dog væsentligen er indadvendt, fordi han er i en væsentlig Videnskab, der forholder sig til en Idee, han er aldrig raa. En Orkan, et Jordskjælv, Elementernes Rasen er ikke hvad man kalder raa Luft; skulde man definere denne, da maatte man vel sige: den er den uhyggelige Charakterløshed. Saaledes ogsaa i Individernes Verden, tages den væsentlige Videnskab bort, det ene Hensyn, og Alt bliver en ubetydelig Udvorteskhed uden Charakter, saa er Idealitetens rindende Bæld standset, Samlivet bliver stillestaaende Vand, og dette er Naahed. Reent dialektisk ere Forholdene disse, og lad os dialektisk gjennemtænke dem uden Hensyn til nogen bestemt Tid. Naar Individerne (hver især) væsentligen i Videnskab forholde sig til en Idee, og derpaa i Forening væsentligen forholde sig til den samme Idee: saa er Forholdet det fuldendte og normale. Forholdet er individuelt udsøndrende (hver har sig selv for sig selv) og ideelt forenende. I den væsentlige Indadvendthed er den blufærdige Undseelse mellem Mand og Mand, der forhindrer raa Nærgaaenhed; i Samdrægtighedens Forhold til Ideen er den Ophviethed, der atter glemmer de Enkeltes Tilfældighed over det Hele. Saaledes komme Individerne aldrig hinanden for nær i bestialsk Forstand, netop fordi de ere forenede paa ideel Tjernhed. Udsøndringens Samdrægtighed er den vel instrumenterede fulde Musik. Derimod, skal Individerne blot en masse (altsaa uden den individuelle, indadvendte Udsøndring) forholde sig til en Idee: saa faae vi Boldsomhed, Ustyrlighed, Toilesløshed; men er der ingen Idee for Individerne en masse, og heller ingen individuelt udsøndrende væsentlig Indadvendthed: saa har vi Naahed. Den sphæriske Harmonie er Enheden af, at hver Klode forholder sig til sig selv og til det Hele. Tages et af Forholdene bort, saa har vi Chaos. Men i Individernes Verden er Forholdet ikke alene det Constituerende, og derfor gives der to Former. Tages Forholdet til sig selv bort, saa har vi Massens

tumultuariske Sig-Forholden til en Idee; men tages ogsaa dette Forhold bort, saa har vi Raahed. Saa trykke og skubbe og gnide Individerne sig op ad hinanden i ørkesløs Udvortesked; thi der er ingen Inderlighedens Blufærdighed, der sømmeligt fjerner den Ene fra den Anden; saa er der Røre og Røre, der bliver til Ingenting. Ingen har hver for sig Noget og i Forening eie de heller ikke Noget: saa blive de fortredne og skjendes. Da er det end ikke det glade Gjestebuds muntre Sange, der forener Bennerne; da er det ikke Oprørets dithyrambiske Sange, der flokker Maaerne; da er det ikke den religiøse Begeistnings høie Rhythme, der under guddommeligt Opshyn til Revue for de himmelske Hærskarer mønstrer Slægtens Utallige. Nei, da bliver Bysnak og Rygte og chimairisk Betydningsfuldhed og apathisk Misundelse et Surrogat baade for det Ene og det Andet. Individerne vende sig ikke ind ad i Inderlighed fra hinanden, ikke ud ad i Samdrægtighed for en Idee, men indbyrdes mod hinanden i sinkende og mistroftig nærgaaende nivellerende Gjensidighed. Idee-Passagen er spærret, Individerne ere komne sig selv og hinanden indbyrdes paa tværs, den selviske og den gjensidige Reflexions-Modstand er som en Hængesæk — og man sidder nu i det. Istedenfor Glæde træder en vis twinende Misfornøielse, istedenfor Sorgen en vis seiglivet, tvær Udholdenhed, istedenfor Begeistring en snaksom Erfarings-Forstandighed. Men eet er som i Tusind og Een Nat at frelse sit Liv ved Fortællingens Tryllerie, et Andet at udelukke sig selv fra Idee-Begeistringens Fortryllelse og Videnskabens Gjensfødelse — ved Snaksomhed. Sæt en saadan Tid opfaadt de hurtigste Befordrings- og Communications-Midler, utallige Udveie til at disponere over forenede Pengekræfter: hvor ironisk, at Befordrings-Væsenets Hurtighed og Communicationens Hæftværk staaer i omvendt Forhold til Raadvildhedens Scendragtighed. Klogskabens Fornemhed, der bryster sig af ikke at lade sig rive hen, (hvilket dog ellers kan være ganske godt, naar man sidder i en Hængesæk) er en temmelig plebejisk Opfindelse.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har

den ogsaa et Begreb om Decorum. Det kan godt være, den har et feilt Begreb om Decorum, men den mangler ikke dette Begreb. Man skulde troe, at Decorum var en Forstands-Bestemmelse, og dog er det Intet mindre. Det er hermed som med Forskjellen mellem bunden og ubunden Stiil; man skulde troe, at Lyriken maatte da være ret ugeneret, og dog er det netop den, der er bunden Tale; og Verset selv er ikke en Opfindelse af en indknibende Forstand, men tværtimod Lyrikens egen Iykelige Opfindelse. Saaledes ogsaa med Decorum; det er Følelsens og Videnskabens egen Opfindelse; og som Prosa er ubunden Tale, saa er Prosaisme Ugenerethed, der ikke kjender et Decorum, den er ikke Tøilesløshed, der afstedkommer det Forfærdelige, men uhyggelig Characterløshed. Den væsentlige Videnskab er selv i sidste Grund Garantien for, at der er et Helligt, og dette afgiver Bestemmelsen: Decorum. Selv Afguderiet er, naar Videnskaben væsentligen er tilstede i Hedningen, dog ikke uden Gudsfrugt; den har et Begreb, om at man skal frygte Gud, skjøndt den har et feilt Begreb. Men Prosaisme mangler Begrebet. Naar saaledes Revolutions-Tiden tolererer et Forhold til en gift Kone, saa har den, trods dette falske Begreb, dog et Begreb om Decorum. Forholdets Tilladelighed, reflekteret i dets Utilladelighed, udtrykkes derfor ved, at Decorum fordrer det skjult. Denne Skjulthed er igjen Tegnet paa, at Forholdet selv væsentligen i Videnskab under Taushedens Segl tilfredsstiller de Tvende. Tag Videnskaben bort, saa forsvinder ogsaa Decorum, saa kommer Forholdet formodentligen ikke istand, men saa snakker man derom. Om Revolutionstiden derfor end vilde hæve Egteskabets Form, saa hævede den ikke Forelskelsens Gehalt, og netop fordi der saaledes er væsentlig Videnskab, bliver der ogsaa et Decorum.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, og har forsaavidt Umiddelbarhed, dog er dens Umiddelbarhed ingen første Umiddelbarhed, den er heller ingen i høieste Forstand sidste Umiddelbarhed, den er en Reactions-Umiddelbarhed og forsaavidt er den midlertidig. Dette er afgjørende med

Hensyn til Spørgsmaalet om denne Videnskabs Udholdenhed. I Livet kan det godt være, at Mangfoldige blive sig selv troe i den indtil det Sidste; men i Ideen seet maa det ende med, at den Enkelte bliver sig selv utro, fordi det er en midlertidig Idee. Kun i den høieste Idee, som er den religiøse, kan et Menneske, i Ideen seet, finde definitiv Hvile, derimod kan det gjerne være, at Mange forblive hele deres Liv sig selv troe i det Midlertidige*). Revolutions-Tidens Umiddelbarhed er en Gjenindsættelse af Natur-Forholdene i Modsætning til en forstenet Formalisme, der ved at have tabt det Ethiskes Oprindelighed var bleven en visken Brøstfældighed, en sneverhjertet Etik og Brug. Netop som Reaction kan en eneste Misviisning forvandle den til Usandhed, der paa en tilfældig Maade accentuerer det Polemiske, som hvis det kom saavidt, at Elskov kun var Elskov, naar den er Egtestabsbrud.

Revolutions-Tidens reactionaire Umiddelbarhed er i Novellen opfattet i det huslige Livs Reflex. Den reflekterer sig i Forholdet mellem Madame Waller og Dalund, i Forholdet mellem Fader og Søn (Justitsraad W. og Ferdinand W.), den reflekterer sig i den politiske Anskuelse, som Samtalen og Conversationen gjenlyder af. I Forholdet mellem Fader og Søn vil den reactionairt have Pietetens Uforklarlige affkaffet, og Naturforholdet blot bestemmende Forholdet, saa Afhængigheden affkaffes med Modenhedens Aar, da Forældre og Børn skulle være Ligemænd og Venner. Ogsaa denne Idee, ja selv Friheds og Ligheds Ideen er ikke Formløshed, saa længe Ideen selv har den væsentlige begejstrende Sandhed i de Begejstrede; thi Jnderligheden affkaffes ikke. Naar den religiøse Idee begejstrer en Brødre-Menighed, saa den udtrykker Ligheden ved det at være Brødre og Søstre: saa er dette slet ikke Formløshed, thi Censformigheden er den væsentlige Form; den er

*) Lufard bliver sig selv tro i Ideen, men dog saaledes modificeret, at han er begejstret for Napoleon, vil endog kæmpe for ham. Ferdinand Waller modificeres personligt, og vedgaaer for Claudine, at hun i Grunden var den, der blev Ideen tro.

heller ingen tom Abstraktion saalænge Inderligheden boer i den. Formløshed er kun Indholdsløshed. Derfor saaledes en Kvinde i et Anfald af Reedsomhed kunde faae det Indfald at pynte sig og gjøre et pragtfuldt Toilet: saa vilde dette være Formløshed, netop fordi Ideen manglede. Den nøgne Archimedes er pyntet i Glæden over sin Opdagelse og derfor egentligen paaklædt. Dette maa man erindre netop i vor Tid, da f. Ex. en formel Færdighed er isærd med at udvikle sig til Formløshed, netop fordi Intet har væsentlig Betydning, Alt saadan lidt Betydning.

Revolutions-Tiden er væsentlig lidenskabelig, derfor er den væsentlig Aabenbarelse, Aabenbarelse af en Energiens Dyring, der uomtvistelig er noget Bestemt og ikke spigefuldt undergaaer Forvandlinger ved Hjælp af en Conjectural-Critik om hvad det egentligen er Tiden vil.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den ikke hævet Modsigelsens Grundsætning, og kan enten blive god eller ond, og hvilken Vej der end vælges, saa er Lidenkabens impetus en saadan, at det maa blive kjendeligt, at Gjæringens Spor maa mærke dens Fremskridt eller dens Afvei. Det maa komme til Afgjørelse; men atter Dette er det Frelsende, thi Afgjørelse er det lille Trylle-Ord, som Tilværelsen respekterer. Naar Individet derimod ikke vil handle, saa kan Tilværelsen ikke hjælpe. At være som hiin Kong Agrippa, ikke langt fra at troe, eller fra at handle, er det meest Udmattende, der lader sig tænke, naar man længe bliver deri. Claudine farer vild, Lidenkabens impetus mærker Afgjørelsen, men den understøtter hende igjen. Hendes *πληροφωρία εις παθος* styrter hende, men styrker hende ogsaa. En Tidsalder, der er meget reflecteret, kan man derfor ikke uden videre og ligefrem sigte for Kraftesløshed, thi der er maaskee megen Kraft, men den gaaer til Spilde i Reflexionens Ufrugtbarhed. Understøttet af nogen Illusion behøves der ikke nær saa stor Anstrengelse for at udrette dog Noget, som naar enhver Illusion er tabt. Og ligesom Skjorbug helbredes ved Grøn-Spise, saaledes behøver en i

Reflexion Udmattet maaskee ikke saa meget Styrke som lidt Illusion.

Det er ikke sjældent, at man hører et Menneske, der er bleven raadvildt om hvad han skal gjøre i et enkelt Tilfælde, klage over Tilfældets særlige Beskaffenhed og mene, at da kan man sagtens handle, naar det er saadant et Tilfælde ved en stor Begivenhed, hvor der kun er et Enten—Eller. Dette er en Misforstaaelse og et Forstandens Sandsebedrag. Et saadant Tilfælde eksisterer ikke. At det afgjørende Enten—Eller er der, ligger i Individets egen lidenskabelige Concupiscents i Retning af at handle afgjørende, i dets Dydighed i sig selv; og en dygtig Mand eftertragter derfor i ethvert Tilfælde et Enten—Eller, fordi han ikke vil have Mere. Saasnart derimod Individet ikke har en væsentlig Begeistring i Videnskab, men er forvænt ved at lade Forstanden komme paa tvært hver Gang han skal handle: saa kommer han aldrig i sit Liv til at opdage Disjunctionen. Og selv om hans Forstand i udgrundende Opfindsomhed kunde være fyldestgjørende for en heel Huusholdning, saa har han dog ikke forstaaet sit Liv forud eller i Handlingens Dieblit, og det lader sig heller ikke forstaae bag efter, fordi Handlingen væsentligen udeblev, og hans Livs Sammenhæng blev en snaksom Fortsættelse eller en fortsat Snaksomhed, en participiel eller infinitivisk Sætning, hvor Subjectet maa underforstaaes, eller rettere slet ikke er at finde, fordi det ingenlunde, som Grammatikerne sige, er tydeligt af Meningen, thi det er netop den, der mangler. Det Hele bliver et Flydende, dannet af lidt Beslutning og lidt Tilfælde, lidt Klogskab og lidt Mod, lidt Sandsynlighed og lidt Tro, lidt Handling og lidt Begivenhed. Enhver, der har gjort det bedrageriske Bytte at vinde abnorm Forstandighed ved at tabe Evne til at ville og Videnskab til at handle, har derfor en stor Tilbøielighed til at stive sin Holdningsløshed af med diverse Betragtninger forud, der føle sig for, og adskillige Betragtninger bag efter, der omforklare det Skete. En Handling er noget kort Noget i Sammenligning hermed, og tilshyneladende noget fattigt Noget, dog er den i Sandhed noget

Bestemt. Det andet er Pragtfuldere, men en glimrende Glendighed. Naar en romersk Keiser sidder tilbords med Drabanter om sig: saa seer det jo pragtfuldt ud, men naar det er af Frygt: da blegner Herligheden. Og saaledes ogsaa naar Individet ikke ordnap tør staae ved sit Bud, ikke staae frit og freidigt paa den selubevidste Handlings Postament, men er omgivet af en Skare Betragtninger for og bag, der gjør, at man slet ikke kan faae Die paa Handlingen. Som den Bedagede understøttende lægger Haanden under sin Lænd og støtter sig ved en Stav, saaledes understøtter den abnorme Forstandighed sig ved Reflexion forud og kommer sig selv til Hjælp bag efter ved omformende Reflexion — og hvorfor? Netop fordi der ikke blev handlet. Istedensfor den tause ordnappe Afgjørelses Gudebarn føder Generationen en Forstandens Skifting, der kan fine Ting paa Tingrene.

„Nutiden.“

Opgaven er atter her, efter hvad jeg har forstaaet, i en almindeligere Betragtning, der er i Novellens kritiske Tjeneste, at avancere netop de Momenter, som Forfatteren med novelistisk Kunst har gjengivet.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den reflekterende, den lidenskabsløse, den flygtigt i Begeistring opblussende og fløgtigt i Indolents udhvilende.

Derfor man, ligesom man har det i Forhold til Forbrugen af Brændevin o. s. v., havde Tabeller over Forbrugen af Forstand fra Generation til Generation: saa vilde man forbauses ved at see, hvilken uhyre Qvantitet der nuomstunder forbruges, hvilket Qvantum af Betænkninger og Overveielser og Hensyn selv en privatiserende lille Familie bruger, om den dog har sit rigelige Udkomme, hvilket Qvantum endog Børn og Ungdommen bruger, thi som Børne-Korstoget ligner Middelaalderen, saa ligner Børne-Klogskaben Nutiden. Mon der er et Menneſke mere, der blot eengang gjør en gevaltig Dummeſteg? Neppes en Selvmorder nuomstunder gjør det af med sig selv i Despera-

tion, men han overbeier dette Skridt saa længe og saa forstandigt, at han qvæles af Forstandighed, saa det endog kunde gjøres tvivlsomt, om han virkelig maatte kaldes en Selvmorder, forsaavidt det dog især var Overveielsen, der tog Livet af ham. En Selvmorder med Overlæg var han ikke, snarere en Selvmorder ved Overlæg. Det vilde derfor blive den vanskeligste af alle Opgaver, at skulle være Aktor mod en saadan Tid, thi hele Generationen er prokurator-dygtig, og dens Kunst, dens Forstandighed, dens Virtuositet bestaaer i aldrig handlende at ville lade Sagen gaae til Doms og til Afgjørelse.

Maa man sige om Revolutions-Tiden, at den farerild, saa maa man sige om Nutiden, at den farer ild. Individet og Generationen kommer bestandigt sig selv og hinanden paa tvært; og derfor vilde det være umuligt for en Aktor at faae noget Faktum konstateret, fordi der intet er. Af Indicier i Overflod maatte man slutte, at der enten var skeet eller snarest muligt vilde skee noget Overordentligt. Og dog vilde man netop slutte feil, thi Indicierne er just Nutidens eneste Forsøg i Kraft-Præstation, og dens Opfindsomhed og Virtuositet i at entreprenere fortryllende Blendværk, den opblussende Begejstrings Overilelse ved Hjælp af en projekteret Form-Forandrings skuffende Gjenvei er i Retning af Klogskab og negativ Anvendelse af Kraft lige saa høit at anslaae som Revolutionens Præstation i Retning af energisk og omskabende Videnskab. Trættet af den chimairiske Anstrengelse udhviler saa Tidsalderen sig momentvis i fuldkommen Indolents. Dens Tilstand er som den henimod Morgenens Indslumrede: store Drømme, saa Dvaskhed, saa et vittigt eller kløgtigt Indfald til Undskyldning for at man bliver liggende.

Det enkelte Individ (selv hvor velmenende Mænge af disse kunne være, selv hvor megen Kraft de muligen kunne have, hvis de kunde komme til at bruge den) har ikke sluttet Videnskab nok i sig selv til at rive sig ud af Reflexionens Garn og Reflexionens forføreriske Ubistelse; og Omgivelsen, Samtiden har ikke Begivenhed eller forenet Videnskab, men danner i negativ

Forening en Reflexions-Modstand, der først et Dieblit gøgler med stuffende Udsigt, og saa bedrager ved at styrke med glimrende Udflugt: at man dog har gjort det Klogeste ved at lade være at handle. Vis inertia er det Tilgrundliggende for Tidens Tergiversation, og enhver Videnskabsløs gratulerer sig selv som første Opfinder — og bliver endnu klogligere. Blev der i Revolutions-Tiden frit udleveret Vaaben, blev der i Korstogenes Tid offentlig uddeelt Bedriftens Insignie: saa beværges der i Nutiden overalt frit med Klogskabsregler, Hensyns-Beregninger o. s. v. Dersom det kunde antages, at en heel Generation havde den diplomatiske Opgave at holde Tiden hen, saa det bestandigt blev forhindret at der skete Noget, og dog bestandigt faae ud som skete der Noget: saa kan man ikke frakjende vor Tid at den præsterer noget lige saa Vidunderligt som Revolutions-Tiden. Hvis En vilde anstille det Experiment med sig selv, at glemme Alt hvad han vidste om Tiden og om den ved Banen opskruede faktiske Relativitet, og nu komme ligesom fra en ganske anden Verden, hvis han saa vilde læse en eller anden Bog, en Artikel i et Blad, eller vel endog blot tale med en Forbigaaende: han vilde faae det Indtryk: Død og Pine endnu i Aften maa der skee Noget — eller der maa være skeet Noget i forgaars Aftes.

I Modsætning til Revolutions-Tiden som handlende er Nutiden Advertissements-Tiden, de blandede Bekjendtgjørelsens Tid: der skeer ikke Noget, derimod skeer der strax Bekjendtgjørelse. Et Oprør vilde i Nutiden være det Utænkeligste af Alt; en saadan Kraft-Uttring vilde forekomme Tidens beregnende Forstandighed latterlig. Derimod vilde maaskee en politisk Virtuos være istand til en ganske anderledes forbausende Konst-Præstation. Han vilde være istand til at skrive en Indbydelse, som foreslog en General-Forsamlings Afholdelse for at beslutte en Revolution, saa forsigtigt, at selv Censor maatte lade den passere; og derpaa vilde han om Aftenen være istand til at frembringe paa Forsamlingen et saa stoffende Indtryk, at det var den, som havde de gjort Oprør; hvorpaa de ganske roligen vilde skilles ad — efterat have passeret en høist behagelig

Aften. En enorm grundig Lærdoms Erhvervelse vilde næsten være utænkelig blandt Yngre i vor Tid, man vilde finde det latterligt. Derimod vilde en videnskabelig Virtuos være istand til at præstere et ganske anderledes Konststykke. Han vilde i en Subscriptions-Plan være istand til at henkaste nogle Lineamenter til et altomfattende System, og gjøre det saaledes, at det paa Læseren (af Subscriptions-Planen) frembragte det Indtryk, at han allerede havde læst Systemet. Thi Encyclopædisternes Tid er forbi, deres nemlig som med Jern-Flid skrev Folianter, nu er Touren kommen til de let bevæbnede Encyclopædister, der en passant gjør det af med hele Tilværelsen og alle Videnskaber. En dyb religiøs Forsagelse af Verden og hvad Verdens er, fastholdt i daglig Fornegtelse, vilde være utænkelig blandt Yngre i vor Tid: derimod vilde hveranden theologisk Candidat have Virtuositet nok til at gjøre noget langt Vidunderligere. Han vilde være istand til at projekttere et Selskabs Stiftelse, hvis Hensigt ikke var mindre end at frelse alle Fortabte. De store og gode Handlingers Tid er forbi, Nutiden er Anticipationernes. Ingen vil nøies med at gjøre noget Bestemt, Enhver vil smigres af Reflexionen med den Indbildning, at han idetmindste maa opdage en ny Verdens-Deel. Vor Tid er Anticipationens, selv Anerkjendelsen optages forud. Som et ungt Menneske, der beslutter sig til fra 1ste September af ret for Alvor at læse til sin Embedsexamen, for at styrke sig hertil beslutter midlertidigt at feriere i August Maaned: saaledes synes, hvad der dog er betydeligt vanskeligere at forstaae, den nuværende Generation at have fattet den alvorlige Beslutning, at den næste Generation skal for Alvor tage fat paa Arbeidet, og for at der slet ikke skal være noget Forstyrrende eller Sinkende for den, saa tager den nærværende sig — af Festsmaaltiderne. Kun er Forskjellen den, at det unge Menneske ungdommeligt forstaaer sig selv i Betfindigheden, Nutiden bliver endog alvorlig — ved Festsmaaltiderne.

Handling og Afgjørelse er der i Nutiden lige saa lidt, som der er Svømningens farefulde Dybt for dem, der svømme paa

Lavden. Men som den Borne, der selv forlystes ved at tumle sig i Bølgerne, raaber til den Yngre: kom herud, spring kun raft til — saaledes ligger Afgjørelsen ligesom i Tilværelsen (skjøndt den naturligviis er i Individet) og tilraaber den Yngre, der endnu ikke er afmattet ved Reflexionens Formeget og overlæsset med Reflexionens Inderbildninger: kom herud, spring freidigt til; selv om det endog var et letfindigt Spring, naar det blot er afgjørende — dersom Du er dygtig til at være Mand, saa skal Faren og Tilværelsens strenge Dom over Din Letsindighed hjælpe Dig til at blive det.

Dersom Menodiet, som er Alles Lyst, laae langt ude paa den ganske tynde Jisstorpe, saa Livsfaren altsaa holdt Vagt ved det, vaagende over, at det blev et livsfarligt Bovestykke at gaae saa langt ud, thi (lad os antage dette Beshynderlige, som dog kun er beshynderligt i Billedet) noget nærmere inde var Isen ganske sikker og bundsfrossen: saa vilde i en lidenskabelig Tid Mængden tiljubbe den Modige Bisald, naar han vovede sig derud; den vilde gysse for ham og med ham i Afgjørelsens Livsfare; den vilde sørge over ham i Undergangen; den vilde forgude ham hvis han vandt Menodiet. I en lidenskabsløs reflekteret Tid vilde Sagen blive en ganske anden. Man vilde forstandigen i gjensidig Anerkjendelse af gjensidig Allogskab Alle blive enige om, at det nok ikke var Umagen værd at vove sig saa langt ud, ja at det vilde være uforstandigt og latterligt; og derpaa vilde man forvandle Begeistringens Bovestykke til en Konst-Præstation — for dog at gjøre Noget, „thi Noget maa der gøres.“ Man vilde da tage derud, man vilde paa det Trygge med Kjendermine burdere de kunstfærdige Skøteloebere, der kunde løbe næstendeels lige til den yderste Grændse (s: saa langt at Isen endnu var sikker, og Faren endnu ikke begyndt) og saa svinge af. Blandt Skøteloebere vilde der nu være en og anden særdeles Perfectioneret; han vilde endog kunne gjøre det Konststykke, lige ved Grændsens Yderste at tage endnu et skuffende farebarslende Tilløb, saa Tilskuerne raabte: „I Guder, han er gal, han sætter Livet til.“ Men see,

han var saa udmærket perfectioneret, at han ganske rigtigt kunde svinge af ved Grændsens Aller-Øverste o: hvor Ijen endnu var ganske sikker og Livsfaren endnu ikke begyndt. Aldeles som i et Theater vilde Mængden raabe Bravo og hilse med Acclamation, drage hjem med den store Helte-Konstner i deres Midte, og hædre ham med et velmagende Festmaaltid. Forstandigheden havde i den Grad taget Overhaand, at den havde forvandlet selve Opgaven til en uvirkelig Konst-Opgave, og Virkeligheden til et Theater. Ved Festmaaltidet om Aftenen vilde Beundringen lyde høit. Og medens ellers Beundringens sande Forhold ere disse, at den Beundrende opløstes ved Tanken om at være Menneſke, ligesom den Udmærkede, hdmnges ved Forestillingen om ikke selv at have kunnet udføre det Store, ethist opmuntres ved Forbilledet til efter Evne at følge den Udmærkedes Exempel: saa vilde Forstandigheden atter have forvandlet Beundringens Forhold. Den ved Festmaaltidet beundrende Alinſkende vilde endog i Tanfarens og de 9 Hurra's overstadige Dieblis have en Forstandighedens fløgtige Forestilling om, at det dog nok egentligen ikke var synderligt bevendt med den Beundredes Bedrift, at det i Grunden var tilfældigt, at Selskabet gjordes for ham, da enhver af Deeltagerne ved nogen Øvelse i stussende Vendinger omtrent vilde kunne præstere det Samme. Kort, istedenfor at hente Styrkelse i Skjønſomhed og Opmuntring til det Gode fra Beundringens Festlighed, vilde den Alinſkende snarere gaae hjem med en hderligere Disposition til den farligste af alle Sygdomme, men ogsaa den fornemste, den paa Commerce ligesom at beundre hvad man selv anseer for ubetydeligt, fordi det Hele var bleven en dramatisk Spøg, og Beundringens stimulerede Alinſ-Klang i hemmelig Forstaaelse med, at man næstendeels lige saa godt kunde beundre sig selv.

Eller dersom en Mand endeligen stillede sig i Spidsen for et begejstret Foretagende, og der da, hvad let nok opnaaes, (thi opblussende Begejstring og fløgtig Apathie svare altid til hinanden) løb en Deel Menneſker sammen om ham, dersom

han nu i Spidsen for denne Skare drog ud — under Seiers-Sange, indtil han nærmede sig Afgjørelsen og Faren — naar han da vendte sig om for at tale et begejstrende Ord til Skaren: da vilde hele Scenen være forandret. Deeltagerne havde fløgtigt forvandlet sig selv til en Flok Tilskuere, der nu med fløgtighedens store Selvtilfredshed gave sig Mine af, at det var dem, der listigen og ironisk havde faaet ham narret ud til at være begejstret, og nu vare gaaet med for at see paa ham og lee ad ham. Og denne ualmindelige fløgtighed vilde i gjenfædig Anerkjendelse tilfredsstille dem uendeligt i Sammenligning med nogen Bedrift; det var i fløgtighedens Forstand brillant derfra. Der vilde ikke høres et eneste Ord om Ustabilitet, Feighed, nei man vilde bryste sig ved fløgtighedens glimrende Indbildning, og man vilde atter have gjort sig sin Helbredelse vanskeligere. Saa vilde Anføreren maaskee ogsaa tabe Modet, og det Hele blive saa fordærveligt derfra som muligt, fordi det blev en fingeret Bevægelse og et Incitament for feig Indbildskhed.

At en Mand staaer eller falder paa sin Gjærning, gaaer af Brug, derimod sidde Alle og slaae sig brillant igjennem ved Hjælp af nogen Reflexion, og saa ved Hjælp af: at de meget godt veed, hvad der skal gøres. Men see, hvad To og To i Samtale, hvad de Enkelte som Læsere, som Demonstrerende paa en Generalforsamling hyperligt forstaae i Reflexionens og Betragtningens Form: det vilde de aldeles ikke kunne forstaae i Handlingens Form. Hvis En gik omkring og hørte hvad det var man sagde der skulde gøres, og nu, i Ironiens Interesse, mir nichts und Dir nichts gjorde Noget deraf: saa vilde Alle studse, de vilde finde det overilet; og saasnart de betragtede samtalede, vilde de forstaae, at det var det, der skulde gøres.

Nutiden, i dens opblusende Begejstring, og saa igjen i den apathiske Indolentz, der i det Høieste gider spadse, ligger det Comiske meget nær; men Den, der forstaaer det Comiske, seer let, at det Comiske ligger paa et ganske andet Sted, end Nutiden indbilder sig, og at Satiren i vor Tid, hvis det skal være muligt at den kan gjøre lidt Gavn og den ikke skal afsted-

komme ubodelig Skade, maa have til Borgen en consequent og vel begrundet ethisk Livs-Anskuelse, en opoffrende Uegen-nyttighed, en høibaaren Fornemhed, der forsager Dieblisset; ellers bliver Medicinen uden Sammenligning uendeligt langt farligere end Sygdommen. Det Comiske ligger netop i, at en saadan Tid endnu vil være vittig og slaae stort paa i det Comiske; thi dette er ganske rigtigt den sidste og meest gøglende Udflugt. Hvad har vel en udreflekteret Tid at trodse paa i Henseende til det Comiske? Som lidenskabsløs har den intet Følelsens Valuta i det Erotiske, intet Begeistringens og Jnderlighedens Valuta i det Politiske og Religiøse, intet Huslighedens, Pietetens, Beundringens Valuta i det Daglige og Omgangs-Livet. Men den Vittighed, der intet Valuta eier, den spotter Tilværelsen over, selv om Hoben leer skingrende. At ville være vittig, naar man ikke eier Jnderlighedens Rigdom, er at ville ødsle paa Luxus og undvære Livs-Fornødenhederne, er, som Ordspøget siger, at sælge sine Buxer og købe en Parø. Men en lidenskabsløs Tid eier intet Valuta; Alt bliver en Omsætning i Repræsentativer. Det er saadan visse Talemaader og Betragtninger, tildeels sande og forstandige, men affjelede, der cursere mellem Folk; men ingen Helt, ingen Elsker, ingen Tænker, ingen Troens Ridder, ingen Høinodig, ingen Fortvivlet indestaaer ved primitivt at have oplevet det for Fuldgjældigheden. Og som man fra Seddel-Pengenes Hvisten i Omsætningen mellem Mand og Mand kan længes efter at høre Myntens Klangfuldhed: saaledes kan man i Nutiden længes efter lidt Primitivitet. Men hvad er mere primitivt end Vittighed, mere primitivt, idetmindste mere overraskende selv end Foraarets første Knop, og det første Grønts skøre Stengel. Ja selv om Foraaret kom efter Aftale, det vilde dog være Foraaret, men en Vittighed efter Aftale vilde være en Modbydelighed. Sæt saa, det til Afsløsning fra en opblussende Begeistrings Febricitet kom saa vidt, at Vittighed, hiin guddommelige Accidentse — naar den kommer, hiin Tilgift paa Gudens Vink fra det Uforklarliges gaadefulde Oprindelse, saa end ikke den Vit-

tigste, der har levet, tør sige: imorgen, men tilbedende siger: hvis det behager Guden — sæt at Vittigheden blev forvandlet til sin meest luvslidte Modsatning, en trivial Livs-Tornødenhed, saa det blev en profitabel Marchandiser-Næringsvei, at fabricere og lave og omsæle og opkjøbe gamle og nye Vittigheder: hvilket frygteligt Epigram over den vittige Tid!

Saa bliver Penge tilsidst det Attraaede, det er jo ogsaa et Repræsentativ og en Abstraktion. Selv en Yngling i Nutiden vilde neppe misunde En hans Evner, eller hans Konst, eller den skjønne Piges Elskov, eller hans Berømtthed, nei, men hans Penge vilde han misunde ham. Giv mig dem, vil Ynglingen sige, saa er jeg hjulpen. Og denne Yngling, han vil ikke fare vild i Letfindighed, han vil ikke forskyde, hvad Angeren gjengjælder, han vil ikke have Noget at bebreide sig, men han vil døe i den Indbildning, at havde han haft Penge, da skulde han have levet, da skulde han maaskee ogsaa have drevet det til noget Stort. Lad os tænke paa Novellen. En forelsket ung Mand, Ferdinand Bergland, er forelsket, men hans Forstand og hans Reflexion kommer ham paa tvært — og Afgjørelsen er negativ. End ikke Elskovens Umiddelbarhed i Nutiden er forgløs som Markens Lilie, og i de Elskendes Dine herligere end Salomons Pragt. En erotisk Kritik og en mismodig Forstandighed bøier Sorgløsheden og forfalster Værdien — og Religieusitetens himmelske Herlighed kan ikke komme til at hjælpe — til det Høieste. En Elsker forlader den Forlovede af Frygt for Næringsforger. Hvor anderledes i Revolutions-Tiden, hvor Lufard letfindigen næsten forgløs forlader den vanærede Pige, overladende hende alle Sorgerne; thi at Claudine realiserer Opgaben, lever saa godt som af Intet, ikke tænker paa Næringsforgerne, men kun paa Lufard: det bliver jo hendes Fortjeneste. Men Afgjørelse kom det dog til; og Afgjørelsens Trang er det netop Reflexionen fordriver eller vil fordrive, og under Følgerne deraf lider Individet i den dyspeptiske abnorme Forstandighed. Forgjeves fanger Afgjørelsen i Livet efter Individet, forgjeves venter Betsignelsen paa Afgjørelsens

Dieblif: man veed klogt og dog bedragen at unddrage sig; og varer dette længe ved, og de da endeligen fanges, da ere de ligesom Piger, der for længe have været forlovede, hvilke sjældent ere ret skikkede til Ægteskabet.

Efter disse paapegende Bemærkninger er det vel i sin Orden, som det er i Novellens interesseløse Tjeneste, fra Sammenligningen med Revolutions-Tiden at føre Nutiden tilbage paa dialektiske Rategorie-Bestemmelser og paa disses Consequentser, disse være nu netop i det givne Dieblif ganske faktiske eller ikke. Forøvrigt er der, saa lidet som i den digterisk frembringende, og at jeg saa skal sige foreskrivende Novelle, ligesaa lidet i den efterskrivende og som Tjenende sig underordnende Critik Spørgsmaal eller Tale om, hvilken Tidsalder der er den bedste, den betydningsfuldeste. Der er kun Spørgsmaal om Tidsalderens Hvorledes, og dette Hvorledes vindes ved en universellere Anskuelse, hvis Slutnings-Consequentser naaes ved en Slutning ab posse ad esse, og verificeres ved en iagttagende Erfarings ab esse ad posse. Hvad Betydningsfuldheden angaaer, da er det jo muligt, at den Nutiden foresatte Reflexions-Opgave vil forklare sig i en høiere Existent's-Form; og hvad Godheden angaaer, da er det jo vist, at den i Reflexionen Gildede kan være lige saa velmenende, som den lidenskabeligt Snarraadige, ligesom omvendt, at der kan være lige saa Meget, der taler til Undskyldning for Den, der i Lidenstaben farer vild, som for Den, der selv har en underfundig Viden om, at han lader sig bedrage af sin Reflexion, medens hans Feil aldrig bliver bitterlig. Ogsaa dette er Reflexionens faresfulde Mislighed, at man ikke kan see, om det er en gennem Overveielse vunden Beslutning, der frelser fra det Onde, eller det er Overveielsens Udmattelse, der svækkende forhindrer fra det Onde. Men vist er det, at som al forøget Kundskab forøger Græmmelsen, saa forøger Reflexionen den ogsaa; og fremfor Alt er det vist, at som for det enkelte Individ saa for en heel Generation, er

ingen Opgave og Anstrængelse vanskeligere, end at arbejde sig ud af Reflexionens Fristelser, netop fordi disse ere saa dialektiske, fordi en eneste fløgtig Opfindelse er istand til pludseligen at give Sagen en ny Bending, fordi Reflexionen er istand til hvert Dieblik at omforklare og lade En slippe nogenlunde, fordi det selv i den sidste Reflexions-Utgjorelses Dieblik er muligt at gjøre Alt om — efter at man altsaa har udholdt langt flere Anstrængelser end nogen Snarraadig behøver til at være midt i det. Men alt dette er dog kun igjen Reflexions-Undskyldning, og Stillingen i Reflexionen uforandret, fordi den kun er forandret i Reflexion. Selv det, at Nutiden ved at sammenstilles med en afsluttet Tidzolder paa en Maade steer Uret, forsaavidt Nutiden jo netop ligger i Ordens Vanskelighed, er dog kun en Reflexions-Bestemmelse, thi derfor har den jo ogsaa Haabets Uvisse.

En lidenstabelig tumultuarisk Tid vil kaste Alt overende, omstøde Alt; en revolutionair men lidenstabsløs og reflekterende forvandler Kraftyttringen til et dialektisk Konststykke: at lade Alt bestaae, men underfundigt fraflytte det Betydning; istedenfor i et Oprør culminerer den i at afmatte Forholdenes inderlige Virkelighed i en Reflexions-Spænding, der dog lader Alt bestaae og har forvandlet hele Tilværelsen til en Tvetydighed, der i sin Facticitet er, medens dialektisk Eviig privatissime underkender en hemmelig Løfemaade — at den ikke er.

Sædelighed er Charakter, Charakter er det Indgravede (*χαρασσω*), men Habet har ingen Charakter og Sandet heller ikke og abstrakt Forstandighed heller ikke, thi Charakteren er netop Inderligheden. Usædelighed er som Energie ogsaa Charakter. Tvetydighed er det derimod, naar man hverken er det Ene eller det Andet; og Tvetydighed i Tilværelsen er det, naar Qualiteternes qualitative Disjunktion svækkes ved en gnavende Reflexion. Lidenstabsens Oprør er elementarisk, Tvetydighedens Opløsning er en stilfærdig men Dag og Nat travl Sorites. Ad-

skillelsen mellem Godt og Ondt enerberes ved et letfærdigt, fornemt, theoretisk Kjendskab til det Onde, ved en hoffærdig Klogskab, der veed, at det Gode ikke paa skjønnes eller lønner sig i Verden — saa det næsten bliver Dumhed. Ingen henrives af det Gode i stor Bedrift, Ingen overiles af det Onde i himmelraabende Synd, den Ene skal forsaavidt ikke lade den Anden høre Noget, og dog bliver der af den Grund netop desto mere at snakke om, thi Tvetydigheden er et pirrende Incitament, og ganske anderledes ordriig end Glæden over det Gode og Afstyen for det Onde.

Livs-Forholdenes Springfjædre, der kun i den qualitativt adskillende Liden skab ere hvad de ere, taber Elasticiteten; det Forskjelliges Hjærnhed fra sit Forskjellige i Qvalitets-Udtrykket er ikke Loven for Inderlighedens Forhold til hinanden i Forholdet. Inderligheden mangler, og Forholdet er forsaavidt ikke til, eller Forholdet er en dvasst Cohæsion. Den negative Lov er nemlig: ikke at kunne undvære hinanden og ikke at kunne holde sammen, den positive: at kunne undvære hinanden og at kunne holde sammen, eller dog positivt: ikke at kunne undvære hinanden paa Grund af Sammenholdet. Istedenfor Inderlighedens Forhold indtræder et andet Forhold: det Forskjellige forholder sig ikke til sit Forskjellige, men de staae ligesom og passe paa hinanden med Dinene, og denne Spænding er egentligen Forholdets Ophøren. Det er ikke Beundringen, der glad og freidig, prompt i Paa skjønnelsens Udtryk tager Hatten af for Udmærkelsen, og nu oprøres ved dennes Stolt-hed og Anmasselse, ei heller er Forholdet det omvendte, ingen-lunde, Beundring og Udmærkelse blive næstendeels et Par galante Digemænd, der passe paa hinanden med Dinene. Det er ikke Borgeren, der med undersaatlig Hyling frimodigt ærer Kongen og nu forbittres over hans Hersteshge, ingenlunde, det at være Borger bliver noget Andet, bliver det at være Trediemand; Borgeren forholder sig ikke i Forholdet, men han er Tilskuere ved Udregningen af den Opgave: Forholdet mellem en Konge og Undersaat; thi det gaaer en Tidlang med

at ned sætte Comiteer og Comiteer, saa længe der dog endnu bestandigt er en Mængde, der med fuld Videnskab vil, hver især, være dette Bestemte, han skal være; men tilsidst ender det med, at hele Tidssalderen bliver en Comitee. Det er ikke Faderen, der i Harme samler sin faderlige Myndighed i en eneste Forbandelse, ikke Sønnen, der trodser, en Adskillelse der dog maaskee kunde ende i Forsoningens Inderlighed, nei Forholdet er saadan upaaklageligt, thi det er snarere især med at ophøre, fordi de ikke væsentligen forholde sig til hinanden i Forholdet, men Forholdet er blevet et Problem, hvor Parterne ligesom i et Spil paa hinanden, istedenfor at forholde sig til hinanden, tæller, som man siger, hinanden Forholds-Uttringen i Munden, istedenfor Forholdets resolute Hengivelse; thi det gaaer en Tidlang med at Flere og Flere maae renoncere paa det stillere Livs bestedne, men dog saa fyldige og gudvelbehagelige Opgaver, for at realisere noget Høiere, for i et høiere Forhold at tænke over Forholdene, men tilsidst bliver hele Generationen en Repræsentation — der repræsenterer . . . ja det er ikke godt at sige hvem; der tænker over Forholdene . . . ja det er ikke godt at sige for hvis Skyld. Det er ikke en op sætsig Ungdom, der dog stjæler og bærer for Skolemesteren, nei snarere er Forholdet en vis Ligelighed i gjensidig Udveksling mellem Lærer og Discipel om, hvorledes en god Skole bør indrettes. Det at gaae i Skole betyder ikke at stjæle og bære, betyder ei heller ene og alene at lære, men betyder tillige næstendeels at være interesseret i det Problem om Skole-Underviisningen. Adskillelsens Forhold mellem Mand og Kvinde brydes ikke i formastelig Toiletløshed, ingenlunde, Sømmeligheden iagttages saaledes, at der bestandigt om den leslende „ustyldige“ Grændsestrids enkelte Uttring maa siges, at den er en Ubetydelighed. Hvad maatte man nu kalde et saadant Forhold? Jeg tænker en Spænding, men vel at mærke ikke en Spænding, der strammer Kræften til en Katastrophe, men en Spænding, hvori Tilværelsen afmattes, Fyrigheden, Begejstringen, Inderligheden tabes, der gjør Afhængighedens Lænke og Herredømmets

Krone let, der gjør Barnets Lydighed og Faderens Myndighed glad, der gjør Beundringens Underkastelse og Udmærkelsens Ophviethed frimodig, der giver Læreren enegyldig Betydning og Discipelen saaledes Velighed til at lære, der ener Qvindens Svaghed og Mandens Kraft i Hengivenhedens lige Styrke. Forholdet bestaaer vel, men det mangler Spændkraft til at samle sig i Jnderlighed for at forenes i Samdrægtighed. Forholdene yttre sig vel som tilbærende, og dog som fraværende, ikke fyldigt, snarere i en vis slæbende halvbaagen Uafbrudthed. Man tillade mig med et ganske simpelt Billede at oplyse hvad jeg mener. Jeg kom engang i en Familie, der havde et Stueuhr, hvis Bærk paa en eller anden Maade var kommen i Uorden. Men Uordenen yttrede sig ikke ved, at Spiralen paa eengang snurrede ud, og Rjeden sprang, ei heller ved at det ophørte at slaae; tvertimod det vedblev at slaae, men paa en besynderlig abstrakt-normal og dog forvirrende Maade. Det slog ikke tolv Slag naar Kl. var 12, og saa eet Slag, naar Kl. var 1, men det slog eet Slag ad Gangen med et bestemt Mellemrum. Paa den Maade slog det hele Dagen igjennem, og angav dog aldrig Klokkeslettet. Og saaledes er det i en asfattende Spænding: Forholdene bestaae; med en abstrakt Uafbrudthed, som forhindrer Bruddet, yttre der sig Noget, som man maa kalde Forholdets Yttringer, og dog angives Forholdene ikke blot ikke præcise men næsten meningsløse. Det Dødsfænde er Forholdenes Bestaaen, deres Facticitet; det Farlige er, at netop dette begunstiger Reflexionens underfundige Gnaben. Thi mod Oprør kan man bruge Magt, for vitterligt Falskmaal er Straffen i Bente, men dialektisk Hemmelighedsfuldhed er vanskelig at udrydde; der skal allerede et forholdsvis finere Øre til for at spore Reflexionens Ildløse List ad Betydighedens Snigvej.

Det Bestaaende bestaaer, men Reflexionens Videnstabsløshed finder sin Beroligelse i, at det er en Betydighed. Man vil ikke have Rønge-Magten affskaffet, ingenlunde, men hvis man lidt efter lidt kunde faae den forvandlet til en Indbildning, saa vilde man med Fornøjelse raabe Hurra for Kongen.

Man vil ikke have Udmærkelsen styrket, ingenlunde, men hvis man paa samme Tid kunde avancere en Biden om, at den er en Inderbildning — saa vilde man beundre. Man vil lade hele den christelige Terminologie bestaae, men underhaanden være vidende om, at der ikke skal tænkes noget Afgjørende derved. Og man vil være angerløs, thi man nedriver jo Intet. Man vilde ligesaa lidet have en vældig Rønge som en energisk Frihedshelt, eller en religiøs Besuldmægtiget, nei man vil aldeles uskyldigt lade det Bestaaende bestaae, men i en reflekteret Biden være mere eller mindre vidende om dets Ikke-Bestaaen. Og saa vilde man være stolt i den Inderbildning, at dette er Ironie, ret som var den sande Ironiker ikke netop den skjult Begeistrede i en negativ Tid (ligesom Helten er den aabenbart Begeistrede i en positiv Tid), ret som var den sande Ironiker ikke Offrende, da jo dog hiin Stormesteren endte med at blive straffet paa Livet.

Reflexions-Spændingen constituerer sig tilsidst til Princip, og som i en lidenskabelig Tid Begeistring er det enende Princip, saaledes bliver i en lidenskabsløs og meget reflekterende Tid Misundelse det negativt-enende Princip. Dette maa dog ikke strax forstaaes i ethvert Betydning som en Sigtelse, nei, Reflexionens Idee, hvis man kan tale saa, er Misundelse, og Misundelsen er derfor en dobbelt, er den selviste i Individet og da atter Omgivelsens mod ham. Reflexionens Misundelse i Individet forhindrer den pathetiske Afgjørelse i ham; og er det da næsten som vilde det lykkes ham, saa standser Omgivelsens Reflexions-Modstand ham. Reflexionens Misundelse holder Willien og Kraften ligesom i Fangenskab. Først maa da Individet gjennebrude Fængslet, hvori den egne Reflexion holder ham, og naar saa det er lykkedes, staaer han endnu ikke i det Frie, men i den store Fængsels-Bygning, som Omgivelsens Reflexion danner, og har ved Reflexions-Forholdet i sig atter et Forhold til denne, som kun religiøs Inderlighed kan frigjøre ham fra, selv hvormeget han end gjennefører Forholdets Usandhed. Men at det er et Fængsel, hvori Re-

flectionen holder Individet og Tiden, at det er Reflexionen, der gjør det, og ikke Tyranner og hemmeligt Politie, ikke Præster og Aristokrater, denne Forstaaelse forhindrer Reflexionen af al Magt og vedligeholder den smigrende Indbildning, at Reflexions-Muligheden er noget ganske anderledes Stort end den fattige Afgjørelse. Den selviske Misundelse fordrer i Ønstets Form for meget af Individet selv, og forhindrer ham derved, den fortjeler ham ligesom en svag Moders Forhjørlighed, thi Misundelsen paa sig selv forhindrer Individet i at give sig hen. Omgivelsens Misundelse, hvori jo Individet atter selv deel-tager mod Andre, er i negativ-critisk Forstand misundelig.

Men jo længere dette gaaer hen, desto mere vil Reflexionens Misundelse constituere sig til ethisk Misundelse. Indespærret Luft udvikler altid Gift, og saaledes udvikler Reflexions-Indespærretheden, naar ingen Handling, ingen Begivenhed luster ud, den fordømmelige Misundelse. Medens de bedre Kræfter holde hinanden Stangen i en Reflexions-Spænding, kommer Udsælgelsen op, dens Frækhed imponerer som en Slags Yttring af Kraft, og dens Foragtelighed vil blive dens beskyttende Privilegium, netop fordi den derved unddrager sig Misundelsens Opmærksomhed.

Forøvrigt ligger det dybt grundet i den menneskelige Natur, at den ikke i eet bæk kan holde sig paa Høiden og vedblive at beundre, den fordrer en Afveksling. Selv den meest begejstrede Tid fordrer derfor en Misundelsens Spøg med det Udmærkede. Dette er aldeles i sin Orden, og kan skee i sin Orden, naar den, der efter Fastelavnsløierne med det Udmærkede, idet han atter fæster Beundringens Blik derpaa, er istand til at finde det usforandret; thi ellers har han ved Spøgen tabt meget Mere, end Spøgen var værd. Saaledes kan Misundelsen finde sit Raaderum selv i en begejstret Tid. Ja om end Tiden er mindre begejstret, naar den dog endnu har Kraft til at give Misundelsen Charakter, og er enig med sig selv om, hvad dens Udtryk betyder, kan den have sin, om end farefulde Betydning. Saaledes var f. Ex. Ostracismen i Grækenland et Udtryk for Misundelsen,

et Slags Ligevægtens Nødbærge mod det Udmærkede. Man udbøvede den da, men man var enig med sig selv om, hvad der da dialektisk ligger i Forholdet, at Ostracismen var en Udmærkelse. Det kunde derfor i Forhold til Gjengivelsen af en noget tidligere Tid i Grækenland være ironisk i Aristophanes's Aand, at lade en aldeles ubetydelig Mand blive viist i Landflygtighed ved Ostracismen. Dette Ironiske vilde være en endnu høiere Comik end den, der f. Ex. lader en saadan Ubetydelig ironisk blive Hersker, netop fordi Landflygtighed ved Ostracisme allerede er det negative Udtryk for Udmærkelsen; hvorfor det igjen vilde blive en høiere ironisk Comik, at lade det ende med, at Folket kaldte den Forviste tilbage, fordi det ikke kunde undvære ham, der da maatte blive en reen Gaade for de Mennesker, mellem hvilke han levede i sit Exil, da de naturligtvis slet intet Udmærket kunde opdage hos ham. I „Ridderne“ gjengiver Aristophanes den fuldkomne Forraadnelses-Tilstand, hvor Bøbelagtigheden ender med, ligesom man dyrker Dalai Lamas Excrementer, at tilbede eller tilbedende at ansøge sig selv i den første den bedste af Udskuddet, et Forhold, der i Oplosthed svarer indenfor Folkeregjeringens Bestemmelse til det, at sætte Reiserværdigheden til Auction. Men naar Misundelsen endnu har Charakter, er Ostracismen en negativ Udmærkelse. Den Mand, der sagde til Aristides, at han stemmede for hans Landflygtighed, „fordi han ikke kunde lide, at Aristides kaldtes den eneste Retfærdige,“ han negtede egentligen ikke Aristides Udmærkelsen, men han tilstod Noget om sig selv, at han istedenfor i Beundringens lykkelige, i Misundelsens ullykkelige Forølsfelse forholdt sig til det Udmærkede, men han forkleinede det ikke.

Jo mere derimod Reflexionen faaer Overhaand til at udvikle Indolents, desto farligere bliver Misundelsen, fordi den ikke har Charakter til at blive sig selv sin egen Betydning bevidst, men karakterløst i Ustadighedens og Feighedens luskende Forhold til Omstændighederne omforklarer den samme Yttring paa den forskjelligste Maade, vil at den skal være Spøg, og hvis

den seer det mislykket, at den skal være Fornærmelse, og hvis det mislykkes, at den skal være Jngenting, vil at den skal være Bittighed, og hvis det ikke slaaer til, forklarer, at den heller ikke var saaledes meent, at den var ethist Satire, som man jo skal bryde sig om, og hvis dette mislykkes, forklarer, at den var Jngenting, som Ingen skal bryde sig om. Misundelsen constituerer sig som Charakterløshedens Princip, der fra Uselighed vil snige sig op til at være Noget, bestandigt dækkende sig ved den Concessjon, at den er Jngenting. Charakterløshedens Misundelse forstaaer ikke, at det Udmærkede er det Udmærkede, den forstaaer sig ikke i, selv negativt at anerkjende det, men den vil have det ned, have det Udmærkede forkleinet, saa det virkeligen ikke mere er det Udmærkede; og Misundelsen retter sig mod det Udmærkede, som er, og mod det, som vil komme.

Den sig etablerende Misundelse er Nivelleringen, og medens en lidenskabelig Tid fremskynder, hæver og styrter, ophøier og nedtrykker, gjør en reflekteret lidenskabsløs Tid det Modsatte, den qvæler og forhindrer, den nivellerer. At nivellere er en stille mathematisk abstrakt Beskæftigelse, der undgaaer al Ophævelse. Medens den opblussende flygtige Begjæstring mismodigt kunde ønske om det saa var en Ulykke, blot for at fornemme Tilværelsens Kræfter, er dens Afsløsning Apathien ikke tjent med nogen Forstyrrelse, saa lidet som den nivellerende Ingenieur er det. Et Oprør i sit Maximum som en Vulkans Udbrud, saa man ikke kan høre Ørenlyd: saa er Nivellementet i sit Maximum som en Døds-Stilhed, hvor man kan høre sit eget Aandedrag, en Døds-Stilhed, hvorover Intet kan hæve sig, men Alt synker asmægtigt ned i den.

I Spidsen for et Oprør kan der staae en enkelt Mand, men i Spidsen for Nivelleringen kan ingen enkelt Mand staae, thi saa vilde han jo blive Herskeren og være undgaaet Nivelleringen. Det enkelte Individ kan i sin lille Rreds være medvirkende i Nivelleringen, men denne er en abstrakt Magt, og Nivelleringen er Abstraktionens Seier over Individerne. Nivelleringen er i den moderne Tid Reflexionens Tilsvarende til Skjebnen i

Oldtiden. Oldtiden er dialektisk i Retning af Fremragenhed (den enkelte Store — og saa Mængden, een Fri — og saa Trælle); Christendommen er indtil videre dialektisk i Retning af Repræsentation (Flertallet anskuer sig selv i den Repræsenterende, frigjøres ved Bevidstheden om at det er dem, han repræsenterer, i en Art Selvbevidsthed); Nutiden er dialektisk i Retning af Ligeligheden, og dennes, i Forfeilethed meest consequente Gjennemførelse er Nivellementet, som den negative Eenhed af Individernes negative Gjenfidsighed.

Enhver vil let see, at Nivellementet har sin dybe Betydning i Generationskategoriens Overmagt over Individualitetskategorien. Medens i Oldtiden Individernes Mængde ligesom var til for at bestemme Prisen paa, hvor meget det udmærkede Individ var værd, saa er Mytstofden nu saaledes forandret, at der ligeligt gaaer omtrent saa og saa mange Menneſter paa eet Individ, saa det blot gjælder om at fikke sig det behørigte Antal — saa har man Betydning. Den Enkelte i Mængden betydede i Oldtiden slet Intet, den Udmærkede betydede alle disse; Nutiden tenderer til den mathematisk Ligelighed, at der saa omtrent ligeligt gjennem alle Stænder gaaer saa og saa Mange paa eet Individ. Den Udmærkede turde tillade sig Alt, de Enkelte i Mængden slet Intet; nu forstaaer man, at der gaaer saa og saa mange paa eet Individ, og ganske consequent tæller man sig sammen (man kalder det jo rigtignok at forene sig, men det er et Galanteri) i Forhold til det Ubetydeligste. Blot om at realisere et Indfald tæller man sig nogle Stykker sammen, og saa gjør man det o: saa tør man gjøre det. Deraf kommer det tilfids, at selv en fortrinligere Begabet dog ikke kan frigjøre sig fra Reflexionen, fordi han snart i det Ubetydeligste bliver sig bevidst som en Brøds-Deel, og gaaer Glip af Religieusitetens uendelige Frigjørelse. Selv om en Forening af Flere havde Mod til at gaae Døden imøde: det vilde i vor Tid derfor ikke være sagt, at hver Enkelt havde Mod dertil, thi Det, den Enkelte frygtede mere end Døden, var Reflexionens Dom over ham, Reflexionens Indsigelse mod ham, at han som Enkelt

vilde vobe Noget. Den Enkelte tilhører ikke Gud, ikke sig selv, ikke den Elskede, ikke sin Kunst, ikke sin Videnskab, nei, som en Børned tilhører et Gods, saaledes bliver den Enkelte sig bevidst i eet og alt at tilhøre en Abstraktion, som Reflexionen ordner ham ind under. Om en Forening af Flere i vor Tid kunde beslutte sig til, hver især, at give hele sin Formue til et eller andet velgjørende Siemed: deraf fulgte ikke, at den Enkelte kunde beslutte sig dertil, og atter ikke fordi han var tvivlsraadig med Hensyn til Afkaldet paa sin Formue, men fordi han frygtede Reflexions-Dommen. meget mere end Armoden. Om Ti kunde blive enige om at vedstaae Elskovs fulde ubestaaarne Gylldighed, eller Begeistringens ved ingen lammende Hensyn uindskrænkede Berettigelse, deraf fulgte ikke, at hver af de Ti var istand dertil, thi høiere endnu end Elskovens Salighed og end Begeistringens Bidnen med deres Aand vilde de dog tvetydigt elske Reflexions-Dommen — derfor maatte de være Ti om det, som det er en Modsigelse at være mere end Een om. Socialitetens forgudede positive Princip i vor Tid er netop det Fortærende, det Demoraliserende, der i en Reflexions Trældom gjør selv Dyderne til vitia splendida. Og hvoraaf kan dette komme, uden deraf, at den religiøse Individualitets Udsondring for Gud i Evighedens Ansvar forbigaaes. Naar Forsærdelsen her begynder, søger man Trøst i Compagnie, og saa fanger Reflexionen Individet for hele Livet. Og De, der end ikke fornam Begyndelsen af denne Crise, de gaae uden videre ind under Reflexions-Forholdet.

Nivellementet er ikke en Enkelts Handling, men et Reflexions-Spil i en abstrakt Magts Haand. Ligesom man beregner Diagonalen i Kræfternes Parallelogram, saaledes kan man beregne Loven for Nivellementet. Thi den Enkelte, der nivellerer Nogle, tages selv igjen med, og saa fremdeles. Medens derfor den Enkelte egoistisk synes at vide, hvad han gjør, maa man sige om dem Alle, de vide ikke hvad de gjøre, thi ligesom der i Begeistringens Samdrægtighed kommer et Mere ud, som ikke er de Enkeltes, saa kommer ogsaa her et Mere ud. Man maner

en Dæmon op, som ingen Enkelt kan magte; og medens den Enkelte i Nivellerings-Lystens korte Dieblit selvist nyder Abstraktionen, saa underskriver han tillige sin egen Undergang. Den Begeistredes Fremtrængen kan ende med Undergang, men den Nivellerendes Seier er eo ipso hans Undergang. Nivellereringens Skepsis kan ingen Tid standse, Tiden, Nutiden altsaa heller ikke, thi i det Dieblit, den vil standse den, vil den atter udvikle Loven. Den kan kun standses ved, at Individet i individuel Udfondring vinder Religiositetens Uforsærdethed. Jeg saae engang et Slagsmaal, hvor tre Mennesker paa en skammelig Maade mishandlede en fjerde. Hoben stod og betragtede det med Harm; Ubilliens mumlende Udtryk begynder at give Fart til Handling: da samler et Par Stykker af Mængden sig, tager fat paa den ene af Angriberne, og kaster ham til Jorden o. s. v. Altsaa Hævnerne udviklede den samme Lov som Angriberne. Hvis det tør tillades mig at anbringe min ringe Person med, saa skal jeg fortælle Historien ud. Jeg traadte til og sagte dialektisk at forklare en af Hævnerne det Inconsequente i deres Udfærd, men det lod til at være ham aldeles umuligt at indlade sig paa Sligt, han sagde blot gjentagende: „Det har han ærligt fortjent, at en saadan Slyngel skal være Tre om Een.“ Det Comiske ligger nær nok især for Den, der ikke havde seet Begyndelsen og altsaa hørte en Mand sige om en anden: at han (den eenlige) var Tre om Een, og hørte det netop i det Dieblit da det Modsatte var Tilfældet: at de vare Tre om ham. Det Første vilde være comisk ved Modsigelsen i samme Forstand som „da Bægteren sagde til en eenlig Person: vil De være saa god at gaae fra hinanden;“ det Andet vilde være comisk ved Selvmodsigelsen. Hvad jeg derimod forstod var, at det nok var bedst at opgive Haabet om at ende denne Skepsis, at den ikke skulde for sættes mod mig.

Ingen enkelt Mand (den Udmærkede i Retning af Fremrægenhed og Skjebnens Dialektik) vil kunne standse Nivellereringens Abstraktion, thi den er et negativt Hviere, og Heltenes Tid er forbi. Ingen Congregation vilde være istand til at standse

Nivelleringens Abstraktion, fordi Congregationen selv er gennem Reflexionens Sammenhæng i Nivelleringens Tjeneste. End ikke Nationaliteternes Individualitet vil kunne standse den, thi Nivelleringens Abstraktion reflekterer paa en høiere Negativitet: den rene Menneſkehed. Nivelleringens Abstraktion, denne Menneſke-Elægtens Selvantændelse, foranlediget ved den Friktion, der opſtaaer, naar den individuelle Inderlighedens Udſondring i Religieuſitet udebliver, vil blive ſtaaende ſom man ſiger det om en Paſſat, ſom fortærer Alt, men ved hvilken Individerne, hver iſær, igjen kan opdrages religieuſt, i høieſte Forſtand kan hjælpes til, i Nivelleringens examen rigorosum at vinde Religieuſitetens Væſentlighed i ſig ſelv. For den Yngre, der, hvor ſaſt han end for ſit Vedkommende hænger ved hvad han beundrer ſom Udmærket, fra Begyndelſen fatter, at Nivelleringen er hvad den ſelviſke Enkelte og den ſelviſke Elægt tænkte til det Onde, men ogſaa hvad for den Enkelte, hver iſær, hvis han ſaa vil det i Oprigtighed med Gud, kan blive Udgangspunktet for det høieſte Liv — for ham vil det være i Sandhed dannende at leve i Nivelleringens Tid. Samtidighe den vil for ham være i høieſte Forſtand religieuſt udviklende og tillige æſthetiſk og intellectuelt uddannende, idet det Comiſke vil gjøre ſig abſolut gjeldende. Thi det høieſte Comiſke er netop, at det enkelte Individ ſkal uden nogen Mellembeſtemmelse henføres under den uendelige Abſtraktion af den rene Menneſkehed, idet alle Organisationens Individualitets-Concretioner, der ved Relativiteten temperere det Comiſke og ſtyrke ved relativ Pathos, ere fortærede. Men dette er atter Udtrykket for, at Frelſen kun er ved Religieuſitetens Væſentlighed i det enkelte Individ. Og begeiſtrende for ham vil det være, at fatte, at netop Vildfarelſen aabner den Enkelte, hver iſær, hvis han høimodigt vil det, Udgang til det Høieſte. Men Nivelleringen maa blive ſtaaende, den maa til, ligesom Forargelſen maa indkomme i Verden, men vee den, ved hvem den kommer ind.

Det er ofte nok ſagt, at en Reformation ſkal begynde med,

at Enhver reformerer sig selv; men det er ikke saaledes skeet, thi Reformationens Idee har affødt en Helt, der maaskee dyrt nok af Guden har kjøbt sin Bestalling som Helt. Ved da ligesremt at slutte sig til ham saae Individiderne for bedre, ja for godt Kjøb det Dyrekjøbte, men de saae heller ikke det Høieste. Nivelleringens Abstraktion derimod er et Princip, ligesom Østens skarpe Vind, der ikke indlader sig med det enkelte Individ i noget intimere Forhold, men kun i Abstraktions-Forholdet, der er ligeligt for Alle. Ingen Helt lider da for Andre og hjælper Andre, Nivelleringen bliver selv den skarpe Tugtemester, der tager sig af Opdragelsen. Og Den, der lærer Maximum af Opdragelsen og bliver Maximum, han bliver ikke den Udmærkede, Helt, den Fremragende, dette forhindrer Nivelleringen, der er consequent indtil sit Yderste, og han forhindrer det selv, fordi han har fattet Nivelleringens Betydning, nei han bliver kun et væsentligt Menneske i den fyldige Ligeligheds Forstand. Dette er Religionsitetens Idee. Men Opdragelsen er stræng, og Udbyttet tilsyneladende meget lille; tilsyneladende, thi dersom Indvidet ikke vil lære i Religionsitetens Væsentlighed for Gud at nøies med sig selv, nøies med, istedenfor at herske over Verden, at herske over sig selv, nøies med som Præst at være sin egen Tilhører, som Forfatter sin egen Læser o. s. v., dersom han ikke vil lære at begejstres ved dette som det Høieste, fordi det udtrykker Ligheden for Gud og Ligheden med Alle: saa slipper han ikke ud af Reflexionen, saa oplever han maaskee, i Forhold til sin Begavethed, et skuffende Dieblis, hvor han troer det er ham, der nivellerer, indtil han selv segner under Nivelleringen. Det hjælper ikke at bebude og varsle en Holger Danske eller en Morten Luther, deres Tid er forbi, og det er dog i Grunden Individernes Magelighed, der ønsker en saadan, Endelighedens Utaalmodighed, der vil have billigt paa anden Haand istedenfor det Høieste, der kjøbes dyrt paa første Haand. Det hjælper ikke at stifte Selskab paa Selskab, thi negativt er der sat noget Høiere ind, om den fortsnede Selskabsmand end ikke kan see det. Individualitets-Principet i sin umiddelbare og

stjønne Formation præfigurerer Generationen ved den Udmærkede, den Fremragende, og lader de underordnede Individualiteter slutte sig grupperende om Repræsentanten. Individualitets-Principet i sin evige Sandhed bruger Generationens Abstraktion og Ligelighed som Nivellerende og udbiøder derved Individet i dets egen Medvirken religiøst til et væsentligt Menneske. Thi saa afmægtig som Nivelleringen er mod det Evige, saa overmægtig er den mod enhver Midlertidighed. Reflexionen er en Slynge, hvori man fanges, men ved Religiositetens begejstrede Spring bliver Forholdet et andet, saa bliver den Slyngen, som kaster En i det Eviges Favn. Og Reflexionen er og bliver den meest haardnakkede Creditor i Tilværelsen; listigen har den hidtil kjøbt alle mulige Livs-Anstuelser op, men den væsentlige Religiositets evige Livs-Anstuelse kan den ikke købe, derimod kan den friste med glimrende Blendværk fra alt det Andet, mistroste med Reminiscentser fra alt det Andet. Men ved Springet paa Dybet lærer man at hjælpe sig selv, lærer at elske alle Andre lige saa høit som sig selv, hvad enten man saa anklages for Anmasselse og Stoltthed — at man ikke vil lade sig hjælpe, eller for Selviskhed — at man ikke underfundigen vil bedrage Andre ved at hjælpe dem, o: ved at hjælpe dem til at gaae Glip af det Høieste. — Vil Nogen sige, at hvad jeg her har fremsat, veed Enhver og kan Enhver sige, da er dette mit Svar: saa meget desto bedre, jeg ønsker ingen Fremragenhed, jeg har Intet mod, at Enhver veed det, med mindre det, at Enhver veed det og Enhver kan sige det, skulde betyde, at det skal fratages mig og deponeres i det negative Fællesskab. Gaaer jeg blot Lov at beholde det, saa taber det for mig ikke i Værd derved, at Enhver veed det.

I Grunden har den moderne Tid længe tenderet til Nivelleringen gjennem mange Ombæltninger, hvilke dog alle ikke vare Nivelleringen, fordi de alle ikke vare abstrakte nok, men havde en Virkelighedens Concretion. Tilnærmelsesviis kan der nivelleres ved, at det Fremragende styrer mod det Fremragende, saa begge svækkes; tilnærmelsesviis kan der nivelleres

derved, at et Fremragende holdes neutraliseret af et andet Fremragende; ved, at Foreningen af det i sig Svagere bliver stærkere end det enkelte Fremragende; tilnærmelsesviis kan der nivelleres ved en enkelt Stand, f. Ex. Geistlighed, Borgerstand, Bondestand, ved Folket selv: men alt dette er dog kun Abstraktionens Rørelser indenfor Individualitets-Concretioner.

For at Nivelleringen egentligen skal komme istand, maa der først bringes et Phantom tilveie, dens Aand, en uhyre Abstraktion, et altomfattende Noget som er Intet, et Lustsyn — dette Phantom er Publikum. Kun i en lidensklabsløs, men reflekteret Tid kan dette Phantom udvikle sig ved Hjælp af Pressen, naar denne selv bliver en Abstraktion. I begejstrede Tider, i lidensklabelige tumultuariiske Tider, selv naar et Folk vil realisere den ufrugtbare Orkens Idee at ødelægge og sløffe Alt: der er dog intet Publikum. Der er Partier og der er Concretion. Pressen vil i saadanne Tider antage Concretionens Charakter i Forhold til Adspaltelsen. Men som stillesiddende Professionister især ere udsatte for at udvikle phantastiske Sandsebedrag, saaledes vil en lidensklabsløs, stillesiddende, reflekteret Tid, naar Pressen skal være det eneste, der selv svagt skal holde et Slags Liv i denne Dødsighed, udvikle dette Phantom. Publikum er den egentlige Nivellerings-Mester, thi naar der nivelleres tilnærmelsesviis, nivelleres der ved Noget, men Publikum er et uhyre Intet.

Publikum er et Begreb, som slet ikke kan forekomme i Oldtiden, fordi Folket selv en masse in corpore maatte træde op i Handlingens Situation, maatte bære Ansvaret for hvad den Enkelte af deres Midte afstedkom, medens igjen den Enkelte personligen som denne Bestemte maatte være tilstede, maatte underkaste sig Dieblikkets Standret i Bisald eller Misbilligelse. Først naar intet kraftigt Samliv giver Concretionen Fylde, vil Pressen danne dette Abstraktum Publikum, der bestaaer af uirkelige Enkelte, som aldrig forenes eller kunne forenes i nogen Situationens eller Organisationens Samtidighed, og som dog fastholdes som et Hele. Publikum er et Corps, talrigere end

alle Folk tilsammen, men dette Corps kan aldrig blive mønstret, ja det kan end ikke saa meget som have en eneste Repræsentant, fordi det selv er en Abstraktion. Og desuagtet bliver Publikum, naar Tiden er lidenskabsløs og reflekteret og udviskende Alt det Concrete, det Hele, som skal omfatte Alle. Men dette Forhold er atter netop Udtrykket for, at den Enkelte er anvist sig selv.

I det virkelige Dieblis og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, der hver ere Noget, er der for den Enkelte det Understøttende. Men Publikums Tilværelse danner ingen Situation og ingen Forsamling. Den Enkelte, der læser, er jo ikke Publikum, og saa læser lidt efter lidt mange Enkelte, maaskee alle Enkelte, men der er ingen Samtidighed. Publikum kan bruge Aar og Dag for ligesom at blive samlet, og naar det saa er samlet, er det dog ikke til. Abstraktionen, som Individerne paralogistisk danne, støder ganske rigtigt Individerne fra sig istedenfor at hjælpe dem. Den, der i det virkelige Dieblis og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, selv ingen Mening har, antager samme Mening som Majoriteten, eller er han mere stridbar, som Minoriteten. Men Majoriteten og Minoriteten er vel at mærke virkelige Mennesker, og deri ligger det Understøttende i Tilholdet til disse. Publikum derimod er en Abstraktion. At antage samme Mening som disse og disse bestemte Mennesker betyder, at man veed, at disse ville være underkastede samme Farer som En selv, at de ville fare vild med En, hvis Meningen er vildfarende o. s. v. Men at antage samme Mening som Publikum er en svigefuld Trøst, thi Publikum er kun til *in abstracto*. Medens derfor ingen Majoritet nogeninde har været saa sikker paa at beholde Retten og Seiren som Publikum er det, saa er dette kun lidet trøsteligt for den Enkelte, thi Publikum er et Phantom, som ikke tillader nogen personlig Tilnærmelse. Dersom En idag antager Publikums Mening og imorgen bliver udpeben, saa bliver han udpeben af Publikum. En Generation, et Folk, en Folkforsamling, et Samfund, en Mand har dog et Ansvar ved at være Noget, kan

skamme sig ved Ustadighed og Troløshed, men Publikum bliver Publikum. Et Folt, en Forsamling, et Menneske kan forandre sig saaledes, at man maa sige: han er ikke mere den Samme; men Publikum kan blive lige det Modsatte og er dog det Samme — er Publikum. Men netop ved denne Abstraktion og denne abstrakte Optugtelse dannes Individet (forfaavidt det ikke allerede ved sin egen Jnderlighed er dannet) dersom det ikke gaaer under, til i Religieusitetens høieste Forstand at nøies med sig selv og sit Guds-Forhold, til istedenfor Enigheden med Publikum, der fortærer alle de relative Individualitets-Concretioner, at substituere det at være enig med sig selv, til istedenfor at tælle og tælle, at finde Hvilen i sig selv for Gud. Og Dette vil være det Modernes absolute Forskiel fra Oldtiden: at det Totale ikke er Concretionen, der understøtter, der danner den Enkelte, uden dog at udbille ham absolut, men er en Abstraktion, der i sin abstrakte Vigelighed frastødende hjælper ham til at dannes absolut — hvis han ikke omkommer. Det Trøstesløse i Oldtiden var, at den Udmærkede var, hvad de Andre ikke kunde være, det Begeistrende vil blive, at Den, der religieust vandt sig selv, kun er hvad Alle kunne være.

Publikum er ikke et Folt, ikke en Generation, ikke en Samtid, ikke en Menighed, ikke et Selskab, ikke disse bestemte Mennesker, thi alt Sligt er kun ved Concretionen det som det er; ja ikke en eneste af dem, der høre til Publikum, har noget væsentligt Engagement; i nogle Timer af Dagen hører han maaskee med til Publikum, nemlig i de Timer, i hvilke han Jngenting er, thi i de Timer, i hvilke han er det Bestemte han er, hører han ikke til Publikum. Dannet af saadanne Enere, af de Enkelte i de Diebliske, hvor de Jngenting ere, er Publikum noget uhyre Noget, det abstrakte Dde og Tomme, som er Alle og Ingen. Men af den samme Grund kan Enhver anmasse sig at have et Publikum, og ligesom den romerske Kirke chimairisk uddivede sig ved at udnævne Biskopper in *partibus infidelium*: saaledes er Publikum Noget, som Enhver, selv en fuld Matros, der foreviser „en Perspektivklasse“, kan tilegne sig, og den fulde Matros

har dialektisk consequent absolut samme Ret dertil som den meest Udmærkede, absolut Ret til at sætte alle disse mange, mange Nuller foran sit Tættal. Publikum er Alt og Intet, er den farligste af alle Magter og den meest intetfigende; man kan tale til en heel Nation i Publikums Navn, og dog er Publikum mindre end et eneste nok saa ringe virkeligt Menneske. Bestemmelsen Publikum er det Reflexionens Blendværk, der gøglende har gjort Individerne indbildske, fordi Enhver kan anmasse sig dette Uhyre, i Sammenligning med hvilket Virkelighedens Concretioner synes fattige, Publikum er Forstands-Tidens Eventyr, der gjør de Enkelte phantastisk*) til mere end at være Konge over et Folk; men Publikum er atter den grusomme Abstraktion, ved hvilken Individerne skal religiøst opdrages — eller gaae under.

Pressens Abstraktion (thi et Blad, en Avis er ingen statsborgerlig Concretion og kun i abstrakt Forstand et Individuum) i Forening med Tidens Lidenstabsløshed og Reflekterethed afføder Abstraktionens Phantom: Publikum, der er den egentlige Rivellerende. Ogsaa dette kan, fraseet dets negative Betydning for Religiositeten, have sin Betydning. Men jo mindre Idee der er i en Tid, jo mere den afmattet ved en opblussende Begejstring udhviler sig i Indolents, hvis vi endog vilde tænke os, at Pressen blev svagere og svagere, fordi ingen Begivenhed, ingen Idee griber Tiden: desto lettere vil Rivelleringen blive en fordærvelig Lyst, en Sandsepirring, som et Dieblisk Kildrer og kun gjør det Onde værre, og Frelsens Vilkaar tungere og Undergangens Sandsynlighed større. Og har man ofte skildret Eneherredømmets Demoralisation, revolutionaire Tiders Forsald, saa er en lidenstabsløs Tidsalders Forsald noget ligesaa fordærveligt, om end formedelt Tvethdigheden mindre paa-faldende. Og at tænke det, kan derfor vel have sin Interesse

*) Selvdigvis har jeg som Forfatter aldrig søgt eller havt noget Publikum, men glad været noiet med „hinn Enkelte“, hvorfor jeg paa Grund af denne Indskrænkethed næsten er bleven til et Ordssprog.

og sin Betydning. Flere og flere Enkelte ville da i Indolentfens Blødagtighed aspirere til at blive Ingenting — for at blive Publikum, dette abstrakte Hele, der er dannet paa den latterlige Maade, at Participanten er Trediemand. Denne dvafte Mængde, som Intet selv forstaaer og Intet selv vil gjøre, dette Gallerie-Publikum søger nu Tidsfordriv, og hengiver sig da til den Indbildning, at Alt hvad Nogen gjør, skeer, for at det kan faae Noget at snakke om. Dvaftheden sidder fornemt med Benene overfor, og Enhver, der vil arbejde, Kongen og Embedsmanden og Folkets Lærer og den dygtigere Journalist og Digteren og Kunstneren, Alle blive ligesom spændte for, for at slæbe denne Dvafthed frem, der fornemt troer, at de andre ere Hestene. Vilde jeg tænke mig dette Publikum som en Person (thi om end og enkelte Bedre momentvis høre til Publikum, de have dog i sig selv en organiserende Concretion, der holder dem fast, selv om de ikke vinde Religieusitetens Høieste) saa vilde jeg nærmest tænke paa en eller anden romersk Keiser, en stor velnæret Figur, der lider af Nødsomhed, og derfor blot ønsker Latterens Sandsepirring, thi Wittighedens guddommelige Gave er ikke jordisk nok. Saa slendrer da til Afvergling denne Person omkring, mere dvast end ond, men negativ herskesyg. Enhver, der har læst Oldtidens Forfattere, veed, hvor mange Ting en Keiser kunde hitte paa, for at forforste Tiden. Saa holder da Publikum sig en Hund for Morstabs Skyld. Denne Hund er den litteraire Foragtelighed. Viser der sig nu en Bedre, maaskee endog en Udmærket, saa hidses Hunden paa, og Morstaben begynder. Den bidste Hund river ham i Kjølestjødernes, tillader sig alle uворne Raadheder — indtil Publikum bliver fedt deraf og siger: nu kan det være nok. Da har Publikum nivelleret. Den Bedre, den Stærkere er mishandlet, — og Hunden, ja den bliver ved at være en Hund, som Publikum selv foragter. Der nivelleredes altjaa ved et Tredie, Intethedens Publikum nivellerede ved et Tredie, som ved sin Foragtelighed allerede var mere end nivelleret og mindre end Intet. Og Publikum er angerløst, thi det er jo ikke Publikum — det var

jo Hunden; ligesom man siger til Børn: det var Ratten. Og Publikum er angerløst, thi det var jo ingen væsentlig Forkleinselse — det var blot lidt Moerskab. Dersom nemlig Rivelleringsens Redskab havde været en udmærket Dygtighed, saa havde det indolente Publikum været narret, thi saa var jo Redskabet igjen blevet et Forsthyrende, men naar man holder det Bedre nede ved Foragteligheden og Foragteligheden nede ved den selv: saa er dette Intethedens Quit. Og Publikum vil være angerløst, thi det er jo egentligen ikke dem, som holde Hunden, de subskribere blot: de hidse den heller ikke directe paa, de fløite heller ikke ligefrem af den; i Tilfælde af Søgmaal vilde Publikum sige: Hunden er ikke min, det er en herreløs Hund; og i Tilfælde af, at Hunden blev optagen og sendt ud paa Veterinair-skolen for at slaaes ihjel, kunde Publikum endnu sige: det var virkeligen godt, at den slemme Hund blev dræbt, det har vi alle ønsket — endog saa Subskribenterne.

Maaskee er Nogen, som tænkende sætter sig ind i et saadant Forhold, tilbøielig til at fæste sin Opmærksomhed paa den Bedre, der leed Mishandlingen, og mene, at der vederfores ham en stor Ulykke. Denne Betragtning kan jeg aldeles ikke billige, thi den, der vil hjælpes til det Høieste, han har netop godt af at gennemgaae Sligt og maatte snarere ønske det, om man end paa hans Vegne kan oprøres. Nei det Forfærdelige er noget Andet, det er Tanken om de mange Mennekeliv, der gaae spildte, eller let gjøre det. Jeg vil end ikke tale om de Fortabte, eller dog indtil Fortabelse Bildede, der for Penge spille Hundens Rolle, men de mange Ubesæstede, Letfindige, Sænskelige, der i fornem Indolents ikke faae noget dybere Indtryk af Tilbærelsen end dette meningsløst grinende, alle de Daarlige, der føres i ny Fristelse, idet de i deres Indstrænkethed endog blive sig selv vigtige ved at have Medlidenhed med de Angrebne, uden at fatte, at ved et saadant Forhold ere de Angrebne altid de Stærkeste, uden at fatte, at her gjælder det med et forfærdeligt og dog ironisk Eftertryk: græder ikke over ham, men græder over Eder selv.

Dette Forhold er Nivelleringsens laveste, thi den svarer altid til, hvad Divisor er, for hvem alle gjøres lige: saaledes er det evige Liv ogsaa en Art Nivellering, og dog er det ikke saa, fordi Divisor er det: at være et i religiøs Forstand væsentligt Menneske.

Fra disse dialektiske Kategorie-Bestemmelser og sammes Consequentser, disse være nu i det givne Dieblisk faktiske eller ikke, fra det dialektiske Sigte paa Nutiden gaaer jeg nu over til dialektisk at naae de concretere Prædikater, i hvilke den novelistiske Gjengivelse af Nutiden viser sig i sin Reflex i det Huslige og Omgangs-Livet. Det er Skyggesiden, her kommer til at vise sig, og om end dennes Facticitet ikke lader sig negte, saa er det dog ogsaa vist, at saalidet som Reflexionen selv er det Onde, saa vist maa ogsaa en meget reflekteret Tid have sin Lys-Side, netop fordi megen Reflekterethed betinger en høiere Betydningsfuldhed end umiddelbar Videnskab; betinger den — naar Begejstringen træder til og fører Reflexions-Kræfterne ind i Usgjørelsen; og fordi megen Reflekterethed giver en større Gjennemsnits-Dygtighed i Forudsætningerne til at handle — naar Religiøsitetens træder til i Individet og overtager Forudsætningerne. Reflexionen er ikke det Onde, men Tilstanden i Reflexionen og Stilstanden i Reflexionen er Misligheden og Fordærvelsen, der ved at forvandle Forudsætningerne til Udflugter foranlediger Tilbagegang.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den lidenskabsløse, derfor har den hævet Modsigelsens-Grundsætning. Af denne Betragtning lader den Mangfoldighed af Træk sig deducere, som Novellens Forfatter med sin fine Kunst, med sin op-højede Vigevægt saa interesseløst har gengivet. Thi Forfatterens Mening erfarer man naturligtvis intetsteds, han gengiver blot Reflexen. Overhovedet kan man om en lidenskabsløs men reflekteret Tid i Sammenligning med en lidenskabelig sige: den vinder i Extensitet, hvad den taber i Intensitet. Men denne Extensitet kan atter blive Betingelsen for en høiere

Form, naar en tilsvarende Intensitet igjen indtager, hvad der extensivt er disponeret over.

Alt hæve Modsigelsens Grundsætning, er i Eksistens Udtrykt for at være i Modsigelse med sig selv. Det skaberiske Almægtige, der ligger i den absolute Disjunktions-Videnskab, som bringer Individet i den sluttede Enighed med sig selv, forvandles til Forstands-Reflexionens Intensitet: ved at vide og være alt Muligt, at være i Modsigelse med sig selv: slet Intet at være. Modsigelsens Grundsætning styrker Individet i Trost med sig selv, saa han, ligesom hiint standhaftige Tretal, Socrates saa skønt taler om, hellere vil udholde Alt end blive til et Tiirtal eller vel endog til et meget stort rundt Tal, saa han hellere vil være Videt i Trost med sig selv end Allehaande i Modsigelse med sig selv.

Hvad er det at snakke? Det er Ophævelsen af den lidenskabelige Disjunktion mellem at tie og tale. Kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen tale, kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen handle. Tausgheden er Jnderligheden. Snakken anticiperer den væsentlige Talen, og Reflexionens Uttring svækker ved Forprang Handlingen. Men Den, der væsentligen kan tale, fordi han kan tie, han vil ikke have det Mangfoldige at tale om, men det Ene, og han vil finde Tid til at tale og til at tie. Snakksomheden vinder extensivt: den faaer alt Muligt at snakke om, og bliver ved i eet væk. Naar i en Tid Individerne ikke i stille Nøisomhed, i gemyttlig Tilfredshed, i religiøs Jnderlighed ere vendte ind ad, men i Reflexions-Forholdet søge ud efter og søge hinanden; naar ingen stor Begivenhed knytter Traad-Enderne i en Katastrophes Samdrægtighed: saa indtræder Snakken. Den store Begivenhed giver den lidenskabelige Tid (thi det Ene svarer da til det Andet) Noget at tale om; alle ville tale om det samme Ene, Digterne kun synge derom, Samtalerne kun gjenhde deraf, de Forbigaaendes Hilsener indeholde Hentydninger til dette Ene. Det er Eet og det Samme. Snakken derimod har ganske anderledes Meget at snakke om. Og naar saa den store Begivenhed

var forbi, naar Tausgheden indtraadte, saa var der dog Noget at erindre, Noget at tænke paa, medens man tier, medens en ny Slægt taler om ganske andre Ting. Men Snakken gruer for Tausghedens Dieblif, der vilde gjøre Tomgheden aabenbar.

Hvad der viser sig som Loven i Forhold til digterisk Frembringelse, det Samme er ogsaa, i det mindre Forhold, Loven for ethvert Menneskes Liv i Omgang og Dannelse. Enhver, der primitivt oplever Noget, oplever tillige ved Idealiteten Mulighederne af det Samme og Muligheden af det Modsatte. Disse Muligheder er hans digteriske lovlige Eiendom. Hans egen private personlige Virkelighed derimod ikke. Hans Tale, hans Producenter er saaledes netop baaren af Tausgheden. Hans Tales, hans Producenterens ideale Fuldendthed vil correspondere med Tausgheden, og Tausghedens absolute Udtryk vil være, at Idealiteten indeholder den qualitative modsatte Mulighed. Saasnart den Producenter maa priisgive sin egen Virkelighed, dens Facticitet, saa er han ikke væsentligen productiv; hans Begyndelse vil være hans Ende, og det første Ord allerede være en Forsyndelse mod Idealitetens hellige Undseelse. En saadan digterisk Frembringelse er derfor ogsaa, æsthetisk vurderet, en Art privat Snakksomhed, og er let kjendelig paa, at den ikke har sin Modsatning hos sig i Virkelighed. Thi Idealiteten er Virkelighed mod det Modsatte. Den, der f. Ex. ved at blive ulykkelig blev productiv, hvis han virkelig indviedes ved Idealiteten, han vil med samme Forkjerlighed producere det Ulykkelige som det Ulykkelige. Men Tausgheden, hvormed han slutter af mod sin egen personlige Virkelighed, er netop Betingelsen for at vinde Idealiteten, ellers vil han, trods alle Forsigtigheds-Midler med at forlægge Scenen til Africa o. s. v., dog være privat kjendelig i sin eensidige Forkjerlighed. Thi en Forfatter maa jo have sin private Personlighed som enhver Anden, men denne skal være hans *advokat*; og som man spærker Indgangen i et Huus ved at stille to Soldater med forslagte Heværer: saaledes danner Idealitetens Virkelighed ved de qualitative Modsatningers dialektiske Kors den Spærring, der gjør enhver Adgang umulig.

Men hvad der saaledes gjælder i de store Forhold, og der vel viser sig tydeligst, hvorfor det blev fremdraget: det Samme gjælder efter den mindre Maalestok i det Mindre, Tausshed er atter her Betingelsen for den dannede Omgang i Samtalen mellem Mand og Mand. Jo mere et Menneske i Taussheden har Idealitet og Idee, desto mere vil han selv i daglig Omgang være istand til at gjenføde det daglige Liv og de daglige Menneskers Liv saaledes, at det er, som taledede han kun paa Afstand selv om dette og dette bestemte Faktum. Jo mindre Idealitet, jo mere Udvorteskhed, desto mere vil Samtalen blive en ubetydelig Opramsen og Refereren af Navne paa Personer, af „ganske tilforladelige“ Privat-Efterretninger om hvad Den og Den med Navns Nævneelse har sagt o. s. v., en snaksom Fortrolighed betræffende hvad man selv vil og ikke vil, hvad man nu agter at præstere, hvad man vilde have sagt ved hiin Leilighed, hvilken Pige man gjør Cour til, hvorfor man dog ikke vil gifte sig o. s. v. Tausshedens Indadvendthed er Betingelsen for den dannede Tale i Omgang, Inderlighedens vrængende Udadvendthed er at snakke, er Udannethed. I Novellen vil man finde hyppelige Exempler paa en saadan Snakken; det er trivielle Ubetydeligheder, men det er altid om bestemte navngivne Personer, hvis trivielle Livsforhold interessere det Rige paa Grund af Navnet. Rigesom Klotter Link troer, han har talet med Sophie, skjøndt hun ikke har sagt Andet end Nei: saaledes høres der mangelang Samtale, der seer ud som blev der sagt Noget, ja Meget, fordi der nævnes Navne. Den, der snakker, snakker vel om Noget, som jo Onsket er at faae Noget at snakke om, men dette Noget er ikke i Idealitetens Forstand, thi saa taler man, det er i Trivialitetens faktiske Forstand et Noget, at Hr. Madsen er bleven forlovet og har foræret sin Njæreste et persisk Schawl, at Digteren Petersen vil skrive en ny Digt-samling, at Skuespiller Marcusen kom til at udtale et Ord forkeert igaaarstes. Sæt Loven kunde overholdes, vi kan jo antage det, sæt altsaa, der kom en Lov ud, som ikke forbød Menneskene at tale, men blot befalede, at Alt hvad der taltes om,

skulde der tales om, som var det skeet for 50 Aar siden: saa var det ude med alle Snakkerne, de vilde fortvile; og derimod vilde det ikke væsentligen kunne forstyrre dem, der væsentligen kunne tale. At en Skuespiller har udtalt et Ord feil, kan væsentligen kun interessere, hvis der i Fortællelsen selv er noget mærkeligt, og saa er det ligegyldigt om det er 50 Aar siden — men Frøken Gusta s. Ex. vilde fortvile, hun som netop selv den Aften var i Theatret, i Loge med Kommerceraadinde Waller, og det var netop hende, der laae Mærke til det, og til at endog en af Chor-Personalet kom til at lee deraf o. s. v. Det vilde jo rigtignok være Synd og en Grusomhed mod alle disse snaksomme Mennesker, der jo dog ogsaa skal leve, men derfor er Loven jo kun et Posito.

Ved denne Snakken hæves nu Distinktionen mellem det Private og Offentlige i en privat-offentlig Snaksomhed, der omtrent svarer til hvad Publikum er. Thi Publikum er det Offentlige, der interesserer sig for det allermeest Private. Hvad Ingen vilde bove at foredrage en Forsamling, hvad Ingen kunde tale om, hvad neppe de Snakkende ret ville vedgaae, at de have snakket om, det kan godt skrives for Publikum og vides i Qualitet af Publikum.

Hvad er Formløshed? Det er den ophævede lidenstabelige Distinktion mellem Form og Indhold, der derfor vel, til Forskjel fra Galsskab og Dumhed, kan have Sandhed til Indhold, men det Sande, den indeholder, kan aldrig være væsentligt sandt. Extensivt vil den kunne udbrede sig altomfattende eller altantastende, i Modsætning til det væsentlige Indhold, der intensivt i Selvforydhybelsen har sin Bestemmethedens, om man saa vil, fattige Begrændsning.

Formløshedens Almindelighed i en lidenstabsløs men reflekteret Tid udtrykker sig forøvrigt, foruden ved den leslende Omgang mellem det Forskjelligste med det Forskjelligste, ved sin Modsætning: en overveiende Gang og Lust til at handle „for Principets Skyld.“ Principium er, som Ordet figer, det Første o: det Substantielle, Ideen i Følelsens, Begeistringens

uaabnede Form, der ved sin indre Drift fremsthynder Individet. Dette mangler den Videnskabsløse; for ham bliver Principet et Udvortes, for hvis Skyld han gjør baade det Gode og det Onde og det Modsatte. Den Videnskabsløses Liv er ikke et sig aabenbarende og udfoldende Princip, tværtimod er hans indre Liv et gesvindt Noget, der ideligen er paa Farten og jager efter at gjøre Noget „for Principets Skyld“. Principet i denne Forstand bliver et uhyre Noget, et Abstraktum ligesom Publikum. Og medens Publikum er saadan noget uhyre Noget, at selv alle Nationer opstillede paa eengang og selv alle Sjæle i Evigheden ikke ere saa talrige som Publikum, og dog enhver selv den fulde Matros har Publikum, saa er det ogsaa saaledes med Principet. Det er noget uhyre Noget, som selv det ubetydeligste Menneske øger til den ubetydeligste Handling, og bliver sig selv uendelig vigtig. Et stikkelt, ubetydeligt Menneske bliver pludseligen en Heros „for Principets Skyld“, og Forholdet frembringer i Grunden en lige saa latterlig Virkning, som hvis en Mand, eller hvis det blev Mode, Enhver gik med en Raskjet, hvis Skygge var 30 Alen lang. Dersom en Mand „for Principets Skyld“ vilde lade sye en lille Anap for Brystlommen i sin Frakke: saa vilde denne ubetydelige og ret henfigtmæssige Forsigtighedsregel pludseligen faae en uhyre Betydning — det var ikke usandsynligt, at der blev stiftet et Selskab i den Anledning.

Netop Dette: „for Principets Skyld“ hæver igjen et Decorums lidenskabelige Disjunktion; thi Decorum ligger, som viist blev, i Umiddelbarheden (den første eller den bundne), i Følelsen, i Begeistringens indre Drift og indre Consequents med sig selv. For Principets Skyld kan man gjøre Alt og det bliver i Grunden ligegyldigt, ligesom Ens Existentis bliver ubetydelig, selv om man for Principets Skyld understøtter Alt, hvad der kaldes Tidens Fordring, selv om man derved, ved at være Statist, bliver lige saa bekjendt i denne Qualitet af Træger der öffentlichen Meinung, som hine Personer i Direktsen, der komme frem og bukke med Talerkenen. For Principets Skyld

kan man gjøre Alt, deeltage i Alt og selv være et umenneskeligt Ubestemt. En Mand kan for Principets Skyld interessere sig i, at et Vordel anlægges (der er jo anstillet mange statsborgerlige Betragtninger af Sundheds-Politiet desangaaende); og den samme Mand kan for Principets Skyld interessere sig for en ny Psalmebog, der skal være Tidens Fordring. Og saa uretfærdigt som det vilde være af det Første at slutte, at Manden var udsvævende, saa overilet vilde det maaskee være af det Sidste at slutte, at han vilde læse eller synge i Psalmebogen. Paa den Maade bliver Alt tilladeligt for Principets Skyld, og ligesom Politiet „paa Embeds-Regne“ kommer mange Steder, hvor ingen Anden kommer, og ligesom man med Hensyn til Politi-Embedsmændenes Person Intet er berettiget til at slutte af deres Tilstedeværelse, saaledes kan man gjøre Alt for Principets Skyld, og undgaae ethvert personligt Ansvar. Man nedriver det, man selv beundrer, „for Principets Skyld“*), hvilket er Nonsens; thi det Rødende, det Slabende er altid latent polemisk, fordi det skal have Plads, men det Medrivende er jo Intet, og et Medrivnings-Princip er Tomhed, hvad skal det saa med Plads? Undseelsen eller Fortrydelsen eller Ansvarret kan imidlertid vanskeligere faae fat paa en saadan Udfærd; thi det var jo for Principets Skyld.

Hvad er Overfladiskhed, og denne Lyst: „Repræsentations-Lysten“? Overfladiskhed er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem Skjulthed og Aabenbarelse, den er en Aabenbarelse af Tomhed, der dog extensivt vinder Høglæriets skuffende Fordeel over den væsentlige Aabenbarelse, der har Fordybelserns eensartede Væsentlighed, medens Overfladiskhed har det mangehaande eller allehaande Skin. Og Repræsentations-Lysten er Reflexions-Indbildningens Selvforgabelse. Inderlighedens Skjulthed faaer ikke Tid til at sætte et Væsentligt af, der kan vorde en Aabenbarelse, men plumres længe før Tiden,

*) Dette Exempel omtales netop i Novellen, hvor den ene af de Samtalende kalder en saadan Udfærd: Falsk i Mit og Dit.

og til Bederlag trækker den selviste Reflexion Alles Dine om muligt hen paa dette mangfoldige Stin, som Frue Commerce-raadinde Waller gjør det.

Hvad er Leflerie? Det er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem væsentligen at elske, og væsentligen at være udsvævende. Hverken den væsentlige Elsker eller den væsentlige Udsvævende forskylder Lefleriet, der gantes med Muligheden. Lefleriet er derfor en Indulgents i at turde tangere det Onde, og et Afslad fra at realisere det Gode. Det at handle for Principets Skyld er saaledes ogsaa Leflerie, fordi det forvansker den sædelige Handlen til en Abstraktion. Men extensivt har Lefleriet Fordelen, thi der kan lefles med alt Muligt, og væsentligen ian kun een Pige elskes, og erotisk rigtigt forstaaet (selv om Dyften i Forvildelsens Tid forblinder den Flygtige) er al Udderen en Subtraheren, jo Flere En føier til jo mere trækker han fra.

Hvad er det at raisonere? Det er den ophævede lidenskabelige Disjunktion mellem Subjektivitet og Objektivitet. Som abstrakt Tænkning er Raisonnementet ikke dialektisk dybt nok, som Mening og Overbeviisning er det uden Individualitetsfuldblodighed. Men extensivt gaaer den Raisonnerende af med Stin-Fordelen; thi en Tænkter kan omfatte sin Videnskab, en Mand kan have en Mening om hvad der hører til et bestemt Sag, kan have en Overbeviisning i Kraft af en bestemt Livs-Anskuelse, men den Raisonnerende raisonnerer om alt Muligt.

Anonymitet har i vor Tid en langt prægnantere Betydning end man maaſtee tænker paa, den har næsten epigrammatisk Betydning. Man ikke blot skriver anonymt, men man skriver anonymt med Navn under, ja man taler anonymt. Som en Forfatter concentrerer hele sin Sjæl i Stilen, saaledes concentrerer et Menneske væsentligen sin Personlighed i Talen, dog maa dette forstaaes med den indskrænkende Undtagelse, som Claudius i et lignende Forhold minder om, idet han siger, at naar man besværges en Bog, saa kommer Manden ud — med mindre der ingen Mand er. Nuomstunder kan man virkelig tale med Mennesker, og man maa sige, at deres Nttringer ere

overmaade forstandige, medens Samtalen dog gjør det Indtryk, som talte man med en Anonym. Det samme Menneske kan sige det meest Modsatte, kan roligt httre, hvad der i hans Mund er den bittreste Satire over hans egen Eksistens, Uttringen selv er meget forstandig, lod sig godt høre paa en Generalforsamling, for at komme med i en Discussion, ved hvilken der fabrikeres Noget, ligesom der paa Fabrikken bliver Papiir af Klude. Men alle disse mange Uttringer udgjøre dog ikke tilsammen en personlig-menneskelig Tale, saaledes som denne kan føres selv af den Enfoldigste, der kun kan tale om meget Lidt, men dog taler. Frue Commmerceraadinde Wallers Uttring om det Dæmoniske er meget sand, og dog gjør hun i Uttringens Dieblig netop det Indtryk paa En, som var hun en Anonym, et Positiv, en Spilledaase. Uttringerne blive saa objektive, Uttringernes Omfang saa Alt omfattende, at det tilsidst bliver aldeles tilfældigt, hvem der siger det, et Forhold, der i Henseende til det at tale menneskeligt aldeles svarer til at handle for Principets Skyld. Og ligesom Publikum er en reen Abstraktion, saa bliver tilsidst den menneskelige Tale det ogsaa, der bliver Ingen mere som taler, men en objektiv Reflexion affætter efterhaanden et atmosfærisk Noget, en Abstraktions-Lyden, der vil gjøre den menneskelige Tale overflødig, ligesom Maskinerne gjøre Arbeiderne overflødige. I Tyskland har man endog Haandbøger for Elskende, saa ender det vel med, at et elskende Par kan sidde og tale anonymt med hinanden. I Alt har man Haandbøger, og Dannelsen i Almindelighed bestaaer snart i at være perfectioneret i et større eller mindre Indbegreb af saadanne Haandbøgers Betragtninger, og man excellerer i Forhold til sin Færdighed i at tage det Enkelte frem, ligesom Sætteren tager Lettere frem.

Saaledes er Nutiden væsentlig forstandig, den er maaffec i Gjennemsnit vidende som ingen Generation før har været det, men den er lidenskabsløs*). Enhver ved Meget, vi vide

*) Selv Arnold f. Ex. er saaledes langt fra at være indskrænket: han er tværtimod forstandig, men som en Orkesløs kan være det, der Intet har, som

Alle, hvilken Veie der skal gaaes og de mange Veie der kan gaaes, men Ingen vil gaae. Overbandt endeligen En Reflexionen i sig selv og kom til at handle, saa vilde i samme Dieblig tusinde Reflexioner udenfra danne ham en Modstand, thi kun Forslag til yderligere Overveielse modtages med opblussende Begeistring, Handling med Indolents. Nogle vilde i fornem Selvtilfredshed finde de Handlendes Begeistring latterlig, Andre vilde blive misundelige, fordi det var ham, der gjorde Begyndelsen, da de jo dog lige saa godt som han vidste, hvad der skulde gøres — men dog ikke havde gjort det. Andre vilde benytte den Omstændighed, at der dog var En, der havde handlet, til at faae affat en Mængde critiske Betragtninger, afhændet et Lager af Raisonnements om, hvor langt forstandigere der kunde være handlet; Andre vilde faae travlt med at gjette Udsaldet, og med om muligt at influere lidt paa Foretagendet i Retning af deres Hypothese. Man fortæller om to engelske Lords, der kom ridende, at de mødte en forulykket Rytter, som var isærd med at falde af Hesten, der styrtede affted i Spring, medens Rytteren skreeg om Hjælp. Den ene Lord kastede et Blik til den anden og sagde: „Hundrede Guineer, han falder af;“ „antaget,“ svarede den anden. Derpaa satte de deres Bæddeløbere i Carriere og ilede forud for at faae Bommene oplukkede og alle Hindringer ryddede af Veien. Saaledes vilde Nutidens Forstandighed kun med mindre Millionair-Spleen-Heroisme være en Personifikation, der nysgjerrig, critisk og verdensflog i Maximum vilde have Videnskab til at indgaae et Bæddemaal. Livets eksistentielle Opgaver have tabt Virkelighedens Interesse, ingen Illusion omfreder Underlighedens guddommelige Bægt, der modner til Afgjørelser; den Ene er nysgjerrig efter den Anden, alle vente ubesluttede og forfarne i Udflugter paa, at der skal komme En, der vil Noget — for saa at parere paa hans Haand.

beskæftiger ham absolut, og derfor af Reedsomhed vittig, og uforskammet i Fortvivlelse over ikke at kunne være vittig, og selvtilfreds i Fortvivlelse over ikke at kunne imponere ved Uforskamethed.

Og da der nu i vor Tid, hvor der gøres saa lidt, gøres saa overordentligt Meget i Prophetier, Apokalypser, Fingerpeeg, Indblik i Fremtiden: saa gaaer det vel ikke an Andet end at være med, om jeg dog har den Ugenerethedens Fordeel fremfor de Manges byrdefulde Ansvar med at prophetere og varsle, at jeg kan være sikker paa, at Ingen faaer det Indfald at troe det. Min Fordring er det derfor heller ikke, at Nogen skulde endog blot sætte et Krands i Almanaken, eller uleilige sig med at lægge Mærke til, om det gaaer i Opfyldelse; thi gaaer det i Opfyldelse, saa vil han faae Andet at tænke paa end min Tilfældighed, og skeer det ikke, nu ja, saa bliver jeg dog en Prophet i moderne Forstand, thi en Prophet i moderne Forstand er En, der forudsiger Noget, videre ikke. Og det forstaaer sig, mere kan en Prophet i en vis Forstand heller ikke gjøre. Styrelsen var det jo, der fœiede Opfyldelsen til de ældre Propheters Udsagn, vi moderne Propheter kunde maaskee i Mangel af Styrelsens Tilspøiende med Thales tilspøie: hvad vi forudsige, det vil enten skee eller det vil ikke skee, thi ogsaa os har Guden forundt Prophetiens Gave.

Det er da saa langt som muligt fra, at Socialitetens, Menighedens Idée vil blive Tidens Frelse, at den tvertimod er den Skepsis, der maa til, for at Individualitets-Udviklingen ret kan gaae for sig, idet hvert Individ enten fortabes eller, op-
 tugtet ved Abstraktionen, religiøst vinder sig selv. Assoziations-Principet (der i det Høieste kan have sin Gylldighed i Forhold til de materielle Interesser) er i vor Tid ikke affirmativt men negativt, er en Udflugt, en Udspredelse, et Sandsebedrag, hvis Dialektik er: idet det styrker Individerne enerhverer det dem, det styrker ved det Numeriske ved Sammenholdet, men dette er, ethisk, en Svækkelse. Først naar det enkelte Individ i sig selv har bundet ethisk Holdning trods hele Verden, først da kan der være Tale om i Sandhed at forene sig, ellers bliver Foreningen af de, hver i sig, Svage noget lige saa ustkjønt og fordærveligt, som at Børn gifte sig. Fordum havde Herskeren, den Udmærkede, de Fremragende hver en Mening, de Andre

havde den Sluttethed og Afgjorthed, at de ikke turde eller ikke kunde have en Mening; nu kan Enhver have en Mening, men de maae slaae sig numerisk sammen om at have den. 25 Underskrifter paa det Taabeligste er en Mening; det eminenteste Hoveds grundigst gjennemtænkte Mening er et Paradox. Den offentlige Mening er et uorganisk Noget, en Abstraktion. Men naar Contexten er bleven meningsløs, saa hjælper det ikke med store Overskuelser, saa gjør man bedst i at tage Talens enkelte Dele frem; naar Munden slaaer Sladder, saa hjælper det ikke at ville holde et sammenhængende Foredrag, men man gjør bedst i at tage hvert Ord for sig — og saaledes ogsaa med Individernes Forhold.

Omforandringen vil da ogsaa være denne. Medens i de ældre Formationer (af Forholdet mellem Generation og Individ) Underofficiererne, Officiererne, Compagnicheferne, Generalerne, Helten (o: de Udmærkede, de Fremragende efter deres forskjellige Grad, Lederne) vare kjendelige, og hver (i Forhold til sin Myndighed) med sit lille Detachement malerisk og organisk ordnede sig ind under det Hele, selv understøttet af og understøttende det Hele: saa vil nu de Udmærkede, Lederne (efter deres respective Grad) være uden Myndighed, netop fordi de guddommeligen have forstaaet Nivelleringsens diaboliske Princip, de ville være ukjendelige, som Politiet er civilt, og bære deres respektive Distinktion skjult, og kun understøtte negativt o: frastødende, medens Abstraktionens uendelige Ligelighed dommer hvert Individ, examinerer det i dets Isolation. Denne Formation er lige den dialektiske Modsatning til Propheten og Dommere; og som disses Fare var, ikke at blive respekteret i Forhold til deres respektive Myndighed, saa er de Ukjendeliges Fare, at blive kjendte, at blive forlokkede til at faae Anseelse og Betydning som Auctoritet, hvorved de vilde standse den høieste Udvikling. De ere nemlig ukjendelige, eller ligesom geheime Agenter ikke i Følge af en privat Instrux fra Guddommen, thi dette er jo netop Propheternes, Dommernes Forhold, men de ere ukjendelige (uden Myndighed) i Følge af selv at

have fattet det Almene i Ligeligheden for Gud, og i Følge af at de hvert Dieblit fatte dette i Ansaret, hvilket forhindrer dem fra i Distraction at forskyde Form-Realisationens Inconsequents i Forhold til Anskuelsens Consequents. Denne Formation er den dialektiske Mod sætning til den organiserende, der gør Generationen, præformeret i de Udmærkede, til Understøttende for Individerne, da den nu som en Abstraktion, understøttet negativt af de Ukjendelige, vender sig polemisk mod Individerne — for at frelse Hver især religiøst.

Og naar saa Generationen, der jo selv har villet nivellere, har villet emanciperes, og revoltere, har villet sløise Myndigheden og derved selv, i Associationens Skepsis, har afstedkommet Abstraktionens trøstesløse Skovbrand, naar Generationen ved Nivelleringen gennem Associationens Skepsis har faaet Individualiteterne bort og alle de organiske Concretioner, faaet Menneskeheden isteden og Talsforholdenes Ligelighed mellem Mand og Mand; naar Generationen saa et Dieblit har forlystet sig ved den abstrakte Uendeligheds vide Udsigt, som ingen Fremragenhed, end ikke den mindste, begrænsende forstyrer, men der kun er „idel Luft og Hav“: saa begynder Arbejdet, da Individerne skulle hjælpe sig selv, hver især. Thi det skal ikke være som fordem, at Individerne, naar det begyndte at svimle lidt for deres Dine, saae hen til den nærmest staaende Udmærkede, for at orientere sig. Det er nu forbi; de skulle enten fortabes i den abstrakte Uendeligheds Swimmel, eller frelses uendeligt i Religiøsitetens Bæsentlighed. Mange Mange ville maaskee sige i Fortvivlelsen, men det skal ikke hjælpe, nu er det for sildig. Er Myndigheden og Magten fordem bleven misbrugt i Verden, og har den bragt en Revolutions-Nemesis over sig, saa var det jo Usmagten og Svagheden, der selv vilde staa paa egne Been, og derfor nu bragte denne Nemesis over sig. Og ingen af de Ukjendelige tør understaae sig at hjælpe ligesom, at ytre sig ligesom, at lære ligesom, i Spidsen for Mængden at gaa i Afgjørelsen (istedenfor negativt understøttende at hjælpe Individet ud i Afgjørelsen, hvor han

selv er); dette vilde være hans Afstæd, fordi han vilde fuste i menneskelig Medlidenheds kortsynede Opfindsomhed istedenfor at lystre Guddommens Ordre, den brede, men dog saa naaderige Guddom, thi Udviklingen er dog et Fremstridt, fordi alle de Individer, som frelses, vinde Religionsitetens specifikke Vægtfylde, vinde dens Væsentlighed paa første Haand fra Gud. Da vil det hedde: „see Alt er beredt, see Abstraktionens Grusomhed gjør Endeligheden aabenbar i sin Skuffelse som saadan, see det Uendeliges Afgrund aabner sig, see Nivelleringsens skarpe Lee lader Alle, hver især, springe over Klingen — see Guden venter! Saa spring da til i Guddommens Favn.“ Men om det var den meest Betroede af de Ukjendelige og om det var den Dvinde, der havde baaret ham under sit Hjerte, og om det var den Pige, han glad offrede Livet for, han skal ikke turde og ikke kunne hjælpe dem, de maae selv gjøre Springet, og Guddommens uendelige Kjerlighed skal ikke blive dem et Forhold paa anden Haand. Og dog skulle de Ukjendelige (i Forhold til deres respektive Grad) have dobbelt Arbeide i Sammenligning med de Udmærkede (af samme Grad) i en ældre Formation; thi de Ukjendelige maae bestandigt arbejde — og tillige arbejde for at skjule det.

Men Nivelleringsens trøstesløse Abstraktion vil bestandigt fortsættes ved sine Tjenere, for at forhindre, at det dog ikke skal ende med, at en ældre Formation kommer frem igjen. Disse Nivelleringsens Tjenere ere den onde Magts Tjenere, thi Nivelleringen selv er ikke af Guddommen, og ethvert godt Menneske vil have Dieblikke, hvor han kunde græde over dens Trøstesløshed, men Guddommen tillader det, og vil med Individerne o: med Hver især bringe det Høieste ud. Nivelleringsens Tjenere ere kjendte af de Ukjendelige, men Magt eller Mindedighed mod dem tør de Ukjendelige ikke bruge, thi da gaaer Udviklingen tilbage, fordi det i samme Dieblik vilde være aabenbart for en Trediemand, at den Ukjendelige var en Auctoritet, og saa var jo denne Trediemand forhindret i det Høieste. Kun ved en lidende Handling vil den Ukjendelige turde fremhjelpe

Nivelleringen, og ved den samme lidende Handling dømme Retsfædet. Han tør ikke overvinde Nivelleringen ligesom, dette vilde være hans Afseer, da det var at handle i Retning af Auctoritet, men han vil overvinde den lidende, og derved atter udtrykke Loven for sin Eksistens, som ikke er at herske, styre, lede, men lidende at tjene, at hjælpe indirecte. De, der ikke have gjort Springet, ville forstaae den Ukjendeliges lidende Handling som hans Nederlag, og de, der have gjort Springet, ville have en Forestilling om, at det var hans Seier, men de ville ingen Vished have, thi Visheden kunde de kun faae ved ham, og giver han et eneste Menneske den ligesom: saa betyder det hans Afseer, fordi han blev Guddommen utro og vilde spille Auctoritet, fordi han ikke lystrende Guddommen lærte at elske Menneskene uendeligt ved at tvinge sig selv, ikke svigefuldt ved herskende at tvinge dem, selv om de bade derom.

Dog jeg afbryder. Dette kan naturligvis kun interessere som en Parrestreg, thi er det saa, at ethvert Menneske skal arbejde paa sin egen Frelse: saa vil det at prophetere om Verdens Fremtid i det Høieste være taaleligt og tilladeligt som et Recreations-Middel, en Spøg, ligesom det at spille Regler, eller at slaae Ratten af Lønden.

Min Tanke, som intet Dieblis har glemt Novellen, vender slutteligen med Tak tilbage til den. Den leverede Kritik er hvad jeg har lært af Forfatterens Novelle, saaledes forstaaet, at hvis der i min Fremstilling er noget Umødent og Usandt, Daarligt, da er dette min egen Opfindelse. Enhver derfor, der finder det Usande, kan holde sig til mig, men Enhver, der finder Sandhed i det Frematte, finder sin Anskuelse bekræftet eller berigtiget derved, kan henvises til Læreren — Forfatteren af Novellen.

Der har saa lidet i Kritiken som i Novellen været Tale om at dømme eller bedømme Tidsalderne, men kun om at giengive. Forordet til Novellen minder udtrykkeligt om, at begge kunne

være lige berettigede, og Novellen ender jo med Haabet for Nutiden udtalt af Nutiden, der, som sagt, vistnok i Gjennemsnit er langt mere forstandig og vidende og refleksionsudviklet end Revolutions-Tiden, og som, naar Kraften kommer, ogsaa vil handle langt intensivere i Forhold til den disponible Udfordring. Thi udfordring vil vel Nutiden have Fortrinnet, men ikke intensivt, hvorfor det jo ogsaa i Nutiden forholder sig som i Novellen, at de udmærkede Mænd, vi have, tilhøre en ældre Slægt*), medens der blandt de Ungre viser sig en almindeligere Dugtighed, men ingen Fremragenhed. Naar Kraften og Begeistringen bemægtiger sig Individuerne, vil det maaskee ogsaa vise sig, at Nutiden egentligen staaer eller har staaet sig selv i Ulyst. Ligesom nemlig en Kvinde ved at tage altfor megen Stads paa, ikke opnaaer at være pyntet, da dertil fordres den smagfulde Proportion: saaledes synes Nutiden at have ligesom malet sig for meget ud med Reflexionens Mangfoldige, til at den harmoniske Udvælgelse kan indtræde. Men bestandigt maa det dog erindres, at Reflexionen ikke selv eller i sig selv er noget Fordærveligt, at tværtimod dens Gjennemarbejdelse er Bestemmelsen for at handle intensivere. Den begejstrede Handlings Forhold ere jo disse: først kommer den umiddelbare Begeistring, saa følger Klogskabens Tid, der, fordi den umiddelbare Begeistring Intet beregner, ved Beregningens Sindrigheid antager Skin af at være et Høiere; og saa følger endelig den højeste og den intensiveste Begeistring, der er efter Klogskaben, og som derfor indseer hvad det Klogeste er, men foragter at gjøre det og netop derved vinder Intensiteten i Uendelighedens Begeistring. Denne intensiveste Begeistring vil indtil videre blive aldeles misforstaaet, og Spørgsmaalet er, om den nogensinde kan blive populair: om Klogskaben i den Grad vil være at forudsætte blandt Gjennemsnittet af Mennesker, at den i

*) Maaskee tillades det mig i en Note at hentyde til en tidligere Udring om den ældre Generation: „at den endnu staaer umiskjendelig betegnet i en Samling af ikke saa betændningsfulde hvierværdige Individualiteter“ cfr. „af en endnu Levendes Papirer“. S. 12.

disſes Dine har tabt Forførelſens Tryllerie, ſaa de altsaa ikke blot kunde magte den, men i den høieſte Begeiſtring ligesom ødsle med den, uoiet med den uendelige Begeiſtrings Tilfredsſtillelſe, thi netop fordi det er mod Klogskab, vil en ſaadan Begeiſtrings Handling aldrig blive iøineſaldende. Socrates var ſaaledes ingen umiddelbar begeiſtret, han var tvertimod klog nok til at indſee, hvad han ſkulde gjøre for at blive friſunden, men han forſmaaede at handle derefter, ligesom han forſmaaede den tilbudne Tale. Netop derfor har hans Heltedød intet iøineſaldende, ſelv i Døden forſætter han ſin Ironie ved at ſtille den Opgave for alle Klogtige: om han dog virkelig ſkulde have haft den Klogskab, ſiden han gjorde det Modſatte. Det er paa dette Punkt, Klogſkaben bliver hængende i den egne og en Omverdens Reflexions-Dom, den frygter, at Handlingen mod Klogskab ſkal forvekles med Handlingen uden Klogskab. Den umiddelbare Begeiſtring kjender ikke denne Fare, derfor maa der den høieſte Begeiſtrings impetus til for at trænge igjennem. Og denne høieſte Begeiſtring er ikke rhetoriſk Snik Snak om en høiere og endnu høiere og een allerhøieſte, den er kjendelig paa ſin Kategorie: at den handler mod Forſtanden. Den umiddelbare Godmodighed kjender ſaaledes heller ikke til den Reflexionens Fare, at Godmodighed kunde forvekles med Svaghed, netop derfor maa der, efter Reflexionen, en religiøs impetus til for at gjøre Godmodigheden flot.

Da jeg første Gang læſte Novellen igjennem var jeg af den Formening, at det dog maaskee havde været rigtigere af Forfatteren at give den en anden Titel mere i Hverdagshistoriens Aand, fordi Tidſalderens Reflex i Fremſtillingen ikke ret vilde blive mig tydelig. Senere har jeg forviſſet mig om det Modſatte, og haft en baade rigelig og mig ſaa kjær Leilighed til at beundre Forfatterens Eindrighed. Min Eſtilling kan da ikke blive en travl Critikers, der efter i en Haſt at have bladet lidt i en Bog i et Anfald af Godmodighed griber Pennen for at henlede Andres Opmærkſomhed paa Vogen. Jeg har tvertimod oftere ſelv læſt den igjennem, ogønſker, at den ærede ube-

kjendte Forfatter vilde betragte denne maafee uforholdsmæssige Anmeldelse som et Tegn paa min Erkjendtlighed for Nydelsen, jeg har havt ved at læse, og fundet i Overeensstemmelse med Mindet om saa mangen tidligere Nydelse, jeg skylder dette Firma. For mig idetmindste, og jeg troer dog virkeligen, at det maa være saa for Enhver, der har lært at betragte Tilværelsen menneskeligt, er Firmaets 20 Aar ikke Noget, der forstyrrer eller lønligen pirrer den nysgjerrige Utaalmodighed efter Nytt og Nytt, men Noget, der forøger Glæden. I tyve Aar fordobler som bekjendt en Capital sig, og skulde da den menneskelige Skjøn- somhed ikke være ligesaa redelig en Jordbund; saa burde jo nu Glæden over Hverdags-Historien og Skjønsmødet mod dens Forfatter have fordoblet sig. Og saaledes vil det ogsaa være med et Menneskes Skjønsmødet, fordi han ikke umenneskeligt forveksler sig selv med noget abstrakt Noget, med Tiden, vor Tid o. s. v., men ved selv ret at fatte hvad det dog er at være et Menneske, finder Glæden over det Udmærkede forøget med hvert Aar det bestaaer, og derved selv igjen finder Opbyggelsen til at leve ved Skjønsmødet mod de Eldre.

At henlede Nogens Opmærksomhed paa Novellen er ikke min Sag, vilde forekomme mig selv som en usømmelig Vig- tighed; spurgte derimod Nogen mig om mit Raad, da vilde jeg raade ham at læse den, og har han læst den, at læse den om igjen.

Opbyggelige Taler
i forskjellig Aand.

(1847.)

Udgivet af

H. O. Lange.

Il Grund er lagt Originaludgaven 1847, der er sammenlignet med
S. R.'s Manuskript paa Universitetsbibliotheket (S. R.'s Papirer, Baffe 24).

Opbyggelige Taler

i

for forskjellig Aand.

Af

S. Aierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reigel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

I n d h o l d.

Første Afdeling. En Leiligheds-Tale.

Anden Afdeling. Hvad man lærer af Villerne paa Marken og af Him-
melens Fugle. Tre Taler.

Tredie Afdeling. Lidelfernes Evangelium. Christelige Taler.

Første Afdeling.

En Veiligheds-Tale

af

S. Bierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

„Hinn Enfelte”

helliges

dette lille Skrift.

F o r o r d.

Stjødnt denne lille Bog (Veilighedstale kan den kaldes, uden dog at have Veiligheden, som gjør Taleren og gjør ham myndig, eller Veiligheden, der gjør Læseren og gjør ham lærende) i Birkelighedens Forhold er som en Indbildning og liig en Drøm om Dagen: er den dog ikke uden Tillid og ikke uden Haab om Opfyldelsen. Den søger hiin Enkelte, til hvem den ganske giver sig hen, af hvem den ønsker at modtages som var den opkommen i hans eget Hjerte; hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser; hiin Enkelte, der i Villighed læser langsomt, læser gjentagent, og som læser høit — for sin egen Skyld. Finder den ham, da er Forstaaelsen fuldkommen i Afstillensens Fjernhed, naar han beholder den og Forstaaelsen for sig selv i Tilgængeligheds Nærhed.

Naar en Kvinde forarbejder et Klæde til helligt Brug, da virker hun hver en Blomst, om muligt, skøn som Mariens Deilige, hver en Stjerne, om muligt, funklende som Nattens Blink; da sparer hun Intet, men anbringer det Kostbareste, hun eier; da sælger hun hver en anden Forbring til Livet for at kunne købe den uafbrudte Dagens og Nattens beleilige Tid til sit eneste, sit elskede Arbeide. Men naar da Klædet er færdigt og anbragt efter sin hellige Bestemmelse: da bedrøves hun inderligen, om Nogen saae feil og saae paa hendes Kunst istedenfor paa Klædets Betydning, eller saae feil og saae en Mangel istedenfor at see paa Klædets Betydning. Thi den hellige Betydning kunde hun ikke virke ind med i Klædet, hun kunde og ikke see den paa som en Hjælp mere. Denne Betydning ligger nemlig i Betragtningen og i Betragterens Forstaaelse, naar han, i Afstillensens uendelige Fjernhed, over sig selv og over sit eget Selv har uendeligt glemt Egoismen og hvad hendes er. Det var tilladeligt, det var sømmeligt, det var Pligt, det var en kjær Pligt, det var Glædens Høieste for Egoismen at gjøre Alt for at gjøre Sit; men det var en Brøde mod Gud, en krænkende Misforstaaelse mod den skaffels Egoisme, om Nogen saae feil og saae hvad der kun kan være med for at oversee, hvad der kun kan være med — ikke for at tildrage sig Opmærksomheden, men tværtimod for at Savnet deraf ikke skal forstyrrende tildrage sig Opmærksomheden.

Bed Anledningen af et Skriftemaal.

Hader i Himlene: Hvad er dog et Menneske uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kjender Dig, Du den Ene, som er Gæt og som er Alt! Saa giv Du i Forstanden Wiisdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forstaaelsen, i Villien Reenhed ved kun at ville Gæt; saa giv Du i gode Dage Bedholdenhed til at ville Gæt, i Udspredelser Samling til at ville Gæt, i Lidelser Taalmod til at ville Gæt. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beslutningen at ville Gæt; naar Dagen helder giv Du Oldingen en fornyet Ihukommelse af sin første Beslutning, at det Sidste maatte være som det Første, det Første som det Sidste, være Dens Liv, der kun har villet Gæt. Al, men det er jo ikke saaledes; der kom jo Noget derimellem, der ligger jo en Syndens Skilsmisse derimellem: der lægger sig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forsinkelsen, Standsningsen, Afbrydelsen, Bildfarelsen, Forstabelsen. Saa giv Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Gæt. Vel er det en Afbrudelse fra den sædvanlige Gjer-ning, vel er det en Standsnings fra Arbeidet, som var det en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren besværet Arbeidende er stille i Syndens Bekjendelse, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Afbrudelse, som søger tilbage til sin Begyndelse, at den maatte paa ny binde mellem det

Abskilte, at den i sin Sorg maatte indhente det Forsømte, at den i sin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du gibe Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkedes den i Ønsket Brændende, ikke den i Forsættet Besluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Gæt.

Alt har sin Tid, siger Salomo; og saaledes taler Erfaringen om det Forbigangne og Tilbagelagte, naar Oldingen gjenlevende Livet kun lever i en betragtende Erindring, naar Wiisdommen i Oldingen er voget fra Livets Indtryk, der jo som nærværende, i Skyndingen, ere noget Andet end hvad de som forbigangne ere for den beroligede Erindring. Arbejdet og Anstrængelsens Tid er forbi, Lystens og Dandsens; Livet gjør ingen Fordring mere til Oldingen, og han gjør ingen Fordring mere til det; det Ene kommer ham ikke nærmere end det Andet ved at være Nærværende, forandrer ikke hans Dom i Forbentningen, forandrer den ikke i Afgjørelsen, forandrer den ikke i Fortrydelsen; det er Alt blevet ligeligt ved Forbigangenheden, der fuldkommen forbigangen intet Nærværende har at forholde sig til. O, Alderdommens Trøstesløshed, hvis det var saaledes at være Olding, hvis det var saa, at Livet nogenfinde i noget Dieblis kan betragtes saaledes af en Levende, at det er, som var han selv ikke til, som var Livet blot en forbigangen Begivenhed, men det havde slet ingen nærværende Opgave for den Levende; som var den Levende og Livet saaledes adskilte i Livet, at dette var forbi og forbigangent, han bleven en Fraværende. O sørgelige Wiisdom, dersom det var om alt Mennefseligt, Salomo talede, og dersom Talen derom maatte ende paa samme Maade som den om, at Alt har sin Tid, i de bekjendte Ord: „hvad Fordeel haver Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben“ (Prædikerens 3, 9.)! Maaſkee blev

Meningen derfor tydeligere, hvis Salomo havde sagt: der var Tid til Alt, Alt havde sin Tid, for at vise, at han som Olding taler om det Forbigangne, og at han egentligen ikke taler til Nogen, men med sig selv. Thi Den, der taler om det Menneſkelige, der forandres i Aarene, han maa jo nøie agte paa og angive, i hvilken Alder han selv er, til hvem han taler; og den Viisdom, der angaaer det Foranderlige og Tidelige i et Menneſke, maa man jo som alt Skrøbeligt omgaaes i Forſigtighed, at den ikke gjør Skade. Kun det Evige paſſer altid og er altid, er altid ſandt, angaaer ethvert Menneſke, i hvilken Alder han er; det Foranderlige er, og er forandret, naar det har været, og derfor er Talen derom underlagt Foranderlighed. Hvad der ſagt af Oldingen om det Forbigangne kan være Viisdom, det vilde vel i Ynglingens eller i Mandens Mund, ſagt om det Nærværende, være Daarſkab: Ynglingen ſkulde ikke kunne forſtaa det, og Manden ſkulde ikke ville forſtaa det. Allerede den lidet Eldre kan være ganſke enig med Salomo i at ſige: der er Tid til at dandſe af Glæde, og hvorfor kan han være enig med ham? Fordi Dandſens Tid for ham er forbi, og han alſaa taler om den ſom om noget Forbigangent. Og hvad enten han i hine Dage, da Ungdommen var der og Dandſens Lyſt, græmmede ſig, at det blev ham negtet, eller han glad gik til Dandſens Indbydelse: den lidet Eldre vil dog ſige med Rolighed: der er Tid til at dandſe. Men for Ungdommen er det at turde ile til Dandſen og det at ſkulde ſidde ſangen hjemme to ſaa forſkjellige Ting, at det ikke falder Ungdommen ind at ſætte dem ſammen i Ligelighed og ſige: der er Tid til det Ene og Tid til det Andet. Et Menneſke forandres i Aarene, og hver Gang noget Afſnit er tilbagelagt, da taler han ligeligt om dettes forſkjellige Indhold, men deraf følger ikke, at han er bleven viſere; thi dermed er kun ſagt, at han er forandret. Maafkee er der nu Noget, der uroliger ham paa ſamme Maade ſom Dandſen uroligede Ynglingen, der beſkæftiger ham paa ſamme Maade ſom Legetøiet beſkæftiger Barnet. Saaledes forandres et Menneſke i Aarene, Oldingen er den

sidste Forandring, han taler ligeligt om det Alt, alt det Foranderlige som nu er forbigangent.

¶ Men er Fortællingen her ude; er nu Alt hørt, hvad der lader sig sige om det at være Menneske og om Menneskets Liv i Tiden? Det Vigtigste og det Afgjørende er jo dog vel udeladt; thi Talen om det menneskelige Livs naturlige Forandring i Aarene, samt om hvad der hænder det udbortes, er ikke væsentligen forskjellig fra Talen om Plantens eller Dyrrets Liv. Ogsaa Dyret forandres i Aarene, har som ældre andre Begjeringer end i den tidligere Alder, har ogsaa til visse Tider sin Glæde ved Livet, og maa da igjen døie Dødt. Ja Blomsten, den kan naar det bliver filde paa Efteraaret tale Aarens Wiisdom og sige med Sandhed: Alt har sin Tid, „der er Tid til at fødes og Tid til at døe“; der er Tid til at spørge letfindigt med Foraarets Vind, og Tid til at knækkes af Efteraarets Storm; der er Tid til at blomstre frodigt ved det rindende Vand, elsket af Kilden, og Tid til at være visnet og glemt; Tid til at være søgt for sin Deilighed og Tid til at være ukjendelig i sin Udsæthed; der er Tid til at blive pleiet med Omhu og Tid til at blive udkastet med Foragt; der er Tid til at fryde sig i Morgensolens Varme og Tid til at forkomme i Nattens Kulde: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Ja Dyret, det kan, naar det er udlevet, tale Aarens Wiisdom og med Sandhed sige: Alt har sin Tid; der er Tid til at springe af Glæde, og Tid til at slæbe sig hen ad Jorden; der er Tid til at vaagne tidlig og Tid til at sove længe; der er Tid til at løbe med i Flokken og Tid til at gaae affides for at døe; der er Tid til at bygge Rede med sin Elskede og der er Tid til at sidde eensom paa Taget; der er Tid til at flagre frit mod Skjen og Tid til at synke bethnget til Jorden: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Og dersom Du vilde sige til Blomsten: „er der saa slet intet Mere at fortælle?“ da vilde den svare: „„nei, naar Blomsten er død,““ saa er Fortællingen ude,““ — ellers maatte jo ogsaa Fortællingen fra Begyndelsen og i Fremgangen være bleven

en anden, ikke blot blive det ved Slutningen. Thi lader os antage, at Blomsten endte sin Tale paa en anden Maade og fœiede til: „Fortællingen er ikke ude, thi naar jeg saa er død, bliver jeg udødelig“: vilde dette ikke være en besynderlig Tale? Dersom Blomsten nemlig var udødelig, da maatte Udødeligheden jo netop være Det, der forhindrede den i at døe, og da maatte Udødeligheden have været tilstede i ethvert Øieblik af dens Liv. Og Talen om dens Liv maatte saa igjen have været en ganske anden, for bestandigt at udtrykke Udødelighedens Forskjel fra alt det Foranderlige og det Fortrænkeliges Forskjellighed. Udødeligheden kunde ikke være en sidste Forandring, der indtraadte, hvis man saa vil tale, i Døden som den sidste Alder; den er jo tvertimod en Uforanderlighed, der ikke forandres i Aarenes Forandring. Til hvad Oldingen sagde om, at Alt har sin Tid, fœier derfor den vise Salomo: „Gud gjorde Alting smukt i sin Tid; ogsaa Evigheden lagde han i Menneskenes Hjerte.“ (Prædik. 3, 11). Saaledes den Vise; thi Talen om Forandringen og den forandrede Tale om Forandringen er jo forvirrende, selv Oldingens, kun det Evige er opbyggende; Aarenes Wiisdom er forvirrende, kun Evighedens Wiisdom er opbyggende.

Er der da noget Evtigt i et Menneske, saa maa dette kunne være og kunne fordres under enhver Forandring; saa kan det heller ikke være Wiisdom at tale ligeligt derom: at det har sin Tid ligesom det Fortrænkelige; at det har sine Omgange ligesom Binden, der dog aldrig kommer videre; at det har sit Løb ligesom Floden, der dog aldrig fylder Havet. Det kan heller ikke være Wiisdom, at tale ligeligt derom som man taler om det Forbigangne, naar det er forbi og saaledes forbi, at det slet ikke, end ikke i Fortrydelse, forholder sig til en Nærværende, men kun til en Fraværende; thi Fortrydelse er jo Forholdet mellem et Forbigangent og En, der har sit Liv i den nærværende Tid. Det var uvist af Unglingen at ville tale ligeligen om Dandsens Lyst og dens Modsætning, fordi denne vise Daarskab forraadte, at den Unge i Ungdommen vilde være voksen

fra Ungdommen. Men i Forhold til det Evige kommer der dog vel ingen Tid, da et Menneske er voxet fra det, eller er blevet ældre — end det Evige! Er der da noget Evtigt i et Menneske, saa maa Talen derom lyde anderledes; der maa siges, at der er Noget, som altid skal have sin Tid, Noget, et Menneske altid skal gjøre, som en Apostel jo siger, at vi altid skal takke Gud. Thi hvad der har sin Tid, det maa tilbørligen betragtes som Omgangsven og Ligemand med andet Tideligt, der lige-
 ligen ogsaa skal have sin Tid efter Omgang; men det Evige er det Herskende, som ikke vil have sin Tid, men vil gjøre Tiden til sin, og da give sit Minde til, at det Tidelige ogsaa faaar sin Tid. Saaledes siger Skriften: det Gode skal gøres, det Andet ikke forsømmes, men det, der ikke maa forsømmes, er jo Det, der først kan komme i Betragtning, naar det er gjort, der skal gøres. Paa en lignende Maade med det Evige. Hvis da nogen-
 finde Leve-Visdom vil forandre Det, der skal angaae det Evige i et Menneske, til ogsaa at være noget Tideligt; da skal dette være Daarskab, hvad enten det er en Olding der taler, eller en Ungling; thi i Forhold til det Evige er Alene ingen Berettigelse — til at tale daarligt, og Ungdommen ingen Udelsættelse fra at kunne fatte det Rette. Vilde Nogen forklare, at Gudsfrugt i Tidelighedens Forstand skulde tilhøre Barndommen og derfor svinde med Alene, som Barndommen gjør det, skulde være et lykkeligt Sind, som ikke kan bevares, men kun erindres; vilde nogen forklare, at Angeren kommer som en Alderdommens Svaghed med Kræfternes Afstagen, naar Sandisen sløves, naar Sønnen ikke styrker mere, men forsøger Mæthed: da skal dette være Ugudelighed og Daarskab. Ja vist er det saa, at der var Den, som i Alene glemte Barndommens Gudsfrugt, bedragen for det Bedste og bedragen ved det Formæsteligste; ja vist er det saa, at der var Den, hvem Angeren først indhentede i Alderdommens Piinagtighed, da han end ikke havde Kraft til at synde, saa Angeren ikke blot blev sildig, men den sildige Angers Fortvivlelse blev det Sidste: men dette er ingen Fortælling om en Begivenhed, der findrigt

skal forklares eller vel endog selv forklare Livet — det er en Rædsel. Og om et Menneske end blev tusinde Aar gammel, han skal dog ikke være bleven saa gammel, at han tør tale anderledes derom end den Unge: med Frygt og Bæven. Thi i Forhold til det Evige bliver et Menneske ikke i timelig Forstand ældre end det, altsaa heller ei i Forbigangenhedens Forstand. Nei, som Eldre at være voren fra det Barnagtige og det Ungdommelige, kalder det menneskelige Sprog Modenhed og Binding; men nogenfinde at ville være voren fra det Evige, kalder Sproget Affald fra Gud og Fortabelse; og kun den Ugudeliges Liv „skal være som Sneglen, der smelter, idet den gaaer.“ (Psalm 58, 9.)

Der er altsaa Noget, som altid skal gøres, Noget, som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid — al, og naar det ikke er gjort, naar det er efterladt, eller vel endog det Modsatte er gjort: da er der atter Noget, (eller rettere det er det Samme, der kommer igjen, vel forandret, men ikke forandret i Væsen), som altid skal gøres, Noget som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid: der skal angres og fortrydes. Man tør ikke sige om Angeren og Fortrydelsen, at den har sin Tid, at der er Tid til at være sorgløs og Tid til at være sønderknuset i Anger; en saadan Tale vilde være utilgivelig langsom i Forhold til Angerens bekymrede Hurtighed; den vilde være ugudeligt i Forhold til Bedrøvelsen efter Gud; meningsløst sinkende i Forhold til hvad der skal gøres endnu idag, i dette Dieblif, — i Farens Dieblif. Thi der er jo Fare; der er en Fare, som hedder Bildfarelse, den standser ikke ved sig selv, men vedbliver at fare fort: saa hedder den Fortabelse. Men der er en bekymret Veileder, en Kyndig, der gør opmærksom, der tilraaber Vandrerens, at han vogter sig; denne Veileder er Fortrydelsen; han er ikke saaledes hurtig tilføds som Indbildningens Føielighed, der tjener hos Ønsket, han er ikke saaledes stærk bygget, som det seierrige Forsæt — han kommer langsomt bag efter, græmmet, men han er en fuldtro og oprigtig Ven. Høres aldrig denne Veileders Stemme, da er det netop fordi der vandles

ad Fortabelfsens Bei; thi naar den Syge, som svinder i Tæring, troer sig sundest, er Sygdommen forfærdeligst. Dersom der var Nogen, som tidligen hærdede sit Sind til Intet at ville fortryde og som Intet fortrød: o, det kommer jo igjen — dersom dette ellers lader sig fortryde. Saa underlig en Magt er Fortrydelsen, saa oprigtigt er dens Venskab, at det netop er det Forfærdeligste af Alt ganske at have undsløyet den. Meget kan et Menneske maaskee ønske at liste sig fra i Livet, og muligen lykkes det ham, saa den Fortjelede i sidste Dieblig kan sige: jeg slap dog fra al den Møjsommelighed, i hvilken andre Mennesker trælde. Men om Nogen vil storme sig, trodse sig, liste sig fra Fortrydelsen: af, hvilket er vel det forfærdeligste at sige: det lykkes ham ikke, eller — det lykkes ham!

Over ethvert Menneskes Vandring gennem Livet vaager der et Forhyn, som giver Enhver tvende Veiledere med: den ene kalder fremad, den anden kalder tilbage. Dog ere de ikke i Modsigelse med hinanden, de tvende Veiledere, de lade ei heller Blandringen staae der i Tvivlsraadighed, forvirret ved det dobbelte Rald, tværtimod de Tvende ere i evig Forstaaelse med hinanden, thi den Ene kalder fremad til det Gode, den anden kalder tilbage fra det Onde. De ere ei heller blinde Veiledere, derfor ere de jo netop To; thi for at betrygge Blandringen maa der baade sees frem og sees tilbage. Af, der var maaskee Mangen, som soer vild, ved misforstaaet at fortsætte en god Begyndelse, da Fortsættelsen var paa Afveien, ved ustandseligt at trænge frem, saa Fortrydelsen ikke kunde lede ham tilbage paa den gamle Bei; der var maaskee Den, som soer vild i Angerens Udmattelse, hvilken ikke kommer af Stedet, saa Veilederen ikke kunde hjælpe ham til at finde Veien fremad: naar det store Tog skal sætte sig i Bevægelse, saa høres først et Rald fra Den, der er i Spidsen, men der ventes, indtil den Sidste har svaret. De tvende Veiledere kalde paa et Menneske aarle og silde, og naar han agter paa deres Rald, da finder han Veien, da kan han vide, hvor han er paa Veien, fordi disse tvende Rald bestemme Stedet og betegne Veien, Fortrydelsens maaskee bedst, thi den flygtigt

Reisende, der farer let hen ad Veien, lærer denne ikke saaledes at kjende, som Vandringsmanden med sin Byrde — den blot Stræbende lærer ikke Veien saa godt at kjende som den Fortrydende; den Første iler fremad til Nyt, til Nyt, vel ogsaa bort — fra Erfaringen, men den Fortrydende, som kommer bag efter, samler Erfaringen møjsommelig op.

De tvende Veiledere kalde aarle og silde paa et Menneſte, og dog nei, thi naar Fortrydelsen kalder paa et Menneſte er det altid silde. Kaldet til at finde Veien igjen, ved at ſøge Gud i Syndernes Bekjendelse, er altid ved den ellefte Time; hvad enten Du er ung eller gammel, hvad enten Du har forbrudt Meget eller Lidet, hvad enten Du har forſkyldt Meget eller efterladt Meget: Skylden gjør, at dette Kald er ved den ellefte Time, Jnderlighedens Bekjæmring fatter, hvad Fortrydelsen indſkærper, at det er ved den ellefte Time. Thi i timelig Forſtand er Oldingens Alder den ellefte Time, og Dødens Dieblif det ſidſte i den ellefte Time; den dorſte Yngling taler om et langt Liv, der ſkal ligge for ham, den dorſte Olding haaber, at der endnu er lang Tid til hans Død — men Angeren og Fortrydelsen tilhører det Evige i et Menneſte, og ſaaledes forſtaaer Angeren hver Gang den forſtaaer Skylden, at det er ved den ellefte Time, hiin Time ſom den menneſkelige Dorſthed meget godt veed er til og vil komme, naar der tales om den i Almindelighed, men ikke naar det angaaer den Dorſte ſelv, thi endog Oldingen mener, at der er nogen Tid tilbage, og den dorſte Yngling bedrager ſig ſelv, hvis han mener, at Forſtjellen i Alder er den væſentlige med Henſyn til den ellefte Times Nærhed. See derfor er det ſaa godt og ſaa nødvendigt, at der er tvende Veiledere; thi hvad enten det er det let bevæbnede Ungdommens Ønſke, der formeentligen vil trænge ſeierrig frem, eller det er den mandſkraftige Beſlutning, der vil ſtride ſig gjennem Livet: de raade begge i Foreſtillingen over en lang Tid, de udbiſe en Leve-Alder eller dog adſkillige Aar i Planen for deres Stræben — og derfor ſpildes der ſaa let megen Tid, og derfor ender det Hele ſaa let i Vilbfarelſe. Men Angeren og Fortrydelsen veed

at omgaaes Tiden i Frygt og Bæven. Naar Fortrydelsen vaagner bekymret, det være i Unglingen, det være i Oldingen, den vaagner altid ved den ellefte Time. Den raader ikke over megen Tid, thi det er jo ved den ellefte Time; den bedrager ikke ved en falsk Forestilling om et langt Liv, thi det er jo ved den ellefte Time. Og i den ellefte Time forstaaer man Livet ganske anderledes end i Ungdommens Dage, eller i Manddommens travle Tid, eller i Oldingens sidste Dieblif. Den, der angret ved nogen anden Time paa Dagen, han angret timeligt, han styrker sig ved en falsk og hastende Forestilling om Skuldens Ubethdelighed, han styrker sig ved en bedragerisk og travl Forestilling om Livets Længde: hans Fortrydelse er ikke i sand Inderlighed. O, ellefte Time, hvor er, naar Du er, Alt saa forandret; hvor er Alt saa stille som var det ved Midnattens Time, hvor er Alt saa alvorligt som var det i Dødens Stund, hvor er det saa eensomt som var det mellem Gravene, hvor er det saa høitideligt som var det i Evigheden! O, svære Arbeidstime (skjøndt Gjerningen hviler), naar Regnskabet gjøres op, dog der ingen Anklager er; naar Alt nævnes med sit rette Navn, dog der Ingen er som taler; naar hvert utilbørligt Ord maa gjentages i Evighedens Forandring! O, dyre Kjøb, naar Fortrydelsen dyrt maa betale, hvad der syntes Letfindigheden og Travlheden og den stolte Stræben og den utaalmodige Videnskab og Verdens Dom for Intet at regne! O, ellefte Time, forfærdeligt hvis Du skulde vedblive, forfærdeligere end om Døden skulde vedblive et heelt Liv.

Saa maa da Angeren have sin Tid, dersom ikke Alt skal forvirres; thi der er jo tvende Veiledere, den ene vinker fremad, den anden tilbage. Men den skal ikke have sin Tid i timelig Forstand, ikke tilhøre et vist Afsnit af Livet, som Spøg og Leeg tilhører Barndommen, som Elskovens Ophidselse tilhører Ungdommen; den skal ikke komme og svinde som et Jndfald og som en Overraskelse. Nei, Fortrydelsen skal være en Handling med samlet Sind, saa der maa kunne tales om den til Opbyggelse, saa den maa føde nyt Liv af sig, at den ikke bliver en Begivenhed, hvis sørgende Efterladte er en veemodig Stemning: i Frihedens

Forstand med Evighedens Eftertryk skal Angeren have sin Tid, ja endog sin Tid til Forberedelsen. Thi Samlingens og Forberedelsens Tid er ingen Langsomhed i Forhold til hvad der skal gøres, den er tvertimod en Nødvendighed, en hellig Frygt, en Ydmyghed, at det ikke maatte blive forsængeligt og overilet, hvad der skal gøres i sand Oprigtighed; det er ingen dørst Udsættelse, at man vil forberede sig, det er tvertimod en Jnderlighedens Befymring, der allerede er i Pagt med hvad der skal gøres. Evtigt forstaaet skal der angres strax, ja der er end ikke Tid til at sige det; men Mennesket er jo i Timeligheden, som drager sig hen i Tiden: saa søger det Evtige og det Timelige at gjøre sig forstaaelige for hinanden, idet Timeligheden ikke begjærer Udsættelsen for at unddrage sig, men i Bevidsthed af sin Svaghed beder om Tid til at forberede sig; idet Evigheden giver efter, ikke for at opgive Fordringen, men for i varlig Omgang at give Skrøbeligheden lidt Tid. Det Evtige maa ikke med sit „strax“ blive det Bludselige, der blot forvirrer Timeligheden, det skal jo tvertimod være Timeligheden behjælpelig gennem Livet. Som den Overlegne i Forhold til den Jndskrænkede, som den Eldre i Forhold til Barnet kan tvinge Fordringen til et saadant Yderste, at det ender med, at den Jndskrænkede og Barnet næsten svækkes paa Forstanden: saaledes kan ogsaa det Evtige i et ophidsset Menneskes Jndbildning forsøge at ville gjøre Timeligheden affindig. Men Angerens Sorg efter Gud og Jnderlighedens Befymring maa for Alt ikke forveksles med Utaalmodighed. Erfaringen lærer, at det end ikke altid er det rette Dieblif til at angre at angre strax, netop fordi Angeren i dette Skynningens Dieblif, naar endnu de arbejdende Tanker og de forskjellige Videnskaber ere i travl Bevægelse eller dog spændte ved Afspændtheden, saa saare let kan see feil af, hvad det egentligen er der skal angres, saa saare let kan forvekle sig med det Modsatte med Sønderknuselse i Diebliffet det er med Utaalmodighed, med en piinagtig qvalfuld Sorg efter Verden det er med Utaalmodighed, med en fortvivlet Sønderrevethed i sig selv det er med Utaalmodighed. Men Utaalmodighed, hvor længe den

end vedbliver at rase, bliver aldrig Anger, hvor formørket end Sindet bliver; dens Graad, hvor hullende den end er, bliver aldrig Angerens; dens Taarer ere uden velsignende Frugtbarhed, som de vandtomme Skyer, som Jlingens Krampetrækning. Derimod, dersom et Menneſte paadrog nogen ſværere Skyld, men ogsaa forbedrede ſig, og ſtadig fra Mar til Mar gik frem i det Gode: det er viſt, at han fra Mar til Mar med ſtørre Jnderlighed, alt ſom han gaaer frem i det Gode, vil angre hiin Skyld, fra hvilken han dog Mar efter Mar i timelig Forſtand fjerner ſig mere og mere. Thi vel er det ſaa, at Skylden maa ſtaaſe levende for et Menneſte, hvis han i Sandhed ſkal angre; men netop derfor er den diebliffelige Anger ſaa miſlig og ingeniunde at haabe paa, fordi det maafkee ikke er Bekymringens Jnderlighed, der ſtiller Skylden ſaa levende frem, men kun den diebliffelige Fornemmelſe. Fortrydſelen er da ſelviſt, ſandſelig, ſandſelig-ſtærk i Diebliffet, ophidſet i Udtrykket, utaalmødig i de meeſt modſatte Overdrivelſer — og er netop derfor ikke Anger. Den pludſelige Anger vil ſamle al Sorgens Bitterhed i eet Drag — og ſaa afſted; den vil bort fra Skylden, bort fra hvert et Minde om den, ſtyrkende ſig ved den Jndbildning, at det er for ikke at ſinkes i det Gode; den vil, at naar nogen Tid er gaaet, Skylden da gaanſte ſkal være glemt — og atter dette er Utaalmødighed. En ſildig pludſelig Anger vil da maafkee gjøre det aabenbare, at den førſte pludſelige Anger ikke havde haft ſand Jnderlighed. Det ſkal jo være hændt, at et Menneſte, der ved ſin Miſgjerning hjemfaldt til Lovens Straf, at han, efterat have lidt denne, forbedret vendte tilbage til det borgerlige Samfund; han gik da til et fremmed Land, hvor han ikke var kjendt, hvor han blev kjendt for ſin retſkafne Wandel. Alt var glemt; da kom der en Flygtning, der kjendte den Anſeete ſom ſin Eigemand fra hine elendige Dage. Det var en forfærdelig Grindring at møde, en Dødsens-Angſt, at gysede ved den i Forbigaaende, endog taus raabte den med høi Røſt, indtil den ved hiin nedrige Flygtnings Stemme kom til Orde: da greb Fortviſſeſſen pludſeligen Den, ſom dog ſyntes freſt, og den greb ham netop fordi Angeren var

glemt, fordi den borgerligt Forbedrede dog ikke var saaledes Gud hengiven, at han i Angerens Ydmyghed mindedes, hvorledes han havde været. Thi i timelig og sandelig og borgerlig Forstand er dog ogsaa Angeren Noget, som kommer og gaar i Aarene, men i evig Forstand er den en stille daglig Belysning. Det er evigt usandt, at Skylden bliver en anden, selv om der hengik et Aarhundrede; at sige noget Saadant er at forvekle det Evige med hvad det Evige mindst ligner, med menneskelig Glemsomhed. Vil Noget frækt og formasteligt af den Grund forkynde Afslad fra det Gode, fordi jo Alt engang er forspildt; da er dette Ugudelighed, der vil forsøge Skylden ved ny og ny Skyld. Thi lader os vel betænke dette: Skylden forsøges dog vel ikke derved, at den forekommer den Forbedrede sørgeligere og sørgeligere. Det er ei heller Binding, at Skylden ganske er glemt, det er tværtimod Tab og Fortabelse; men det er Binding, at vinde Inderlighed til inderligere og inderligere at fortryde Skylden. Det er ikke Binding: at mærke paa sin Glemsomhed, at man bliver ældre; men vel er det Binding, om Noget ved Fortrydelsens Forandring fra Inderlighed til Inderlighed mærkede, at han blev Ældre. Man skal kunne tælle et Træes Aar ved at see paa Barken: sandelig man kan ogsaa paa Angerens Inderlighed kjende et Menneskes Alder i det Gode. Der er en Fortvivlelsens Kamp, den strider — med Følgerne; Fjenden angriber bestandigt bagfra og dog skal den Stridende gaae fremad: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en Angerens Lidelse, den bærer Straffen vel ikke utaalmelig, men dog hvert Dreblik krømpende sig under den: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en stille søvnløs Sorg ved Forestillingen om det Forspildte; den fortvivler ikke, men i daglig Græmmelse hviler den sig aldrig: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en majsommelig Fremgang i det Gode, den er som Dens Gang, hvis Fødder ere hudløse; den er villig nok, den vilde gjerne gaae hurtigt, men den har lidt Skade paa Frimodigheden, Smerterne gjøre dens Gang usikker og pijnlijk: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Men naar der dog gjøres sikkrere

Trin paa Veien, naar Straffen selv blev til en Velsignelse, naar Følgerne endog bleve frelsende, naar Fremgangen i det Gode er synlig: da er der en formildet men dyb Sorg, som erindrer Skylden; den har fjernet og overbundet hvad der kunde stusse og forvirre Synet; derfor seer den ikke fejl, men seer kun det ene Sørkelige: dette er den ældre, den stærke, den kraftfulde Anger. Om det Sandselige gjelder det, at det forringes i Mærene og aftager med Mærene, om en Dandsferinde maa man sige, at hendes Tid er forbi med Ungdommens; men med en Angrende anderledes, og om Angeren maa der siges, at dersom den glemmes, da var dens Styrke kun en Umodenhed, men jo længere og jo dybere den glemmes, desto bedre bliver den. Thi Skylden tager sig forfærdeligt ud jo nærmere ved man seer den, men Angeren er Gud velbehageligt jo længere borte fra, paa det Godes Wei, den viner Skylden.

Saa skal da Angeren ikke blot have sin Tid, men endog sin Forberedelses-Tid; skal den end være en stille daglig Betynning, skal den dog ogsaa kunne samle sig velforberedt til den høitidelige Leilighed. En saadan er Skriftemaalet, den hellige Handling, forud for hvilken der bør gaae en Forberedelse. Ligesom da en Mand klæder sig om til en Fest: saaledes forandres Den inderligt, der forbereder sig til Skriftemaalets hellige Handling. Det er jo ogsaa som en Omklædning at afføre sig Mangfoldigheden for ret at blive enig med sig selv om Gæt, at afbryde den travle Virksomheds Fart, for at isøre sig Betragtningens Hvile i Enighed med sig selv. Og denne Enighed med sig selv er Festens simple Høitidsdragt, der betinger Udgangen. Det Mangfoldige kan man see med adspredt Sind, see Noget deraf, see det i Forbigaaende, see det med halvt Die, med deelt Sind, see det og dog ikke see det; i den travle Virksomhed kan man betynde sig om mange Ting, begynde paa mange Ting, gjøre mange Ting paa eengang og gjøre dem halvt alle: men skrifte kan man ikke uden denne Enighed med sig selv. Den, der ikke i Sandhed er enig med sig selv, han er i Skriftemaalets Time dog kun adspredt, dersom han tier, ikke samlet; han er dog kun snaksom, dersom han taler, ikke skriftende.

Men Den, der i Sandhed blev enig med sig selv, han er i Stilhed. Og ogsaa dette er jo som en Omklædning, at afføre sig alt hvad der er Iarmende da det er tomt, for skjult i Stilheden at blive aabenbar. Denne Stilhed er den hellige Handlings simple Fæstlighed. Thi verdsligt gjælder det, ved Dandsen og ved Gjestebudet, jo flere Musikanter jo bedre; men gudeligt gjælder det: jo dybere Stilhed, jo bedre. — Naar Vandringssmanden fra den alfare, Iarmende Bei kommer til de stille Steder, da er det ham (thi Stilheden er Gribende!) som maatte han tale med sig selv, som maatte han sige hvad der ligger skjult i Sjælens Dyb; det er ham, efter Digterens Forklaring, som vilde noget Unævneligt trænge sig frem af hans Jnderste, hiint Udfigelige, for hvilket Sproget dog intet Udtryk har, thi endog Vængsel er jo ikke det Udfigelige selv, den er kun ilende efter det. Men hvad Stilheden betyder, hvad Omgivelsen vil sige med denne Stilhed: det er netop det Udfigelige. Thi Træernes Forundring, dersom det er saa, at det er Træerne, der undrende betragte Vandringssmanden, den forklarer Intet. Og Skovens Gjenlyd forklarer jo, at Stemmen ad den Bei ikke trænger igjennem til en Forklaring; nei, som en windtagelig Fæstning kaster Fjendens Angreb tilbage, saaledes kaster Gjenlyden Stemmen tilbage, hvor høit end Vandringssmanden raaber. Og Stjerne hænge kun efter deres egne Tanker, drømme kun om sig selv, hvad enten de tankefuldt synes at hvile sig, eller de nyde den velslystige, sagte Bevægelse; hvad enten de gennemfigtige hurtigt ile hen drevne af Vinden, eller de formørkede samle sig til Strid mod Vinden: Vandringssmanden bekymre de sig ikke om. Og Havet er som den Vise sig selv nok, hvad enten det ligger, ja som et Barn og morer sig med sig selv, i sagte Krusning, liig Barnet, der spiller paa sin Mund, eller det i Middagsstunden, som en halvsomnrende nydende Tænkter, ligger og seer sig om efter Alt, eller det i Natten dybt grunder over sit eget Væsen; hvad enten det i dyb Underfundighed gjør sig til Intet, for at iagttage, eller det raser i egen Lidenskab: Havet har den dybe Grund, det veed nok hvad det veed, det veed altid Den, der har den dybe Grund,

men det har ingen Medviden. Og Stjernehæren er vel en gaadefuldt Sammenskrift, det seer ud som en Aftale mellem dem, at de ordne sig saaledes: men Stjernerne ere saa langt borte, at de ikke kunne see Vandringsmanden, det er kun Vandringsmanden, der kan see Stjernerne: saa bliver der dog ingen Aftale mellem ham og Stjernerne. Dette er Digter-Vængselsens Veemod grundet i den dybe Misforstaaelse, fordi den Gensomme i Naturen overalt er omgivet af et Alt, der ikke forstaaer ham, om det dog bestandigt er som maatte det komme til en Forstaaelse. Saaledes er jo det Uudsigelige, det er som Bækkens Rislen: dersom Du gaaer i dine egne Tanker, dersom Du har travlt, da bemærker Du den slet ikke i Forbigaaende, Du faaer ikke at vide, at den er til, denne Rislen. Men dersom Du standser, da opdager Du den; og naar Du har opdaget den, da maa Du staae stille; og naar Du staaer stille, da overtaler den Dig; og naar den har overtalet Dig, da maa Du bøie Dig lyttende efter den; og naar Du bøiet lytter efter den, da fængsler den Dig; og naar den har fængslet Dig, da kan Du ikke løsrive Dig fra den; og naar Du ikke kan løsrive Dig fra den, da er Du overvældet — bedaaet synker Du ned ved dens Side, det er i ethvert Dieblis som maatte det i næste Dieblis komme til Forklaringen; men Bækken bliver ved at risle og kun Vandringsmanden ældes ved dens Side.

Underledes med den Skriftende; ogsaa ham griber Stilheden, dog ikke i Misforstaaelsens veemodige Stemning, men med Evighedens Alvor; han er ei heller, som Vandringsmanden, uden ret at vide hvorledes, ført hen paa de stille Steder; han er ikke som Digteren, der ønskende søger Gensomheden og dens Stemning: nei at skifte er en hellig Handling, hvortil Sindet er samlet i Forberedelse. Saa veed og Omgivelsen ret vel, hvad den vil sige med Stilheden: at den byder Alvor; den veed, at det er dens Villie at blive forstaaet; den veed, at det er ny Skyld, om den misforstaaes. Og den, der er tilstede, er en Alvidende, som veed Alt, som husker Alt: hvad dette Menneske nogensinde betroede ham, og hvad dette Menneske nogensinde unddrog hans

Fortrolighed; en Alvidende, som igjen i dette Menneskes sidste Dieblif vil huske denne Time: hvad dette Menneske betroede ham og hvad dette Menneske unddrog hans Fortrolighed; en Alvidende, som kender hver en Tanke, langtsfra, hver dens Beigrant, selv naar den sneg sig forbi Menneskets egen Bevidsthed; en Alvidende, for hvem et Menneske er aabenbar i Vørdom, med hvem der tales i Tausgheden, at Ingen skulde vove at ville bedrage ham — ved Talen eller ved Tausgheden, saaledes som eet Menneske kan skjule Meget for det andet ved at tie, stundom endnu mere ved at tale. Den Skriftende selv er ikke som en Tjener, der gjør sin Herre Regnskab for Forvaltningen, hvilken betroedes ham, da Herren ikke kunde overkomme Alt eller overalt være tilstede: den Alvidende var tilstede i ethvert Dieblif, for hvilket der i Regnskabet skal gøres Regnskab, — Regnskabet gøres ikke for Herrens Skyld betræffende hvad der er gjort, men for Tjenerens Skyld, der atter skal gjøre Regnskab for, hvorledes han benyttede Regnskabet's Dieblif. Den Skriftende er og ikke som Den, der betroer sig til en Ven, hvem han, forud eller bag efter, indvier i hvad denne ikke vidste før: den Alvidende faaer ikke Noget at vide om den Skriftende, derimod faaer den Skriftende Noget at vide om sig selv. Indvender derfor ikke mod Skriftemaaliet, at det Intet gavner, at betroe en Alvidende hvad han dog veed; besvarer først det Spørgsmaal, om det da ikke gavner, at et Menneske faaer Noget at vide om sig selv, som han ikke vidste! En hastig Forklaring kan mene, at det at bede er en ørkesløs Gjerning, fordi et Menneskes Bøn dog ikke forandrer den Uforanderlige; men var dette da i Længden ønskeligt, kunde det foranderlige Menneske ikke let komme til at fortryde, at han havde faaet Gud forandret! Den sande Forklaring er derfor ogsaa det ene Ønskelige: Bønnen forandrer ikke Gud, men den forandrer den Bedende. Saaledes ogsaa med hvad der er denne Tales Gjenstand: Gud faaer ikke Noget at vide ved at Du skriver, men Du, den Skriftende. Meget som Du kunde holde hen i Dunkelhed, faaer Du først at vide ved at lade en Alvidende blive vidende derom. Selv himmelraabende Misgjerning er begaaet,

selv Blod er udgydt, og mange Gange, saaledes, at der maatte
 siges i Sandhed om den Skyldige: han vidste ikke, hvad han gjorde
 — maaskee døde han, uden angrende nogensinde ret at faae at
 vide hvad det var han gjorde. Og veed vel Videnskab nogensinde
 ret hvad den gjør, er dette ikke dens indsmigrende Fristelse og
 dens tilsyneladende Undskyldning denne stussende Uvidenhed
 over sig selv, fordi den i Diebliffet har glemt det Evige; fordi
 den fortsat i et Menneske forbandler hans Liv til lutter Diebliffe,
 fordi den lunst tjener sin forblindede Herre, medens den tjener
 sig op til at lade ham tjene som en forblindet Træl! Thi Had og
 Brede og Hævn og Mismod og Tungvind og Fortvivlelse og
 Frygt for Fremtiden og Fortrøstning til Verden og Troen paa
 sig selv, og Stolthed som blander sig endog i Deeltagelsen, og
 Misundelse som blander sig endog i Venskabet, og den forandrede
 men ikke forbedrede Tilbøielighed: naar dette var i et Menneske
 — naar var det uden Uvidenhedens stussende Undskyldning?
 Og naar et Menneske forblev uvidende derom, var det ikke netop
 fordi han tillige forblev uvidende om, at der er en Uvidende?
 Ja der er en Uvidenhed, som ikke skal bekymre noget Menneske,
 hvis Veiligheden eller Evnen var ham negtet til at lære: men der
 er en Uvidenhed om sig selv, lige sørgelig for den Værde og den
 Genfoldige, som begge ere bundne i det samme Ansvar: denne
 Uvidenhed kaldes Selvbedraget. Der er en Uvidenhed, som lidt
 efter lidt, alt som der læres stykkeviis Mere og Mere, forvandles
 til Rundskab; men hiin Uvidenhed, Selvbedraget er der kun
 Et, som kan hæve — at være uvidende om, at det er Et, kun
 Et, at kun Et er fornødent, er endnu at være i Selvbedraget.
 Den Uvidende kan have været uvidende om Meget, kan faae
 Meget at vide, og dog endnu have Meget tilbage han ikke veed;
 men den Selvbedragne, hvis han taler om det Meget og det
 Mangfoldige, da er han endnu i Selvbedraget, meget hildet og
 meget bestyrket ved det Mangfoldige. Den Uvidende kan efter-
 haanden erhverve Viisdom og Rundskab, men den Selvbedragne,
 hvis han vandt det ene Fornødne, da vandt han Hjertets
 Reenhed.

Saa lad os da ved Anledningen af et Skriftemaal tale over denne Sætning:

Hjertets Reenhed er at ville Gøt,

idet vi til Grund for Betragtningen lægge Apostelen Jakobs Ord, i hans Brev 4de Capitel, Vers 8:

Holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder! Rensjer Hænderne, I Syndere, og Iuttrer Hjerterne I Tvesindede;

thi kun de Rene af Hjerter kunne see Gud og altsaa holde sig nær til ham, og bevare Reenheden ved at han holder sig nær til dem; og Den, der i Sandhed kun vil Gøt, han kan kun ville det Gode, og Den der kun vil Gøt, naar han vil det Gode, han kan kun ville det Gode i Sandhed.

* * *

Lad os tale derom, men lad os først glemme Anledningen for at enes i Forstaaelsen af Sætningen, og i hvad det apostoliske formanende Ord („Iuttrer Hjerterne I Tvesindede“) modsætter sig: Tvesindetheden; da ville vi til Slutning nærmere benytte Anledningen.

* * *

I. Skal det være muligt, at et Menneske kan ville Gøt, da maa han ville det Gode.

Kun at ville Gøt — men maa dette nu ikke blive en vidtløftig Tale; hvis Nogen ret vil betænke denne Sag, maa han da ikke først Stykke for Stykke gennemgaae ethvert Maal, som et Menneske kan sætte sig i Livet, nævne alt det Meget enkeltviis, som et Menneske kan ville? Og ikke nok hermed, maa han ikke dernæst, da dog enhver saadan Betragtning let bliver af for almindelig Art, maa han ikke forsøge sig i at ville det Gne efter det Andet, for at udfinde, hvilket det Gne er, han kan ville, naar

det gjælder kun at ville Gøt? Ja, hvis Noget saaledes vilde begynde, da skulde han vel aldrig blive færdig, eller rettere, hvor var det muligt, at han kunde blive færdig, da han netop begyndte med at gaae fejl af Veien, og dog blev ved at gaae frem og gaae frem ad Vildfarelsens Bei, der jo kun paa en sørgelig Maade fører til det Gode — naar Vandrereren nemlig vender sig om og gaaer tilbage; thi som det Gode kun er Gøt, saa føre og alle Veie til det Gode, selv Vildfarelsens — naar den Omvendte gaaer samme Bei tilbage. O, Du det Godes uudgrundelige Tilforladelighed; hvor et Menneske end er i Verden, paa hvilken Bei han end færdes, naar han vil Gøt, er der en Bei, der fører ham til Dig! Vidtløftigheden var da her af det Onde; istedenfor at spille Talens mange Diebliske paa at nævne det Mangfoldige, eller vel endog Livets kostbare Aar paa at forsøge sig i det Mangfoldige, kan Talen, som Livet hør det, i ønskelig Korthed være ved sin Gjenstand; ja om intet Andet kan der i en vis Forstand tales saa kort, naar der dog tales godt, som om det Gode, fordi det uden Betingelse og uden Omsvøb, uden Forord og uden Overenskomst ubetinget er det Eneste, et Menneske tør og skal ville, og er kun Gøt. O, velsignede Korthed, salig den Enfoldighed, som hurtigt griber, hvad Klogskaben, trættet i Forsængelighedens Tjeneste, langsomt begriber! Hvad den Enfoldige i det fromme Hjertes glade Tilskyndelse ikke føler Trang til vidtløftigt at forstaae, fordi han eenfoldigt strax kun forstaaer det Gode; det behøver den Kloge megen Tid og megen Græmmelse for at forstaae. Det er nemlig ikke saaledes med det at ville Gøt: En vil Gøt, men det han vil er ikke det Gode; en Anden vil Gøt, men det han vil, er ei heller det Gode; en Tredie, han vil Gøt, og det han vil er det Gode. Nei saaledes er det ikke. Den, der vil Gøt, som ikke er det Gode, han vil egentligen ikke Gøt; det er en Skuffelse, en Tilskyndelse, et Bedrag, et Selvbedrag, at han kun vil Gøt: thi i sit Jnderste er han, maa han være Ivesindet. Derfor siger Apostelen: „rens Jerterne I Ivesindede“, det er, rens Jerterne fra Ivesindethed; det er, lad i Sandhed Dit Hjerte kun ville Gøt, thi deri er Hjertets Reenhed. Og det er om

den samme Hjertets Reenhed, at Apostelen atter taler naar han siger: „dersom Noget fattes Viisdom, da bede han . . . men i Troen, ikke som en tvesindet Mand (1. 5. 6. 8);“ thi Hjertets Reenhed er netop den Viisdom, der erhverves ved at bede; en Bedende granfter ikke i lærde Bøger, men han er den Vise, „hvis Dine oplades — naar han knæler ned.“ (4de Moseb. 24, 16.).

Korteligen siges der da til Den, hvis Sind fromt forblev ubidende om det Mangfoldige: det Gode er Gæt; den vanskeligere Tale henvender sig til Den, hvis Sind i Tvesindethed stiftede det mislige Bekjendtskab med det Mangfoldige og med Rundskaben: dersom det er vist, at et Menneske i Sandhed vil Gæt, da vil han det Gode, thi kun dette lader sig saaledes ville. Men begge Udsagn sige aldeles Gæt og det Samme, ellers talte de jo ogsaa om forskjellige Ting. Det ene Udsagn nævner ligesom det Godes Navn, bestemmer det at være Gæt; det andet fortier underfundigt dette Navn, det seer næsten ud som taltes der om noget ganske Andet; men netop derfor trænger det forstøende ind i et Menneskes Indre; og hvor meget han end vil forsikre, trods paa, rose sig af, at han kun vil Gæt, det trænger prøvende igjennem for at vise Tvesindetheden i ham, dersom det Gæt han vil ikke er det Gode.

Thi vel var der Den i Verden, som syntes kun at ville Gæt; han behøvede ei heller at forsikre det, havde han end fortiet det; der var talende Vidnesbyrd nok mod ham, hvorledes han umenneskeligt hærdede sit Sind, hvorledes Intet rørte ham, ikke Omheden, ikke Ustydigheden, ikke Glendigheden; hvorledes hans forblindede Sjel Intet havde Die for, og Sandsen i ham kun Die for det Gne, han vilde. Og dog var det et Bedrag, et rædsomt Bedrag, at han vilde Gæt; thi Lyst og Vren og Riigdom og Magt og Alt hvad Verdens er, er kun tilshneladende Gæt; det er ikke Gæt og bliver Gæt medens Alt forandres — og medens han forandres; det er ikke det Samme i alle Forandringer, tværtimod er det det ideligen Forandrede. Om han da end kun nævnede Gæt, det være Lysten, eller Vren, eller Riigdom, i Sandhed vilde han dog ikke Gæt. Eller kan han siges at ville Gæt, naar det Gne,

han vil, i sig selv ikke er Gæt, i sig selv er et Mangfoldigt, en Udsplittelse, Foranderlighedens BOLD og Fortrængelighedens Bytte! See, i Lystens Tid, hvorledes higede han ikke fra een Nydelse til en anden, Afverling var jo hans Løsen — er Afverling da at ville Gæt, som bliver det Samme, det er jo tvertimod at ville Gæt, som aldrig maa være det Samme, men det er netop at ville det Mangfoldige, og en saadan Villende er ikke blot vefindet men splidagtig i sig selv, saa han vil Gæt og strax igjen det Modsatte, fordi Lystens Eenhed er en Skuffelse og et Bedrag, Lysternes Forskjellighed det, han vil. Og da han havde nydt indtil Væmmelse, da han var bleven træt og mæt, om han dog endnu vilde Gæt, hvad var det han vilde? Han vilde ny Nydelse, hans udmærkede Sjæl rasede, at ingen Opfindsomhed strakte til at opdage noget Nyt — noget Nyt! Forandring var det, han raabte paa, da Lysten tjente ham, Forandring, Forandring; og Forandring var det, han raabte paa, da han var kommen til Lystens Grændse, da Tjenerstabet var udmattet, Forandring, Forandring! Nu det forstaaer sig, der er jo ogsaa Forandringer i Livet, som kan lade et Menneske erfare, om han vil Gæt. Der er Forgængelighedens Forandring, naar Vellystningen maa træde af, naar Dansen er forbi og Sandseforvirringens Støi, naar Alt bliver stille i Alvor. Der er Dødens Forandring — hvis Forgængeligheden skulde synes engang at glemme sig selv, saa den ikke kom; hvis det skulde synes som lykkedes det den Vellystige at slippe igjennem: Døden glemmer ikke sig selv, Døden slipper han ikke forbi, den har Magt over hvad denne Verdens er, og forandrer hiint Ene, den Vellystige kun vilde, til Intet. Endeligen er der Evighedens Forandring, den forandrer Alt — saa ene det Gode bliver og bliver Dens salige Besiddelse, der kun har villet Gæt. Men hiin rige Mand, hvem ingen Elendighed kunde røre, hiin rige Mand, der endnu i Evigheden til egen Forbandelse maa vedblive at ville Gæt: spørg ham nu, om han dog virkelig vil Gæt! — Saaledes ogsaa med Grev og Rikedom og Magt; thi i Kraftens Tid, da han higede efter Grev, fandt han vel nogen Grændse, eller var dette ikke den Stræbendes

urolige Tid at stige høiere og høiere; fandt han nogen Hvile i sin Søvnløshed for at fange efter den og for at holde den fast; fandt han nogen Vederqvægelse ved sin Videnskab's kolde Brand! Og hvis han virkelig vandt Wrens Hvieste, er da jordist Wre i sig selv Gæt? Eller er den i sin Mangfoldighed, naar de Tusinde og Tusinde flette Krandsen, dog som Markens pragtfulde Teppe dannet af een Haand? Nei Verdens Wre er som dens Foragt en Hvirvel, et Spil af forvirrede Kræfter, et stuftende Dieblif i det Splidagtige, et Sandsebedrag, som naar Sværmen af Smaadyr paa Afstand synes for Diet som eet Vegeme, et Sandsebedrag, som naar Larmen af de Mange paa Afstand synes for Øret som een Stemme. Var Wren end eenstemmig, den er dog meningsløs, og desto mere jo flere Tusinder, der danne Eenstemmigheden, og desto hurtigere vil det vise sig jo flere Tusinder der dannede Eenstemmigheden. Og dog var det jo denne de Tusindes Eenstemmighed han vilde: det var ikke de Godes Bifald — de ere snart talte — nei de Tusindes. Er da det at ville tælle er det at ville Gæt; at tælle og tælle saa det slaaer til, at tælle og tælle saa det slaaer feil: er det at ville Gæt? Hvo som derfor vil denne Wre eller frygter denne Foragt, om han end siges at ville Gæt, han er dog i sit Jnderste ikke blot tvefindet men tusindfindet og splidagtig, som hans Liv er det, naar han maa krybe — for at naae Wren, naar han maa smigre sin Hjende — for at naae Wren, naar han maa beile til Dens Gunst han foragter — for at naae Wren, naar han maa lade Den forraadt han agter — for at naae Wren, for at naae Wren, det er for paa Wrens Tinde at foragte sig selv — og dog stjelve for Forandringen. Forandringen; ja, hvor raser Forandringen tøilesløst som her, hvilken Overgang er hurtigere og pludseligere som en Feiltagelse i Narrestregen, som et Træf af en Blind, naar han end ikke faaer Tid til at afføre sig Wrens Dragt, men Forhaanelsen griber ham i den! Forandringen, den sidste Forandring, det Viseste i det Uviseste: hvor høit end Wrens Torden lød over hans Grav, kunde den end høres over den ganske Verden, der er dog Een, som ikke kan høre den, han den Døde, han som

døde med Wren, det Eneste han havde villet, men ogsaa fra Wren, thi den bliver udenfor, den drager hjem igjen, den hender som Gjenlyden. Forandringen, den sande Forandring, naar Ewiggheden er: Han, den meget Gredde, mon Wrens Krone rækkes ham der! Og dog er Ewiggheden retfærdigere end Jorden og Verden, i Ewiggheden er der henlagt en Wrens Krone for hver Den, der i Sandhed kun har villet Gæt. — — Saaledes ogsaa med Riigdom og Magt og alt Det, som forgaaer naar Verden forgaaer og dens Lyst. Den, som har villet det, hvis han end kun vilde Gæt, han maa til egen Qval vedblive at ville det, naar det er forgaaet, og ved Modsigelsens Qval lære, at det ikke er Gæt. Men Den, som i Sandhed vilde Gæt og altsaa vilde det Gode, om han end offredes derfor: hvorfor skulde han ikke i Ewiggheden ville det Samme, som han vilde døe for, hvorfor skulde han ikke ville det Samme, naar det har seiret i Ewiggheden!

At ville Gæt kan da ikke bethyde at ville Det, som kun tilshyneladende er Gæt. Det Verdslige er nemlig i sit Væsen ikke Gæt, da det er det Uvæsentlige; dets saakaldede Eenhed er ingen væsentlig men en Tomhed, over hvilken det Mangfoldige skjuler. Det Verdslige er derfor i Skuffelsens stakkede Dieblis det Mangfoldige og saaledes ikke Gæt; derpaa forvandler det sig til sit Modsatte — saa langt er det fra at være og blive Gæt. Eller hvad er Lysten i sit grændseløse Yderste vel Andet end Bæmmelse? Hvad er jordisk Gredde i sit svimlende Høieste vel Andet end Foragt for Tilværelsen? Hvad er Riigdommens høieste Overmaal Andet end Armod, thi fylder vel al Verdens Guld gjemt i Pengebegjerlighed saa meget, eller ikke uendelig meget mindre end den ringeste Skjærb gjemt i den Fattiges Nøisomhed! Hvad er verdslig Almagt Andet end Afhængighed; hvilken Slave i Lænker var saa ufri som en Tyran! Nei, det Verdslige er ikke Gæt; mangfoldigt som det er, forvandles det i Livet til sit Modsatte, i Døden til Intet, i Ewiggheden til Forbandelse for Den, som har villet dette One. Kun det Gode er Gæt i sit Væsen og det Samme i hver sin Yttring. Lad Kjærlighed oplyse det. Den, der i Sandhed elsker, han elsker ikke engang for alle, ei heller bruger han en Deel

af sin Kjærlighed og saa igjen en Deel; thi at bytte den er at forbytte den. Nei han elsker med hele sin Kjærlighed, den er heel tilstede i enhver Uttring, han giver den bestandigt heel ud, og dog beholder han den bestandig heel i sit Hjerte. Forunderlige Riigdom! Naar den Gjerrige har samlet al Verdens Guld — i Smudsfighed, da er han bleven fattig: naar den Elskende giver sin hele Kjærlighed ud beholder han den heel — i Hjertets Reenhed. — Skal et Menneske i Sandhed ville Gæt, da maa jo det Gne, han vil, være et Saadant, at det bliver usforandret i alle Forandringer, saa han ved at ville det, kan vinde Uforanderlighed; forandres det ideligen, da vorder han selv foranderlig, tvefindet og ustadig. Men denne idelige Foranderlighed er jo netop Ureenheden.

Men det at ville Gæt er ei heller hiin den formastelige, ugudelige Begeistrings kraftige Bildfarelse: at ville det Store, ligegyldigt enten det er godt eller ondt. Og saa en saadan Villende, om han end er nok saa fortvilet, er dog tvefindet; eller er Fortvivlelse ikke netop Tvefindethed; eller hvad er det at fortvivle Andet end at have to Villier! Thi hvad enten han, den Svage, fortvivler over, at han ikke kan løsrive sig fra det Onde; eller han, den Formastelige, fortvivler over, at han ikke ganske kan løsrive sig fra det Gode: de ere begge Tvefindede, de have begge to Villier, Ingen af dem vil i Sandhed Gæt, hvor fortvilet de end synes at ville det. Hvad enten det var en Qvinde, hvem Onsket bragte til Fortvivlelse, eller det var en Mand, der fortvivlede i Trods; hvad enten et Menneske fortvivlede — fordi han fik sin Villie, eller han fortvivlede fordi han ikke fik sin Villie: enhver Fortvilet har to Villier, een som han forgjæves vil følge ganske, og een som han forgjæves ganske vil være qvit. Saaledes har Gud, bedre end nogen Konge, sikket sig mod ethvert Oprør. Thi det er vel skeet, at en Konge ved et Oprør er bleven stødt fra Thronen: men enhver Oprører mod Gud bringer det i det Høieste til selv at fortvivle. Fortvivlelsen er Grændsen — hertil og ikke videre! Fortvivlelsen er Grændsen, her mødes den feige frygtagtige Selvkjærligheds Urrigskab, og

det stolte trodsige Sind's Formastelighed, her mødes de i lige Afmagt.

Nun altfor snart lærer den egne Erfaring og Erfaringen paa Andre, hvor langt dog de fleste Menneskers Liv er fra at være hvad et Menneskeliv burde være. Alle have de store Dieblitte, de see sig selv i Mulighedens Tryllespeil, som Haabet holder for dem medens Ønsket smigrer; men hurtigt glemme de Synet i det Dagligdagse. Eller de tale maaskee begejstrede Ord, „thi Tungen er et lidet Dem, dog den puffer storligen“ — men Talen tager jo netop Begejstringen forsængelig ved høirøstet at forkynde hvad der i Tausshed skal udøves, og hurtigt glemmes de begejstrede Ord i Livets Ubetydelighed; det glemmes, at det var om dette Menneske Sligt sagdes, det glemmes, at det var ham selv der sagde det. Saa vaagner maaskee engang Erindringen med Forsærdelse, og Fortrydelsen synes at ville give ny Kraft: at, dette blev ogsaa kun et stort Dieblit. De have Alle Forsætter, Planer, Beslutninger for Livet, ja for Evigheden; men Forsættet taber hurtigt Ungdommens Kraft og bliver affældigt; og Beslutningen staaer ikke fast og staaer ikke imod, den vatter og forandres med Omstændighederne; og Hukommelsen slaaer feil — indtil de ved Vane og Omgang lære, som man siger, at trøste sig med hinanden, indtil de endog, istedetfor at finde det forræderisk, finde det opbyggeligt, om Noget forkynder Undskyldningernes matte Trøstegrunde, der opmuntrende styrke til Dorsthed. Thi der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, at Fordringen gjøres gjeldende i al sin Ophøiethed, i al sin Strengthed, saa den fordrende trænger ind i Sjælens Junderste; Andre finde det opbyggeligt, at der træffes en Overeenskomst i Jammerlighed med Gud og Fordringen — og Sproget. Der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, om dog Noget vil falde paa dem; men der ere ogsaa søvnige Sjæle, som kalde det, ikke behageligt, men endog opbyggeligt, at der lusses for dem.

Vel er dette nu sørgeligt; men da er der en Viisdom, som ikke er herovenfra, den er jordisk og kjødelig og djævelsk. Den har opdaget denne almindelige menneskelige Svaghed og Dorst-

hed; den vil hjælpe. Den seer, at det er Villien, det kommer an paa, og forkynder nu høit: „uden at ville Gæt bliver dog et Menneſkes Liv jammerlig Middelmaadighed, uſæl Glendighed; Gæt maa han ville, ligegyldigt enten det er godt eller ondt; Gæt maa han ville, deri ligger et Menneſkes Storhed.“ Dog er det ikke vanſkeligt at gjennemſkue denne kraftige Bildfarelſe. Den hellige Skrift lærer til Saliggjorelſe, at Synden er Menneſkets Fordærvlelſe, og Frelſen derfor kun i Reenhed ved at ville det Gode. Hiin jordiske og dævelſke Kløgt forbender dette til friftende Fortabelſe: Svagheden er et Menneſkes Ulykke, Kraften det enſte Frelſende. „Naar den urene Aand farer ud af et Menneſte, vandrer den gjennem øde og tomme Steder, men finder ikke Hvile; da vender den igjen tilbage, og har i Selſkab med ſig“ hiin urene Kløgt, Orkenens og de tomme Steders Wiſdom, hiin urene Kløgt, der nu udjager Dorſthedens og Middelmaadighedens Aand — „ſaa det Sidſte bliver værre end det Førſte“. Hvorledes ſkal man beſkrive et ſaadant Menneſkes Væſen? Der ſiges om Sangeren, at han kan ſprenge ſin Stemme ved at overſkrige ſig ſelv: ſaaledes er et ſaadant Menneſkes Væſen ſprengt ved at overſkrige ſig ſelv og Samvittighedens Stemme. Der ſiges om Den, ſom ſvimlende ſtaaer paa et høit Sted, at Alt løber ud i Gæt for hans Die: ſaaledes har et ſaadant Menneſte ſvimlet ſig ud i det Uendelige, hvor Det løber i Gæt, hvad der for evig er adſkilt, ſaa kun det Store bliver, det er det Øde og Tomme, der jo altid føder Svimmelhed. Men tveſindtet er dog et ſaadant Menneſte, hvor fortvivlet han end ſynes at ville Gæt. Naar han, den Selvraadige, maatte raade, da ſkulde der kun være Gæt, han være den Enſte, der ikke var tveſindtet, han den Enſte, der havde aſtaſtet enhver Lænke, han den enſte Fri. Men Fri er — Syndens Træl dog ikke; aſtaſtet har han heller ikke Lænken, „fordi han ſpotter den“; i Tvang er han og derfor tveſindtet; og raade maa han nu engang ikke. Der er en Magt, ſom tvinger ham; løsrive ſig fra den kan han ikke, ja han kan end ikke ganſke ville det, ogſaa denne Magt er ham negtet. Derſom Du, m. L., ſaae et ſaadant Menneſte, det er

vel fjeldnere, som jo Svaghed og Middelmaadighed unegteligt er det Almindeligere; derjom Du traf ham i hvad han selv vilde kalde et svagt Dieblit, al, hvad Du maatte kalde et bedre Dieblit — naar han ingen Hvile havde fundet i det Dde, naar Svimlen et Dieblit gik over, og han fornemte en qvalfuld Længsel efter det Gode; naar han rustet i sit Jnderste ikke uden Væmmelse tænkte paa den Eenfoldige, der om end i Skrobelighed dog vil det Gode: da opdagede Du, at han havde to Villier, og hans qvalfulde Tvesindethed. Fortvivlet, som han var, meente han: fortabt er fortabt, men han kunde ikke lade være end eengang at vende sig om i Længsel efter det Gode, hvor rædsomt han end selv havde forbittret sig denne Længsel, en Længsel, der beviser, at, som et Menneske dog i al sin Trods ikke har Magt til ganske at løsrive sig fra det Gode, fordi det er det Stærkere, saa har han end ikke Magt til ganske at ville det. Maaskee horte Du endog hiin Fortvivlede sige: „der gaaer dog noget Gødt under i mig“. Naar et Menneske finder sin Død i Bølgerne, da synker han, uden dog endnu at være død, han stiger atter op igjen, tilsidst gaaer der en Bølge ud af hans Mund: naar dette er steet, da synker han i Døden. Hiin Bølge var det sidste Aandedrag, det sidste Forraad af Lust, der kunde gjøre ham lettere end Havet: saaledes med hiint Ord; i hiint Ord udaandede det sidste Haab om Frelse, i hiint Ord opgav han sig selv; fortiet, var der endnu i denne Tanke et Haab om Frelse, gjemt i Sjelen var der endnu i denne Tanke et muligt Forhold til Frelsen; naar Ordet er udtalt, i Fortrolighed til et andet Menneske, (o, rædsomme Misbrug af Fortroligheden, om dog den Fortvivlede kun misbruger den mod sig selv!) naar dette Ord er hørt, da synker han for steds. Al, det er forfærdeligt at see et Menneske storme frem mod sin egen Undergang, det er forfærdeligt at see ham danske paa Afsgrundens Rand uden at ane det; men denne Klarhed over sig selv og over sin egen Undergang er dog endnu forfærdeligere. Det er forfærdeligt at see et Menneske søge Trøst ved at styrte sig i Fortvivlensens Hvirvel, men denne Befindighed er dog endnu forfærde-

ligere; at et Menneske ikke i Strig om Hjælp i Dødsens Angest raaber: jeg gaaer under, frels mig, men at han roligt vil være Vidne til sin egen Fortabelse. O, yderste Forsængelighed, ikke at ville drage Menneskenes Dine paa sig ved sin Skjønhed, ved Riigdom, ved Evner, ved Magt, ved Vren, men at ville tiltrygle sig deres Opmærksomhed ved sin Fortabelse, ved at ville sige om sig selv, hvad i det Høieste Medlidenheden veemodig turde sige om en Saadan ved hans Grav: der gik dog noget Godt under i ham! O rædsomme Tvesindethed, i Fortabelsen at ville drage en Slags Fordeel af, at det Gode er til, det Gnefte, man ikke har villet! Thi nu viste den sig jo, den anden Villie, om den end var saa svag, at den blev et Vefleri i Fortabelsen, et Forsøg paa at blive mærkværdig — ved Fortabelse.

At ville Get kan da ikke betyde at ville, hvad der i sit Væsen ikke er Get, men kun ved en rædsom Usandhed synes det, hvad der ved Løgneren er Get, som Den, der kun vil dette ene, er en Løgnen, som Den, der fremfogler dette Get, er Løgnens Fader. Det Dde og Tomme er ikke Get i Sandhed, men er i Sandhed Intet, og er Fortabelsen i Den, som kun vil dette Gne. Skal derimod et Menneske i Sandhed kun ville Get, da maa dette Gne i sit inderste Væsens Sandhed være Get; det maa ved en evig Adskillelse fjerne det Ueensartede fra sig, at det i Sandhed kan vedblive at være Get og være det Samme, og derved danne Den til Lighed med sig, som kun vil dette Gne.

I Sandhed at ville Get kan saaledes kun betyde at ville det Gode, fordi ethvert andet Get ikke er et Get, og den Villende, der kun vil det, derfor maa blive tvesindet; thi, som det Attraaede er, saaledes bliver den Attraende. Eller var det muligt, at et Menneske ved at ville det Onde, kunde ville Get, selv om det var muligt, at et Menneske kunde forhærde sig til kun at ville det Onde? Er ikke det Onde, ligesom de Onde, uenigt med sig selv, splidagtigt i sig selv? Tag et saadant Menneske, fjern ham fra det borgerlige Samfund, indespær ham i eensomt Afslukke: er han ikke der splidagtig med sig selv, som det flette Sammenhold mellem saadanne Ligesindede er en splid-

agtig Forening. Men selv om den Gode levede i en Afkrog af Verden og aldrig saa noget Menneſke, han er dog enig med ſig ſelv og enig med Alle, fordi han vil Gøt, og fordi det Gode er Gøt. Til at ville det Gode maa da Enhver den føres, der i Sandhed ſkal ville Gøt, om det end ſtundom kan være ſaa, at et Menneſke begynder med at ville Gøt, der dog ikke i dybeſte Forſtand er det Gode, men vel noget Uſtyldigt, og nu lidt efter lidt omdannes til ret i Sandhed at ville Gøt ved at ville det Gode. Saaledes har vel ſtundom Elſkov hjulpet et Menneſke paa den rette Veie. Trofaſt vilde han kun Gøt, ſin Forelſkeſe; for den vilde han leve og døe, for den offere Alt, i den ene have ſin Salighed. Dog en Forelſkeſe er endnu ikke i dybeſte Forſtand det Gode, men muligt blev den ham en dannende Opdrager, ſom tilſidſt førte ham, ved Beſiddelsen af den Elſkede eller maaſkee ved Tabet, til i Sandhed at ville Gøt og ville det Gode. Saaledes opdrages et Menneſke paa mange Maader; ogſaa oprigtig Elſkov er en Opdragelſe til det Gode. — Maaſkee var der Den, hvem Begeiſtringen greb for en beſtemt Stræben. Begeiſtret vilde han kun Gøt, han vilde leve og døe for denne Stræben, han vilde offere Alt for den, i den ene vilde han have ſin Salighed; thi Elſkov og Begeiſtring tage ikke til Takke med et deelt Hjerte. Dog hans Stræben var maaſkee endnu ikke i dybeſte Forſtand det Gode: ſaa blev Begeiſtringen ham Læremesteren, hvilken han vel vogede fra, men hvem han dog ogſaa ſkyldte meget. Thi, ſom ſagt, alle Veie føre til det Gode, naar et Menneſke i Sandhed kun vil Gøt; og naar der dog er nogen Sandhed i, at han vil Gøt, ſaa tjener dette ham ogſaa til Gode. Men Faren er der, at den Forelſkede og den Begeiſtrede ſvinger urigtigt af, ſaa han ſvinger hen til det Store, iſtedenfor at føres til det Gode. Vel er nemlig det Gode i Sandhed det Store, men det Store er ikke altid det Gode; og man kan beile til en Qvindes Gunſt ved at ville Noget, naar det blot er ſtort; det kan ſmigre Pigens Stolthed og hun kan lønne med ſin Tilbedelſe: men Gud i Himlene er ikke ſom en ung Piges Daarlighed, han lønner ikke det Store med Beundring, men den Godes Løn er at turde tilbede i Sandhed.

II. Skal et Menneske virkeligen i Sandhed ville Gøt, da maa han ville det Gode i Sandhed.

A. Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han forstaae sig selv i at ville forsage al Tvesindethed.

Altjaa, skal det være muligt, at et Menneske kan ville Gøt, da maa han ville det Gode, thi kun det Gode er denne Eenhed; men skal det vorde virkeligt, at han kun vil Gøt, maa han ville det Gode i Sandhed.

Hvo der her kunde tale retteligen, thi her er Talen jo om de fleste Menneskers Liv: de ville det Gode, og dog er der endnu saa megen Tvesindethed i Verden. Her har jo ogsaa den Talende sit Liv, har vel ogsaa sin Brøst, sin Deel af Tvesindetheden. At Talen da ikke maatte synes at ville dømme eller anklage Andre, thi ogsaa dette var jo Tvesindethed: at ville dømme Andre istedetfor sig selv! At Talen ikke maatte synes at gjøre Fordringen gjeldende, forpligtende for Andre, men fritagende den Talende, som havde han kun den Opgave, at tale; thi ogsaa dette er jo Tvesindethed ligesom Det at ville forkynde Andre Trøst, men ikke selv ville lade sig trøste, hvilket er skjult Stoltthed; hvor underfundigt han end veed i Veemod og Velvillie deeltagende at trøste Andre, naar han tillige mener, at for ham selv er der ingen Trøst, da er det skjult Stoltthed og saaledes Tvesindethed. O, at Talen da Ingen maatte saare uden til hans Helbredelse; at den Ingen maatte forbittre og dog være Sandheden; at den med Sandheden maatte være indtrængende til at gjøre det Skjulte aabenbar; at den maatte tilintetgjøre Tvesindetheden og vinde Hjerterne for det Gode, ikke ved Overtalelse, thi ogsaa dette er let Tvesind: at ville nyde Overtalelsens Øyst, at ville længes efter den, at ville berolige sig ved den — og derover glemme Gjerningen; nei, at Talen maatte støde Alle fra og kun gjøre dem det Gode tiltrækkende!

1) Først maa der nu siges, hvad der da er let at indsee, at Den, der vil det Gode for Lønnens Skyld, han vil ikke Gøt, men er tvesindet.

Det Gode er Gøt, Lønnen er et Andet, den kan jo komme og den kan udeblive, indtil videre, og indtil det Sidste. Naar han da vil det Gode for Lønnens Skyld, saa vil han ikke Gøt, men et Dobbelt. Det er nu vist, at paa den Maade kommer han ikke langt frem ad det Godes Wei, thi i Grunden er det som hvis et Menneſte, iſtedenfor det Naturlige, at bruge begge Dinene til at ſee Gøt, vilde bruge det ene Øie for at ſee til den ene Side, det andet Øie for at ſee til den anden Side: det lykkes ikke, det forvirrer kun Synet. Dog derom tale vi her ikke, men kun om, at det er Tveſindethed. Lgſaa i Eldtiden var denne Sag ofte Gjenſtand for Overveieſe. Der var Fræthedens frække Varere, ſom meente, at det Kæfærdige var at gjøre Uret i det Store, og ſaa at kunne give det Udſeende af, at man dog vilde det Gode: ſaa havde man dobbelt Fordeel, meente de, den uſle Fordeel, at kunne gjøre Uret, at kunne ſaae ſin Villie, lade ſine Videnſkaber rase; og den hykkeliſte Fordeel, at ſynes god. Men da var der og i Eldtiden en eenſoldig Wiis, hvis Eenſoldighed blev en Snare for de Fræktes Epidziſindighed, han lærte, at man, for ret at være ſitter paa, at det var det Gode man vilde, endog burde undgaae at ſynes god, formodentligen for at Lønneſen ikke ſkulde blive friſtende. Thi ſaa forſkjelligt er jo det Gode og Lønneſen, naar Lønneſen adſkilt eftertragtes, at det Gode er det Forædlende og Helliggjørende; Lønneſen det Friſtende, men det Friſtende er aldrig af det Gode. Den Løn, vi her tale om, er Verdens Løn, thi den Løn, ſom Gud for evigt har ſammenbrødt med det Gode, den har ingen Miſligheder, den er ogſaa ſitter nok; den kan hørt den Mærkværende eller det Tilkommenbe, hørt den Det Høie eller det Lave, den kan Englene ikke ville og alle Djævel ikke formaae at adſtille fra det Gode. Men derſom Verden ſelv ikke er i ſit Zunderſte god, derſom den endog, ſom Skriften ſiger, ligger i det Ende, eller derſom det dog er Længſte at være ſaaledes, at Den er den ſjæleſte Uagtſomhe, Der, der ikke vil det Gode: ſaa er Verdens Løn jo miſlig, og er det ſandſynligere, at den

vil lønne hvad den anseer for det Gode, hvad der saadan til en vis Grad seer ud som det Gode, hvad der, som hine Frække lærte, har det Godes Skin — og hine Frække manglede ikke Kjendskab til Verden. Men saa er Lønningen jo det Tristende.

Sagen er ikke vanskelig. Dersom en Mand vil elske en Pige for Pengenes Skyld, hvo vilde da kalde ham en Elskende; han elsker jo ikke Pigen, men Pengene, han er ingen Elsker men en Pengebegjerlig. Men dersom En sagde: „det er Pigen jeg elsker og hun har Pengene,“ og han da vilde spørge os om vor Dom, thi vi have intet Nald til at dømme, da vilde vel Svaret være: „det er en vanskelig Sag med disse Penge; Penge skal have stor Indflydelse, man kan let see feil, og det er saare vanskeligt at kjende sig selv.“ Dersom da denne Sag laae ham meget stærkt paa Sinde, kunde han vel ønske Pengene borte, blot for at prøve sin Elskov. Thi en ret Elsker vilde vel sige: „Pigen har kun een Feil, at hun har Pengene.“ Og hvad maa nu Pigen sige? Dersom hun sagde: „den Fordeel ønsker jeg at have, at det er mig, der har gjort ham riig“: mon hun da kunde kaldes en ret Elskende, hun elskede jo ikke ham, men Pengene. Hvis derimod de Tvende i Elskov enedes om at gjøre en god Gjering med disse Penge, der vare dem til Hinder, da var det gjort dem muligt, ene at ville Forelskelsen. At nu dog Ingen her kunde faae travlt for at forstyrre den skønne Tankes uskyldige Indbildning ved at fortælle os om: „hvad Livet nok vil lære de Tvende“. At, der er en kummerlig Viden, et lurvet Kjendskab til Virkeligheden, som ikke blot er kummerligt og lurvet, men tillige ved alle Leiligheder antager en vigtig Mine, som var denne Viden Andet end Vanære over hver Den, som feigt og forrædersk og misundeligt og tomt opblæst vover at foredrage den; som var dette Kjendskab andet end foragtelig Tvesindethed, der vil og vil ikke, og derfor kun vil lyve, vil lyve det Gode og den Gode paa! Ja, om denne Viden gjelder, hvad der engang blev sagt om Hukommelsen, at man hellere maatte ønske, at lære den Kunst at glemme; det gjelder, at hiin Viden kan man

Iet nok faae lært, og Iet nok faae den at lære af alle de Ugle, at man hellere maatte ønske og bede, at der var en Kunst, der kunde lære En at ville være ubidende om den.

Altsaa at ville Pigen uden Pengene; lader os tænke paa det Gode, hvor Alt er fuldkomnere, hvor den stjerne Tanke uskyldige Indbildning er Alvor og Sandhed. At ville det Gode for Lønnens Skyld er Ivesindethed; at ville Gøt er altsaa at ville det Gode uden Hensyn til Lønnen; i Sandhed at ville Gøt er at ville det Gode, men ikke ville Lønnen derfor i Verden. Lønnen kan jo rigtignok komme uden at et Menneſte vil den, den kan komme fra Gud ogsaa i det Udvortes, men naar han betænker, at al Løn i det Udvortes kan blive hvad Verdens Belønning altid er, en Fristelse for ham, da maa han jo, netop for ret at kunne ville det Gode, værges sig mod Lønnen, om han dog ikke maa glemme, at det, saaledes at ville værges sig, atter kan være en Fristelse til Stolthed. Men er det nu saaledes med Lønnen for det Gode i Verden, at Verdens Belønning er saa farefuld, da er det næsten en opbyggelig Egenſkab det Gode har i denne Verden, (om dette Opbyggelige end er ligesom formildet i Evighedens salige Smil) at Den, der i Sandhed vil det, ved at ville Gøt, at han sjældenere føres i den Vanſtelighed, at fristes ved Lønnen. Thi at det Gode har sin Løn i sig selv, ja det er evig viſt, der er Intet ſaa viſt, det er ikke viſſere, at der er en Gud til, thi dette er Gøt og det Samme; men her i Verden lønnes det Gode ofte foreløbigen med Utaalemlighed, med Miſtjendelse, med Armod, med Foragt, med mange Lidelſer, ſtundom med Døden. Det er ikke den Løn, om hvilken vi tale, naar vi ſige, at det Gode har sin Løn, men det er den Løn, ſom kommer i det Udvortes og ſom kommer førſt; og det er netop Dette Den frygter, ſom vil det Gode for Lønnens Skyld, thi han har ingen Tid at vente, ingen Tid, ingen Nar, intet Liv at give bort — for en Evighed. Det er derfor ſaa langt fra at være det Onſkelige, at Lønnen kommer i det Udvortes, at det tvertimod baade er gavnligt og opmuntrende, at den ikke kommer i det Udvortes, paa det at Ivesin-

detheden i det Indvortes maatte omkomme, og paa det at Lønnen i Himlen maatte worde desto større.

At ville det Gode for Lønnens Skyld er ligesom et Sindbillede paa Tvesindethed; og en tvesindet Mand er, efter Apostelen Jacobs Ord, ustadig i alle sine Veie; han naaer ei heller Noget, thi en tvesindet Mand, siger den samme Apostel, maa ikke vente at faae det, hvorom han beder. Om derfor end en saadan Tvesindet, der vil det Gode for Lønnens Skyld, bryster sig af, trodsjer paa, — og indbilder sig, at han vandt det Eftertragtede; om mangen Forblindet daarligen mener det Samme: saa lader os dog ikke bedrage hinanden, m. T., eller tillade et Sandhedsdrag at gjøre det! Vel muligt nemlig, at han vinder de gode Ting, som kaldes Lønnen: som Løn faaer han dem dog ikke, idetmindste ikke i Sandhed, dersom ellers det, at ville det Gode i Sandhed, er kjendeligt paa at ville det uden Løn. O, Du det Godes vidunderlige Overensstemmelse med Dig selv; at Du ikke lader Dig bedrage! Naar en Tvesindet paa Strømt vil det Gode, for Lønnens Skyld, og han synes at faae Lønnen, faaer han den dog ikke, thi det, han faaer, faaer han ikke som Løn — for det Gode, ja saa langt fra er det, at han i Sandhed faaer det som Løn, at han, netop naar han faaer Det, i Sandhed har Lønnen borte! See, Pigen, der har Pengene, kan maaskee en svigefuld Elsker bedrage, saa det seer ud som elskede han hende, medens han dog egentligen elsker Pengene, saa hun glad, muligen endog taknemlig lever hen i den Indbildning, at hun er elsket: men det Gode kan Ingen bedrage, nei i al Evighed ikke! I al Evighed ikke; ja der er det netop man mindst kan bedrage det. Her i Verden kan det maaskee lykkes, ikke at bedrage det Gode, men at bedrage Menneffene ved det Godes Skin. Sligt undgaaer ikke det Godes Opmærksomhed; stundom samler det Brede over et saadant Menneſke og gjør hans Bedrag aabenbar; men ofte lader det Gode Bedrageren gaae hen, fordi det veed med sig selv, at det er det Stærkeſte. Kun et svagt og qvindagtigt Menneſke vil strax have Ret, vil strax seire i det Udvortes, netop fordi han er svag, og derfor

maa have et udbortes Beviis for — at han er stærkest; Den der i Sandhed har Magten og i Sandhed er den Stærkeste, han indrømmer roligt den Afmægtige et Raaderum, han ligesom indrømmer ham at give sig Skin af at være den Stærkere. Saaledes med det Gode; naar det taaler en saadan Bedrager, da er det som sagde det hemmeligen til ham: „ja, gjør Du Dig kun lystig ved Bedragerets Skin, men husk paa, vi To, vi tales ved igjen.“

Den Tvesindede staaer ved Veistillet; der vise sig tvende Syn: det Gode og Lønner. Det staaer ikke i hans Magt at bringe dem i Overensstemmelse, thi de ere uensartede; kun den Løn, som Gud i det Indvortes for evigt fører til det Gode, kun den er i Sandhed eensartet med det Gode. Saa staaer han da grublende og overveier. Hengiver han sig ganske til denne Grublen, da bliver han staaende — et Sindbillede paa Tvesindethed. Men saa river han sig vel løs fra Overveielser og gaaer nu fremad. Ad hvilken af Veiene? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee var han istand til at besvare lærde Spørgsmaal og forraade udbredte Rundskaber, men Gæt kan han dog ikke, nemlig det Eneste han ikke kan, han kan ikke svare paa Spørgsmaalet om, hvilken af de to Veie han gaaer. Ved grublende i Overveielser atter og atter at see det Uensartede sammen, har han noget forvirret sit Syn; han troer at have opdaget, at der er en tredie Wei — og det er ad den han gaaer. Denne tredie Wei har intet Navn, da den slet ikke er til, og saaledes er det forklarligt, at han, netop naar han skal være oprigtig, ikke kan sige, hvilken Wei han gaaer. Naar han skal være oprigtig, thi ellers vilde han vel sige, at han gaaer ad det Godes Wei, det maa jo være ham magtpaaliggende at overbevise Menneskene derom — at de kunde ære ham, hvilket hører med til Lønner, som han eftertragter. Den tredie Wei er den Hemmelighed, han har for sig selv. Og hvorledes gaaer han nu ad denne tredie Wei, der er smalere end nogen Dandsers Linie, da den slet ikke er til; gaaer han jævnt og fast som Den, der har et bestemt Maal for Øie, som Den, der derfor ikke seer sig meget

om, at han ikke skal forstyrres, som Den, der kun seer efter det Gode, efter Maalet? Nei, saaledes gaaer man kun paa det Godes Bei — med det Gode ene for Die. Eller gaaer han som Den, der ad Lystens brede Bei jager efter enhver Nydelse? Nei, saaledes gaaer han heller ikke. Gaaer han da som den sorgløse Yngling, der freidigt seer sig om efter Alt? Al, nei dertil er han for gammel. Hvorledes gaaer han da? Han gaaer saa smaat, efter Omstændighederne, paa Grund af Veiens Banseghed. Han føler sig for med Foden, og sætter han endelig Foden til og gjør Skridtet, da seer han sig strag om efter Skyerne, fra hvilken Kant Vinden kommer, og om Røgen staaer lige op af Skorstenen. — Det er nemlig Lønningen, Verdens Løn, han seer efter, og den er som Skyerne, og som Vinden, og som Røgen af Skorstenen. Og saa spørger han sig bestandig for, han agter ikke paa de Forbigaaendes Ansigt for at faae at vide, hvordan det staaer sig med Lønningen, hvilke Priiserne ere, hvad der er Tidens og Mennestenes Fordring til det Gode, naar de skulle lønne det. Hvad vil han da egentligen? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee skulde han kunne besvare ethvert andet Spørgsmaal, med Undtagelse dog af det om Veien, men dette kan han ikke med Bestemthed besvare, naar han skal svare oprigtigt, thi ellers er naturligheds Svaret strag ved Haanden, at han vil det Gode og afsthyr Lasten — naar den synes afsthyelig; at han vil de Godes Bifald — naar de ere de Fleste og have Magten; at han vil gavne den gode Sag — naar den er saa god at gavne ham. Men i Oprigtighed tør han ikke sige bestemt, hvad han vil, han tør end ikke sige det høit og afgjørende med Overbeviisningens fulde Stemme, at han vil det Gode; han siger det med Tvefindethedens klangløse Forsigtighed. Thi han veed jo nok, at det Gode og Lønningen ere ueensartede; sæt nu, at der ved en saadan uforsigtig Uttring kom disse Tvende noget imellem, sæt han blev anseet for i den Grad at vilde det Gode — at Lønningen udeblev, hvilket skal være hændt før i Verden. Hvad vil han da? Vil han det Gode og endog undgaae Skinnet deraf? Nei, bestemt ikke. Vil han da Lønningen? Ja, men det vil han ikke

fige ligefrem. Vil han da det Gode? Ja, engang imellem, maaskee for en Stams Skyld, som man siger. Strømtet vil han altsaa det Gode — for Vrenns og for Vønnens Skyld; ustrømtet vil han engang imellem det Gode — for en Stams Skyld.

Saaledes med den Vønshge; saa tvefindet er han, at man ganske rigtigt ikke veed, om man skal lee eller græde over ham, hvis man da ikke veed, at al Tvefindethed dog er Fortabelse, thi saa veed man vel, hvad man skal gjøre, især naar man har sin Deel deraf. Thi det kan jo ogsaa være noget anderledes med at ville det Gode for Vønnens Skyld. Der var maaskee Den, som i Sandhed vilde det Gode i Oprigtighed; ydmyg for Gud, fremsthyndet i sin Begeistring forstod han glad, naar Verden og Menneskene arbejdede ham imod, han forstod glad, at dette var Vønnen, og at derom var Intet videre at sige; stærkt ved Gud, styrkende sig kun ved hans Fortrolighed ønskede han næsten aldrig at lønnes anderledes af Verden. Men da blev han træt, han greb efter Vønnen, nærmere forstaaet, og efter Vønnens lettere Forstaaelse, thi jo nærmere Forstaaelse ligger ved Misforstaaelse, desto lettere bliver den i Almindelighed. Han kunde ikke holde ud med det Evige, han kunde ikke udholde Verdens og Menneskenes Modstand, saa fordrede han først Vønnen i den Forstaaelse, at der dog skulde være en Overeenskomst mellem det Gode og Verden; tilsidst fordrede han Vønnen alene: saaledes gif det tilbage med ham. O, sørgelige Ende paa en god Begyndelse, o, Du det Godes strenge Nidhøjhed paa Dig selv, at Du maaskee lod ham faae Vønnen i Verden, netop naar Du har forkastet ham, lader ham faae Verdens Belønning, da han utaknemligt forglemte, hvilken Salighed det er, at have Din Løn, medens Verden negter sin! — Eller han begyndte ikke saaledes høit, men dog med at ville det Gode i Sandhed; uden Kjendskab til Verden, uden i Zunderlighed at være dannet ved Mulighedens Forestilling om, hvad der kan hænde et Menneske, haabede han fromt paa, at det Gode ikke vilde mangle sin Løn, hvad der evigt forstaaet

er evigt sandt og hellig Sandhed, men i Timelighedens Forstand er det Uvisse og forfængelig Kløgt. Saaledes gik han ud i Erfaringens Skole, thi vi gaae jo alle i Skole, saa længe vi leve; Livets Skole er for de Vorne og derfor gaaer det noget strængere til end der, hvor Børnene gaae i Skole, hvor den Opmærksomme og Flittige nok kommer høit op mellem sine Jevnaldrende. Saa tog Livet ham da strængt i Skole; dog holdt han igjen, han formindskede Fordringerne, han vilde ikke svige det Gode. Al, det var som vilde heller ikke dette hjælpe; han troede i det Gode at have en Fordring til Livet, nu blev det ham som var det det Gode, der kun havde Fordringer til ham. Saa synkede hans Frimodighed, han saae omkring sig, hvorledes saa mange Andre rebe Lønningen til sig, Fristeren begyndte at ængste ham i Kleinmodighed, hvorfor han ikke vilde være som de Andre, hvorfor han vilde jage efter Indbildningens Uvisse istedetfor at gribe det Visse. Da omskiftedes hans Sind, det gik ham i Livet, som det vel vilde gaae den bedre Discipel i Skolen, hvis der ingen Lærer var: de middelmaadige vilde faae Overmagten, og faae Magt til at fordærve de bedre, fordi den gode Discipel ingen Lærer havde at søge Tilhold hos. Og i Livet er der ingen Lærer synlig, som opmuntrer den gode Discipel, thi vi ere jo Alle Disciple; skal den gode Discipel holde ud, da maa han finde Opmuntringen i sig selv. Den fandt han ikke, hans Mod var brudt; maaskee fandt han heller ikke hvad han nu søgte i Verden, og saaledes bukkede han under, han den Bedragne, hvem Verden bedrog for Lønningen, da han vilde det Gode, og hvem dog Verden bedrog forfærdeligst, da den fik ham til at opgive det Gode.

2) Dernæst maa der siges, at Den, der kun vil det Gode af Frygt for Straf, han vil ikke Get, han er tvesindet.

Kun af Frygt for Straf at ville det Gode er Lønshygen anden Side, i Bæsen derfor det Samme, som at ville det Gode for Lønnens Skyld, forsaavidt det, at undgaae et Onde, er en Binding af samme Art, som den, at opnaae en Fordeel.

Det Gode er Gæt, Straffen noget Andet; altsaa vil den Tvefindede ikke Gæt, naar han vil det Gode under den Betingelse, derved at undgaae Straffen. Betingelsen angiver netop Tvefindetheden; var denne der ikke, vilde han heller ei blot frygte Straffen, thi Straffen er dog vel ikke det et Menneske skal frygte. Han skal frygte at handle ilde; men har han handlet ilde, da maa han, hvis han virkelig vil Gæt og vil det Gode i Sandhed, endog ønske at vorde straffet, at Straffen kan helbrede ham, ligesom Lægemidlet helbreder den Syge. Frygter den Syge Lægemidlets Bitterhed, frygter han „at lade sig skære og brænde af Lægen,“ da frygter han egentligen — at blive sund, om han end i Bildelsen høit og dyrt forsiktrer, at dette ingenlunde er saa, at han tvertimod kun altfor gjerne ønsker sin Sundhed. Forsikringen, og jo ivrigere den er, gjør, og kun desto tydeligere, hans Tvefindethed aabenbar: at han ønsker sin Sundhed, og dog ikke vil den, uagtet han har det i sin Magt. At ønske, hvad man ikke formaaer, er ikke saaledes Tvefindethed, fordi det Forhindrende ikke er i den Ønsendes Magt; men naar den Ønsende selv er den Forhindrende, der forhindrer sig i at faae sit Ønske, ikke ved at opgive det, thi da er han i Enighed med sig selv, men ved ikke at ville og dog ville vedblive at ønske: saa er Tvefindetheden klar — som den kan blive det, eller saa er det klart, at det er Tvefindethed. Frygter et Menneske Skammen ved at gribes i en Bildfarelse, ikke Bildfarelsen: da er han saa langt fra ved denne Frygt at hjælpes ud af Bildfarelsen, at han netop ledes ind i den fordærveligere — selv om han ellers ikke var i Bildfarelse.

Saaledes ogsaa, naar En vil gjøre det Gode af Frygt for Straf, hvis det ellers lader sig gjøre paa denne Maade, hvis det ikke bliver, som naar den Frygtagtige forvandler hele sit Liv til idel Sygelighed, af Frygt for at blive syg: Frygten er saa langt fra at hjælpe ham til at gjøre det Gode i Sandhed, at den fordærver ham, netop fordi Straffen er Lægemidlet. Men det veed da Enhver, endog et Barn, at Intet er saa farligt som et Lægemiddel, naar det vel er brugt — men paa den urig-

tige Maade: selv om det ikke ender med Døden; det at Sygdommen slaaer ind, er livsfarligt. Og aandeligt forstaaet er der en fordærvelig Sygdom, den: ikke at frygte hvad et Menneske skal frygte, Undseelsens Hellighed, Gud i Himlene, Pligtens Befaling, Samvittighedens Stemme, Evighedens Ansvar. For at sikkes mod eller frelles fra denne Sygdom er det et Menneske gavnligt, at han straffer sig selv, „at han slaaer sig for sit Bryst og straffer sit Hjerte;“ endnu gavnligere, at han straffes, at Straffen holder ham vaagen og ædru, hvorledes denne nu end nærmere forstaaet, vorder ham til Deel og til Gode; ja, sandeligen til Gode, dersom han lader sig straffe. Men da er der, aandeligt forstaaet, en anden Sygdom, en endnu fordærveligere: at frygte, hvad et Menneske ikke skal og ikke bør frygte. Den første Sygdom er Trods og Gjenstridighed og Selvraadighed, den anden er Feighed og Trællesind og Hyklari; og denne sidste er forfærdelig netop som Sygdommen er det, naar Lægen til sin Forstrækkelse seer, at den Syge har brugt Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Vel kunde det synes, at den, der vil det Gode af Frygt for Straf, endnu ikke kan kaldes syg, thi han vil jo det Gode. Men Straffen er dog vel ikke Sygdommen? Saa er han jo alligevel syg, og hans Sygdom netop den: at forvegle Sygdom og Lægemiddel. Det kunde synes, at Den, der vil det Gode af Frygt for Straf, ikke kan siges at have brugt Lægemidlet og altsaa heller ikke at have brugt det urigtigt, thi han vil jo det Gode, vil være sund, af Frygt for at komme til at bruge Lægemidlet. Men aandeligt forstaaet, hvor Sygdommen ikke er i det Sandse- lige, som Feberen i Blodet, og Lægemidlet ikke noget udbortes, som Draaber i en Flaske, der betyder Frykten: at bruge og at have brugt, at have indtaget Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Dette viser sig tydeligt i hiin anden Sygdoms fordærveligste og uheldbredeste Yttringer. Det er seet, at Frygt for Armod pludseligen gjorde den Dødsle karrig; men det sees aldrig, at den gjorde ham sparsommelig, og hvorfor ikke? Fordi Frykten for Lægemidlet var: at indtage det paa den urigtige Maade. Vel har

Frygt for Legemet's Svækkelse lært den Vellystige — at holde Maade i Udsvævelse (fordi Frygten var at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham kybsk; den lærte ham altsaa, istedenfor at glemme Gud i Lastens Hvirvel (sørgelige Udspreddthed!), dagligt at bespotte Gud ved Maadehold — i Udsvævelse (affhyelige Befindighed!). Og vel har Frygt for Straf gjort Synderen til en Stinhellig, der i Hykleriets væmmelige Tvefind paa Strømt elskede Gud (thi Frygten var: at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham reen af Hjerte. Dette staaer fast, at Straffen ikke er Sygdommen, men Lægemidlet. Saaledes kan det for den Vefindige være en Straf at bindes til Sygeleiet, men dersom han i Sandhed forstaaer det som Straf, da er Sygdommen, Feberen, eller hvilken Sygdom det nu ellers er, den er Lægemidlet. Derimod er al Tvefindethed, som vil det Gode kun af Frygt for Straf, tilsidst kjendelig paa, at den anseer Straffen for en Sygdom. Er Tvefindetheden end, hvad man kan have inderlig Deeltagelse med, en overspændt Betsymring, ligesom naar den Syges forstrækkede Indbildning forandrer Lægemidlets Virkning: Kjendet er der, at Straffen forvejles med Sygdommen, at den Lidende dog ikke vil i Sandhed være fri fra Sygdommen, men i Usandhed være fri for Lægemidlet.

Dog hvilken er nu Straffen, som frygtes; hvad forstaaes der nærmere ved den? Naar vi overveie dette, bliver Tvefindetheden nærmere aabenbar, fordi den een og samme Sygdoms Forskjellighed og forskjellige Farlighed er i Forhold til den forskjellige urigtige Forestilling om Straffen. Maa skee tænker Nogen ved Straffen paa, hvad der nu sjeldnere høres Tale om, paa Evighedens Straf, og det kunde synes, at Den ikke var tvefindet, der vil det Gode af Frygt for denne Straf, da han henseer Straffen til Evigheden, altsaa samstedshen, hvor det Gode har hjemme. Og dog, han vil jo ikke det Gode, han vil det kun af Frygt for Straf. Altsaa — hvis der ingen Straf var! I dette „Hvis“ lurer Tvefindetheden.

Hvis der ingen Straf var!! I dette „Hvis“ hvisler Tvesindetheden. Hvis der ingen Straf var, eller hvis der dog var et Menneſke, ſom kunde overbevise ham om, at det var en Indbildning med Evighedens Straf; eller hvis det blev Skik og Brug at tænke ſaaledes; eller hvis han kunde reise til et fremmed Land, hvor det var Skik og Brug; eller hvis feig og hykkeliſk Dvertro kunde opfinde et billigt Sone-Middel!!! See Tvesindetheden! See, den kan lige ſaa godt ſøge ſin Trøſt hos Bantro ſom hos Dvertro; og er det end ikke Tvesindetheden, der ſøger dem, ſaa er det dem, der fange efter Tvesindetheden, indtil den bliver aabenbar. Skulde Tvesindetheden betegnes kort med et enſte træffende Ord, hvilket var da bedre betegnende end dette: „hvis“, „derſom“! Thi naar Villien i et Menneſke ſaaer Raadighed ved at han vil det Gode og i Sandhed kun Gæt: da er der intet „derſom“; men Tvesindetheden ſtandses ſig beſtandigt ſelv i ſit „derſom“. Den har ikke Evighedens Fart i ſig, og det Uendeliges Fremkommelighed for ſig, den kommer ſig ſelv foran, møder ſig ſelv ſtandsende. Der ſiges, at man ved Korſets hellige Tegn kan ſtandses den onde Aand, ſaa den ikke kan komme af Stedet: ſaaledes ſtandses Tvesindetheden ſig ſelv ved ſit ſorgelige Tegn, ved ſit „derſom“. Det ſynes maaskee et Dieblif ſom var Tvesindetheden ikke til; den Tvesindede kan maaskee tale ſaaledes, at det ſkuffer: men naar et Menneſke ſkal til at handle, og der er Tvesindethed i ham, da er den der ſtrag i ſit ſtandsende „derſom“; og Timeligheden kan jo rigtignok et Menneſke udfylde med ſin Talen, men Evigheden gjør hans Handlens Væſen aabenbar. Kun for Den, der vil det Gode i Sandhed, kun for ham kan det være evigt ſandt, hvad der læres om Evighedens Straffe; Den der blot frygter dem, for ham kan det ikke ſtaa evigt faſt, thi der er intet Evigt i ham, da det Evige kun kan være i ham, hvis han vil det Gode i Sandhed. Der er kun eet Beviis for, at det Evige er til: Troen paa det; Frygten er et fallende Beviis, der beviſer, at den Frygtende ikke troer, ſom naar Djævelen troer, men ſkjælver — fordi han ikke troer. Kun Gæt kan hjælpe et Menneſke til at ville det Gode i Sandhed:

det Gode; Frygten er en svigefuld Hjælp, den kan forbittre En Lyften, gjøre Livet møjsomt og kummerligt, gjøre En gammel og udlevet; men den kan ikke hjælpe En til det Gode, da Frygten selv har en feilagtig Forestilling om det Gode — og det Gode lader sig ikke bedrage. Eller hører dette ikke ogsaa med til det Godes sande Væsen, denne Nidkjærhed paa sig selv, at det ikke vil taale nogen anden, nogen fremmed Hjælper, ikke nogen Splidagtigs Indblanding, der skulde afstedkomme Forvirringen: at, naar det Gode indtog sin Plads ved Maalet, hvor Vennen vinker, eller hvor det selv vinker ad Mennesket, at det da med Uvillie skulde maatte see og finde sig i, at der var tvende Veie, tvende Stræbende, een fordi han vilde det Gode i Sandhed og ydmygt men glad fulgte Vinket, en anden, fordi Frygten gjennede ham derhen! Skulde tvende saa Forskjellige kunne komme sammesteds hen, aandeligt forstaaet! Thi aandeligt forstaaet er Stedet ikke noget Udbortes, hvorhen ogsaa Trællen kommer mod sin Villie, naar Fogden bruger Svøben; og Veien er ikke noget Vigegyldigt, hvad enten man kjører forlænds eller baglænds; men Stedet og Veien er inden i et Menneske, da Stedet er den stræbende Aands salige Tilstand, Veien den stræbende Aands stadige Forvandling. Nei, som det Gode kun er Eet, saa vil det ogsaa være ene om at hjælpe et Menneske. Det Gode dier og ammer den Spæde, opfostrer og nærer den Unge, styrker den Eldre, bevarer den Gamle; det Gode lærer den Stræbende, hjælper ham, men dog kun som naar den kjærlige Moder lærer Barnet at gaae alene: Moderen er paa Afstand saa langt foran Barnet, at hun virkelig ikke kan holde paa Barnet, men hun breder sine Arme ud, hun eftergjør Barnets Bevægelser, blot det vakler, da er hun hurtig bøiet ligesom greb hun det — saa troer Barnet, at det ikke gaaer alene. Mere kan den kjærligste Moder ikke gjøre, dersom det dog skal være Sandhed med, at Barnet gaaer alene. Og dog gjør hun mere, thi hendes Afsyn, hendes Afsyn, ja det er vinkende som det Godes Løn og som Salighedens Opmuntring. Saa gaaer Barnet alene: med Diet fæstet paa Moderens Afsyn ikke paa Veiens

Bansfelighed, støttende sig ved de Arme, som dog ikke holde paa det, stræbende efter Tilflugten i Moderens Favn, neppe anende, at det i samme Dieblis viser, at det kan undvære den — thi nu gaaer Barnet alene. Frygten derimod er en Goldamme for Barnet: den har ingen Mælk; en blodløs Tugtemester for den Unge: den har ingen vinkende Opmuntring; en misundelig Sygdom for den Eldre: den har ingen Betsignelse; en Rædsel for den Gamle: naar det viser sig, at Udgangen af den piinlige lange Skoletid dog ikke var til Saligheden. Frygten vil ogsaa hjælpe et Menneske, den vil lære ham at gaae alene, men ikke som den kjærlige Moder; thi det er Frygten selv, der bestandigt støder Barnet omkul. Den vil hjælpe ham fremad, men ikke som den kjærlige Moders Vinken; thi det er Frygten selv, der tynger paa ham, saa han ikke kan komme af Stedet. Den vil føre ham til Maalet, og dog er det Frygten selv, der gjør ham Maalet frygteligt. Den vil hjælpe ham til det Gode, og dog vinder en saadan Lærende aldrig det Godes Yndest, han bliver ei heller nogensinde Guds Ven, thi, som Skriften lærer, ikke blot Thyve og Røvere, men ogsaa den Frygtagtige kan ikke indkomme i Himmeriges Rige — han vil det jo ikke selv, han vil jo kun af Frygt for Straf. Er han da ikke tvesindtet selv om han ikke var en Saadan, at han vilde vise sig som en ganske Anden, hvis Du saa ham i hans Drømme, naar han i Søvn har afaftet Frygtens Tvang, naar Alt er som han dog egentligen vilde det skulde være, og han er, som han dog egentligen er, og som han vaagen vilde være, hvis Frygten ikke var; thi dette siges jo fra gamle Dage, at man lærer et Menneskes Sjæl at kjende af hans Drømme.

Naar der ved Straffen tænkes paa Evighedens Straf, saa det skuffende ud, som var det da ikke Tvesindethed at ville det Gode kun af Frygt for Straf. Men dog er det Tvesindethed; selv om det var et bedre Menneske, der i Frygtens Piinlighed bevarede en vis trælsom Ustraffelighed af Frygt for Straffen: han er dog tvesindtet. Han gjør bestandigt, hvad han egentligen ikke vil, eller hvad han dog ingen Glæde har af at gjøre, thi den Glæde er jo kun den lave sandselige, og af de sandse-

lige Blæder den laveste, den, hvis kummerlige Herlighed alene bestaaer i at undgaae Noget, saa Blæden altsaa ikke er i sig selv, men kun ved en Mod sætning. Han hensesfører heller ei Straffen til Gud og til det Gode; tvertimod er i hans Forestilling det Gode Gæt, Straffen noget ganske Andet. Men saa er jo det Gode ikke Gæt, saa frembringer han ved sin Tvesindethed et spændt Forhold mellem det Gode og Straffen: han ønsker, at Straffen ikke var til, og dermed ønsker han egentligen ogsaa, at det Gode ikke var til, da han jo ellers maa have et andet Forhold til det Gode, end det gennem Straffen; nu er Straffen til, saa gjør han det Gode, af Frygt for Straffen. Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han forstaaer, at Straffen kun er til for Overtrædelsernes Skyld, han forstaaer det fromt, at Straffen er liig alt Andet, hvad der vederfares Den, som elsker Gud: en Haandsrækning. Den Tvesindede slyr Straffen som en Lidelse, en Ulykke, et Onde, og løsriver derved sig og sin Forstaaelse af Straffen og Straffen ganske fra det Gode. Denne Egenfindighed er ligesom Barnets barnagtige Forestilling, der i sin Uforstand endog sætter Splid i Faderens Væsen; thi Barnet indbilder sig, at Faderen er den Kjærlige, at Straffen derimod er Noget, som en slem Mand har opfundet, men at den kjærlige Fader selv skulde have opfundet Straffen af Kjærlighed til Barnet, vil ikke blive det tydeligt. Saaledes ogsaa med Forholdet mellem det Gode og Straffen: at det er det Gode, der af Kjærlighed til den Lærende har opfundet Straffen — og vi gaar jo Alle i Skole, kun at Livets Skole er for de Vorne, derfor er Straffen af alvorligere Art end der, hvor Børnene gaar i Skole: den er mindre haandgribelig og derfor desto alvorligere; mindre øieblikkelig og derfor desto alvorligere, mindre udbortes og derfor desto alvorligere; den følger ikke saa hurtigt Slag i Slag paa Forseelsen og derfor desto alvorligere; man er ikke sluppen, fordi det synes som blev Straffen glemt, netop derfor er den desto alvorligere, men dog ved sin Alvorlighed til det Gode i Sandhed, hvis et Menneſke vil det. Tvesindetheden vil det ikke, den vedbliver at have en blodagtig, sandſelig Fore-

stilling om Straffen, og en afmægtig Villie til det Gode. Det hænder derfor ofte en saadan Tvesindetheden, at hans Liv, jo ældre han bliver, bliver desto ringere, naar Ungdommeligheden, hvori der dog var noget Bedre end Frygt, er tabt, og naar da Frygttagtighed med Klogskaben sammensværge sig om at gjøre ham til en Træl, hvis man saa vil, — af det Gode. Saa forskjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han er den eneste Fri, fri ved det Gode; men altsaa vil Den ikke det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straf, og derfor gjør det Gode ham kun til Træl.

Dog Evighedens Straf tænker Tvesindetheden maaskee sjældnere paa, oftere forstaaes den frygtede Straf i jordisk og timelig Forstand. Hvo som kun vil det Gode af Frygt for denne Straf, ham maa det med særligt Eftertryk siges om, at han frygter, hvad et Menneſke ikke ſkal og ikke bør frygte: Penge-Tab, Anſeelses-Tab, Mistjendelse, Tilſidesættelse, Verdens Dom, Daarers Spot, Letſindighedens Latter, Hensynets feige Allynken, Dieblikkets opblæste Ubetydelighed, Dunſtens gøglende Taagebilleder; ja, ligesom hiin Tvesindede, der vilde det Gode for Lønnens Skyld, var uſtadig i alle ſine Veie, ſaaledes bliver denne Tvesindede det ogſaa, fordi han beſtandigt ſpeider efter det Uſtadige, det ideligen Forandrede, og beſtandigt frygter, hvad et Menneſke ikke ſkal frygte, frygter, hvad der har Magt til at ſaaſe, miſhandle, fordærve, ihjelſlaae Legemet, men hvad der ingen Magt har over Sjelen, hvis det ikke ſaaſer den ved Frygten. Skal et Menneſke ikke elſte Verden, ikke Diets Lyſt, ikke Kjødets Lyſt, ikke et hoffærdigt Levnet, ſkal han ikke attraae, hvad Verdens er, Penge mellem Hænderne og Anſeelse mellem Menneſkene: da ſkal han heller ei frygte, hvad Verdens er, hverken Verden eller Menneſkene, hverken Armodens eller Forfølgelsens Udelukkeſe. Gjør han dette, da er han Tvesindethedens Bytte, ſom han i Tvesindetheden er Menneſkenes Træl.

Ja, der er en Undſeelse, ſom er til det Gode, vee det Menneſke, ſom aflaster den; den er en freſſende Ledſager gjennem

Livet, vee det Menneske, som bryder med den; den er i Helliggjørelsens og den sande Friheds Tjeneste, vee det Menneske, der forarges paa den som var den en Tvang! Om et Menneske gik ene gennem Livet, hvilket efter Skriftens Ord ikke skal være godt, dersom han dog gik ledsaget af denne Undseelse: o, det skal vel blive Godt og blive Gøt! Og hvis den Gensomme snubbede, dersom dog hiin Undseelse ledsagede ham, da ville vi ikke som Prædikerer raabe Vee over den Gensomme, ikke med Prædikerer sig: vee den Gensomme, hvis han falder, hvo skal da reise ham op; thi bedre end den bedste Ven mener hiin Undseelse det med ham, bedre skal den hjælpe ham end alle Menneskers Deeltagelse, hvilken let fører til Tvesindethed — ikke til at ville Gøt. Det er vist, at i Almindelighed et Menneske, naar Andre see paa ham, handler forstandigere, viser mere Kraft, tilsyneladende mere Selvbeherkselse, end naar han troer sig ubemærket; men Spørgsmaalet er, om denne Forstandighed, denne Kraft, denne Selvbeherkselse er i Sandhed, eller om den ikke let i Tilsyneladelsens Usandhed ved Gensynets Idelighed antænder Tvesindethedens ustabige Blusken i hans Sjæl. Hver Den, som ikke undseer sig mere for sig end for alle Andre, han vil dog, hvis han bliver vanskelig stillet og meget prøvet i Livet, paa een eller anden Maade ende med at blive Menneskers Træl. Thi at undsee sig mere for Andre end for sig selv, hvad er det Andet end at undsee sig mere for at synes end for at være? Og et Menneske skal jo omvendt undsee sig mere for at være end for at synes, ellers kan han ikke ville Gøt i Sandhed, da han ved Tilsyneladelsens beilende Gensyn kun eftertragter det verglende Skin og dettes Gjenskin i Menneskenes Gunst. Den Kloge, der frygter Andres Dom og undseer sig for Andre — hvis han ikke undseer sig meest for sig selv, at, maaskee skulde det lykkes hans List at blive, eller lykkes ham at indbilde sig, at hans List var uigjennemtrængelig: og saa, hvad saa? Den, der ikke misbruger sin Magt fordi han frygter Menneskenes Dom og undseer sig for Mennesker — hvis han ikke undseer sig mest for sig selv, at maaskee skulde det lykkes ham selv, eller

en Dientjener at indbilde ham, at det lod sig gjøre saa underfundigt, at end ikke Gud kunde gennemskue det: og saa, hvad saa? Dog Talen behøver jo ikke at vente paa, hvad der vil skee, det er paa Yttringen af hans Tvesindethed, thi Talen er kun om hans Tvesindethed, og den er allerede aabenbar. Hvad enten den bliver aabenbar for Menneskene eller ikke, Tvesindetheden er der alligevel, og den Tvesindede elendig; thi lader os ikke glemme, at det Sande har Ret til at sige om Enhver, der er i Usandheden, ogsaa da, naar han selv og alle Mennesker prise ham lykkelig, at han dog er elendig, fordi det i Sandhedens Forstand ikke hjælper et Menneske, at han ikke veed af, at han er elendig, da dette kun er en Elendighed mere. Men Den, som undseer sig meest for sig selv, han bestyrkes derved i at ville Gt. Hvor underfundig List den end var, Opfinderen kan jo dog selv gennemskue den; lod den sig end skjule for alle Mennesker, hvorledes skulde dens Skjulthed kunne friste ham, da han dog ikke kan skjule den for den Medvinder, som han undseer sig mest for!

Vi sige dette ikke, som var det vor Mening, at der nogen sinde har levet noget Menneske, selv i den meest fordærvede Tid, saaledes, at der Ingen var, for hvis Dom han til sit eget Bedste turde og kunde frygte i gavnlig Undseelse, hvis Dom kunde være ham veiledende til at ville det Gode i Sandhed. Men skal denne Undseelse, for den Erværdige, i Sandhed worde den Bestedne til Gavn, da er det dog en uomgaaelig Betingelse, at han meest undseer sig for sig selv. Derfor kunde man sige med Rette, at det er et Menneske i Sandhed gavnlighst at have Undseelse for en Afdød, og hvis han har den for en Levende da at have den for ham som for en Afdød, eller hvis det synes Dig mere indbydende, m. T., vil jeg bruge et andet Udtryk, der dog betegner det Samme, om det end tillige skjønt indeholder Forklaringen, altsaa: at have Undseelse for ham som for en Forklaret. En Afdød er jo en Forklaret. Den Levende kan dog feile, kan dog forandres, kan dog overiles i et Dieblis og af et Dieblis — dersom han i Sandhed er den Erværdige, vil han

vel selv formanende paaminde Dig derom, at Du ikke ved Forholdet til ham ledes ind i den Tvesindethed, hvilken er at være et andet Menneskes Tilhænger; den Levende kan maaskee være Dig for gunstig, maaskee ogsaa for ugunstig; hvis Du omgaaes ham dagligen, skal Din Undseelse maaskee tabe noget i sin Høitidelighed, eller maaskee paadrage sig en hidsig Sygdom, saa Du kunde ønske Dig et Tryllemiddel for at bedaae den Uværdige, saa Du kunde ville liste Dig ind i hans Gunst eller dog paa enhver Maade tjene Dig op i hans Yndest, fordi hans Dom var bleven Dig det Vigtigste. Hvor megen Fare og Fristelse til Tvesind! Den svinder først, naar Du omgaaes ham som en Afød: fjerner Dig fra ham — men aldrig glemmer ham; den svinder først, naar Du er stilt fra ham som ved Døden, naar Du ikke jordisk og timelig kommer ham for nær, men kun evigt erindrer, hvad han selv vilde kalde det Bedste i sit Væsen! En Forklaret kan man ikke overtale; Gunst og Overtalelse og Overiselse tilhører Jordlivets Diebliske, den Afdøde fornemmer ikke disse Tilskyndelser, den Forklarede kan ikke forstaae dem, vil ikke forstaae dem; vil Du ikke opgive dem, da maa Du opgive ham, da maa Du, hvis Du tør det, krænke den Forklarede, bryde med ham, ja tilintetgjøre ham, thi naar han ikke er den Forklarede, er han jo slet ikke til. Den Levende kan man tale med paa en anden Maade, fordi han ogsaa i jordisk Forstand er til, og hvis Du fik ham lidt forandret (af, til Din egen Fordærvelse og til hans Forkleinselse!) Du havde ham dog ligesom endnu at holde Dig til, Du havde hans Ord, hans lydelige Bifald, og i Sammenholdet skulde det maaskee undgaas Eder begge, at der var en Forandring foregaaet. Men den Forklarede er kun til som Forklaret, ikke synlig for det jordiske Øie, ikke hørlig for det jordiske Øre, kun i Undseelsens hellig-stille Tausshed; forandres kan han ikke, ikke det Mindste, uden at det strax mærkes, og uden at Alt er tabt, og han forsvunden. Den Forklarede er kun til som Forklaret; forandres kan han ikke til noget Bedre — han er jo den Forklarede; forandres kan han ikke — han er jo en Afød: han bliver sig selv tro, den Ene og Samme, den Forklarede!

Hvor skulde da Den blive tvefindet, der ved Undseelse for ham bestyrkes i at ville det Gode! Saa kan jo rigtignok selv det redegelige Menneske alligevel overraskes af mangen Strøbelighed, ogsaa stundom komme paa en Afvei; men da har han eet Haab, at der er en Gud til, en retfærdig Styrelse, der vel ved Straffen vil vække ham og føre ham tilbage. Saa forskjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han haaber endogsaa paa Straffen; men altsaa er Den i sin Tvefindethed langt fra at ville det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straffen.

Den Tvefindede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode og Straffens frygtede Skikkelse. Censartede ere de ikke for ham, thi at den Straf, som Gud i sin Viisdom har knyttet til enhver Overtrædelse, er et Gode, negtes ikke, men den er det dog kun, naar den annammes med Taksigelse, ikke, naar den blot frygtes som et Onde. Og denne Straf har den Tvefindede mindre for Die, han tænker nærmere paa Verdens Straf; men det Gode og Verdens Straf ere ikke Censartede. Eller mon nu virkelige Verden var bleven saa fuldkommen og saa hellig, at den er ligesom Gud, at hvad den belønner er det Gode, hvad den straffer, det Slette? Mon virkelige Nogen, der fortrøster sig for Gud at have en Anskuelse af Livet, hvorefter han vil indrette sit Liv, kunde falde paa, saaledes at forgude Verden? Der høres jo rigtignok især paa de Steder, hvor Menneskene komme fæstligen sammen for at bedrage hinanden ved mange Taler, der høres jo rigtignok herlige Ord om, hvorledes Verden gaaer frem, og om vor Tid og om vort Aarhundrede; men, m. T., turde Du som Fader (og jeg er forvisset om, at Du har en ophøiet Forestilling om dette Navns Betydning, en bekhymret Forestilling om det Ansvar, hvortil det forpligter!) turde Du som Fader sige til dit Barn, idet Du sendte ham ud i Verden: „gaae Du kun trygt mit Barn, agt paa hvad Mængden bifalder, og Verden belønner, det er det Gode; men hvad den straffer er det Slette. Nu er det ikke mere som forud; at Mængdens Dom er liig Stum paa Band, meningsløs skjøndt høi-

røstet, iblinde skjøndt afgjørende, umulig at følge, fordi den vexler hurtigere end en Qvinde skifter Farve; nu er Udfaldet ikke mere tvivlsomt, det Gode seirer strax; nu kræves der intet Offer, ingen Selvfornægtelse, thi Verden vil det Gode; nu er Mængdens Dom de Vises, de Enkelte ere Daarerne; nu er Jorden Guds-Rige, det i Himlen kun en Afglands; nu er Verden den høieste Tilforladelighed, det Eneste man kan bygge paa, det Eneste man kan sværge ved." Dog Dig behøver Talen ikke at spørge, m. L., den er forud forvisset om Dit Svar; men jeg vilde spørge selv den Førgiste ved hine Tefstligheder: turde Du, hvis Du som Fader skulde tale til Dit eget Barn, turde Du sige noget Saadant? Eller dersom det var den Unge, der med hele sin oprigtige Sjæls Hengivenhed fæstede sit tillidsfulde Blik paa Dig, forvisset om, at som Du sagde det, saa maatte det være, ved helligt Løfte i Taknemlighed forpligtende sig til at følge Din Værdoms Veiledning gjennem Livet: turde Du til ham sige noget Saadant? Eller dersom Du var Vidne til den elskelige Ynglings skønne Begeistring, naar han læste og hørte om de store Mænd, der strede med tunge Skjebner og lede ondt i Verden, de Herlige hvem Verden forstød, fordi den ikke var dem værd, turde Du da, naar ingen Varmen foranledigede Dig til at tale i Vildelse, men kun Fortrolighedens Stilhed, den Elskeliges Tillid, Ynglingens Uerfarenhed forpligtede Dig til at tale Sandhed, turde Du da lægge Haanden paa Hjertet og sige: „Eligt skeer ikke mere, nu er Verden bleven oplyst og fuldkommen, nu er det, at tragte først efter Verden og dens Skikke, det Samme, som hvad det i gamle Dage var at tragte først efter Guds Rige og hans Retfærdighed." Al, efterhaanden som et Menneske bliver ældre, vænner han sig til Meget i Livet; man vænner sig blandt Andet ogsaa til at sige Meget, som man dog ikke ret tænker Noget ved, man vænner sig til med de Jævnaldrende at tale indenfor saa mange Forudsætninger, at det Simple og Ophøiede næsten gaaer en i Glemme. Stundom henkaster man et Ord, der udtrykker en jævn og stadig, mangeaarig Forbittrelse: „man veed nok hvordan Verden er"; og

til andre Tider lovpriiser man Verden indtil Forgudelse, uden at dog noget af Udsagnene gjør dybere Indtryk paa den Talende; thi det første vækker ham ikke, skrækker ham ikke op til i Frygt og Bæven dog at ville frelse sig selv, siden Verden er saa slet; og det andet styrker ikke den Talende til begejstret at ville det Gode i Tillid til Verdens Fuldkommenhed — af, man værner sig i Livet, i Banens dvaafe Omgang med Andre saa let til noget nær at opgive sig selv, medens man leger med Talemaader. Men selv den saaledes sørgeligt Forvænte, naar han med Ansvar taler formanende til et Barn, en Yngling, den unge Pige: han taler med Undseelse. Der er her et skjønt Lige for Lige: med Undseelse nærmer Ynglingen sig den Eldre, og den Eldre taler altid med Undseelse, naar han taler formanende til en Yngling. Give Gud, at Enhver, der har Leilighed til at tale formanende til den Unge, ogsaa selv vilde have nogen Gavn af Formaningens Undseelse!

Formanende, thi herpaa ligger Eftertrykket, vil den Eldre ikke fremstille et Skrækkebillede af Verden for den Unge, ingenlunde; Sligt er jo heller ei Alvor, er kun sygelig Indbildning; men formanende vil han gysse for den Tanke, ligesom at lede den Unge i Tvesindethedens Fare ved svigefuldt at fæste hans Opmærksomhed paa Verdens Straf; ved istedetfor at indprænte ham hellig Frygt og Undseelse for det Gode, at besmitte den Rene ved at lære ham Frygt for Penge-Tab, Anseelses-Tab, Misgjendelse, Tilfidesættelse, Verdens Dom, Daarers Spot, Letsindighedens Latter, Hensynets feige Allynken, Dieblikkets opblæste Ubetydelighed, Dunstens gøglende Taagebilleder. Af, ja for mange Mennesker ere disse høimodige Tanker kun altfor meget som en Forgyldning, der gaar af i Livets Tvesindethed, som gnaver og gnaver; men selv den saaledes meest Livslidte, naar han taler formanende til en Yngling, han mindes det, han tør ikke sige Andet — af Undseelse. Formanende vil selv han sige (thi det er ingen sjelden Taler, som her indføres talende, og derfor er netop det Godes Priis desto herligere, fordi det ikke behøver Veltalenhedens Bistand, fordi

det er den i Livet sørgeligst Forvænte, der taler vel at mærke formanende til en Ungling), selv han vil sige: „Frygt ikke, vær langsom til at dømme Andre, men agt paa Dig selv; hold fast ved at ville Gøt, ved at ville det Gode i Sandhed, og lad saa dette føre Dig hvorhen det nu indtil videre skal føre Dig — thi evigt fører det Dig til Seier, lad det timeligt føre Dig til Belfstand eller til Savn, til Gæ eller til Forhaanelse, til Liv eller til Død; slip blot ikke dette Ene, ved dets Haand gaaer Du tryk selv i Fare, selv i Livsfare gaaer Du tryk, som Barnet ved Moderens Haand, ja tryggere, thi Barnet kjender end ikke Faren.“ Formanende vilde han altsaa advare mod Frygt for Verdens Straf, hvilken er Tvefindethed.

Der tales stundom om, „at lide Straf, naar man gjør det Gode“, hvorledes er dog dette muligt, fra hvem skulde denne Straf komme? Fra Gud dog vel ikke! Altsaa fra Verden — naar denne i sin Wiisdom tager feil, belønner det Glette og straffer det Gode. Og dog nei, det er ikke som Ordet siger det, Ordet mener det ikke som det siger, det er uegentligen talt. Thi det larmer jo rigtignok stort og forfærdeligt det Ord: Verden; og dog maa den lystre samme Lov som det ringeste og usleste Menneſke. Men om Verden end samlede al sin Magt, der er Gøt, den ikke formaacr, den formaaer ikke at straffe — en Uſkyldig, saa lidet som den kan dræbe en Død. Ja viſt har Verden Magt, kan gjøre den Levende mangt et Bryderie, kan gjøre ham hans Liv ſuurt og møisomt, den kan berøve ham Livet, men den kan ikke straffe en Uſkyldig. Forunderligt, her er en Grændſe, en Grændſe, den er uſynlig ſom en Linie, den er ſandſeligen let til at overſee, men den har Evighedens Kræfter til at holde igjen med! Det undgaaer maafkee Verden, hvis Opmærkſomhed er henvendt paa det Store — og Grændſen er en ringe, er, indtil videre, en ſtilfærdig Ubethdelighed; men dog er den der. Maafkee er den ganſke ſkjult for Verdens Dine, thi ogſaa Dette kan høre med til den Uſkyldiges Lidelſe, at Verdens Uret ſaaer Udſeende af Straf — i Verdens Dine; men Grændſen er der alligevel, alligevel den Stærkeſte. Og om

al Verden rasede i Oprør, og om Alt forvirredest: Grændsen er der alligevel, og paa den ene Side af den hos den Ustyldige: Retten; og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at straffe en Ustyldig. Selv naar Verden vil udrydde ham og skaffe ham af Veien, Grændsen kan den ikke skaffe af Veien, skjøndt den er usynlig — maaskee er det derfor; selv i hans offrende Døds Dieblis er Grændsen der: da strammer den sig med Evighedens Kraft, da kløster den sig med Evighedens svælgende Dyb! Grændsen er der, og paa den ene Side hos den Ustyldige: Retten, og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at straffe en Ustyldig. — Den Gode, han er stærk, stærkere end hele Verden, naar han i Sandhed staaer paa den anden Side af Grændsen indenfor Evighedens Befæstning, han er stærkest, naar han synes at ligge under. Men den afmægtige Tvesindede har flyttet Grændsestjeldet, fordi han kun vil det Gode af Frygt for Verdens Straf; dersom Verden virkeligen ikke er Guldkommenhedens Land, da har han ved sin Tvesindethed givet sig i Middelmaadighedens Vold, eller forskrevet sig til det Onde.

3) Fremdeles maa der siges, at Den, der i Selvraadighed vil det Gode, vil dets Seier, han vil ikke Gæt, han er tvesindet.

Dersom et Menneske blot vil det Gode, for at han kan feire, da vil han det Gode for Lønnens Skyld, og hans Tvesindethed er aabenbar, som Talen i det Foregaaende søgte at gjøre den; han vil nemlig ikke tjene det Gode, men have Fordeel af det, betragte det som en Vinding. Naar derimod et Menneske vil, det Gode skal feire, naar han ikke vil kalde Stridens Udgang Seier, hvis han feirer, men kun naar det Gode feirer: hvorledes kan han da kaldes og være tvesindet? Ja, er han tvesindet (thi Grændse-Afgjørelsen mellem den Rene og den Tvesindede er her af en egen Banfælgelighed), da er hans Tvesindethed mere underfundig og skjult, formasteligere end hiin aabenbare og aabenbart verdslige, den er en kraftig Skuffelse, som synes at komme nærmest til Hjertets Keenhed, der vil det Gode i

Sandhed, om den dog er fjernest, som det høie Sted fra det dybe Fald, som den himmelfstormende Stoltthed fra Ydmyghedens Bolig i det Lave, som Tilnærmelsens anmassende Lighed, naar den er vundet ved at forfalste en evig væsentlig Adskillelse. Han vil ikke det Gode for Lønnens Skyld, han vil, at det Gode skal feire, men han vil, at det skal feire ved ham, at han skal være Medskabet, han den Udvalgte. Han vil ikke lønnes af Verden, som han foragter, ikke af Menneſkene, som han seer ned paa, og dog vil han ikke være en unyttig Tjener: en hovmodig Bevidsthed er Lønnen, han fordrer, og i denne Fordring er hans voldsomme Tvefindethed, ja voldsomme, thi hvad er det Andet han vil, end at tage det Gode med Vold, og med Vold at paatrænge det Gode sig selv og sin Tjeneste! Og om han end ikke forskyldte denne sidste Formastelighed, naar han dog paa nogen Maade ikke vil som det Gode vil, ikke vil det Godes Seier som det Gode vil den: saa er han tvefindet, om han end veed at skjule det for Menneſkene, om han end vil skjule det for sig selv, om end Sprogets sande Udtryk et Dieblik synes at skjule derover ved at kalde hans Sindstilstand Selvraadighed, Egenraadighed, thi synes den vel, især naar den er stærk nok til at bove det Yderste, synes den vel Tvefindethed? Nei den synes ikke Tvefindethed, men den er det.

For denne Tvefindede er da det Gode Gæt, dets Seier noget Andet, eller vel endog dets Seier ved ham noget Andet. Nu er det vel saa, at evigt har det Gode altid seiret, men i Tiden er det anderledes; i Tiden bruger det lang Tid, Seiren er langsom, dens Uvisshed et langsomt Længdemaal, mange, mange Gange gik den tro Tjeners Liv hen, og det var ved Udgangen, som havde han Intet udrettet for det Gode. Og dog var han den tro Tjener, der vilde det Gode i Sandhed, og han var ogsaa elsket af det Gode, der har Lydighed kjærere end Bædderens Jødme. „Alf, hvorfor blev Tiden til; dersom det Gode evigt altid har seiret, hvorfor skal det da slæbe sig langsomt frem gennem Tidens Længde eller næsten omkomme i Tidens Langsomhed, hvorfor skal det møjsomt stride sig gennem hvad der

gjør Tiden længst, gennem Uvisshed! Hvorfor skulle de Enkelte, som i Sandhed ville det Gode, være saa adspalttede, saa adskilte, at de neppe kunne raabe til hinanden, neppe øine hinanden; hvorfor skal Tiden hvile som en Thngde paa dem, hvorfor skal Adskillelsen lægge Sinkelse imellem dem, naar det er saa hurtigt gjort i Evigheden; hvorfor blev en u dødelig Aand sat i Verden og Tiden, ligesom naar Fisken drages op af Vandet og henkastes paa Strandbredden?" Hvo som spørgende taler saaledes (og selv om han sukker saaledes, Yttringen bliver den samme), han vogte paa sig selv, thi han veed neppe, af hvilken Aand han taler. Ak, Menneskene forvegle ofte nok Utaalmodighed med den ydmyge Indige Begeistring; den Utaalmodige selv er kun altfor tilbøielig til denne Forvegling. Naar et Menneske aarle og silde er paa færde „for det Godes Skyld“, støier og larmer, er idel Uro, kaster sig i Tiden, ligesom den Syge paa Leiets, kaster alle Hensyn af sig som den Syge Klæderne, foragter Verdens Løn, gjør Plads mellem Menneskene: da mene Mange, hvad han selv indbilder sig, at han er begejstret. Og dog er han Intet mindre, da han er tvesindet, og Tvesindethed ligner ikke mere Begeistring end Hvirvelen ligner den staaende Vinds Stadighed. Saaledes er jo al Utaalmodighed, den er en Art Arrigskab; allerede i Barnet er dens Grund, at Barnet ikke vil give sig Tid; hos hiin Tvesindede fremkommer den derved, at Timeligheden og Evigheden ikke kan fordrages i det samme Menneske. Han kan, han vil ikke forstaae det Godes Langsomhed, at den i Barmhjertighed er Langmod, at den i Kjærlighed til de Frie ikke vil bruge Magt, at den i Viisdom mod de Stræbelige skæer ethvert Bedrag; han kan, han vil ikke ydmygt forstaae, at det Gode kan undvære ham. Tvesindet er han, han der med sin Begeistring synes at kunne blive en Apostel, men ogsaa kan blive en Judas, som forrædersk vil fremskynde det Godes Seier. Forarget er han, han der ved sin Begeistring synes at elske det Gode saa høit, han er forarget paa dets Ringhed, naar det er iflædt Tidens Langsomhed. Hengiven er han ikke det Gode i unyttig Tjeneste, han bruser kun; og Den, der bruser,

han elsker Diebliffet, og Den, der elsker Diebliffet, han frygter Tiden, han frygter, at Tidens Længde skal gjøre hans Tvesindethed aabenbar; og han forfalster Evigheden, thi ellers maatte jo Evigheden endnu bedre gjøre den aabenbar. En Falskner er han, for ham er Evigheden Synskredsens stussende Sandhedsbedrag, for ham er Evigheden Timelighedens blaanende Grændse, for ham er Evigheden Diebliffets blændende Vøglespil.

En saadan Tvesindet er maaſkee vanskeligere at kjende i Verden, fordi hans Tvesindethed ikke er aabenbar indenfor Verden, ingen Angiver og ingen Medvidder har i Verdens Løn og Straf, da han har overvundet Verden, om end ved et høiere Bedrag, da hans Tvesindethed først er kjendelig paa Grændsen, hvor Timelighed og Evighed berøre hinanden, kjendelig der og altid kjendt af den Alvidende. Han vil ikke nøies med den salige Forvisning, der trøster over al Naade: at evigt har det Gode altid seiret, den salige Forvisning, der er en Siendomsſikkerhed over al Forstand, den salige Forvisning, som den unyttige Tjener kan have hos sig i ethvert Dieblif, selv naar Tiden er længst og han synes at udrette mindst, den salige Forvisning, som giver den unyttige Tjener Frimodighed til at tale stoltere end hiint kongelige Ord: Alt er tabt uden Gren, naar han ogsaa tabte Gren men siger: der er Intet tabt, men Alt er vundet. Men kjendelig bliver denne Tvesindede ikke saa let i Verden; thi det er ikke for Lønnens Skyld han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Higen eller i sin Fortvivlelse; det er ikke af Frygt for Straf han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Feighed for at undgaae den eller i sin Fortvivlelse, naar han dog ikke undgik den; nei, han vil offre Alt, han frygter Intet, kun vil han ikke offre sig selv i daglig Selvfornægtelse — dette frygter han.

Den Tvesindede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode, og det Gode i dets Seiren eller endog i dets Seiren ved ham. Det sidste er Formastelighed, men selv de tvende første Syn ere ikke ganske det Samme. I Evigheden ere de det, men ikke i Tiden. Og de maae stilles ad, saa vil det Gode;

det Gode isører sig Tidens Langsomhed som en ringe Klædning, og han maa i Forhold til denne Omklædning klædes i den unyttige Tjeners ringe Skikkelse. Med sit sandfelige Die maa han ikke faae det Gode at see i Seiren, kun med Troens Die kan han eftertragte dets evige Seier. Deri hans Tvesindethed, thi som der er en Tvesindethed, der adskiller i det Godes Væsen, hvad det selv for evigt har forenet; saa er hans Tvesindethed den, der forener, hvad det Gode i Tiden har adskilt. Den ene Tvesindede glemmer det Evige og tager derved Tiden forsængelig, den anden tager Evigheden forsængeligt.

4) Endeligen skulde Taleren, inden den slipper Tvesindetheden for ligesom at vende Reenheten ud, minde om den mangfoldige Tvesindethed, om Svaghedens Tvesindethed, som den er i det virkelige Livs Daglighed, eller om, at Den, der kun vil det Gode til en vis Grad, at han er tvesindet.

I Grunden er dette Udtrykket for al Tvesindethed i Forhold til det Gode, at den kun vil det til en vis Grad; men hvad der blev udviklet i det Foregaaende, hvad der maaskee kunde kaldes Tvesindethedens falske Omsætninger i det Store, det havde dog et vist Skin af Enhed og Enighed med sig selv, forsaavidt det var et Enkelt, der forfulgtes i Gensidighed, medens Gensidigheden, hvor underligt dette end synes, netop var Tvesindetheden i den Gensidige. Det daglige Livs Omsætninger derimod ere ikke i det Store; i det daglige Liv er det allerede sjældnere, blot at see En, der vil noget Forkæert med en vis Overeensstemmelse og Anstrængelse; i det daglige Liv gjøres Omsætningerne i det Mindre, hvorved Tvesindetheden bliver mangfoldigere sammensat i den Enkelte: som en Kjøbmand, der kun handler med een Vare, er et sjældnere Syn, saaledes ogsaa den Tvesindethed, der har en vis uægte Enhed; som derimod almindeligviis en Kjøbmand handler med forskjellige Varer, saaledes er Tvesindetheden, almindeligviis, den mangfoldige. Afveien bliver derfor mindre kjendelig som denne bestemte, nei Afveiene krydse sig — og den rette Vej paa de forskjelligste

Maader, og paa den forskjelligste Maade er den Enkelte i denne Krydsen, hans Liv vel bestemmeligt som Tvesindethed, men ikke let nærmere at bestemme, fordi han end ikke indenfor Tvesindetheden er i Overeensstemmelse med sig selv i noget Bestemt, men i Ubestemmelighed omtumlet af enhver Lustning; fordi han lærer og lærer, og dog aldrig kommer til Sandhedens Erkendelse, eller kommer den nærmere, da han snarere kommer længere og længere bort, jo mere han lærer af denne forvirrede og forvirrende Underviisning. Fremfor den tidligere Tvesindethed har denne det Gode ved sig, at den dog svagt vil det Gode, at den ikke har hiin tidligerees Haardnakethed, men Svagheden er maaskee stundom lige saa uheldbredelig.

Denne Tvesindethed er vanskelig at tale om, da den ligner baade det Ene og det Andet, og da den idelig vexler i Omskiftelse — saa hurtigt, at den kan have forandret sig flere Gange, medens Talen neppe er færdig med at beskrive een Ytring. Broget spiller den ikke blot i alle mulige Farver, men der er end ikke nogen Lov for dette Farvespil, som blander Farverne og Farveforholdene i ny og ny Forvirring: saa der er idel Ryt under Solen — og dog bestandigt den gamle Tvesindethed. Ja, hvad der gjør den endnu vanskeligere at tale om, er, at den i det daglige Liv, hvor den ret hører hjemme, indenfor Bestemmelsen Tvesindethed omgaaes sammenlignelsesviis med sig selv, saa den ene Tvesindede ved at være lidt mindre tvesindet end den anden gjør Fordring paa Udmærkelse, uagtet hans Grad-Forskjel er indenfor den væsentlige Righed, hvorved det tilsidst synes som var hiin sande evige Fordring, der kræver Hjertets Reenhed ved at ville Gøt, som var den affskaffet, fjernet fra Regjeringen, sat i Afstedens Vero paa en saadan Afstand fra det daglige Liv, at der slet ikke kunde være Tale om den. Thi i den brogede, bølgende Folkemængde, i Verdens Larm fra Dag til Dag og fra Aar til Aar tages det ikke saa nøie med, om En ganske vil det Gode, naar han blot har Indflydelse og Magt, sidder i en stor Bedrift, er Noget for sig og Andre: „hvilken frygtagtig og kummerlig Smaalighed, tænker man, at tage det saa nøie“;

man mener end ikke, at det er noget Formasteligt man siger, nei man hentaster den fløgtige Bemærkning i Forbigaaende og iler videre, medens Bemærkningen ogsaa iler videre fra Mund til Mund i den brogede, bølgende Folkemængde. Og i det travle Liv, i Handel og Vandel fra Morgen til Aften, gaaer det ikke saa nøie til med, om En ganske vil det Gode; naar han kun er om sig, for ikke at sige Dyb, i sin Næringsvei, naar han sparer og samler, naar han blot har et godt Rygte og tilfældigviis undgaaer Bagvaskelse (thi om han virkelig er Skyldig eller ikke, er det mindre vigtige, hvad hverken han eller Verden har Tid til at efterforske, Bagvaskelsen er blot det Farlige som en Standsning for hans Virksomhed): „hvortil da et saadant Sinkerie midt i Travlheden!“ Og i Verden er der altid travlt. Ja, det er ganske sandt, saaledes seer det ud i Verden, saaledes synes det i Verden, saaledes maa det synes indenfor Timelighedens stussende Synskreds; men i Evigheden skal det gjøre en uhyre Forskjel, om En var nøieregnende eller ikke. Og dog er Evigheden jo ikke som en ny Verden, saa Den, der havde levet i Tiden paa Tidens og Travlhedens Viis, naar han lykkelig og vel var ankommen i Evigheden, nu kunde forsøge sin Lykke i at antage Evighedens Skik og Brug. Al, Tiden og Travlheden troer, at Evigheden er saa langt borte; og dog har aldrig nogenfinde i Skuespillet den Kunstforstandige haft saaledes Alt i Beredskab til Skuepladsens og de Spillendes Forvandling, som Evigheden i Forhold til Tiden har Alt i Beredskab, Alt — indtil det Mindste, indtil det overflødige Ord, der er talet; har Alt i Beredskab i ethvert Dieblis — skjøndt den tøver.

O, at da Talen, langtfra at sinke Nogen, som vil det Gode i Sandhed, eller at kalde Nogen fra gavnlig Virksomhed, dog maatte standse en Travl; thi denne Travlhed er jo som en Fortryllelse, og sørgeligt er det at bemærke, hvorledes dens Magt voxer med den stigende Summen, hvorledes Fortryllelsen griber om sig, hvorledes den fanger efter det tidligere Bytte, saa neppe Barndommen eller Ungdommen undes den Stilhed, den Fjernhed, hvori det Evige voxer en guddommelig Vægt.

Og gjør end Travlheden i Hast en Indrømmelse, mener selv dens flygtige Wiisdom at indsee det Gavnlige i, at der ogsaa er en travl Mand med som engang imellem i Hast forkynder hiin høiere Betragtning af Livet om at ville det Gode i Sandhed: af, er dette dog det rette Forhold, at hvad Alle, hver især, skulde gjøre, det fritages noget nær Alle mere eller mindre for, men da faaer, for en Fuldstændigheds Skyld, En i Travlheden den Op-
gave, at forkynde hiin høiere Fordring, hiin høiere Fordring, der hvis den blot paa nogen Maade skulde tilfredsstilles, om end i Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, vilde kræve ethvert Menneskes samlede Sind, hans stadige Tilid, hans bedste Kræfter!

Altsaa i Travlheden er Tvesindetheden; som Gjenlyden boer i Skoven, som Stilheden boer i Ørkenen, saaledes boer Tvesindetheden i Travlheden. Thi at Den, der vil det Gode kun til en vis Grad, at han er tvesindet, at han har et adspredt Sind, et deelt Hjerte, behøver neppe at forklares; men Grunden kan vel behøve at forklares og udvikles: at der i Travlheden hverken er Tid eller Ro til at vinde den Gjen-
nemsigthighed, som er fornøden for at forstaae sig selv i at ville Gøt, eller blot for foreløbigt at forstaae sig selv i sin Uklarhed. Nei, Travlheden, hvori man bestandigt gaaer videre og videre, og Larmen, hvori det Sande bestandig gaaer mere og mere i Glemme, og Forholdenes Mængde, Tilskyndelsernes og For-
hindringernes, gjør det bestandigt umuligere for En at vinde noget dybere Kjendskab til sig selv. Det er Sandhed, at et Speil har den Egenskab, at man i det kan see sit Billede; men saa maa man staae stille. Gler man hastigt forbi, da faaer man Intet at see; gaaer man maaskee med et Speil hos sig, som man ikke fremtager: hvorledes skulde man da faae sig selv at see? Saa-
ledes iler den Travle fremad med Muligheden af at forstaae sig selv hos sig; men den Travle bliver ved at løbe, og det kommer aldrig til Forstaaelsen, ja det gaaer ham vel snarere mere og mere i Glemme, at han har Muligheden hos sig. Og dog tør man neppe sige det til den Travle, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til en Mang-

foldighed af Undskyldninger, ved hvis Brug det Sidste bliver værre end det Første, Undskyldninger, hvis Wiisdom omtrent er den samme, som naar den Seilende troer, at det er Habet, ikke Skibet, der bevæger sig. Man tør neppe sige det til ham, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til med Digesindede „at afrive det Latterliges umodne Frugt af deres Wiisdom“, for at bespotte den Talende som et udueligt Menneske i Livet, som et Menneske, den Trælle i sin Kløgt overseer — fra Undskyldningernes ophængte Synspunkt. Den Trælle har jo ogsaa overalt Medhold imod ham, overalt i den mangfoldige Trællheds stigende Summen, og i Undskyldningernes myldrende Mængde. Thi ligesom en giftig Nælde over Markerne, som Græshoppernes Mængde over Ægypten: saaledes er Undskyldningerne og deres Mængde en Landeplage, der afæder det Eviges Spire, en fordærvelig Smitte blandt Menneskene — med hver Gen, der angribes, bliver der bestandig een Undskyldning mere til for den Næste. Og medens det ellers ikke kan undgaae Nogen, at en Sygdom bliver farligere og farligere, mere og mere ondartet, jo mere den griber om sig: saa er det med Undskyldningerne omvendt, Sygdommen synes at blive mildere og mildere, Tilstanden bliver behageligere og behageligere, jo Flere der angribes. Og naar vi saa Alle blive enige om, at dette Undskyldningernes — kummerlige, forkrøblede Velbefindende, at det er det Høieste: saa er der jo Ingen der siger Andet. Var der da en Enkelt, som ikke kunde bekvemme sig at give efter, gjorde han end mangen Undskyldning kraftig Modstand; af, Enden er der ikke endda, der er bestandigt een Undskyldning tilbage, den ligger ved hans Dør og begierer efter ham: „hvad det kan hjælpe som enkelt Menneske at ville stride imod“. Det er altsaa atter med Undskyldningerne endnu værre end med en giftig Sygdom, thi af den dør dog Ingen fordi de Andre ere døde af den.

Saa har da den Tvesindede maaskee en Følelse for det Gode, en levende Følelse; naar Nogen vil tale om det Gode, især paa Digterviis, da er han hurtig bevæget, let tilskyndet til

at henfsmelte i Rørelse. Dersom Verden gaaer ham lidt imod, og da Nogen vil tale til ham om, at Gud er Kjærlighed, at hans Kjærlighed overgaaer al Forstand, omfatter i sit Forsyn selv Spurven, som ikke falder til Jorden uden hans Villie; vilde Nogen tale derom, især paa Digterviis: da er han greben, han griber efter Troen som efter et Duffe, og med Troen griber han efter den ønskede Hjælp. Han har da i Ønskets Tro en Følelse for det Gode. Men maastec tøver Hjælpen; istedenfor den kommer der en Lidende til ham, som han kan hjælpe. Men denne Lidende finder ham utaalmodig, frastødende, denne Lidende maa nøies med den Undskyldning: „at han nu ikke er oplagt eller stemt til at bekymre sig om Andres Lidelser, da han selv har Gjenbordighed“. Og dog mener han, at have Troen, Troen paa, at der er et kjærligt Forsyn til, som hjælper den Lidende, et Forsyn, som ogsaa bruger Mennesker til sine Redskaber. — Muligen kommer nu den ønskede Hjælp, han er atter hurtigt opblussende i Taknemlighed, smægtende i en blødagtig Forestilling om det kjærlige Forsyns Godhed; nu, mener han, har han ret grebet Troen, nu har den i ham seiret over enhver Tvivl og enhver Indvending: at, og hiin anden Lidende er reent gaaet ham i Glemme. Hvad er denne Tilstand Andet end Tvefindethed! Thi dersom der overhovedet skal være Tale om Indvendinger mod Troen, om Begivenheder og Tildragelser, der ligesom synes at gjøre Indsigelse mod den og mod det kjærlige Forsyns Omjorg: da er hiin anden Lidende, som ikke blev hjulpen, som endog af Den, der kunde hjælpe, blev frastødende afviist med den Undskyldning, at han tilfældigviis ikke var oplagt, hiin anden Lidende er jo den kraftigere Indvending. Men dette undgaaer reent den Tvefindede, at han i det Dieblif, han mener, at Troen har seiret i ham, at han da netop handlende modbeviser denne Overbeviisning. Eller er dette ikke Tvefindethed, at mene at have en Overbeviisning, som man selv handlende modbeviser? Er dette ikke i Sandhed det eneste Beviis for, at man har en Overbeviisning, at Ens eget Liv handlende udtrykker den? Er det ikke den eneste Sikkerhed for, at Ens saakaldte Over-

beviisning ikke forandres alle Dieblikke i Forhold til det Forskjellige, der hænder En selv, som øiebliffeligt forandrer En og forandrer En Alt, saa man idag har Troen, og imorgen har tabt den, og faaer den igjen iovermorgen, indtil der hænder noget ganske usædvanligt, saa man næstendeels ganske taber den, formenende, at man har haft den! — Sæt der var tvende Mennesker; en Tvesindet, som meente at have erhvervet Troen paa det kjærlige Forsyn, fordi han selv havde oplevet at være bleven hjulpen, om han dog urørt havde afviist en Vidende, hvem han kunde hjælpe; og et andet Menneske, hvis Liv ved opoffrende Kjærlighed var et Redskab i Forsynets Haand, saa han hjalp mange Vidende, medens den Hjælp, han selv havde ønsket, blev ham negtet fra Aar til Aar: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbevist om, at der er et kjærligt Forsyn, som antager sig de Vidende? Er det ikke en skjøn og en overbevisende Slutning: skulde Den, der plantede Dret ikke høre; men er den ombendte Slutning ikke ligeledes skjøn og overbevisende: skulde Den, hvis Liv er opoffrende Kjærlighed, skulde han ikke troe, at Gud er Kjærlighed? Dog i Travlheden er der hverken Tid eller Ro til den stille Gjennemsigtighed, som lærer Vigelighed, som lærer, at ville drage i lige Aag med andre Mennesker, den ædle Genfoldighed, som er i inderlig Forstaaelse med ethvert Menneske; der er hverken Tid eller Ro til at vinde en Overbeviisning. Derfor bliver selv Tro og Haab og Kjærlighed, og det at ville det Gode, i Travlheden kun løse Ord og Tvesindethed; eller er det ikke Tvesindethed at leve uden en Overbeviisning, eller rettere at leve i den idelig og idelig væglende Indbildning, at man har og man ikke har en Overbeviisning!

Saaledes bedrager Følelsen den Travle i Tvesindethed. Maaskee havde han efter en opblussende Angers Sonderknuselse, naar denne aflader i Mathed, en Overbeviisning, som han meente det, om, at der er en Barmhjertighed, der tilgiver Synder; men selv negtede han strængt Den Tilgivelse, der var ham Noget skyldig. Han havde altsaa, som han meente det, troende en Overbeviisning om, at der er en saadan Barmhjertighed til,

og handlende negtede han, at den er til; handlende gjorde han Sit for at bevise, at den ikke er til. Sæt der var tvende Mennesker; hiin Tvesindede, og da et andet Menneske, som hellere end gjerne vilde tilgive sin Skyldner, naar han blot selv maatte finde Barmhertighed: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbevist om, at der er en saadan Barmhertighed til? Den Sidste havde dog det Beviis for, at den er til, at han selv øver den; den Første har slet intet Beviis for sig, og kun mod sig det Modbeviis han selv fører. — Eller den Tvesindede havde maaskee en Følelse for Ret og Uret; den blussede stærkt i ham, især hvis Nogen paa Digterviis vilde skildre de midkjære Mænd, der i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse hævdede Ret og Retfærdighed. Bederfores der ham da selv nogen Uret, da var det ham, som maatte der stee Tegn i Himlen og paa Jorden, som kunde Verdens-Ordenen, ligesaa lidt som han, søve for dette var gjort godt igjen; og det var ikke Selvkjærlighed, der hidfede ham, men det var Følelsen for Retfærdighed — saa meente han. Og naar han da fik sin Ret, hvor megen Uret den end havde kostet mod Den og Den: da prisede han atter Verdens Fuldkommenhed. Følelsen havde vel henrevet ham, men ogsaa rebet ham hen, saa han havde glemt det Vigtigste: i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse at hævde Ret og Retfærdighed. Thi hvo af disse Tvende er vel i Sandhed overbevist om, at der er Retfærdighed til i Verden: Den, der lider Uret for at gjøre Ret; eller Den, der gjør Uret for at faae sin Ret.

Den umiddelbare Følelse er vel det Første, er Livskraften, i den er Livet, som det jo er sagt, at fra Hjertet udgaaer Livet; men da maa denne Følelse „bevares“, saaledes forstaaet, som naar det siges: „bevar Dit Hjerte, thi fra det udgaaer Livet“, den maa renses fra det Selviske, bevares fra det Selviske, den maa ikke overlades til sig selv, tvertimod maa jo altid det, der skal bevares, betros i en Høieres Vold, som bevarer det, — saaledes beder endog den kjærlige Moder Gud at bevare hendes Barn. I den umiddelbare Følelse forstaaer det ene Menneske aldrig det andet. Saa snart Noget hænder ham selv, forstaaer

han Alt anderledes. Naar han selv lider, forstaaer han ikke en Andens Lidelse, og naar han selv er lykkelig forstaaer han den heller ikke. Selvfølgelig forstaaer den umiddelbare Følelse Alt om sig selv, og er derfor i Tvesindethedens Splid med alle Andre, thi kun i Oprigtighedens vel forstaaede Ligelighed kan der være Eenhed; og i selvskortsynethed forandres hans Overbeviisning bestandigt, eller det er et Tilfælde, at den ikke forandres, da dette har sin Grund i, at hans Liv tilfældigviis ikke berøres af nogen Forandring. Men en saadan Overbeviisningens Fasthed er en Indbildning i den Forkjælede, thi ikke da er en Overbeviisning fast, naar Alt ligesom paatvinger En den og fæstner den, men dens Fasthed viser sig i Alts Omstiftelse. Dog undgaaer vel sjældent et Menneskes Liv alle Forandringer; og i Forandringerne er den umiddelbare Følelses Overbeviisning en Indbildning, det øieblikkelige Indtryk oppustes kun til en Betragtning af hele Livet.

Saa havde den Tvesindede maaskee en Erkjendelse af det Gode; det stod i Betragtningens Dieblis saa tydeligt for ham, saa klart, at det Gode dog i Sandhed har alle Fordele paa sin Side, at det i Sandhed er Vinding baade for dette Liv og for det kommende; ja, det var ham om Hjertet, som maatte han kunne overbevise hele Verden derom. Maaskee fordreides dette dog ikke af ham, at han saaledes skulde gaae ud med sin bundne Overbeviisning for at overbevise Andre; men Prøvelsen udeblev derimod ikke, der skulde forsøge hans — bundne Overbeviisning. Al, Betragtning og Betragtningens Dieblis skjuler trods al sin Klarhed let over en Skuffelse, fordi dens Dieblis har Noget tilfælles med den forfalskede Evighed. Der er en Forkortning, som er nødvendig for at Betragtningen kan komme istand, den maa forkorte Tiden meget, ja den maa egentligen kalde Sindet og Tanken bort fra Tiden for at fuldende sig selv i en forfalsket evig Afrundethed. Det er hermed ligesom naar Kunstneren tegner et Land; Tegningen kan jo ikke blive saa stor som Landet, den bliver uendeligt mindre, men desto lettere bliver det ogsaa for Betragteren at overskue hiint Lands Om-

rids. Og dog vil det vel hælde Betragteren, naar han pludseligen blev henfat i hiint Lands Virkelighed, hvor det har hele sin Gyldighed med de mange, mange Mile, at han da slet ikke kan kjende Landet igjen, eller faae noget Syn af det, eller som Reisende hjælpe sig til Rette i det. Saaledes vil det ogsaa gaae den Tvesindede. Hans Erkjendelse har dog været et Sandhedsbedrag; hvad der ligesom lufttæt var presset sammen i Betragtningens Tuldendthed, det skal nu trækkes ud i hele sin Længde, det er nu ikke mere en Afrundethed, men er i Bevægelse. Thi Livet er som en Digter og saaledes forskjellig fra Betragteren, der altid slutter af: Digteren river os midt ind i det. Nu staaer den Tvesindede der med Betragtningens Tegning; Tiden, som var udeladt i Betragtningen, begynder at gjøre sin Ret gjeldende. Og det forstaaer sig, den Ret har Tiden i al Evighed ikke, at negte, at det Gode jo har alle Fordele paa sin Side, men den har Tilladelse til at trække Tiden ud, og derved at gjøre den i Betragtningen tilshneladende saa ligefremme Forstaaelse noget vanskeligere, saa Forstaaelsen just ikke saaledes bliver mindre ligefrem, at den blev krum og skjæv, men vel saaledes, at den bliver mindre ligefrem — at løbe til. Istedenfor nu at holde Betragtningen hos sig og holde sig til Betragtningen, for da med den, ligefrem, men Skridt for Skridt, at gennemtrænge Tiden, lader den Tvesindede Tiden skille ham fra Betragtningen. Er dette ikke Tvesindethed: at være i Tiden uden nogen Betragtning, uden nogen bestemt Tanke, eller rettere at være i Tiden idelig og idelig skuffet ved at have eller have haft en Betragtning! Betragtningens Dieblif havde han letfindig misforstaaet som Alvor, og da saa Alvoren kom, da fastede han Betragtningen fra sig, og misforstod Betragtningens Dieblif som et Bedrag, indtil han atter blev alvorlig i et Betragtningens Dieblif. — Eller den Tvesindede tilstod maaskee sig selv, at han havde gjort Uret, havde handlet ilde, var kommen paa en Afvei; men da blev det ham i Overveielsen saa indlysende, saa tiltalende, at det dog er saaledes, at Straffen er som Lægemidlet, ja aldrig, syntes det ham, havde nogen Læge saaledes gjort

Lægemidlet tækkeligt, som denne Overveielse ligesom indhyndede Straffen. Men naar saa Straffen kom, og den, hvad jo ogsaa Lægen veed, et Dieblit gjorde Tilstanden værre for ret at trænge helbredende ind: da blev han utaalmodig. Han havde i Overveielſen tænkt fig helbredet, tænkt, hvor godt det var, naar det var overſtaaet — naar det var overſtaaet. Saaledes har altid den Døvne en uforholdsmæssig Inderbildningskraft, han tænker ſtrag, hvordan han ſaa vil indrette fig, og hvor godt han ſaa ſkal have det, naar først Det og Det er gjort: han tænker mindre paa, at det er Det og Det han ſkal gjøre. Og i Overveielſen ſeer dette jo meget indbydende ud; men naar han ſkal tiltræde Veien (thi Overveielſen, den er ude over Veien), ſaa forandres Alt. Iſtedenfor nu at beholde Overveielſen og Overſlaget hos fig, og holde fig den eſterrettelig, kaſter han Overveielſen fra fig. Ietſindigt har han taget Overveielſen forſængeligt, ſom var den Helbredelſen ved Lægemidlet; og da Helbredelſen ſkal begynde, miſforſtaaer han Overveielſen ietſindigt ſom et Bedrag. Er dette ikke Iveſindethed: at være ſyg, at give fig under Lægens Behandling, og ſaa ikke ville troe Lægen, men vilkaarligt afbryde! Er dette ikke Iveſindethed, naar den Syge maafkee er gaaet ind i Badet, hvor Heden voxer, men nu pludſelig finder det for varmt, løber ud — udfat for alle Farer; er det ikke Iveſindethed, naar han dog endnu har en Levning af Overveielſen tilbage og derved en Foreſtilling om, at han egentligen er ſyg, og derfor ſnart igjen begynder ſin Helbredelſe paa ſamme Maade!

I den Erkjendelſe, der, ſom Betragtning og Overveielſe, er paa Evighedens Afſtand fra Tid og Virkelighed, er der vel Sandhed, den Erkjendende kan forſtaa Sandheden deri, men han kan ikke forſtaae fig ſelv. Det er viſt, at uden denne Erkjendelſe er et Menneſkes Liv mere eller mindre tankeløſt; men det er ogsaa viſt, at denne Erkjendelſe, fordi den er i en forfalſket Evighed for Inderbildningen, udvikler Iveſindetheden, derſom den ikke redeligen erhverves langſomt ved Villiens Reenhed.

Saa havde den Iveſindede maafkee en Villie til det

Gode; thi vel har ogsaa Den, der bebrages til Tvesindethed ved Følelsen, eller ved hiin fjerne Erkjenden, en Villie, men denne fik ingen Magt, og Spiren til Tvesindetheden laae i det indre sjælelige Misforhold. Altsaa, han har en Villie til det Gode, han er ikke uden Forsæt eller Forsætter, og Beslutninger og Planer for sig selv, og ikke uden Deeltagelsens Planer for Andre. Men dog er der undgaaet ham Noget, han mener nemlig ikke, at Villien i sig selv er eller dog skal være det Fasteste af Alt, at den skal være haard som det Sværd, der kunde hugge Stene, og som dog var saa blødt, at det kunde vikles om Livet; han mener ikke, at det er Villien et Menneske skal støtte sig ved, ja, at naar Alt brister, at det da er Villien et Menneske maa holde sig til; han mener ikke, at Villien er det Bevægende, men at den skal selv bevæges, at den i sig selv er vakkende og derfor skal understøttes, at den skal bevæges og understøttes ved Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Leveregele. Hvis vi, hvad der jo er rigtigt, ville sammenligne Villien med Skibets Fart, Villien i Mennesket med Skibets Fart, i hvilken det (Mennesket) føres frem: da mener han derimod, at Villien, istedetfor at drive Alt, selv er Noget, der skal slæbes fremad, at det er Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Leveregele, der ligesom gaae ved Siden af, og trække eller slæbe Villien fremad, saa Villien sammenlignes med Skibet, ja med et Fragtskib. Men i samme Dieblis er Villien netop gjort asmægtig, nedsat „til en vis Grad“, i Forhold til som der er Grunde og Hensyn og Raad, og i Forhold til, som disse forholde sig til hinanden indbyrdes. Han har vendt Alt om; hvad der i Livet er det Sinkende — for hver Den, der med Evighedens Fart styrer mod en bedre Verden, mener han er det Fremadskyndende, og hvad der skal være det Fremadskyndende gjør han til det Sinkende eller dog til det i sig selv Ubewægelige. En Saadan maa jo blive i Tvesindetheden, paa Tvesindethedens Jndfø travl i Smaa-Grinder, naar han istedenfor ved Villien til det Gode at faae Farten ud af alt det Sinkende, kun seiler med det Sinkendes Hurtighed.

Et Menneske tiltræder sit Liv; haabende alt Godt for sig

med gode Ønsker for Andre træder han ud i Verdens Mangfoldighed, som Den, der fra Vandet kommer til den larmende store Stad, i Mangfoldigheden, der, hvor De travlt og hastende ile hinanden forbi, hvor Hver passer Sit i den uhyre Rrydsen, hvor Alt er i Forbigaaende, hvor det er som saae man hvert Dieblif bekræftet, hvad man har lært, og i samme Dieblif modbeviist, dog uden nogen Standsning i Værkets Uro; i Mangfoldigheden, den altfor store Skole for Erfaringen, thi her kan man erfare alt Muligt, eller at Alt er muligt, selv hvad den Uerfarne mindst vilde troe, at det Gode sidder øverst tilbords og Forbrydelsen næst øverst, eller Forbrydelsen øverst og det Gode næst øverst — i godt Selskab med hinanden: saa staaer han der. I sig selv har han en Modtagelighed for Tvesindethedens Sygdom, hans Følelse er reent umiddelbar, hans Erkjendelse kun styrket ved Betragtning, hans Villie ikke modnet: hurtigt, at hurtigt er han da smittet — eet Offer mere. Det er ikke noget Nyt, men en gammel Fortælling; som det gik ham, saa er det gaaet Tusinder før ham — det siger han nu selv i Forbigaaende til sin Undskyldning, thi han har modtaget Undskyldningernes Indvielse.

Maaskee vilde her en Taler — der var ligesaa tvesindet som hiin Tvesindede, og derfor egentligen kun vil bedrage, vil skildre os det at ville det Gode loffende, loffende med den Udsigt at blive til Noget i Verden, maaskee vilde han ende Skilbringen med, at hiin Tvesindede blev til Intet i Verden — for at forfærde os. Men vi ville ikke bedrage, vi ville endnu mindre gjøre det Forfærdelige, at forfærde ved et Bedrag, hvilket er ligesom at anbefale Usandheden, vi ville kun sige, at, evig forstaaet, blev hiin Tvesindede til Intet. I Tideligheden derimod blev han formodentlig i Forhold til sine Øyner og sin utrættelige Travlsked en velhavende Mand, eller til en vis Grad en velhavende Mand, en anseet Mand, eller til en vis Grad en anseet Mand, eller hvad han saadan kunde blive indenfor det Omfang: til en vis Grad, hvormed end ikke er negtet, at han jo gjerne kunde blive den rigeste Mand i Verden, thi ogsaa det at

være den Nigeste er kun et Noget til en vis Grad, medens ene Evighedens Bestemmelser ere over en vis Grad. Timeligheden med Alt hvad som den tilhører er ligesom dens Sandheder, til en vis Grad, kun Evigheden og dens Sandhed er evig. Derfor lader os ikke bedrage og sige, at man, jordist forstaaet, i Timeligheden kommer videst ved at ville det Gode i Sandhed; lad Talen ikke være lige saa tvesindt som Verden er. Nei, i Timeligheden kommer man, jordist forstaaet, videst ved Tvesindethed og fornemlig, det maa indrømmes, ved den Tvesindethed, der har en uægte Glands af Eenhed og Enighed med sig selv. See, Ærlighed varer længst, den varer nemlig ogsaa da, naar den rige Mand blev fattig ved sin Ærlighed, den varer ogsaa da, naar den engang rige, senere fattige, Mand er død og borte; og naar Verden er gaaet under og glemt, naar der hverken er Fattigdom eller Rigdom eller Penge mere, naar den engang rige, senere fattige, Mand længst har glemt Fattigdommens Lidelser, da varer endnu hans Ærlighed. Og dog skulde man troe, at Ærlighed kun forholdt sig til Penge og Penges Værd, at det gif den ligesom Uærligheden, at den ophørte med Penge-Verdenens Ophør. Ja vist forholder Ærlighed sig til Rigdom og Fattigdom og Penge, men den forholder sig ogsaa til det Evige, og den forholder sig ikke tvesindt: til Penge og til det Evige, den forholder sig i Penge-Forholdet — til det Evige. Derfor varer den, den varer ikke længst til en vis Grad, den varer. Hiint Udsagn er derfor intet Ordsprog, det er en evig Sandhed, det er Evighedens Opfindelse. Derimod er der et Ordsprog, som siger: at der skal lidt mere til end Ærlighed for at komme gjennem Verden. Men Spørgsmaalene, paa hvilke Udsagnene svare, ere ogsaa yderst forskjellige: det som spørger, om hvad der varer; og det som spørger: hvorledes kommer jeg igjennem. Den, der kun spørger om, hvorledes han kommer igjennem, han vil jo ikke videre; men den, der spørger om, hvad der varer, han er allerede kommen igjennem, han er allerede gaaet over fra Timeligheden til Evigheden, skjøndt han endnu lever. Den Ene erkjendiger sig kun til en vis Grad,

den Anden spørger evigt, og hvis han i Fristelsens Stund, da hans Ærlighed forsøgt, spurgte rigtigt, saa faaer han strax og hidsæt faaer han igjen Evighedens Svar: ja den varer! — O, det er dog bedre, at gaae til Sorrigs Huus end til Gjæstebudshuus, og selv der kan man jo lære, at „om hundrede Aar er Alting glemt“. Ja, visstelig længe før er Gjestebuddet glemt, og de gjæve Brødre, men sandeligen det Evige ikke, ikke om tusind Aar.

B. Skal et Menneſte ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode, eller ville lide Alt for det Gode.

M. T., synes det Dig nu saaledes, saa ville vi, inden der gaaes videre, minde om Talens Gang hidtil; thi Talen har jo ogsaa sin udviklende Gjærning, og først naar denne er fuldkommet i den fornødne Langsomhed, at vi ere i Forstaaelse med hinanden om hvad Talen forudsætter, først da kan Talen, betrygget, bruge den tiltalende Hurtighed, der egentlig er Talens Liv. — Altsaa, Hjertets Reenhed er at ville Gøt; men at ville Gøt kunde ikke bethyde at ville Verdens Lyſt og hvad dertil hører, selv om man kun nævnte Gøt som sit Valg, da dette Gøe dog ved et Bedrag var Gøt; at ville Gøt kunde heller ikke bethyde, at ville det i Forfængelighedens Forſtand Store, som blot ſvimlende synes Gøt. For **i Sandhed at ville Gøt maatte man ville det Gode**. Dette var det Første, Muligheden af at kunne ville Gøt; men for da **virteligen i Sandhed at ville Gøt, maatte man ville det Gode i Sandhed**. Om enhver Willen af det Gode derimod, som ikke vil det i Sandhed, maa der siges, at den er Tveſindethed. Saa var der en Tveſindethed, som mere kraftig og handlende i en Slags Overeensſtemmelse med ſig ſelv syntes at ville det Gode, men bedragerſk vilde noget Andet, den vilde det Gode: for Lønnens Skyld, af Frygt for Straf, eller i Selvraadighed. Men der var en anden Tveſindethed, Svaghedens,

den er almindeligst blandt Menneskene, den mangfoldige Tvefindethed, som vil det Gode i en Slags Oprigtighed, men kun til en vis Grad.

Nu gaaer Talen videre. Skal da et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa **han ville gjøre Alt for det, eller han maa ville lide Alt for det.** Dette forstaae vi igjen saaledes, at denne Inddeling deler Menneskene, eller minder om den Deling, som er i Virkeligheden, i: de Handlende og de Lidende, saaledes at vi, hvor Talen er om at ville gjøre Alt, tillige tænke paa den Lidelse, som kan være forbunden dermed, uden dog at kalde et saadant Menneske en Lidende, da han væsentligen er Handlende. Men ved de Lidende tænke vi paa dem, som Livet selv synes at have anvist de stille, og om man saa vil, de unyttige Lidelser, unyttige, fordi Lidelserne ikke gavne Andre, ikke gavne nogen Sag, snarere ere Andre og de Lidende selv til Byrde.

- 1) Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode.

Først tale vi da om: at ville gjøre Alt for det Gode. Alt — dog bliver denne Tale ikke let af ubegrændseligt Omfang, naar Alt skal nævnes; bliver det ikke en Umulighed at beherske Forskjellighederne og Talen derved ubestemmelig, da jo det Gode kan fordre det Forskjelligste af de Forskjellige: kan stundom fordre, at et Menneske skal forlade sin anseete Stilling og iføre sig Ringhed, skal bortgive al sin Eiendom til de Fattige, skal end ikke turde begrave sin Fader; og da igjen kan fordre af Andre, at de skulle overtage Magten og Værdigheden som hydes, at de skulle overtage Rigdommens Virkekraft, at de skulle begrave Faderen, og maaskee en stor Deel af deres Liv være helliget til den Trost, der forsaavidt er tro over Lidet, som det egne Liv ingen egne Fordringer har, men kun er tro over en Aldøds Minde! Nu saa lader os derfor, istedenfor til Forvirring og Udspredelse at mangfoldiggjøre Enkelthederne, hvorved desuden saa let mindes om Smaalighedens Rangstrid,

naar den Ene ved at gjøre det Ene troer at gjøre mere for det Gode end den Anden, der gjør noget Andet, om de dog, hvis de Begge i Forhold til Fordringen gjøre Alt, gjøre lige meget, og hvis Ingen af dem gjør Alt, gjøre lige lidt; lader os istedenfor at mangfoldiggjøre Enkelthederne, eenfoldiggjøre dette Alt i sin væsentlige Eenhed og Ligelighed, idet vi sige, at ville gjøre Alt er: at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen; thi Afgjørelsen er netop det afgjørende Alt, som den ogsaa er det væsentlige Gæt. Saa bliver der ingen fristende Anledning til Smaalighedens misforstaaede Rangstrid; saa kan Talen fatte sig kortere, den behøver ikke at nævne det Mangfoldiges mange Navne, og er dog netop i Sandheden, idet denne væsentlige Korthed svarer til den fyldige Korthed, som det i Livet er, at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Ingen troe nemlig, at dette er en vidtløftig Sag, tværtimod er det dette, som i Evighedens Forstand, hvis jeg saa tør sige, forforkter alle Livets Brøker, (thi Evighedens Længde er den sande Forkortning) løser op for alle dets Vanskeligheder, og det er, ved at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, at der vindes saa megen Tid; thi hvad der tager Menneffenes Tid, naar de klage over Mangel paa Tid, er Raadvildhed, Udsprethed, halve Tanker, halve Beslutninger, Uafgjorthed, store Dieblkke — store Dieblkke, derfor var det vi sagde, at være og forblive, at Afgjørelse ikke forvegles med et høimodigt Dieblks Overspændthed. Den, der vil være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, kan faae Tid — til alt Muligt, nei, det kan han ikke, men det behøves jo heller ikke, thi han vil kun Gæt, og derfor vil han netop ikke have med alt Muligt at gjøre, og netop derfor faaer han god Tid til det Gode.

At ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen er Sandhedens korte Udtryk for det, at ville gjøre Alt, og i dette Udtryk er der iagttaget den Ligelighed, der ingen Forskjel kjender i Forhold til hiin Livets eller det mennefskelige Vilkaars væsentligere Forskjellighed: at være Handlende eller at være Vidende, thi ogsaa den Vidende kan være med det Gode i Afgjørelsen.

Dette er Tanken og Talen af Bigtighed, at der ikke er eller foranlediges Splidagtighed, at Talen ikke foranlediger den Handlende, som kan gjøre saa meget i den udbortes Verden, til opblæst at sammenligne sig med den Vidende; eller foranlediger den Vidende, der ligesom byrdefuldt spilder sin Tid i unyttige Videlser, til mismodigt at sammenligne sin Unyttighed, sin Glendighed, sin ikke blot overflødige, men for Andre byrdefulde Tilværelse, med de Handlendes store Bedrifter. Af, ofte nok maa en saadan Ulykkelig, foruden sin tunge, usthedige Videlse, endnu bære Overmodets og Travlheden og Dumhedens strænge Dom, der vel kan irettesætte ham, vel kan krænke ham, men ikke kan forstaae ham.

Dog nu tale vi om, at gjøre Alt, og tale om de Mennesker, hvem paa een eller anden Maade den udbortes Verden er anvist som Skueplads. Hvor stor eller lille Opgaven er, gjør aldeles ingen Forskjel, Gud være lovet, det gjør aldeles Intet i Forhold til det Høieste, i Forhold til at ville gjøre Alt. O, hvor er dog det Evige saa barmhjertigt mod os Mennesker! Al den fordærvelige Strid og Sammenligning, der hovmoder og krænker, der sukker og misunder, kjender det Evige ikke; ligelig er dets Fordring til Enhver, den Største, der har levet, og den Ringeste; ja, ikke smiler Solens Straale mere ligeligt til Bondens Hytte og til Herskerens Palads, end det Evige seer ligeligt ned til den Høieste og til den Ringeste, ligeligt, nei ikke ligeligt, thi hvis den Høieste ikke vil gjøre Alt, da seer Evigheden i Brede til ham. Og skulde det nogenfinde, ved menneskelig Opfindsomhed, tilsidst lykkes den Rige at kunne narre Solen til at skinne mere indbydende over hans Palads end over Armodens Hytte: det Gode og Evigheden skal man aldrig saaledes kunne narre. Fordringen er ligeligt den samme til Enhver: at ville gjøre Alt; opfyldes den, saa lyser det Gode sin Velsignelse ligeligt over Enhver som er og forbliver i Afsjættelsen.

Skulle vi nu, paa jordisk og timelig Wiis, anbefale Afsjættelsen; skulle vi sige: „lige saa godt at springe i det som at krybe

i det, vov det derfor lige saa godt først som sidst, thi det kan vel lykkes en Tidlang at dansse paa Roser, men Besværlighedernes vanskelige Tid kommer nok, og saa er det altid godt at være forberedt." O, lader os aldrig ville sælge det Hellige, eller rettere, lader os aldrig glemme, at i den Forstand er Evigheden ikke tilfals, at den holder sig for god til at sælges naar den skal kjøbes af en Tingende, en Formastelig. Ja, dersom en Tempelrøver blandt Forbrydere er en af de affhyeligste, da er denne sminkede Kløgt det ogsaa, der Kløgtig vil det Høieste, uden at ville det i Sandhed. Men lykkes det end Tempelrøveren at rane de hellige Skatte, virkelig at sætte sig i Besiddelse af dem, fordi de ere noget Udbortes: hiin Kløgtige lykkes det aldrig at stjæle Afgjørelsen eller at stjæle sig til Afgjørelsen. Den udøvende Retfærdighed, der evigt udøver Retfærdighed, er saa aarbaagen, at enhver Forbrydelse ikke blot ikke bliver farlig for det Evige, men end ikke, i Ufuldkommenhedens Forstand, virkelig bliver til, da den bliver en Selvangivelse. I Forhold til det Evige er Forbrydelsens Høieste ligesom hvis Tempelrøveren, istedenfor at stjæle de hellige Klar, gik hen til Øvrigheden og sagde: jeg vilde stjæle de hellige Klar, saaledes: det lykkes ikke med at stjæle Afgjørelsen, men den Skyldige melder sig blot selv hos det Evige og siger: jeg vilde stjæle Afgjørelsen. Thi evigt er der intet Sandsebedrag, og saaledes heller ikke, hvad der sædeligt er det Samme, ingen virkelig Besiddelse — af stjaalent Guds. Lader os derfor ikke bedragerisk og ikke daarligen anbefale Afgjørelsen. Ønsker Noget at liste sig gennem Livet, saa lad ham det, eller, gid dog Sandheden engang maatte gribe ham, saa han vil Afgjørelsen for det Godes Skyld, men lad os ikke indbilde ham, at han ved en List kunde listigen tage Afgjørelsen med sig paa sin listende Bei gennem Livet.

Afgjørelsen er, at ville gjøre Alt for det Gode, er ikke, Kløgtigen at ville have Fordeel af det Gode. Al, men der er i ethvert Menneske en Magt, en farlig og ogsaa en stor Magt. Denne Magt er Klogskaben. Klogskaben attraaer bestandigt mod Afgjørelsen, den kæmper for sit Liv og sin Ære, thi seirer

Afgjørelsen, da er Klogskaben som aflivet, nedsat til at være en Tjener i Foragtelighed, hvis Tale man nøie agter paa, men hvis Raad man foragter at følge.

Indvortes bruger nu Mennesket Klogskaben paa en fordærvelig Maade, til at forhindre sig selv fra at komme ud i Afgjørelsen. Paa utallige Maader kan den misbruges saaledes; men for atter ikke at mangfoldiggjøre det Ligeegyldige og derved drage Opmærksomheden fra det Vigtige, ville vi igjen betegne denne Misbrug med eet bestemt Udtryk: at søge Udflugt. — At forlade sin Post, at flygte i Slaget, er altid vanærende, men da har Klogskaben opfundet en findrig Vending, der forekommende forhindrer Flugten: det er Udflugten. Ved Hjælp af Udflugten kommer man nemlig ikke i Faren, og man taber altsaa heller ikke sin Ære ved at flygte i Faren; tvertimod, man kommer ikke i Faren — det er een Fordeel; og man vinder stor Ære som meget Klog — det er to Fordele. Kun Evigheden, det Gode, og saaledes ogsaa den hellige Skrift er af en anden Mening om Udflugterne, og de meget ærede Kløgtige; thi om dem er det jo der tales, naar der siges: „Mogle unddrage sig til deres egen Fordærvelse“ (Hebr. 10.39.) Forunderligt, man kan altsaa unddrage sig en Fare, og naar man troer sig sikker og fæst (hvilket man jo ogsaa skulde troe, siden man undgik Faren), da er man netop sjunken i Fordærvelsen.

Saa siger da en Klog: „bag efter er for fildig, naar jeg først har bovet mig for langt ud og er knuset, hvo skal da hjælpe mig; saa skal jeg være en Bærkbruden for hele mit øvrige Liv, en Spot og et Ordsprog blandt Menneskene, hvo skal saa hjælpe mig?“ Hvo der skal hjælpe ham? Hvo Anden vel end den Magt, i Tillid til hvilken han vovede sig saa langt ud — dog vel ikke som Den, der er stærkere og hjælper en Svag, men som, naar den unyttige Tjener gjør Alt for at gjøre sin Herres Villie. Men nu taler den Kloge ved Hjælp af Udflugterne, som var det Gode selv ingen Magt, eller som var dets Magt for Intet at regne, saa det altsaa var den Kloge, der (hvis han vilde vove det) ved at gjøre Alt, skulde hjælpe paa det Gode. Er dette

saa, da er det jo rigtignok sandt, at der Ingen er til at hjælpe ham — dersom han virkeligens bovede saaledes, og Det da virkelig indtraf, hvad en fløgtigt opfindsom Indbildning udfinder, for at Udflugtens kummerlige Baggrund kan glemmes over den Skræk indjagende Forgrund. Saa grundløs er Udflugten. Og selv om det Forfærdelige nu skete, at den tillidsfuldt Bovenende kom til Skade: pleier dog endog en jordisk Regjering at sørge for sine troe Tjenere, der i Troskab mod Staten gaae den farefulde Gang, skulde da Gud og det Gode ikke ogsaa sørge for sine troe Tjenere, naar de blot ere oprigtige! Og selv om det Forfærdelige skete, naar den Oprigtige havde bovet Alt, at det da var, som sagde Sthrelsen til ham: min Ven, Dig kan jeg ikke bruge: o, det er dog vist, at det ringeste Naadebrød i det Godes Tjeneste er uendeligt saligere end at være den Mægtigste udenfor. Sandeligen, Sandeligen, det er dog sandt, det er med Bøven sandt, i Forhold til den Ugudelige, men det er ogsaa i Naade glædeligt sandt for den Oprigtige: Gud narres ikke med et Menneske! Selv om den Oprigtige kom til Skade, maaskee var det dog netop dette Sthrelsen skulde bruge! Er det ikke oftere seet, at Brønden først blev tilkastet, da Barnet var faldet i, medens den forstandigste Tale og Formaning Intet havde bevirket: nu vel, hvis den Oprigtige er villig til at være Barnet, der falder i, har saa hans Boven været frugtesløs? — Saa siger en Anden: „jeg har ikke Kræfter til saaledes at bove Alt“. Atter Udflugt, en Udflugt ved Hjælp af det Ord: „Alt“, thi det Gode kan jo ogsaa regne og beregne Fordringen i Forhold til de Kræfter han har. Og dernæst, hvis han i Oprigtighed vil vove, da faaer han vel nok Kræfterne i Afgjørelsen. Men den Kløge vil ved Hjælp af Udflugterne have Kræfterne forud, han vil tage dem forsængeligt, som naar Krigeren, for at være sikker paa at blive udmærket i Slaget, forlanger Udmærkelsen forud. Og dog er dette Billede usandt, thi det er tvivlsomt, hvorvidt Slaget giver Kræfter, men det er vist, at Tilliden, hvormed der voves, giver overmenneskelige Kræfter, men det er ogsaa vist (o, forunderlige Næagtighed!) at Den, der ikke har Tilliden,

han fatter det heller ikke. See, det store Krigsskib faaer først sin Bestemmelse at vide paa Dybet, Skuden veed Alt forud. Og aandeligt forstaaet er kun Den paa Dybet, der vil gjøre Alt, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste; Skuden er den Kloge, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste. — Saa siger Een: „den Smule jeg kan gjøre er for Intet at regne“. Den Kloge er høflig, han underbyder, han siger: „hav mig undskyldt“, han lader som var det Gode en fornem Mand, og det at ville det Gode en fornem Sag. Men det er en Misforstaaelse, dog nei, her er det en Udflugt. Det Gode er ikke fornemt, det forlanger hverken Mere eller Mindre end Alt; om dette er en Smule eller ikke, gjør hverken fra eller til. O, Enkens Skjærv, men den var Alt hvad hun eiede, var for Gud ligesaa stor en Sum som al Verdens Guld i een Dynge, og om En, der eiede al Verdens Guld, gav Alt, han gav ikke mere. Ja, naar der borgerligt indsamles Pengebidrag, saa var det muligt, at Indsamleren baade velvilligt og fornemt havde sagt til Enken: „nei, Moder, behold hun kun den Skjærv“. Men det Gode, hvorledes skulle vi sige det, dets Godhed er saa stor, at det ingen Forstjel kjender. — Saa siger Een: „jeg kan ikke forsvare det for Kone og Børns Skyld“. Alt, selv den borgerlige Regjering pleier jo . . . dog dette passer ikke; men mon han, Manden og Faderen, da virkelig kunde gjøre noget Bedre for Kone og Børn, end at indprente dem denne Tro paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der vover, tør haabe paa, at Staten vil sørge for Kone og Børn: nei, aandeligt forstaaet, har han netop selv sørget allerbedst for dem, idet han vover; thi derved har han viist dem, at han idetmindste har Troen paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der lader være at vove, kan gjøre det af Omsorg for Kone og Børn, thi, aandelig forstaaet, viser den Frygtagtige, at han ikke har Omsorg for Kone og Børns sande Vel. — Saa siger Een: „Erfaringen lærer, at det Rigtigste er, at dele sine Kræfter, at man kan vinde paa det Eine, naar man taber ved det Andet; jeg skylder mig

selv, og Hensynet til min Fremtid, ikke saaledes at sætte Alt ind paa Et." Ja, Gud give han ikke blot vil tage et Hensyn til sin Fremtid, thi det er for Lidet, men sætte sig den ene for Die, og huske paa, at hans Fremtid er — en Evighed.

Dog hvor skulde man vel blive færdig med at tale om alle Udflugter, hvo vilde paatage sig dette frugtesløse Arbejde, denne Jægten i Luften! Og selv om Nogen vilde, selv om det lykkedes ham at tælle dem alle, og et Dieblis at holde dem sammen, at de ikke som rette Overløbere smuttede bort, antog et andet Snit, men bleve i Væsen det Samme: der bliver dog altid een Udflugt tilbage, om der dog ikke skulde være een endnu, om en priselig Klogskab ikke skulde lade En ved et gjentagent Estersyn opdage, at der var een Grund overseet og altsaa een Udflugt endnu mulig.

Saa gav da den Tvesindede, forledt af Klogskaben, efter for Udflugterne. „Men saa blev han ikke til Noget." O, lader os ikke bedrage Unglinge, lader os ikke fælde og kjøbslaae i Forgaarden til det Hellige, ikke danne en vanhellig Indledning til det Hellige, som skulde man ville det Gode i Sandhed for at blive til Noget i Verden. Jo vist blev den Kloge til Noget, endog til noget Stort i Verden. Men der er en Magt, som hedder Grindringen; den skal være alle Gode som alle Elskende kjær, ja Elskende skal den endog være saaledes kjær, at de næsten, fremfor Synet af hinanden, foretrække denne Grindringens Hvisten, naar de sige: husker Du dengang, og husker Du dengang! See, Grindringen besøger ogsaa den Tvesindede. Da figer den til ham: husker Du dengang, . . . Du vidste godt med Dig selv og med mig, hvad der fordreides af Dig, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det; det var derved Du vandt en stor Deel af Din Formue (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det! Husker Du dengang? . . . Du vidste med Dig selv og med mig, hvad Du skulde vove, Du vidste og, hvad Fare dermed var forbunden, erindrer Du, Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du . . . dog det gjør Du vel, thi Hæderstegnet paa Dit Bryst bærer

Du jo til Erindring derom, om at Du unddrog Dig til Din egen Fordærvelse! Husker Du dengang Du vidste meget godt med Dig selv og med min eenlige Stemme i Dit Indre, hvad Du skulde vælge, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), husker Du det, det var dengang, da Folke-Gunsten og Mængdens Jubel hjalp Dig som den Retfærdige, husker Du det, ja det bliver jo Din Sag at huse Jubelen og Folke-Gunsten, thi i Evigheden vides Sligt ikke, men i Evigheden er det ikke glemt, at Du unddrog Dig! — O, hvad hjælp det dog et Menneſke, om han vandt den ganſke Verden, men tabte ſig ſelv; hvad hjælp det ham, om han vandt Tiden og hvad Tidens er, naar han brød med det Evige; hvad hjælp det ham, om han før fulde Seil med Jubelens og Beundringens Medbør kom gjennem Verden, naar han ſtrander paa Evigheden; hvad hjælper det, at den Syge indbilder ſig, hvad alle Menneſker troe, at han er ſund, naar dog Lægen ſiger: han er ſyg!

Udvortes bruges ogſaa Klogſkaben paa en fordærvelig Maade i Forhold til Afgjørelſen, den miſbruges ud efter. Og vi tale jo om de Handlende, og om at ville gjøre Alt for det Gode. Paa mangfoldig Maade kan Klogſkaben her miſbruges, men lader os atter ikke mangfoldiggjøre det Adſprende, men eenfoldiggjøre det Betegnende, og nævne alle denne Art Miſbrug med eet Navn: Bedraget. Saa veed den Kloge, hvorledes det Gode ſkal forandres en lille Smule for at vinde Velbehagelighed i Verdens Dine; han veed, hvor meget der ſkal ſættes til og hvor meget der ſkal tages fra; han veed, hvad der indſmigrende ſkal hviſtes Menneſkene i Ørene, hvad der ſkal betroes dem under Haanden, og hvorledes Haanden ſkal trykkes, hvor der ſkal ſvinges af fra Sandhedens Afgjørelſe, hvorledes Bendingen ſkal gjøres, og hvorledes han ſelv i Smidighed ſkal vende og dreie ſig — „at han kan virke deſto mere for det Gode“. Men Bedragets Hemmelighed, hvortil alle Ytringer deraf paa een eller anden Maade kan henføres, er denne: at det dog ikke er Menneſkene, der trænge til det Gode, men det Gode, der trænger til Menneſkene — derfor maa de

jo vindes, thi det Gode er en stakkels Tigger, som er i Forlegenhed; istedenfor, at det er Menneskene, der trænge til det Gode, og trænge saaledes til det, at det er det ene Fornødne, at det maa kjøbes til enhver Priis, at ubetinget Alt maa opgives og sælges for at købe det, men at ogsaa Den, som eier det, cier Alt. Ved Bedraget bliver derimod som naturligt er Alle narrede: det Gode gjør man et Forsøg paa at narre, som i al Evighed mislykkes, thi at det synes at lykkes i fjorten Dage eller i en Levealder er kun Spøg; den Kloge derimod vinder stor Anseelse i Verden — og er narret; Mængden forlyster sig ved den smigrende Jabbildnings Slifferi — og er narret! Dette var Bedragets Hemmelighed, at det er det Gode, som trænger til Menneskene; den Kloges Hemmelighed er, at han dog ikke ganske kan nøies med det Godes fattige Løn, men maa see at tjene lidt udenom — ved at gaae lidt udenom.

Den Tvefindede gav efter, forledt af Klogskaben; „men saa udrettede han ikke Noget i Verden“. Nei, lader os ikke bedrage; han udrettede Meget; en talrig Mængde af det Godes Venner, eller af gode Venner, sluttede sig beundrende om ham; ja det er vist, de troede rigtignok derved igjen at slutte sig om det Gode, men det maa dog vel være en Skuffelse, da den Kloge selv gik uden om. De vare Mange forenede, thi denne Forestilling havde de, at det Gode er noget Overordentligt, og Være være dem og Være være denne sande Forestilling, men de havde da tillige den Forestilling, at det Gode er noget saa overordentligt Stort, at man maa være Mange i Forening om at købe det. Dog denne Forestilling er ikke Være værd, selv om den svigefuldt kaldes Betsedenhed, den er en Fornærmelse mod det Gode, som i sin uendelige Godhed ikke forsmaaer den Ringeste, men tillader ogsaa ham at byde og at købe — hvis han vil gjøre Alt, og saaledes i Sandhed ære det Gode. Derimod forsmaaer det Gode al taabelig Være og Anseelse, naar dets Storhed skal sammenlignes med et Jordegods, som den Enkelte ikke har Penge nok til at købe, hvorfor et Sammenskud bliver nødvendigt. Ved Mængdens Bistand opførte nu den Kloge en

uhyre Bygning, den var rigtigt nok Bindings-Bærk (de vare jo ogsaa Mange), men den tog sig godt ud saa længe den stod. Men Grindringen, Grindringen, der i høieste og alvorligste Forstand, forædlende selv det grovere Udtryk, er hvad man i den lave, daglige Tale kalder en Rykker, Grindringen besøger ogsaa engang den Beundrede. Da siger den sagte til ham: „kan Du huske den svigefulde Bending, Du gav Sagen, det var derved Du vandt den forblindede Mængde, og derved, at Du kunde opføre Taarnet saa høit?“ Men den Beundrede siger: „tie blot stille, lad aldrig Nogen faae det at vide.“ „Nu vel“, svarer Grindringen, „Du veed jeg er ingen Smaahedsfræmmer, der er i Forlegenhed for mit Tilgodehavende; lad saa være, Ingen skal faae det at vide, saa længe Du lever, maaskee heller ikke, naar Du er død og glemt, men evigt, evigt bliver det erindret.“ — O, hvad havde det dog hjulpet den utro Tjener, hvis Herre reiste bort, om Herren var reist saa langt bort, at han aldrig mere fik ham at see i Tiden, hvad havde det hjulpet ham, dersom dog den Herre, der reiste bort, var Grindringen, med hvilken han skal samles i Evigheden! Hvad hjælper det vel den Domsældte, at Straffens Dag udsættes hele hans Liv igjennem, hvad hjælper det ham, dersom dog Dommen, som overgik ham, er Evighedens og skal udøves i Evigheden!

Den Røge udrettede altsaa Meget. Lad os engang gjennemtænke denne Tanke: at udrette Noget i Verden; der høres saa megen baade utaalmodig og vilbødelig Tale derom. Det er jo godt, at Alle ville udrette Noget, det er jo Alvor at ville det, men skulde det dog ikke ogsaa være Alvor: bestemt at forstaae sig selv og Livet i hvad det vil sige, at man udretter saa overordentlig meget, eller at man synes slet Intet at udrette. Dersom Timeligheden, ikke saaledes forstaaet, som den lader sig tænke, men som den kjendelig er i Birkeligheden en Kjendsgjerning, dersom Timeligheden var det Eviges eensartede Gjennemsigtigthed, saa vilde enhver evig Villen i et Menneske og enhver Villen af det Evige ligesom blive kjendelig i Timelighedens, efter Antagelsen, eensartede Forstand: at den

Villende selv blev til Noget i Timeligheden, og viste sig at være Noget for Mange; den evige Villen i Mennesket vilde være kjendelig ligefrem, som Strigets Størrelse er kjendelig paa Lydens Størrelse i Rummet, som Stenens Størrelse, naar den kastes i Vandet, er kjendelig paa Faldsens Størrelse, der dannes. Forholdt det sig saaledes med Timeligheden og det Evige, at de svare til hinanden som Gjenslyden til Lyden, da vilde det, at udrette, være den tilforladelige Gjengivelse af den evige Villen i Mennesket; man kunde paa hvad et Menneske udrettede strax see, hvor megen Villen af det Evige der var i ham. Men i saa Fald vilde det da aldrig kunne være hændt i Timeligheden (for at nævne det Høieste og det Forfærdeligste, men ogsaa det forbilliedligt Alt Forflarende), at Guds Søn, da han aabenbaredes i menneskelig Skikkelse, blev forsfæstet, forskudt af Timeligheden, thi han vilde dog vel i evig Forstand det Evige, og dog blev han i Timeligheden kjendelig paa, at han blev forskudt og saaledes kun udrettede lidet. Som det gik ham, saaledes gik det Apostlene, efter deres egen Forventning, og saaledes er det gaaet saa mange det Godes og det Sandes Vidner, i hvem netop den evige Villen flammede stærkt. Timeligheden, som den kjendelig er, kan da ikke være det Eviges Gjennemsigtigthed; den er, i sin givne Virkelighed, det Eviges Brydning. Dette gjør den Bestemmelse: at udrette mindre ligefrem. Jo mere det Evige er i Bevægelse hos den Vidnende, desto stærkere er Brydningen; jo mere den Stræbende, istedenfor at ville det Evige, er beslægtet med Timeligheden, desto mere udretter han i Timelighedens Forstand. Saaledes gaaer det paa mange Maader eller paa alle Maader i Timeligheden. Naar en eiendommelig Tænker, der netop ved sin Eiendommelighed er mere beslægtet med det Evige og mindre med Timelighedens Dieblis, henvender sin Tale til Menneskene: da bliver han sjældnere forstaaet eller paaagtet. Naar derimod en snaksom Tilhænger hjælper til, for at den Eiendommelige kan blive — misforstaaet: saa lykkes det, saa er der Mange, der strax forstaae det. Tænkeren bliver en Slags Overflødig:

hed i Livet; Tilhænger en virksom Mand som udretter saa særdeles meget i Timeligheden. Kun en sjelden Gang kan det nogenlunde slaae til, at det Evige og Timelighedens Udretten svare nogenlunde til hinanden, tilfældigviis, thi lader os ikke fornærme Gud og Gud-Mennesket ved at antage, at hvad der hændte ham var det Tilfældige, at hans Liv udtrykte noget Tilfældigt, maaskee Noget, som ikke vilde hændte ham til andre Tider, hos et andet Folk. Skal der da være Mening i den Tale om at udrette, saa maa der gøres Forskjel mellem Dieblikkets Syn paa en Sag og Evighedens Syn paa Sagen. Disse ere tvende modsatte Syn, mellem hvilke ethvert Menneske har at vælge i Forhold til sin egen Stræben og i Forhold til enhver samtidig Stræben, thi at dømme — efter Udfaldet (hvorved der forsøges, at ene Timelighedens og Evighedens Dom i et Genere), lader sig jo ikke gjøre i det Dieblik man skal selv handle, og lader sig heller ikke gjøre i det Dieblik en Anden handler. Ved Hjælp af et Sandsbedrag mener derfor ofte en levende Slægt at turde dømme en forbigangen, fordi den miskjendte den Gode — og selv gjør den sig skyldig i det Samme mod en Samtidig. Og dog er det netop i Forhold til den Medlevende, at et Menneske skal vise, om han har Dieblikkets eller det Eviges Syn, bag efter er det ingen Kunst, at smykke de Uedles Grave og sige „derfor de nu havde levet“, nu — da vi netop er ifærd med at gjøre det Samme mod en Samtidig. Thi Banskeligheden og Prøven paa hvad der boer i den Dømmende er netop Samtidigheden. Dieblikkets Syn er det Skøn, som i jordisk og travl Forstand afgjør, om et Menneske udretter Noget eller ikke. Og i denne Forstand har aldrig nogensinde nogen Sag saaledes været tabt, som Christendommens var det, da Kristus blev korsfæstet; og aldrig har Nogen nogensinde ved et ene til Opoffrelse helliget Liv, i Dieblikkets Forstand, udrettet saa lidet, som Jesus Kristus. Og dog havde han i samme Dieblik, evigt forstaaet, udrettet Alt, thi han dømte ikke daarligere efter Udfaldet, det var der jo heller ikke endnu, eller rettere (thi her er Striden og Kamppladsen for de tvende Forestillinger om

det: at udrette), Udfaldet var der jo; spørg de Samtidige, hvis Du nogenfinde træffer dem, sagde de ikke om den Korsfæstede: „den Daare, han vilde hjælpe Andre og han kan ikke hjælpe sig selv, men nu viser ogsaa Udfaldet, som Enhver kan see, hvad han var"! Blev det ikke sagt af de Samtidige, især der, hvor den Kloge førte Ordet: „den Daare, han som havde haft det i sin Magt, hvis han vilde have benyttet sig af Leiligheden, at blive Konge; havde han blot haft Halvdelen af min Klogskab, saa havde han været Konge. I Begyndelsen troede jeg virkelig, at det var Snildhed, at han saaledes vel tillod Folkets Uttringer, uden at ville give sig hen; jeg troede det var et Rneb for at opflamme dem endnu mere; men nu viser rigtignok Udfaldet, hvad jeg allerede i den sidste Tid har været enig med mig selv om, at han er en indskrænket, forblindet Sværmer"! Blev det ikke sagt af mangen fornuftig Mand og Kone: „Udfaldet viser, at han har jaget efter Indbildninger; han skulde have giftet sig, saa havde han nu været en anseet Lærer i Jsrael!" Og dog havde den Korsfæstede i samme Dieblif, evigt forstaaet, udrettet Alt! Men heller ei har nogenfinde Diebliftets og Evighedens Syn paa den samme Sag staaet saa himmelraabende i Modsigelse, det kan heller aldrig gjentages; dette kunde kun hænde Gam. Dog havde han i samme Dieblif, evigt forstaaet, udrettet Alt, og sagde derfor med Evighedens Visshed: det er fuldbragt. Thi det er ikke nu efter atten Aarhundreder Forsløb han igjen kommer tilsyne, og beraabende sig paa Udfaldet siger: det er fuldbragt, tvertimod, saaledes vilde han vel endnu ikke sige det, der behøves maaskee mange Aarhundreder inden han i Timelighedens Forstand kan sige det; altsaa, hvad han endnu ikke efter atten feierrige Aarhundreder Forsløb kan sige, det sagde han i sin Tid, for atten Aarhundreder siden, netop i det Dieblif, da Alt var tabt, evigt forstaaet, sagde han: det er fuldbragt. Det er fuldbragt, det sagde han netop, da Folke-Hoben, og Præsterne, og de romerske Soldater, Herodes og Pilatus, og de Orkesløse paa Gaderne, og Mængden i Porten, og Avis-skriverne, hvis der var saadanne dengang, fort, da alle Die-

bliffets Magter, hvor forskjellige end Sindsstemningerne kunde være, enedes om dette Syn paa Sagen: at Alt var tabt, rædsomt tabt. Det er fuldbragt, sagde han — selv naglet til Korset; da Moderen stod hos — som naglet til Korset; da Disciplenes Dine vare — som naglede til Korset af Jorfærdelse over dette Syn: altsaa da Moderlighed og Trostøb hviede sig under Diebliffets Syn paa Sagen, at Alt var tabt. O, lader os dog af det Jorfærdeligste, som eengang er skeet (og Verdens Fortjeneste er det da ikke, at det kun er skeet eengang, thi Grunden er jo denne, at hiin Korsfæstede er evigt væsentligen forskjellig fra ethvert Menneske), lære Viisdom i de mindre Forhold; lader os dog aldrig bedrage Ynglinge ved gjæffelig Tale om det, at udrette, lader os dog aldrig gjøre dem trable i Diebliffets Tjeneste istedenfor taalmodige til at ville noget Ewig; lader os ikke gjøre dem snare til at dømme, hvad de maaskee ikke forstaae, istedenfor nøisomme til selv at ville noget Ewig! Lad os ret betænke, at ikke derfor er en Slægt bedre, fordi den forstaaer, at en foregaaende gjorde Uret, naar den ikke selv forstaaer i Diebliffet at stjæle mellem Diebliffets og det Ewiges Syn paa Sagen!

Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han bruger Klogskaben indvortes: til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig selv ud og til at holde sig selv ude i Afgjørelsen.

Klogskaben er vel en stor Magt, dog behandles den af ham som en ringe Tjener, som en snild Foragtelig: han hører nok paa den, men han gjør ikke efter det. Han bruger den mod sig selv som en Speider og Angiver, der strax angiver enhver Udflugt, ja blot ved Mistanke derom gjør Anmeldelse: saaledes veed jo Thyen de skjulte Veie — og gaaer ad dem; Øvrigheden veed dem ogsaa og gaaer ad dem — for at opdage Thyen; men Begges Widen er som Widen den samme.

Saaledes bruger han Klogskaben. Om det er saa, at der med ethvert Menneskes Fødsel fødes tvende Engle: hans gode

og hans onde, veed jeg ikke; men dette troer jeg (og jeg vil villig høre enhver Indvending, men jeg vil ikke troe den), at der med ethvert Menneſkes Fødsel bliver en evig Beſtemmelse til for ham, for ham ſærligen. Troſkab mod ſig ſelv er i Forhold til denne det Høieſte et Menneſke kan øve, og ſom den dybſindigſte Digter har ſagt: „være dog end Selvfjærlighed er Selvfjæragt.“ Men da er der en Skyld, en Brøde: Utroſkab mod ſig ſelv eller at fornægte ſit eget bedre Væſen. En ſaadan Skyldig er ikke ſom Tyven eller Røveren; den borgerlige Ørighebed efterſtræber ham ikke; det kan gaae ganſke ſtille af, ſaa aldrig Noget aner det: er det derfor maaſkee Jngenting? Mange mener jo rigtignok, at man lige ſaa godt forſtende kan fatte Sandheden, lige ſaa godt dannende udføre det Skønne, lige ſaa godt levende juldømme det Gode, om man ogſaa var lidt utro mod ſig ſelv i det Skulte, ſlyttede Underlighedens Grændſe. Iſjel en lille Smule ved en lille Smule mindre Næieregnethed for at vinde jordiske Fordele, at man da, naar man miſligt havde bundet dem, „ret kan arbejde for det Gode, Skønne og Sande“: alſaa ſaa ringe tænker man om det Gode og Skønne og Sande, at det ſkulde kunne bruge Enhver til tjenende Medſkab for at fremſotte ſin velklingende Overeensſtemmeſe, Enhver, ogſaa den ſom havde forkludret ſig ſelv! Ja, man kan ſtuffe ſig ſelv og Menneſkene, men naar Evigheden hører efter, lytter for at opdage om Strengeligen er reen og er i Overeensſtemmeſens Taft: o, den opdager ſtrag Miſhyden, og Uſikkerheden; den forkaſter et ſaadant Menneſke, ligesom den Kunſtforſtandige forkaſter Strengeligen Medſkab, naar dette er beſtadiget. Al, det er dog en daarlig Allogſkab (hvor meget den end brøſter ſig af jordiske Fordele, ſom den vandt til Beviis — for ſin Daarlighed; hvor meget den end peger paa Udmærkeſens Tegn og derved igjen paa — den ſkjulte Fortabthed indenfor), der ſlogt bedrager ſig ſelv for det Høieſte. Kun den Allogſkab er dog vel den ſande, der hjælper et Menneſke til med alle Opoffrelſer at ville det Gode i Sandhed.

Mod Udflugterne bruger alſaa Den Allogſkaben, der

vil det Gode i Sandhed. Men saa bliver han ikke til noget Stort i Verden? Maaskee, maaskee ikke; men Gæt bliver han, bestemt, han bliver en Ven, en Elsker af Erindringen. Og naar saa i en stille Time Erindringen besøger ham (og allerede heri, hvilken Forskjel fra hiint Besøg, naar Erindringen truende banker paa den Tvesindedes Dør!), da siger den til ham: „Erindrer Du dengang, dengang da den gode Beslutning feirede i Dig?“ Og han svarer: „ja, Kjære!“ Men da siger Erindringen videre (og for Elskende skal Erindringen jo være saa kjær, at de næsten, fremfor Synet af hinanden, foretrække Erindringens Hvisten, naar de sige, kan Du huske dengang, og kan Du huske dengang?) Erindringen siger videre: „kan Du saa huske alle de Besværligheder og Lidelser Du havde for Beslutningens Skyld?“ Han svarer: „Nei, Kjære det har jeg glemt — lad det være glemt! O, men hvis det stundom i Livets og Stridens Møie, naar Alt forvirres for min besværede Tanke, skulde være mig, som var Det ogsaa glemt, hvad jeg dog veed jeg har villet i Oprigtighed; o, Du har jo Dit Navn af at erindre, Du Evighedens Sendebud: Erindring, da besøg Du mig og bringe med Dig det forønskede, det styrkende Gjensyn!“ Og Erindringen svarer til Afsteed: „det lover jeg Dig, jeg sværger Dig det ved Evigheden!“ Da skilles de atter ad, saa maa det jo være her i Tideligheden; rørt seer han endnu engang efter dens Forsvinden, som man seer efter den Forflarede; nu er den svunden og den stille Time. Det var kun en stille Time, det var ikke noget stort Dieblik — derfor haaber han paa, at Erindringen vil holde, hvad den lover. Han freder i sit eget Indre om hiin Stilhed, i hvilken han mødes med Erindringen, naar det behager denne at besøge ham. Dette er ham hans Løn, og denne Løn er ham over al Maade. Ja som en Moder, der ad vanskelige Veie bærer sit elskede Barn slumrende ved sit Bryst, ikke er bekymret for, hvad der skal vederfares hende, men kun frygter for, at Barnet skal blive forstyrret og uroliget: saaledes frygter han ikke Verdens Bryderier for sin egen Skyld, men han er kun bekymret for, at disse skulle urolige og forstyrre hiin Besøgets Mulighed, som slumrer i hans Indre.

Ogsaa ud efter bruger Den Klogskaben, der i Sandhed vil det Gode. Det er ingen Vanære at være klog, det er en god Ting; det er ingen Vanære, at Øvrigheden er klog, at den klogt veed at spore Forbryderens skjulte Gang for at gribe ham og gjøre ham ufsadelig. Som klog veed altsaa den Gode Beskeed om, hvorledes Verden vil have det Gode, usandt, gjort tæffeligt, hvorledes Mængden vil vindes, den frygtede Mængde, der „vil at Læreren skal skjælve for Tilhørerne, og smigre dem“: dette veed han altsammen, — for ikke at gjøre derefter, men for ved den modsatte Udsærd om muligt at holde Skuffelserne borte, at han ikke selv kommer til paa en uløblig Maade at faae Fordeel af det Gode (tjene Penge, Udmærkelse og Beundring), og at han Ingen bedrager ved et Indbildningens Skin. Han vil snarere om muligt unddrage det Gode fra Mængdens Betsring, see at splitte den ad for at faae den Enkelte sat eller for at faae Hver især enkelt; han vil mindes, hvad hiin eenfoldige Vise i Oldtiden siger: „der, hvor Folk komme sammen i stor Mængde, i Foltforsamlingerne, i Skuespillene, i Leirene, eller hvor der ellers er en Sammenkomst af Mængden, der, hvor de med stor Larm dadle Noget af hvad der bliver sagt og gjort, rose Andet, men i begge Tilfælde med umaadelig Strigen og Larmen og Haandklap, der, hvor ovenikjøbet Stenene og Stedet, hvor de ere forsamlede, lyde med i Støien og fordoblet gjen- give Bisaldets og Dadlens Larm: hvor skulde der, som man siger, en Ynglings Hjerte kunne komme til at banke!“ Og dog behøves jo netop dette for at ville det Gode i Sandhed, at Hjertet banker i Manden, men med Ynglingens Ufordærvethed. Og derfor vil den Gode, dersom han tillige er den Kloge, indsee, at skal der kunne gøres Noget for det Gode, da maa han see at faae Menneskene enkelte. De Samme, der Enkelte hver for sig kunne ville det Gode i Sandhed, de ere strax fordærvede saasnart de forene sig og blive Mange; og derfor vil den Gode vel heller ikke see at faae en Mængde tilhjælp for at splitte Mængden ad; eller have en Mængde bag sig, medens han foran sig splitter Mængden ad.

Men hvorledes den Gode vil benytte Klogskaben ud efter, lader sig ikke saaledes i Almindelighed nærmere bestemme, thi i Forhold til hver Tid og hver Tids Forhold kan det aldeles Forskjellige være det Fornødne. Den strænge Dommer, der gik ud i Ørkenen og levede af Græshopper, han vidste, hvorledes han i Forhold til sine Samtidige skulde afgjørende udtrykke dette: at det ikke er Sandheden, der trænger til Menneskene, men Menneskene, der trænge til Sandheden — derfor maatte de komme til ham, komme ud til ham i Ørkenen, og derude var der ingen Anledning for dem til at kunne pynte Sandheden, til at kunne naadigst gjøre Noget for den; derude, hvor Øren ikke laae i Skoven, men ved Foden af det enkelte Træ, og hvert Træ, som ikke bar god Frugt, skulde omhugges. Ja, der har rigtignok været selvbeflittede Dommere siden den Tid, de toge feil og huggede løs paa hele Skoven — og Mængden fandt det næsten Smigrende. — Der var til en anden Tid hiin eenfoldige vise, som i Spøgens Skikkelse arbejdede for det Gode. Han vidste ved sin Klogskab Betsked om, hvad hans letfindige Folk behøvede, for at de ikke ligesvem skulde tage det Godes Alvor forfængelig, og derved ledes til at betale den Vise mange Penge, et Bederlag, fordi de bleve bedragne. Spøgens Skikkelse forhindrede, at de ikke ligesvem tog Alvoren forfængelig; Spøgens Modstand gjorde tvertimod deres Letfindighed aabenbar: dette var Dommen. Uden denne Klogskab havde de Letfindige formodentligen efterabet ham — i at være alvorlige. Nu derimod stillede han dem Valget; og see, de valgte Spøgen, de mærkede slet ikke, at der var nogen Alvor deri — fordi der ingen Alvor var i dem. Dette var Dommen; og Dommerens Udsærd, hans Kunst var Hedenstakets høieste Sindrigheid; thi det Christelige har igjen en anden Betragtning.

Dog ogsaa Dette lader sig ikke saaledes nærmere udføre i Almindelighed; det angaaer jo kun hine Indbiede, hvis Hemmelighed det er, saa man kan lære en heel Slægt at kjende ved at agte paa en saadan Enkelt, sluttende fra ham til den, fra den Skikkelse, han fandt det fornødent at iføre sig, til hvorledes

Tidsalderen maa have været. Men dette vedgaaer jo Alle og er vist: at Enhver der vil det Gode i Sandhed, han er ikke i Verden for at fremtogle et Stik af det Gode, saa dette vinder Tækkelighed i Verdens Dine og han bliver en allertjæreste Mand; han har ikke den Opgave at forvandle det Gode til Diebliffets Sag, til Noget, der skal stemmes paa i en larmende Forsamling, eller Noget, der i en Hast skal have nogle Tilhængere, som ogsaa ville det Gode saadan til en vis Grad. Nei, han har altid den Opgave, ikke ved Ord, ei heller ved Hensigt, men ved Oprigtighedens Indadvendthed i sit eget Liv at gjøre en modsat Omgivelse aabenbar indtil det Yderste, ikke derved, at han dømmer i Ord, men derved, at hans Liv er ubetinget tjenende det Gode i Handling. Opgaven er hans egen Forpligtelse i det Godes Tjeneste; det Dømmende er ikke hans Virksomhed, ikke hans Gjerning, men et Medfølgende, fordi en Omverden forholder sig til ham. Det Dømmende er ikke hans Handling, thi det at ville det Gode i Sandhed er hans Handling; det Dømmende er hans Viden, idet Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den lader ham lide, medens den netop ved disse Videlser er ham behjælpelig til at prøve sig selv, om det dog er det Gode, han vil eller han er selv fangen i et Bedrag. Den, der vil det Gode i Sandhed, har fremfor Alt ikke at være travl, men i stille Taalmodighed at overlade Alt til det Gode selv, hvad Bøn han skal have, hvad han skal udrette. Ikke eet mæglende Ord, ikke eet Vink tør han tillade sig, ikke een eneste Vindring tør han forlange af Verden, kun til det Gode har han at overgive sig selv og Sagen og Enhver, der ved ham muligen kunde hjælpes. Han er ingen Dommer, tvertimod han er lige det Modsatte, han er den Dømte, han bevirker kun, at Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den dømmer ham.

Men saa udretter han ikke Noget, han faaer Menneffenes Modstand at trækkes med, og saa ligger han under. Nu, for det Første vel ikke, og evigt aldrig. For det Første vel ikke; thi Den, der ved Tillid til Gud i Sandhed er begejstret, han er ikke som en Dyse-Stump, hvis Smule Flamme gaaer ud for en Vind, nei,

han er som en Ildbrand: Storm kan ikke standse den; og Ilden i hans Brand er som hiin græske: Vand kan ikke slukke den! Og selv om han tilsidst ligger under for Verden, derfor har jo hverken det Gode eller han tabt — men at være ovenpaa i Verden er gjerne som i hiin Guds-Dom, der kaldes Vandprøven, Tegn paa Skyld. Vel sandt, netop fordi Verden er mere beslægtet med det Maadelige end med det Gode i Sandhed, netop derfor vil han, i Diebliffets Forstand, udrette meget Mindre ved ikke at give efter, ikke at tinge, ikke at gjøre sig det selv beqvemt og mageligt, ved ikke selv at ville have Fordeel: men Grindringen, Grindringen! Lad os dog aldrig glemme Grindringen; den skulde man jo troe man mindst kunde glemme. Og ham skal Grindringen ikke kunne minde om dengang, da han listede sig ad en Snigvei, for at undgaae en Afgjørelse; dengang, da han gav Sagen en anden Vending for at behage Menneskene; dengang, han forlod sin Post for at lade Uveiret gaac over; dengang, han bøiede sig for at finde Vindring i sin piinlige Stilling; dengang, han søgte Tilhold hos Andre og Sammenhold — maaskee, som det hedder, for at virke desto mere til det Godes Seier, det er, for at gjøre sig sin Stilling lidt mindre vanskelig i Sammenligning med at staae ene, noget ængstet som i en Midnat „med skarp ladt Gævær paa sin farefulde Post.“

Nei, hvad han udretter, og hvad han ikke udretter, i Diebliffets Forstand, det er ikke hans Sag; han udretter altid det, at han bliver Grindringens Ven og dens Elsker. Hvad enten han bliver erindret i Verden eller ikke, thi ogsaa denne Grindren er som Diebliffet en Række af Diebliffe: Evighedens Grindring, den er ham sikker. Naar han gaaer herfra, da lader han Intet tilbage, han tager Alt med sig, han taber Intet, han vinder Alt — thi „Gud er ham Alt“.

- 2) Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt for det Gode.

Dette angaaende de Handlende; men af den Vidende fordrer, hvis han skal ville det Gode i Sandhed, at han maa

ville lide Alt for det Gode, eller, thi Udtrykket er, som tidligere blev forklaret (og deri ligger netop det Eviges ligelige Deeltagelse med Jordlivets Forskjellighed), væsentligen det samme: han maa ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Thi man kan jo ogsaa lide og lide og vedblive at lide uden dog nogenfinde at bringe det til nogen Afgjørelse i god Forstaaelse, i Samthkke med Videlsen. Et Menneſke kan have lidt hele ſit Liv igjennem uden at det dog derfor paa nogen Maade med Sandhed kunde ſiges om ham, at han har villet lide Alt for det Gode. Men deri er den Videndes Videlse forſkjellig fra de Handlendes, at naar denne lider, da har hans Videlse Betydning for det Godes Seier i Verden, naar den Vidende derimod i Afgjørelsen overtager de ham beſtillende Videlser, da vil han lide Alt for det Gode, det er, for at det Gode maa ſeire i ham.

Altſaa den Vidende maa ville lide Alt. Alt, men hvorledes ſkal nu Talen fatte ſig her, at, thi Synet af og Kjendſkabet til Videlser kan jo allerede let berøbe Fatningen; hvorledes ſkal Talen fatte ſig kort, thi Videlserne kunne jo være ſaa forſkjellige — og ſaa langvarige. Lader os atter her ikke mangfoldiggjøre det Udſpredende, men eenfoldiggjøre det Betegnende; lader os kalde al Tale om Videlse tilbage paa Ønſket. Thi Ønſket er jo den Videndes Forhold til en lykkeligere Timelighed (Troen og Haabet er ved Villicn Forholdet til det Evige); og Ønſket er jo ligesom det Ÿmme Sted, hvor Videlsen ſmerter, det Ÿmme Sted, ſom Videlsen beſtendig rører ved. Hvor der intet Ønſke mere er, der er, ſelv om der kunde være Tale om Videlse, denne Videlse en dyrift Videlse, ingen Videlse, ſom det anſtaaer ſig et Menneſke; det er en Art aandelig Selvmord at ville dræbe Ønſket, thi vi tale ikke om Ønſterne, men om Ønſket med Fortrinlighedens væſentlige Eſtertryk, ſom vi heller ikke tale om forbigaaende Videlser men om den væſentligen Vidende. Ønſket er ikke Helbredelsen, denne er kun ved det Evige; Ønſket er tværtimod Livet i Videlsen, Sundheden i Videlsen, er Videlsens Vedligholdelse, thi det er ſom en Tænkende har udtrykt ſig: „Time-

lighedens Trøst er en mislig Sag, den lader Saaret groe sammen, skjøndt det ikke er helbredet, og dog veed Vægen, at Tressen er ved at holde Saaret aabent." I Ønftet holdes Saaret aabent, for at det Evige kan helbrede: groer Saaret til, gaaer Ønftet ud, da kan Evigheden ikke helbrede, da har jo Timeligheden for-
 qvættet Sygdommen.

Saa lad os da tale om Ønftet, derved om Lidelser; lad os ret dvæle ved disse, overbevisste om, at man grundigere og tilforladeligere lærer hvad det Høieste er, ved at betragte Lidelser end ved at betragte Bedrifter, hvor der er saa meget Udsprebende. Der gives jo Ønster, som døe i Fødselen; der gives Ønster, som glemmes liig den Dag igaar; der gives Ønster, som man voger fra og senere neppe gjenfjender; der gives Ønster, som man lærer at opgive, og hvor godt det var, at man opgav dem; der gives Ønster, fra hvilke man afdør, hvilke man gemmer, som en Af død glemmes, i forklaret Grindring: dette er Ønsterne, som kunne være de mere eller mindre farlige Sygdomme, for hvilke en Handlende er udsat, medens Helbredelsen her kan være, at det enkelte Ønste gaaer ud. Men da gives der jo ogsaa et Ønste, som døer langsomt, som bliver hos den væsentlige Vidende i Savnet, og først døer med ham; thi Ønsterne angaae det Enkelte og det Mangfoldige, men Ønftet angaaer væsentligen det hele Liv. Dog, er det saaledes sørgeligt med Ønftet, hvor glædeligt da med Haabet! Thi der er et Haab, som fødes og døer; et stækket Haab, som glemmes imorgen; et barnagtigt Haab, som den Ældre ikke gjenfjender; et Haab, man afdør fra; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der et Haab, det døer ikke i Fødselen, thi det fødes i Døden; ved dette Haab er den Vidende, under Ønftets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen! Saaledes med Haabet, i hvilket den Vidende figter ligesom paa Afstand efter det Evige; endnu glædeligere med Troen; thi der er en Tro, som stuffer og spinder; en Tro, som tabes og fortrydes; der er en Tro, naar den segner, er det som Døden, men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse vindes

der en Tro, den skuffer ikke, den fortrydes ikke, den døer ikke; den griber det Evige og holder det fast: ved denne Tro er den Vidende, under Ønskets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. Saaledes med Troen, i hvilken den Vidende drager det Evige nærmere til sig, og allerglædeligst med Kjærligheden; thi der er en Kjærlighed, som blusser og glemmes; der er en Kjærlighed, som forener og adskiller; en Kjærlighed indtil Døden; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der en Kjærlighed, den blusser ikke, den tvethyder ikke, den er ikke indtil Døden, men paa den anden Side Døden, den bliver: i denne Kjærlighed bliver den Vidende, under Ønskets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. — O, Du Vidende, hvo Du end er, vilde Du da tvesindet søge Timelighedens Vindring, der lader Dig glemme Din Videlse — ja saa mener Du, nei, den lader Dig glemme det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle, fordi Alt er tabt — ja saa mener Du; men Alt er jo at vinde med det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle; har Du betænkt, hvad det er at fortvivle? Alt det er at negte, at Gud er Kjærlighed! Tænk Dig det ret, en Fortvivlende opgiver sig selv — ja saaledes mener han det; nei han opgiver Gud! O, træt da ikke Din Sjæl med midlertidig og midlertidig Vindring; bedrøv ikke Aanden ved timelige Trøstegrunde; dræb ikke selvmorderisk Ønsket: ved Haab, ved Tro, ved Kjærlighed vinder Du det Høieste, som den Mægtigste formaaer: at være med det Gode i Afgjørelsen!

Lad os fremdeles tale om Ønsket, derved om Videlser; det kan altid være gavnligt, at der tales om Videlser, naar der blot ikke tales til Sorgens Egenraadighed, men vel, om muligt, den Sørgende til Opbyggelse; det er Tilladeligt og det er Deeltagelse ret at dvæle ved Videlsen, at den Vidende ikke maa blive utaalmodig over vor overfladiske Tale, hvori han ikke gjenkender sin Videlse, at han ikke utaalmodigen af den Grund skal støde Trøsten fra sig, og bestyrkes i Tvesindethed. Et er det jo, med Ønsket at vandre ud i Livet, naar det Ønskelige blev Gjerningen og Opgaven; et Andet er det, bort fra Ønsket at vandre ud i Livet. See, Abraham maatte forlade det fædrene

Hjem og vandre ud til et fremmed Folk, hvor Intet mindede ham om det Elskede — ja, stundom er dette vel en Trøst, at Intet minder om hvad man ønsker at glemme, men det er en bitter Trøst for den Længselsfulde. Saaledes kan et Menneſke ogsaa have et Ønſke, der for ham indeholder Alt, ſaa det i Skilsmisſens Stund, naar Vandringen begyndes, er ſom vandrede han ud til et fremmed Land, hvor Intet uden Modſætningen ved Savnet minder ham om det Ønſkelige; det kan være ham, ſom vandrede han ud til et fremmed Land, om han end bliver i ſit Hjem, maafkee paa ſamme Sted — ved Ønſkets Tab dog ſom blandt Fremmede, ſaa det at gaae fra Ønſket synes ham tungere og mere afgjørende end at gaae fra Forſtanden. Vort fra dette Ønſke, om han dog ikke kommer af Stedet, gaaer hans Livs mæſomme Wei maafkee hen i unyttige Lidelſer; thi vi tale om de væſentligen Vidende, alſaa ikke om Dem, der have den Trøſt, at deres Lidelſer ere til Gavn for en god Sag, til Gavn for Andre. Det maatte ſaa være, lang var Reiſen ikke til det fremmede Land; i et Dieblif var han der, der, i hiint fremmede Land, hvor de Vidende mødes, kun ikke De, ſom have ophørt at ſørge; ikke De, hvis Taarer Evigheden ikke kan aſtørre, thi ſom et gammelt Opbyggeliſesſkrift ſaa eenfoldigt og ſaa rørende ſiger: „hvorledes ſkulde Gud hiſſet kunne aſtørre Dine Taarer, naar Du ikke har grædt?“ — En Anden kommer maafkee paa en anden Maade, men dog ſammestedsſhen. Taus fører den ſtyrende Nødvendighed ham fremad, ſtreng og alvorlig, ikke grufom, thi det er den aldrig, gaaer Pligten bag efter og ſlutter Toget. Men Wei en ikke Ønſkets. Nu ſtandſer han et Dieblif, ſelv de tvende ſtrengs Ledſagere røres ved hans Lidelſe: ſee, der løber en Sidevei af: „farvel Du Ungdommens Ønſke, Du venlige Sted, hvor jeg havde haabet at ſkulle bygge og boe med mit Ønſke!“ Saa gaaer det videre; den ſtyrende Nødvendighed taus foran, Pligten ſtreng og alvorlig bag efter, ikke grufom, thi det er Pligten aldrig. Al, ſee der løber en Wei af til Siden, den fører til Ønſket: „farvel Du min ønſkede Virkefreds, hvor jeg havde haabet at ſkulle glemme Ungdommens

negtede Ønske ved Arbeidets opfyldte Glæde." Saa gaaer Toget videre. Dog Maaden er jo det Vigeqlybige, hvad enten det skeer saaledes, at det er Stedet, som forandrer sig, og den Vidende bliver paa Stedet; eller den Vidende forandrer Sted og vandrer didhen; dette er det Vigeqlybige, naar dog Stedet er det samme, naar de dog samles paa eet Sted, hvilket Menne- skenes Sprog vel kunde fristes til at kalde: de unyttige Videlsers Trøstesløshed. Videlserne selv kunne have forskjellige Navne, men lader os ikke mangfoldiggjøre Navnene, men betænte det Væsentlige: at den Vidende ved sin Videlse ikke gavner Andre, snarere er til Byrde; og om dette Sidste end ikke er Tilfældet, det Første maa dog være Tilfældet, hvis Videlsen skal henregnes til hine unyttige, hvis den Vidende i strængeste Forstand skal kaldes en Vidende. I strængeste Forstand, ja lader os kun være strænge mod os selv, at vi ikke strax faae Lov til at kalde os Vi- dende, naar Noget gaaer os imod; men lader os være desto mildere mod den i strængeste Forstand Vidende. O, Du saaledes Vidende, hvo Du end er; naar et Menneske i sit Fødeland er kommen dertil, at alle Udveie ere lukkede for ham, da tænker han vel paa, at vandre ud til et fremmed Land, og der forsøge sin Lykke. Men Du svarer maaskee: „hvortil denne Tale, hvor- ledes skulde jeg kunne vandre ud, og hvad hjælp det mig at for- andre Sted, mit Lod er jo kasted, overalt paa Jorden bliver det det samme.“ „Nu ja, men lad os forstaae hinanden; lang er Reisen ikke, om hvilken vi tale, og Loddet er ei heller kasted, med mindre Du allerede har fundet Udveien: det er kun eet Skridt, eet afgjørende Skridt, og Du er ogsaa vandret ud, thi det Evige ligger Dig langt nærmere end noget fremmed Land ligger Udvandreren, og dog er Forandringen, naar Du er der, uendeligt større. Saa gaae da med Gud til Gud, gjør bestandigt det ene Skridt mere, det ene Skridt, som selv Den, der ikke kan røre et Lem, dog kan gjøre; det ene Skridt, som selv den Fange, der ikke er paa fri Fod, selv den Lænked, hvis Fod ikke er fri, dog kan gjøre: og Du er med det Gode i Afgjørelsen; Ingen, ikke den Største, der har levet, kan gjøre Mere end Du.

Men betænk: vel kaldes Dine Lidelser unyttige, og vel kunne vi Mennesker fristes til at tale om de unyttige Lidelsers Trøstesløshed; men dette er kun menneskelig Tale, i Evighedens Sprog er dog vel den Lidelse ikke unyttig, der hjalp Dig til det Høieste; af, den er kun da unyttig og unyttet, naar Du ved den ikke lod Dig hjælpe til det Høieste — at Du maaskee dræbte Ønsket, og blev, aandeligen, som dødt Rjød uden Smerte, thi ellers er det jo i Ønsket, at den Lidende ømmer sig, medens det Evige trøster.

Lad os fremdeles tale om Ønsket, derved om Lidelser. Det er jo gavnligt, ikke at slippe Lidelsen for tidlig; lad os kun ret dvæle ved den, forvisset om, at der intet saa gavnligt Middel er mod Trævlhedens fordærvelige Syge, som det ret at betænke de væsentligen Lidendes tunge Skjebne og da ret menneskelige at deeltage med dem i Lidelsens fælles Anliggende. Al, den menneskelige Deeltagelse forholder sig ofte omvendt til Lidelsen, som bliver tungere i Længden, Deeltagelsen bliver træt i Længden; Lidelsen tager til, medens Deeltagelsen tager af. Ved Lidelsens første Dieblif, da styrter den menneskelige Deeltagelse til, men naar det trækker ud, da trækker den sig tilbage, stundom forvandles den i den Træble, naar den træble Deeltagelse er forbi, til en vis Bitterhed mod den Lidende. Og dog, Ønskerne kunne jo helbredes i Tiden, kunne jo blive forbigangne: Ønsket ikke. Dog er der en Forskjellighed, thi der er en Ønskets Lidelse, som Deeltagelsen kan faae Die paa, men der er ogsaa en Ønskets Lidelse, som unddrager sig ethvert Blik, som skjuler sig og skjult følger med hele Livet igjennem; ja den følger — men i Savnet, den følger den Lidende som Ledfager hele Livet igjennem, men ingen Deeltagelse ledfager den. Dog hvorledes skulde vi tale om, hvad der muligen er til, men som unddrager sig i Skjultheden, og tale saaledes, at den Lidende vilde vedkjende sig Beskrivelsen, at han ikke krænktes og utaalmelig skal vende sig bort fra vor træble Tale om Lidelser, hvilke vi enten ikke formaae eller ikke have Tid til at tænke os ind i. Lad os da i Skiltringen, om muligt

tale den Vidende efter Munden, og give Gud, at Opbyggelsen derunder maatte tale ham til Hjerter. Sæt det var saa, at de Umælende dog kunde have Tanker og gjøre sig forstaaelige for hinanden, kun at vi ikke kunne forstaae dem: lad os antage det. Det seer jo næsten saaledes ud, thi naar Bondemandens Hest ved Sommertid staaer i Engen og slaaer eller ryster med Hovedet: ja Ingen kan dog med Bestemthed vide, hvad det betyder; eller naar de tvende, som gaae ved hinandens Side gennem Livet dragende i lige Aag, naar de i Aftenstundens Frihed nærme sig hinanden som i Fortrolighed, naar de ligesom omfavne hinanden, kjærtegne hinanden, kæle for hinanden ved Hovedets Bevægelse; eller naar de løse Heste kalde ad hinanden, saa Skoven gjenlyder, naar de paa Sletterne samles i større Flokke som til Forsamling — sæt, at de virkelig kunne gjøre sig forstaaelige for hinanden. Men da var der een Hest, som gik for sig selv. Naar den nu hørte Rødet, naar den saae, at Flokken samlede sig i Aftenstunden, og den forstod, at de nu vilde holde Forsamling: da kom ogsaa den løbende, at den maatte faae Noget at vide om Livet og dets Vilkaar. Den agtede noie paa, hvad de Eldre forklarede, hvorledes ingen Hest maatte prise sig lykkelig, førend den var død, hvorledes ingen Skabnings Liv var saaledes udsat for de sorgeligste Omstiftelser som Hesten; og nu gennemgik den Eldre de mangfoldige Lidelser, at lide Hunger og Kulde, at glide sig næsten ihjel, at blive sparket af en grusom Rudsst, at blive mishandlet af uforstandige Herrer, hvem man ikke kan gjøre til Pas, som give Hesten Skylden og Straffen for deres egen Uforstandighed, og saa tilsidst paa de gamle Dage, at jages ud om Vinteren i de nøgne Skove. Derpaa skiltes Forsamlingen ad, og hiin Hest, som kom glad løbende, gik bedrøvet bort, „ved Hjertets Bekymring blev dens Aandedræt tungt“. (Ordsp. 15, 13). Den havde vel forstaaet, hvad der blev forklaret, men Intet var der hmtet om dens Lidelser. Dog hver Gang den mærkede, at de andre Heste ilede til Forsamling, kom den glad løbende, bestandigt haabende, at der nu vilde blive Tale derom; og hver Gang den havde hørt gik den bedrøvet bort; den forstod bedre

og bedre, hvad de Andre talte om, men sig selv forstod den mindre og mindre, netop fordi de Andre ligesom udelukkede den, skjøndt den dog var med. — O, Du Vidende, hvo Du end er, hvis Din Videlse ikke var skjult derved, at Du selv vil skjule den, thi da kan Du handle, og der maa tales anderledes, men hvis Uforstaaeligheden borger for, at den ikke bliver aabenbar; dersom Du gif saaledes mellem Menneſkene, agtede paa deres Forklaringer, søgte deres Veiledning, deeltog i deres Forsamling, men hver Gang Bogen var ude, og hver Gang Samtalen var forbi, og hver Gang der sagdes Amen: da blev Dit Aandedræt tungt ved Hjertets Bekymring, naar Du sukkede: gib noget Saadant var min Videlse! O, uden Fortrolighed er Du dog ikke, hvis Du ikke selv vil forstydde det: den bydes Dig, den høieste og den Høiestes. Og Du er heller ikke uden Menneſkenes Deeltagelse. Der er et fælles, menneskeligt Anliggende som hedder Ophbyggelse, det er ikke saaledes fælles som de Foretagender, hvor Mængden støier og larmer, thi hver Deeltagende er væsentligen alene med sig selv, men dog er det i høieste og meest omfattende Forstand et fælles menneskeligt Anliggende. Den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile før den har forstaaet Dig; er een Synden, som omvender sig, Himlen vigtigere end nioghalvfemsindstyve Retfærdige, som ikke have Omvendelse behov: saa er Du, hvis Du i Sandhed er den Vidende, den opbyggelige Betragtning vigtigere end nioghalvfemsindstyve Træble, som ikke have Ophbyggelse behov. Ja selv om Du ikke var til, den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile førend den har forstaaet ogsaa denne Videlse; thi vee den opbyggelige Tale, der kun vil snakke Mand og Mand imellem om allehaande Uciligheder i Livet, men som ikke tør vove sig hen til de forfærdeligere Videlser: en saadan Tale er uden Frimodighed, den har en ond Samvittighed, hvis den kalder sig opbyggelig. De Træble, som hverken arbejde eller ere besværede, men kun ere træble, de mene vel, at de ere slupne, naar de selv i Livet have undgaaet Videlserne: derfor ville de ikke forstyrres ved at høre eller tænke det Forfærdelige. Ja vist ere de slupne, de

ere ogsaa slupne fra at have en Betragtning af Livet, og slupne ind i Meningsløshed. O, Du Vidende, Du, som blev forladt ligesom af den Slægt, Du hører til, ene i Verden: Du er dog ikke forladt af den Gud, som skabte Dig, hans Fortrolighed omgiver Dig overalt, den tilbydes Dig hvert Øieblik: i den er Du med det Gode i Afgjørelsen. Og den opbyggelige Betragtning er altid rede til at minde Dig derom; thi at denne er til skal jo være en Betryggelse for de Levende, ligesom det er en Trøst for de Søfarende at vide, at der, hvor de vanskelige Farvande ere, der ere ogsaa Lodser i Nærheden — saaledes boer den opbyggelige Betragtning i Nærheden af Brændingen og Skjærene; daglig vant til Synet af det Forfærdelige er den hurtig tilrede med sin ringe Hjælp. Saaledes kan den nemlig ikke hjælpe, som Lodsens hjælper Skibet: den Vidende maa hjælpe sig selv; men da skal han heller ikke skyldes den og et andet Menneske, hvad den Søfarende skylder Lodsens. Dog, skal denne Vidende, som enhver anden ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt: saa er han i Afgjørelsen, ikke i den Afgjørelse, ved hvilken han bliver fri fra Videlsen, men, i den, ved hvilken han bliver fortrolig med Gud, idet han kun vil Gæ, nemlig lide Alt, være og blive med det Gode i Afgjørelsen — under Ønskets Smerte.

M. T.! maaskee er Du træt af denne megen Tale om Videlse — thi en opbyggelig Tale bliver ikke træt, nei før skal Moderen blive træt af at pleie sit syge Barn, end den opbyggelige Tale af at tale om Videlse; Du er maaskee, som man kalder det, en Uhykkelig, hvem det trætter: o, Du vilde dog ikke være saaledes Uhykkelig, at Du uden Deeltagelse ønskede at forblive uvidende om Videlserne; Du eftertragter jo tværtimod denne Viden for Din egen Skyld, at Du maatte dannes ved den alvorlige Forestilling! Eller Du er maaskee en Vidende, hvem det trætter, at der tales om saamegen Videlse, naar Din ikke særligen nævnes. O, selv det at tænke sig levende ind i Andres Videlse er en Trøst, og allfor særligen at dvæle ved sin egen er let den Tvesindethed, som mener, at der er Trøst for alle Andre, kun ikke for En selv. Men

dette er ikke saa; er det vel med Lidelser saa, at hver har Sit, Stort eller Lidt, med Trøsten er det visseiligen saa, at der er Trøst for Alle, og væsentligen den samme for Alle. Dog lad os endnu engang tale om Ønsket, derved om Lidelser; thi Tidens Længde gjør Lidelsen tungere og tungere, men Tidens Længde afhænger jo ogsaa af, naar Lidelsen tog sin Begyndelse. Vel har nemlig en fløgtig Hedning sagt, at langvarige Lidelser kan man vænne sig til, men Spørgsmaalet er, om Trøsten er den rette; thi herom er jo ikke Tale, om at finde den første den bedste Trøst, men om at ville det Gode i Sandhed, om at ville lide Alt, for at være og forblive med det Gode i Udgjørelsen.

Lader os tale om et heelt Liv i Lidelser, eller om Saa-danne, hvem Naturen lige fra Begyndelsen, som vi Mennesker fristes til at sige det, forurettede, hvem lige fra Begyndelsen de unyttige Lidelser bleve anviste: at være Andre til Byrde og sig selv næsten en Byrde, ja hvad værre er, at være næsten som en født Indbending mod Styrrelsens Godhed. Alt, mangen Travl's Levnetsløb beskrives og foranlediger ny Travlhed: Betragtningen af hine Ulykkelige er hypperlig Modgift mod Travlhed, og dog lærer man netop ved at betragte Saa-danne grundigt hvad det Høieste er. Men vi ville ikke tale skjødelsløst og i Forbigaaende, i travl Glæde over selv at være forskaaede haste fra Synet; og lige saa lidet ville vi tale mismodigt. Vel er det nemlig herligt at være Barn, at indslumre ved Moderens Bryst for at vaagne til at see Moderen, at være Barn og kun kjende Moderen og Legetøiet! Vi prise Barndommens Lykke, Synet af den formilder ved sit Smil — at dog Den, hvem Lykken forundtes, ikke glemmer den i Alarene: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære, uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det skjønt, at være ung: ikke at kunne sove for glade Tankers Uro, indslumret at vaagne tidlig med Fuglesangen til den fortsatte Munterhed! Vi prise Ungdommens Lykke, vi glæde os med den Glæde, vi ønske Ungdommen til dens Lykke Taknemme-

lighed, og i Fremtiden ønske vi den Taknemmelighed for det Svundne: men Gud være lobet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det kan være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det livsaligt at elske: kun at have eet Ønske, selv om alt Andet gives eller negtes, eet Ønske den Elskede, een Længsel den Elskede, een Besiddelse den Elskede! Vi prise Elskovens Lykke, o, at den Lykkelige maa være trofast i Huuslivets daglige Skjønsmhed, at Den, der var lykkelig, maa være trofast i Grindringens vedholdende Skjønsmhed: men Gud være lobet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste, det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste!

Men nu den Lidende! Ak, han havde ingen lykkelig Barn-
dom; thi vel er Moderkjerlighed trofast og øm, især da mod det elendige Barn, men en Moder er jo ogsaa et Menneske: han laae ved Moderens Bryst, hun saae sig ikke glad paa ham, men han saae hende bedrøvet; naar han vaagnede, saae han hende stundom grædende. Selv mellem Eldre er det jo saaledes, at naar de Alle sidde bedrøvede, og da han træder ind ad Døren, han den lykkeligt Begavede med den lyse Aand og det muntre Sind, da siger han: her er jeg, og nu begynder Munterheden — saa viger Sorgens Skyer. En saadan Begabet er den Sjældne, men selv den sjældnest Begavede, hvad formaaede han i Sammenligning med Barnet, naar det, som eengang i Fødsels Timens forfærdelige Veer, aabner Døren og siger: her er jeg! O, Barn-
dommens Lykke at være saaledes velkommen! — Saa vorte han til i Ungdommens Dage, men han var ikke med i Regen; og om Nogen spurgte: hvorfor vil Du ikke lege med? da skulde han vel svare: „hvor kan Du nænne at spørge mig saaledes?“ — Saa gik han da affides, dog ikke for at døe, thi han var jo endnu i Ungdommens Dage. — Saa kom Elskovens Tid, men Ingen elskede ham; vel var der nogle Faa, der holdt af ham, men det var Medlidenshed og Deeltagelse. — Saa blev han Mand, men han stod udenfor Livet. — Saa døde han, men han var ikke

fabnet; den lille Skare som dannede Sorgens Følge, sagde Alle: det var en Lykke, at Gud tog ham herfra; og Præsten sagde det Samme. — Saa var han død, og saa var han glemt — og alle hans unyttige Lidelser. Der var ikke Fryd og Jubel, da han fødtes, men bange Forsærdelse; der var ikke Sorg og Smerte da han døde, men en stille veemodig Glæde. Saaledes gik hans Liv hen, eller rettere saaledes gaaer det hen, thi det er jo ikke et gammelt Eventyr, jeg fortæller, om hvad der er skeet i fordums Dage med en Enkelt, det Samme skeer oftere, det ligger os nær nok, om ogsaa Læstind og Sandselighed, om Livs-Ølgt og Ugudelighed ønske at blive uvidende derom, ønske at fjerne saadanne Ulykkelige og at fjerne de alvorlige Paamindelser, ikke blot fra Kunstens Sorgløshed, men ogsaa fra Kirken og fra den opbyggelige Betragtning, der jo dog maa vide, at den hellige Skrift næsten har en Fortjærlighed for Halte og Krøblinge, for Blinde og Spedalske. Ja, som Kristus, da Apostlene begyndte at blive travle, satte et Varn i deres Midte: saaledes kunde vel en Alvorlig fristes til paa hine Steder, hvor Mængden støier og larmer i Aarhundredets fortumlede Navn, at sætte en saadan Ulykkelig i deres Midte. Synet af ham skal sandeligen ikke sinke Nogen, der vil noget Evtigt; men Travlhed har heller Intet med det Evtige at gjøre.

Han, den Vidende, deeltog i Livet — ved at leve; men Vet var hans Liv ukjendt med, hvad der i alle Livets Forhold som i Elskovens Lykt er Lykten: det Lige for Lige. Lige for Lige, det fik han aldrig, og det kunde han selv ikke give, thi han var en lidende Gjenstand for Deeltagelse og Medlidenhed. Nei Lige for Lige fik han aldrig, ikke som Varn, at han kunde gjøre Moderen glad, at, hvis Andre havde bedrøvet hende, han da blot behøvede at vaagne smilende for at gjøre hende glad. Nei Lige for Lige fik han aldrig, thi han elskede Legebroderen anderledes end denne elskede ham; nei Lige for Lige fik han aldrig, og derfor heller ingen Mage; i Livets mange Aar kunde han Intet gjøre til Gjengjæld; og selv i Døden fik han ikke Lige for Lige: at være fabnet som han fabnede de Kjære. Han døde, men hvad end

Følget og Præsten sagde: Gud være lobet, saaledes er det ikke, at han derved er udelukket fra det Høieste. — O, Du Vidende, hvor Du end er, hvor Du end unddrager Dig fra Synet af Mennesker for ikke at forstyrre dem ved at minde om det Ulykelige: o, glem dog ikke, at ogsaa Du kan gjøre Noget, lad dog ikke Dit Liv gaae hen i en unyttig Tællen af de unyttige Lidelsers Dage og Aar, glem ikke, at Du kan gjøre Noget. Meningen er ikke, som naar det stundom siges i Verden til en formeentlig Vidende, der for en lille Gjenvordigheds Skyld strax vil kaste sig paa den lade Side, at han dog kan gjøre Noget for Andre; thi Den, der kan det, ham anseer den opbyggelige Betragtning ikke for i strængeste Forstand Vidende, tvertimod bruger den Strænghed mod ham. O, Du Vidende, om Du end ikke saaledes kan gjøre Noget for Andre, og dette hører jo netop med til Din Lidelse, Du kan dog endnu gjøre — det Høieste, Du kan ville lide Alt og derved være med det Gode i Afgjørelsen. O, salige Ligelighed, at den i strængeste Forstand Vidende ubetinget kan gjøre det Høieste fuldt saa vel som den i lykkeligste Forstand meest Begunstigede. Vre og Priis være det Evige: der er ikke Skygge af Forstjæl, der er ikke Forvrettelse og Begunstigelse, men Ligelighed. Ved at ville lide Alt er Du med det Gode i Afgjørelsen, omklædt — ja som naar den Døde staaer op og afstaster Ligklæderne, saaledes har Du afstastet Glendighedens Skikkelse; Du er ikke til at skjelne fra nogen Anden blandt dem, hvem Du kun kunde ønske at ligne, dem, der ere med det Gode i Afgjørelsen: De ere alle eens klædte, omgjordede om Lænden med Sandhed, iførte Retfærdigheds Pantser, bærende Saliggjorelsens Hjelm! Dersom det er saaledes, og det er jo ethvert bedre Menneskes Haab, at der er en Opstandelse, hvor der ingen Forstjæl skal være, hvor den Døve skal høre, den Blinde see, Den, der bar Glendighedens Skikkelse, være skøn som alle de Andre: o, der er jo paa denne Side Graven som en Opstandelse, hver Gang et Menneske, ved at ville gjøre Alt eller ved at ville lide Alt, staaer op ved at være i Afgjørelsen, og bliver staaende med det Gode i Afgjørelsen. Den eneste Forstjæl er Ønskets Smerte i

den Lidende, men dette kan jo ogsaa være en Hjælp til at komme ud i Afgjørelsen.

Den Lidende maa altsaa ville lide Alt, og dette betyder, ligesom det at ville gøre Alt: at bringe det til Afgjørelse, at være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Medens nemlig Dødsens Smerte er Udtrykket for, at Lidelsen paa en Maade vedbliver, saa vedbliver ogsaa Helbredelsen, naar den Lidende forbliver i Afgjørelsen. Men der er en Magt, som er stærk i Diebliffet, det er Klogskaben; fra den og fra Diebliffet, eller ved den og fra Diebliffet udgaar Menneskets Fordærvelse — der som det ellers er saa, at i det Evige ved det Evige er Menneskets Frelse. Klogskaben misbruges nu ind efter; thi ud efter kan den væsentlige Lidende ikke let komme til at misbruge den. Klogskaben er atter her riig paa Udflugter, ved hvilke Tiden holdes hen og Afgjørelsen udsættes; den vil kun jordisk og timelig forstaae sig paa Afgjørelsen; den har kun Diebliffets Forstand paa en Afgjørelse, ved hvilken Lidelsen selv skulde ophøre. Men saaledes helbreder rigtignok det Evige ikke. Den Værkbrudne bliver ikke karst, fordi han helbredes ved det Evige, den Spedalske ikke reen, den Vansjøre ikke velstabt. „Men saa er det jo et daarligt Paafund med det Eviges Hjælp“, mener Klogskaben; „ja, hvad endnu værre er, Afgjørelsen, naar den Lidende indvier sig til Lidelsen, gør jo endog hans Tilstand haabløs“ — fordi Afgjørelsen bryder med Timelighedens gøglende Haab. Hvor nemlig det Evige ikke kommer til at helbrede en saadan Lidende, der gaaer det ved Klogskabens Hjælp gjerne saaledes: først lever den Lidende nogle Aar af et jordisk Haab; men naar da dette er fortæret og Lidelsen dog vedbliver, saa bliver han overtroist; hans Befindende vegler mellem Dødsighed og blussende Spænding; men naar da Lidelsen vedbliver, saa indtræder tilsidst en døds Førtvivelse, kun meget sjældent afbrudt af en unaturlig og forfærdeligt svækkende Overspændthed, ligesom naar Spilleren endnu engang haaber paa Dødsens Træf. Al, i Længden faar man ret at see, hvad Klogskaben og det jordiske Haab er! Thi det synes dog Klogskaben saa klogt, „at man ikke

daarligen opgiver et jordist Haab om en mulig eventyrlig Helbredelse" — for at vinde det Evige; det synes Ålogstaben saa klogt, „at man ikke afgjort siger Verden Farvel; man kan jo dog ikke vide, hvad der muligen kunde skee . . . og da skulde man fortryde" — at man havde ladet sig helbrede ved det Evige. Det jordiske Haab og det himmelske Haab vore vel op og lege med hinanden i Barndommen som Ligeboørn: men i Afgjørelsen viser Forskjellen sig. Dog dette forhindrer Ålogstaben, der bestandigt forhindrer Afgjørelsen. Seilivet holder den Tiden hen, har utallige Paafund, hvis Viisdom er denne: at man ikke maa tage sig Lidelsen og Livet for nær, at det jo dog var muligt, hvo kan vide det o. s. v. Naar den Lidende nemlig tager sig Lidelsen ret nær, saa bliver han ved det Evige hjulpen i Afgjørelsen. Thi at tage sig Lidelsen ret nær, det er at afdøe fra Timeligheden og Ålogstaben og Udflugterne, og de kloge Mænd og Koner, og Anekdoterne om Den og Den: for at finde Hvile i det Eviges salige Tilforladelighed; det er for den Lidende, hvis man vil sammenligne ham med en Syg, ligesom naar den Syge vender sig om paa den anden Side, og nu endeligen finder den Slilling, hvori der er Lise — om end Døstet smertes. Selv om det var en Ubetydelighed: man kan aldrig have taget sig Noget for nær, naar man kun tog sig det saaledes nær, at man derved vandt det Evige.

Men den Lidende, som ikke vil helbredes ved det Evige, han er tvesindet; Tvesindetheden i ham er Sygdommen, som gnaver og gnaver og fortærer de ædleste Kræfter, er den indvortes Skade, som er uendelig farligere end at være bamsør og værkbruden. Den Tvesindede vil helbredes og vil dog ikke helbredes: evigt vil han nemlig ikke helbredes. Men den timelige Helbredelse er uvis, og Uvishedens i Stigen forskjellige Udtryk er den stigende Uro i hans Tvesindethed. Selv i den Tvesindedes sidste Dieblit sidder endnu Ålogstaben ved Dødsleiet og forklarer, man kan ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee; der maa paa ingen Maade sendes Bud efter Præsten, thi Ålogstaben er i den Grad bange for Afgjørelsen, at den allerede

anseer Præstens Komme for en Slags Afgjørelse — og man kan dog ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee. Saa dør den Tvesindede, og nu ved den Efterlevende med Vished, at den Afdøde blev ikke paa nogen pludselig og uventet Maade helbredet fra sine mangeaarige Lidelser. Al, Den der i det Diebliffeliges fløgtige Forstand elsker Verden, for ham er det Evige en Gaade; han tænker bestandigt: men dersom nu Timelighedens Hjælp pludseligen kom, saa var jeg jo bedragen, jeg, som i det Eviges Afgjørelse var afdød fra Timeligheden. Det vil sige, man anseer dog det Timelige for det Høieste, det Evige betragter man som en Slags fortviolet Nødhjælp, derfor udsætter man dets Afgjørelse saa længe som muligt, og selv om Timelighedens Hjælp er den urimeligste af alle Forventninger, saa vil man dog hellere, hidset i overtroisk Indbildning, haabe derpaa end gribe det Evige. Man er bestandigt i Angest for, at man skulde komme til at fortryde det; og dog er det Evige, hvis man i Sandhed griber det, det Eneste, ubetinget det Eneste, hvorom der ubetinget maa siges: det fortrydes aldrig. Men af Frygt for, at man engang skulde fortryde det Eviges Afgjørelse forskylder man, at man engang bitterlig maa fortryde, at man lod Tiden gaae hen. O, det er jo dog en daarlig Klogskab (hvor meget den end bryster sig, hvor snaksom den end er), der daarligen bedrager sig selv for den høieste Trøst, hjælper sig selv af en maadelig i en endnu maadeligere Trøst, og tilsidst i den visse Fortrydelse. Om den Lidende bruger Klogskaben saaledes, at hans Tvesindethed tager sig lidt bedre ud i Verdens Dine end hiin bestrebne, gjør hverken fra eller til; naar han bruger den til at forhindre det Eviges Afgjørelse er han dog væsentligen tvesindet, han er og bliver væsentligen tvesindet, selv om Timelighedens Hjælp kom og — han roste sig af sin Klogskab, at han flogt undgik, ja man skulde jo troe, at det var en Ulykke, altsaa, at han flogt undgik det Eviges Afgjørelse. Det Eviges Afgjørelse er den eneste sande Frelse, og det er derfor ogsaa Tvesindethed, naar den Lidende bruger sin Kraft til at skjule Smerten, istedetfor til ved det Evige at lade sig helbrede. En saadan Lidende vil

ikke være fri for Lidelsen, men kun for Medlidenheden, forsaavidt denne jo ogsaa kan være en Lidelse. Deri ligger Tvesindethedens Modsigelse, thi kun ved det Eviges Afgjorelse bliver han i Sandhed fri for Medlidenhedens Piinlighed, netop fordi han ved Afgjorelsen væsentligen har overvundet Lidelsen: saa kun Ønsket smertes, medens det Evige helbreder.

Al Tvesindethed i Forhold til Lidelser har sin Grund i og sit Kjende paa, at den Tvesindede ikke vil slippe Tideligheden; saaledes er ogsaa den tvesindede Tale, der stundom henvendes til de Lidende, kjendelig paa, at den trøster ved Tideligheden. Det er kun altfor ofte, at den Lidende ligesom krymper sig ved — at modtage den høieste Trøst; og den Talende ligesom undseer sig ved at hyde den høieste Trøst. Derimod trøster den trøstende Tale med, at det nok vil blive bedre — naaskee; den formaner til saadan nogen Taalmodighed; den pusler lidt om den Lidende og siger, at paa Søndag bliver det nok godt. Men hvorfor dog gibe en Trængende, hvis vi et Dieblisk tør sammenligne den Lidende med en saadan, Sølv eller vel endog det uægte Metal, naar man har Guld rigelig at hyde ham; thi Evighedens Trøst er det pure Guld. Lad os minde om en Handlende, ihvorvel hans Lidelse altid er forskjellig fra den væsentligen Lidendes. Vi læse om Apostlene, at da de vare blevene hudstrøgne gik de glade bort og takkede Gud. Her er ingen Tale om lidt Taalmodighed, om at det nok bliver bedre paa Søndag; men her er Evighedens seierlige Trøst, og de hudflettede Apostle have mere end seiret. Saaledes ogsaa med den væsentligen Lidende; naar Evigheden helbreder, da bliver vel Ønsket ved at smerte (og saaledes skal det være, thi det Evige tager jo ikke den Lidende ud af Tiden), men der er ingen Allynken, ingen midlertidig Udspredelse, ingen bedragerisk Opsætten. Man mener rigtignok, at naar den væsentligen Lidende har Allynket sig gjennem Tiden, og saa nogenlunde ved allehaande Indbildninger har faaet Tiden til at gaae, eller har slaaet Tiden ihjel: at saa staaer Evigheden ham aaben. Al, nei, ogsaa den væsentligen Lidende har et Ansvar for, hvorledes han har brugt Tiden, benyttet den

jordiske Glendighed, om han har benyttet den til evigt at lade sig helbrede. Men siger Klogskaben: „man skal dog vel ikke dræbe Haabet.“ „Du Dienstkalk,“ svarer det Evige, „hvorfor taler Du saa tvetydigt; jo vist er der et Haab man skal dræbe, som der er en Lyst man skal dræbe og en Begjering og en Længsel: det jordiske Haab skal man dræbe, thi netop da har man først frelst sig selv ved det sande Haab, og derfor skal den Vidende end ikke ville paa Timelighedens Vilkaar „tage mod Befrielsen““ (Hebr. 11, 35).

Men den Vidende, der i Sandhed vil det Gode, han benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, og derved til at hjælpe sig ud i Afgjørelsen, til at slippe bort fra det Midlertidiges Stusselser. Han frygter ikke Afgjørelsens Tryk, der ligesom samler Videlsen over ham, thi han veed, at dette Tryk er Evighedens Gjennembrud, han veed, at i Afgjørelsen overstæres Timelighedens Nerve, om end Smerten bliver i Ønsket. Det er vist nok, at hvad der ofte gjør en Vidende utaalmodig, er, at han tager et heelt Livs Videlse ligesom op forud og nu gyser for hvad der fordeelt paa Tiden, hvis han lod hver Dag have sin Sorg, vilde være lettere at bære. I denne Forstand skal Videlsen ikke samles i Afgjørelsen, thi Feilen er netop den, at han trods al Forudoptagen dog ikke vinder noget Evigt, men kun timeligt forfærdes. Men det er ogsaa vist, at en Vidende gennem de mange Aar ved Timelighedens Uvisse kan snakke sig fra Afgjørelsens Indtryk, og dette er det Fordærlige. Derfor veed den Vidende, der vil det Gode i Sandhed, at Klogskaben er en spigefuld Ven og kun Afgjørelsen fuldtro.

Den Handlende vil gjøre Alt for det Gode, den Vidende vil lide Alt for det Gode: Ligeligheden er, at de begge kunne være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Kun Retningen hvori der arbeides er forskjellig, hvilken Forskjellighed dog ikke maa forstaaes som udelukkende den ene den anden: den Handlende virker ud efter for at det Gode maa seire, selv hans Liden har Betydning i Henseende dertil; den Vidende gjør ind efter Alt (ved at ville lide Alt) for det Gode, at det maa seire i ham.

Men det Gode maa jo dog have seiret og vedblive at seire i den Handlendes Indre, hvis han i Sandhed skal virke for det Gode ud efter; og den væsentligen Lidende kan altid virke for det Gode ud efter ved Exemplets Magt, og virke eftertrykkeligt, thi hans Liv, netop fordi ham Meget er negtet, indeholder en stor Opfordring til de Mange, hvem Meget er givet; og hans Liv, naar han er og forbliver med det Gode i Afgjørelsen, indeholder en stræng Dom over de Mange, der benytte det meget Givne paa en uforsvarlig Maade. Ja, selv om det var den Lidende negtet at virke ved sit Exempel, selv om han var fjernet fra alle andre Mennesker, han er dog deelagtig i Menneskehedens fælles store Anliggende; paa sin eensomme Post forsvare han ligesom et vanskeligt Pæs, ved at frelse sin Sjæl ud af alle Lidelsens besnærende Vanskeligheder: om intet Menneske seer ham, Menneskeheden føler med ham, lider med ham, seirer med ham! Men overalt hvor det Gode seirer i Sandhed, der er Seiren væsentligen lige stor, hvad enten det Gode seirer i Mange ved En, eller det seirer i den eensomt Forladte ved ham: Seiren er væsentligen lige stor. O, priset være det Eviges salige Rigelighed.

Dog Et endnu inden Talen forlader Lidelserne: kan man siges at ville Lidelse, er Lidelse ikke Noget man maa tvinges til mod sin Villie; hvis man kan være fri for den, kan man saa ville den, og hvis man er bunden i den, kan man saa siges at ville den? Dersom vi skulle besvare dette Spørgsmaal, da lad os fremfor Alt skjelne mellem: hvad det er, at ville i Lystens Forstand, og hvad det er at ville i Frihedens ædle Forstand. Ja, for mange Mennesker er det som en Umulighed at ene Frihed og Lidelse i den samme Tanke. Naar de derfor see Den, som kunde have magelige og bekvemme Dage med sit Guds, naar de see ham anstrænge sig trods nogen Pligtarbejder, udsætte sig for mange Lidelser, vælge et høiere Ralds besværlige Vej: saa betragte de ham enten som Indskrænket eller som en Sindssvag; de beklage næsten, at Styrelsen har skjenket alle disse gunstige Betingelser til En, som slet ikke veed at benytte dem; de

tænke i deres stille Sind, om de end ikke sige det høit, om de end ikke tænke paa, hvor sørgeligt de forraade deres eget Indre: det skulde være os, der var i hans Sted, vi skulde anderledes vide at nyde Livet. Altsaa, naar En kan være fri for Lidelsen, saa er det enten Indskrænkethed eller Sindspagthed at ville den. Men hvad er saa Mod? Er det Mod at gaae derhen, hvor Lyften vinker, at see derhen, hvor det Lystelige er? Eller fordres der ikke til at vise Mod, at der er en Modstand (hvad Sproget selv synes at tyde paa), som naar den Modige seer Faren under Dine, thi Faren er ikke Det, Diet lystes ved at see; eller for at anskueliggjøre det, som naar den modige Rytter tvinger Hesten fremad mod det Skrækkende, thi i den Modiges Die seer man ikke, at det sandselige Die ghyser for Faren, fordi Modet gennemtrænger selve Diets Udtryk, men Rytteren og Hesten anskueliggjøre, hvorledes Modet er sammensat. Rytteren er den Modige, Hesten er sky, men Hesten og dens Skyhed svarer til det Lave i Mennesket og dets Skyhed, hvilken Modet betvinger. Modet vil altsaa frit Lidelsen. Den Modige har en forræderisk Modstand i sig selv, der er i Pagt med Modstanden udenfor, men netop derfor er han den Modige, fordi han trods den frit vil Lidelsen. — Paa den anden Side, (og Dette er hvad vi her nærmest maa betænke, da vi tale om den væsentlige Lidende) kan den Lidende frit overtage den Lidelse, i hvilken han dog paa en Maade er tvungen, forsaavidt han ikke har det i sin Magt at frigjøre sig; kan ikke blot den Fri sige: „lænk mig kun, jeg frygter ikke“; men kan ogsaa den Lænkede sige: „frivilligt overtager jeg mit Fangenskab“, det Fangenskab altsaa hvori han er? Ja, her er det Samme Tilfældet; de fleste Menneskers Mening er, at dette er en Umulighed, og at derfor den Lidendes Tilstand er sukkende Modløshed. Men hvad er saa Taalmod? Er Taalmod ikke netop det Mod, der frit overtager den Lidelse, som ikke kan undgaaes? Det Uundgaaelige er netop Det, som vil knække Modet. Der er i den Lidende selv en forræderisk Modstand, som er i Pagt med Uundgaaelighedens Rædsel, og forenede ville de knuse ham; men trods dette finder Taal-

modet sig i Lidelsen, og finder sig netop derved fri i den uundgaaelige Lidelse. Derfor gjør, om man vil tale saaledes, Taalmod et endnu større Under end Mod gjør, thi Mod gaaer frit i den Lidelse, som kunde undgaaes, men Taalmod gjør sig fri i den uundgaaelige Lidelse; ved sit Mod lader den Fri sig frit fange, men ved sit Taalmod gjør den Fængne sig fri — dog ikke i den Forstand, at Slutteren skulde blive angest og bange. Den udbortes Umulighed af at kunne frigjøre sig fra Lidelsen, forhindrer ikke den indvortes Mulighed af virkelig at kunne gjøre sig fri i Lidelsen, frivilligt overtage Lidelsen, idet den Taalmodige giver sit Samtykke ved at ville finde sig i Lidelsen. Thi man kan tvinges ind i det snevre Fængsel, man kan tvinges ind i livsvarige Lidelser, og Nødvendigheden er Tvungen; men man kan ikke tvinges til Taalmod. Dersom Nødvendighedens Tvinger trykker paa en Sjæl, som ikke har og ikke vil have Frihedens Fjederkraft: saa bliver Sjælen vel fortrykt, men den bliver ikke taalmodig; Taalmodigheden er Spændstighedens Gjentryk, hvorved den Tvungne gjør sig fri i Tvangen. Eller kan kun den Rige være sparsommelig — fordi han har det i sin Magt at ødsle; kan ikke ogsaa den Fattige være sparsommelig, uagtet han ikke har det i sin Magt at ødsle, uagtet han er tvungen til at være — sparsommelig; nei, det kan han netop ikke tvinges til, altsaa uagtet han er tvungen til at være fattig? Al, men mange Menneskers Visdom er ligesom beregnet paa at affstæffe det Gode. Naar den Uafhængige frit vælger Møjsommelighed, saa siger man, han er sær, „han som kunde have det saa godt i Lediggang og fæie hvert sit Ønske i Mågelighed;“ og naar den Tvungne er taalmodig i Lidelsen, saa siger man, „tak ham Skam til, han er jo tvungen, han gjør jo en Dyd af Nødvendighed“. Unegteligt, han gjør en Dyd af Nødvendighed, det er netop Hemmeligheden, det er just det meest betegnende Udtryk for hvad han gjør; han gjør af Nødvendigheden en Dyd, han bringer en Frihedens Bestemmelse (Dyd) ud af hvad der er bestemt som Nødvendighed. Og deri ligger netop Helbredelsen ved det Eviges Afgjørelse, at

den Vidende frit overtager den paatvungne Lidelse. Som det er den Vidende en Lindring at aabne sig i Fortrolighed for en Ven: saaledes er dette Frelsen ved det Eviges Afgjorelse, at den Vidende, medens Nødvendighedens Tvang ligesom vil sammenpresse Hjertet, aabner sig for det Evige, og evigt samtykker i at ville lide Alt. Thi er vel Den fangen, for hvem Døren staaer aaben: Evighedens Fløidør! Er vel Den i Tvang, der evigt er fri! Da Paulus sagde: „jeg er romersk Borger“, saa turde Landshøvdingen ikke fængsle ham, og han blev sat i frit Fangenskab. Naar et Menneske tør sige: jeg er Evighedens fri Borger, saa kan Nødvendigheden ikke fængsle ham uden i — frit Fangenskab.

M. L.! hvis det nu synes Dig saaledes, saa ville vi minde om Talens Gang. Skulde et Menneske ville Gøt, da maatte han ville det Gode, saa var det muligt, at han kunde ville Gøt. Men skulde det blive virkeligt, da maatte han ville det Gode i Sandhed. I Forhold til som han var en Handlende eller en Vidende, maatte han ville gjøre Alt for det Gode, eller han maatte ville lide Alt for det Gode. — Han maatte ville gjøre Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjorelsen. Men Klogskaben misbrugtes ind efter til at søge Udflugter; og den misbrugtes ud efter i Bedraget. Den Gode derimod brugte Klogskaben til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig ud og bevare sig ude i Afgjorelsen; han brugte Klogskaben til at forhindre ethvert Bedrag ud efter. — Han maatte ville lide Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjorelsen. Og Talen dvælede ved at skildre den væsentlige Videndes Tilstand, fordi man ved at betragte Lidelser tilforladeligt lærer, hvilket det Hvieste er. I Forhold til Lidelser misbrugtes atter Klogskaben ind efter til at søge Udflugter, men den Gode benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, at han maatte være og forblive med det Gode i Afgjorelsen, ved at ville lide Alt, ved at ville Lidelsens paatvungne Nødvendighed.

Men Hjertets Reenhed er at ville Gøt. Det er denne

Sætning, som har været Talens Gjenstand, hvilken vi knyttede til det apostoliske Ord: holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder, renser Hænderne, I Syndere, luttrer Hjerterne, I Tvefindede! Thi det Godes Afgjørelse er det afgjørende Gæt og Gud kan man ikke svigefuldt, indsmigrende, holde sig nær til med Tungen, medens Hjertet er langt borte. Nei, da Gud er Aand og er Sandhed, kan man kun i Sandhed holde sig nær til ham, ved at ville være hellig, som han er hellig, ved Hjertets Reenhed. Hjertets Reenhed; dette er et billedligt Udtryk, som sammenligner Hjertet med Havet, og hvorfor vel just med det? Fordi Havets Dybde er dets Reenhed, og dets Reenhed er dets Gjennemsigtighed, fordi Havet kun er dybt, naar det er reent, og kun reent, naar det er gjennemsigtigt; saasnart det er ureent er det heller ikke dybt men Overflade, og saasnart det er Overflade er det heller ikke gjennemsigtigt. Naar det derimod dybt og gjennemsigtigt er reent, da er det Gæt, hvorlænge man end vedbliver at see derpaa; da er dets Reenhed Bestandigheden i Gæt. Og derfor sammenligne vi Hjertet med Havet, fordi dets Reenhed er Bestandigheden i at være dyb og i at være gjennemsigtig. Ingen Storm maa oprøre det; ingen Raftvind maa bevæge dets Overflade; ingen døsig Taage maa brede sig over det; ingen tvivlsom Bevægelse maa der være i det; ingen henilende Sky maa dunkle det: men stille maa det ligge, dybt gjennemsigtigt; og hvis Du seer det idag saaledes, da opløstes Du ved at skue Havets Reenhed, og hvis Du saae det hver Dag saaledes, da siger Du det er bestandig reent — liig Dens Hjerter, der kun vil Gæt. Som Havet, naar det saaledes ligger stille, dybt gjennemsigtigt, tragter efter Himlen: saaledes tragter det rene Hjerter, naar det er stille, dybt gjennemsigtigt, efter det Gode; eller som Havet bliver reent, naar det tragter ene efter Himlen: saaledes bliver Hjertet reent naar det tragter ene efter det Gode. Som Havet gjengiver Himlens Hvide i sin rene Dybde, saaledes gjengiver Hjertet, naar det er stille dybt gjennemsigtigt, det Godes himmelske Dphøiethed i sin rene Dybde. Kommer der dem det

mindste imellem, mellem Himlen og Havet mellem Hjertet og det Gode, ja var det end Utaalmodighed i at eftertragte Gjengivelsen, saa er Havet ikke reent, saa gjengiver det ikke Himlen reent.

III.

M. T. Det var ved Anledningen af et Skriftemaal, at denne Tale blev til. Om den end, efter at have hentydet dertil i Begyndelsen, hidtil ikke har benyttet Anledningen, har denne dog aldrig været glemt i Talen, der som et Indbydelses-Skrift ved en Festslighed har afhandlet, hvad der stod i det nøieste Forhold til denne. Talen er fra sit ene Udgangspunkt — at ville Gøt — gaaet ud ad forskjellige Veie, bestandigt vendende tilbage til sit Udgangspunkt; den har ligesom seet sig om i Verden, agtet paa de menneskelige Forskjelligheder; stundom har den fremstillet den enkelte Bildfarelse og den Bildfarendes Sjæls-tilstand i forstørret Maalestok, at man da saaledes bedre kan blive opmærksom og tage Kende paa, hvad der i det daglige Livs mindre Forhold sjelden viser sig ublandet, og derfor vanskeligere kendes som dette bestemte. Talen har, idet den gennemført holdt Fordringen fast: at ville Gøt, lært mange Bildfarelser, Skuffelser, Bedrag, Selvbedrag at kende; den har stræbt at spore Dødsindetheden ad dens skjulte Veie, at opdage dens Lønlighed. Ved om muligt at gøre sig forstaaelig har Talen søgt at bringe det til Forstaaelse med Tilhøreren. Men denne Talens Forstaaelighed og Tilhøreren's Forstaaelse er endnu ikke den sande Alvor, giver ingenlunde Overveielseren sit rette Eftertryk. For at naae dette Sidste, maa Talen afgjørende fordrø noget af Tilhøreren, og ikke blot hvad den hidtil har fordret, at han som Læser deler Arbeidet med Taleren; nu maa den ubetinget fordrø hans afgjørende Selbvirkomhed, paa hvilken Alt beroer.

Saa tænk Du nu, m. T., Anledningen; og medens Syndens Bevidsthed indskærper Trangen til det ene Fornødne, medens det hellige Steds Alvor styrker Villien i hellig Beslutning,

medens den Alvidendes Tilstedeværelse gjør Selvbedraget umuligt, betænke Du Dit eget Liv. Taler, som er uden Myndighed, skal ikke formastelig ville dømme Dig: ved at tænke Anledningen ret levende staaer Du for en høiere Dommer, hvor intet Menneske tør dømme det andet, da han selv er en Anklaget. Taler henbender sig ikke til Dig som til en Bestemt, den veed end ikke, hvo Du er: men hvis Du ret levende tænker Anledningen, da vil det være Dig, hvo Du end er, som talte den netop til Dig — dette er ikke Talers Fortjeneste, det er Din Selbvirkomheds Gjerning, at Du for Din egen Skyld er Taler behjælpelig og vil ved Dig selv være Den, til hvem der siges: Du. Dette er Din Selbvirkomhed, saaledes er det i Sandhed; at, lad os fremfor Alt ikke fra det Afgjørende henlede nogen Opmærksomhed paa Taleren og Talers Kunst. Skeer dette, da er det atter Travlhedens og Tvesindethedens Skyld, at Eftertrykket i et Bærel-Forhold lægges paa urette Sted, at den gudelige Taler bliver beundret for sin Kunst, sin Bæltalenhed, og at derover ganske glemmes, hvad ethvert Menneske kan, og hvad der vel at mærke er det Høieste. Thi det at være veltalende er dog, gudelig forstaaet, en Spøg ligesom det at være skøn, et lykkeligt Fortrin, men en Spøg: Alvoren er, at ville høre efter til at ville gjøre derefter; dette er det Høieste, og, Gud være lovet, det kan ethvert Menneske, hvis han vil. Men Travlheden lægger et høist alvorligt Eftertryk paa Spøgen og anseer Alvoren for Ingenting; den mener, splidagtigt og letfærdigt, at det at være veltalende er det Høieste, og at Tilhørers Opgave er at bedømme, om Taleren er det. Lad mig derfor (at ingen Misliighed lades bag ved og ingen Tvesindethed uomtalt) her, hvor Fordringen gjøres til Selbvirkomheden, kort oplyse Forholdet mellem Taleren og Tilhøreren i Forhold til den gudelige Tale; lad mig, for atter at byde Tvesindetheden Spidsen, oplyse det ved et Billede hentet fra den verdslige Kunst, og lad dette ikke tvesindet forstyrre Dig, eller give Dig Anledning til at anklage Taleren for Usømmelighed, thi tør Du være tilstede ved den verdslige Kunsts Forestillinger,

saa maa Du jo gudeligt have forstaaet Dig selv deri, og altsaa maa Du jo selv have tænkt det Gudelige sammen med den verdslige Kunst, om Du end derved netop tydeligt har erkjendt Forskjelligheden; i andet Fald er der Splid og Tvesindethed i Dit Indre, saa Du vil leve verdsligt til nogle Tider og engang imellem betænke det Gudelige. Paa Skuepladsen er det da saaledes, som Du jo veed, at der sidder En og hvister; han er skjult, han er den Ubetydelige, han skal og vil oversees. Men da er der en Anden, han træder iøinefaldende frem, han drager Alles Blik paa sig, deraf har han sit Navn, det er Skuespilleren. Han fremstiller et ganske bestemt Menneske; hvert et Ord faaer nu, i den bedragende Kunsts skjønnede Forstand, Sandhed i ham, Sandhed ved ham — og dog faaer han Alt at vide, hvad han skal sige, af hiin Skjulte, der sidder og hvister. Ingen er saa taabelig, at han anseer den Hvistende for vigtigere end Skuespilleren. Glem nu Kunstens Spøg: at, i Forhold til det Gudelige er Manges Daarskab den, at de verdsligt ansee Taleren for en Skuespiller, og Tilhørerne for Tilskuere, som bedømme Kunstneren. Men saaledes er det ikke, ikke i fjerneste Maade. Nei, Taleren er den Hvistende, Tilskuere er der ingen af, thi enhver Tilhører skal stue ind efter i sig selv; Skuepladsen er Evigheden, og Tilhøreren, hvis han er den sande (og hvis han ikke er det, er han den Skyldige), han er for Gud ved Taleren. Den Hvistende tilhvister Skuespilleren hvad han skal sige, men Skuespillerens Gjengivelse er Hovedsagen, er Kunstens alvorlige Spøg; Taleren tilhvister Tilhøreren Ordet, men Hovedsagen, Alvoren er, at Tilhøreren ved sig selv, med sig selv, til sig selv for Gud i Taushed taler ved Talerens Hjælp. Det er ikke for Talerens Skyld der tales, at man maa prise eller dable ham, men Tilhøreren's Gjengivelse er det Tilfigtede. Har Taleren et Ansvar for hvad han tilhvister, saa har Tilhøreren et lige saa stort Ansvar, at han ikke tager feil af sin Opgave. I Skuespilhuset spilles der for tilstedeværende Mennesker, som kaldes Tilskuere; men ved det gudelige Foredrag er Gud selv tilstede, han er i Alvorens højeste Forstand den dømmende Tilskuer,

som seer til, hvorledes der tales og hvorledes der høres: netop derfor er der ingen Tilskuere. Den Talende er da den Hvissende; og Tilhøreren, han er for Gud aabenbar, han er, om jeg saa tør sige Skuespilleren, der i Sandhedens Forstand spiller for Gud. O, lad os aldrig glemme dette, lad os ikke verdsliggjøre det Gudelige, men netop ved alvorligen at tænke det Gudelige og det Verdslige sammen, evigt adskille dem. Saasnart det gudelige Foredrag betragtes verdsligt (en Betragtning, der her forskylder samme Daarskab, som den i Forhold til Skuespillet: at ansee den Hvissende for vigtigere end Skuespilleren), saa bliver Taleren en Skuespiller, og Tilhørerne blive bedømmende Tilskuere; saa holdes det gudelige Foredrag verdsligt for nogle tilstedeværende Mennesker, men Gud er ikke tilstede, saa lidet som han er det i Skuespilhuset. Guds Tilstedeværelse er det Afgjørende, som forandrer Alt. Saasnart Gud er tilstede, har ethvert Menneske den Opgave for Gud, at agte paa sig selv: Taleren, at han under Talen agter paa sig selv, hvad han siger; Tilhøreren at han under Talen agter paa sig selv, hvorledes han hører, om han i sig selv lønligen taler med Gud ved Talen; ellers vilde jo ogsaa Tilhørerne faae Opgave tilfældeds med Gud, saa Gud og Tilhørerne i Forening passede paa Taleren og bedømte ham. Saaledes er Forholdet mellem Taler og Tilhører i Forhold til det gudelige Foredrag. Eller det er, som naar den underordnede Kirksens Tjener, der er uden Myndighed, oplæser den befalede Bøn: det er egentligen ikke Kirketjeneren, som beder. Men den Tilhører, der sidder i Kirken og ved sin Jnderlighed er for Gud, medens han hører Oplæsningen, han beder; og dog taler han ikke, hans Stemme høres ikke, han siger ei heller noget Andet sagte ved sig selv, men taus og inderlig er han bedende for Gud ved Dens hørlige Stemme, som oplæser Bønnen og tilhviser ham, hvad han skal sige. Thi dette er ikke Alvoren, at et Menneske siger til det andet eller forefiger det andet, hvad han skal sige, men Alvoren er, at det andet Menneske nu selv siger det til Gud, talende om sig selv. — Nu ere vi vel i Forstaaelse om dette, og Fordringen

gentages blot, at den Talende ved sig selv ret levende tænker denne Tales Anledning.

Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, hvilket Dit Liv er, om Du vil Gæ, og hvilket dette Gæ er? Den venter ikke, at Du vil nævne noget Saadant, som kun i formastelig Forstand er Gæ; thi den mener ikke at henvende sig til en Saadan, med hvem den ikke vilde kunne indlade sig, ogsaa af en anden Grund end fordi han havde hindret sig selv i alvorligen at tænke Talens Anledning. Ogsaa af en anden Grund; et Menneske kan nemlig have en yderst forskjellig Mening fra vor, have den lige modsatte, og man kan alligevel indlade sig med ham, da man antager, at tilsidst maa der være et Enhedspunkt, en Enighed i noget Almeen-Menneskeligt, man kalde nu dette nærmere hvad man vil. Men er han affindig, da kan man ikke indlade sig med ham, thi han gaaer netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham. Man kan stride med et Menneske, stride indtil det Yderste, saa længe man antager, at der dog tilsidst er et Fælles, en Enhed i noget Almeen-Menneskeligt, i at agte sig selv; men gaaer han, som en Affindig, i sin verdslige Stræben fortvivlet ud fra at foragte sig selv, trodser han endog frækt derpaa og roser sig af sin Skjendsel: da kan man ikke stridende indlade sig med ham, thi han gaaer ligesom den Affindige og endnu forfærdeligere netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham.

Talen antager derfor, at Du vil det Gode, og spørger Dig nu, hvilket Dit Liv er, om Du vil Gæ i Sandhed? Den spørger ikke nysgjerrigt om Din Gjerning i Livet, om hvor mange Arbeidere Du har i Din Tjeneste, eller om hvor Mange Du har under Dig i Embedet, hvis Du tjener Staten saaledes. Nei, Talen er ikke nysgjerrig, den spørger Dig, inden om noget Andet, først og fremmest, om Du overhovedet lever saaledes, at Du med Sandhed kunde besvare Spørgsmaalet, at Spørgsmaalet i Sandhed er til for Dig. Thi allerede for at kunne svare alvorligt paa det alvorlige Spørgsmaal maa et Men-

neske have valgt i Livet, valgt det Uhyrlige, det Indvortes; han maa leve saaledes, at han har Timer og Tider, i hvilke han samler sit Sind, at hans Liv kan vinde den Gjennemfigtighed, der er en Betingelse for at kunne forelægge sig selv Spørgsmaalet og svare derpaa — dersom dog vel ellers dertil fordres, at man skal vide, hvorman taler. Den, der kun er travl i sin verdslige Gjerning og forresten støiende med Mængden, ham var det en Daarskab ved et saadant Spørgsmaal at foranledige til ny Daarskab — ved Svaret.

Talen spørger Dig altsaa, om Du lever saaledes, at Du er Dig bevidst at være en Enkelt? Spørgsmaalet er ikke det nysgjerrige, som naar man spørger om den Enkelte i udmærket Forstand, ham hvem Beundringen og Misundelsen enes om at udpege; nei, det er det alvorlige Spørgsmaal, om hvad ethvert Menneske efter sin evige Bestemmelse er, hvad han skal være sig bevidst at han er, og naar da vel alvorligere end naar han for Gud betænker sit Liv. Denne Bevidsthed er Grundbetingelsen for i Sandhed at ville Gøt, thi Den der end ikke er sig selv en Enhed, end ikke er sig selv noget ganske Bestemt, Den, der kun er til i udvortes Forstand — saa længe han lever et Tal med i Mængden, en Brøkke i en verdslig Forvikling: ja, hvorledes skulde vel en Saadan endog blot falde paa at beskæftige sig med den Tanke: i Sandhed at ville Gøt! Dog maa der spørges netop om denne Bevidsthed, ligesom Talen jo ikke spørger i Almindelighed, men spørger Dig som Enkelt, eller rettere, Du spørger Dig selv netop derom, m. T., om denne Bevidsthed er i Dig, hvis Du ret levende tænker Talens Anledning. Thi udenfor støier Mængden, Gøen støier ved at være i Spidsen for Mængden, de Fleste ved at være med i Mængden; men den Alvidende, skjøndt han dog vel trods Nogen kan holde Oversigten, vil ikke Mængden, han vil den Enkelte, kun med den Enkelte vil han indlade sig, ligegyldigt enten den Enkelte er den Høie eller den Ringes, den Udmærkede eller den Elendige. For sig selv, altsaa som Enkelt, skal ethvert Menneske gjøre Gud Regnskab; og medens ingen Trediemand tør vove

at trænge sig ind i dette Mellemværende mellem Gud og den Enkelte, tør og bør Tælen ved sit Spørgsmaal minde om, at det ikke glemmes, minde om, at den fordærveligste af alle Udflugter er: skjult i Mængden at ville ligesom unddrage sig Guds Opsyn med En som Enkelt, unddrage sig fra som Enkelt at høre Guds Stemme, — hvad Adam fordiim forsøgte, da hans onde Samvittighed indbildte ham, at han kunde skjule sig mellem Træerne. Det kan være mageligere og bekvemmere og feigere saaledes at skjule sig mellem Mængden i Haab om, at Gud ikke skulde kunne kjende den Enc fra den Anden: men i Evigheden skal Enhver gjøre Regnskab som Enkelt, det er, Evigheden fordrer af ham, at han skal have levet som Enkelt; og Evigheden skal drage frem for hans Bevidsthed Alt hvad han har gjort som Enkelt, han, der havde glemt sig selv i støiende Indbildning; og i Evigheden skal det gaae nøie til med ham den Enkelte, han, som meente at være i Mængden, hvor det ikke gaaer saa nøie til. Enhver skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt; Kongen skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt, og den usleste Tigger som Enkelt: at Ingen hovmoder sig ved at være mere end en Enkelt, og Ingen mismodig mener, at han ikke er en Enkelt, maaskee fordi han her i Verdens Trævlhed ikke engang har et Navn, men nævnes efter et Tal. Thi hvad er vel Evighedens Regnskab Andet end at Samvittighedens Stemme indsættes evigt i sin evige Ret, at være den eneste; hvad er det Andet end at der i Evigheden er den uendelige Stilhed, i hvilken Samvittigheden kun taler med den Enkelte om hvad han som Enkelt har gjort Godt eller Ondt, og om at han ikke vilde være en Enkelt medens han levede; hvad er det Andet end at der i Evigheden er det uendelige Rum, saa Enhver er som Enkelt affides med sin Samvittighed, fordi der i Evigheden ingen Trængsel er, ingen Mængde, intet Skjulested i Mængden, saa lidet som der er Oplob eller Gade-Uorden! Her i Timeligheden vil allerede Samvittigheden gjøre Hver især til den Enkelte; men her i Timeligheden, i Uroen, i Støien, i Trængselen, i Mængden, i Udflugternes Urskov, af, ja her skeer jo

endog det Forsfærdelige, at En ganske overdøver sin Samvittighed — sin Samvittighed, thi af med den bliver han ikke, den bliver hans eller rettere han er dens. Dog, om dette Forsfærdelige tale vi nu ikke, men selv i den Bedre skeer det kun altfor let, at Samvittighedens Stemme dog blot bliver een Stemme med blandt mange andre, og da gaaer det saa let Samvittighedens eenlige Stemme, som ellers den eenlige, at den bliver overstemt — ved Stemmesleerheden. Men i Evigheden er Samvittigheden den eneste Stemme som høres; den maa høres af den Enkelte, thi den Enkelte er bleven denne Stemmes evige Gjenlyden; den maa høres, der er intet Sted at flygte hen fra den, thi i det Uendelige er der intet Sted, den Enkelte er selv Stedet; den maa høres, forgjæves seer den Enkelte sig om efter Mængden, af, der er som en Verden mellem ham og den næste Enkelte, med hvem igjen Samvittigheden taler om hvad han som Enkelt har sagt og gjort og tænkt, Godt eller Ondt.

Lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst som en Enkelt; at Du i ethvert Dit Forhold, hvori Du forholder Dig ud efter, er Dig bevidst, at Du tillige forholder Dig til Dig selv som Enkelt; at Du endog i de Forhold, som vi Mennesker sjønt kalde de inderligste, erindrer, at Du dog har et endnu inderligere Forhold, det hvori Du som Enkelt forholder Dig til Dig selv for Gud? — Dersom Du ved Aegteskabets hellige Baand er knyttet til et andet Menneske, betænker Du da i dette inderlige Forhold hiint endnu inderligere til Dig selv for Gud som Enkelt? Talen spørger Dig ikke, om Du nu virkelig elsker Din Hustru: det haaber den; ikke om hun ret er Dig Dit Dies Lyst og Dit Hjertes Begjering: det ønsker den Dig; den spørger ikke om, hvad Du gjør for at behage Din Hustru, om hvorledes I Tvende have indrettet Eders Husliv, om hvad gavnligt Raad Du kan have modtaget af Andre, eller hvad skadelig Indflydelse Andre kunne have havt paa Dig; den spørger ikke, om nu Dit Aegteskab er som de fleste Andres, om det er priseligere end manges Andens, om det maaskee af Mogle ansees for et folgeværdigt Exempel. Nei, alt Dette spørger Talen ikke om, den spørger

Dig hverken Iykønstende eller frittende eller iagttagende eller undskyldende eller sammenlignende, den spørger Dig om det Sidste, om Du er Dig hiint inderligste Forhold til Dig selv som Enkelt bevidst, det Ansvar Du har ikke for Din Hustru, ikke for andre Menneſter, ikke sammenlignelsesviis med andre Menneſter, men som Enkelt for Gud, hvor der ikke spørges, om Dit Egteſkab var i Overeensſtemmelse med Andres, med Skik og Brug, eller bedre end Andres, men hvor Du som Enkelt ene spørges, om det var i Overeensſtemmelse med Dit Ansvar som Enkelt. Thi Skik og Brug vexler, og al Sammenligning halter eller er kun halv Sandhed; men Evighedens Skik, som aldrig gaaer af Brug, er, at Du er en Enkelt, at Du selv i Egteſkabets inderlige Forhold ſkal have været Dig dette bevidst. Sandeligen, det er ikke en Skilsmiſſe Evigheden tilfigter, det er ei heller Skilsmiſſe, at Evigheden affkaffer Forſkjellen mellem Mand og Kvinde; Din Hustru ſkal ikke ſaae Velighed til at græmme ſig fordi Du betænker hiint Dit inderligste Forhold til Gud, og var hun daarlig nok til ſelv kun at ville det Jordiske, daarlig nok til ogſaa at ville jordisk tynge Dig ned: da ſkal en Kvindes Daarlighed dog vel ikke formaae at forandre Evighedens Lov, og der ſkal i Evigheden ikke spørges, om det var Din Hustru, der forførte Dig (det ſkal Evigheden tale med hende om), men Du ſkal ene som Enkelt spørges, om Du lod Dig forføre. — Derſom Dit Egteſkab er ſaaledes velſignet, at Du ſeer en Slægt opvoxe om Dig, er Du Dig da bevidst, at Du i Forholdet, det inderlige, til Dine Børn har et endnu inderligere som Enkelt til Dig ſelv. Du deler Anſvaret med Din Hustru, men derfor vil Evigheden jo ogſaa ſpørge hende som Enkelt om hendes Deel af Anſvaret, thi i Evigheden er ikke een enſte Forvikling, ſom kunde gjøre Regnſkabet vanſkeligt og Udflugten let. Evigheden spørger ikke om, hvorvidt Du opdrog Dine Børn ſaaledes, ſom Du ſaae Andre gjøre det, men den spørger Dig som Enkelt, hvorledes Du opdrog Dine Børn. Den taler ikke ſaaledes med Dig, ſom Du kan tale med en Ven i Fortrolighed — at, denne Fortrolighed kan da ogſaa

let nok vænne Dig til Udslugter, thi selv den fortroligste Ven taler dog som Trediemand, og ved megen saadan Fortrolighed vænnes et Menneske let til at tale om sig selv som om Trediemand. Men i Evigheden er Du en Enkelt, og Samvittigheden, naar den taler med Dig, er ingen Trediemand, saa lidet som Du er det, naar Du taler med Samvittigheden; thi Du og Samvittigheden er Eet, den veed Alt hvad Du veed, og den veed, at Du veed det. Du kan i Henseende til Dine Børns Opdragelse overveie baade det Ene og det Andet med Din Hustru, Dine Venner, men Handlingen og Ansvarer er Du tilsidst ene om som Enkelt; og lader Du være at handle, skjuler Du Dig for Dig selv og for Andre i Overveieffens Skat, saa er Du ene som Enkelt om det Ansvar, Du derved paadrog Dig. Ja, i Tideligheden hvor der spørges paa kryds og paa tvært, baade om det Ene og det Andet, i Begelbirkningens mangfoldigt sammensatte Forvikling, der skulde man rigtignok troe, at det var en Indbildning, et Hjernespinde, at Hver især blandt disse utallige Millioner Mennesker skulde nøiagtigt indtil den mindste Ubetydelighed kunne overbevises om, hvilket hans Liv var; men i Evigheden lader det sig gjøre, fordi Hver især bliver den Enkelte. — Og saaledes i ethvert Dit Forhold. Dersom Du ikke boer paa et afides Sted i Verden, dersom Du lever i den folkerige Stad, og Du da vender Din Opmærksomhed ud efter, deeltagende agter paa Menneskene og Begivenhederne, erindrer Du da, hver Gang Du saaledes forholder Dig til en Omverden, at Du i dette Forhold forholder Dig til Dig selv som Enkelt med evigt Ansvar? Eller trænger Du Dig ind i Mængden, hvor den Ene undskylder sig med den Anden, hvor der i det ene Dieblis er, som det hedder, Mange, og hvor der i næste Dieblis, hver Gang Taler er om Ansvarer, er: Ingen; dømmes Du som Mængden, i Egenkab af Mængde? Du er ikke forpligtet til at have en Mening om, hvad Du ikke forstaaer, nei tværtimod er Du evigt fritagen; men Du er evigt forpligtet til som Enkelt at gjøre Regnskab for Din Mening, for Din Dom. Og i Evigheden spørges Du ikke nysgjerrigt

og travlt, som af en Avisfribver, om der var Mange, som havde samme — urigtige Mening, men kun om Du har havt den, om Du har forvænt Din Sjæl til letfindigt og tankeløst at dømme med, fordi Andre, fordi Mange dømte tankeløst; om Du maaskee har fordærvet det Bedre i Dig ved med Mængden at trodse paa, at I vare Mange, saa I fik Ret, fordi I vare Mange, det er, fordi I vare Mange, som havde Uret; i Evigheden spørges der, om Du maaskee har skadet en god Sag, fordi Du ogsaa skulde dømme med dem, der ikke forstode at dømme, men som havde Mængdens i timelig Forstand betydelige, i Evighedens Forstand intetfigende Styrke. See, i Timeligheden tæller man og siger: „een mere eller mindre, det gjør hverken fra eller til“ — og det siger man til sig selv, om sig selv! I Timeligheden tæller man og siger: „een mod Hundrede, hvad skal det blive til;“ saa giver man feigt efter for Tallet — og Usandheden er gjerne Tallet, Sandheden nøies med at være en Enhed. Men man vinder ved denne feige Eftergivenesshed, man vinder ikke en Plads i et Hospital, nei, man vinder det Besynderlige, at blive den Stærkeste, thi Mængden er jo altid den Stærkeste. Evigheden derimod tæller ikke, den Enkelte er bestandigt kun Een, og Samvittigheden passer nøie paa den Enkelte. I Evigheden skal Du forgjebes see Dig om efter Mængden, Du skal forgjebes lytte, om Du ikke kunde høre hvor Marmen og Forsamlingen er, at Du kunde løbe derhen; i Evigheden skal ogsaa Du være forladt af Mængden. Og dette er forfærdeligt, thi i Timeligheden at være forladt af Mængden, naar det Evige trøster, er livsaligt, da Smerten kun er en Spøg. — Hvad vil da Samvittigheden indskræmpe ved Bevidstheden om, at Du er en Enkelt? Den vil lære Dig, hvis Du dømmer (thi i saare mange Tilfælde vil den afholde Dig fra at dømme), at Du da har Din Dom paa eget Ansvar; at Du med Undseelse som for en Af døds prøver, hvad Du forstaaer og hvad Du ikke forstaaer; den vil skrække Dig fra at søge den glimrende Udflugt til Elendighed, at I ere Mange, thi mange Daarer gjøre dog ikke een Viis, og Mængden er en tvetydig Anbefaling for en Sag; jo større

Mængden er, desto sandsynligere, at Det den priser er Daarskab, desto usandsynligere, at det er Sandhed; og allerusandsynligst at det er nogen evig Sandhed, thi evigt er der jo netop ingen Mængde. Sandheden er ikke saaledes, at den strax behager en letfindig Mængde — og i Grunden gjør den det da aldrig; Sandheden maa netop forekomme en saadan Hob taabelig. Men Den, der, ved at være sig bevidst som Enkelt, dømmer med evigt Ansvar, han dømmer langsomt om det Usædvanligere, thi det kan være, at det er Løgn og Bedrag og Blendværk og Forfængelighed, men det kan ogsaa være det Sande; han erindrер, hvad hiin eenfoldige Bise i Oldtiden har sagt: „det, at et Menneskes Øie ikke kan see ved det Lys, ved hvilket de Fleste see, kan have sin Grund i, at han er vant til Mørke; men det kan ogsaa have sin Grund i, at han er vant til en endnu klarere Belysning, og naar saa er, da er dette ikke latterligt“; nei dette er ikke latterligt, men det er latterligt, eller det er sørgeligt, at Letfindige lee af et Menneske — fordi han er visere eller bedre end de; thi ogsaa Latter fordrer en fornuftig Grund, og mangler den, saa er Latteren netop det Latterlige. Men her i Timeligheden, i Verdens rædsomme Ødslen med Mennesker, her frister Tallet, her frister det at tælle, at tælle sig selv med i Mængden, her løber det ved det runde Tal let rundt for En. Ja her i Timeligheden skal det maaskee aldrig lykkes nogen Enkelt, selv om det var sandt, at han i Sandhed vilde det Gode, det skal ikke lykkes ham at splitte Mængden ad; men Evigheden den kan, Evigheden griber hver især med Samvittighedens stærke Arme, omslutter ham som den Enkelte, sætter ham affides med hans Samvittighed; og vee ham, hvis denne kun dømmer, thi da sætter Evigheden ham affides med Samvittigheden der, hvor der vistnok er Trængsel, men ikke som i Timeligheden, hvor Trængselen er Undskyldningen, ja, er Seiren, nei der, hvor Trængselen er at være ene, uden Undskyldning, at være ene og være fortabt. Den kongelige Psalmedigter siger, at medens Hedningerne støie, sidder Gud i Himlene og leer ad dem; dette tør jeg ikke troe, hellere maatte man vel sige: medens Mængden støier

og larmer og seirer og jubler; medens den ene Enkelte efter den anden haster hen til Mængdens Tumbleplads, hvor der skal være godt at være, hvis man søger Glemsel og Afslad fra det Evige; medens Mængden ligesom spottende tilraaber Gud: „ja see om Du kan faa fat i os“, da det jo som altid i Trængsel er vanskeligt at see den Enkelte, vanskeligt at see Træerne, naar man seer Skoven: saa venter Evighedens Alvor rolig. Og om alle de Slægter, der have levet paa Jorden, stode op og forenede sig i een Mængde, for at storme løs mod Evigheden, for at tvinge ogsaa den ved deres uhyre Stemmefleerthed: Evigheden splitter dem ad, saa let som Alippens Uroffkelighed, der ikke rører sig af Stedet, splitter det fraadende Skum; saa let, som Beiret, naar det farer frem, splitter Alverne. Lige saa let, men ikke paa samme Maade, thi Vinden henveirer Alverne, men derfor sammenfyger den dem ogsaa; Evigheden splitter Mængden ad ved at give Hver især en uendelig Tyngde, ved at gjøre ham tung — som den Enkelte. Thi hvad der er den høieste Salighed, det Samme er den høieste Alvor; hvad der er den livsaligste Trøst, det Samme er ogsaa det forfærdeligste Ansvar. I Evigheden er der Bærelser nok, der er netop eet til hver især, thi hvor der er en Samvittighed, og den er og skal være i Enhver, der er i Evigheden et eensomt Fængsel eller Salighedens livsalige Bærelse. Derfor er denne Bevidsthed om at være en Enkelt, Grundbevidstheden i et Menneske, den er hans evige Bevidsthed. — Men Den, der betænker, at han er en Enkelt, at det sidste og høieste Ansvar er han ene med sig selv om, fordi selv den fortroligste Ven som Trediemand i sin Dom nødvendigviis maa udelade det Afgjørende: at være den Paagjældende, Den til hvem Samvittigheden i denne Sag siger Du, medens den kun siger Du til Vennen betræffende hvorledes han raader; Den, som betænker dette, han bliver langsom til at dømme, han dømmer ikke gjerne om Meget, og netop dette hjælper ham til at ville Eet; han betragter det ikke just som en Fordeel ved Livet i de folkerige Stæder, et næsten Enhver paa Grund af Meddelelses-Midlernes Hurtig-

hed let kan have en flygtig og overfladisk Dom om alt muligt, han betragter tvertimod denne Lethed som en Fristelse, en Snare, og lærer Alvor til som Enkelt at være bekymret for sit evige Ansvar. „Selv en Daare skulde være en Viis, hvis han kunde tie“, siger Ordsproget, og det er saa, ikke blot fordi han ikke forraadte sin Daarskab, men ogsaa fordi denne Selvbeherkskelse vilde hjælpe ham til at blive sig bevidst som Enkelt, forhindre ham i skyndsomst at antage Mængdens Mening, eller, hvis han selv havde en Mening, skyndsomst at faae en Mængde til at antage den. Den, der er sig bevidst som Enkelt, hans Syn dannes til at betragte Alt omvendt, hans Sind bliver fortroligt med den Evigheds sande Tanke, at Alt i Livet tager sig omvendt ud, at det reent Diebliffelige allerede i næste Dieblif, end sige da i Evigheden, er Tant og Forsængelighed, som jo Lystens hidfige Dieblif (og hvad er dog saaledes stærkt i Diebliffet som Lysten!) er modbydeligt for Erindringen; som Breddens og Hævnens og Videnskabens hidfige Dieblif, hvis Tilfredsstillelse synes en uimodstaaelig Lyst, er en Rædsel at erindre. Thi den Brede, den Hævingjerrige, den Videnskabelige hæver sig selv, som han mener, i Videnskabens Dieblif; men i Erindringens Dieblif, naar han erindrer den udøvede Hævn, da væmmes han ved sig selv, fordi han indseer, at han netop i Hævnens Dieblif tabte sig selv. Det reent Diebliffelige synes en Binding, der dog allerede i næste Dieblif viser sig at være et Bedrag, og evigt forstaaet, abler Fortrydelse. Saaledes med alt Diebliffeligt, ogsaa med Mængdens Dom og det at være med i Mængden, forsaavidt Dommen og Deeltagelsen er det Diebliffelige.

Lever Du nu saaledes m. L., at Du er Dig tydeligt og evigt bevidst at være en Enkelt? Dette var Talens Spørgsmaal, eller derom spørger Du Dig selv, hvis Du ret levende tænker dens Anledning. Talen skal ikke kunne sige Dig, hvad da ogsaa kun virker forstyrrende, om Mange eller ikke have den Overbeviisning, at et Menneske bør leve i denne Bevidsthed. Men dette gjør jo hverken fra eller til, hvad enten Alle,

hver især, have denne Overbeviisning eller Tungen. Den Talende skal heller ikke søge at vinde Dig for denne Overbeviisning, dersom den ellers er hans, — saaledes trænger han ikke til Dig, saa lidet som Du trænger til ham, hvis Du har denne Overbeviisning: det Eviges ophviiede Alvor vil hverken Stemmesløvhedens eller Betsalenhedens Anbefaling. Kun Gæt tør Talen ikke love Dig — den ønsker jo heller ei at fornærme; jordisk Fordeel tør den ikke love Dig hvis Du antager og i Tilsegnelse fastholder denne Overbeviisning. Ivertimod, den vil, naar den skal fastholdes, gøre Dig Livet anstrænget, mangan Gang maaskee møjsomt; den vil, naar den skal fastholdes, maaskee udsætte Dig for Andres Spot, at jeg ikke skal tale om, hvis Fastholdelsen skulde ville kræve endnu større Offre af Dig. Det forstaaer sig, forstyrre Dig gjør Spotten ikke, dersom Du ellers holder Overbeviisningen fast; Spotten vil endog tjene Dig til det Gode, ogsaa saaledes, at den yderligere forvisser Dig om, at Du er paa den rette Vej. Thi Mængdens Dom har sin Betydning; man skal ikke hovmodigt forblive uvidende om den, nei man skal være opmærksom; naar man saa blot passer paa at gøre det Modsatte, da træffer man gjerne det Rigtige; eller hvis man oprindeligen gjør det Modsatte, og det da træffer sig saa heldigt, at Mængdens Dom yttre sig derimod, saa kan man være temmelig sikker paa, at man har grebet det Rette: man har da ikke blot ved sig selv ret inderligen overveiet og prøvet sin Overbeviisning, men man har tillige den Fordeel, endnu engang at faae gjort Prøve paa den — ved Hjælp af Spotten, der muligen saarer, men netop ved Saaret viser, at man er paa den rette Vej, paa Vrens og Seirens, som Krigerens Saar, naar det er paa Brystet, hvor baade Saaret og Hæderstegnet skal bæres. Du har vel lagt Mærke til, at blandt Skoledrengene indbyrdes ansees Den for den Raskeste, der ikke er bange for sin Fader, der tør sige til de Andre: „troer I, at jeg er bange for ham?“ Mærke de derimod paa en af deres Jævnlinge, at han ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet er bange for sin Fader: saa ville de gjerne spotte lidt

over ham. Al, i Menneskenes bange sammenløbne Mængde (thi hvorfor løber man vel sammen i Mængde uden fordi man er bange!) der er det ogsaa raak ikke at være bange, end ikke for Gud; og mærker man, at der er en Enkelt udenfor, som ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet er bange — ikke for Mængden, men for Gud: saa vil man gjerne spotte lidt over ham. Man besmykker Spotten og siger: et Menneske skal elske Gud. Ja vist, Gud veed, det er den høieste Trøst for et Menneske, at Gud er Kjærlighed, og at han tør elske Gud; men lad os ikke blive fornemme, og daarligen, ja bespotteligen affkaste det fra Fædrene Overleverede, af Gud selv Opfundne: at man ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet skal være bange for Gud. Og det er Den, som er sig bevidst at være en Enkelt, og derved sig sit evige Ansvar bevidst for Gud, thi han veed, at kunde han end ved Udflugternes og Undskyldningernes Hjælp komme godt gennem Livet, vandt han end ad denne løvtagte Bei den hele Verden: saa er der dog et Sted hiaet, hvor der ikke er mere Udflugt, end der er Skygge i den brændende Orken. — Videre skal Talen ikke gige herom, den spørger Dig kun gentagend, lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst at være en Enkelt, og derved Dig Dit evige Ansvar for Gud bevidst; lever Du saaledes, at denne Bevidsthed kan faae Tid og Stillehed og Raaderum til at gennemtrænge Dine Livsforhold? Det forlanges ikke, at Du skal trække Dig tilbage fra Livet, fra en hæderlig Gjerning, fra et lykkeligt Husliv; tværtimod skal jo netop hiin Bevidsthed bære og forklare og gennemlyse Din Færd i Livets Forhold. Du skal ikke trække Dig tilbage og sidde grublende over Dit evige Regnskab, hvorved Du kun forskylder et nyt Ansvar; Dine Pligter og Dine Opgaver vil Du bedre og bedre faae Tid til, medens Bestemningen for Dit evige Ansvar vil forhindre Dig i, at være travl og travlt deeltagende i alt Muligt — en Virksomhed der bedst kan kaldes Tidsspilde.

Dette var Hovedspørgsmaalet, thi ligesom kun Eet er fornødent, og ligesom Talen er om at ville Eet: saaledes er Bevidstheden om for Gud med evigt Ansvar at være en Enkelt det

ene Fornødne. Taler spørger Dig nu videre: hvilken Din Gjerning er i Livet? Taler spørger ikke nysgjerrigt om den er stor eller lille, om Du er Konge eller kun Arbejdsmand; den spørger ikke travlt, om Du tjener mange Penge, eller erhverver stor Ansæelse: derom spørger og taler Mængden. Men Din Gjerning, den være stor eller lille, den er jo dog vel saaledes, at Du tør tænke den sammen med Evighedens Ansvar, saaledes, at Du tør vedtjende Dig den i dette Dieblis og til enhver Tid. Sæt noget Forfærdeligt skete, sæt Byen, i hvilken Du lever, pludseligen forgik, som hine Byer i det fjerne Syden, og Alt blev sat i Vero, Enhver staaende i sin engang valgte Livsstilling, men uden Undskyldning i den muelige Overenskomst med Samtidens Skik og Brug, bedømt af en senere Slægt: at Du da ikke skulde staae til Skamme! Eller dersom en af hine Udmærkede, hvis Erindring Mængden ihukommer, som det ligner Mængden, ved støiende Festsighed og ved Strid, dersom han, hvad der er mere alvorligt, kom til Dig, besøgte Dig: at Du da for ham, for hans prøvende Blik turde vedstaae Din Gjerning! Er Du ikke fortrolig med saadanne Tanker; det er jo dog paa den Maade hine Forklarede kunde ønske at gjøre Gavn efter deres Død, ved at besøge den Enkelte, thi dette maatte de da vel væmmes ved, hvis de i deres salige Opholdssted blive vidende om Eligt, naar en letfærdig Mængde behandler Forklarede Afdøde, som kun en levende Daare kan ønske at blive behandlet: støier til Væge for dem og klapper i Hænderne. Tro ikke, at den Forklarede er bleven fornem; han er tværtimod bleven ydmygere, mere menneskeligt deeltagende med ethvert Menneske, han vil derfor, naar han reiser som en Foresat om paa Besøg hos de Enkelte, ikke vrage den ringeste Gjerning, naar denne har sand Hæderlighed. O, i Evigheden hvor han er, der ere alle smaalige Forstjelligheder glemte; men den Forklarede vil, ligesom Evigheden, ikke Mængden, han vil de Enkelte. Kunde Du derfor selv nogenfinde næsten blive undseelig ved Din ringe Gjerning, fordi den er saa ringe her i Verdens Forstjellighed; den Forklaredes Besøg hos Dig som den Enkelte vil netop give

Dig Frimodighed. Den Forklaredes Besøg hos Dig som Enkelt vil netop give Dig Frimodighed — hvad siger jeg, dersom Du tænker Talens Anledning ret levende, da staaer Du som Enkelt for en endnu Høiere, der dog tænker endnu menneskeligere — om Gjerningens Ringhed, men ogsaa uendeligt renere, om hvad der er den sande Hæderlighed.

Og under Din Gjerning, hvilket er Dit Sind, hvorledes fuldkommer Du Din Gjerning? Er Du enig med Dig selv om, at Din Gjerning er Dit Kald, saa Du ikke omforklarer dette i Forhold til Udfaldet, og mener, at det dog ikke var Dit Kald, hvis Udfaldet er ugunstigt, hvis Din Stræben ikke lykkes? Al, denne Bantelmødighed svækker uberegneligt. Hold derfor fast; ved Guds Hjælp og ved Din egen Trost kan bliver nok det uheldigt Begyndte til noget Godt. Thi Begyndelse er der overalt, og den gode Begyndelse er overalt, hvor Du begynder med Gud; og der er ingen Dag uheldig at begynde paa, end ikke den uheldige, naar Du begynder med Gud. — Eller har Du ladet Dig bedrage til at ansee Noget for Dit Kald, fordi Udfaldet var heldigt, fordi det lykkedes strax, maaskee endog overordentligt? Al, saaledes siges det jo rigtignok i Verden, stundom endog af dem, der selv mene, at de tale gudeligt: „Bevist for at Gns Gjerning er berettiget, er at man kan gjøre den“. Altsaa hvis En kunde forhærde sit Sind, saa han urørt kunde øve al Grusomhed, saa var det dette han skulde gjøre; altsaa, hvis den Frække kunde bringe den affhyeligste Udaad over sit Sind, saa han kunde udføre den, saa var det dette han skulde gjøre! Nei, saa lidet som et ugunstigt Udfald kan modbevise den Troendes Overbeviisning om, at han er i sit Kald, saa lidet kan et heldigt Udfald udenvidere bevise, at man er i sit Kald. — Er Du enig med Dig selv om hvorledes Du vil fuldkomme Din Gjerning, eller er Du bestandigt uenig med Dig selv, fordi Du vil være enig med de Mange? Staaer Du fast ved Dit Bud, ikke trodsigt, ikke mismodigt, men evigt beghymret; vedbliver Du uforandret at byde paa det Samme og kun at ville kjøbe det Samme, medens Vilkaaret forskjelligt forandres? Mener

Du, at det Gode dog kun er som Guld, at det kan kjøbes for dyrt; er der nogen Binding Du ikke kunde undvære for dets Skyld, nogen Udmærkelse Du ikke kunde give Afkald paa, noget Forhold Du ikke kunde forsfage, er der noget Bifald fra oven, som dog er Dig vigtigere eller maafkee et Bifald fra neden? Men hvis Du mener, at det Gode maa kjøbes til enhver Priis, bliver Du da misundelig, naar Du seer Andre købe for en lettere Priis, hvad Du maa købe dyrt — men hvad der, glem det ikke, er enhver Priis værd? Naar Din Stræben lykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener, og naar den mislykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener; saa Lønnen altsaa ikke forandrer Dig, som blev Du mere nyttig fordi Du fik Lon; og Modgangen ikke forandrer Dig, da den blot udtrykker, hvad Du beskæmmet tilstaaer, at Du Intet har at fordre? Skjuler Du intet Mistænkeligt i Din Sjæl, saa Du dog ønskede, at det var anderledes, at Du turde tilrive Dig Lønnen som Rov, turde bryste Dig af den, turde pege paa den; saa Du ønskede at Modgang ikke var, fordi den tvinger det Selviske i Dig, der, skjøndt underkuet, dog daarligen indbilder Dig, at hvis Du havde Lykken med Dig, da skulde Du gjøre Noget for det Gode, som var værd at tale om, glemmende, at den fromme Wise ingen Modgang ønsker borte, naar den tilfikkles ham, fordi han jo ikke kan vide, om den ikke netop er et Gode for ham; glemmende, at den fromme Wise vinder sin skjønneste Seier, naar den Mægtige, der forfulgte ham, vil, som det hedder, fritage ham, og den Wise svarer: jeg kan ikke ubetinget ønske det, da jeg ikke med Bestemthed kan vide, om Forsølgelsen ikke netop var et Gode for mig. Gjør Du det Gode kun af Frygt for Straf, saa Du skuler, selv naar Du vil det Gode, saa Du i Din Drøm om Natten ønsker Straffen borte og forsaavidt ogsaa det Gode, i Din Drøm om Dagen indbilder Dig, at man med Trællesind kan tjene det Gode? O, det Gode er ingen vanskelig Herre, der idag vil Gøt og imorgen et Andet, det Gode vil altid Gøt og altid det Samme; men det er uopregnende, og kan være det, det fordrer Oprigtighed og kan see om den er der!

Og nu Midlerne, som Du bruger; hvilke Midler bruger Du for at fuldkomme Din Gjerning; er Midlet Dig ligesaa vigtigt som Maalet, netop lige saa vigtigt? Thi ellers kan Du jo umuligt ville Gøt, da i saa Fald det uforfvarlige, det letfindige, det egennyttige, det ueensartede Middel løber forstyrrende og besmittende imellem. Evgt forstaaet er Midlet Gøt, Maalet Gøt, Midlet og Maalet Gøt og det Samme. Der er kun eet Maal: det Gode i Sandhed; og kun eet Middel: det, ene at ville bruge det Middel, som i Sandhed er det gode — men det Gode i Sandhed er jo netop Maalet. Timeligt og jordisk adskiller man og mener, at Maalet er vigtigere end Midlet; man mener, at Maalet er Hovedsagen; man fordrer af den Stræbende, at han naaer Maalet, Midlet kan han være mindre nøieregnende med. Dog er dette ikke saa, og saaledes at have et Maal er en ugudelig Utaalmodighed; evgt forstaaet er Forholdet mellem Maal og Middel snarere omvendt. Dersom et Menneske sætter sig et Maal for sin Stræben her i Livet, og han ikke naaer det, da kan han muligt, evgt forstaaet, være aldeles uden Skyld, ja endog at prise; han kan jo forhindres ved Døden eller ved Gjenbørdigheder, som ikke staae i hans Magt: i saa Fald er han aldeles uden Skyld; han kan jo endog forhindres i at naa Maalet, netop ved ikke at ville bruge andre end de i Evghedens Forstand tilladelige Midler, altsaa netop ved at forsjage Videnskabens Utaalmodighed og Kløgtens Opfindelser: i saa Fald er han endog at prise. Han er altsaa ikke evgt ansvarlig for, om han naaer Maalet i Timeligheden, men han er ubetinget evgt ansvarlig for hvilket Middel han bruger; og naar han ene vil bruge eller bruger det Middel, som i Sandhed er det gode, saa er han, evgt forstaaet, ved Maalet. Dersom Opnaaelsen af Maalet skulde være Undskyldningen og Forsvaret for Brugen af det utilladelige, det mislige Middel — af, sæt han døde imorgen: saa var den Kløgtige fangen i sin Daarskab, det utilladelige Middel havde han brugt, men han døde uden at naa Maalet. Thi at opnaa Maalet ligger ved Slutningen, men at bruge Midlet ligger ved Begyndelsen; at opnaa Maalet er ligesom

at ramme med sit Skud, men at bruge Midlet er ligesom at tage Sigtet, og dog er Sigtet en tilførladeligere Angivelse af Skyttens Maal end det rammende Skud, thi et Skud kan ogsaa ramme tilfældigviis, og Skytten kan være uskyldig i at Skuddet ikke gik af, men Sigtet tillader ingen Misligheder. Den timelige og jordiske Videnskab er Maalet ubetinget vigtigere end Midlet, og derfor er dette den Videnskabeliges Dval, som i sit Hvieste vel maatte gjøre et Menneske søvnløst og derpaa affindigt, at han ikke har Tiden i sin Magt, at han bestandigt kan komme, om det saa blot var en halv Time for sild; og da den jordiske Videnskabelighed desto værre er den almindelige, saa kan med Sandhed siges, at det ikke er Viisdommen, der frelser de Fleste fra at blive affindige, men Dorstheden. Derimod er det det Eviges salige Trøst, der er som en Hvile, der er som „en Kølning af Snee paa en Høstdag“, at Den, der vil det Evige, han kommer aldrig for sildig — hvis Midlet er ham ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Evigheden er ikke timeligen nysgjerrig og utaalmodig efter Udfaldet, netop derfor er, eller netop fordi Midlet er ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Jordisk og verdslig Videnskab maa denne Betragtning synes oprørende og sinkende, Samvittigheden maa synes det meest Sinkende af Alt, den er jo ogsaa „en rødrende undseelig Aand, som gjør Oprør i et Menneskes Barm og fylder den med Banskkeligheder,“ netop fordi Midlet er den ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Altsaa, m. T.! under Udførelsen af Din Gjerning, som jo efter Antagelsen er noget Godt og Hæderligt, er saa Midlet Dig ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet? Eller svimler Din Tanke, saa Du fra Maalets Storhed seer det mislige Mittel som en forsvindende Ubetydelighed: af, det Evigheden mindst er, det er at være svimmel, den er klar og gjennemsigtig! Mener Du, at Bedriftens Storhed ikke skal spørge om en smaalig Uret: det er, Du mener, at nogensomhelst Uret skulde være noget ubetydeligt, da den dog som Skyld netop er noget uendeligt Vigtigere end den største Bedrift! Mener Du, at Mesterværket er ligegyldigt ved Maaden paa hvilken det blev til; nu ja, Mesterværket kan maaskee

være det, men mener Du, at Mesteren tør være ligegyldig ved, om han fromt indvie sine Kræfter i hellig Tjeneste, eller han maaskee i glimrende Synder understøttet af Fortvivlelse frembragte — et Mesterværk? Og hvis Din Tanke ikke saaledes svimler, dersom Du dog er ædru og vaagen, er Du da ganske nøieregnende i Brugen af Midlerne? Dersom en Yngling (og han er jo ogsaa en rødmende, undseelig Aand) henvendte sig til Dig, turde Du da ubetinget lade ham vide Alt? Er der i Din hele Færd slet ikke Noget, ja, hvorledes skal jeg betegne det, jeg kunde bruge mange Ord for at beskrive det, men jeg vil dog heller kort sige saaledes: Noget, som Du, hvis Du talte derom med de Eldre, de Jævnaldrende, turde være temmelig sikker paa, at de næsten vilde beundre for dets Kløgt og Smidthed, men som dog, besynderlig nok, en Yngling vilde rødme over, (ikke over, at Du kunde være saa klog, men over, at Du ikke havde Høimod til at foragte at handle saa kløgtigt): at Du ved Smiger havde bundet Den og Den, ved Fortielse af Noget bundet den og den Fordeel, ved en lille Usandhed gjort en glimrende Omsætning, ved et usandt Sammenhold fremmet Din Sag; at Du havde bundet Seire ved at forene Dig med Misforstaaelsens Beundring, bundet Rigdom og Magt ved kløgtigt beregnende at indgaae den ømmeste Forbindelse. Er der i Din hele Færd, den aabenbare og den lønlige, slet ikke Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om (og det er jo skønt, at Du saaledes elsker Ynglingen og vil bevare hans Ærenhed!) Noget — som Du dog kunde nænne mod Dig selv, at lade Dig selv blive skyldig i? Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om — dog, hvad siger jeg, dersom Du ret levende tænker Talens Anledning, da staaer Du for en høiere Dommer, som dommer uendeligt renere end den reneste Ynglings Undseelse, en Dommer, som Du heller ikke af Rensomhed skal lade være at indvie i Skylden, thi han veed den.

Og hvilket er Dit Sind mod Andre? Er Du i Samdrægtighed med Alle — ved at ville Gøt? Eller er Du splidagtig

paa Partie, eller er Din Haand mod Alle og Alles mod Din? Ønsker Du Alle, hvad Du ønsker Dig selv, eller vil Du have det Høieste for Dig selv, for Dig selv og for Dine, eller at Det Du og Dine vil skal være det Høieste? Gjør Du mod Andre hvad Du vil, at Andre skulle gjøre mod Dig — ved at ville Gøt? Thi denne Willen er den evige Orden, der ordner Alt, der bringer Dig i Samdrægtighed med de Afdøde, og med de Menneſter, ſom Du aldrig ſaae, med de fremmede Folk, hvis Sprog og Skikke Du ikke kjender, med alle Menneſter paa den ganſke Jord, der ere Blodsforbandte, og evigt i Slægt med Guddommen ved den Ewighedens Opgave at ville Gøt? Vil Du, at der ſkal være en anden Lov for Dig og for Dine end for Andre; vil Du have Din Trøſt i noget Andet end i Det, hvori ethvert Menneſte ubetinget kan og ſkal trøſtes? Derſom en Konge og en Tigger og Din Ligemand paa cengang kom til Dig, turde Du da i deres Nærværelſe frimodigt vedſtaaе hvad Du vil i Verden, frimodigt vedſtaaе, hvori Du ſøger Din Trøſt, forviſſet om, at den kongelige Majestæt ikke ſkulde foragte Dig, om Du dog var et underordnet Menneſte; forviſſet om, at Tiggeren ikke ſkulde gaaе mizmodig bort, ſom kunde han ikke have ſamme Trøſt; forviſſet om, at Din Ligemand ſkulde glædes ved Din Frimodighed! Af, der er Noget i Verden, ſom hedder Sammenhold; det er en farlig Sag, thi alt Sammenhold er Splidagtighed. Det er ſplidagtigt, naar Sammenholdet udelukker Borgeſen, og naar det udelukker den Adelige, og naar det udelukker Stats-tjeneren, og naar det udelukker Kongen, og naar det udelukker Tiggeren, og naar det udelukker den Wiſe, og naar det udelukker den Genſoldige; thi alt Sammenhold er Splidagtighed mod det Almene-Menneſkelige. Men det, at ville Gøt, at ville det Gode i Sandhed, ſom Enkelte at ville holde ſammen med Gud, hvad ubetinget Enhver kan, det er Samdrægtighed. Og om Du ſad i et eenſomt Fængſel fjernt fra alle Menneſter, eller Du henſattes paa en øde Ø i Seſſkab med Dyrene, hvis Du vil det Gode i Sandhed, hvis Du holder ſammen med Gud, da er Du i Samdrægtighed med alle Menneſter. Og hvis det For-

færdelige skete (thi den gudelige Opbyggelse skal ikke være som en Vindes kjelne Bynt, beregnet paa et stadseligt Oieblik), at Du blev levende begravet, dersom Du da, naar Du vaagnede i Risten, greb til Din vante Trøst, da var Du ogsaa i denne een-somme Obal i Samdrægtighed med alle Mennesker. Er nu dette Dit Sindelag? Er der intet Dit Fortrin, ingen Din Gave, ingen Din Livs Begunstigelse, som Du særskilt eller i Sammenhold med nogle Andre har taget forfængeligt, saa Du trøster Dig derved, og ikke turde fige Uindviiede, hvorved Du trøster Dig; saa Du vel giver den Fattige Almisse, at han kan trøste sig, men Du forræderst har en sidste Trøst for Dig selv, vel har en Trøst for Armod, men selv trøster Dig med, at Din Rigdom sikker Dig mod nogensinde at blive fattig; saa Du vel hjælper den Enfoldige til Rette, men forræderst har en sidste Trøst for Dig selv, at Din Begavethed er saa udmærket, at det ikke kunde hænde Dig, at Du imorgen naar Du vaagnede var den dummeeste i Folket; saa Du vel vil vejlede Ynglingen, men ikke nænner at indvie ham i Dit Liv, fordi Du har en Hemmelighed for Dig selv, fordi Du er en Forræder, som bedrog Ynglingen for det Høieste ved Din Hemmelighed, og Dig selv for det Høieste — ved Din Hemmelighed!

Og nu et Spørgsmaal betræffende den Vidende; Spørgsmaalet er ikke til hans Befindende, at, saaledes er Talen ikke deeltagende; o, men hvis Du ret levende tænker Talens Anledning, da er Du ved at være for Gud ophøiet over menneskelig Deeltagelse, da trænger Du ikke kummerligt til den, da kan Du, hvis den, hvad vel sjældent nok skeer, vides Dig ret som Du kunde ønske den, da kan Du med glad Frimodighed talke for den, men Du skal ikke talke høiet som en Tryglende — det vil Gud nok forhindre; og dersom Deeltagelsen negtes Dig, dersom man rædt og selvist feigt undgaaer, ja næsten afflyr Dig, fordi man end ikke tør tænke Dine Lidelser, da skal Du kunne undvære Deeltagelsen, Du skal ikke savne den med Bitterhed — det vil Gud nok sørge for. Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, om Du nu lever saaledes, at Du vil Gæet i Sand-

hed? Talen formaster sig ikke til at ville dømme, o langt fra: den dømmer Ingen; og har selv den hellige Skrift en Fortjærlighed for de Ulykkelige, da sømmer det sig vel en opbyggelig Betragtning kun i Erbødighed at henvende sig til den Vidende, netop saaledes som man i Verden henvender sig til den Mægtige, den Fornemme. Talen spørger Dig ikke nhæggerrigt og travlt om Navnet paa Din sjældne Videlse, om hvor mange Aar den har været, om hvad Lægen eller den Sjelekundige mener, hvorvidt de give Dig et jordist Haab eller ikke; af, ogsaa Videlser kan saaledes tages forfængeligt som en Udmærkelse, der drager Andres Opmærksomhed paa sig. See derfor spørger Du Dig jo selv ved Talen. Naar den Vidende taler med sig selv i Centrum, spørger sig selv, hvilket hans Liv er, om han vil Gæ i Sandhed: da er der ingen Fristelse til vidtløftig Fortælling om hvad han jo selv bedst veed, ingen Fristelse til Sammenligning — og al Sammenligning skader, ja, den er af det Onde. Vil Du nu Gæ i Sandhed? Du veed: dersom Du kun saaledes vil Gæ, at Du ene og alene vil være fri for Videlsen, da vil Du ikke Gæ i Sandhed; men hvis Du saaledes kunde sløve Dig selv, at Ønsket gik ud, saa Du ikke mere i Ønskets Smerte vedligeholder Forbindelsen med det i lykkeligere Forstand at være Menneſte, elskende det at være Menneſte, elskende den Ulykkelige: saa vil Du heller ei Gæ i Sandhed. Hvilken er nu Din Tilstand under Videlsen (thi Lægen og den Sjelekundige spørger til Dit Befindende, men Evigheden gjør Dig ansvarlig for Din Tilstand), er den saaledes, at den ikke letfindigt og ikke overtroist veksler i Utaalmodighedens Feber, at den ikke tungfindigt er en dørfk Smertesløshed; men saaledes, at Du taalmodigen vil lide Alt, og derfor lade det Evige trøſte Dig? Alt ſom Tiden gaaer hen, hvorledes forandres Din Tilstand; begyndte Du maafkee godt, men blev utaalmodigere og utaalmodigere; eller var Du maafkee i Begyndelsen utaalmodig, men lærte Taalmodighed af hvad Du leed? Af, maafkee forblev Din Videlse uforandret i Aarene, og hvis den forandredeſ, da bliver dette jo Lægens eller den Sjelekundiges Sag at beſkrive; af, maafkee synes Videlsen

uforandrede Gensformighed Dig som en langsomt dræbende Død: men medens saaledes Lægen og den Sjælekyndige og Din Ven ingen Forandring veed at tale om, da spørger Talen Dig, om der nu under denne uforandrede Gensformigheds Tvingde er foregaaet en uendelig Forandring, ikke med Videlsen (den kan jo ogsaa, selv naar den forandres, kun endelig forandres), men med Dig, en uendelig Forandring med Dig fra det Bedre til det Bedre? Hvis Talen skulde betegne denne Din forandrede Tilstand i Mærene, turde den da dertil bruge det apostoliske Ord, og sige om Dit Liv i den uforandrede Videlse: „Videlsen lærte ham Standhaftighed, Standhaftigheden lærte ham Forsarenhed, Forsarenheden lærte Haab;“ turde Talen ved Din Grav sige: „han vandt det Haab, som ikke skal beskæmme“; turde Talen engang ved Din Grav, istedenfor foresagt at mumle en Taktigelse frem, fordi Du var død, frimodigt og behjertet, som ved en Helts Grav sige: „hans Livs Indhold var Videlser, dog har hans Liv beskæmmet Manges?“ Thi i Evigheden skal der ikke spørges om Din Videlse, saa lidet som om Kongens Purpur, netop lige saa lidet; i Evigheden skal Du som Enkelt kun spørges om Din Tro og om Din Troskab; der skal aldeles ikke spørges, om det var Meget eller Lidet Du var sat over, om det var de mange Pund, der vare givne Dig at virke med, eller det var Centneret, der var givet Dig at bære, men kun om Din Tro og om Din Troskab. I Timeligheden spørger man anderledes; man spørger især om, hvor meget det er, et Menneske er sat over, og naar det er saare Meget, saa glemmer man i verdslig Forbauselse at spørge om Troskaben; men er det saare Lidet, saa gider man slet ikke høre Noget derom, hverken om Byrden eller om Troskaben. Evigheden spørger alene om Troskaben, spørger lige alvorlig Kongen derom og den Glendigste af alle Vidende; det er ingen Undskyldning at være sat over Lidet, det er ei heller Svar paa Spørgsmaalet, der ene og alene spørger om Troskaben, Spørgsmaalet, der i evig Barmhjertighed veed, at Videlser kunne friste et Menneske, men ogsaa, at de kunne være en Veiledning, „fordi Græmmelse

dog er et Menneſſe bedre end Datter; thi naar Anſigtet ſeer ilde ud, da kan Hjertet forandres til det Bedre“, Prædikeren 7, 3 — og det er jo om Forandringen Ewigheden ſpørger, ikke om Lideliſens Uforandredhed. Saaledes ſpørger Ewigheden; derſom Du ſelv ret levende betænker denne Tales Anledning, da ſpørger Du Dig ſelv derom, og hvis Forandringen ikke er indtraadt, da ſkal dog dette Spørgsmaal, hvis det gøres i Sandhed, være Dig behjælpeligt til Forandringen. Thi menneſkelig Deeltagelſe, om den end nok ſaa ſlittigt ſpurgte til Dig, kan ikke ved Spørgsmaalet forandre Lideliſens Uforandredhed; men Ewighedens Spørgsmaal, derſom Du gjør det i Sandhed til Dig ſelv for Gud, da indeholder Spørgsmaalet allerede Forandringens Mulighed. Dog, jeg taler jo næſten ſom til Opbyggelſe, Talen undſeer ſig ligesom i Erbødighed for at gjøre Spørgsmaalet gjeldende, men Du veed bedſt ſelv, at hvis Du gjør Spørgsmaalet, da er det Regnſkabets: om Du nu lever ſaaledes?

Diſſe vare Talens Spørgsmaal; men hvis nu den Enkelte, Du, m. L., og jeg maatte tilſtaaе os ſelv, at vi vare langt fra at leve ſaaledes, langt fra den Hjertets Reenhed, der kun vil ſet i Sandhed; maatte tilſtaaе os ſelv, at Spørgsmaalene vel krævede et Svar, og dog i en anden Forſtand, netop for at undgaae ethvert Sandſebedrag, ikke behøvede noget Svar, da de ſnarere vare Anklager over os ſelv, der trods Spørgsmaalets Form dog forvandle ſig til Udraab: ſkulde ſaa den Enkelte, Du, m. L., og jeg forene os om at ſige: „vort Liv er dog vel ſom de fleſte Andres“? Hvorledes, ſkulde vi da nu begynde forfra, og atter maatte tale om Udflugten ved at være Mange, thi hvor der er Mange, der er Udvortelighed og Sammenligning, og Afſlad, og Undſkyldning og Udflugt; ſkulde vi eſterat have forſtaaet denne Udflugts Fordærvelighed dog igjen ende med at tye til den; ſkulde vi trøſte os med et fælles Skibbrud! Al, allerede her i Timeligheden er et fælles Skibbrud en maadelig Trøſt, og i Ewigheden er der intet fælles Skibbrud. I Ewigheden ſkal

jo den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv — hvis jeg i denne Tale haver talet ilde, da skal Du ikke spørges derom, m. T.; ei heller noget Menneſte af hvem jeg kunde have lært det, thi har han foredraget det Falske, da skal han spørges derom, og jeg skal drages til Ansvar for, at jeg har lært det Falske af en Anden; ei heller noget Menneſte, med hvem jeg kan have haft Omgang, thi var hans Omgang fordærvet, da skal han spørges derom, men jeg skal drages til Ansvar for, at jeg søgte eller ikke undgik hans Omgang, og at jeg lod mig fordærve: nei har jeg talet ilde, og forsaavidt jeg har talet ilde, da skal jeg som Enkelt, uden nogen Undskyldning, spørges derom. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det var saa, at jeg i denne Tale har talet sandt, da skal jeg denne Sag betræffende ikke spørges videre; ikke, om jeg har vundet Menneſkene (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gjøre det Mindste for at vinde dem); ikke, om jeg har havt jordist Fordeel deraf (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gjøre det Mindste for at opnaae den); ikke, om hvilken Virkning jeg har frembragt, eller om jeg slet ingen Virkning har frembragt, eller om Tab og Andres Spot over mig var den eneste Virkning, jeg har frembragt: nei alle taabelige Spørgsmaal skal Evigheden ganske fritage mig for. I Timeligheden kan det løbe surr for et Menneſte, saa han ikke veed, hvilket der er hvilket, hvilket Spørgsmaal der er det alvorlige og hvilket der er det fjantede; især da det fjantede høres tusinde Gange, naar det alvorlige høres een Gang. Evigheden derimod kan fortræffeligt stille ad — det forstaaer sig, lettere bliver Sagen derfor ikke, desto alvorligere bliver kun det alvorlige Spørgsmaal. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges, som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt, og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det

er saa, at der i denne Tale er indeholdt en sand Betragtning af Livet, hvis det er saa, at mig er forundt Gvne og Veilighed til at kunne fremsætte, men hvis det tillige var saa, vi kunne jo antage det Tilfælde, at Omstændighederne, hvorunder der skulde tales, ikke syntes gunstige: da skulde Evigheden ikke nysgjerrigt indlade sig i Vidtløftighed med Omstændighederne, men den skulde drage mig som Enkelt til Ansvar, om jeg taug. Thi i Tideligheden, naar Opgaven er at være klog paa sin egen Fordeel, naar verdslig Klogskab dømmer og bedømmer: da ere ugunstige Omstændigheder ikke blot et Forsvar for Tausshed, men Tausheden bliver beundret som Klogskab; medens gunstige Omstændigheder ere en Opfordring for Alle til at tale med. Evtigt derimod er det, at Omstændighederne ere vanskelige, netop dobbelt forpligtende til at tale, Vanskeligheden netop Opfordringen; og evigt skal den Enkelte kun spørges, om han har vidst, at de vare ugunstige, og om han i saa Fald har understaaet sig at tie, og altsaa ved sin Tausshed, ja, efter Ordspøget, ved sit Samthkke, som Enkelt bidraget Sit til, at Omstændighederne bleve Sandheden endnu ugunstigere; og evigt skal der intet Skjulested og ingen Udflugt være for ham i Omstændighederne, thi han skal spørges som Enkelt, og Omstændighedernes Vanskelighed skal være imod ham som den fordoblede Anklage. Det er nemlig ikke med det at tie som med det at sove, at Den, der sover, synder ikke; thi der er andraget himmelraabende Skyld i Verden af den Enkelte — ved at tie. Skylden var ikke, at han ikke fik Omstændighederne forandret, Skylden var, at han taug, ikke af Besindighed, der tier, naar det er rigtigst at tie, men af Klogskab, der tier, fordi det er det Klogeste.

Men hvad skulle vi da gjøre, naar Spørgsmaalene lyde som Anklager? Fremfor Alt vel Hver især blive Enkelt med sit Ansvar for Gud, Hver især ville holde denne Enkeltheds strænge Dom ud. Eller er dette ikke Skriftemaalets Bestemmelse; thi saa lidet som i hiin stille Have „de Dødes Mængde danner noget Selskab“, saa lidet danner de Skriftendes Mængde noget Selskab — at end ikke Kongen skal behøve at gaac særskilt til Skrifte

for ikke at komme i ringe Selskab med Andre, thi de Skriftende ere ikke i Selskab sammen, hver er som Enkelt ene for Gud; Mand og Hustru, om de end stjønt følges ad til Skrifte, skrifte dog ikke i Forening, thi Den, der skrifter, er ikke i Forening, han er som Enkelt ene for Gud. Og naar han da som Enkelt tilstaaer sig selv, at Spørgsmaalene, som han ved Hjælp af en Ubetydeligs Hvisten forelægger sig selv, ere Anklager, da er han Skriftende. Thi man skrifter ikke Fortjenester og Bedrifter, men man skrifter Synder, og naar man skrifter, mærker man netop, at man ingen Fortjenester har, at Fortjenester og Bedrifter ere Iudbildninger og Sandsbedrag, som høre hjemme der, hvor man færdes i Mængden eller dog omgaaes Andre — og at derfor Den, som aldrig blev sig selv den Enkelte, let fristes til at blive sig selv en høist fortjenstfuld Mand. Men Skriftemaalets Bestemmelse er dog vel ikke, at et Menneske i Skriftemaalets Dieblik skal blive sig bevidst som den Enkelte og ellers leve uden denne Bevidsthed; tvertimod skal han jo i Skriftemaalets Dieblik som Enkelt gjøre Regnskab for, hvorledes han har levet som Enkelt. Fordres den samme Bevidsthed ikke af ham til daglig Brug, saa er Skriftemaalets Fordring en Selvmodsigelse; det er, som vilde man engang imellem fordre af en simpel Mand, at han skulde som Konge gjøre sig selv og Gud Regnskab for, hvorledes han havde levet som Konge — han der aldrig havde været Konge. Og saaledes ogsaa at fordre af et Menneske, at han som Enkelt skal gjøre Regnskab for sit Liv, naar man tillader ham at føre sit Liv uden denne Bevidsthed.

M. T.! erindrer Du nu, hvorledes denne Tale begyndte, eller lad mig kalde det tilbage i Din Erindring. Om det Time- lige gjaldt, at det har sin Tid; men det Evige skal altid have Tid; og dersom dette ikke er saaledes skeet i et Menneskes Liv, da kommer det Evige igjen under et andet Navn og skal igjen altid have Tid: det er Angeren. Og da nu intet Menneskeliv føres i Fuldkommenhed, men ethvert i Skrøbelighed, saa har Styrelsen givet Mennesket tvende Rødsagere med paa Veien, den ene kalder fremad, den anden tilbage; men Angerens Røds er altid

ved den ellefte Time. Og derfor er Skriftemaaliet ved den ellefte Time, ikke i det Bludseliges Forstand, thi Skriftemaaliet er en hellig Handling, hvortil der kræves et samlet Sind. Et samlet Sind, det er et Sind, som har samlet sig fra al Adspredelse, fra ethvert Forhold, for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som den Enkelte, der er ansvarlig for Gud; et Sind, der har samlet sig fra al Adspredelse, og derfor ogsaa fra al Sammenligning, hvad enten denne nu frister til jordisk og tilfældig Mismod, fordi den Sammenlignende maa tilstaae sig selv, at han er tilbage for mange Andre; eller den frister til Hovmod, fordi han, menneskeligt talt, synes at være fremmeligere end mange Andre. Men det, at den Skriftende har draget sig ud af ethvert Forhold for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som Enkelt, og for netop saaledes at blive evigt ansvarlig for ethvert Forhold, hvori han ellers er; det, at han er uden Sammenligning: er et nyt Udtryk for den ellefte Times sande Yderlighed. Jo mere Sammenligning der er, jo mere synes det, at der endnu er god Tid; jo mere Sammenligning, jo mageligere og jo uslere bliver et Menneskes Liv. Men naar al Sammenligning uendeligt slipper, da er han som den Enkelte for Gud skriftende — og han er uden Sammenligning skyldig, ligesom Fordringen, der fordrer Hjertets Reenhed, er uden al Sammenligning. Hjertets Reenhed fordrer Gud af ham, og den Skriftende fordrer det af sig selv for Gud, at, derfor er det jo han befinder Synder. Og hvor tung end Skriftemaaliet Gang kan være og dets Time: den Skriftende vinder dog det Evige, at han befæstes i den Bevidsthed, at han er en Enkelt, og Opgaven: at ville Gøt i Sandhed. Denne Bevidsthed er den trange Port og den snævre Vej; thi det er ikke Veien saaledes, der er trang, medens der dog gaar flere efter hinanden ad den, nei det Trange er netop, at Hver især maa blive den Enkelte, der gennem denne Snævring maa trænge frem ad den trange Vej, hvor ingen Sammenligning spaler, men hvor heller ingen Sammenligning dræber med sin lumste Røling. Den brede Vej derimod er bred, fordi der gaar Mange paa den. Mængdens

Bei er altid bred; der blomstrer Undskyldningernes giftige Pragt-
 blomst; der er Udsflugternes indbydende Skjulesteder; der vifter
 Sammenligningens sølige Luft — den Bei fører ikke til Livet.
 Kun den Enkelte kan ville det Gode i Sandhed, og selv om han,
 ikke blot ved Skriftemaalets ellevte Time med alle Spørgs-
 maalene som Anklagere mod sig, men ogsaa til daglig Brug i
 Angeren, arbejder besværet: Veien er dog den rigtige, han er
 dog i Forhold til Fordringen, som fordrer Hjertets Reenhed ved
 at ville Gøt. Og derjom Du, m. L., hvad Du jo gjør, veed meget
 Mere betræffende Skriftemaalet, end her er blevet fremst, at
 veed det Næste, der følger efter Syndernes Bekjendelse: saa
 skal dog denne sinkende Tale ikke have været forgjeves, forsaavidt
 den virkelig har standset Dig, standset Dig ved Noget,
 som Du meget godt veed, Du, som endogaa veed meget Mere.
 Men glem ikke, at det Forfærdeligste dog vel er, at „leve hen
 bedragen ikke af hvad der kunde synes skiftet til at bedrage, at,
 og derfor netop rædiomt bedragen — bedragen af megen Viden“.
 Betænk, at det i disse Tider vel inarest er en Friistelse for Talere:
 saa hurtigt som muligt at forlade det Enkelte for at faae sagt
 alt Muligt, at Ingen skulde mistænke Taleren, som vidste han
 ikke, hvad da ethvert Menneſke i et kristeligt Land veed; at,
 kun Gud veed, hvorledes den Enkelte veed det. Men hvad
 hjalp det dog et Menneſke, om han gik videre og videre og der
 maatte siges om ham: han gaaer bestandigt videre; naar der
 tillige maa siges om ham: der var Intet, der standse ham. Thi
 Standsningen er ikke en dørst No, Standsningen er ogsaa
 Bevægelse: den er Hjertets inderlige Bevægelse, den er Selv-
 fordybelsen i Indertlighed; men det, blot at gaae videre, er Ret-
 ningen fremad i Overfladen. Ud den Bei kommer man ikke
 til at ville Gøt. Kun naar den eengang i afgjørende Forstand
 Standse gaaer videre, og atter standser inden han gaaer
 videre: kun da kan han ville Gøt; men Hjertets Reenhed var
 at ville Gøt.

Fader i Himlene! Hvad er dog et Menneske uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kjender Dig, Du den Ene, som er Gæt og som er Alt! Saa give Du i Forstanden Wiisdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forstaaelsen, i Villien Reenhed ved kun at ville Gæt; saa give Du i gode Dage Bedholdenhed til at ville Gæt, i Udspreddelser Samling til at ville Gæt, i Lidelser Taalmod til at ville Gæt. O, Du som giver baade at begynde og at fuldende, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beslutningen at ville Gæt; naar Dagen helder, give Du Oldingen en fornyet Ihukommelse af sin første Beslutning, at det Sidste maatte være som det Første, det Første som det Sidste, være Dens Liv, der kun har villet Gæt. Ak, men det er jo ikke saaledes; der kom jo Noget imellem, der ligger jo en Syndens Skilsmisse imellem, der lægger sig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forsinkelsen, Standsningen, Afbrydelsen, Wildfarelsen, Fortabelsen. Saa give Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Gæt. Vel er det en Afbrydelse fra den sædvanlige Gjerning, vel er det en Standsning fra Arbeidet, som var det paa en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren besværet Arbeidende er stille i Syndens Bekjendelse, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Afbrydelse, som søger tilbage til sin Begyndelse, at den maatte paa ny binde mellem det Adskilte, at den i sin Sorg maatte indhente det Forsømte, at den i sin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkedes den i Onsket Brændende, ikke den i Forsættet Besluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Gæt.

Anden Afdeling.

Hvad vi lære af Tilierne paa Marken og af Himmelens Fugle.

Tre Taler

af

S. Rierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog er uden Læreren's Nødvendighed, til Overflod, ubetydelig, som Lilien og Fuglen — o, at den var saaledes! — haaber den dog, ved at finde det Eneste den søger: et godt Sted, at finde Tillegnens's Betydning for hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder min Læser.

S. R.

Bøn.

Fader i Himlene! Fra Dig kommer kun god og fuldkommen Gave; hvem Du lader Menneskene bestikke til Lærer, den Belyrnrede til Veileder, hans Veiledning og Værdom maa det ogsaa være gavnligt at tage til Følge. Saa give Du da, at den Belyrnrede i Sandhed maatte lære af de guddommeligt bestiktede Væremestere: af Vlierne paa Marken og af Himmelens Fugle! Amen.

I.

Dette hellige Evangelium skriver Evangelisten
Matthæus, 6. Cap. 24 Vers til Enden.

Ingen kan tiene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tiene Gud og Mammon. 25. Derfor siger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? 26. Seer til Himmelsens Fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sante ikke i Lader, og Eders himmelske Fader foder dem; ere I ikke meget Mere end de? 27. Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Bægt, endog han bekymrer sig derfor? 28. Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Li-

lierne paa Marken, hvorledes de vore; de arbeide ikke, spinde ikke. 29. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. 30. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Dønen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! 31. Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? 32. efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. 33. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. 34. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen; thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Hvo har ikke kjendt dette hellige Evangelium fra sin tidligste Barndom, og ofte glædet sig ved det glade Budskab! Og dog er det ikke saaledes ligesom et glad Budskab; det har en væsentlig Egenskab, der ret egentligen gjør det til et Evangelium, den nemlig, at det henvender sig til Bekymrede; ja, i hver en Linie af det bekymrede Evangelium er det kjendeligt, at Taleren ikke er til de Rarste, ikke til de Stærke, ikke til de Lykkelige, men

til de Bekymrede; o, det er saa kjendeligt, at det glade Budskab selv gjør, hvad det siger Gud at gjøre, antager sig de Bekymrede og haver Omsorg for dem — paa den rette Maade. Al, dette gjøres vel fornødent, thi Enhver der har Sorg, og især jo dybere og jo længere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, han fristes maaskee ogsaa til utaalmodigt ikke at ville høre menneskelig Tale om Trøst og Haab. Maaskee har den Sorgende Uret, maaskee er han for utaalmodig, naar det forekommer ham saa, at intet Menneske kan tale ham hans Sorg tilpas; thi den Ulykkelige forstaaer ham ikke; den Stærke synes netop idet han trøster at hæve sig over ham; den Bekymrede forøger ham kun Sorgen ved sit Tilskud. Naar saa er, bliver det altsaa bedst, at see sig om efter andre Lærere, hvis Tale ikke er Misforstaaelse, hvis Opmuntring ingen hemmelig Bebreidelse indeholder, hvis Blik ikke dømmes, hvis Trøst ikke hidser istedenfor at berolige.

Til saadanne Lærere henviser det bekymrede Evangelium den Sorgende: til Lilierne paa Marken og til Himmelenes Fugle. Hos disse billige Lærere, hvilke man hverken betaler med Penge eller med Odmølgelser, er ingen Misforstaaelse mulig, thi de tie — af Omsorg for den Bekymrede. Og al Misforstaaelse fremkommer jo ved Talen, nærmere forstaaet derved, at Talen, især Samtalen, indeholder en Sammenligning, som naar den Ulykkelige siger til den Bekymrede: vær glad, da indeholder Udsagnet tillige: som jeg er det; og naar den Stærke siger: vær stærk, da forstaaes under: som jeg er det. Men Tausshed ærer Bekymringen og ærer den Bekymrede, som Jobs Venner, der de af Uerbødighed sadde taus hos den Lidende og holdt ham i Ære. Og dog, de saae jo paa ham! Men det, at det ene Menneske seer paa det andet, indeholder atter en Sammenligning. De tausde Venner sammenlignede ikke Job med sig, dette skete først, da de brød Æren (hvori de tausde holdt ham) og Tausgheden, for med Taler at overfalde den Lidende; men deres Tilstedeværelse foranledigede Job til at sammenligne sig med sig selv. Saaledes kan nemlig intet Menneske være tilstede, om han end

tier, at hans Tilstedeværelse sammenlignelsesviis slet Intet betyder. Dette kan i det Høieste et Barn, der jo ogsaa har en vis Lighed med Lilierne paa Marken og med Himmelens Fugle; hvor ofte har ikke en Vidende sandet og rørt fornummet, at naar kun et Barn er tilstede, er der dog ingen Tilstedeværende. Og nu Lilien paa Marken! Om den end rigeligt har sit Udkomme, den sammenligner ikke sin Velstand med Nogens Armod; om den end er sorgløs i al sin Deilighed, den sammenligner sig hverken med Salomo eller med den Uleste. Og om Fuglen end svinger sig let i Ethen, den sammenligner ikke sin lette Flugt med den Bekymredes tunge Gang; om Fuglen, rigere end Den der har Vaderne fulde, end ikke sanker i Vade: den sammenligner ikke sin rige Uafhængighed med den Mødlidende, som sanker forgjæves. Nei, der hvor Lilien blomstrer deiligt — paa Marken, der hvor Fuglen frit er tilhuse — under Himlen, hvis Trøsten søges: der er uafbrudt Tausshed, der er ingen Tilstedeværende, der er Alt idel Overtalelse.

Dog er dette jo kun saa, dersom den Sørgende virkelig giver Agt paa Lilierne og paa Fuglene, over dem og deres Liv glemmer sig selv, medens han i denne Selvfortabelse af dem, ved sig selv, uformærket lærer Noget om sig selv; uformærket, thi der er jo idel Tausshed, ingen Tilstedeværende, den Bekymrede fritagen for enhver Medviden, undtagen Guds, sin egen — og Liliernes.

Lad os da i denne Tale betænke, hvorledes den Bekymrede, ved ret at see til Lilierne paa Marken og til Himmelens Fugle, lærer:

at nøies med det at være Menneſte.

„Betragter Lilierne paa Marken“, betragt dem, det vil sige læg nøie Mærke til dem, gjør dem til Gjenstand, ikke for et flygtigt Syn i Forbigaaende, men for Din Betragtning; derfor er der brugt det Udtryk, som Præsten pleier at bruge i den alvorligste og høitideligste Forbindelse, naar han siger, lader

os i denne Andagtstime betragte Det og Det. Saa høitidelig er Opfordringen og Indbydelsen; Mangen lever maaskee i den store Stad og seer aldrig Vilierne; Mangen lever maaskee paa Landet, og gaar dem dagligen ligegyldigt forbi: at, hvor Mangen er der vel, der efter Evangeliets Anviisning ret betragter dem! — „Vilierne paa Marken“, thi der er ikke Tale om de sjældne Planter, hvilke en Gartner opelsker i sin Have, og som betragtes af Kjendere; nei, gaae ud paa Marken, der hvor intet Menneske bærer Omsorg for de forladte Vilier, og hvor det dog er saa kjendeligt, at de ikke ere forladte. Skulde denne Opfordring ikke være indbydende for den Bekymrede, at, han er jo ogsaa som den forladte Vilie, forladt, miskjendt, overseet, uden Menneskenes Omsorg, indtil han ved ret at betragte Vilien forstaaer, at han ikke er forladt.

Saa gaaer den Bekymrede ud paa Marken, og han standser ved Vilierne. Ikke som et lykkeligt Barn, eller en barnagtig Ældre vel gjør det, løber han om for at finde den smukkeste, for at tilfredsstille Nysgjerrigheden ved at finde den sjældne. Nei, med stille Høitidelighed betragter han dem, som de staae der, i talrig, i broget Mængde, den ene lige saa god som den anden — „hvorledes de vore“. Nu, hvorledes de vore, seer han egentligen ikke, thi det er jo som Ordsproget siger, at man ikke kan see Græsset groe, men han seer dog hvorledes de vore, eller netop fordi det er ham ubegribeligt, hvorledes de vore, seer han, at der maa være En, der kjender dem ligesaa nøie, som Gartneren kjender de sjældne Planter; En, der dagligt seer til dem, Morgen og Aften, ligesom Gartneren seer til de sjældne Planter; En, der giver dem Vægt. Formodentligen er det vel ogsaa den samme Ene, der giver Gartnerens sjældne Planter Vægt, kun at disse saa let foranledige Misforstaaelse ved Hjælp af Gartneren. De forladte Vilier derimod, de almindelige Vilier, Markens Vilier, foranledige ikke Betragteren til nogen Misforstaaelse. Thi der, hvor Gartneren er synlig, der, hvor ingen Nøie og ingen Bekostning spares for at drive Rigmandens sjældne Planter frem, der synes det maaskee bedre at forstaae,

at de vore; men derimod paa Marken, hvor Jngen, Jngen, Jngen bekymrer sig om Vilierne, hvorledes kan de der vore? Og dog vore de.

Men saa maae vel de fattige Vilier selv arbeide desto strængere. Nei, „de arbeide ikke“; det er kun de sjældne Blomster, som der er saa meget Arbeide forbundet med, for at faae til at vore. Der, hvor Teppet er kosteligere end i Kongernes Sale, der arbeides ikke. Idet Betragterens Die forlystes og vederqvæges ved Synet, skal hans Sjæl ikke bekymres ved Tanken om, hvorledes de stakkels fattige Vilier maae arbeide og trælde for at faae Teppet saa smukt. Kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelse er det saaledes, at Diet, medens det blændes ved Arbeidets Fiinhed, fyldes med Taarer ved Tanken om den stakkels Rniplerskes Lidelser.

Vilierne „arbeide ikke, spinde ikke“, de bestille egentligen ikke Andet end at pynte sig, eller endnu rettere: at være pyntede. Som der i det Foregaaende af Evangeliet, hvor Talen er om Juglene, naar der siges: „de saae ikke, de høste ikke, de sankt ikke i Fader“, ligesom hentydes til Mandens Arbeiden for at ernære sig og Sine: saaledes indeholde disse Ord om Vilierne (de arbeide ikke, spinde ikke) ligesom en Hentydning til Qvindens Arbeiden. Qvinden bliver ved Huset, hun gaaer ikke ud for at søge Livets Fornødenheder, hun bliver hjemme, syer og spinder, søger at holde Alt saa pynteligt som muligt: hendes daglige Ensfel, hendes flittige Arbeiden staaer dog nærmest i Forhold til Pyntelighed. Saaledes Vilien ogsaa: den bliver ved Huset, den gaaer ikke af Stedet, men den arbeider ikke, den spinder ikke — den pynter sig blot, eller endnu rettere, den er pyntet. Skulde Vilien have nogen Bekymring, da vilde denne ikke være for Udkommet, som dog Juglen kunde synes at have, siden den flyver saa vidt og bredt omkring og sanker Næring, nei, Vilien's Bekymring maatte qvindeligt staae i Forhold til, om den nu ogsaa var deilig og var pyntet. Men den er uden Bekymring.

Thi pyntet er den, det er vist; ja, Betragteren kan ikke lade det være, han bøier sig ned til den enkelte Vilie, han tager den

første den bedste — „jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som een af dem.“ Saa betragter han den nøie og nærved, og om hans Sind var uroligt, af, som et menneskeligt Sind kan være uroligt, og om hans Hjerte bankede heftigt, af, som et menneskeligt Hjerte kan det, han slaaer sig ganske til Ro, blot for at betragte denne Lilie. Jo nøiere han seer, jo mere han forundres over dens Deilighed og dens findrige Dannelse; thi kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelser gjælder det, at man, ved at see meget nøie til, opdager Mangler og Ufuldkommenhed, det gjælder, at hvis Du stærker Dit Syn med det kunstigt slebne Glas, da seer Du selv i den fineste menneskelige Væv de grove Traade. Af, det er, som om Mennesket til sin egen Ydmøggelse, har gjort den Opdagelse, hvorefter han er stolt: da han opdagede at slibe Glasset kunstigt, saa det forstørrede Gjenstanden, da opdagede han, ved Hjælp af det forstørrende Glas, at selv det fineste menneskelige Arbejde er grovt og ufuldkomment. Men Opdagelsen, der ydmøggede Mennesket, ærede Gud, thi aldrig har Nogen, ved Hjælp af det forstørrende Glas, opdaget, at Liliens blev mindre deilig, mindre findrig, tværtimod viste den sig at være deiligere og deiligere, findrigere og findrigere. Ja Opdagelsen ærede Gud, som enhver Opdagelse maa det, thi kun i Forhold til en menneskelig Kunstner gjælder det, at Den, der kjender ham nøie, nærved og til daglig Brug, dog seer, at han ikke er stor; i Forhold til den Kunstner, som væver Markens Tæppe og virker Liliens Deilighed, gjælder det, at Forundringen stiger med Tilnærmelsen, at Tilbedelsens Afstand voger med Tilnærmelsen til ham.

Saa staaer da den Bekymrede, som med sin Sorg gik til Lilierne, mellem dem paa Marken, forundret over Liliens Deilighed, som han betragter; han har taget den første den bedste, han har intet Valg gjort, det falder ham slet ikke ind, at der skulde være nogen eneste Lilie, saa lidet som noget Straa paa Marken, om hvilket det ikke gjaldt, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som en af dem. Sæt Lilien kunde

tale, skulde den da ikke sige til den Bekymrede: „hvi forundrer Du Dig saaledes over mig; skulde det, at være Menneſte, ikke være lige ſaa herligt, ſkulde det ikke derom gjælde, at dog al Salomoſ Herlighed Intet er i Sammenligning med, hvad ethvert Menneſte er, ved at være Menneſte, ſaa Salomo for at være det Herligſte han er, og være ſig dette bevidſt, maatte afføre ſig al ſin Herlighed og blot være Menneſte! Skulde hvad der gjælder om mig ſtaffel, ikke gjælde om det, at være Menneſte, der jo er Skabningens Underværk!“ Dog Lilien kan ikke tale, men netop fordi den ikke kan tale, netop fordi der er idel Taushed derude og ingen Tilſtedeværende, netop derfor er den Bekymrede, hvis han taler og hvis han taler med Lilien, i det Tilfælde, at han taler med ſig ſelv; ja lidt efter lidt opdager han, at han taler om ſig ſelv, at det han ſiger om Lilien ſiger han om ſig ſelv. Det er ikke Lilien, der ſiger det, den kan ikke tale; det er ikke noget andet Menneſte, der ſiger det til ham, thi med det andet Menneſte kommer dog ſaa let ſtrag Sammenligningens urolige Tanke; blandt Lilierne er den Bekymrede kun Menneſket, og — nøiet med det at være Menneſte. Thi ganſke i ſamme Forſtand ſom Lilien er Lilie, ganſke i ſamme Forſtand er han, trods alle ſine Bekymringer ſom Menneſte, Menneſte; og ganſke i ſamme Forſtand, ſom Lilien, uden at arbeide og uden at ſpinde, er ſkjønnere end Salomoſ Herlighed, ganſke i ſamme Forſtand er ogsaa Menneſket, uden at arbeide, uden at ſpinde, uden nogen hans Fortjenſtfuldhed, ved at være Menneſte, herligere end Salomoſ Herlighed. Der ſtaaer jo heller ikke i Evangeliet, at Lilien er herligere end Salomo, nei, der ſtaaer, at den er bedre klædt end Salomo i al hans Herlighed. Al, men i den idelige Omgang med Menneſter, i den mangfoldige Forſkjellighed og dennes forſkjellige Berøringer, glemmer man, ved den travle eller den bekymrede Sammenlignings Opfindſomhed, hvad det er, at være Menneſte, man glemmer det over Forſkjelligheden mellem Menneſte og Menneſte. Men paa Marken hos Lilierne, hvor Himlen hvælver ſig høit — ſom over en Herſter, frit — ſom Ande-

drættet er det derude, hvor Skjernes store Tanker adspreder al Smaalighed: der er den Bekymrede det eneste Menneske, og lærer af Lilierne, hvad han maaskee ikke kunde lære af noget andet Menneske.

„Betragter Lilierne paa Marken.“ Hvor kort, hvor høitidelig, hvor ligelig er denne Tale om Lilierne; der er ikke Spoer af Anelse, der hentes ikke det Mindste om, at der kunde være nogen Forskiel mellem Lilierne indbyrdes; der er talet om dem alle og om hver een eneste, der er talet ligeligt om dem alle: Lilierne. Maaskee vil En mene, at det dog ogsaa var besynderligt, og for meget forlangt, at det menneskelige Sprog skulde indlade sig paa Forskjelligheden mellem Lilierne indbyrdes og disses mulige Bekymringer, foranledigede ved Forskjelligheden; maaskee vil En mene: „saadanne Forskjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa.“ Lad os forstaae hinanden. Er Meningen denne, at det for Lilierne ikke er værd at agte paa saadanne Bekymringer, det er, at Lilierne burde være saa fornuftige, ikke at agte paa Sligt; eller er Meningen denne, at det er under Menneskets Værdighed, at bryde sig om Liliernes mulige Bekymringer, fordi nemlig Mennesket er Menneske og ikke Lilie. Dette vil sige: ere saadanne Bekymringer i og for sig selv ufornuftige, og derfor ikke værd at agte paa, ligegyldigt enten det er de ensfoldige Lilier, eller de fornuftige Mennesker, som have dem; eller er den væsentligen samme Bekymring en anden, naar Lilien har den, end naar Mennesket har den, saa det er daarligt af Lilien at bekymre sig om Sligt, men ikke daarligt af Mennesket. Dersom nemlig Lilierne virkelig havde saadanne Bekymringer, og den Talende var af den Mening, at den væsentligen samme Bekymring havde stort at betyde i Forhold til et Menneske: saa var det jo ikke Visdom og Deeltagelse, men menneskelig Selvfjærlighed, der kunde tale saa kort, og saa afvisende om de stakkels Lilier, saa fornemt om Liliernes Smaa-Sorger, saa fornemt ved at kalde dem Smaa-Sorger, der ikke ere værd at agte paa. Sæt det nu var saa, at der var Forskjelligheder mellem Lilierne

indbyrdes, som i deres lille Verden svarede til de menneskelige Forstjelligheder; sæt disse Forstjelligheder beskæftigede og bekymrede Lilierne, lige saa meget som Menneskene; — og sæt saa, at det i Sandhed var sandt, hvad der blev sagt: saadanne Forstjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa.

Lader os nærmere betænke denne Sag; og da den Bekymrede, der gik ud til Lilierne paa Marken, jo netop ønskede at undgaae al Sammenligning med andre Mennesker, da han saa nødtigt vilde, at noget andet Menneske skulde tale til ham om hans Bekymring: saa skal Talen ære hans Bekymring, jeg skal ikke tale om noget Menneske, eller om noget bekymret Menneske, men foretrække at tale om den bekymrede Lilie.

Der var engang en Lilie, den stod paa et affides Sted ved et lille rindende Vand, og var godt kjendt af nogle Nelder samt et Par andre Smaablomster der i Nærheden. Lilien var, efter Evangeliets sandfærdige Beskrivelse, deiligere paaflædt end Salomo i al hans Herlighed, derhos sorgløs og glad saa lang Dagen var. Umærkeligt og livsaligt gled Tiden hen, som det rindende Vand, der nyhner og svinder. Men da traf det sig, at der en Dag kom en lille Fugl og besøgte Lilien, den kom igjen den næste Dag, blev da borte i flere Dage, indtil den atter kom igjen, hvilket tyktes Lilien beshnderligt og uforklarligt, uforklarligt, at Fuglen ikke blev paa samme Sted, ligesom Smaablomsterne, beshnderligt, at Fuglen kunde være saa lunefuld. Men som det saa ofte gaaer, saa gik det ogsaa Lilien, at den netop derfor forelskede sig mere og mere i Fuglen, fordi den var lunefuld.

Denne lille Fugl var en slem Fugl; istedenfor at sætte sig i Liliens Sted, istedenfor at glæde sig ved dens Deilighed og glæde sig med den i dens ustyldige Ulysalighed, vilde Fuglen gjøre sig vigtig, ved at føle sin Frihed, og ved at lade Lilien føle dens Bændethed. Og ikke blot dette, men den lille Fugl var tillige snaksom, og fortalte nu Løst og Fast, Sandt og Usandt om, hvorledes der paa andre Steder, i stor Mængde, var ganske

anderledes pragtfulde Lilier, hvor der var en Fryd og Munterhed, en Duft, en Farvepragt, en Fuglesang, som overgik al Beskrivelse. Saaledes fortalte Fuglen, og hver dens Fortælling endte gjerne med den for Lilien ydmygende Bemærkning, at den, i Sammenligning med saadan Herlighed, saae ud som Jngenting, ja at den var saa ubetydelig, at det var et Spørgsmaal, med hvad Ret den egentligen kaldtes Lilie.

Saa blev Lilien bekymret, jo mere den hørte paa Fuglen, jo mere blev den bekymret; den sov ikke mere roligt om Natten og vaagnede ikke mere glad om Morgen; den følte sig fængslet og bunden, den fandt Vandets Rislen kjedsommelig og Dagen lang. Den begyndte nu at bestæftige sig med sig selv og med sit Livs Vilkaar i Selvbekymring — saa lang Dagen var. „Det kan jo være godt nok“, sagde den til sig selv, „engang imellem, for en Afverklings Skyld, at høre paa Vækkens Rislen, men Dag ud og Dag ind evigt at høre det Samme: det er dog altfor kjedeligt.“ „Det kan maaskee være behageligt nok“, sagde den til sig selv, „engang imellem at være paa et affides Sted og eensom, men saaledes, hele Livet igjennem, at være glemt, at være uden Selskab eller i Selskab med Brændenelder, hvad der dog vel ikke er Selskab for en Lilie: det er ikke til at udholde.“ „Og saa at see saa ringe ud, som jeg gjør“, sagde Lilien til sig selv, „at være saa ubetydelig, som den lille Fugl siger jeg er: o, hvorfor er jeg dog ikke bleven til paa et andet Sted, under andre Vilkaar, o, hvorfor er jeg dog ikke bleven en Reiserkrone!“ Thi dette havde den lille Fugl fortalt den, at Reiserkronen var blandt alle Lilier anseet for den skønneste, og var Gjenstand for alle andre Liliers Misundelse. Lilien mærkede desto værre nok, at Bekymringen tog paa den; men saa talte den fornuftig til sig selv; dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Bekymringen af Sinde, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Bekymringen var rigtig; „thi“, sagde den, „mit Ønske er jo ikke noget ufornuftigt Ønske, jeg forlanger jo ikke det Umulige, at blive hvad jeg ikke er, en Fugl f. Ex., mit Ønske er blot at blive en pragtfuld Lilie, eller vel endog den pragtfuldeste.“

Under alt Dette fløi den lille Fugl fra og til, med hvert dens Besøg og hver dens Adskillelse næredes Liliens Uro. Tilfidsst fortroede den sig ganske til Fuglen. En Aftenstund aftalte de, at næste Morgen skulde der skee en Forandring, og gjøres en Ende paa Bekymringen. Næste Morgen tidlig kom den lille Fugl; med sit Næb huggede den Jordsmonnet bort fra Liliens Rod, at den saaledes kunde blive fri. Da dette var lykkedes, tog Fuglen Lilien under sin Binge og fløi afsted. Bestemmelsen var nemlig den, at Fuglen skulde flybe med Lilien hender, hvor de pragtfulde Lilier blomstrede; derpaa skulde Fuglen igjen være den behjælpelig i at blive plantet ned der, om det ikke ved Stedets Forandring og den nye Omgivelse skulde lykkes Lilien, at blive en pragtfuld Lilie i Selskab med de mange, eller maaskee endog en Keiserkrone, misundt af alle de andre.

Al, undervejs visnede Lilien. Havde den bekymrede Lilie været nøiet med, at være Lilie, da var den ikke bleven bekymret; var den ikke bleven bekymret, saa var den bleven staaende hvor den stod — hvor den stod i al sin Deilighed; var den bleven staaende, da havde det netop været den Lilie, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: „betragter Lilien, jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som den.“ Thi anderledes kan man dog vel ikke forstaae Evangeliet, hvorimod det er sørgeligt, ja næsten forfødeligt, om det end er sandt, at en Fortolker af den hellige Skrift, ved det Sted om Lillierne, har fundet sig foranlediget til, i Dighed med den lille Fugl, at oplyse: at Keiserkronen voxer vild i hine Egne — som kunde man saa bedre forstaae, at Lilien i Deilighed overgaaer Salomo, som kunde man saa bedre forstaae Evangeliet, der altsaa ikke passede paa den uanseelige Lilie.

Saaledes gik det altsaa den bekymrede Lilie, hvis Bekymring var at blive en pragtfuld Lilie eller vel endog en Keiserkrone. Lilien er Menneket. Den stemme lille Fugl er Sammenligningens urolige Tanke, der vanker vidt og bredt omkring, ustadigt og lunefuldt, og indsanter den usunde Biden om Forskjelligheden; og ligesom Fuglen ikke satte sig i Liliens Sted,

saa gjør Sammenligningen det Samme, ved den sætter Mennesket sig enten i en Andens Sted, eller en Anden i sit Sted. Den lille Fugl er Digteren, Forførereren, eller det Digteriske og Forføreriske i Mennesket. Det Digteriske er som Fuglens Tale, Sandt og Usandt, Digt og Sandhed; det er nemlig sandt, at Forskjelligheden er til, og at der er Meget at sige om den, men det Digteriske er, at Forskjelligheden lidenskabeligen, i Fortvivlelse eller Jubel, er det Høieste, og dette er evigt usandt. I Sammenligningens Bekymring gaaer da den Bekymrede tilsidst saa vidt, at han over Forskjelligheden glemmer, at han er Menneske, saa han fortvivlet mener sig at være saaledes forskjellig fra andre Mennesker, at han endog mener sig forskjellig fra det, at være Menneske, som jo ogsaa den lille Fugl meente, at Lilien var saa uanseelig, at det blev et Spørgsmaal, om den virkelig var Lilie. Men det formeentlig fornuftige Forsvar for Bekymringen er altid dette: at man jo ikke forlanger noget Ufornuftigt, at blive en Fugl s. Ex., men kun at blive dette Bestemte, man ikke er, selv om dette Bestemte igjen synes andre Bekymrede en reen Ubetydelighed. Naar saa Sammenligningen med Fuglens Bevægelse fra og til har hidset Bekymringens Lidenskab og faaet den Bekymrede revet løs fra Jordbunden, det er, fra at ville være hvad han er bestemt til: saa seer det et Dieblisk ud, som kom nu Sammenligningen for at hente den Bekymrede til det ønskede Maal; men den kommer rigtignok og henter ham, dog kun som naar Døden henter et Menneske, den lader den Bekymrede omkomme i Mismodets Svæven.

Derfor nu Mennesket, ikke uden at smile, kan tænke paa Liliens Bekymring for at blive Keiserkrone, tænke paa, at den døde undervejs: o, da betænke Mennesket, at det derimod er til at græde over, om et Menneske bekymredes lige saa ufornuftigt; lige saa ufornuftigt, dog nei, hvor turde jeg lade dette staae saaledes hen, hvor turde jeg saaledes for Alvor sigte de guddommeligt bestillede Væremestere: Lilierne paa Marken. Nei, Lilien bekymres ikke saaledes, netop derfor skulle vi lære af den. Og naar da et Menneske, som Lilien, nøies med

det, at være Menneske, saa bliver han ikke syg af timelig Betyrning; og naar han ikke bliver timeligt betymret, saa bliver han staaende paa det Sted, ham er anvist; og naar han bliver der, da er det sandfærdigt saa, at han, ved at være Menneske, er herligere end Salomos Herlighed.

Hvad lærer altsaa den Betyrrede af Vilierne? Han lærer, at nøies med det at være Menneske, og ikke at betymres om Forskjelligheden mellem Menneske og Menneske; han lærer, at tale lige saa kort, lige saa høitideligt, lige saa opløftende om det, at være Menneske, som Evangeliet taler kort om Vilierne. Og dette er jo dog ogsaa menneskelig Skik og Brug netop ved de høitideligste Deiligheder. Lad os tænke paa Salomo. Naar han da isører sig det kongelige Purpur, naar han throner majestætisk i al sin Herlighed: nu ja, der lader sig ogsaa tale høitideligt saaledes, at den Talende siger: Deres Majestæt; men naar der, i Alvorens evige Sprog, skal tales allerhøitideligt, saa hedder det: Menneske! Og netop dette Samme sige vi til den Ringeste, naar han, liig Lazarus, ligger næsten ukjendelig i Armød og Elendighed, vi sige: Menneske! Og i det for et Menneskes Liv afgjørende Dieblit, naar Forskjellighedens Valg bydes, sige vi til ham: Menneske! Og i Dødens afgjørende Dieblit, naar alle Forskjelligheder afkastes, sige vi: Menneske! Dog tale vi derfor ikke ringe, tværtimod vi sige det Høieste, fordi det, at være Menneske, ikke er lavere end Forskjellighederne, men er ophøiet over dem; thi denne den væsentligen lige Herlighed mellem alle Mennesker er dog vel ikke Dødens sørgelige Lighed, saa lidet som den væsentlige Lighed mellem alle Vilier, der jo netop er Lighed i Deilighed.

Al verdslig Betyrning har sin Grund i, at et Menneske ikke vil nøies med det at være Menneske, i, at hans ved Sammenligningen betymrede Attraa er til Forskjelligheden. Den jordiske og timelige Betyrning derimod tør man ikke ligefrem og uden videre sige om, at den er Sammenligningens Opfindelse, thi at et Menneske, i Trangens virkelige Dieblit, behøver Føde og Klæder, det opdager han ikke ved Sammen-

ligning; Den der levede censomt blandt Silierne paa Marken, vilde ogsaa opdage det. Næringsførgen, af, eller som den jo almindeligere nævnes i et sørgeligt Fleertal, Næringsførgerne, ere ikke ligesrem Sammenligningens Opfindelse. Noget Andet er det, om dog ikke paa utallige Maader Sammenligningen tvetydigt arbejder med i Bestemmelsen af, hvad der skal forstaaes ved Næringsførg, om der dog ikke skulde være . . . dog nei, den Bekymrede vil jo saa nødtigt, netop for at undgaae Sammenligningen, at noget andet Menneske skal tale til ham desangaaende, nu vel, saa lad os sige saaledes: om man dog ikke af Fuglene skulde kunne lære Meget betræffende denne Sorg.

Dette ville vi nu betragte: hvorledes Den, hvem Næringsførgen volder Bekymring, ved ret at agte paa Himmels Fugle lærer, at nøies med det at være Menneske.

„Seer til Himmels Fugle“. Seer til dem, det vil sige giv nøie Agt paa dem; saaledes kommer Fiskeren om Morgen og seer til Snøren, som har ligget ude om Natten; saaledes kommer Lægen og seer til den Syge; saaledes staaer Barnet og seer til, naar den Ældre gjør Noget, som Barnet aldrig før har seet. Saaledes maa man, ikke med deelt Sind og adspredte Tanker, men med samlet Opmærksomhed og Eftertanke, om muligt med Forundring, nøie agte paa Fuglene. Vilde Nogen sige: en Fugl har man da seet saa tidt, det er dog vel ingen Mærkelighed: saa har han ikke forstaaet Indbydelsen i Evangeliet om Himmels Fugle. — „Himmels Fugle“, eller, som der siges et andet Sted, „Fuglene under Himmelen“. Vel seer man nemlig ogsaa Fuglene nede ved Jorden, seer dem paa Jorden, men dersom man ret skal have Gavn af at betragte dem maa man see dem under Himmelen, eller dog bestandigen i Forestillingen erindre, at de høre hjemme under Himmelen. Kunde Nogen, ved idelig at see en Fugl paa Jorden, glemme, at den var Himmels Fugl, saa havde han forhindret sig selv i at forstaae Evangeliet om Himmels Fugle. — „De

faae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader." Hvor
 skulde ogsaa Sligt kunne lade sig gjøre der, hvor Fuglene have
 Tilhold — under Himmelen, der, hvor de leve uden Timelig-
 hedens Forsynlighed, ukjendte med Tiden, i Diebliffet. Det
 forsynlige Menneſke paa Jorden lærer af Tiden at benytte
 Tiden, og naar han fra en forbigangen Tid har Laden fuld,
 og er forsynet for den nærværende Tid, da paſſer han dog
 paa at faae igjen for en tilkommende Høst, at han atter kan
 have Laden fuld for en tilkommende Tid. Derfor bruges
 der tre Ord for at betegne Forsynlighedens Arbeiden; der siges
 ikke kort, som om Silierne: de arbeide ikke; ved de tre Ord antydes
 Tidens Bestemmelse, hvilken ligger til Grund for Forsynlig-
 heden. — „Dg dog fødter Ederſ himmeſke Fader dem".
 Den himmeſke Fader, ja det er tydeligt, det maa være ham,
 derſom da Betragteren ſeer til Fuglene — under Himmelen;
 thi der, hvor Morgen, Middag og Aften, Bondemanden kom-
 mer ud, og kalder Fuglene ſammen og giver dem Føde: der
 kan Betragteren let ſee feil, og troe, at det er Bondemanden,
 ſom fødter Fuglene. Men der, hvor der ingen Bondemand er
 — paa Marken, der hvor der intet Forraadsſkammer er — under
 Himmelen, der, hvor de ſorgløſe Fugle uden at faae, uden at
 høſte, uden at ſanke i Lade — og uden Næringsſorger ſvinge
 ſig let over Skov og Sø: der maa det dog vel være den him-
 meſke Fader, ſom fødter dem. „Han fødter dem"; eller ſkulle
 vi maatte daarligen ſige, hvad vel mangan daarlig Bondemand
 har ſagt: „Fuglene ſtjæle", ſaa det dog egentligen er Bonde-
 manden, der fødter Fuglene, fordi diſſe nemlig ſtjæle fra ham.
 Al, derſom et Menneſkes Tanke var ſjunken ſaa dybt i uſjel
 Elendighed, at han i fortredelig Alvor kunde mene noget Saa-
 dant: hvor ſkulde han vel kunne lære Opløſtelle af Himmelenſ
 Fugle, hvor ſkulde det hjælpe ham, at ſee til Himmelenſ Fugle!
 Dg dog, det ſkulde viſſeligen hjælpe ham, hvis han blot vilde
 ſee til dem, det vil ſige, give nøie Agt paa dem, lære om
 igjen, lære at glemme den uſle Forſtandighed, der umenneſkeligt
 gjorde hans Sjæl ſmaalig. Nei, den himmeſke Fader fødter

Fuglene, og det uagtet de ikke saae, og ikke høste og ikke samle i Lader, det vil sige den himmelske Fader føder ogsaa de Slabninger, som saae og høste og samle i Lader, og derfor skal Den, som ernærer sig selv, af Himmelenes Fugle lære, at det dog er den himmelske Fader, som føder ham. Men Den, der Intet, slet Intet eier paa Jorden; Den, der saaledes — ogsaa lever „under Himlen“; Den, der sørgeligt fornemmer, at han meget nær er i det — glade Slægtskab med Himmelenes Fugle: han lærer, at den himmelske Fader føder dem.

„Seer til Himmelenes Fugle — Ederes himmelske Fader føder dem“. Hvor kort, hvor høitidelig, hvor ligelig er denne Tale. Der er talet om alle Fuglene, der er ikke glemt een eneste i Taleren, som forklarer, at den himmelske Fader ei heller glemmer nogen eneste, han, som oplader sin milde Haand og mætter Alt hvad som lever med Betsignelse. I Evangeliet's Tale om Fuglene hentes der ikke det Mindste om nogen Forskjel; at den ene maaskee fik rigeligt, den anden knapt; den ene maaskee Forraad for lidt længere Tid, den anden kun det i Dieblisset Fornødne; at engang imellem den enkelte maatte vente, vente forgjæves, maatte maaskee gaae hungrig tilfængs: nei, der tales blot om Fuglene og om at den himmelske Fader føder dem.

Dog siger maaskee En: „om ogsaa en Fugl engang imellem fik for lidt, om der ogsaa døde en Fugl af Sult, den Sag var dog vel ikke saa farlig.“ Hvorledes, skulde et Menneske kunne nænne at tale saaledes om Fuglene! Er og bliver da Bekymringen for Udkommet ikke væsentligen den samme enten det er en Fugl, der har den, eller et Menneske? Skulde et Menneske fornemt oversee denne Bekymring, dersom det blot var Fuglen, der kjendte den, og Mennesket var fritaget? Eller var det ufornuftigt af Fuglen at bekymres for saadanne Ubetydeligheder, men det var ikke ufornuftigt af det fornuftige Menneske at bekymres for de samme Ubetydeligheder? Sæt Fuglenes Liv ikke var ukjendt med den Forskjellighed i Henseende til Udkommet, hvilken desto værre gøres saa gjeldende blandt Menneskene; sæt denne Forskjellighed beskæftigede og bekym-

rede Fuglene paa samme Maade, som den bekyrrer Mennesket.

Paa samme Maade — naar dette antages, saa kan Talen jo undgaac, hvad den Bekymrede saa nødtigt vil, at et andet Menneske taler til ham om hans Bekymring, saa kan Talen blive ude paa Marken hos Fuglene og tale om Fuglens Bekymring.

Der var engang en Skovdue; i den skulende Stov, der hvor Forundringen boer med Gysen blandt de ranke eensomme Stammer, havde den sin Rede. Men næst ved, der hvor Røgen stiger op fra Bondemandens Huus, boede nogle af dens fjernere Slægtninge: nogle tamme Duer. Med et Par af disse traf den oftere sammen; den sad nemlig paa en Green, som bøiede sig ud over Bondens Gaard; de tvende tamme sad paa Rygningen af Taget, dog var Udskillelsen ikke større end at de kunde udvegle deres Tanker for hinanden i Samtale. En Dag talte de da sammen om Tidernes Veilighed og om Udkommet. Skovduen sagde: „jeg har hidtil saadan havt mit Udkomme, jeg lader hver Dag have sin Plage, og paa den Maade kommer jeg gennem Verden.“ Den tamme Due havde hørt noie til ikke uden at fornemme en vis velslystig Bevægelse gennem hele Legemet, hvilket kaldes at kroe sig, derpaa svarede den: „nei, da bære vi os anderledes ad; hos os, det vil sige hos den rige Bonde, hos hvem vi leve, har man sin Fremtid betrygget. Naar Høstens Tid kommer, saa sidder jeg eller min Mage, een of os sidder oppe paa Taget og passer paa. Saa hører Bondemanden det ene Læs Sæd ind efter det andet, og naar han saa har kjørt saa mange ind, saa jeg ikke kan tælle længere, saa veed jeg, at der er Forraad nok for lang Tid, det veed jeg af Erfaring.“ Da den havde talet saaledes, vendte den sig ikke uden en vis Selvfølelse om til dens Mage, der sad hos, som vilde den sige: „ikke sandt, min lille Mage, vi To har Børes sikret.“

Da Skovduen kom hjem, tænkte den nærmere over denne Sag; det forekom den strax, at det maatte være en stor Behagelighed saaledes at vide, at man havde sit Udkomme betrygget

for lang Tid, hvorimod det dog var kummerligt jaaledes bestandigt at leve paa det Uvisse, saa man aldrig tør sige, at man veed man er forsørgt. Det bliver derfor bedst, tænkte den, at Du forsøger, om det ikke skulde lykkes Dig at samle et større Forraad ind, som Du kunde have liggende paa eet eller andet meget sikkert Sted.

Næste Morgen vaagnede den tidligere end sædvanligt og havde nu saa travlt for at samle sammen, at den neppe fik Tid til at ivise eller til at ivise sig møt. Men det var ligesom en Skjæbne, der var over den, at den ikke skulde faae Lov at samle Velstand, thi hver Gang den havde samlet en Smule Forraad og gjemt det paa eet eller andet af de formeentligen sikre Steder — naar den kom for at see efter, saa var det borte. Imidlertid foregik der ingen væsentlig Forandring i Henseende til Udkommet, den fandt hver Dag sin Føde ligesom før, og forsaavidt den tog lidt knarvere til sig, da var det fordi den vilde samle og fordi den ikke gav sig Tid til at ivise, thi ellers havde den sit rigelige Udkomme som før. Ak, og dog var der foregaaet en stor Forandring med den, den leed langtræet virkelig Trang, men den havde faaet en Foretælling om Trang i Fremtiden, dens No var tabt — den havde faaet Næringsjorg.

Fra nu af blev Skovduen bekymret, dens Hjer tabte Farvespillet, dens Flugt Letheden; dens Dag gik hen i frugtesløse Forieg paa at samle Velstand, dens Tromme vare Indbildningens aimægtige Planer; den var ikke mere glad, ja den var næsten som bleven misundelig paa de rige Duer; den fandt sin Føde hver Dag, blev møt, og dog var det ligesom blev den ikke møt, fordi den i Næringsjorgen hungrede for lang Tid; den havde fanget sig selv i den Snare, hvori ingen Fuglejænger kunde fange den, hvori kun den Fri kan fange sig selv: i Foretællingen. „Vel sandt“, sagde den til sig selv, „vel sandt, naar jeg hver Dag faaer saa meget jeg kan ivise, saa har jeg jo mit Udkomme; det store Forraad jeg ønsker at samle kunde jeg dog ikke ivise paa eengang, og i en vis Forstand kan man da ikke mere end ivise sig møt; men det var dog en stor Behagelighed

at være fritaget for denne Uvisshed, hvorved man bliver saa afhængig." „Det kan nok være", sagde den til sig selv, „at de tamme Duer dyrt købe deres visse Udkomme; det kan nok være, at de i Grunden har mange Betyrninger, som jeg hidtil har været fritagen for, men denne Fremtidens Betyrghethed staaer mig bestandigt for Hovedet; o, hvorfor blev jeg dog en fattig Skovdue og ikke en af de rige Duer!" Saa mærkede den nok, at Sorgen tog paa den, men da talte den fornuftigt til sig selv, dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Betyrningen af Tanke, og Sindet til Ro, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Sorgen var i sin Orden. „Jeg forlanger jo ikke noget Ufornuftigt", sagde den, „eller noget Umueligt, jeg forlanger jo ikke at blive som den rige Bonde, men blot som een af de rige Duer."

Tilfældt udtænkte den en List. En Dag fløi den hen og satte sig paa Rygningen af Bondemandens Tag mellem de tamme Duer. Da den derpaa lagde Mærke til, at der var et Sted, hvor disse fløi ind, fløi den ogsaa derind, thi der maatte vel Forraadskamret være. Men da Bondemanden kom om Aftenen og lukkede Dueslaget, opdagede han strax den fremmede Due. Denne blev derpaa sat ind i et lille Afslukke for sig selv indtil den næste Dag, da den blev aflivet — og fritagen for Nærings-sorgen. Al, den betymrede Skovdue havde ikke blot fanget sig selv i Betyrningen, men ogsaa paa Dueslaget fanget sig selv — til Døden.

Hadde Skovduen været nøiet med at være hvad den var: Himmels Fugl, da havde den haft sit Udkomme, da havde den himmelske Fader født den, da var den, paa Uvishedens Vilkaar, blevet hvor den hørte hjemme, der hvor de ranke, eensomme Stammer tungsindigt ere i god Forstaaelse med Skovduens kurrende Trille; da havde det været Den, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: seer til Himmels Fugl, den saaer ikke og høster ikke og sanker ikke i Lade, dog føder Eders himmelske Fader den.

Skovduen er Mennesket — dog nei, lader os ikke glemme, at det kun er Talen, der af Grubedighed for den Bekymrede har ladet Skovduen holde for. Ja, som naar et fyrsteligt Barn opdrages, der da er et fattigt Barn, hvilket bliver straffet istedenfor Fyrsten: saaledes har Talen ladet Alt gaae ud over Skovduen. Og den har villigen fundet sig deri, thi den veed meget godt, at den er een af de guddommeligt beskaffede Lærere, af hvilke vi skulle lære; men dette gjør en Lærer ogsaa stundom, at han paa sig selv viser det Forkeerte, han vil advarer imod. Skovduen selv er sorgløs, ja det er virkelig den, om hvilken Evangeliet taler. — Altsaa Skovduen er Mennesket. Naar han, som den, nøies med at være Menneske, da forstaaer han, hvad han lærer af Himmelske Fugl, at den himmelske Fader føder ham. Men føder den himmelske Fader ham, da er han jo uden Næringsförg, da boer han ikke blot som de tamme Duer hos den rige Bonde, men han boer hos Den, som er rigere end Alle. Han boer virkelig hos ham, thi da Himmel og Jord er Guds Huus og Eiendom, saa boer Mennesket jo hos ham.

Dette er det: at nøies med at være Menneske, at nøies med at være den Ringe, Skabningen, der ligesaa lidt kan opholde sig selv, som skabe sig selv. Vil Mennesket derimod glemme Gud — og ernære sig selv; saa har vi Næringsförgen. Det er vistnok prifeligt og Gud velbehageligt, at et Menneske saaer og høfter og sanker i Bæde, at han arbejder for at finde Føden; men vil han glemme Gud og mene ved sin Arbeiden at ernære sig selv, saa har han Næringsförg. Den rigeste Mand, der nogen finde har levet, hvis han glemmer Gud og mener at ernære sig selv; han har Næringsförg. Thi lader os ikke tale daarligt og smaaligt, ved at sige, at den Rige er fritagen for Næringsförg, den Fattige ikke. Nei, kun Den er fritagen, som ved at nøies med det at være Menneske, forstaaer, at den himmelske Fader føder ham; og dette kan jo den Fattige lige saa godt som den Rige.

Næringsförg er derfor den Snare, hvori ingen udbortes Magt, ingen Virkelighed kan fange et Menneske, men hvori

kun han kan fange sig selv, den Rige lige saa godt som den Fattige — naar han ikke vil nøies med det at være Menneske. Naar han nemlig ikke vil nøies dermed, hvad er da det Mere han forlanger? Det Mere er: at være sig selv sit eget Forsyn for hele Livet eller maaskee blot for den Dag imorgen; og naar han vil det, saa gaaer han — snildt — i Snaren, den Rige lige saa godt som den Fattige. Saa vil han ligesom omstaa sig selv paa en lille eller en stor Plet, der ikke skal være Gjenstand for Guds Forsyns og den himmelske Faders forsyrgende Omsorg. Han mærker maaskee ikke, førend det er forsilde, at han i denne omstaaende Tryghed boer — i et Fængsel. Han gjør selv, hvad Bondemanden gjorde ved Duen, han lukker Slaget, og troer, at han nu er tryg, og nu er han netop fangen, eller, hvilket ogsaa kan udtrykkes paa en anden Maade, nu er han netop udelukket fra Forsynets Omsorg og priisgiven til Næringsförg. Thi kun Den er fangen og udelukket, som har lukket sig inde hos meget eller lidet Guds i den Mening at ernære sig selv; og kun Den er fri og uden Næringsförg, som hos meget eller lidet Guds, ja i Armod forstaaer, at den himmelske Fader føder ham. Og Den, der i formaaelig Forstand snildt har lukket sig selv inde og derved fanget sig selv, han har netop, som Skovduen, aandeligt forstaaet, fanget sig selv til Døden.

Allerede saaledes viser det sig, at Næringsförg fremkommer ved Sammenligning; her nemlig paa den forfærdelige Maade, at Mennesket ikke vil nøies med at være Menneske, men vil sammenligne sig med Gud, vil have en Tryghed ved sig selv, som intet Menneske tør have, hvilken Tryghed derfor ogsaa netop er — Næringsförgen.

Men ogsaa paa andre Maader viser det sig, at Næringsförg fremkommer ved Sammenligning, forsaavidt nemlig Næringsförg ikke er den Dag idags virkelige Trang, men Forstillingen om en fremtidig. Sammenligningen fremkommer da atter ved, at Mennesket ikke vil nøies med det at være Menneske. Himmelsens fattige Fugl sammenlignede sig jo med de rige Fugle; ved denne Sammenligning opdagede den Nærings-

sorgen. Hvad det er at hunge og at finde Føde, det havde den vidst for længe siden, men Næringsfjerg havde den ikke før havt. Og da nu disse Bestemmelser: riig og fattig, ikke ved et svælgende Dyd ere skilte fra hinanden, da de tvertimod i idelig Omgang og stadig Grændsestrid berøre hinanden, og da fremdeles det forskjellige Hensyn forholdsviis forandrer Bestemmelsen: saa kan altsaa dette Sammenligningens Tredie være det hyderst Forskjellige. I Næringsfjergen vil saa den Bekymrede ikke nøies med det at være Menneſte, men vil være eller have Forskjelligheden, vil være riig, formuende, velhavende, nogenlunde betrygget og saa fremdeles. Han seer nemlig ikke til Himmelenſ Fugle — bort fra Menneſkelivets Forskjellighed, men han seer sammenlignende til de Andre, til Forskjelligheden, og hans Næringsfjerg er et Sammenligningens Forhold.

Og selv om den Bekymrede ikke saaledes i Sammenligning fæster sin Opmærksomhed paa Grads-Forskjellen, og kalder Det Næringsfjerg, som mere er verdslig Bekymring (thi det er jo dog ikke Næringsfjerg, at bekymres om at have lige saa meget som Den og Den), selv om dette ikke er Tilfældet, der ligger dog en Sammenligning til Grund for Næringsfjergen, forsaavidt denne ikke er Udtrykket for den virkelige men den forestillede Trang. Hvoraf kommer det, at Fuglen ikke har Næringsfjerg? Deraf, at den ikke sammenligner den ene Dag med den anden, at den efter Evangeliets Ord lader hver Dag have sin Plage. Men selv om den Bekymrede ikke sammenligner sit Kaar med noget andet Menneſtes, og i denne Forstand „holder sig reen fra Verden“ (af, Sammenligning er maaskee en af de for- dærbeligste Arter Besmittelse) — naar han dog ængstelig-sammenligner den ene Dag med den anden, naar han den Dag han har rigeligt Udkomme figer: men imorgen! og naar han den Dag han har knapt figer: imorgen vil det blive endnu værre: saa sammenligner han jo. Af, hvis en saadan Bekymret læste dette, at han da ikke vilde blive utaalmelig paa Taleren. Gjerne skal jeg som en hedenſk Viis gjorde af Erbødighed for Talens Gjenstand: tildække sit Ansigt, gjerne skal jeg saaledes af

Erhbødighed for Bekymringen tildække mit Ansigt, saa jeg Ingen seer, men kun taler om Himmelen's Jugl. Det var jo ved denne Art af Sammenligning, at Skovduen i Bekymringens sørgelige Omgang med sig selv fra Dag til Dag opdagede Næringsførgen; den tilstod jo, at den havde sit Udkomme, men Ubisheden bedrøvede den, den syntes den blev saa afhængig — af Gud. Det græmmede den, at den aldrig med Sikkerhed turde tale om den næste Dag — o, lad os dog ikke glemme, at den jo i guddommelig Forstand turde tale med Sikkerhed, naar den sagde: den himmelske Fader vil nok føde mig imorgen; lad os ikke glemme, at den taledes med allerstørst Sikkerhed om den Dag imorgen, hvis den ret inderligt indskrænkede sig til blot at takke for den Dag idag! Er dette ikke saaledes? Dersom der var en elskende Pige, hvem den Elskede kom og besøgte, hvis hun da sagde til ham: kommer Du nu ogsaa igjen imorgen: da var der dog jo nogen Bekymring i hendes Elskov. Men hvis hun uden at nævne den Dag imorgen fastede sig om hans Hals og sagde: o, tak, at Du kom idag: da var hun jo ganske beroliget for den Dag imorgen. Eller, hvis der var tvende Piger, og den ene sagde til sin Elskede: kommer Du nu ogsaa imorgen igjen; den anden sagde: o, tak at Du kom idag: hvilken af disse Tvende var meest overbeviist om, at den Elskede vilde komme imorgen igjen?

Der føres ofte nok i Verden den unyttige og maaskee forfængelige Strid, naar den Fattige siger til den Rige: ja, Du kan sagtens, Du er fri for Næringsførg. Giv Gud, at den Fattige dog ret vilde forstaae, hvorledes Evangeliet mener det saa langt bedre med ham, ligeligt og mere kjærligt. Evangeliet lader sig sandeligen ikke bedaare af den synlige Forskjelligheds Sandsebedrag, lader sig ikke bedaare til at tage Partie med noget Menneske mod noget andet Menneske, med den Rige mod den Fattige eller med den Fattige mod den Rige. Det, ikke at have Næringsførg, er i Sandhed en Velbehagelighed i Guds Dine: skulde da vel den Rige uden videre have dette Fortrin, og den Fattige være udelukket? Al, nei. Hvis den Fat-

tige ret vilde nøies med det at være Menneske, og af Himmels Jagle lære at være uden Næringsforg, da skulde han eenfoldigen opløste sig over den tilshncladende Forstjellighed, han skulde maaskee stundom foranlediges til at sige: den stakkels Rige, han har dog ret Næringsforg. Thi hvilket Menneske kan dog vel med Rette og med Sandhed sige disse Ord: jeg har ingen Næringsforg? Dersom den Rige, idet han siger det, peger paa sine Rigdomme: mon der da er Spoer af Mening i hans Tale! Modfiger han sig ikke i samme Dieblik himmelraabende, han, som holder Næringsforgen fast, idet han holder den borte ved sine Skatte, og af Næringsforg passer nøie paa dem og forøger dem! Ja, dersom den Rige vilde bortgive alt sit Guds, kaste Pengene — og Næringsforgerne fra sig og nu sige: jeg har ingen Næringsforg: da først var der jo Mening i hans Tale. Og dette er jo den Fattiges Tilfælde, naar han, som Intet eier og forsaavidt Intet har at bortkaste, kaster Næringsforgen paa Gud og siger: jeg har ingen Næringsforg. Er dette ikke saaledes, at Rigdommene maae bort, dersom det blot skal være muligt, at der kan være Mening i Talen? Dersom En, der eiede en kostbar Samling af herlige Lægemidler, af hvilke han daglig brugte Noget, vilde, idet han pegede paa Lægemidlerne, sige: jeg er ikke syg — var dette da ikke en himmelraabende Modsigelse!

Ofte nok føres der i Verden mellem Menneske og Menneske den unøisomme Sammenligningens Strid om Afhængighed og Uafhængighed, om det Uhykelige i at være uafhængig og det Tunge i at være afhængig. Og dog, dog har det menneskelige Sprog aldrig, og Tanken aldrig udfundet et skjønnere Sindbillede paa Uafhængighed end Himmels — fattige Jagle; og dog, dog kan ingen Tale være mere besynderlig end at det skulde være saa Tungt at være — let som Jaglen! At være afhængig af sine Skatte, det er Afhængighed og tung Trældom; at være afhængig af Gud, ganske afhængig, det er Uafhængighed. Den bekymrede Skovdue frygtede daarligen at blive ganske afhængig af Gud, derfor ophørte den at være uaf-

hængig og at være Sindbilledet paa Uafhængighed, ophørte at være Himmelens fattige Fugl, der ganske er afhængig af Gud. Afhængighed af Gud er den eneste Uafhængighed, thi Gud har ingen Tyngde, det har kun det Jordiske og især jordiske Skatte, Den, der derfor er ganske afhængig af ham, han er Iet. Saaledes med den Fattige, naar han, noget med det at være Menneske, seer til Fuglen under Himmelen, seer til den — under Himmelen, som jo altid den Bedende seer op ad, den Bedende, nei han, den Uafhængige, er jo en Takkende.

*

*

*

At nøjes med det at være Menneske. Det var derom Taleren handlede, og om hvorledes den Bekymrede lærer det af Vilierne paa Marken og af Himmelens Fugle, hvorledes derimod Sammenligningen aflede den verdslige Bekymring, og hvorledes den aflede Nærings sorgen. Det er vel et Menneske, der har talet, men han har jo, understøttet af Vilierne og Fuglene, talet om Vilierne og Fuglene. Og saaledes indeholder det, at han er den Talende, ingen Sammenligning med noget andet Menneske, som havde han noget Fortrin ved at være Taler; nei, her er atter Ligeligheden ligeoverfor de guddommeligt befittede Lærere: Vilierne paa Marken og Himmelens Fugle.

II.

Dersom det er saaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa sætter sig desto fastere: da er det vel gavnligt at tænke paa en Udspredelse for den Bekymrede, om ikke i den Forstand, som Verden, ofte nok og daarligere nok, anbefaler forsængelig Udspredelses vilde Hasten eller støiende Bedøvelse. Naar da den Bekymrede føler sig forladt og dog, ved en Selvmodsigelse i Sorgen, ikke ønsker Deeltagelse, fordi denne indknibende og trykkende kommer ham for nær, saa han ommer sig næsten ligesaa meget ved Deeltagelsen, som ved Smerten: da fører man ham hen i en Omgivelse, hvor Intet minder om Sorgen — end ikke Deeltagelsen, hvor Deeltagelsen ligesom er og dog ikke er; en Omgivelse, der har Deeltagelsens rørende Nærhed, forsaavidt den ligesom er, og tillige Deeltagelsens lindrende Fjernhed, forsaavidt den dog ikke er Deeltagelse.

Saaledes fører det foreløste Evangelium den Bekymrede ud paa Marken, i den Omgivelse, der vil flette ham ind med i det store Samliv, der vil vinde ham for Tilværelsens store Fællesskab. Men da nu Bekymringen har sat sig fast hos ham, saa gjælder det om, saa maa der gøres Noget for at faae Diet og Sindet bort fra den. Hertil ere tvende Bevægelser tjenlige, hvilke Evangeliet anbefaler. Thi naar den Bekymrede „betragter Lilien“ ved hans Fod, da seer han ned ad; og naar han seer

ned ad til Lilien, saa seer han ikke Bekymringen. Vel muligt, at han i sin Sorg ogsaa ellers gik bøiet, saa ned ad, og saa sin Bekymring, men hvis han seer ned ad for at see til Lilien, saa seer han bort fra Bekymringen. Og naar han, efter Evangeliets Forskrift, seer til Fuglen under Himlen, da seer han op ad, og naar han seer op ad til Fuglen, da seer han ikke sin Bekymring. Vel muligt, at han ogsaa ellers i sin Sorg stundom saa op ad, naar han sendte et bekymret Suk op til Gud, og med Bekymringens Blik saa efter det; men dersom han seer op ad for at see til Fuglen under Himmelen, da seer han bort fra Bekymringen. Det nemlig, at Bekymringen har sat sig fast i et Mennekses Sjæl, hvorledes skulde man bedre betegne det, end ved at sige, at det er, som naar Diet stirrer. Naar Diet stirrer, da seer det usforandret hen for sig, seer bestandigt Gæt, og seer dog egentligen ikke, fordi det, som Videnskaben forklarer, seer sin egen Seen. Men da siger Lægen: bevæg Diet. Og saaledes siger Evangeliet: adspred Sindet, see ned ad til Lilien, og lad være at stirre paa Bekymringen; see op ad til Fuglen og lad være at stirre paa Bekymringen. Naar da Taaren standser, medens Diet seer ned ad til Lilien: er det da ikke, som var det Lilien, der astørrede Taarer! Naar Veiret tørrer Taaren af Diet, som seer efter Fuglen: er det da ikke som var det Fuglen, der astørrede Taarer! Selv naar den Kjærlige sidder hos og astørre Taaren, hvis dog den Bekymrede bliver ved at græde: er dette da egentligen at astørre Taarer? Men Den, der bringer den Bekymrede til at lade være at græde: han astørre Taarer.

Dette er, hvad man tør kalde en gudelig Adspredelse, der ikke som den verdslige og forfængelige hidser Utaalmodigheden og nærer Bekymringen, men adspreder, beroliger, overtaler, jo mere man fromt hengiver sig til den. Saare Meget har menneskelig Kløgt opfundet for at forlyste og adsprede Sindet, og dog spotter Loven for denne Art Opfindelse den frugtesløse Stræben ved Selvmodsigelsen. Kunsten er selv i Utaalmodighedens Tjeneste; utaalmodigere og utaalmodigere

lærer den at fortætte Udspreddelsers Mængde i det kortvarige Dieblif: jo mere denne Aløgt stiger, desto mere arbejder den sig selv imod, da det viser sig, at Udspreddelsen bestandigt vil strække til for kortere og kortere Tid, eftersom Kunsten stiger. Lad os tage et Exempel, hvor den forfængelige og verdslige Udspreddelse ret viser sig saa skrøbelig og selvmodsigende som den er. Fyrværkeren vil jo forlyste Diet og udsprede Sindet ved i Nattens Mørke at tænde den kunstige blussende Flygtighed. Og dog, dersom det blot skal vare en Time, saa bliver Tilskueren træt; dersom det blot skal vare et lille Dieblif mellem hvert nyt Tænd, saa bliver Tilskueren træt. Aløgtens Opgave er altsaa at gjøre det hurtigere og hurtigere af, det Høieste, det Fuldendteste vil blive at brænde det Hele af i nogle saa Minuter. Men dersom Udspreddelse er bestemt til at fordrive Tiden, saa viser Selvmodsigelsen sig jo tydeligt: at Udspreddelsen, naar den er bleven meest fuldendt i Kunst, kun kan fordrive et Par Minuter — desto rædsommere bliver det netop tydeligt, hvor lang Tiden er. For Betaling kjober man da Udgang til i en Utaalmodighedens Spænding at skulle vente Forlystelsens Begyndelse, og i samme Dieblif er den forbi. Som hine gøglerende Blus lyse og øieblikkeligt forsvinde i Intet, saaledes maa Dens Sjæl være, der kun kjender saadanne Udspreddelser: i Udspreddelsens Minut fortvibler han over Tidens Længde.

Al, hvor anderledes med den gudelige Udspreddelse! Thi saae Du nogenfinde den stjerneklare Himmel, og har Du vel fundet noget tilforladeligere Syn! Det koster ikke Noget, saaledes er der ingen Utaalmodighedens Tilskyndelse; det hedder ikke: iaften, endnu mindre Al. 10 paa Slaget. O nei, der ventes paa Dig, om der end i en anden Forstend ikke ventes paa Dig — som Stjernerne nu lyse tindrende i Natten, saaledes have de staaet gjennem Aartusinder uforandrede. Som Gud gjør sig usynlig, al, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret blev opmærksom paa ham: saaledes gjør Stjernehimlen sig ligesom ubetydelig, al, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret saae den. Den guddommelige Majestæt forsmaar

den synlige, den usande Paafaldenhed; Stjernehimlens Høitidelighed er mere end bramsfri. O, men dersom Du staaer stille; dersom Du maaskee uden Hensigt gik der ud, hvor den Klar ud og Klar ind, upaaskjønnet, er synlig, dersom Du tilfældigviis standsede og vendte Dit Blik op ad — Du har dog vel sandet det: Overtalelsen stiger med hvert Dieblik; mere og mere rørende fralister den Dig det Timelige; i dybere og dybere Glemfel synker, hvad der skal glemmes med hvert Dieblik Du vedbliver at betragte den. O, gudelige Adspredelse, ikke kalder Du Dig troloft og forræderisk en Adspredelse, medens Du dog ved tom Larmen, ved jagende Utaalmødighed er i Pagt med Rjedsomheden, hvori Du styrter Mennesket dybere og dybere — ved Adspredelsen: nei, Du er i Pagt med det Evige, og derfor er kun Begyndelsen vanskelig; naar den er gjort, da voger Adspredelsens — Stilhed, og i den Overtalelsen.

Saaledes er det med Alt i Naturen; det synes ubetydeligt, og er dog saa uendeligt rigt. Dersom Du derfor hastende gaaer Din Gang i vigtigt Vrende, og Veien fører Dig langs Havets Bred: da tag Dig iagt. Vel sandt, der er Ingen, som kalder paa Dig, der høres ingen Indbydelse, hverken Udstrigerens Stemme eller Kanoners Torden som til menneskelig Forhystelse; og dog tag Dig iagt; til, at Du ikke ved at staae stille et Dieblik maaskee i Bølgegangen opdager Censformighedens Overtalelse. Og saaledes ogsaa med Lilien paa Marken og med Fuglen under Himmelen; dersom Du skyndsomt gaaer „til Din Ager, til Dit Rjebmandskab, til Din Hustru“, og en Fugl flyver Dig forbi: da see Dig ikke om efter den; thi dersom Du saa efter den, da maatte Du maaskee staae længe for længe at see efter Fuglen. Dersom det er Arbeidets Tid, hvori man skal passe sin Gjerning, dersom Høstkarlen flinkt hvæsser sin Sec og svinger den mod Sæden, da lad ham ikke see til Lilien ved hans Fod, at den ikke overtaler ham, saa baade Lilien og Høstkarlen bliver staaende.

Men den Bekymrede, han advares ikke, ham tilskynder tvertimod Evangeliet til at gaae ud paa Marken, og da at staae

stille for at betragte Lilien og Fuglen, at den gudelige Adspredelse maatte bringe det stirrende Die til at bevæge sig, maatte adsprede det Sind, i hvilket Belymringen har sat sig fast. Betragt Lilien, see, hvor den staaer yndig ved Din Fod, forjmaa den ikke, den venter jo dog paa, at Du vil fryde Dig ved dens Deiligbed! See, hvor den bevæger sig hid og did, ryfter Alt af sig, for at vedblive at være yndig! See, hvor den forfrister sig ved Vinden, gjør sig ligesom Bevægelse, at den atter stille maa glædes ved sin Iyffelige Tilværelse! See, hvor mild den er, altid villig til at spøge og til at lege, medens den dog ved at give efter seirer over den heftigste Storm og holder den ud! Betragt Fuglen under Himmelen, see hvor den flyver; maaskee kommer den langveis fra, fra fjerne, fjerne Iyffeligere Egne — men saa ere disse jo dog til; maaskee flyver den bort, langt bort til fjerne, fjerne Egne — saa lad den tage Din Belymring med! Og det gjør den uden at mærke Byrden, hvis Du blot vedbliver at see efter den. See, hvor den nu staaer stille, den hviler sig — i det uendelige Rum; den hviler sig altsaa der, hvor ingen Hvile synes mulig! See, hvor den finder sin Bei; og hvilken Bei gjennem alle et Mennefselivs Trængsler og Gjenvordigheder er dog saa vanskelig, saa ubegribelig, som „Fuglens gaadefulde Bei gjennem Luften“! Der er altsaa Bei og Bei at finde, hvor Beien synes en Umulighed.

Dog, som al Adspredelse ikke blot skal fordrive Tiden, men fornemmeligen tjene til at give den Belymrede Andet at tænke paa: saa ville vi nu betragte, hvorledes den Belymrede, som seer til Lilien og til Fuglen, ved Hjælp af den gudelige Adspredelse, der spreder Taagerne, faaer Andet at tænke paa end Belymringen, hvorledes han ved at glemme Belymringen i Adspredelsen føres til at betænke:

hvor herligt det er at være Mennefske.

„Klæder da Gud saaledes Græsset paa Marken . . .
 fsfulde han ikke meget mere Klæde Eder I lidet Tro-

ende!" Gud klæder altsaa Græsset eller Græsset er paaflædt; Stængelens skjøntformede Hulster, Bladets fine Linn, Farveblandingens yndige Afstigninger, den hele Rigdom, om jeg saa tør sige, af Vaand og Sløiser og Stads — alt Dette hører med til Liliens Paaflædning, og det er Gud, der saaledes klæder den. „Skulde han da ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende?" „I lidet Troende". Dette er Formaningens milde Bebreidelse; saaledes tales der til Den, som har Uret, naar Kjærligheden ikke nænner at tale strængt: med Fingeren truer den bebreidende ad ham og siger, Du lidet Troende, men siger det saa mildt, at Bebreidelsen ikke saarer, ikke bedrøver, ikke nedslaaer, men suarere opreiser og giver Trimodighed. Dersom et Barn bedrøvet kom til den Eldre og bad om Noget, som Barnet i Grunden havde og længe havde haft, men ikke var blevet opmærksomt paa, og derfor meente, at det skulde bede derom for at faae det, istedenfor at det skulde takke for, at det havde det: mon da ikke den Eldre mildt bebreidende vilde sige: ja, mit kjære Barn, det skal Du nok faae imorgen, Du lidet Troende! Det vil sige, naar Du engang kommer til bedre Forstand, da vil Du nok paa skjønne, at Du har det, at Du bestandigt har haft det, og at det derfor var en Urt Uksjønksomhed, om end tilgivelig ja klædelig for et Barn, at Du bad om — hvad Du havde.

Men er Ordets Mening denne, saa siges der jo i Evangeliet ikke blot, at Mennesket er klædt som Græsset, men at han er klædt langt herligere. Ved Hjælp af den tilspiede Bebreidelse (I lidet Troende) er der egentligen sagt: skulde Gud ikke meget mere have klædt Eder; saa Talen ikke er om den nye Kjole, man saa gjerne vil have til paa Søndag, eller om den nye Kjole, man saa høiligen behøver, men om at Uksjønksomheden vil glemme, hvor herligt Mennesket fra Guds Haand — er paaflædt. Vilde der ikke ogsaa være et Misforhold i den Tale, hvis Første var: at Lilien er herligere paaflædt end Salomo, og hvis Sidste er: skulde Gud ikke meget mere klæde Eder, vilde der ikke være et Misforhold, dersom der paa sidste Sted skulde forståes: det Bar Klædningsstykker et Menneske kan behøve?

Lad os dog ret betænke denne Sag. Der siges, at Lilien er paaflædt, men dette er jo dog ikke saaledes at forstaae, at Liliens Tilværelse er Gød og det at have Klæder paa noget Andet; nei dens Paaflædning er det at være Lilie. Skulde Mennesket nu i denne Forstand ikke være langt herligere paaflædt? Eller skulde det være tilladt af Bekymring for Klædningsstykkerne ganske at glemme den første Paaflædning? O, Du lidet Troende, Du Ustkjønssomme med Din indbildte Trang, o Du Bekymrede, selv om Din Trang var stor, at Du dog ganske vil glemme, hvorledes Gud har klædt Dig; lær af Myren at blive viis, men lær af Lilien, hvor herligt det er at være Menneske, hvor herligt Du er paaflædt, Du lidet Troende!

Den verdslige Bekymring søger altid at føre et Menneske ud i Sammenligningernes smaalige Uro, bort fra de eenfoldige Tankers ophøjede Ro. At være paaflædt betyder da at være Menneske — og saa at have gode Klæder paa. Den verdslige Bekymring bestæftiger sig med Klæderne og Klædernes Forstjællighed: er den da ikke som Barnet, der bedrøvet kommer og beder om hvad det har, og til hvem den Aldre mildt bebrejdende siger: det skal Du nok faae imorgen, Du lidet Troende! Selv en Nødlidende vil Evangeliet dog først minde om, ikke ganske at glemme, hvor herligt han er paaflædt af Gud. Og dernæst, vi ere jo dog saare langt fra ikke alle i alvorligere og strengere Forstand Trængende, men derimod ere vi maaskee alle kun altfor tilbøielige til at bekymres om Klæderne, og ustkjønssomme nok til at glemme de første Tanker — og den første Paaflædning. Men ved at betragte Lilien mindes den Bekymrede om, at sammenligne sin Paaflædning med Liliens — selv om Armod havde klædt ham i Pjalter.

Burde da ikke Indbydelsen til at lære af Lilierne være Enhver hjærkommen, som Paamindelsen er ham tjenlig! Al, i Sammenligningernes søgne og verdslige Liv glemmes mere og mere, maaskee ganske, hine store, opløstende, eenfoldige, hine første Tanker. Det ene Menneske sammenligner sig med Andre, den ene Slægt sammenligner sig med den anden: og

saaledes voxer Sammenligningernes opdyngede Mængde ret egentligen Mennesket over Hovedet. Alt som Kunstfærdigheden og Trædigheden tiltager, bliver der vel i hver Slægt Flere og Flere, der trælsomt arbejde hele Livet igjennem langt nede i Sammenligningernes lave, underjordiske Egne, ja ligesom Bjergarbejderne aldrig see Dagens Lys, saaledes komme disse Ulykkelige aldrig til at see Lyset: hine opløstende, eenfoldige, hine første Tanker om, hvor herligt det er at være Menneske. Og op efter paa Sammenligningens høie Steder, der driver den smilende Forsængelighed sit falske Spil, bedrager de Ulykkelige, saa de intet Indtryk faae af hine ophøiede, eenfoldige, hine første Tanker. — At være Hersker; ja, hvilken Strid føres ikke derom i Verden, det være nu om at herske over Riger og Lande, over Tusinder, eller om dog at have eet Menneske at herske over — foruden sig selv, som Ingen er bekymret for at herske over. Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneske, der stille og eensomt dier hine første Tankers Mælk, er hvad ethvert Menneske efter guddommelig Bestemmelse er, er Hersker: ja, der vil Ingen være Hersker! At være Vidunderet; at, hvilke Anstrængelser gjøres der ikke i Verden for at naae dette Misundte, og hvorledes anstrænger ikke Misundelsen sig for at hindre det! Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneske er hvad Gud har gjort ham til, er Skabningens Under: ja, der vil Ingen være Vidunderet! Den enkelte Bedre vilde vel smile, Mængdens skingre Latter spottede den Daare, der i saadan Forstand kunde tale om det at være Hersker, og om det at være Vidunderet. Og dog, hvad kan vel Prædikeren mene med de Ord: „at Gud affondrede Mennesket for at see, om han vilde agte sig selv liig Dyret“. Thi Den, der ikke affondret vil beroliges, trostes, opbygges, opløstes ved hine første Tankers Ubetingethed; Den, der vil give sig selv hen til at forsvinde og omkomme i Sammenligningernes intetsigende Tjeneste: han agter sig selv liig Dyret, hvad enten han sammenlignelsesviis var den Udmærkede eller den Ringe. Derfor affondrede Gud Mennesket, gjorde hvert Menneske til dette Særskilte,

der indeholdes i de første Tankers Ubetingethed. Det enkelte Dyr er ikke affondret, er intet Særskilt ubetinget, det enkelte Dyr er Tal og hører under, hvad den meest berømte hedske Tænker har kaldet Dyr-Bestemmelsen: Mængden. Og det Menneske, der fortvivlet vender sig fra hine første Tanker for at styrte sig i Sammenligningernes Mængde: han gjør sig selv til Tal, han agter sig selv liig Dyret, hvad enten han sammenlignelsesviis blev den Udmærkede eller den Ringe.

Dog, hos Lilierne er den Bekymrede affondret, langt borte fra alle menneskelige eller maaskee rettere umenneskelige Sammenligninger mellem Menneske og Menneske: ja ikke Den, der har vendt den største Stad i Verden Ryggen, har ladet en saadan broget Mængde, en saadan forvirret, uhyre Mangfoldighed bag sig, som Den, der vendte de umenneskelige Sammenligninger Ryggen — for menneskeligt at sammenligne sin Paaklædning med Liliens.

Ved Paaklædningen maa da, som viist er, forstaaes det at være Menneske. Allerede en Hedning har været opmærksom herpaa. Han vidste ikke at hense Al til Gud, men han meente, at det var Sjelen, der, som han findrigt siger, liig en Bæver selv vævede Legemet, hvilket er Menneskets Paaklædning. Og nu prisede han i skøn Forundring det menneskelige Legemes findrige Skabning, dets Herlighed, med hvilken da ingen Plante og intet Dyr kunde udholde nogen Sammenligning. I Tanken lod han det ligesom blive til hvad der er Menneskets Udmærkelse: den opreiste Gang, og idet han tænkende eftergjorde det, da opløstes hans Sind. Han forundredes over det menneskelige Dies Sindrigheid og endnu mere over Blikket, thi Die har Dyret, men Blik har kun Mennesket, som derfor ogsaa i hiin Forundredes skønne Modersmaal kaldes: den Opreiste, dog saaledes, at der antydes det Dobbelte, først det, at Menneskets Skikkelse er opreist som den ranke Stamme, og dernæst, at den saaledes Opreiste retter sit Blik op ad; om end den ranke Stamme hæver sig høiere: ved Hjælp af Blikket løfter den Opreiste stolt sit Hoved høiere end Bjergene. Saa-

ledes staaer Mennesket opreist — bydende, og derfor tyktes det hiin Forundrede saa herligt, at Mennesket var den eneste Skabning, der havde Hænder, thi Haanden udrækker jo Herskeren, naar han befaler. Og saaledes fremdeles paa mange Maader vidste hiin Forundrede at tale herligen om Menneskets herlige Paaklædning. Mangen har maaskee talt lærdere, indsigtsfuldere, vidensfabeligere maaskee derom, men forunderligt nok, Ingen har talet mere forundret end hiin ædle Vise, der ikke begyndte med at tvivle om Alt, men tvertimod da han var bleven Eldre, da han havde seet og hørt og oplevet Meget, ret begyndte at forundre sig, at forundre sig over hiint eenfoldige Første, hvilket ellers Ingen saaledes bryder sig om, end ikke den Lærde og Videnskabsmanden, thi det beskæftiger dog ikke disse — som Forundringens Gjenstand. Men denne Forundringens Tale er dog forsaavidt ufuldkommen, som den henses Paa- klædningen til Sjelen. Mæst ufuldkommen, ja daarlig er den Tale, der ganske glemmer hiint høitidelige Første, saa den udenvidere, tankeløst tager det, at være Menneske, givet som var det Judenting, tager det forsængeligt og strax begynder Daarskaben om Klædningsstykkerne, om Buxer og Trøje, om Purpur og Hermelin. Men ufuldkommen er ogsaa den Tale, der vel er opmærksom paa det Første, men ikke ret opmærksom paa Gud. Nei, skal Mennesket sammenligne sig selv med Lilien, da maa han sige: Alt det jeg er ved at være Menneske, det er min Paaklædning, Intet skyldes mig selv, men herligt er det.

Hvorledes skulle vi nu tale om denne Herlighed? Der kunde tales længe uden at blive færdig, men dertil er her ikke saaledes Stedet. Lader os derfor hellere tale kort og samle Alt i eet eneste Ord, hvilket Skriften selv bruger med Myndighed: Gud skabte Mennesket i sit Billede, og dog atter for Northedens Skyld kun forstaae dette Ord om Eet.

Gud skabte Mennesket i sit Billede; skulde det ikke være herligt at være saaledes paaklædt! Siger Evangeliet for at prise Lilien, at den overgaaer Salomo i Herlighed: skulde det ikke være uendeligt herligere at ligne Gud! Lilien ligner ikke Gud,

nei det gjør den ikke; den har et lille Kjende paa sig, hvorved den minder om Gud, den har et Vidnesbyrd, som jo Gud i Jntet af det Skabte har ladet sig uden Vidnesbyrd, men Lilien ligner ham ikke.

Naar Mennesket seer sit Billede i Havets Speil, da seer han selv sit Billede, men Havet er ikke Menneskets Billede, og naar han fjerner sig, er Billedet borte: Havet er ikke Billedet og kan end ikke fastholde Billedet. Hvoraf kommer dette, uden deraf, at den synlige Skikkelse netop ved Synligheden er afmægtig (netop ligesom den legemlige Nærværelse gjør det umuligt at være allestedsnærværende), saa den ikke kan gengive sig selv saaledes i et Andet, at dette beholder Billedet, naar Skikkelsen fjerner sig. Men Gud er Aand, er usynlig, og Usynlighedens Billede er jo atter Usynlighed: saaledes gengiver den usynlige Skaber sig i den Usynlighed, hvilken er Aandens Bestemmelse, og Guds Billede er netop den usynlige Herlighed. Var Gud synlig, ja da var der Ingen, der kunde ligne ham eller være hans Billede; thi alt Synligt's Billede er ikke til, og blandt alt det Synlige er der Jntet, end ikke et Blad, der ligner det Andet eller er dets Billede, var det Tilfældet, da var Billedet Gjenstanden selv. Men da Gud er usynlig, saa kan Ingen synligt ligne ham; just derfor er det at Lilien ikke ligner Gud, fordi Liliens Herlighed er den synlige, og derfor taledes Hedningen dog ufuldkomment om Mennesket, selv naar han talte fuldkomnest om det menneskelige Legemes Herlighed, men Jntet talte om, at den usynlige Gud skabte hvert Menneske i sit Billede.

At være Aand, det er Menneskets usynlige Herlighed. -Naar saa den Betsymrede ude paa Marken staaer omgiven af alle Vidnesbyrdene, naar hver en Blomst siger til ham: husk paa Gud! da svarer Mennesket: det skal jeg nok, lille Børn, jeg skal tilbede ham, det kan J Stakler ikke. Den Opreiste er altsaa en Tilbedende. Den opreiste Gang var Udmærkelsen, men at kunne kaste sig tilbedende ned, er dog det Herligere; og hele Naturen er som det store Tjenerskab, der paaminder Mennesket,

Herstereu, om at tilbede Gud. Det er dette, der ventes paa, ikke at Mennesket skal komme og overtage Herredømmet, hvilket ogsaa er herligt og ham bestikket, men at han tilbedende skal prise Skaberen, hvad Naturen ikke gjør, thi den kan kun minde Mennesket om at gjøre det. Herligt at være flædt som Lilien; endnu herligere at være den opreiste Herster; men herligst at være Intet ved at tilbede.

At tilbede er ikke at herste, og dog er Tilbedelsen netop det, hvorved Mennesket ligner Gud, og det i Sandhed at kunne tilbede den usynlige Herligheds Fortrin for al Skabningen. Hedningen var ikke opmærksom paa Gud, og søgte derfor Ligheden i det at herste. Men saaledes er Ligheden ikke, nei saa er den tvertimod tagen forfængeligt; den er kun i Sandhed indenfor den uendelige Forskjellighed, og derfor er det at tilbede Ligheden med Gud som det er Fortrinnet for al Skabningen. Mennesket og Gud ligne hinanden ikke ligefremt, men omvendt: først naar Gud uendeligt er bleven Tilbedelsens evigt og allesteds nærværende Gjenstand, og Mennesket altid en Tilbedende, først da ligne de hinanden. Vil Mennesket ligne Gud ved at herste, da har han glemt Gud, da er Gud gaaet bort, og Mennesket leger Herster i hans Fraværelse. Og saaledes var Hedenskabet, det var Menneskets Liv i Guds Fraværelse. Derfor var Hedenskabet dog som Naturen; og det Tungeste, der kan siges om det er: det kunde ikke tilbede — selv hiin ædle, eenfoldige Viise, han kunde tie af Forundring, men han kunde ikke tilbede. Men det, at kunne tilbede, er ingen synlig Herlighed, den kan ikke sees; og dog sukker Naturens synlige Herlighed, den bønfulder Herstereu om, den husker i eet væk Mennesket paa, at han endeligen ikke maa glemme — at tilbede. O, hvor herligt at være Menneske!

Men saa fik jo den Betyrnede i Udspredelsen hos Lilierne ganske Andet at tænke paa end Betyrningen, han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det verdsligt igjen i Sammenligningernes Artydsen og Forskjellighedernes Sammenstød mellem Menneske og Menneske:

da er det ikke Liliernes Skyld, da er det tvertimod, fordi han ogsaa har glemt Lilierne, glemt, at der var Noget han skulde lære af dem, og Noget han endeligen maatte huske paa at gjøre for dem. Skulde man nemlig betegne den verdslige Bekymring med eet eneste Ord, maatte man da ikke sige: den er en Bekymring om Klæderne, en Bekymring om: at synes; netop derfor er Ophbyggelsen ved den usynlige Herlighed den høieste Opføttelse over verdslig Bekymring: det, at tilbede, er Herligheden og tillige en Tjeneste, der vises Lilien.

Saaledes med Liliernes Underviisning. Vi ville nu betragte, hvorledes den Bekymrede af **Fuglen** lærer, hvor herligt det er at være Menneske.

„Fuglen saaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade“, Fuglen er uden Næringsforg. Men er dette da egentligen en Fuldkommenhed; er det en Fuldkommenhed at være sorgløs i Faren, naar man ikke kender den, ikke veed den er til; er det en Fuldkommenhed at gjøre sikkert Skridt — fordi man gaaer iblinde, at gaae trygt — fordi man gaaer isøvne! Nei, da maa man dog vel sandere sige, at det er en Fuldkommenhed, at kende Faren, at see den under Dine, at være vaagen: at det er en Fuldkommenhed at kunne have Næringsforg — for nemlig at overvinde denne Frygt, for at lade Troen og Tilliden drive Frykten ud, saa man i Sandhed er uden Næringsforg i Troens Sorgløshed. Thi kun Troens Sorgløshed er i guddommelig Forstand den Svæven, hvis skjønne men ufuldkomne Sindbillede er Fuglens lette Flugt. Derfor tale vi jo ogsaa om at hæve sig paa Troens Vinger, og dette Vingeslag er i guddommelig Forstand det fuldkomne, Fuglens Vingeslag kun en svag en billedlig Antydning; ja, som naar den trætte Fugl med afmattede Vingeslag langsomt synker til Jorden, saaledes er selv den dristigste Fugls stolteste Flugt kun jordisk og timelig Mathed i Sammenligning med Troens høie Svæven, en langsom Synken i Sammenligning med Troens lette Stigen.

Vi ville nærmere betragte dette. Hvorfor har Fuglen ikke Næringsforg? Fordi den kun lever i Diebliffet, altsaa fordi

der slet intet Evtigt er i Fuglen; men er dette vel en Fuldkommenhed! Hvorledes fremkommer derimod Næringsforgens Mulighed; derved, at det Evtige og det Tidelige berøre hinanden i en Bevidsthed, eller rettere derved, at Mennesket har Bevidsthed. I Bevidstheden er han evigt langt, langt ude over Diebliffet, ingen Fugl fløi saa langt bort, og dog bliver han netop derved opmærksom paa den Fare, som Fuglen ikke aner: idet Evtigheden blev til før ham blev ogsaa den Dag imorgen til. Ved Bevidstheden opdager han en Verden, som ikke den meest bereiste Fugl kjender: det Tilkommende, og naar dette Tilkommende ved Bevidstheden tages tilbage i Diebliffet, saa opdages Betynningen, som Fuglen ikke kjender, thi hvor langt den end fløi og hvor langt borte fra end den vendte tilbage, den fløi aldrig til det Tilkommende og vendte aldrig derfra tilbage.

Da nu Mennesket er Bevidsthed, saa er han Stedet, hvor det Evtige og det Tidelige bestandigt berøre hinanden, hvor det Evtige bryder sig i det Tidelige. Derfor kan Tiden falde et Menneske lang, fordi han har det Evtige i Bevidstheden, og med dette maaler Diebliffene; men Tiden falder aldrig Fuglen lang. Derfor har Mennesket en farlig Fjende, som Fuglen ikke kjender: Tiden, en Fjende, ja en Fjende eller en Ven, hvis Efterstræbelser eller hvis Dngang Mennesket ikke kan unddrage sig, fordi han har det Evtige i Bevidstheden, og derfor maa maale den. Paa mange Maader kan det Tidelige og det Evtige smerteligt berøre hinanden i den menneskelige Bevidsthed, men een af de Berøringer, ved hvilken Mennesket især ømmer sig, er dog Næringsforgen. Dens Afstand fra det Evtige synes saa uendelig; der er ikke Tale om at udfylde Tiden med nogen herlig Bedrift, nogen stor Tanke, nogen opløstende Følelse, som i de Timer, om hvilke man siger, at de leves for Evtigheden, at nei, der er kun Tale om det fattige Arbeide i Timer, der ganske egentligen leves for Tideligheden, det fattige Arbeide, at tilveiebringe Betingelsen for timeligt at være til. Men dog er det, at kunne have Næringsforg, en Fuldkommenhed, og er

blot Nedtrykkelsens Udtryk for Menneskets Ophviethed, thi saa høit, som Gud ophøier, saa dybt trykker han ogsaa ned, men altsaa betyder det, at være dybt nedtrykt, ogsaa at være høit ophøiet. Og høit løftede Gud Mennesket over Fuglen ved det Evige i Bevidstheden, saa trykte han ham igjen, om man saa vil, under Fuglen ved Kjendskab til den Sorg, den jordiske, ringe Sorg, som end ikke Fuglen kjender. O, hvor fornemt synes det, at Fuglen ikke har Næringsorg — og dog, hvor langt herligere at kunne have den!

Al Fuglen kan Mennesket derfor vel lære, han kan ogsaa kalde Fuglen sin Lærer, men dog ikke i høieste Forstand. Som Fuglen er uden Næringsorg, saa er i Grunden et Barn det ogsaa; al, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den indbildte eller den virkelige Trang i Betyrningen gjør et Menneske mismodigt, forstemt, nedslagen: o, da vil han gjerne formildes, gjerne lære af et Barn, gjerne i sit stille, taknemlige Sind kalde Barnet sin Lærer. Men dersom Barnet vilde tage Ordet og tale belærende, saa vilde vel den Eldre mildt sige: ja, mit kjære Barn, det er Noget, som Du ikke forstaaer Dig paa. Og dersom Barnet da ikke taug, saa vilde den Eldre sige, at det var et uartigt Barn, og maaskee ikke tage i Betænkning at slaae — Læreren, og maaskee gjøre det med Rette, hvorfor, fordi den Eldre i alvorlig Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skjønne Forstand den Eldres Lærer. Men saa er det jo dog en Fuldkommenhed, at kunne have Næringsorg, og Mennesket den langt Overlegne, om han end gjerne efter Evangeliets Anviisning lærer af Fuglen, og i stille, taknemligt Sind kalder den sin Lærer.

Fuglen, som er uden Næringsorg, er da vel Menneskets Forbillede, og dog er Mennesket, ved at kunne have Næringsorg, langt fuldkommnere end Forbilledet. Derfor tør Mennesket aldrig glemme, at Den, der henviste ham til Himmels Fugle, som til en første, en barnlig Underviisning, at netop Han i Alvor og Sandhed er det egentlige Forbillede, at netop Han er den sande, den væsentlige menneskelige Fuldkommenheds

Forbillede. Thi naar der siges: Fuglene have Reder og Ræbene have Guler, men Menneftens Søn har ikke Det, hvortil han kan helde fit Hoved: da tales der jo om en Tilstand, som er mere hjælpeløs end Fuglens og tillige sig dette bevidst. Men da, med Bevidsthed derom, at være uden Rede, uden Tilhold, da — at være uden Sorg: ja dette er den ophøjede Skabnings, er Menneftets guddommelige Forbillede. For Fuglen er dette Forbillede ikke til, ei heller for Barnet; men altsaa er det, at kunne have Næringsforg, en Fuldkommenhed. Er det ikke saaledes? Sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed hos Qvinden, at hun, som den Svagere, ikke kan gaae i Krig; at det er en Fuldkommenhed hos den Fange, at han ikke kan komme ud og bøde Livet; at det er en Fuldkommenhed hos den Sovende, at han sover sig fra Faren; eller sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed, at være udelukket fra at turde kalde den Ophøjede sit Forbillede! Men hvorfor tales der da anderledes om Næringsforg, som var Qvinden lykkeligere, fordi det nærmest er Manden, som maa erhverve; som var den Fange lykkelig, fordi Staten ernærer ham; som var Den lykkelig, der sov sig til Rigdom; eller Den lykkeligst, der maaskee ved Rigdom var udelukket fra at kalde Gud-Menneftet sit Forbillede!

Dog ude hos Fuglen kan den Betynde ikke tale saaledes; han seer til Fuglen, han glemmer den indbildte Betynding ganske, selv den virkelige Trang glemmer han for Dieblisset, han formildest, ja han opbygges. Men dersom Fuglen understod sig at sige et belærende Ord, da vilde han vel svare: „min lille Ven, det er Noget, Du ikke forstaaer Dig paa“, det er, han vilde blive sig bevidst, at det er en Fuldkommenhed, at kunne have Næringsforg.

„Fuglen saaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade;“ det vil sige Fuglen arbejder ikke.

Men er dette da en Fuldkommenhed, slet ikke at arbejde; er det en Fuldkommenhed, at stjæle Dagens Tid i samme Forstand, som Sønnen stjæler Mattens! Thi vel vaagner Fuglen tidlig til Sang, og dog, dog naar den har sovet vaagner den

egentligen til at drømme, selv dens skønneste Sang er jo en Drøm om en ulykkelig Elskov; og saaledes sover og drømmer den Livet hen, en lykkelig eller en tungsindig Spøg. Men er dette dog vel en Fuldkommenhed, er det en Fuldkommenhed hos Barnet, at det leger og bliver træt — som Manden af Arbeide — og sover, og leger atter! Det er elskeligt hos Barnet, at, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den Eldre stundom vel gjør sit Arbeide, men ikke bliver glad derved, ja endog maaskee fortreden: o, da vil han gjerne formildest ved Barnet, gjerne lære af det, gjerne i sit stille taknemlige Sind kalde Barnet en Lærer. Men han vilde ikke tage i Betænkning, hvis fornødent gjordes, at irettesætte — Læreren, og den Eldre vilde gjøre det med Rette, hvorfor, fordi den Eldre i Alborens Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skønne Forstand den Eldres Lærer.

Fuglen arbeider ikke; dens Liv er i uskyldig Forstand Forsængelighed, og i uskyldig Forstand tager den selv Livet forsængeligt. Er dette vel en Fuldkommenhed; saa er det vel ogsaa en Ufuldkommenhed hos Gud, at han arbeider, at han arbeider indtil nu! Er det en Fuldkommenhed hos Fuglen, at den i vanskelige Tider sidder og døer af Sult og slet Intet veed at gjøre, at den forstumlet lader sig falde til Jorden og døer? Ellers tale vi jo ikke saaledes. Naar Sømanden lægger sig i sin Baad og lader staae til i Uveiret, og slet Intet veed at gjøre: da tale vi ikke om hans Fuldkommenhed. Men naar den kjække Sømand veed at styre, naar han ved Snilde, ved Kraft, ved Udholdenhed arbeider Storm og Uveir imod, arbeider sig ud af Faren: da beundre vi ham. Naar man langt op ad Formiddagen seer Den, der staaer sildig op, dvast og dog sulten vente paa at faae Jøden ved et Tilfælde, prise vi vel dette; men naar vi tidlig om Morgenens see den flinke Arbeider, eller naar vi end ikke see ham, men tidligt om Morgenens see, at han har allerede været der, at Fiskeren har allerede været ude ved Garnet, at Røgteren har allerede flyttet Røerne: da prise vi Fiskeren og Røgteren. At arbeide er Menneskets Fuldkommenhed. Ved

at arbejde ligner Mennesket Gud, der jo ogsaa arbejder. Og naar da et Menneske arbejder for Jøden, da ville vi ikke daarligen sige, at han ernærer sig selv, vi ville hellere, netop for at minde om, hvor herligt det er at være Menneske, sige: han arbejder med Gud for Jøden. Han arbejder med Gud, altsaa han er Guds Medarbejder. See, det er Fuglen ikke, Fuglen faaer nok Jøden, men den er ikke Guds Medarbejder. Fuglen faaer Jøden ligesom ude paa Landet en Ombvandrende faaer Underholdet, men Tjeneren, der arbejder for Jøden, kalder Husbonden sin Medarbejder.

Fuglen arbejder ikke — og dog faaer den Jøden: er dette en Fuldkommenhed hos Fuglen? Ellers sige vi jo, at Den, som ikke vil arbejde, heller ikke faaer Jøden; og dette siger Gud ogsaa. Naar da Gud gjør en Undtagelse med Fuglen, saa er det fordi den stakkels Fugl ikke kan arbejde. Den stakkels Fugl kan ikke arbejde — taler man vel saaledes om en Fuldkommenhed? Fuldkommenheden er da at arbejde. Det er ikke, som man fattigt fremstiller det, at det er en haard Nødvendighed at maatte arbejde for at leve: o, nei det er en Fuldkommenhed, ikke hele Livet igjennem at være Børn, ikke altid at have Forældre, der sørge for En, baade medens de leve og naar de ere døde. Den haarde Nødvendighed, der imidlertid dog netop anerkjender det Fuldkomne hos Mennesket, behøves kun for at tvinge Den, der ikke selv frit vil forstaae, at det at arbejde er en Fuldkommenhed, og derfor ikke glad vil gaac til Arbeidet. Selv derfor om den saakaldte haarde Nødvendighed ikke var: det var dog en Ufuldkommenhed, om et Menneske lod være at arbejde.

Der er sagt om de Hæderstegn, en Konge kan uddele, at Nogle bære Hæderstegnet dem til Ære, Andre ære Hæderstegnet ved at bære det. Saa lad os anføre et stort Forbillede, der ret egentligen kan siges at have æret det, at arbejde: Apostelen Paulus. Derfom ellers Nogen maatte kunne have ønsket Døgnets dobbelt Længde — da vel Paulus; derfom ellers Nogen kunde have givet hver Time stor Betydning for Mange — da vel

Paulus; dersom ellers Nogen let kunde have ladet sig underholde af Menighederne — da vel Paulus: og dog foretrak han at arbejde med egne Hænder! Som han ydmygt har takket Gud, at han nød den Gæ, at blive hudflettet, forfulgt, forhaanet; som han ydmyg for Gud stolt kalder sine Bænker en Gressag: saaledes fandt han det ogsaa en Gæ at arbejde med egne Hænder; en Gæ, at han i Forhold til Evangeliet med en Qvindes skjønne, med en Apostels hellige Undseelse turde sige: jeg har ikke tjent en Hvild ved Ordets Forkyndelse, jeg har ikke giftet mig Penge til ved at blive Apostel; en Gæ, at han i Forhold til det ringeste Menneske turde sige: jeg har ikke været fritagen fra nogen Livets Besværlighed eller ved Begunstigelse været udelukket fra noget dets Fortrin, ogsaa jeg har havt den Gæ at arbejde med egne Hænder!

O, i de verdslige Sammenligningers fortvivlede, glimrende eller jammerfulde Udsæthed, hvor man lige saa lidet veed, hvad Gæ som hvad Fuldkommenhed er: der taler man, feigt eller forrædersk, paa anden Maade. Men ude hos Fuglen, der forstaaer den Bekymrede, hvor herligt det er at arbejde og derved hvor herligt det er at være Menneske. Thi ikke dette gjør Forskjellen, om Een arbejder for Riger, en Anden for Brødet, Een for at samle Overflod, en Anden for at værge sig mod Armød; nei, det der gjør Forskjellen er — at Fuglen kan ikke arbejde.

Men saa fik jo den Bekymrede i Udspreddelsen hos Fuglen ganske Andet at tænke paa end Bekymringen; han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at arbejde, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det igjen under Arbeidet, o, da skal dog maaskee hiin elskelige Værer, Fuglen, slybe ham forbi og minde ham om det Glemte, blot han seer til Fuglen.

III.

Derfom det er faaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa giver Bekymringens Styrke: da er det vel sandsynligt, at den trøstende Ven maa komme til kort i Striden. Det er jo nemlig som en Strid, der føres mellem Bekymringen og Trøsten, de ansee hinanden for Fjender i samme Forstand som Sygdommen og Lægemidlet, de taale, de fordrage ikke hinanden, idetmindste ikke strax. Og hvo har ikke erfaret, hvilke Kræfter Bekymringen kan give et Menneſke, hvorledes han baade ſuuldt og kraftigt veed at værgſe ſig imod Trøſten, hvorledes han formaaer, hvad ellers ingen Anfører formaaer, i ſamme Dieblif ſom Bekymringens Forſvar er afvæbnet, i ſamme Dieblif at føre det ſamme Forſvar friſtt igjen i Striden! Hvo har ikke erfaret, hvorledes Videnſkaben i Bekymringen kan give et Menneſke en Styrke i Tanke og Udtræt, ſom næſten den Trøſtende ſelv bliver bange for! Hvo har ikke erfaret, at neppe nogen Unſtende kan tale ſaa indſmigrende for at vinde en Anden, ſom en Bekymret kan tale henrivende for endnu engang at overbevife ſig ſelv — og den Trøſtende om, at der ingen Trøſt er! Men naar nu ſaa er, naar en Bekymret er bleven den Stærkere, ſtundom maafkee kun ved Haardnakkeſhed tilſyneladende, ſtundom, at ved Sorgens Størrelſe, virkelig den Stærkere: er der da ſlet Intet at gjøre? Viſſeligen. Man ſøger da at foranledige den Bekymrede til at ſætte ſig ind i en Andens Lidelſe; og Den, der ſelv ikke vil tage mod Trøſten af et andet Menneſke, han er ofte villig til at tage Deel i en Andens Sorg, til at blive bekymret med en Anden og paa

den Andens Begne. Saa er Striden glemt; medens den Belymrede veemodigt lider med en Anden, formildes Sindet; Den, der væbnede sig mod Trøsten, er nu afvæbnet; Den, der var som en befæstet By, er nu som en By, der har overgivet sig: ved at sørge med en Anden finder han selv Trøsten.

Saaledes fører det forelæste Evangelium den Belymrede ud paa Marken, og han, der, at paa eengang svagt og stærkt, meente sig Seierherre over al menneskelig Trøst, han staaer nu i en ganske anden Omgivelse. Betragt Græsset, „idag staaer det, imorgen kastes det i Ovnen“. Af, hvilket stakket Liv, o idel Forsængelighed! Og om det end ikke kastes i Ovnen, „Solen gaaer dog op med Hede og gjør Græsset vis-sent, og Blomstret derpaa falder af, og den deilige Skikkelse, som var at see, bliver fordærvet“. Saa visner Græsset, og Ingen kjender dets Sted mere. Nei, Ingen, Ingen kjender Stedet igjen, Ingen spørger derom, og hvis Nogen spurgte, det var dog en Umulighed at finde det. Kummerlige Tilværelse, at være til, at have været til, og da at være saaledes glemt! — Betragt Fuglen! „Sælges ikke to Spurve for een Penning?“ Af, een Spurv har slet intet Værd, der maa to til, naar Kjøberen skal give een Penning. Hvilken Forandring: saa glad, saa lykkelig — og nu ikke een Penning værd! Saaledes døer Fuglen! O, tungt at døe saaledes! Og naar saa den første Svale kommer igjen med Foraaret, da hilse Alle den glade, men om det er den samme, der var isjor, ja det veed Ingen; Ingen kjender den, og althaa kan heller Ingen kjende den igjen!

O, vel er der Skjønhed, og der er Ungdom og Deilighed i Naturen, vel er der et mangfoldigt, et myldrende Liv, og der er Fryd og Jubel; men der er ogsaa som en dyb, uudgrundelig Sorg, hvilken dog Ingen af dem derude aner, og netop dette, at Ingen aner den, er i Mennesket Veemodet. Saaledes at være deilig, saaledes at blomstre, saaledes at flagre omkring, saaledes at bygge med den Elskede: saaledes at leve — og at døe saaledes! Er dette Liv eller er det Død? Derom spørger man, naar den Syge ligger i Sygdommens afgjørende Dø-

blik: er det Liv eller Død? Men saa seer man jo ogsaa Farefuldheden, man seer den for sine Dine, og seer den med Gysen. Men i Naturen, hvor Alt smiler indbydende og synes Tryghed! Og dog er Naturens Liv altid i denne Spænding: er det Liv eller Død! Er det Livet, der evigt ungt fornyer sig selv, eller er det Forkræneligheden, der lumsk skjuler sig, for ikke at blive seet som den er, Forkræneligheden, som netop derfor bedrager med Lilien og Markens Unde, med Fuglens Sorgløshed, medens den selv neden under lumsk blot venter paa at høste Bedraget. Saaledes er Naturens Liv: kort, sangrigt, blomstrende, men i ethvert Dieblis Dødens Bytte, og Døden den Stærkere.

Saa synker den Bekymrede i Veemod, det sortner ham for Diet, Naturens Skjønhed blegner, Fuglesangen forstummer som i et Dødsstille, Forkræneligheden vil sluge Alt — og dog kan han ikke glemme Fuglen og Lilien, det er som vilde han frelse dem ud af Døden ved sin Grindring, frelse dem for et længere Liv ved at erindre dem. Netop deri ligger Veemodet. Men er vel Dødens alvorlige Paamindelse om Døden mere gribende end Veemodets, som er indeholdt i disse Ord: er det Liv eller Død? Hvad Døden siger er forfærdeligere: det er forbi; men det er mere gribende, hvad Veemodet siger: er dette Liv eller Død. Dødens Skikkelse er rædselsfuldere, han den blege Høstkarl; men det er mere gribende, naar Døden er klædt som Lilie i Deilighed. Saa bliver vel den Bekymrede, ved at gribes af Veemod, svækket, som en Qvinde, formildet, som en Vy, der har overgivet sig — og Trøsten finder Afgang.

Lad os da nu betænke, hvorledes den Bekymrede ved Veemodet hos Lilien og Fuglen i Alvorens Forstand faaer Andet at tænke paa end Bekymringen, hvorledes han føres til ret at betænke:

Hvilken Salighed der er forjættet det at være Menneſte.

„Ingen kan tjene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til

den ene og foragte den anden; J kunne ikke tjene Gud og Mammon." Men er dette ogsaa Evangeliets Ord? Visse-
 ligen, saaledes begynder det foreløfte Evangelium om Lilierne
 paa Marken og om Himmelens Fugle. Men er denne Tale
 da til en Bekymret? Visse- ligen, den er til en Bekymret, som
 der tillægges et høit Værd, netop derfor er Talen stræng. Jo
 strængere den Myndige taler til en Bekymret, jo mere indrøm-
 mer han ham ogsaa; jo mere han fordrer af den Bekymrede,
 jo mere indrømmer han ham ogsaa: Strængheden og For-
 dringen er netop Indrømmelsen. Er dette ikke saaledes? Naar
 Lægen seer, at det er forbi med den Syge, da kan man strax
 høre det paa Lægens Stemme, han taler i Forbigaaende, halv-
 høit, undvigende. Men derimod, naar Lægen seer, at der er
 Meget at gjøre, især, at den Syge selv kan gjøre Meget, da
 taler han strængt: Strængheden er netop Indrømmelsen. Det
 er derfor ingenlunde ubiist, hvad vel stundom er hørt, at et
 Menneske, istedenfor at bede om Mildhed, har sagt, o tael blot
 strængt til mig. Og Evangeliets strænge Tale, er den ikke, som
 naar den alvorlige Fader siger til Barnet: jeg vil ingen Tvinen
 høre? Er den alvorlige Fader derfor uden Deeltagelse med
 Barnets Bekymring, langtfra, han vil netop, at Bekymringen
 skal være den rette, men han er som en fortærende Jld mod
 den daarlige Bekymring. Saaledes ogsaa med Evangeliet.
 Der kan tales paa mange Maader om Lilierne og om Fuglene,
 der kan tales mildt, bevægende, indhyndende, kjælent næsten
 som en Digter taler, og et Menneske tør ogsaa tale saaledes,
 tør loffe for den Bekymrede; men naar Evangeliet taler myn-
 digen, da taler det med Evighedens Alvor, da er der ikke mere
 Tid til at hænge drømmende efter Lilien eller til at see læng-
 selsfuldt efter Fuglen: en kort, en lærerig Hentydning til Lilien
 og Fuglen, men saa Alvorens evige Fordring. Og som det
 gjælder om Udspreddelse, at den i formildende Forstand giver
 den Bekymrede Andet at tænke paa: saa gjælder det om Alvorens
 strænge Tale, at den i Alvor og Sandhed giver den Bekymrede
 Andet at tænke paa end Bekymringen.

„Ingen kan tjene to Herrer.“ Og her kan ikke være Tvivl, om hvilke to der er Tale, derfor blev den Betyrnede ført ud paa Marken, hvor Talen ikke kan være om Forholdet til Mennesker, om at tjene en Hersker som Svend eller en Viis som Tilhænger, men kun om at tjene Gud eller Verden. Naturen tjener ikke to Herrer, der er ingen Vælløst eller Tvefødsel. Himmelenes fattige Fugl, Markens ydmyge Lilie tjener ikke to Herrer. Om Lilien end ikke tjener Gud, den tjener dog blot til Guds Ære; den spinder ikke, arbejder ikke, den vil slet ikke selv være Noget, eller have noget for sig selv, have det som Rov. Fuglen tjener ikke to Herrer; om den end ikke tjener Gud, den er blot til Guds Ære, synger til hans Pries, forlanger slet ikke selv at være Noget. Saaledes er alt i Naturen, dette er dens Fuldkommenhed, men ogsaa dens Ufuldkommenhed, thi derfor er der ingen Frihed. Lilien, der staaer i det Frie, den frie Fugl under Himmelen er dog bunden i Nødvendigheden, og har intet Valg.

„Han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden,“ altsaa Kjærlighed til Gud er Had til Verden, og Kjærlighed til Verden Had til Gud; altsaa dette er det uhyre Stridspunkt, enten elske eller hade; altsaa dette er Stedet, hvor den forfærdeligste Strid skal strides, som er ført i Verden, og hvor er dette Sted? I et Menneskes Indre. Derfor stod maaskee ofte Den, som fornam Striden i sit eget Indre, han stod og søgte en Udspredelse ved at betragte Elementernes Raser og Naturens Rampe, fordi han følte, at denne Strid dog er som en Deeg, da det er ligegyldigt enten Stormen seirer eller Havet. Ja, hvorfor strides vel egentligen Stormen og Havet, og hvorom strides de egentligen! Anderledes med den forfærdelige Strid i et Menneskes Indre, enten det er Millioner eller en Hviid der strides om, strides saaledes om, at et Menneske elskende vil foretrække det for Gud: Striden er den forfærdeligste, der strides om det Høieste. Denne Hviid synes at være Intet, der synes at strides om Intet, om en Hviid, og dog strides der om det

Høieste, og Alt er sat ind. Eller er det mere krænkende for en Pige, at den Elskede foretrækker de tusind Talenter for hendes Besiddelse, end at han foretrækker en Hviid?

Nu er vel Beemodet glemt over Stridens Forfærdelighed, men da komme vi til det Herlige: at Mennesket er forundt et Valg. Hvilken Salighed er ikke forjættet herved for Den, som vælger rigtigt.

Et Valg; veed Du, m. T.! i et eneste Ord at udtrykke Noget, som er Herligere; veed Du, om Du talte Aar ud og Aar ind at nævne noget Herligere end et Valg, at have Valget! Thi vel er det sandt, at det ene Salige er dog at vælge rigtigt, men Valget selv er jo dog den herlige Betingelse. Hvad bryder Pigen sig om Fortegnelsen paa alle den Tilkommendes hyperlige Egenstaber, naar hun ikke selv maa vælge; og paa den anden Side, hvad herligere veed hun at sige, end naar hun, hvad enten Andre prise den Elskedes mange Tildkommenheder eller nævne hans mange Feil, siger: han er mit Hjertes Valg! Et Valg, ja det er det herlige Menodie, dog ikke bestemt til at nedgraves og gjemmes; thi et Valg, der ikke blev benyttet, er værre end Intet, er en Snare, hvori Den fangede sig selv som Træl, der ikke blev fri — ved at vælge; det er et Gode, Du aldrig kan blive af med igjen, det bliver hos Dig, og, hvis Du ikke benytter det, som en Forbandelse. Et Valg, ikke mellem Rødt og Grønt, ikke mellem Sølv og Guld, nei, et Valg mellem Gud og Verden. Veed Du Noget Større at sætte sammen paa Valg! Veed Du noget mere overvældende og ydmygende Udtryk for Guds Tøielighed og Eftergivenesshed mod Mennesket, end at han sætter sig selv i en vis Forstand paa Valgets lige Linie med Verden, blot for at Mennesket kan vælge; at Gud, hvis Sproget tør sige saaledes: frier til Mennesket, at Han, den evig Stærke, frier til det svage Menneske, thi den Stærke frier jo altid til den Svagere. Hvor er dog selv Pigens Valg mellem Frierne saa ubetydeligt i Sammenligning med dette Valg mellem Gud og Verden. — Et Valg; eller er det maaskee en Usuldkommenhed ved det Valg, hvorefter her er Talen, at Mennesket

ikke blot kan vælge, men at han skal vælge? Var det da ikke den unge Pige saare gavnligt, om hun havde en alvorlig Fader, der sagde: „min kjære Pige, Din Frihed har Du, Du maa selv vælge, men Du skal vælge;“ var det hende tjenligere, at hun havde Valget, men knibst valgte og valgte, og aldrig kom til at vælge!

Nei, Mennesket skal vælge; thi saaledes holder Gud sig selv i Ere, medens han tillige haver faderlig Omsorg for Mennesket. Har Gud nedladt sig til at være Det der kan vælges, saa skal Mennesket ogsaa vælge — Gud lader sig ikke spotte. Derfor er det i Sandhed saaledes, at dersom et Menneske lader være at vælge, da er dette det Samme som det Formastelige at vælge Verden.

Mennesket skal vælge mellem Gud og Mammon. Dette er Valgets evig uforandrede Vilkaar, der skal ingen Udflugt være, nei i al Evighed ikke. Ingen skal kunne sige: „Gud og Mammon, de ere da ikke saa ubetinget forskjellige, man kan i Valget forene begge Dele“ — thi dette er at lade være at vælge. Naar der er et Valg mellem To, da at ville vælge begge, det er netop „til sin egen Fordærvelse at unddrage sig“ fra Valget. Ingen skal kunne sige: „man kan vælge lidt Mammon og saa Gud tillige.“ Nei, o nei, det er formastelig Gudsbespottelse, hvis Nogen turde mene, at kun Den, som forlanger mange Penge, vælger Mammon. Al, Den, der forlanger en Hviid uden Gud, en Hviid han vil have for sig selv: han vælger Mammon. En Hviid er nok, Valget er afgjort, han har valgt Mammon; at det er Lidt gjør jo hverken fra eller til. Dersom En forsmæer een Pige og vælger en anden, og denne anden er som Intet i Sammenligning med hiin Første, der var liig Østens Dronning: har han derfor ikke forsmæet Pigen? Dersom En for de Penge, for hvilke han kunde købe det Hvieste, køber et Stykke Legetoi: har han derfor ikke forsmæet at købe det Hvieste? Er dette vel en Undskyldning, at han istedenfor at købe det Hvieste har købt hvad der endog i Intethedens Forstand er slet Intet! Dersom Nogen ikke forstaaer dette, da er

det fordi han ikke vil forstaae, at Gud i Valgets Dieblig er tilstede, ikke for at see til, men for at vælges. Det er derfor en svigefuld Tale, om Nogen vil sige, at Gud er saaledes ophøiet, at han ikke kan nedlade sig til at vælges, thi saa er Valget affkaffet. Og naar Valget er affkaffet, fordi Gud ikke er tilstede som Valgets Gjenstand, saa er Mammon heller ikke til at vælge. Det er netop Guds Tilstedeværelse i Valget, der sætter Valget: mellem Gud og Mammon. Og Guds Tilstedeværelse for at vælges er det, der giver Valgets Afgjørelse evig Alvor; thi det skal aldrig glemmes, hvad der har været indrømmet et Menneſke, ei heller hvorledes han valgte. Men hiin Tale, der ved Ophøietheden vilde forhindre Gud i at lade sig vælge, er Gudsbespottelse, som — paa en høflig Maade søger at faae Gud sat udenfor, som istedenfor ydmygt at tage til Takke med hvad Gud vil, fornemt vil være vidende om den Vanskelighed, der, saa at sige, skulde være forbunden med at være Gud. At sætte en Tornekronen paa hans Hoved og spytte paa ham, er Gudsbespottelse; men at gjøre Gud saaledes ophøiet, at hans Tilværelse bliver en Jndbildning, bliver intetsigende, det er ogsaa Gudsbespottelse.

Altſaa Menneſket skal vælge. Forfærdelig er Striden, Striden i et Menneſkes Jndre mellem Gud og Verden; Betingelsens herlige Farefuldhed er, at have Valget; men hvilken er da Saligheden, som forjættes, naar der vælges rigtigt, eller, hvilket er det Samme, hvad skal Menneſket vælge? Han skal vælge Guds Rige og hans Retfærdighed. For dette skal han opgive Alt, aldeles ligegyldigt enten dette Alt er Millioner eller en Penning; thi ogsaa Den, der vælger en Penning fremfor Gud, vælger Mammon. Kun naar Menneſket, skjøndt han arbejder og spinder, dog er ganske som Lilien, der ikke arbejder og ikke spinder; kun naar Menneſket, skjøndt han saaer og høster og sanker i Lade, er ganske som Tuglen, der ikke saaer og ikke høster og ikke sanker i Lade: kun da tjener han ikke Mammon.

„Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.“

Guds Rige, det er altsaa Navnet paa den Salighed, som er forjætted Mennesket; det er ved dette Navn og for dette Navns Herlighed, at al Naturens Skjønhed og dens Fred blegner og forsvinder. Medens Beemodet høiet seer Naturen synke i Forkrænkelse, tragter Troens Døie efter den usynlige Herlighed; som Noah, frelst, saa en Verdens Undergang, saaledes seer Beemodet den synlige Verdens Undergang, seer alt Det synke, hvis Liv er sammenvoget med Synligheden, medens Troen, frelst, seer det Evige og det Usynlige.

Søger først Guds Rige — „som er oven til i Himlen“. Fuglen søger ikke Noget; hvor langt den end flyver, den søger ikke, den trækkes og drages, dens længste Flugt er et Træk. Men Den, i hvis Sjæl det Evige er nedlagt, han søger og higer. Dersom Synligheden ikke bedrager ham, som Den bedrages, der griber Skyggen istedenfor Skikkelsen; dersom Timeligheden ikke bedrager ham, som Den bedrages, der bestandigt venter imorgen; dersom det Midlertidige ikke bedrager ham, som Den bedrages, der forsinkter sig undervejs, dersom dette ikke skeer: da stiller Verden ikke hans Længsel, da hjælper den ham kun frastødende til at søge videre, til at søge det Evige, Guds Rige, som er oven til i Himmelen — saa høit kom Fuglen aldrig, den, der flyver høist, flyver dog under Himmelen. — Søger først Guds Rige — „som er inden i Eder“. Blomsten søger ikke Noget, skal den faae Noget, maa dette komme til den, den venter, og selv dette uden Længsel. Men Den hvem Synligheden ikke bedrog ved Bedøvelsen; Den hvem Timeligheden ikke inddødsede ved Gensformigheden; Den hvem det Midlertidige ikke fortryllede ved Indbildningen: ham tilfredsstiller Verden ikke, den hjælper ham kun, ved piinligen at holde ham vaagen og ventende, til at søge, til at søge det Evige, Guds Rige, som er inden i et Menneske. En saadan usynlig, indre Herlighed kjender Blomsten ikke, hvad den har maa den strag forraade; hurtigt bryder Knoppen Tausheden, forraader Herligheden, som ogsaa snart er forbi.

Søger først Guds Rige. Dette er Ordenen, men er tillige

Ombendthedens Orden, thi Det, der først tilbyder sig for Mennesket, er jo netop alt det Synlige og Forfrænkkelige, der frister og drager, ja vil fængsle ham saaledes, at han sidst eller maaskee aldrig kom til at søge Guds Rige. Men den rette Begyndelse begynder med, først at søge Guds Rige, den begynder netop derfor med at lade en Verden gaae under. O, vanskelige Begyndelse! Hvorledes dette jordiske Liv begynder for et Menneske, vide vi ikke at angive bestemt; uformærket er det begyndt, og Mennesket unddragen Begyndelsens Vanskelighed. Men Livet for det Evige begynder med først at søge Guds Rige. Der er ikke Tid til at samle Rigdom iforveien, ikke Tid til at overveie dette Spørgsmaal, der er ikke Tid til at lægge en Penning op iforveien, thi Begyndelsen er: først at søge Guds Rige. Dersom et Menneske har Noget, hvorefter han veed, at det skal gøres først hver Morgen, saa veed han ogsaa, at der ikke kan være Tanke om noget Andet, som kunde gøres iforveien; han veed, at selv om han gjorde det Forestkrebne paa en anden Tid af Dagen, var det galt, thi dette skulde gøres først. Og dog var det jo muligt, at en saadan jordisk Gjerning ogsaa lod sig gjøre paa en anden Tid af Dagen, men i Forhold til det at søge Guds Rige gjælder det, at det maa gøres først, det er ubetinget den eneste Maade, paa hvilken det lader sig gjøre. Den som vil mene at gjøre det paa nogen anden Tid af Dagen, ved nogen anden Time, han er end ikke kommen til Begyndelsen, hvilken jo er at søge det først. Den, som ikke søger det først, søger det slet ikke, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, enten han gaar og søger om en Penning eller om Millioner.

„Guds Rige og hans Retfærdighed.“ Ved det Sidste beskrives det Første, thi Guds Rige er „Retfærdighed, Fred og Glæde i den Hellig-Aand“. Her er derfor ikke Tale om at drage ud paa Opdagelse for at finde Guds Rige, thi Guds Rige er Retfærdighed. Om Du havde alle Onskers Higen i at skildre, om Du kunde sætte Verdens ellers travle Hovedstad som i Bero, fordi Alle lyttede til Dine Taler: derved er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er

Retfærdighed. Du kan leve saa skjult i den store Folkemængde, at end ikke Øvrigheden veed Dit Navn og Dit Tilhold; Du kan være den Eneste, Eneherskeren over alle Riger og Lande: derfor er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er Retfærdighed. Men hvad er vel Retfærdighed? Det er at søge Guds Rige først. Retfærdighed er hverken de overordentlige Evner, thi det er netop for dem Retfærdigheden skal kræve Dig til Regnskab, naar den fordrer Retfærdighed af Dig; ei heller er den jordisk Ubemærkethed, thi intet Menneske er saa ringe, at han ikke kan gjøre Uret, og som ingen Mønt er saa lille, at den jo bærer Keiserens Billede, saaledes er intet Menneske saa ringe, at han jo bærer Guds Billede; ei heller er den Magt og Vælde, thi intet Menneske staaer saa høit, at han er høiere end Retfærdigheden, at han skulde behøve at nedlægge Kronen, for at faae Leilighed til at øve Retfærdighed. Retfærdighed er at søge Guds Rige først. Dersom Du gjør Ret og Skjel mod Mennesker, men glemmer Gud: over Du da Retfærdighed? Saaledes at øve Retfærdighed, er dette ikke, som naar Tyven gjør Ret og Skjel med de Penge, han har stjålet? At glemme Gud, er dette ikke som at stjæle hele Din Tilværelse! Men dersom Du først, førend alt Andet Du gjør, søger Guds Rige: da skal Du ikke øve Uretfærdighed mod noget Menneske, og da skal Du heller ikke glemme Gud; thi hvorledes skulde man kunne glemme Det, som bestandigt er det Første, man søger.

Begyndelsen er at søge Guds Rige først, og Retfærdigheden er at søge Guds Rige først: see, derfor var det vi sagde, at der er ikke Tale om at drage paa Opdagelse, for at finde Guds Rige, tvertimod, Du bliver paa Stedet, hvor Du er og som er Dig anvist, enhver Søgen bort fra dette Sted er allerede en Uretfærdighed. Og dersom det var saaledes, at Du først skulde søge andetsteds hen, inden Du begyndte at søge Guds Rige: da var det jo ikke sandt, at Du først skulde søge Guds Rige. Medens da Synlighedens Verden gaar under og synker i Fortrængelighed, saa bliver Du dog paa Stedet, og Begyn-

dessen er først at søge Guds Rige. Fra et Jordstjælv flygter Mennesket hen til firknede Steder, for en Skovbrand flyer Mennesket til ubebyggede Egne, fra Oversvømmelsen søger han til høiere Punkter; men dersom det er saaledes, at Synlighedens Verden heel sank i Forkrænkelighed, da har Mennesket jo i den intet andet Sted, hvor han kan flye hen, og netop derfor bliver han paa Stedet og søger først Guds Rige. Gaaer hele Synlighedens Verden ikke under, da vil Guds Rige være ham som et andet Sted paa Jorden, da vil han drage paa Opdagelse for at finde Guds Rige, og han vil, enten i sin frugtesløse og selvmodsigende Sagen mærke, at han ikke finder det, eller han vil være bedragen, hvis han mener at have fundet det.

Men naar et Menneske først søger Guds Rige — „saa skulle alle disse Ting vorde ham tillagde“; de skulle vorde ham tillagde, thi der er kun Et, som skal søges: Guds Rige; hverken Rigdommens Tusinder eller Armodens Penning skal søges, dette skal vorde Eder tillagt.

„Alle disse Ting“, eller som der staaer hos en anden Evangelist: det Øvrige. O, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være! Thi dersom Du tager Alt, hvad Fuglen og Lilien har, alt hvad Herligt Naturen har, og tænker alt Dette sammen, da er det indbefattet i det Ord: det Øvrige, alle disse Ting. Saa høit maa altsaa Guds Rige være at anslaae, at man i Forhold til det kan tale saaledes om Hiint, saaledes, saa lidet agtende, saa overseende, saa ophøiet. Naar en Mand har samlet en meget stor Formue, men han endnu maaskee har nogle Fordringer ude, som han kunde gjøre gjældende, da siger han: nei, det Øvrige kan det være det Samme med. Naar en Mand, kaldet til en høi Stilling i et fremmed Land, reiser bort, og tager Alt hvad der er ham kjær og vigtigt med, men der endnu er Afskilligt tilbage, da siger han: „nei, alle disse Ting vil jeg ikke tage med.“ Al, det Hele, Fuglen har, er dette Øvrige; Liliens hele Herlighed ere alle disse Ting: o, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være!

Men saa fik jo den Bekymrede i Beemodet hos Lilien og

Fuglen Andet at tænke paa, end Bekymringen, han kom til at betænke, hvilken Salighed der er forjættet det at være Menneſke. Lad ſaa Lilien viſne, og dens Deilighed blive ukjendelig, lad Bladet falde til Jorden og Fuglen flyve bort, lad det mørknes over Markerne: Guds Rige vexler ikke med Aarets Skiftet! Lad ſaa det Øvrige behøves længe eller kort, komme rigeligen eller knapt; lad alle diſſe Ting have deres Dieblit, naar de undværes eller beſiddes, deres Dieblit ſom Gjenſtand for Omtalen, indtil de i Døden evigt ere glemte: Guds Rige er dog Det, ſom ſkal ſøges førſt, men ſom ogſaa ſkal vare gjennem alle Egheder til det Sidſte; og „derſom det, ſom ſkal affaffes, var i Herlighed, da ſkal det, ſom bliver, meget mere være i Herlighed“; og derſom det var tungt at leve i Trang, ſaa er det jo kun en deſto lettere Skilsmiſſe at døe fra Trang! —

Tredie Afdeling.

Lidelfernes Evangelium.

Christelige Taler

af

S. Aierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Indhold.

- I. Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.
 - II. Hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?
 - III. Det Glædelige i, at Lidelfernes Skole danner for Evigheden.
 - IV. Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.
 - V. Det Glædelige i, at det er ikke Veien, der er trang, men Trængselen, der er Veien.
 - VI. Det Glædelige i, at selv naar den timelige Lidelse thnger meest, har dog Evighedens Salighed Overbægt.
 - VII. Det Glædelige i, at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier.
-

Forord.

Disse christelige Taler (der i mere end een Henseende ikke ere, og derfor af mere end een Grund ei heller ere nævnte: Prædikener) bestemtes ikke til „at udfylde Nysgjerrigheden et ledigt Dieblif“; hvis derimod blot een eneste Livende, der maaskee tillige er løben vild i mange Tanker, ved dem skulde finde et tungt Dieblif lettere, i dem finde et ledende Spoor gjennem de mange Tanker: da skal Forfatteren ikke fortryde Bestemmelsen med dem.

Det er „Livelsernes Evangelium“, ikke som var Gjenstanden udtømt ved disse Taler, men fordi hver Tale er et Drag af denne, Gud være lobet, uudtømmelige Beholdning; ikke som var den enkelte Tale udtømmende, men fordi hver Tale dog drifter dybt nok til at finde Glæden.

C. S.

I.

Bøn.

Du, som engang selv har vandret paa Jorden efterladende et Fodspoer, hvilket vi skulle følge; Du, som endnu fra Din Himmel skuer ned til hver en Vandrende, styrker den trætte, opmuntre den forsagte, fører den vildfarende tilbage, husvæler den stridende; Du, som atter ved Dagens Ende skal komme igjen for at dømme Hver især, om han fulgte Dig efter: vor Gud og vor Frelser, lad Dit Forbillede staae ret tydeligt for Sjælens Øie til at sprede Taagerne, styrk til usorandret kun at have dette for Øie, at vi ved at ligne Dig og ved at følge Dig efter maatte finde Veien vel til Dommen, thi dette bør jo ethvert Menneske at stedse for Dommen, o, men ogsaa ved Dig til Saligheden hilst hos Dig. Amen.

Lucas. XIV. 27: **Hvo som ikke bærer sit Kors og kommer efter mig, kan ikke være min Discipel.**

Veiledning tilbydes der sandeligen nok af paa Livets vei, og hvad Under vel, siden enhver Vildfarelse udgiver sig for en Veiledning. Men er Vildfarelsene end mange, saa er Sandheden dog kun een, og kun Een, som er „Veien og Livet“, kun een Veiledning, som i Sandhed fører et Menneske gennem Livet til Livet. Tusinder og atter Tusinder bære et Navn, hvorved betegnes at de have valgt denne Veiledning, at de tilhøre den

Herre Jesum Christum, efter hvem de kalde sig Christne, at de ere hans Livegne, hvad enten de iøvrigt ere Herrer eller Tjenere, Trælle eller Frie, Mænd eller Qvinder. Christne kalde de sig, og de kalde sig ogsaa med andre Navne, som alle betegne Forholdet til denne ene Veiledning. De kalde sig Troende og betegne derved, at de ere Vandringmænd, Fremmede og Udlændinge i Verden; ja ikke kjendes en Vandringmand saa sikkert paa Staven i hans Haand (Mangen kunde jo ogsaa bære en Stav, uden at være en Rejsende), som det at kalde sig en Troende vitterligt vidner om, at man er paa en Reise, thi Tro betyder just: det jeg søger er ikke her, netop derfor troer jeg det. Tro betyder netop den dybe, stærke, salige Uro, som driver den Troende, at han ikke kan slaae sig til Ro i denne Verden, saa Den, der ganske slog sig til Ro, han ophørte ogsaa at være en Troende; thi en Troende kan ikke sidde stille, som man sidder med en Vandringstav i Haanden, en Troende vandrer fremad. — De kalde sig „de Helliges Samfund“ og betegne derved, hvad de skulde og burde være, hvad de haabe eensgang at vorde, naar Troen aflægges og Vandringstaven nedlægges. — De kalde sig Korsdragere og betegne derved, at deres Vej gennem Verden ikke er let som en Dands, men tung og møjsom, skøndt dog Troen tillige er dem den Glæde, som overvinder Verden; thi ligesom Skibet paa samme Tid, som det ved Seilet farer let frem for Binden, skærer dybt den tunge Vej gennem Havet: saaledes er ogsaa den Christnes Vej let, naar man seer til Troen, der overvinder Verden, men tung, naar man seer til det møjsomme Arbejde i Grunden. — De kalde sig „Christi Efterfølgere“, og det er ved dette Navn vi denne Gang ville dvæle, idet vi betænke:

Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den
Tanke at følge Christum efter.

Naar den kjække Stridsmand trænger modigt frem og med sit Bryst opfanger alle Fjendens Pile, men ogsaa dækker hans

Svend, som følger bag efter: kan man da sige, at denne Svend følger ham efter? Naar den elskende Hustru i hvad hun har kjærest i Verden, i sin Husbond, mener at have det skønne Forbillede, som hun ønskede at naae i Livet, og hun da qvindeligt (thi Qvinden blev jo tagen af Mandens Side) vandrer Side om Side med ham, støttende sig ved ham: kan man da sige, at denne Hustru følger sin Husbond efter? Naar den uforfærdede Lærer staaer roligt paa sin Plads, omgiben af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; naar alle Angreb kun rettes efter ham, men intet engang kan faae Sigte paa Tilhængeren, som slutter sig til ham: kan man da sige, at denne Tilhænger følger ham efter? Naar Hønen seer Fjenden komme og derfor udbreder sine Vinger for at skjule over Kyllingerne, der gaar bag ved den: kan man da sige, at disse Kyllinger følge Hønen efter? Nei, saaledes kan man ikke tale; Forholdet maa forandres. Den kjække Stridsmand maa træde af, at det nu kan vise sig, om hans Svend ogsaa vil følge ham efter, følge ham efter i Farens Virkelighed, da naar alle Pile sigte efter hans Bryst; eller om han feigt vil vende Faren Ryggen, tabe Modet, fordi han tabte den Modige. Den ædle Husbond; al, han maa gaar til en Side, gaar bort fra Hende, at det nu kan vise sig, om den sørgende Enke, uden hans Understøttelse, vil følge ham efter; eller om hun, berøvet hans Understøttelse, ogsaa vil slippe hans Forbillede. Den uforfægte Lærer maa skjule sig, eller maa skjules i en Grav, at det nu kan vorde aabenbart, om Tilhængeren vil følge ham efter, vil holde ud paa Pladsen omgiben af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; eller han i levende Live med Skam vil vige fra Stedet, fordi Læreren med Vre i Døden forlod det. — At følge efter betyder da at gaar ad samme Vej, som Den gik, hvem man følger efter; det betyder altsaa, at han ikke mere synligen gaar foran. Og saaledes var det jo fornødent, at Christus maatte gaar bort, maatte døe, inden det kunde vise sig, om Discipelen vilde følge ham efter. Det er mange, mange Aarhundreder siden dette skete, og dog seer det bestandigt endnu saaledes. Thi der er en Tid, da Christus

næsten synlig gaaer ved Barnets Side, gaaer foran det; men da kommer der ogsaa en Tid, hvor han tages bort fra den sandse-
lige Inderbildnings Die, at det nu i Afgjørelsens Alvor kan vise
sig, om den Eldre vil følge ham efter.

Naar Barnet faaer Lov til at holde i Moderens Kjole:
kan man da sige, at Barnet gaaer samme Vej ligesom Moderen
gaaer den? Nei, det kan man ikke sige. Barnet maa først lære
at gaae ene, at gaae alene, førend det kan gaae samme Vej
som Moderen og ligesom hun gaaer den. Og naar Barnet
lærer at gaae ene, hvad maa saa Moderen gjøre? Hun maa gjøre
sig usynlig. At hendes Omhed derfor bliver den samme, bliver
uforandret, ja, at den vel netop tiltager i den Tid, da Barnet
lærer at gaae ene, det veed vi jo nok, derimod kan Barnet maaskee
ikke altid forstaae det. Men hvad det er for Barnet at skulle
lære at gaae ene og gaae alene, det er aandeligt forstaaet Op-
gaven, som sættes Den, der skal være Ens Efterfølger, han maa
lære at gaae ene og at gaae alene. At, hvor underligt! Næsten
spøgende og altid med et Smil tale vi om Barnets Bestyrmring,
naar det skal lære at gaae ene; og dog har Sproget maaskee
intet stærkere eller mere gripende eller sandere Udtryk for den
dybeste Sorg og Lidelse end det: at gaae ene og at gaae alene.
At Omsorgen i Himlen er uforandret, ja, hvis muligt var, endnu
mere betyngt i denne farefulde Tid, det veed vi jo nok, men
det kan maaskee ikke altid forstaaes, medens man lærer. —
At følge efter betyder da at gaae ene og gaae alene ad den Vej,
hvilken Læreren gik: ingen Synlig at have, med hvem man kan
raadspørg sig; selv at skulle vælge; forgjæves at strige, som Barnet
skriger forgjæves, thi Moderen tør ikke hjælpe synligen; for-
gjeves at fortvivle, thi Ingen kan hjælpe, og Himmelen tør ikke
hjælpe synligen. Men det at hjælpes usynligen, det er netop
at lære at gaae ene, thi det er at lære at ondanne sit Sind i
Eghed med Læreren, som dog ikke synligen sees. At gaae ene!
Ja, der er intet, intet Menneske, der kan vælge for Dig, eller
i sidste og afgjørende Forstand raade Dig betræffende det eneste
Vigtige, raade Dig afgjørende i Din Saligheds Sag; og vare

end nok saa Mange villige, det var jo kun til Din Skade. Ene! Thi naar Du har valgt, skal Du vel finde Medvandrerer, men i det afgjørende Dieblit, og hver Gang der er Livsfare, da bliver Du ene. Ingen, Ingen hører Din indsmigrende Bøn, eller agter paa Din heftige Klage — og dog er der Hjælp og Villighed nok i Himlen; men den er usynlig, at hjælpes ved den er netop at lære at gaa ene. Denne Hjælp kommer ikke udenfra og griber Din Haand; den støtter ikke ved Dig som et hjærligt Menneſte støtter ved den Syge; den fører Dig ikke med Magt tilbage, naar Du er faret vild. Nei, kun naar Du ganske giver efter, opgiver al egen Villie, og giver Dig hen af Dit inderſte Hjerte og Sind: da kommer Hjælpen i det Usynlige; men saa har Du netop gaaet alene. Man ſeer ikke den mægtige Drift, ſom fører Fuglen ad den lange Vej; Driften flyver ikke foran og Fuglen bag efter; det ſeer ud, ſom var det Fuglen der fandt Veien: ſaaledes ſeer man ikke Læreren, men kun Efterfølgeren, der ligner ham, og det ſeer ud, ſom var Efterfølgeren ſelv Veien, netop fordi han er den ſande Efterfølger, der gaar ene ad den ſamme Vej.

Dette er hvad der ligger i den Tanke: at følge En efter. Men at følge Chriſtum efter betyder, at tage ſit Kors op, eller ſom det hedder i den forelæſte Text: at bære ſit Kors. At bære ſit Kors betyder at fornægte ſig ſelv, ſom Chriſtus forklarer det, naar han ſiger: „vil Noget komme efter mig, han fornægte ſig ſelv og tage ſit Kors op og følge mig.“ (Matth. 16, 24.). Det var og „dette Sindelag, ſom var i Chriſto Jeſu, han, ſom ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men fornædrede ſig ſelv og blev lydig indtil Døden, ja indtil Døden paa Korſet“ (Phil. 2, 5 o. ff.). Saaledes var Forbilledet, ſaaledes maa og Efterfølgelsen være, om det end er et langſomt og beſværligt Arbejde at fornægte ſig ſelv, et tungt Kors at tage op, et tungt Kors at drage, og ſom dog, efter Forbilledets Anviſning, ſkal bæres i Lydighed indtil Døden, at Efterfølgeren, om han end ikke bærer paa Korſet, dog ligner Forbilledet i at døe „med Korſet paa“. En god Gjærning, een høimodig Beſlut-

ning er ikke at fornægte sig selv. Al, saaledes lærer man maaskee i Verden, fordi endog dette sees saa sjældent, at det derfor den sjældne Gang sees med Forbauselse. Men Christendommen lærer anderledes. Kristus sagde ikke til den rige Yngling: „vil Du være fuldkommen, da sælg alt Dit Gods og giv det til de Fattige.“ Mange vilde vel endog denne Fordring alene synes overspændt og sær; man vilde maaskee end ikke beundre Ynglingen, hvis han gjorde det, men smile ad ham som en Særling eller huke ham som en Daare. Dog taler Kristus anderledes, han siger: gå bort, sælg hvad Du haver og giv de Fattige det „og kom, tag Korset og følg mig“ (Marc. 10, 21). Altsaa det, at sælge sit Gods og give det til de Fattige, det er ikke at tage Korset op, eller det er i det Høieste Begyndelsen, den gode Begyndelse, for da at tage Korset og følge Christum efter. At give Alt til de Fattige, det er det Første, det er, da jo Sproget tillader en uskyldig Eindrigheid: at tage Korset op; det Næste, den langvarige Fortsættelse er: at bære sit Kors. Dagligt maa det ske, ikke eengang for alle; og Intet, Intet maa der være, uden at jo Efterfølgeren er villig til at opgive det i Selvfornægtelse. Om det er en Ubetydelighed, som man siger, hvori han ikke vil fornægte sig selv, eller det er noget Stort, gjør slet ingen væsentlig Forskjel, thi Ubetydeligheden bliver netop af uendelig Betydning som Skyld ved Misforholdet til den fordrede Selvfornægtelse. Der var maaskee Den, som var villig til at gjøre hvad den rige Yngling ikke gjorde, i det Haab derved at have fuldkommet det Høieste, og som dog ikke blev en Efterfølger, fordi han blev staaende, „vendte sig om og saac tilbage“ — efter sin store Bedrift; eller om han gik fremad dog ikke blev Efterfølgeren, fordi han meente, at have gjort noget saa Stort, at Ubetydeligheder kom det ikke an paa. Al, hvoraaf kommer det vel, at det er det allervanskeligste at fornægte sig selv i det Ubetydeligere? Mon ikke, fordi en vis forædlet Selvfjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornægte sig selv i det Store. Men jo mindre, jo ubetydeligere, jo smaaligere Fordringen er, desto mere krænkende for Selvfjærligheden, fordi den i For-

hold til en saadan Opgave er ganske forladt af dens egne og Andres høittravende Forestillinger; men desto ydmygere er netop derfor Selvfornegtelsen. Hvoraf kommer det vel, at det er allervanskeligst at fornegte sig selv, naar man lever ene og som i en Afkrog? Mon ikke fordi en vis forædlet Selvhjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornegte sig selv — naar Mange see beundrende derpaa. Men saa lidet som det gjør nogen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori det enkelte Menneske, i Forhold til sit Vilkaar, fornægter sig selv, saa en Tigger ubetinget lige saa godt kan fornegte sig selv som en Konge: saaledes gjør det heller ingen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori et Menneske lader være at fornegte sig selv, thi Selvfornegtelse er jo netop den Inderlighed, at fornegte sig selv. Og dette er et tungt og besværligt Arbeide. Thi vel bestaaer Selvfornegtelse i at kaste Byrderne af, og kunde forsaavidt synes let nok; men det er jo dog tungt at skulle kaste netop de Byrder af, som Selvhjærligheden saa gjerne vil bære, ja saa gjerne, at det allerede falder Selvhjærligheden saare vanskeligt at forstaae, at det er Byrder.

At følge Christum efter bethyder da at fornegte sig, og bethyder altsaa at gaae ad samme Vej som Christus gik i en Tjeners ringe Skikkelse, trængende, forladt, bespottet, ikke elskende Verden, og ikke elsket af den. Og det bethyder altsaa, at gaae ene, thi Den, der i Selvfornegtelse giver Afkald paa Verden og Althvad Verdens er, forsager ethvert Forhold, der ellers frister og fængsler, „saa han ikke gaaer til sin Alger, ei heller kjøbslaaer, ei heller tager til Ægte;“ Den som, hvis fornødent gjøres, vel ikke elsker Fader og Moder, Søster og Broder mindre end før, men elsker Christum saaledes mere, at han kan siges at hade hine: han gaaer jo ene, ene i den ganske Verden. Ja, i Livets krydsende Travlhed synes dette en vanskelig, en umulig Sag at leve saaledes, umuligt allerede at bedømme, om Nogen virkelig lever saaledes; men lad os ikke glemme, at det er Evigheden, som skal bedømme, hvorledes Opgaven løstes, og at Evighedens Alvor skal paahyde Undseelsens Taushed i Forhold

til alt det Verdslige, hvorom der ideligt taltes i Verden. Thi i Evigheden skal Du ikke spørges om, hvor stor en Formue Du efterlader Dig — derom spørger de Efterlevende; eller om hvor mange Slag Du vandt, hvor klog Du var, hvor mægtig Din Indflydelse — det bliver jo Dit Eftermæle i Eftertiden. Nei, Evigheden skal ikke spørge om, hvad der verdsligt bliver tilbage efter Dig i Verden. Men den skal spørge om, hvad Rikedom Du har samlet i Himmelen; om hvor ofte Du har fejret over Dit Sind; om hvad Herredømme Du har øvet over Dig selv, eller om Du der har været en Træl; om hvor mange Gange Du har behersket Dig selv i Selvfornegtelse, eller om Du aldrig har gjort det; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har været villig til at bringe Offer for en god Sag, eller om Du aldrig var villig; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har tilgivet Din Fjende, om vel syv Gange, eller halvfjerdsindstyve Gange syv Gange; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har krænkelse taalmodigt; om hvad Du har lidt, ikke for Din egen Skyld, for Dine egennyttige Hensigters Skyld, men hvad Du i Selvfornegtelse har lidt for Guds Skyld. — Og Den, som skal spørge Dig, Dommeren, fra hvis Dom Du ikke kan søge til nogen høiere, han var ikke en Hærfører, der erobrede Riger og Lande, med hvem Du kunde tale om Dine jordiske Bedrifter, hans Rige var netop ikke af denne Verden; han var ikke en Purpurklædt, med hvem Du kunde søge det fornemme Selskab, thi han bar kun Purpuren til Forhaanelse; han var ikke mægtig ved sin Indflydelse, saa han kunde ønske at indvies i Dine verdslige Hemmeligheder, thi han var saa foragtet, at den Fornemme kun turde besøge ham i Rattens Skjul. O, det er dog altid en Trøst at komme sammen med Ligefindede; naar man er seig, da ikke at skulle stilles for en Ret af Krigere, naar man er selvhjærlig og verdsligfindet, da ikke at skulle dømmes af Selvfornegtelser. Og denne Dommer veed ikke blot hvad Selvfornegtelse er, han veed ikke blot at dømme saaledes, at ingen Mislighed kan skjule sig, nei, hans Tilstedeværelse er det Dømmende, der lader Alt forstumme og blegne, hvad der verdsligt tog sig saa

godt ud i Verden, hørtes og saaes med Beundring; hans Tilstedeværelse er det Dømmende, thi han var Selvfornegtelsen. Han, der var Gud liig, paatog en ringe Tjeners Skikkelse; han, der kunde byde over Legioner Engle, ja, over Verdens Tilblivelse og Undergang, han gik værgeløs omkring; han, der havde Alt i sin Magt, han opgav al Magt, kunde end Intet gøre for sine kjære Disciple, men kun byde dem samme Ringhedens, Foragtethedens Vilkaar; han, der var Stabningens Herre, tvang Naturen selv til at forholde sig rolig, thi det var først, da han havde opgivet Aanden, at Forhængebrast og Gravene aabnedes, og Naturens Kræfter forraadte, hvo han var: dersom dette ikke er Selvfornegtelse, hvad er saa Selvfornegtelse!

Dette var hvad der ligger i den Tanke: at følge Christum efter; men lad os nu betænke det Glædelige i denne Tanke.

M. T.! Dersom Du tænker Dig en Ungling, der staar ved sit Livs Begyndelse, hvor de mange Veie aabne sig for ham, spørgende sig selv, hvilken Løbebane han kunde ønske at betræde: ikke sandt, da erkjendiger han sig noie, hvor den enkelte Bei fører hen, eller hvilket er det Samme, han søger at faae at vide, hvo der tidligere har gaaet ad Veien. Da nævne vi ham de berømte, de prisede, de herlige Navne paa dem, hvis Thufommelse bevares mellem Menneskene. I Begyndelsen nævne vi maaskee flere, at Valget kan staae i Forhold til Unglingens Mulighed, at Belærelsens Riigdom, der bydes, kan være i Overflod; men selv gjør han nu, dreven af Trangen i sit Indre, et mindre Udvalg, tilsidst bliver der for ham kun een, een Eneste, den i hans Dine og efter hans Hjerte Fortrinligste blandt Alle. Da banker Unglingens Hjerte heftig, naar han begejstret nævner dette Navn, ham det eneste, og siger: ad den Bei vil jeg gaae, thi ad den Bei gik Han!

Vi ville nu ikke adsprede Opmærksomheden, eller spille Tiden ved at nævne saadanne Navne; thi der er jo dog kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, eet eneste, og altsaa kun

een Bei at vælge — dersom et Menneske skal vælge i Alvor og vælge rigtigt. Der maa nemlig være flere Beie, siden et Menneske skal vælge; men der maa ogsaa kun være een at vælge, dersom Evighedens Alvor skal hvile over Valget. Et Valg, hvorom det gjælder, at man lige saa godt kan vælge det Gne som det Andet, har ikke Valgets evige Alvor; der maa ved Valget ubetinget være Alt at vinde og Alt at tabe, hvis Valget skal have Evighedens Alvor, om der end, som sagt, maa være en Mulighed af at kunne vælge noget Andet, at Valget virkelig kan være et Valg.

Der er kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, kun een Bei, kun eet Forbillede. Den, som vælger at følge Christum efter, han vælger det Navn, som er høiere end alle Navne, det Forbillede, som er høit ophøiet over alle Himle, men dog ogsaa saaledes menneskeligt, at det kan være Forbillede for et Menneske, at det er nævnet og skal nævnes i Himmelen og paa Jorden, paa begge Steder som det høieste. Thi der er Forbilleder, hvis Navne kun nævnes paa Jorden, men det høieste, det eneste maa jo netop have denne udelukkende Egenkab, hvorpaa det atter er kjendeligt, som det eneste: at det nævnes baade i Himmelen og paa Jorden. Dette Navn er vor Herres Jesu Christi Navn. Men er dette da ikke glædeligt, at turde vælge at gaae ad samme Bei, som han gik! Al, i Verdens forvirrede og forvirrende Tale lyder desto værre stundom det Genfoldige og Alvoren næsten som en Spøg. Det Menneske, der vel har øvet den største Magt, som nogenfinde er øvet i Verden, han kalder sig stolt Petri Efterfølger. Men det, at være Christi Efterfølger! Ja, det frister ikke Stoltheden, det er ligeligt tilladt den Mægtigste og den Ringeste, den Viseste og den Genfoldigste, hvilket jo igjen netop er det Salige. Og er det dog vel saa herligt at vorde det Fortrinlige, som intet andet Menneske kan blive; er det ikke snarere trostesløst! Er det saa herligt at spise paa Sølv, naar Andre hungre; at boe i Paladser, naar saa Mange ikke have Huusly; at være den Lærde, hvad ingen Genfoldig kan blive; at have et Navn i den Forstand, at Tusinder og Tusin-

der ere udelukkede: er det saa herligt! Og om denne, Jordlivets misundelige Forskjellighed var det Høieste, var det da ikke umenneskeligt, og Livet ikke til at udholde for den Ulykkelige! Hvor anderledes derimod, naar det eneste Glædelige er at følge Christum efter. Høiere Glæde kan jo dog ikke gives end den: at kunne vorde det Høieste; og denne høie Glæde kan ikke gøres frimodigere, saligere, tryggere end den er ved den glade, ved Himmelenes misfundelige Tanke: at dette kan ethvert Menneske.

Saa gaaer da Den, der valgte at følge Christum efter, frem ad Veien. Og naar da ogsaa han maa lære Verden og hvad i den er at kjende, Verdens Styrke og sin egen Svaghed; naar Striden med Rjød og Blod bliver ængstende; naar Veien bliver tung, Tjenderne mange, Vennerne ingen: da afpresser Smerten ham vel dette Suk: jeg gaaer ene. M. T. Derjom et Barn, der var ifærd med at lære at gaae, kom grædende til den Eldre og sagde: jeg gaaer ene — vilde da ikke den Eldre sige: det er jo netop det Herlige, mit Barn! Og saaledes ogsaa med det, at følge Christum efter. Det er paa denne Bei ikke blot saa, som ellers siges, at naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, nei her, paa denne Bei, er Lidelsens Største Fuldkommenhedens Nærmeste. Veed Du nogen anden Bei, paa hvilken dette er Tilfældet? Ud enhver anden Bei er det det Omvendte: dersom Lidelserne der komme, da er Lyngden det Overveiende, ja endog saaledes det Overveiende, at det kan bethyde, det var en urigtig Bei man valgte. Paa den Bei derimod, ad hvilken et Menneske følger Christum efter, er Lidelsernes Høieste det Herligste; idet den Vandrende sukker, priser han sig i Grunden salig. See, naar et Menneske betræder nogen anden Bei, da maa han jo forud gjøre sig fortrolig med Usikkerheden paa Veien: det kan maaskee gaae godt og uden vanskelige Tilstød, men der kan maaskee ogsaa optaarne sig saa mange Hindringer, at han ikke kan trænge frem ad den. Paa Selvfornegtelsens Bei, Christum efter, er derimod evig Veisikkerhed; paa denne Bei er Lidelsens „Mærker“ de glædelige Tegn paa,

at man gaaer frem ad den rette Bei. Men hvilken Glæde er dog større, end at turde vælge den bedste Bei, Beien til det Høieste; og hvilken Glæde er saa igjen lige saa stor som denne, uden den: at Beien er i al Evighed sikker!

Dog er der endnu en sidste salig Glæde indeholdt i den Tanke, at følge Christum efter. Thi vel gaaer han, som udviklet blev, ikke hos den Efterfølgende, ei heller synligt foran ham, men han er gaaet forud, og dette er Efterfølgerens glade Haab: at skulle følge ham efter. Et er det jo at følge ham efter paa Selvfornegtelsens Bei, og ogsaa dette var glædeligt, et Andet at følge ham efter ind i Saligheden. Naar Døden har adskilt tvende Eftende, og da den Efterladte dør, saa sige vi: nu fulgte hun ham efter — han gik forud. Saaledes gik Christus forud, og ikke blot saaledes, thi han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted.

Naar vi tale om en menneskelig Jorgænger, da gjælder det maaskee, at han, ved at gaae forud, har gjort Beien lettere for Den, som følger ham efter; og naar den Bei, hvormom Taleren, angaaer det Jordiske, det Tidelige, det Ufuldkomne, da kan det være, at Beien endog er bleven aldeles let for Efterfølgeren. Dette gjælder ikke i Forhold til den Christne, eller om Selvfornegtelsens fuldkomne Bei; denne Bei bliver altid væsentligen lige tung for enhver Efterfølger. Men saa gjælder det i en ganske anden Forstand om Christus, at han gik forud: han beredte ikke Beien for Efterfølgeren ved at gaae forud, men han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted i Himlen. En menneskelig Jorgænger kan stundom med Jøie sige: nu er det let nok at gaae bag efter, da Beien er banet og beredt og Porten viid; Christus derimod maa sige: see, Alt er beredt i Himlen — dersom Du er beredt til at gaae ind ad Selvfornegtelsens snevre Port og frem ad dens trange Bei.

I Verdens Trævlhed synes det maaskee meget usikkert med dette Sted hidsæt; men Den, der i Selvfornegtelsen forfagede Verden og sig selv, han maa jo derved have forvisset sig om, at der er et saadant Sted til. Etsteds maa Den jo dog

være, der er til, etsteds maa han have sit Tilhold; men i den Verden, han har opgivet, kan han ikke have sit Sted: altsaa maa der være et andet Sted, ja, det maa være for at han kan opgive Verden. O, hvor let er dette ikke at forstaae for et Menneske, hvis han virkelig har fornegtet sig selv og Verden! Og at gjøre Probe paa sit Liv i denne Henseende, hvorvidt man virkelig er forsikket om, at der er et saadant Sted hilst, om man virkelig evigt har sit Liv forsikket: er ogsaa let. Apostelen Paulus siger (Cor. 15, 19): „Dersom vi haabe alene for dette Liv, de ere vi de Elendigste af Alle.“ Dette er ogsaa vist, thi Den, der for Christi Skyld forjager alle Verdens Goder og bærer alle dens Under — dersom der ingen Salighed var hilst, han er bedragen, rædsomt bedragen; dersom der ingen Salighed var hilst: mig synes den maatte blive til, alene af Medlidenhed med et saadant Menneske. Dersom da et Menneske ikke tragter efter de jordiske Ting og de glade Dage; ikke stræber efter jordisk Fordeel, end ikke griber til, naar den bydes; dersom han vælger Nøie og Besværlighed og, hvad der nu saa maa være, det utafnemmelige Arbeide, fordi han valgte den bedste Sag; dersom han, naar han maa undvære det Jordiske, end ikke har den Trøst, at han veed, han har gjort alt Sit for at vinde det: da er han jo en Daare i Verdens Dine, han er den Elendige i Verden. Var der saa ingen Salighed hilst, da var han jo den Elendigste af Alle; netop hans Selvfornægtelse gjorde ham dertil, han der end ikke havde forsøgt paa at vinde det Jordiske, men frivilligt opgivet det. Er der derimod en Salighed hilst, da er han, den Elendige, dog den Rigeste af Alle. Thi eet er at være den Elendigste i Verden, naar Verden skal være det Høieste, et Andet, at være den Elendigste i Verden, naar Saligheden er, eller at være det, hvis Saligheden ikke var. Bevist for, at denne Salighed er til, er ganske herligt fort af Paulus; thi derom kan aldeles ingen Tvivl være, at han, uden den, havde været den Elendigste af Alle. Dersom derimod et Menneske søger at sikke sig i denne Verden, søger at sikke sig denne Verdens Fordeel, da er hans Forsikkring om, at der er en Salig-

hed hisset, ikke just overbevisende: den overbevise neppe Andre, den har neppe overbevist ham selv. Dog derom dømme Ingen, eller Enhver kun sig selv, thi ogsaa det, at ville dømme en Anden i den Henseende, er et Forsøg paa at fikke sig i denne Verden; ellers maatte han jo indsee, at baade Dommen og Saligheden tilhører den anden Verden.

At, det er i Tidernes Løb ofte gjentaget, og Gjentakelsen vedbliver, at En gaar forud, efter hvem et andet Menneske længe, hvem han ønsker at følge efter: men der er aldrig noget Menneske, aldrig nogen Elsket, aldrig nogen Lærer, aldrig nogen Ven gaact forud — for at berede den Efterfølgende Sted. Som Christi Navn er det eneste i Himlen og paa Jorden, saa er og Christus den eneste Forgænger, der er gaact saaledes forud. Der er mellem Himmel og Jord kun een Vei: at følge Christum efter; der er baade i Tid og Evighed kun eet Valg, eet eneste: at vælge denne Vei; der er paa Jorden kun eet evigt Haab: at følge Christum efter ind i Himmelen. Der er i Livet een salig Glæde: at følge Christum efter; og i Døden een sidste salig Glæde: at følge Christum efter til Livet!

II.

Matthæi Evangelium XI, 30: **Mit Nag er gavnligt og min Byrde er let.**

Om Pharisæerne er der sagt (Matth. 23, 4): „de binde svære Byrder, vanskelige at bære, og lægge Menneskene dem paa Skuldrene, men selv ville de ikke røre dem med en Finger.“ Og denne Udfærd gjentager sig desto værre ofte nok i Verden. Den gjentages i de Forhold, hvor det kunde synes, at en saadan Forforskjellighed var begrundet, at den ene Part skulde bære Byrden, den anden være fri — om det dog end i Sandhed ikke er saa, fordi den ene jo skal bære Hersterens Byrde, den Anden Undersaattens, den ene Lærers, den Anden Discipelens, og saaledes fremdeles Enhver bære sin Byrde, Ingen være fritagen, end ikke den Uafhængige, der skal bære Ansvarets Byrde, naar den Afhængige bærer Pligtens. Den samme pharisæiske Udfærd gjentager sig endogsaa i de Forhold, hvorom det gjælder, at de Tvende skulle drage i lige Nag med hinanden, at der den ene er saa tilbøielig til blot at ville binde Byrderne og lægge dem paa den Anden, at Manden fordrer Alt af Hustruen, og Hustruen Alt af Manden, at man i Benskabet, i Samdrægtighedens Forhold ikke vil gjøre Lige for Lige, men fordre Alt af Vennen, af Medarbeideren, og selv være fri. Ja ikke blot dette viser sig, men det endnu Sørgeligere, at man ved Uakt-nemlighed, Ustjønksomhed, Unesfuldhed, ved Vanskelighed oveni-kjøbet gør Byrden vanskelig at bære, saa man selvhjærligt for-drer, at den Anden skal bære Byrden, og da endog gjør ham det vanskeligt at bære den.

Dette er ingen misfornøiet og fortræden Skildring af Verden, som den er nu i dette Dieblif, tværtimod det er en gammel Erfaring, fandet til de forskjelligste Tider af de forskjelligste. Saaledes er Mennefskets Slægt, vel i Slægt med Guddommen, men ogsaa vanslågtet mere eller mindre. Dette seer bedst, naar man betragter Slægtens Forbillede. Thi dersom Mennefsket ikke var i Slægt med Gud kunde et saadant Forbillede ikke være til for ham; men paa den anden Side, netop naar man seer paa Forbilledet, da viser Jordærvælsen sig i desto stærkere Farve, naar man seer paa Forbilledet og dets Reenhed, da viser Jordærvælsens Skygge sig desto mørkere. Dette Forbillede er den Herre Jesus Christus. Han kom ikke for „at lade sig tjene“, ikke for at lægge Byrder paa Andre; han bar Byrderne, den tunge Byrde, som Alle, Hver især helst ville skubbe af sig: Syndens Byrde; den tunge Byrde, som end ikke Slægten selv formaaede at bære: Slægtens Synd. Og det blev gjort ham vanstelig at bære den, han blev forladt, foragtet, forfulgt, forhaanet, ja han blev af Syndere overgivet til Døden, han blev og han bliver af Syndere anseet som Djænde — fordi han er „Synderes Ven“. Dog bar han Byrden, som Slægten havde lagt paa ham, eller han paataget sig; og ikke blot dette, men hele hans Liv og hvert dets Dieblif var offret til at bære Andres Byrder. Thi disse Ord ere hørt af ham: „kommer hid Alle I som arbejde og ere besværede“ (Matth. 11, 28); men derimod er det aldrig hørt, at han har sagt: nei, idag har jeg ikke Tid; idag er jeg ikke stemt, da jeg er indbudet til Glæde; idag er jeg ikke oplagt, jeg har selv havt Bekymring; idag har jeg tabt Taalmodigheden med Mennefsene, jeg er saa ofte bleven bedraget. Nei, noget saadant Ord er ikke hørt af hans Mund, saa havde der jo ogsaa, hvad Skriften benægter og Troen gysen ved, været Svig i hans Mund — thi i Hjertet havde han dog ikke meent det. Der var ingen et Mennefses Lidelse saa rædsom, at han vaskede at blive uvidende om den, at den ikke skulde forstyrre ham hans Glæde, eller forøge ham hans Sorg; thi hans eneste Glæde var at skaffe den Lidende

Hvile for Sjelen, og hans største Sorg var, naar den Lidende ikke vilde lade sig hjælpe. Hvor Du traf ham, affides for at søge Gensomhed eller i Templet og paa Torvet for at lære: han var strax villig, han undskyldte sig ikke med, at han søgte Gensomhed, han undskyldte sig ikke med, at han var beskæftiget. Naar De, der ligesom vare hans Nærmeste, vilde misbruge dette Forhold, vilde gjøre Fordring paa hans Tid, da kjendte han dem ikke; men var der en Lidende, ham kjendte han sig ved. Han kom, naar en Overste sendte Bud efter ham, og naar i Forbigaaende en Kvinde rørte ved Hligen af hans Skjortel, da høstes Sntet: stands mig ikke, nei han standsede; og naar Disciplene vilde holde Trængselen borte, da formeente han dem det. — O, dersom det var Wiisdom, hvad der kun falder altfor let strax at forstaae: at Enhver er sig selv nærmest, da var Christi Liv Daarskab; thi hans Liv var saaledes Opoffrelse, at det var som var han kun enhver Andens Nærmeste, men sig selv den Fjerneste. Men dersom han ubetinget og evigt er Forbilledet: da lader os lære af ham, som han selv opfordrer dertil (Matth. 11, 29): „tager mit Nag og lærer af mig“; lader os lære af ham at bære Byrderne, vore egne og Andres.

Det er det sandeligen pharisaëisk at lægge Byrden paa Andre, men tungt selv at bære den. Det er det i et høimodigt Dieblif at love at ville bære Byrden, men tungt at bære den. Hvo forstaaer dette bedre end den Lidende, der jo netop er en Lidende ved at bære Byrder. Og dersom Noget ønskes at høre Snt og Klageskrig og Jamren, da høres dette ofte nok fra de Lidende. Men ogsaa herom gjælder det, at det er let nok at flygte og klage og vaande sig, selv over Ubethdeligheder; dette behøver en Lidende ikke at lære, thi det er Smerten selv første Opfinde af, og Smerten har strax Skriget ved Haanden. Men at tie og taale, eller vel endog at finde Glæden i Lidelsens Bitterhed, finde den ikke blot i Haabet om, at Lidelsen engang skal ophøre, men finde den i Lidelsen, som man ellers taler om, at Sorg blandes i Glæden: dette er vel værd at lære.

Men denne Lærdom indeholdes netop i de foreløbte hellige

Ord: mit Aag er gavnligt og min Byrde er let. Og som det siges saa er det, om det end kan falde den Vidende vanskeligt at forstaae det, som var denne milde Tale en haard Tale, haard nemlig at fatte, saa den Vidende udbryder i Forundringens Spørgsmaal:

hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?

Lader os da, ikke med den vantro Forundring, der i Ud-
raabet skjuler Benægtelsen, men med den troende Forundring,
der indeholder Bekræftelsen og kun prisende Gud gjør det tvivl-
somt for da atter saligt at forundre sig, lader os med denne
Troens Forundring betænke dette Spørgsmaal. Thi Christi
Mening var det jo dog ikke at føre Menneskene ud af Verden
hen i paradisiske Egne, hvor der slet ingen Nød eller Glendighed
var, eller ved et Trylleslag at gjøre Jordlivet til verdslig Fryd
og Glæde. Dette var kun en jødisk og er en sandelig letfærdig
Misforstaaelse; nei, han vilde lære, hvad han viste ved sit Exem-
pel, at Byrden er let, selv naar Lidelsen er tung. Byrden bliver
altsaa i en vis Forstand den samme, thi Byrden er netop Lidel-
sen, den tunge Lidelse, og dog bliver Byrden let. Fordi Chri-
stendommen er indkommen i Verden, derfor er et Menneskes
Lod ikke blevet et andet her paa Jorden end før. En Christen
kan komme til at lide ganske det Samme, som før er lidt —
dog bliver den tunge Byrde let for en Christen. Dette ville
vi først betænke, og derpaa særligen overveie, hvilken let Byrde
den Christne særligen har at bære.

Naar vi tale om at bære Byrder, da gjør Sproget i daglig
Tale en Forskjel mellem en let Byrde og en tung Byrde; vi
sige, det er let at bære den lette Byrde, tungt at bære den tunge.
Men herom er Talen nu ikke, den er meget mere den høitide-
lige om, at den ene og samme Byrde er tung og dog let; Talen
er om dette Vidunderlige, thi er det vel et større Vidunder at
forvandle Vand til Viin, end at den tunge Byrde vedbliver
at være tung og dog er let! Smidstertid tale vi dog ogsaa ellers

stundom saaledes Thi naar et Menneske er nær ved at segne under den tunge Byrde han bærer, men Byrden er det Kjæreste han eier: da siger han i en vis Forstand, at Byrden er let. Dette er seet i Verden. Det er seet med Alfftye, naar den Gjerrige næsten slæber sig ihjel paa Skatten han bærer, medens han dog anseer denne tunge Byrde for let, fordi Skatten er ham Alt. Det er seet med stille Oplostelse, naar et Menneske bærer, hvad han i ædel Forstand er kjærest i Verden, og Byrden vel er tung, men dog let. Naar den Elskende i Havsnød er nærved at synke under Bægten af den Elskede, han vil frelse: da er vistnok Byrden tung, og dog, ja spørg ham derom, dog saa ubeskrivelig let. Uagtet de ere Tvende i Livsfare, og den Anden den Tyngende, vil han dog kun Gæ, han vil frelse sit Liv; han taler altsaa, som var Byrden slet ikke til, han kalder hende sit Liv, og han vil frelse sit Liv. Hvorledes foregaaer denne Forvandling? Mon ikke derved, at der træder en Tanke, en Forestilling imellem. Byrden er tung, siger han, og han standser, men nu træder Tanken og Forestillingen derimellem, og han siger: nei, o nei, den er dog let. Er han derfor tvetunget, fordi han taler saaledes? O nei, naar han i Sandhed taler saaledes, da er han i Sandhed forelsket. Altsaa ved Tankens, ved Forestillingens, ved Forelskelsens Hjælp er det, at Forvandlingen foregaaer.

„Mit Nag er gavnligt.“ Er man, som det hedder, en Dykkelig, eller vel rettere, er man tillige en Letfindig: da kan man sagtens slaae stolt med Nakkén, og bære Hovedet opreist. Men naar et Menneske gaaer bøiet under Lidelsens tunge Nag, da var der vel Den, som ikke vidste Andet end blot at synke under Bægten, saa han gaaer ludende med Hovedet, saa han forstummer i en umælende, tankeløs Tilintetgjorthed. Tankeløs; ja, thi Feilen er jo netop, at han ikke har een eneste Tanke, ved Hjælp af hvilken han dog idetmindste kunde løfte paa Byrden. En Tanke maa der til; dersom den altid er fornøden, da vel især her — for at udmærke et Menneske fremfor Dyret. Det

er derjor skjönt og opløftende sagt af en ædel Mand, naar han taler om den jordiske Strid, og da blot forlanger Gæt: giv mig en stor Tanke. Og saaledes kan der være mange herlige og dyrebare Tanker, der, om de end ikke kunne gjøre Mæget let, dog kan hjælpe til at løfte paa Byrden; der kan være Tanken om bedre Tider man har havt eller om bedre Tider man haaber, Tanken om et Menneske man elsker eller om et Menneske man beundrer, Tanken om hvad man skylder en Anden eller Tanken om hvad man skylder sig selv. Men hovedsageligen er der dog kun een Tanke, een eneste, som kan gjøre Udsagnet, een Tanke, som indeholder Troens Forvandling af den tunge Byrde til den lette, denne Tanke er: at det er gavnligt, at den tunge Lidelse er gavnlig.

Men at den tunge Lidelse er gavnlig, det maa troes, sees kan det ikke. Vag efter kan det maaskee sees, at den har været gavnlig, men i Lidelsens Tid kan det ikke sees, og heller ikke høres, om end nok saa Mange gjentog det nok saa stærkt for En: det maa troes. Troens Tanke maa der til, og den inderlige, tillidsfulde, gjentagne Udtalelse for sig selv af denne Tanke; thi er det saa, at Ordet er den bindende Magt, at man med et Ord binder sig for evigt, saa er det ogsaa saa, at Ordet er den løsende Magt, der løser Trældoms-Mæget, saa den Troende gaaer frit under Mæget, løser Tungebeandet, saa Forstumelsen ophører, saa Mælet vender tilbage med Tilbedelsen. Troes maa det. At see Glæden, naar man seer idel Glæde om sig, det er ikke vanskeligt, som jo Sproget selv næsten vrængende viser, hvor let dette Antagende er; men, naar man seer idel Glendighed om sig, da troende at see Glæden: ja, det er i sin Orden. Det er i sin Orden med Hensyn til Brugen af det Ord: Tro, thi Tro forholder sig altid til hvad der ikke sees, det være nu det Usynlige eller det Usandsynlige; og det er i sin Orden, at et Menneske er en Troende.

Om Troen er der sagt, at den kan flytte Bjerge. Men længere end et Bjerg kan end ikke den tungeste Lidelse være; det stærkeste Udtryk Sproget har er jo tværtimod: Lidelsen

hviler tungt paa et Menneske som et Bjerg. Men dersom den Lidende dog troer, at Lidelsen er ham gavnlig, ja da flytter han Bjerget. Og saaledes er der vel Den, som med hvert Skridt han gjør, flytter et Bjerg, med hver Dag han lever, flytter Bjerget. For at flytte Bjerget maa man gaae ind under det: af, saaledes gaaer den Lidende under den tunge Byrde; det er det Tunge. Men Troens Udholdenhed under Lidelsen, Troen paa, at det er ham gavnligt, den løfter Bjerget og flytter det. En Lidende kan maaskee rørt og bevæget høre den kjærlige, den deeltagende, den opmuntrende Tale af en Anden: det er Dig gavnligt; men derfor kan han ikke flytte Bjerget — en Fange kan i Taarer høre den Elskedes Stemme udenfor, men derfor bliver han ikke fri, stundom hans Fangenskab kun tungere. Den Lidende kan høre disse Stemmer; men dersom han ikke i sit Indre hører den samme Stemme, da kan han ikke flytte Bjerget. Han kan fortvivlet end ikke ville høre disse Stemmer; men dette hjælper ham endnu mindre til at flytte Bjerget. Kan han derimod troe, at det er ham gavnligt, da flytter han Bjerget. Thi, ikke sandt: dette uhyre Bjerg staaer ham i Veien, han vilde saa gjerne gaae ad en anden Bei eller have Bjerget bort, men dersom det er ham gavnligt, saa er jo Veien banet, saa er det jo paa hans Bei. Gavnligheden giver, om jeg saa tør sige, Bjerget Fodder at gaae paa. Den snilde Hedning har sagt: giv mig et Sted udenfor, og jeg skal bevæge Jorden; den Edle har sagt: giv mig en stor Tanke: o, det Første lader sig ikke gjøre, og det Andet hjælper ikke ganske. Der er kun Gæt, som kan hjælpe, men det kan ikke gives af nogen Anden: tro, og Du skal flytte Bjerget!

Tro, at Aaget er Dig gavnligt. Dette gavnlige Aag er Christi Aag. Men hvilket er da Aaget? Ja, det kan være yderst forskjelligt, men kun det er Christi Aag, om hvilket den Lidende troer, at det er ham gavnligt. Det er altsaa ikke saaledes, at den Christne er fritagen for de menneskelige Lidelser, som disse ere kjendte i Verden; nei, men Den, som bærer Lidelsen saaledes, at han troer, at Aaget er gavnligt, han bærer Christi

Alag. Der er, menneskeligt talt, ingen ny Lidelse kommen til, men heller ingen gammel tagen bort; forsaavidt er Alt uforsandret; og dog er den nu givet, denne store Tanke, og dog er det nu fundet Stedet udenfor Jorden: Troen. Det er ikke Allogskabens Opfindelse, ikke dens smaalige og snaksomme Gestsæftighed om det Gavnlige og det Uavnlige; nei, det er den ordknappe Tro, der troer Gavnligheden. Man kan ved Hjælp af Allogskaben krybe gennem Verden, liste sig fra mange Gjenstandigheder, snaffe sig fra nogle, hitte Raad for nogle; men alt dette er lige saa lidet Troen, som det er — at flytte Bjerge.

Naar saa Troen holder fast ved Gavnligheden, og flytter Bjerget, da er Troens Glæde saa stor, at Alaget virkelig er let. Netop Forestillingen om hvor tungt det er, naar det dog ved Troens Hjælp lader sig gøre, gør Alaget let. Naar En løfter en Tjær, da siger han: det er let; men naar En gaar hen til en stor Vægt, og ved Synet af den fortvivler over sin egen Kraft, men dog løfter paa den, og see, det lykkes: da bliver han saa glad, at han i Glædens Forundring over Forandringen udbryder: den er let. Er han derfor bleven en Letfindig; har han derfor glemt, at han fortvivlede over sin egen Kraft; har han derfor taget den himmelske Hjælp forsængeligt: o nei, det er netop med Troens salige Forundring han taler saaledes. Dersom en Pige quindeligt kun har eet eneste Ønske, at, men gjemt i Haabløshed, da kan hun sige: det er umuligt. Dette Udsagn kan betyde, at hun er bleven dørft, at hun vil til Sengs, vil sove fra Ønsket og sove sig Glemmel til; det kan betyde, at hun ikke mere vil gjemme Ønsket i Haabløshed, men glemme det i Haabløshed. Dersom hun derimod quindeligt holder hele sin Sjæl mod Haab paa Ønsket, og det da opfyldes: da udbryder hun vel netop paa Glædens Dag: det er umuligt; da tager hun vel mod Vissheden med den lykkeligste Forundrings gladeste Hilsen: det er umuligt; da varer det vel længe, inden hun kan overtale sit Hjerte til at sige: det er vist, fordi det er hende ubeskriveligt kjerere hver Dag at hilse Vissheden med dette Ord: det er umuligt! Er hun derfor en Letfindig, der spørger med

Viissheden; er hun derfor en Utafnemlig, der ikke veed at slatte Viissheden? Nei, hun er skjonjom, thi det er netop Skjonjomhed hver Viisshedens Dag at begynde forfra paa Forundringen; hun er ydmyg og ydmygt troende. Hendes Forundring er Troens, og at hun vedbliver at forundre sig er Trostab mod den Magt, som gjorde det Umulige muligt. See, de daarlige Brudejomfruer ere et Billede paa den daarlige Forventning; men lad os forandre Parablen lidt. Vi tage altsaa de fem Kloge, som holdt Forventningens Lampe tændt og kom ind med Brudgommen — hvis de da strax, idet Døren blev lukket, sagde: nu er Alt viist og afgjort: mon da ikke ogsaa i en anden Forstand deres Lampe maa siges at være slukket? Men Troen, den holder Lampen tændt; naar det gjælder om at forvente, da holder den Lampen tændt indtil det Sidste; og dersom Opfyldelsen er kommen, da holder den Lampen tændt og glemmer aldrig, at det var umuligt. Den der derimod utaalsmodigt kun fandt Maget tungt, medens det var tungt — naar da Maget gjøres ham let: da bliver han atter sig selv liig, han bliver en Falskner, en lumpen Falskner, der nu let kan forstaae, hvad han umuligt kunde forstaae.

Dog, Opfyldelsen af en Forventning maa man vente paa, men Videlsens Gavnlighed behøver man ikke at vente paa — dersom man da ikke fordrer at see den (hvilket er det Ufuldkomne), men vil troe: dette lader sig gjøre strax. Derfor er ogsaa Troen paa, at den tunge Videlse er gavnlig, noget langt Fuldkomnere end Forventningen om et lykkeligt Udfald. Thi det lykkelige Udfald kan udeblive, men den Troende troer, at Videlsen er ham gavnlig: saa kan da Gavnligheden ikke udeblive — naar den er. Den Troende fatter menneskeligt, hvor tung Videlsen er, men med Troens Forundring over, at den er ham gavnlig, siger han guddommeligt: den er let. Han siger menneskeligt: det er umuligt, men han siger det atter med Troens Forundring over, at det er ham gavnligt, hvad han menneskeligt ikke kan forstaae. Naar nemlig Alogskaben kan indsee Gavnligheden, da kan Troen ikke see Gud; men naar Alog-

skaben ikke kan see en Haandsbred for sig i Lidelsens mørke Nat, da kan Troen see Gud, thi Troen seer bedst i Mørke. Naar Klogskaben trøster en Lidende, da bærer den sig saaledes ad. Den siger: „det bliver nok godt og gavnligt om nogen Tid.“ Smidstertid benytter Klogskaben Diebliffet til at gaac. Det er ligesom naar Lægen besøger den Enge, og siger: „om nogen Tid“ — og derpaa gaaer, saa den Enge aldrig kan faae Lægen fat og holde ham fast ved hans Ord som en Bedrager, thi Lægen lister sig bort. Men naar Troen trøster en Lidende, da sætter den sig ned hos ham og siger: „Lidelsen er Dig gavnlig, tro det blot. Dette er Noget, som strax lader sig forstaae af Troen. Jeg skal derfor gjerne blive hos Dig, at Du kan udgyde Din Brede over mig, hvis jeg taler usandt; thi jeg behøver ingen Tid at løbe paa, som løb jeg paa det Uvisse; jeg behøver ingen Tid for at løbe bort, som var jeg en Bedrager; nei det er Dig gavnligt. Lad kun Lidelsen tiltage, det er Dig gavnligt, Gavnligheden er ligesom jeg er, jeg Troen.“ Saaledes er Gavnligheden for Troen, og Gavnligheden er, selv naar Troen anfægtes, naar det er, som fandt Troen ikke Naade for Gud, som ophidsede den ham blot, saa han gjorde Prøven større og større, jo mere der troes, saa det i Mismod er den Troende, som skulde han fortryde Troen, som var dog Den lyffelig, der lever ligegyldigt hen og aldrig indlader sig ret med Gud, men gaaer mageligt ad den brede Wei, eller beundret ad den prisede Middelwei og aldrig under Aaget trænger frem ad Troens trænge Wei. Dog, Hvo der lever saaledes, hvad han end forresten er, han er ingen Christen, thi for den Christne er Aaget gavnligt, det er, han troer det. — Een bærer et Jernaag, en Anden et Træaag, en Tredie et gyldent Aag, en Fjerde det tunge Aag, men kun den Christne bærer — det gavnlige Aag.

„Min Byrde er let.“ Hvad er nemlig Sagtnodighed Andet end at bære den tunge Byrde let, ligesom Utaakmodighed og Brantenhed er at bære den lette Byrde tungt.

Der er i Sproget et herligt Ord, som tillige villigt joier

fig i mangen Forbindelse, men aldrig inderligt i nogen Forbindelse uden med det Gode. Det er det Ord: Mod; overalt hvor det Gode er, der er ogsaa Mod tilstede; hvilken Skjæbne der end hænder det Gode, Modet er altid paa det Godes Side; den Gode er altid modig, kun den Onde er feig og ræd, og Djævelen skjælver altid. Saaledes er dette stærke Ord, der aldrig vender Faren Ryggen, men altid vender sig mod den, stolt i sig selv og dog saa bøieligt, naar det gjælder om at soie sig skjønt ind i den inderlige Forbindelse med det Godes Forskjellighed; saaledes er dette stærke Ord saa frastodende mod alt det Onde, men saa trofast i Sammenhold med det Godes Forskjellighed. Der er Mod, som kjætt trodser Farer; der er Høimod, som stolt opløfter sig over Forurettelser; der er Taalmod, som taaligt bærer Lidelser: men det sagte Mod, som bærer det Tunge — let, er dog den vidunderligste Sammensætning. Thi ikke er det vidunderligt, med Jernstyrke at tage haardt paa det Haardeste af Alt; men Vidunderligt er det, med Jernstyrke at kunne tage sagte paa det Svageste af Alt, eller tage let paa det Tunge.

Dog er det til Sagtmodighed, at Christus opfordrer sine Efterfølgere: lærer af mig, thi jeg er sagtnodig og ydmyg af Hjerte. Ja han var sagtnodig. Han bar jo den tunge Byrde, som langt overgik Mennefskets, ja Slægtens Kræfter, let. Men naar En paa samme Tid som han selv bærer denne tunge Byrde, har Tid og Villighed og Deeltagelse og Selvopoffrelse til uafbrudt at bekymre sig om Andre, at hjælpe Andre, at helbrede Syge, at besøge Elendige, at frelse Fortvivlede: bærer han da ikke Byrden let! Han bar den tunge Befymring, Befymringen for den faldne Slægt; men han bar den saaledes let, at han ikke udslekkede en rygende Tande, ikke inættede det bøiede Hov.

Som da Forbilledet var, saa bør og Efterfølgeren være. Naar En bærer en tung Byrde, men han da ogsaa søger Andres Hjælp og lægger Noget af den paa dem; eller dersom han bærer en tung Byrde, men han da ogsaa har nok at tænke paa alene med at bære sin Byrde: da bærer han vel Byrden for en Deel

eller ganste, men han bærer den ikke let. Naar En maa sætte alle sine Kræfter sammen, naar han ikke har een eneste Tanke, ikke eet eneste Dieblig at give bort til Andre, naar han saaledes i den yderste Anstrængelse bærer sin Byrde: da bærer han den vel, men han bærer den ikke let; han bærer den maaskee taalmodigt, men han bærer den ikke sagtmodigt. Thi Mod larmer, Hvimod kneiser, Taalmod tier; men Sagtmod bærer det Tunge let. Mod kan man see og Hvimod; og Taalmod kan man see paa Anstrængelsen: men Sagtmod gjør sig usynlig — det seer saa let ud og er dog saa tungt. At der boer Mod derinde, det seer man i Diet; at der er Hvimod, det seer man i Stikkelsen og Blikket; at der er Taalmod, seer man ved Munden, som dog tier: men Sagtmod kan man ikke see.

Hvilken er da Sagtmodighedens lette Byrde? Ja, det er den tunge naar den bæres let. Men hvilken er da Sagtmodighedens tunge Byrde? Ja, den kan være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjellighed, der gjør Udslaget, men derimod Sagtmodigheden. Utaalmodighedens lette Byrde kan ogsaa være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjel, der gjør Udslaget, derimod Utaalmodigheden, der gjør den til den tunge, U-Taalmodigheden, der ikke holder sammen med Mod, og kun tilhører Slægten som en Banskægtet gjør det. Men det er virkelig saa, at ved Sagtmodighed bliver den tunge Byrde i guddommelig Forstand virkelig let; ligesom det er en sørgelig Sandhed, at ved Utaalmodighed bliver den lette Byrde virkelig tung. Gavnligheden er det lette Nag, og Sagtmodigheden den lette Byrde. Derom kan i al Evighed ikke være Tvivl, at det Gavnlige er let at bære; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan hypperligt forstaae, at det Gavnlige er let, men den vil ikke troe, at den tunge Lidelse er det Gavnlige. At Sagtmodighed er en let Byrde, derom kan i al Evighed ingen Tvivl være; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan hypperligt forstaae, at Sagtmodighed er let, men den vil ikke forstaae, at det Tunge bliver ved Sagtmodighed den lette Byrde, at Byrden virkelig bliver let, hvad den dog gjør.

Naar saaledes Den, der idag ikke veed, hvad han skal faae at leve af imorgen, naar han, efter Evangeliets Forskrift (thi Christus kom ikke til Verden for at affkaffe Næringsorgen ved at bringe Velstand) ikke bekymres for den Dag imorgen: da bærer han jo den tunge Byrde let. Al, medens der vel aldrig er Mange, som kan siges at have nok for deres Levetid, saa kan det derimod let synes en Bekymret, hvis Die forvirres ved at see for vidt, som kunde Næringsorgen strække til for en endnu længere Tid end hele hans Liv. Naar saa er, da bærer han den tunge Byrde tungt. Men dersom han taalmodigt beslutter sig til at ville bære Byrden, saa længe det skal fordres af ham: da bærer han den dog ikke let. Den liftigste og den stærkeste Gjende er Tiden, især naar den samler sig til Angreb og kaldes det Tilkommende, thi da er den som Taage, hvilken ikke kan sees nærved, men jo mere den sees paa Afstand desto forfærdeligere synes den. Naar Taalmodigheden med Diet løfter paa det Tilkommende, da seer man hvor tungt det er; men det sagte Mod bekymres end ikke for den Dag imorgen. Sagtmodigheden trækker Diet hurtigt ind i sig selv, og seer derfor ikke det Tilkommendes Uendelighed. Det Tilkommende nævner den: den Dag imorgen. Den Dag imorgen er jo ogsaa det Tilkommende, men er det Tilkommende seet saa nær ved som muligt; saa sagtferdigt gaaer den frem, saa vaerksomt tager Sagtmodigheden paa det Tilkommende. Men ganske nærved kan man jo ikke see den Taage, der, hvis man giver Diet Raadighed, antager en forfærdende Skikkelse; og det Tilkommende kan man heller ikke see ganske nærved: derfor lykkes det Sagtmodigheden end ikke at bekymres for den Dag imorgen. Er dette ikke at bære Tidens, det Tilkommendes tunge Byrde let? — Naar saaledes Den, der er født Træl, naar han efter Apostelens inderlige Formaning (thi Christus kom ikke for at affkaffe Slaveriet, om det end vil følge og følger deraf), ikke bekymres derved, og kun, hvis det tilbydes, vælger at blive fri: da bærer han den tunge Byrde let. Hvor tung denne Byrde er, det veed den Ulykkelige bedst, og det veed den menneskelige Deeltagelse

med ham. Dersom han suffer under Byrden, som Menneſte-
ligheden med ham, da bærer han Byrden tungt; dersom han
taalmødigt finder ſig i ſin Skjæbne og taalmødigt haaber Fri-
heden, da bærer han dog ikke Byrden let. Men den Sagtmodige,
der har havt Mod til ret at troe paa Mandens Frihed, han bærer
den tunge Byrde let: han hverken opgiver Haabet om Fri-
heden, ei heller venter han den. Det Spørgsmaal, der med
Rette er kaldet det afgjørende, det om Friheden; det Spørgs-
maal, der for en Trællefødt vel maa kaldes et Livsspørgsmaal,
om at være eller ikke være, dette dræbende eller levendegjørende
Spørgsmaal behandler den Sagtmodige ſaa let, ſom angik
det ham ikke, og dog igen ſaa let, at det paa en Maade angaaer
ham, thi ſiger han: det bekymrer mig ikke at være født Træl,
men kan jeg blive fri, da vil jeg hellere vælge det. At bide i
Lænnen er at bære den tungt, at ſpotte Lænnen er ogſaa at
bære den tungt, taalmødigt at bære Lænnen er dog ikke at bære
den let, men Trællefødt at bære Trældommens Lænke ſom en
Fri kan bære en Kjæde: det er at bære den let.

Og ſaaledes er Sagtmodighed altid. Som man ſtundom
med Forundring ſeer hvad Sparſommelighed kan bringe ud
af en Penning, ſaaledes er det ſagte Mod ſtærkt i at gjøre ſmaa
og derved det Tunge let. Som en Tvivler i ængſtelig Paa-
holdenhed neppe tør træde paa Jorden, Intet tør benegte og
Intet bekræfte, for ikke at gaae forvidt: ſaaledes har den Sagt-
modige ogſaa Evighedens Paaholdenhed; men han er ikke
ængſtelig, thi han er tvertimod frimodig; han er ikke tvivlende,
men ſtærkt Troende; han aander i Troen ſundt og frit, og dog
er hans Mod ſaa ſagtfærdigt, at det ſeer ud ſom idel Ubetyde-
lighed hvad han har at bære. Det er jo ſaaledes, at enhver
Sindstilſtand frembringer det den er, uden om ſig, omdanner
Opgaven i Lighed med ſig. Man kan ikke ſige: hvor der er ſtor
Fare der er altid en Modig; men derimod: hvor der er en Modig
der bliver nok ſtor Fare, det behøver han nemlig, det kræver
han, det behøver Modets Selvopholdelſesdrift i den Modige.
Opgaven bliver en anden ved Forholdet til Den, ſom løſer

den. Den samme Fare, som maaskee overvindes af en Forsagt, bliver synligt større, naar det er en Modig, som overvinder den. Den samme Uret, som bæres af en Tvetydig, bliver synligt større, naar den Retfærdige bærer den. Det samme Spring som en Flygtning gjør dreven af Angest, bliver synligt større, naar en Dandsjer gjør det med Lethed. Og saaledes gjør Modet Faren stor og overvinder den; Høimod gjør Uretten lumpen og opløfter sig over den; Taalmod gjør Byrden tung og bærer den; men Sagtmod gjør Byrden let og bærer den let. Derfor er det, menneskeligt talt, utaknemmeligt at være sagtmodig. Thi Sagtmod gaar saa stille hen, at Ingen bliver opmærksom paa det Tunge; end ikke Den, der lægger Byrden paa den Sagtmodige, faaer det ret at vide. Mod gjør sig dog betalt ved Seirens Synlighed, Høimod ved Blikkets Stoltthed, Taalmod ved Videns Kjender; men Sagtmod er ukjendelig. Den sagtmodige Træl skjuler saaledes ved sin Sagtmodighed over Herrens Uret, thi det seer jo ud som havde Trællen det meget godt hos Herren, hvilket han ogsaa har — ved Hjælp af Sagtmodigheden. Dersom derfor en Reisende saae, hvorledes Trælle sulke under Vænken, da vilde han blive opmærksom, hans Deeltagelse vilde vaagne, han vilde give en glødende Skildring af Slaveriets Rædsel; men den sagtmodige Træl vilde han ikke blive opmærksom paa, han vilde maaskee endog troe, at det var Herren, der var den gode. Naar saaledes den stille Qvinde sagtmodigt bærer alle Mandens Vanskeligheder og Luner og Krænkelser, hans Utrofskab maaskee: seer det da ikke ud — dog hvad kan det hjælpe at tale om hvorledes det seer ud, det kan jo ikke sees. Dersom hun bærer det taalmodigt, da kan det maaskee sees, men hvis hun lever etsteds, denne sagtmodige Qvinde, da sees kun et lykkeligt Ægteskab, da sees kun en elsket Mand og en Hustru, der er lykkelig i sit Hjem, lykkelig ved sin Husbond. Ja, salig er hun, om ikke lykkelig ved sin Mand, saa dog salig ved sin Sagtmodighed.

„Værer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerter.“
Ja, Christus var sagtmodig. Dersom han ikke havde været

Sagtmodigheden, da havde han jo heller ikke været Den han sagde sig at være; men dersom han ikke havde været Sagtmodigheden, da havde han heller ikke lidt saa meget, da havde Verden selv gysset for den Uret, der gjordes mod ham, men hans Sagtmodighed skjulte over Verdens Skyld. Han paataste ikke sin Ret, han beraabte sig ikke paa sin Uskyldighed, han talte ikke om, hvorledes de syndede mod ham, ikke med eet Ord gjorde han opmærksom paa den himmelraabende Skyld; selv i det sidste Dieblif sagde han: Fader, tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Skjuler ikke hans Sagtmodighed her over deres Brøde, der bliver som langt, langt mindre end den er, ved at han taler saaledes om den; medens den jo dog i en anden Forstand bliver end forfærdeligere ved at synde mod Sagtmodigheden. Da Petrus havde fornegtet ham tre Gange, og Christus sagtmodig blot saae paa ham: skjuler da denne Sagtmodighed ikke over Petri Skyld og gjør den til noget langt Mindre! Hør blot Sprogets Udraab: at fornegte sin Herre tre Gange i det Dieblif da han er forraadt, i Hjendernes Magt, forhaanet og bespottet! Du gys, idet Du bliver opmærksom derpaa, ikke ved Skildringen deraf, men blot ved Udsagnet. Christi Sagtmodighed derimod forhindrer En i at blive opmærksom paa, hvor dybt dette Fald var.

Denne Sagtmodighed skulle vi lære af ham, og denne Sagtmodighed er den Christnes bestemteste Kjende. „Dersom Nogen giver Dig et Slag paa Dit høire Kindbeen, vend ham det andet ogsaa til.“ (Matth. 5, 39.) Det er ikke Sagtmod, at Du ikke slaar igjen; det er ikke Sagtmod, at Du finder Dig i Uretten og tager den for hvad den er: men det er Sagtmod, at Du vender den venstre Kind til. Høimod bærer ogsaa Uretten, men den gjør egentligen, at den viser sig større end den er, idet den opløfter sig over den; Taalmod bærer ogsaa Uretten, men gjør den ikke mindre end den er; kun Sagtmod gjør Uretten mindre, thi naar man ikke tager Noget for hvad det er, og dette Noget er Uretten, Forurettelsen, Forhaanelsen, saa gjør man jo Uretten mindre. Lad det skee for vore Dine. I det Dieblif det første Slag er falden: ikke sandt, da standser Din Opmærk-

somhed ved Uretten, og Du seer det paa den Hoimodige, og Du seer det paa den Taalmodige; men idet den Sagtmodige med sit stille Sind vender den Benstre til, da forhindres Du i at blive opmærksom, han bærer Uretten saa let, at Du næsten bliver mindre opbragt paa Gjerningsmanden. Det er ikke Sagtmodighed, at Du tilgiver Din Fjende, men de halvfjerdsindstyve Gange de syv Gange, det er Sagtmodigheden, eller Det: at den Sagtmodige er saa bekymret for at tilgive, saa det næsten seer ud som var det ham, der trængte til Tilgivelsen, at den Sagtmodige, der ydmygt veed, hvorledes Himlens Tilgivelse for ham afhænger af hans Tilgivelse, virkelig trækker til at tilgive sin Fjende.

Sagtmodigheden bærer altsaa den tunge Byrde let, og Forurettelsens tunge Byrde saa let, at det er, som blev den Skyldiges Brøde mindre. Denne Sagtmodighed kjender Hedsfabet ikke. Den har i christelig Forstand een herlig Egenskab: den har ingen Løn paa Jorden; og da endnu een herlig Egenskab: at dens Løn er stor i Himmelen!

Vi have nu talet om hvorledes den Christne bærer den tunge Byrde let, hvorledes han ikke er forskjellig fra andre Mennesker, ved at være fritagen fra Byrden, men Christen ved at bære den let. Den, der bærer det gavnlige Aag, og Den, der, tungtbesværet, bærer den lette Byrde: han er en Christen!

Men naar Christus taler om den lette Byrde, naar han siger: min Byrde, da kan derved ogsaa tænkes ganske særligen paa en Byrde, som han har paalagt sine Efterfølgere. Han har jo paalagt dem at bære de menneskelige Byrder let, men da tillige en let Byrde, som er egen for de Christne. Hvilken er denne? Lader os først spørge saaledes: hvilken er af alle Byrder den tungeste? Dog vel Syndens Bevidsthed, derom skulle vi jo ikke tvistes. Men Den, som tager Syndens Bevidsthed bort og giver Bevidstheden om Tilgivelse isteden: han tager jo den tunge Byrde bort og giver den lette i Stedet.

Dog hvorfor: en Byrde, om den end kaldes let? Ja, hvis Nogen ikke vil forstaae, at Tilgivelsen dog ogsaa er en Byrde, der skal bæres, om end en let Byrde, da tager han Tilgivelsen forfængeligt. Tilgivelsen skal ikke fortjenes, saa tung er den ikke; men den skal heller ikke tages hen i Forfængelighed, saa let er den heller ikke. Tilgivelsen skal ikke betales, saa dyr er den ikke — den kan ikke betales; men den skal heller ikke tages hen som Intet, dertil er den for dyrekøbt.

See, her gjælder det atter om Sagtmodighed for at troe, for at bære Tilgivelsens lette Byrde, for at bære Tilgivelsens Glæde. Det maa falde Kjød og Blod vanskeligt at bære den lette Byrde; men bliver den lette Byrde tung at bære, da er det det oprørske Sind, der ikke vil troe; bliver derimod den lette Byrde saa let, at det slet ikke kan kaldes en Byrde, saa har Letfindigheden taget den forfængelig. Tilgivelsen, Forligelsen med Gud er en let Byrde at bære, og dog er den netop som Sagtmodighedens lette Byrde, thi det er for Kjød og Blod den tungeste, endnu tungere end Syndens Bevidsthed, thi den er til Forargelse. Som derfor den Christne altid skal være kjendelig paa Sagtmodigheden, saa er ogsaa det væsentlige Christelige netop saaledes, at det kun kan troes i Sagtmodighed. Enhver Overdrivelse, Tungfindighedens eller Letfindighedens, er strax et Tegn paa, at Troen ikke er ret tilstede. Thi Christus kom ikke til Verden, for at gjøre Livet let i Letfindighedens Forstand, ei heller for at gjøre det tungt i Tungfindighedens Forstand, men for at lægge den lette Byrde paa den Troende. Den Letfindige vil lade Alt være glemt, han troer forgjeves; den Tungfindige vil Intet lade være glemt, han troer forgjeves. Men Den, som troer, han troer, at det er Alt glemt, dog saaledes, at han bærer en let Byrde — thi bærer han ikke Erindringen om, at det er ham tilgivet! Den Letfindige vil endog lade denne Erindring være glemt, det er Alt tilgivet og glemt. Men Troen siger: det er Alt glemt, husk paa, at det er tilgivet. Man kan jo glemme paa mange Maader; man kan glemme, fordi man faaer Andet at tænke paa; man kan glemme tankeløst og let-

findigt; man kan mene Alt glemt, fordi man selv har glemt; men den evige Retfærdighed kan og vil kun glemme paa een Maade, ved Tilgivelse, — men saa maa jo den Troende heller ikke glemme, han maa tvertimod stadigt minde, at det er ham tilgivet. Den Tungfindige vil ikke glemme; han vil ikke erindre, at det er ham tilgivet; han vil huske Skylden: derfor kan han ikke troe. Men fra Tilgivelsen skal jo et nyt Liv udgaae i den Troende, saa kan altsaa heller ikke Tilgivelsen være at glemme. Det er kun ikke mere Loven, som er Tugtemesteren til Christum, men Tilgivelsen ved Christum er den milde Tugtemester, der ikke nænner at minde om det Glemte, men dog minder forsaavidt derom, at den siger: husk dog paa, at det er tilgivet. Det er ikke glemt, men det er glemt i Tilgivelsen. Hver Gang Du erindrer Tilgivelsen, da er det glemt, men naar Du glemmer Tilgivelsen, da er det ikke glemt, og da er Tilgivelsen forspildt.

Er dette dog ikke en let Byrde? Veed Du, m. T., at forklare det anderledes, saa forklar Du mig det; jeg veed ikke Andet end dette Troens Genfoldige, der dog forholder sig til en vanskelig Tale, thi det er jo altid en vanskelig Tale, der sætter saa forskellige Ord sammen som: let og — Byrde. Det er en vanskelig Tale, o, men et Mennekeliv har jo ogsaa Vanskeligheder. Men den vanskelige Tale er til at forstaae, og Livets Vanskelighed til at bære, ja til at bære let for den Christne — thi ham er Alget gavnligt og Byrden let.

III.

Børn lærer man bedst at kjende naar man seer dem lege, og Ynglinge naar man hører dem ønske: hvad de kunde ønske at være i Verden eller ønske af Verden. Thi det at vælge er Livets Alvor, selv det taabelige Valg, som man næsten ikke kan lade være at smile ad, er dog Alvor, sørgelig Alvor; men det at ønske er, ligesom det at gjette, en Spøg, og dog lærer man Ynglingen bedst at kjende af Ønsket. Valget er nemlig, som det Virkelige, ogsaa paa mange Maader begrænset af Virkelighed; Valgets Vilkaar maaskee indskrænket, den Vælgende indenfor Virkelighedens mange nærmere Bestemmelser, indkneben ved men ogsaa understøttet af mangfoldige Hensyn. I Ønsket derimod følger Alt sig efter Ynglingen, det Muliges Svigefuldhed lyder ham ubetinget, men lokker ham netop derved til at forraade sit Indre; i Ønsket er han ganske sig selv, og Ønsket den nøiagtigste Gjengivelse af hans Indre. Og at Ynglingen saaledes i Ønsket forraader sit Indre er jo en uskyldig Sag, kan endog være ham gavnligt for at lære sig selv og sin Umodenhed at kjende. Det Farlige er, naar i en senere Tid Ønsket, skjult derinde, bliver en Forræder mod ham; thi ved ret at blive aabenbart gjør Ønsket ingen Skade, men ved at skjules kan det let blive en Forræder.

Derfor man da tænkte sig en Stare Ynglinge, hver især ønskende, da vilde man ved Hjælp af Ønskerne faae at see, hvorvidt der boede noget Dybere i den Enkeltes Sjæl; thi der er intet Speil saa nøiagtigt som Ønsket, og medens ellers stundom et Speil smigrer Den, som seer sig deri, viser ham anderledes

end han virkelig er, da maa man sige om Ønsket, at det ved Hjælp af Muligheden smigrende lokker ham til at vise sig ganske som han er, lokker ham til ganske at ligne sig selv. Vi ville nu ikke forsøge dette videre, men blot antage, at der blandt disse Ynglinge ogsaa var En, som sagde: „nei, jeg ønsker hverken Magt, eller Rigdom, eller Ære, eller Elskovens Lykke, det Eneste jeg ønsker er Strid, og Fare, og Besværligheder, og Videlser; kun dette begejstrer min Sjæl.“ Saaledes talede han, og man kan altid være sikker paa, at hvad en ufordærvet Yngling siger, det indeholder Visdom, naar man blot forstaaer det lidt anderledes, end som det siges.

Der var altsaa en Yngling, der ønskede at lide i Verden. Men mon han dog ganske nøiagtigt udtrykte hvad han ønskede, thi han ønskede aabenbart ikke just at lide, men vel derimod at stride. At der var Dybde i hans Sjæl, ville vi ikke negte ham. Han vilde ikke hængse sit Liv i Ryddelse ikke glimre ved Fortrin, der erhverves i Søvn, ikke seigt sidde paa Stads i Begunstigelses Blodagtighed; han vilde stride, han vilde end ikke stride for Ærens, for Fordelens, for Magtens Skyld, men han vilde stride for Stridens Skyld. Men det at ville stride for Stridens Skyld er dog ingenlunde det at ville lide, ja, det er det Modsatte, men vel at mærke, ogsaa den Modsatning, som ligner det meest. Medens en Anden ønsker at vide, at han er den Stærkere, og ønsker det Beviis derfor, som ligger i Æren, og Anseelsen, og Magten, han erhvervede ved at stride; saa vilde vor Yngling bestandigt fornøje Selvfølelsen af at være den stærkere i Striden, i den fortsatte Strid for Stridens Skyld. Han vilde ikke slaae sig til Ro, dertil higede hans Sjæl for meget; han vilde ikke høre Noget om, at nu var Striden forbi. Nei, som Buestringens Selvfølelse kun længes efter Get, at strammes i Striden, og kun bedrøves ved Get, ved slappet at skulle hænges hen, hvor mange Seire den end vandt: saaledes vilde han kun leve og døe i Striden, og paa Slagdagen, først og sidst i Anstrængelsens Spænding, i Kampens Hvirvel.

Det var altsaa en Misforstaaelse, en Skuffelse, et Sandse-

bedrag, at Ynglingen brugte det vise Ord: at lide, at ønske Lidelser. Dersom man vilde give ham hans Ord tilbage og sige: ja, Du valgte det Rette, og nu forklare ham hvad deri laae: da vilde maaskee hiin stridslystne Yngling, der ønskende udfordrede Verden til Strid, tabe Modet, han vilde maaskee, istedenfor at falde i Striden, synke under Lidelsen. Af, thi det at ville lide, og at vælge Lidelser, det er et Ønske, som aldrig er opkommet i noget Menneskes Hjerte; Den, som mener det, han bedrager sig kun selv. For at fatte Lidelsens Tanke og Lidelsens glade Budskab, for at holde Lidelsen ud og virkelig have Gavn af den, for at skulle vælge Lidelse og for at troe, at dette virkelig er Viisdom til Salighed, behøver Mennesket en guddommelig Veiledning. Det naturlige Menneske kan aldrig falde paa at ønske det. Der maa først være foregaaet den dybeste Forandring med et Menneske, inden han kan troe denne Lidelsernes Hemmelighed; han maa først være greben, og da villig til at ville lære af den Eneste, der gik ud i Verden med det Forsæt at ville lide, med det Valg og det Forlangende at ville lide. Han gik ud i Verden, men han gik ikke ud saaledes som en Yngling gaaer ud fra det fædrene Huus, han gik ud fra Faderen i Himmelen, han nedlagde den Herlighed, han havde før Verdens Grundvold blev lagt, ja, hans Valg var evig frit, og han kom til Verden — for at lide.

Om Ham, om den Herre Jesum Christum er der sagt: **alligevel han var Søn lærte han Dydighed af hvad han leed.** Hebr. 5, 8. Og det er disse Ord vi ville tage til Overveielse idet vi betænke, at om end intet Menneske, som han er efter Naturen, kan ønske Lidelser, saa er dette dog det Glædelige:

at Lidelsernes Skole danner for Evigheden.

Naar der siges om et Menneske: han lærte af hvad han leed, da indeholder dette Udsagn paa eengang noget Indbydende og noget Afstrækkende. Det Indbydende er: han lærte. Thi saaledes ere Menneskene ikke, at de ikke ville lære, de ville tvært-

imod gjerne lære, og især gjerne have lært Noget. Selst ville de meget hurtigt lære Alt, men skal det saa være, at der behøves Anstrængelse, saa ere de ogsaa villige til nogen Anstrængelse. Dog naar det gjælder langsomt at lære Videt, men rigtignok ogsaa tilgavns, da blive de allerede utaalmodige; og naar det varer længe, da blive de, som det hedder spydigt nok i Sproget, tilgavns utaalmodige. Men naar Videlse skal være Læremesteren, være Underviisningen, da tabe de ganske Lærelysten, da mene de sig allerede kloge nok, og kloge nok til at indse, at man ogsaa kan købe Visdom for dyrt, fordi de ikke strax, ikke ved et forstandigt Overslag, kunne gennemtænke Videlsen og forstaae dens Gavnlighed. Naar nemlig Videlsen ikke er større, ikke alvorligere, ikke tungere, ikke vanskeligere, end at Forstanden strax kan begribe dens Gavnlighed: da er Videlse ikke Underviisningen, da er det Underviisningen, der har sin Besværlighed, sin Videlse, hvilket jo er noget ganske Andet. — Menneskene ville gjerne lære, og naar de høre tale om en stor Læremester, da ile de hen til ham, da ere de hurtigt tilskyndede til Lærevillighed, da ville de gjerne købe Underviisningen for Penge og for Beundring, ja de strides om at komme til, thi det smigrer jo Forsængeligheden at have lært af den Beundrede, ham, hvem de betale ved Hjælp af Penge og Beundring, medens de tillige gjøre ham i Penge og sig selv betalte ved at have lært — af den Beundrede. Men naar da Læremesteren ikke vil bedrage dem, hverken vil tage deres Penge eller deres Beundring, naar han kun veed een Sandhed, og kun vil vide een, som han langt fra selv har opfundet, i hvilken han kun selv er en Lærende: at et Menneske ved Videlser, ved sig selv i Videlser, ved Guds Hjælp af Videlser, skal lære det Høieste, da blive de utaalmodige, næsten forbittrede paa Læreren. Den samme Ungling, der kun vilde Gæt, beundre Læreren, kun ønskede Gæt, i Egenstøb af første Tilhænger at forkynde den Beundredes Priis i Verden: han bliver forbittret, naar han hører, at Videlser skal være Læremesteren, til hvilken Enhver bliver at henwise. Underligt er det: Unglingen vilde saa gjerne

beundrende trænge til Væremesteren og være bedragen; derimod bredest han over, at skulle kunne undvære Væremesteren og være i Sandheden, ved Hjælp af Videlser. Underligt er det, at det meest attraaede Gode i Verden er Uafhængighed, og at der dog næsten Ingen er, som attraaer den eneste Vei, der i Sandhed fører dertil: Videlser. — Menneskene ville gjerne lære Noget, lære Noget, hvorved de kunne blive til Noget, lære Noget, de kunne have Gavn af, eller lære Noget, hvorom den Vidende tør sige, at han ved at vide det veed Meget. Men naar det gjælder om at lære sig selv at kjende ved Hjælp af Videlser, da tabe de Modet eller Fattedommen, da see de Iet, mene de, at Udbyttet staaer i intet Forhold til Besværligheden. — Al, man maa vel sige, at istedenfor at lære Noget, behøver ethvert Menneske først at lære, hvad der er Hovedsagen at lære. Og denne første, grundigste, alt Andet begrundende Underviisning, der netop er Videlsernes, er den, som sidst eftertrages.

„Han lærte Lydighed af hvad han leed.“ Derfor Du, m. L., vil tænke Dig et ganske ringe Menneske; han lever paa et affides Sted, hans Eigner ere saare indskrænkede — ikke sandt, om ham vil Verden sige: hvad skulde han kunne lære? Og dog, dog er der Get, han kan lære, han kan lære Lydighed; ja selv om han var endnu mere indskrænket end han er, dog, dog er der Get han kan lære, han kan lære Lydighed. Men hvorfor er det vel saa tungt at lære Lydighed, uden fordi man først maa lære, at Lydighed i Sandhed er værd at lære, at Lydighed, langt fra at være, hvad man travlt mener, Tids-spilde, netop er det Eviges Binding. Hvorfor er det saa vanskeligt at troe? „Fordi det er saa vanskeligt at lyde.“ Og hvorfor er det saa vanskeligt at lære at lyde? Fordi man først maa lære, at det er evigt værd at lære. Al den Viden, der er i Paagt med Nysgjerrighed, med Videbegjerlighed, med naturlig Begavethed, med selvisk Videnskab, al den Viden, om hvilken det naturlige Menneske strax forstaaer, at den er værd at lære, den er ogsaa i Grunden og væsentligen nem at lære, og dertil hører jo ogsaa først og sidst Memne. Saaledes ere Menneskene villige

nok, naar det gjælder om at lære til, men naar det gjælder
 at lære om ved Hjælp af Videlser da bliver det saa tungt, da
 hjælper Nettet heller ikke, men paa den anden Side er heller
 Ingen udelukket, om han end i nok saa høi Grad mangler Nemme.
 Det ringeste, det eenfoldigste, det meest forladte Menneſte,
 ham, hvem alle Lærere opgive, ham har Himlen ingenlunde
 opgivet, han kan lære Lydighed fuldt saa vel som nogen Anden.
 Dette var det Første, at Du tænkte Dig, m. L., det ringeste
 Menneſte; men tænk Dig nu, at Den, om hvem den hellige
 Skrift siger, han lærte Lydighed af hvad han leed, det var Ham,
 som var hos Faderen fra Evighed, det var Ham, som kom i
 Tidens Fylde, det var Ham, som fuldbragte hvad Faderen havde
 begyndt, Ham, som fuldendte Skabelsen og omſkabte Verdens
 Skikkelse. Og om Ham tales der i den hellige Skrift som om
 det ringeste Menneſte, der tales Intet om hvo han var, om hvad
 han var, om hvad han formaaede, om hvad han udrettede,
 Intet om den hans Gjerning, der er høiere end al menneſkelig
 Tanke, der siges blot: han lærte Lydighed af hvad han leed!
 Alt, Han, som vidste Alt, Han, hvis Tanke omfatter Alt, Han,
 som altsaa Intet behøvede at faae at vide, fordi hvad han ikke
 veed, ſlet ikke er til, om Ham siges der: han lærte Lydighed
 af hvad han leed.

Chriſtus lærte Lydighed; thi vel var hans Villie fra Evig-
 hed i Overeensſtemmeſe med Faderens, hans fri Beſlutning
 Faderens Villie, men da han ſaa i Tidens Fylde kom, da lærte
 han Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han kom
 til ſine Egne, og de ikke kjendte ham, da han gik her i Tjenestens
 ringe Skikkelse og bar Guds evige Plan, medens hans Tale
 var ſom forgjæves; da han, den Eneste i hvem der er Frelſe,
 var ſom til Overflod i Verden; da han Intet, Intet udrettede,
 da Ingen agtede paa ham, eller vel endnu tungere, da han var
 en Gjenſtand for Nyſgjerrighedens usle Veſten. O, ſelv da
 det Onde reiſte ſig mod ham i vildt Oprør, og rev ham, den
 Hellige, hen til Døden: ikke er det ſaaledes til at ghyſe ved, ſom
 da han var en Gjenſtand for Nyſgjerrighed, da Verdens Frelſer

Intet formaaede i den fortabte Verden uden blot at flokke Nysgjerrige, Ørkesløse omkring sig, saa Haandværkeren slap sit Arbeide for at see efter ham, og Kjøbmanden løb ud af sin Bod, og selv den Hastende med et nysgjerrigt Blik saae efter ham i Forbigaaende. Ikke Editen har været en surere Drik for den Hellige, end Vediggængeres tankeløse Opmærksomhed og Nysgjerrighedens væmmelige Deeltagelse, naar man er Sandheden! Ikke Syndens Formastelse mod den Hellige har været bitterere end at tages forfængeligt af Nysgjerrigheden! — Ja, han lærte Yhdighed af hvad han leed; hvad han leed, da han, der eier Betsignelsen, var som til Forbandelse for hver, der kom ham nær, og for hver, som flyede ham, en Plage for Samtiden; som en Plage for de Faa, der elskede ham, at han maatte rive dem med ud i de forfærdeligste Afgjørselser, at han maatte for Moderen blive Sværdet, som gik igjennem hendes Hjerte, for Disciplene en korsfæstet Kjærlighed; en Plage for de Baklende, der maaskee i Grunden, i et lønligt Ønskes Skjulthed, fattede Sandheden af hans Ord, men ikke vovede at slutte sig til ham, men derfor ogsaa beholdt en Braad i deres Sjel, en Splid i deres Indre, et piinligt Mærke af at have været samtidig med Ham; en Plage for de Onde, at han ved sin Reenhed og Hellighed maatte gjøre deres Hjerters Tanter aabenbare, gjøre dem skyldigere end nogenfinde. O, tunge Lidelse: for at være Verdens Frelser at maatte være Anstødsstenen! — Han lærte Yhdighed af hvad han leed; hvad han leed, da han vel selv søgte, men jo ogsaa ligesom maatte søge det foragtede Selftab med Syndere og Toldere, da Ingen turde være bekjendt at kjende ham, da Nysgjerrigheden betænkeligt rystede paa Hovedet, og indbildsk Kløgt spottende sagde: den Daare, og Medlidenheden ynkende trak paa Skulderen; da Stoltheden saae dømmende paa Ham, naar han kom, og Feigheden lustedes til en Side; da enhver Anseet flyede Ham for ikke at mistænkes, da selv den Bedre gjorde sit Forhold til ham tvetydigt for ikke at tabe Alt for meget, da Den, der itide havde trukket sig tilbage, priste sig lykkelig, da Ingen meente at have Pligter mod

ham, men meente Alt tilladt som Nødværge mod ham, da selv den elskede Discipel fornegtede ham. — Han lærte Ydighed af hvad han leed; hvad han leed, da Pilatus sagde: see hvilket Menneſte! Det er ikke det vilde Oprør, ikke den forblindede rasende Mængde, der haanende raaber ſaaledes; nei, det er en Purpurklædt, et fornemt Menneſte, der medlidende taler ſaaledes. Judas ſolgte Ham for tredive Secler, men Pilatus vilde ſælge ham til endnu bedre Kjøb, gjøre ham til et ſtakkels Menneſte, en ynkelig Gjenſtand for en rasende Mængdes Medlidenhed.

Og ſaaledes var hele hans jordiske Liv den tungeste Lidelse, tung ſom intet Menneſkes nogenſinde kan være, tung ſom intet Menneſte kan foreſtille ſig den, tung ſom intet Sprog kan udtrykke det. Men netop derfor var Lidelsen jo ogſaa i høieſte Forſtand ſaaledes, at der kunde læres Ydighed af den. Thi naar Den, der er ſkyldig, lider, da er der ikke blot ingen Grund, hvad der da aldrig er, men end ikke en tilſyneladende Anledning til at tabe Troen paa Gud; ſaa lidet ſom der er nogen Fortjeneste, hvis han taalmodigt lider ſin Straf. Naar derimod En lider uſkyldigt, da er der Veilighed til at lære; Veilighed er der, men deraf følger ikke, at Ydigheden læres. Men Chriſtus lærte Ydighed af hvad han leed. Han ſagde: „er det muligt, Fader, da lad denne Kalk gaae fra mig, dog ſkee ikke min, men Din Villie.“ At han ſagde dette, er Ydighedens Førſte, og at han ſaa tømte den bittre Kalk, er Ydighedens Andet. Hvis han, uden at ſige dette, havde tømt den bittre Kalk, da havde hans Ydighed ikke været fuldkommen. Til Ydigheden hører jo ogſaa, og førſt, det bedende Spørgſmaal og den ſpørgende Bøn: om det er Faderens Villie, om det ikke er muligt anderledes. Og ſaaledes var hans Liv Ydighed, Ydighed indtil Døden, indtil Døden paa Korſet. Han, der var Sandheden, og Veien og Livet, Han, der Intet behøvede at lære, han lærte dog Gæt: han lærte Ydighed. I ſaa nært Forhold ſtaaer Ydighed til den evige Sandhed, at Den, der er Sandheden, lærer Ydigheden.

Derksom det nu var saaledes, at Lydigheden uden videre fulgte af Videlsen, da var der dog vel Den, som havde Mod til at vælge Videlse, og Den, som, naar Videlsen kom til ham, havde Mod til at prise sig lykkelig. At, men saaledes er det ikke, saa nemt gaaer det ikke til med at lære. Videlsen selv er, menesteligt talt, den første Fare, men den anden Fare, den endnu forfærdeligere, er: hvis man ikke lærte Lydighed! Videlsen er en farefuld Underviisning; thi lærer man ikke Lydighed, o, da er det forfærdeligt, som naar det stærkeste Lægemiddel slaaer urigtigt an. I denne Fare behøver et Menneske Hjælp, han behøver Gud til Hjælp, ellers lærer han ikke Lydighed. Og lærer han ikke Lydighed, da kan han lære det Fordærveligste, lære feig Forsagthed, lære at udslukke Aanden, lære at slove al ædel Fyrighed derinde, lære Trods og Fortvivlelse. Dog netop fordi Videlsernes Underviisning er saaledes farefuld, derfor sige vi med Rette, at denne Skole danner for Evigheden; thi der er i ingen anden Skole den Fare, men da heller ikke Det at vinde: den høieste Fare og den høieste Binding; men den høieste Binding er det Evige.

Et Menneske kan lære saare Meget, uden at han egentligen kommer i Forhold til det Evige. Naar et Menneske nemlig lærende vender sig ud efter, da kan han faae saare Meget at vide, men tiltrods for al denne Videns kan han være og forblive sig selv en Gaade, et Ubekjendt. Som Vinden driver det mægtige Skib, men Vinden forstaaer sig ikke selv; som Floden driver Hjulet, men Floden forstaaer sig ikke selv: saaledes kan et Menneske udrette det Forbausende, omfatte en Mangfoldighed af Videns, uden dog at forstaae sig selv. Videlsen derimod vender Mennesket ind efter. Lykkes dette, vil Mennesket ikke fortvivlet gjøre den Modstand, søge at drukne sig selv og at glemme den i Verdens Adspredelse, i forbausende Foretagende, i omfattende, ligegyldig Videns — lykkes det: da begynder Underviisningen derinde. Og som man ellers siger om Skolelivet, at det maa holdes fjernt fra Berøring med Verden, omgjerdet og forskandset, stille, affides: saa gjælder dette med al

Sandhed om denne Videllernes Skole, thi den er i det Indre, hvor Videlsen underviser, hvor Gud er Hørerens, hvor Lydighed er Prøven, som fordres. Vel kommer Videlsen ofte udenfra, men det er først, naar Videlsen er optagen i det Indre, at Underviisningen begynder. Der kan storme mange Videlser ind paa et Menneske, og det kan ogsaa lyffes et Menneske ved at storme igjen, som det hedder, at bevare sig sund, det er det kan lyffes ham, at forhindre sig selv i at begynde paa Videllens Underviisning. Ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Lægemidler for Videlser, men disse Lægemidler have alle den sørgelige Egenskab, at de jelske Legemet, men dræbe Sjelen; ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Opmuntringsmidler for Vidende, men disse Opmuntringsmidler have alle den sørgelige Egenskab, at de styrke Legemet, men bedrøve Aanden; ogsaa verdslig Kløgt veed ved Videlser at give fortvivlet Livsløst, men kun Junderlighed i Videlser vinder det Ewige.

Naar et Menneske lider, og vil lære af hvad han lider, da faaer han bestandigt kun Noget at vide om sig selv og om sit Forhold til Gud, dette er Kjendet paa, at han dannes for Ewigigheden. At, vel faaer et Menneske ved Videlser meget at vide om Verden, hvor svigefuld og forræderst den er, og meget andet Saadant, men al denne Widen er ikke Videllernes Underviisning. Nei, ligesom man taler om, at et Barn skal vænnes fra, naar det ikke længer faaer Lov at være som Gæt med Moderen: saaledes skal et Menneske, i dybeste Forstand, ved Videlser vænnes fra, vænnes fra Verden og hvad Verdens er, fra at elske og fra at forbittres paa den, for at lære for Ewigigheden. Derfor er Videllernes Skole en Af døen, og en Af døens stille Timer — i denne Skole er der altid stille i Timen; Opmærksomheden adspredes ikke ved de mange Læregjenstande, thi her læres kun det ene Fornødne; Opmærksomheden forstyrres ikke ved de Medlærende, thi her er den Lærende ene med Gud. Underviisningen er ikke tvivlsom i Forhold til Lærerens Duellighed, thi Gud er Læreren. Der læres kun Gæt: Lydighed. Uden Videlser kan man ikke lære Lydighed, thi Videlsen er jo netop

Betryggelsen for, at Hengivenheden ikke er Selvraadigheden; men Den, der lærer Lydighed, lærer Alt. Ellers sige vi, at man maa lære at lyde for at lære at herske, og dette er ogsaa sandt, men dog lærer man noget endnu Herligere ved at lære Lydighed i Videlfernes Skole: at lade Gud herske, at lade Gud raade. Men hvad er al evig Sandhed vel Andet end denne: at Gud raader; og hvad er Lydighed Andet end: at lade Gud raade; og hvilken anden Forbindelse og Overenskomst er vel mulig mellem det Tidelige og det Evige end: at Gud raader og at lade Gud raade! Og hvor læres vel dette uden i Videlfernes Skole, da naar Barnet vænnes fra og Selvraadigheden uddøer, og den Vidende først tungt lærer, at det dog er Gud, som raader, indtil han i glad Lydighed lærer, at lade Gud raade! Alt, hvad et Menneske veed om det Evige, er hovedsageligen indbefattet i Dette: det er Gud, som raader; thi hvad et Menneske mere faaer at vide angaaer jo, hvorledes Gud har raadet, eller raader, eller vil raade. Men denne evige Sandhed udtrykkes i Lydighedens Sprog saaledes: at lade Gud raade. Det er Eet og det Samme, kun at der i Lydigheden høres det ydmyge, Hengivelsens bekræftende, tillidsfulde Ja. Er Gudsrygt Wiisdoms Begyndelse, saa er det at lære Lydighed Wiisdoms Fuldkommelse, det er at forfremmes i Wiisdom ved at dannes for det Evige. Ja, dersom Du nogenfinde, optugtet ved Videlser, har underkastet Dig i fuldkommen, i ubetinget Lydighed: da har Du ogsaa fornummet det Evige nærværende i Dig, fundet det Eviges Ro og Hvile. Thi hvor det Evige er, der er der Ro; men der er Uro, hvor det Evige ikke er. Der er Uro i Verden, men fremfor Alt er der Uro i et Menneskes Sjel, naar det Evige ikke er i den, og han kun „mættes med Uro“. Men vil Udspredelser, under Skin af at forjage denne Uro, forøge den: saa vil Videlser, under Skin af at forøge den, forjage den. Videlfernes strænge Alvor er først som en Tugtelse der forøger Uroen, men vil den Vidende lære, da dannes han netop for det Evige.

Thi at finde Hvile det er at dannes for det

Evige. Hovedsageligen er der kun Eet, hvori der er Hvile at finde: at lade Gud raade i Alt; hvad et Menneske mere faaer at vide, det angaaer, hvorledes Gud har villet raade. At der er en Forsoning for den Sønderknusede, deri er der Hvile, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i Lydighedens: at Gud skal raade i Alt, thi Forsoningen er jo netop Guds Raad til Menneskets Frelse. At der er gjort Fyldest for Skylden, deri er der Hvile for den Angrende, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i den: at lade Gud raade i Alt, thi Fyldestgjørelsen er jo netop Guds Raad fra Evighed. At Gud vil tage Dig til Raade, deri er der Hvile, men Du kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, hvis Du ikke hviler i den: at Gud skal raade i Alt. Ellers blev jo Guds Raade Din Fortjeneste, istedenfor, at det er Gud, som giver baade at ville og at udrette, giver Bærtten og giver Fuldkommelsen, hvad al Din egne Stræben ikke formaaer: den lægger ingen Men til Din Bært, ikke en Tomme; hvad al Din egne Selvbekymring ikke formaaer: den bedrøver kun Anden og sinker Bærtten. Men Troen og Troens Lydighed i Videlser elsker Bærtten op, fordi al Troens Arbeiden gaaer ud paa at skaffe det Egne, det Selvfaste bort, for at Gud ret kan komme til og for da at lade ham raade i Alt. Jo mere der lides, naar der tillige læres af Videlsen, jo mere tages alt det Selvfaste bort, det udryddes, og Lydigheden træder isteden som den modtagelige Jordbund, hvor det Evige kan slaae Rødder. Du kan ikke tage det Evige, Du kan kun tilegne Dig det; men Du kan ikke tilegne Dig hvad der er Dit Eget, kun hvad der er en Andens; og dette kan Du atter ikke paa tilfældig Maade tilegne Dig, hvis han ikke vil give Dig det; vil han derimod give Dig det, da er Tilegnelsen Inderliggjørelsen; men i Forhold til Gud og det Evige er Tilegnelsen Lydighed, og i Lydigheden er der Hvile. Der er Hvile i det Evige, dette er den evige Sandhed, men det Evige kan kun hvile i Lydigheden, dette er den evige Sandhed for Dig.

Saa snart Uroen derfor kommer, saa er det fordi Du ikke

vil lyde; men til at lyde vil Lidelsen hjælpe Dig. Naar derfor Lidelsen er der, men ogsaa Lydigheden i Lidelsen, da dannes Du for Evigheden; da er der ingen utaalmelig Higen i Din Sjæl, ingen Uro, ikke Syndens ei heller Sorgens. Som Cheruben med sit luende Glavind stod for at hindre Adam i at vende tilbage til Paradiis: saaledes er Lidelsen den fressende Engel, der vil hindre Dig fra at slippe ud igjen i Verden; Lidelsen er Skolen, som dog tillige vil holde Dig i Skolen, at Du ret maa dannes for Evigheden. Og som en af de gamle Propheter har sagt, at Afgudsdyrkeren bærer sin Gud, men den sande Gud bærer sine Troende, saaledes er Lydighedens: at lade Gud raade i Alt, netop den sande Kundskab om den eneste sande Gud, men hvad er vel det, at dannes for Evigheden Andet! Medens Afgudsdyrkeren, hans Afgud være nu hvilken-somhelst, i Ulydighed, i Selvraadighed slæber sig ihjel ved at ville bære sin Gud: saa bæres Den, der lærte Lydighed af hvad han leed, let af Gud, let, saa let, som kun Den er, der dannes for Evigheden.

Lidelfernes Skole danner for Evigheden. Vi tale ellers paa en anden Maade om Skoledannelsen, vi sige een Skole danner for Videnskaben, en anden for Kunst, en tredie for en bestemt Livsstilling og saaledes fremdeles, og vi sige dermed, at Skolen har sin Tid, men at der saa igjen kommer en Tid, da man skal have Gavn af hvad man lærte i Skolen. Men naar nu Lidelfernes Skole trækker i Langdrag for den Vidende, da sukker han maaskee: denne Skolegang faaer jo aldrig Ende; og han mener vel, at i dette Suk er indeholdt den tungeste Lidelse.

Men forholder dette sig nu virkeligen saa? De Kyndige antage jo, at Længden af Væxtens Tid staaer i ligefremt Forhold til Skabningens Videlshed. De laveste Arter af Dyr fødes i et Nu og døe næsten i samme Nu; de lavere Dyr vøge meget hurtigt. Mennesket vøge blandt alle Skabninger langsomst, og deraf bevise de Kyndige ligefrem, at han er den ædlest

Stabning. Og saaledes tale vi jo ogsaa om Skoledannelsen. Den, som kun er bestemt til at tjene i en ringe Stilling, han gaaer kort i Skole; men Den, der bestemmes for noget Høiere, han maa gaae længe i Skole. Altsaa Skoletidens Længde staaer i et ligefremt Forhold til Betydningen af Det, man skal vorde. Dersom da Videlsernes Skole varer hele Livet igjennem, saa beviser dette jo netop, at denne Skole maa danne for det Høieste, ja, at den er den eneste, som danner for Evigheden, thi ingen anden Skolegang varer saa længe. Vistnok, dersom en timelig Wiisdom vilde mene, at man hele Livet skulde gaac i Skole hos den, da vilde den Lærende med Rette blive utaalmelig og sige: naar skal jeg da have Gavn af hvad jeg har lært i denne Skole! Kun Evigheden kan forsvare for sig selv og for den Lærende, at gjøre ham hele Livet til en Skolegang. Men skal Evigheden holde Skole, saa maa det jo ogsaa blive den fornemste Skole, men den fornemste er just den, som varer længst. Som da ellers en Lærer siger til den lærende Yngling, der for Tiden finder Skolegangen for lang: bliv nu blot ikke utaalmelig, der ligger jo et langt Liv for Dig, — saaledes siger Evigheden med mere Føie og mere Tilforlidelighed til den Vidende: „bliv nu blot ikke utaalmelig, der er jo Tid nok, der er jo Evigheden.“ Og naar Evigheden taler, da er der ikke Evig i dens Mund som i Lærersens velmeente Tale, thi hvor kan Læreren indestaae for den lange Tid, der skal ligge for Ynglingen. Men Evigheden maa dog vel vide, at den er, og naar den er, saa er der jo Tid nok.

Den længste Skole danner for det Høieste; den Skole, der varer lige saa længe som Tiden, kan kun danne for Evigheden; Skolen for Livet viser sit Udbytte i Tiden, men Videlsernes Livs-Skole danner for Evigheden. Den danner for Evigheden; det kjendes ogsaa derpaa, at medens man ellers bliver ældre ved at gaae i Skole, og det er netop det man skal, saa bliver man yngre i Evighedens Skole, og det er netop det man skal. Det evige Liv er Forhyngelse. Skulde der saa ikke blive Tid nok for den Lærende til at have Gavn og Glæde af hvad han

lærte? Thi hvad er det, der frembringer Utaalmodighed i Forhold til den alt for lange Skolegang, uden dette, at man hvert Aar bliver ældre, og derfor med Jøie frygter, at Skoletiden skal vare for længe. Men naar man hvert Aar bliver yngre! Kan der gives nogen mere beroligende Tanke; den er jo mægtig at gjøre den længste Skoletid til den korteste! Thi naar den korteste Skoletid kun har varet eet Aar, saa er jo dog den Lærende bleven eet Aar ældre; men naar den længste Skoletid har varet 70 Aar, og den Lærende hvert Aar er bleven yngre: saa er denne Skoletid jo aabenbart endnu kortere end den korteste.

 Dette er vistnok en saare skøn, en livsalig, en opbyggelig Tanke, at det evige Liv er Forhyngelse. Dog vil jeg ikke videre udføre den, thi den er i mine Tanker saa skøn, at den næsten er farlig, og saare let kan vorde en Skuffelse, idet den, netop naar den viser sig i al sin Skønhed for et Menneske, istedenfor at give ham Fart til at stræbe, bedaarer Indbildningskraften, som skete Forhyngelsen ved et Trylleslag, som behøvede Forhyngelsen ikke i en anden Forstand lang Tid. Sandeligen, et Menneske maa have lært saare meget og lært saare grundigt i Videssernes Skole, inden han ret til sin Opbyggelse tør omgaaes en saa ophøiet Tanke. Gjælder det ellers, at man maa frygte, inden man kan gaae, saa gjælder det her, man maa gaae, inden man begynder at flyve — og denne Tanke har jo Evighedens høie Flugt. Derfor vælger jeg altid hellere at tale om det Ringere, om Begynderens langsomme og besværlige Gang, thi denne Tale kan ikke bedrage Nogen; og paa den anden Side, Den, der er kommen saa vidt, at han til sand Opbyggelse og Fremgang vederqvæges ved Forhyngelsens Tanke, han behøver intet andet Menneskes Tale, mindst min, tværtimod har jeg jo Behov at lære af ham.

Men om jeg nu end ikke selv vil tale herover, saa vil jeg dog til Slutning, for ganske at indfri denne Tales Opgave: det Glædelige i, at Videssernes Skole danner for Evigheden, minde om, hvad en af Kirkens ældste Lærere, en af de apostoliske Fædre, har saa stjønt fremstillet. Han fortæller i den Deel

af hans Skrift, som kaldes „Synerne“, hvorledes Gud benaa-
dede ham med trende Syner. Disse havde foruden deres betydningsfulde Indhold tillige den Mærkelighed, at Den, som viste ham dem og forklarede dem, var første Gang en meget gammel Kone, anden Gang var hun yngre og gladere at see til, men havde dog endnu den gamle Kones Haar og rynkede Hud; men tredje Gang var hun ung, glad, dog alvorlig som Evighedens Ungdom er. Han forklarer nu selv dette næiere, men fører blandt Andet ogsaa til: „De, som oprigtigt gjøre Bod, skulde blive yngre.“ Saaledes holder han igjen mod den mægtige Tanke, at den ikke skal worde et høitflyvende Blendværk, saa den Lærende ikke blot ikke bliver yngre, men hvad der er endnu værre end at blive ældre: bliver bedragen. Og saaledes holder ogsaa denne Tale igjen: thi det er kun Lidelsernes Skole, der danner for Evigheden. Skal da noget Saadant forundes et Menneske, da maa det vederfares ham i Lidelsernes Skole.

Dog derfor bliver jo det Glædelige ligesuldt, det bliver tilsidst som det her bliver det Sidste: at ingen Skole varer saa længe som Lidelsernes, og at derfor ingen uden den danner for Evigheden, og at det i Evighedens Skole kan worde saa, at den Lærende forhynges. Ikke Kundskab, ikke Viden, nei Intet uden Lidelse, naar man lærer Lydighed af den, danner for Evigheden, saa sandt som Den, der var og er Sandheden, Den, der vidste Alt, dog lærte Gæt, men heller intet Andet, lærte Lydighed af hvad han leed. Var det Mennesket muligt at lære Lydighed mod Gud uden af Lidelser, da havde Christus, som Menneske, ikke behøvet at lære den af Lidelser. Menneskelig Lydighed var det han lærte af Lidelser, thi hans Villies evige Overeensstemmelse med Faderens er jo ikke Lydighed. Lydigheden hører med til hans Fornedrelse, som det hedder: han fornedrede sig selv, og blev lydig; men denne hans Fornedrelse er jo det at være Menneske: altsaa gjælder det for Mennesket i Forhold til Gud, at Lydighed kun læres af Lidelser; gjælder det for den Kone, hvor meget mere da for det syndige Menneske! Kun Lidelse danner for Evigheden; thi Evigheden er i

Troen, men Troen er i Lydigheden, men Lydigheden er i Lidelsen. Lydigheden er ikke udenfor Lidelsen, Troen ikke udenfor Lydigheden, Evigheden ikke uden for Troen. I Lidelsen er Lydigheden Lydighed, i Lydigheden er Troen Troen, i Troen er Evigheden Evigheden.

IV.

Naar vi høre et skjønt, et opbyggeligt, et gribende, et sandt Udsagn, da erkjendige vi os gjerne tillige om, hvo der har sagt det, ved hvilken Veilighed, under hvilke Forhold, det er, vi erkjendige os om, hvorvidt det sande Udsagn ogsaa har været Sandhed i den Talende, hvad vi ret inderligt ønske baade for hans og for vor Skyld. Thi et prunkende Udsagn uden Sandhed, det er jo „som et Træ, der bærer Frugt med unyttig Veilighed“ (Viisd. 10, 7.); og et sandt Udsagn, der ikke har Sandhed i den Talende, er dog mistrøstende som en Velsignelse, der forbander den Velsignende. Men et sandt Ord, der har Sandhed i den Talende, er i skønneste Forstand et godt Ord paa sit rette Sted, er som et Guldæble i en Sølv-Skaal. Det er, som havde Udsagnet meest Værd, derfor sammenlignes det med et Guld-Æble, medens den Talende kun er det kostelige Kar af prøvet Sølv, hvori det Sande er ægte indfattet i Sandhed. Udsagnet har ogsaa paa en Maade meest Værd, det gaaer ud i Verden og tages tilfølg af Andre, som altsaa ikke have sagt det, men kun gjort derefter. Dog, hver Gang Udsagnet sandes, da mindes fromt hiin dets ædle første Indfatning. Naar saaledes en Konge taler om jordisk Rikedom og Magt og Vælde: at det er idel Forfængelighed — da glædes vi ved, at den Talende just er en Konge, thi han maa jo have ret havt Veilighed til at gjøre Erfaring, han er ikke som Den, hvem alt Sligt paa Afstand blænder i Ønskets Higen, han har seet det ganske nærved. Naar Den, der eiede saa saare Meget, ja ligesom Alt, men ogsaa kun ligesom for ret at føle det, da han tabte Alt, naar han siger:

Herrens Navn være lobet — da beroliges og glædes vi, thi han var jo den Forsøgte. Saaledes opbevares nu mangt et herligt Udsagn, og mindes mangan Talende, men blandt disse er der ogsaa en Røver. Og dette kan ikke forstyrre os, tværtimod ville vi i en anden Forstand savne en Saadan, hvis han ikke var; thi i Sandhedens Verden er der ingen Forskiel paa en Konge og paa en Røver, der spørges kun, om det er Sandhed hvad han har sagt og om det var Sandhed i ham.

Der blev efter de hellige Evangelisters Fortælling tvende Røvere korsfæstede med den Herre Jesum. Og Røverens Ord er talt fra Korset i Dødens Dieblis — sandelig, Veligheden er en saadan, at den vel maa betrygge for Ordets Sandhed i ham; thi hvis Tale er vel mere inderlig end en Døendes, naar han famler sin Sjæl i eet eneste Ord! Ikke er den i Forsængeligheden trættede Konges vise Udsagn mere værd at agte paa, end en bodfærdig Røvers ydmyge Ord i Dødsdieblisset. Der var tvende Røvere, men kun den Ene er bleven mindet, ham, hvem Enhver kjender, naar vi sige: Røverens Ord paa Korset. Hvilken af Røverne det var, er ikke angivet, hverken ved Navn eller nogen anden Bestemmelse, om det saaledes var ham, der hang ved den høire Side eller ved den venstre. Dette er jo ogsaa aldeles ligegyldigt, om det end kan barnligt tilfredsstille en ufkyldig Videbegjerlighed at antage, at det var ham ved den høire Side; thi det er jo til Dem paa den høire Side, der engang skal siges: kommer hid, I, min Faders Velsignede og arver det Rige, som Eder var beredt før Verdens Grundvold blev lagt — og til denne Røver blev der jo sagt af den Samme, der skal sige hine Ord, der blev sagt: endnu idag skal Du være med mig i Paradiis. Den anden Røver spottede indtil det Sidste, forhærdede sig endnu paa Korset — han hang vel ved den venstre Side.

Evangelisten Lucas har opbevaret Røverens Ord paa Korset. Luc. 23, 41.

„Vi faae Det vore Gjerninger have forkyldt, men denne handlede intet ufikkelig.“

Dette Ord ville vi denne Gang gjøre til Gjenstand for vor Betragtning, idet vi betænke:

Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.

Skyldig? — Ikke-Skyldig? Dette er Rettergangens alvorlige Spørgsmaal; det samme Spørgsmaal er Selvbekymringens endnu alvorligere, thi trænger Overigheden end ind i Huset skjulteste Afkrog for at gribe den Skyldige, Selvbekymringen trænger dybere ind efter Skylden end nogen Dommer, ind i Hjertets skjulteste Afkrog, hvor kun Gud er Dommeren.

Saa længe nu Dommen er en menneskelig, og Forholdet er mellem Menneske og Menneske, da ere vi jo Alle enige om, at det at være uskyldig er det eneste Ønskelige, at Uskyldigheden er den faste Borg, som ingen menneskelig Uret og Misgjendelse kan indtage eller sløise, at Uskyldigheden er den Reenhed, som end ikke Voldtægt kan krænte, den Usaarlighed, som end ikke Døden kan saare dødeligt. Og dog forholder det sig ikke ganske saa, og forholder sig egentligen kun saa, saa længe Forholdets væsentlige Spænding er et Forhold mellem To; thi netop i Kjærlighedens inderste og ømmeste Forhold mellem Menneske og Menneske kan Kjærlighedens høieste Ønske være at have Uret, ja at være den Skyldige. Vi tale menneskeligt om ulukkelig Kjærlighed som den tungeste Lidelse, men af ulukkelig Kjærlighed er denne igjen den tungeste, den meest martrende, naar Kjærlighedens Gjenstand er en saadan, at den væsentligen ikke kan elstes, hvad dog den Elskende af sit inderste Hjerte ønsker som det Eneste. Dersom nemlig Kjærlighedens Gjenstand væsentligen dog kan være Gjenstanden, men kun Besiddelsen negtes, da er den ulukkelige Kjærlighed mindre ulukkelig, mindre martrende; da er Besiddelsen vel negtet, men Gjenstanden er ikke tabt, denne eier ibvertimod al den væsentlige Fuldkommenhed, der lykkeligt tilfredsstiller Kjærlighedens Fordring. Thi der er en Fordring; skjult i al Kjærlighed er der, ikke selvisk

men dybt og evigt grundende, indeholdt en Fordring, hvilken er selve Kjærlighedens Væren. Vi ville tænke os en saadan ulykkelig elskende Pige og hendes Lidelse. Ikke sandt, hun vilde sige: „det, om jeg har Ret eller Uret, det er en Ubetydelighed, derfor kan jeg godt leve, thi har jeg Uret, da vil han let tilgive mig; men hvis han har Uret, hvis han er skyldig, hvis han er en Saadan, at han ikke kan elskes, da er det min Død, da har jeg tabt Alt. Jeg har kun een eneste Gjenstand for min Kjærlighed, det er ham, ene ham i den ganske Verden, af og han kan ikke blive Gjenstand for Kjærlighed; o, det er ingen udvortes Hindring, thi da var han dog den Elskede, og jeg mindre ulykkelig, men det er i hans Væsens Jnderste, der er en Hindring, eller Hindringen er, at hans Væsen mangler Hjertets Jnderste, og jeg er den Ulykkeligste“. Altsaa hun ønsker hellere end gjerne selv at have Uret, ja at være den Skyldige, naar blot den Elskede maatte have Ret. Hvad betyder dette? Det betyder, at denne Pige i Sandhed elsker; hun strider ikke, end ikke om Ret og Uret, saa er der dog To, nei hun er i Sandhed bleven Et med sin Gjenstand, og derfor føler hun først Tabet af ham, naar han tabtes væsentligen — ved at være bleven uvæsentlig eller væsentlig en Anden, ikke naar han tabtes tilfældigen — ved at blive en Andens. Naar blot han havde Ret, naar hun var skyldig, da mener hun sin Elskov frelst; men naar han havde Uret, da mener hun sin Elskov rædsom tabt. Og saaledes er det jo ogsaa i Sandhed, thi ikke Den er væsentligen tabt, der er det Fuldkomne, men er det for en Anden end mig, ham kan jeg jo ligefuldt blive ved at elske; men Den er væsentligen tabt, hvis Væsentlighed er tabt.

Men naar nu et Menneske forholder sig til Gud, og Spørgsmaalet der er om at have Ret eller Uret: mon dog vel egentligen noget Menneske nogensinde har formaaet endog blot at tænke denne Rædsel, at der i Forholdet til Gud kunde være Tale om ulykkelig Kjærlighed, grundet i, at Gud ikke kunde blive dens Gjenstand! Thi ikke fordi Gud gennem 70 Aar fører et Menneskes Liv, om saa var, tungere end nogensinde noget

Menneſkes, fører ham ſaaledes, at han Intet, Intet fatter af denne mørke Tale: ikke derfor er Gud hverken tabt eller tabt for ham. Men derſom der hændte det Mindſte, der kunde, eller endog blot kunde antage Skin af at kunne bevife, at Gud ikke var Kjærlighed: ja, da var Alt tabt, da var Gud tabt, thi er Gud ikke Kjærlighed og er han ikke Kjærlighed i Alt, da er Gud ſlet ikke til. O, m. T., derſom Du har oplevet et Menneſtelivs tungeste Dieblik, da det ſortnede ganſke for Din Sjel, ſom var der ingen Kjærlighed i Himlen, eller ſom var den, der er i Himlen, dog ikke ret Kjærlighed, da det var Dig, ſom var der et Balg Du ſkulde gjøre, det rædsomme Balg mellem: at have Uret og vinde Gud, eller mellem: at have Ret og tabe Gud — ikke ſandt, da har Du fundet Himlens Salighed i at vælge det Førſte, eller rettere i, at det dog ikke var et Balg, at det tværtimod var Himlens evige Fordring til Dig, dens Fordring paa Din Sjel, at ingen, ingen Tvivl maatte være om, at Gud var Kjærlighed! Al, medens vel Mange holde den Tanke ubefæft, om dog Gud virkelig er Kjærlighed, da var det ſandelig en bedre, om de bragte Kjærligheden i dem til at flamme blot ved Tanken om den Rædsel, at Gud ikke var Kjærlighed; bragte Kjærligheden til at flamme, thi er Gud Kjærlighed, da er han ogſaa Kjærlighed i Alt, Kjærlighed i det Du kan forſtaa, og Kjærlighed i det Du ikke kan forſtaa, Kjærlighed i den mørke Tale, ſom varer en Dag, og i den mørke Tale, ſom varer 70 Aar. Al, medens Mange kalde fig Chriſtne og dog maaſkee leve ſom paa det Uviſſe i Henſeende til om Gud dog virkelig er Kjærlighed, da var det ſandelig en bedre, at de bragte Kjærligheden til at flamme blot ved Tanken om Hedensſkabets Rædsel: at Den, ſom holder Alts Skjebne og alle Dine Skjebner i ſin Haand, at han er tvetydig, at hans Kjærlighed ikke er en faderlig Favn men en fangende Snare, at hans forborgne Væſen ikke er evig Klarhed men Skjulthed, at hans Væſens dybeſte Grund ikke er Kjærlighed men Underfundighed, ſom man ikke kan forſtaa. Thi dette fordres jo ikke, at man ſkulde kunne forſtaa Guds Kjærligheds Raad, men vel, at man ſkal

kunne troe og troende forstaae, at han er Kjærlighed. Det er ikke rædsomt, at Du ikke skulde kunne forstaae Guds Raad, dersom han dog er evig Kjærlighed; men det er rædsomt, hvis Du ikke kunde forstaae dem, fordi han er Underfundighed.

Dersom det derimod, efter Talens Antagelse, er saa, at et Menneske i Forhold til Gud ikke blot altid har Uret, men altid er skyldig, og altsaa ogsaa, naar han lider, lider skyldig: da kan ingen Tvivl i Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny) og ingen Begivenhed uden for Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny ved at tage Forargelse) fortrænge det Glædelige.

Det Glædelige er: at det nu, og i ethvert Dieblif, og i ethvert tilkommende Dieblif evigt er saa, at der Intet er hændt eller nogenfinde kan hænde, var det saa end den hyggeligste Indbildnings sørgeligt opfundne Rædsel, der blev til Birkelighed, Intet, som kan røkke ved den Tro, at Gud er Kjærlighed; og det Glædelige er, at vil et Menneske ikke forstaae dette med det Gode, saa skal dog Skyldigheden hjælpe ham til at forstaae det. Naar Mennesket i Forhold til Gud altid lider skyldig, saa er det jo i ethvert Dieblif, hvad der saa end skeer, betrygget, at Gud er Kjærlighed; eller rettere, saa er det i ethvert Dieblif forhindret at komme ind i den Tvivl, fordi Bevidstheden om Skylden drager Opmærksomheden paa sig.

De fleste Mennesker have vistnok en Forestilling, stundom en levende Forestilling, i enkelte Diebliffe en inderlig Følelse af, at Gud er Kjærlighed; og dog er der maaskee Mange, der leve saaledes, at det dunkelt er dem som, hvis denne eller hiin Rædsel, for hvilken de især grue, kom over dem, de da maatte opgive Troen, slippe Gud, tabe ham. Men er dog vel Noget usvarligere end at leve saaledes hen: at afmatte den høieste Videnskab i en Halvdøs mellem Tvivl og Tillid, saa man aldrig faaer den lumste Fjende under Vane, der dog blod suger det Jnderste, saa man aldrig kommer til at gysse over denne Tilstand, menende, at man ikke er en Fortvivlet — fordi man er slumret ind i For-

tvivlelsen! Al, Gud er jo ikke Den, som taber Noget derved; men han den Sovende, han, der sandeligen synder ved at sove, han taber Alt, taber Det, uden hvilket Livet egentligen er Intet. Thi, som der i Skriften tales om at lide Skibbrud paa Troen, saaledes maa man vel sige om Den, der opgav Troen paa Guds Kjærlighed, at han leed Skibbrud paa Evighedens Livslyst. Hvad er der saa mere at leve for! Lad det kun storme — saa længe dog Skibet holder sammen: det er tungt; lad der komme Magsveir og Medbør: det er glædeligt; men har Skibet en Grundskade, hvad hjælper og hvad skader saa alt Andet; stille Planterne sig fra hinanden, hvad er der saa mere at vente! Men det Menneſte, der opgav Gud, der meente, at noget Saa- dant var hændt eller kunde hænde som maatte forstyrre Troen paa Guds Kjærlighed: han tog jo netop Skade paa den dybeste Sammenføjning i et Menneſte. Om der er noget Spiger, der i Særdeleshed kan siges at holde Skibets Bygning sammen, veed jeg ikke, men det veed jeg, at denne Tro er den guddom- melige Sammenføjning i et Menneſte, der, naar den holder, gjør ham til den stolteste Seiler, men, naar den løses, gjør ham til et Brag, og derved hele Livets Indhold til Tant og usjel Forfængelighed.

Derfor det nu skulde være muligt, at et Menneſte kunde have endog blot Skin af Ret i at opgive Troen paa at Gud er Kjærlighed, da maatte han først ubetinget være reen og være aldeles uden Skyld, ikke blot, menneſteligt talt, i Dette eller Hiint, men aldeles uden Skyld ligeoverfor Gud; thi kun ved denne Forudsætning kan Tvivlen vinde Fodfæste, uden den er Tvivlen ikke blot berøvet Tilhold, ikke blot bygget paa Sand, men bygget paa en Afgrund. Og dernæst maatte Det hænde, som ikke lod sig forene med Forestillingen om at Gud er Kjærlighed. Men denne Rædsel vilde intet Menneſte kunne udholde; den er kun cengang udholdt af Ham, der var den Hellige, af Ham, der for Gud var uden Skyld. Og derfor er det, at vi altid skulle tale med Frygt og Bæven og helst med Tilbedelsens Tausched om Christi Videlse, fordi den menneſtelige

Tanke saa lidet som det menneskelige Sprog mægter at fremstille eller tydeligt at ane denne Rædsels Dyb; derfor er det man skal tale med Ydmyghedens Forsigtighed eller ydmygtie om hvorledes Christus leed, at man ikke skal ledes i Fristelse af den ugudelige Tørst efter at udforske Guds Hemmeligheder, hvilken selv Hedenstabet's Forestilling straffede med en evigt brændende Tørst; derfor er det man især skal vogte sig i disse Tider, da man paa saa mange Maader vil ængste Livet af Troen, som var det at troe det at begribe, som kunde man ikke troe frimodigt og troe til Salighed, fordi man ikke — frækt kan begribe. Kun Christus var for Gud uden Skyld, og netop derfor maatte han lide den overmenneskelige Lidelse, maatte føres til Grændsen af ligesom med Rette at mistroes, om Gud ogsaa var Kjærlighed, da han raabte: min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig. Men anderledes med Høveren, om hvem vi tale. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, Ord, som vor Kirkes største Prædiker, men ogsaa dens meest rettroende Mand, Ord, som Luther netop paa Grund af hans Rettroenhed neppe vovede sig til at prædike over: saa prædiker Høveren ved Frelserens Side, som en ret Prædiker, først og fremmest sig selv til Opbyggelse over den gudsfrygtige Tanke: jeg lider skyldig. Medens Rædselens Dyb i Christi Lidelse ikke kan blive Gjenstand for Prædiken, saa er Høverens Thema ret egentligen Prædikenens. Thi vel høres der under Navn af Prædiken mangt et vandet og usmægtigt Ord om Guds Kjærlighed; men denne bodfærdige Tale om Synden og Skylden er dog den eneste rette Indgang, paa hvilken nok Guds Kjærlighed bliver Udgangen. Ja, den bodfærdige Høver, han prædiker; er hiin Konge kaldet en Prædiker, da meget mere den bodfærdige Høver. Han er den rette Bodsprædikant; thi vel er den Kamelhaarskjortel en snæver Paa-Klædning, men at være korsfæstet er dog en endnu mere tvungen Holdning; og vel er det at boe i en Ørk en ringe Ansættelse i Livet, men at være korsfæstet er dog den tungeste Livsstilling; og det at sige: ombender Eder er dog ikke saa hyppelig en Bods-

prædiken, som at sige: jeg lider skyldig; og det „at sige om sig selv“: „jeg er en Prophet“ dog ikke saa opvækkende, som at sige: jeg er en Synder, der lider skyldig. Røveren prædiker for sig selv, og for den anden Røver og for alle Tilstedeværende og siger: „I ere alle Syndere, kun Han, som hænger imellem os, han er for Gud uden Skyld, han lider uskyldig.“ „Thi“, siger denne ophøjede Bodsprædikant, „i Verden er det rigtig nok ellers Skik, at en Røver gaaer mellem to saakaldte Retsfærdige, men denne Skik og denne Retsfærdighed er Inderbildning; her sees jo Sandheden: at den eneste Retsfærdige, den eneste, han bliver korsfæstet mellem to Røvere. See, derfor siger Skriften: „Han blev regnet mellem Overtrædere“ — dog ikke fordi vi To ere Røvere, og menneskeligt talt Syndere fremfor Andre, nei tag mig ned, hæng hvilken som helst af alle de Tilstedeværende i mit Sted, han, den Hellige, er dog, som Medkorsfæstet med ham, regnet blandt Overtrædere; ja, saasnart han, den Hellige, skal regnes til Slægten, er han regnet blandt Overtrædere. Eller mon noget Menneske, ja var han end en, menneskelig talt, uskyldigt Forfulgt, en uskyldigt Dømt, en uskyldigt Korsfæstet, mon han ved den her Korsfæstedes Side turde sige: jeg lider uskyldig!“ Dette er en christelig Bodsprædiken, som minder selv Martyren om, at han for Gud lider skyldig; det er en christelig Bodsprædiken, thi den jødiske hviler dog i den Forestilling, at der ere hellige Mænd, som skulde prædike Bod, at man ved at stræbe kunde blive hellig nok til at være Bodsprædikant. I Christendommen derimod prædiker en virkelig Synder Bod, og selv de, menneskeligt talt, hellige Mænd, maae finde sig i, at en virkelig Synder er Bodsprædikanten, som ikke siger: vee Eder, naar han begynder, men siger: Gud være mig arme Synder naadig, jeg lider skyldig.

Og dog, den bodsfærdige Røver er ingen Bodsprædikant, hans Prædiken ingen Bodsprædiken; var det saa, da havde den jo heller ikke Noget at gjøre med nærværende Tales Gjenstand: det Glædelige i, at i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig. Men herom er det just, at Røveren prædiker sig

selv til Trøst og Lindring. Dette er det Opbyggelige, det Værdige ved denne Røver, at han i den forsmædeligste Døds Øieblik dog har Dybde og Ydmyghed nok til at fatte det som en Lindring, at lide skyldig, i Sammenligning med Dødens Smerte, som den lides paa det Kors, der staaer i Midten. Den uofærdige Røver finder i Sammenligning med denne Lidelse Lindring og Trøst i den Tanke, at han lider skyldig, og hvorfor, fordi Lidelsen da aldeles ikke kommer i Berøring med det i Tvivlens Angst bekymrede Spørgsmaal, om Gud er Kjærlighed. Røveren er da ingen Bodsprædikant uden forsaavidt Evangeliets glade Budskab altid er det: han forkynder det Glædelige, som kun smerteligt er ydmygende for den Stolte. Naar saaledes i Hedenskabet et Menneske leed Uret af andre Mennesker, blev forfulgt for det Godes Skyld, blev dømt fra Livet for det Godes Skyld: at, da blev han sig ogsaa selv vigtig og sagde i Forhold til Gud: jeg lider uskyldig, og meente stolt, at det var det Vettefte — at have Ret. Men ved Christi Side lærer en Saadan, at der kun er Een, der for Gud leed uskyldig, og dette ydmyger ham. Man vilde i Hedenskabet, fordi man havde Ret i Et mod Mennesker, eller er dette for lidt, nu vel, fordi man havde Ret i Alt mod Menneskene, ogsaa overføre dette paa Forholdet til Gud, og have Ret i Et mod Gud — mod hvem man dog har Uret i Alt; Hedningen var stolt og forblindet nok til ikke at fatte denne Rædsel, han puffede stolt paa „sin glimrende Synd“ som paa en Dyd.

Altsaa Røveren finder Lindring i den Tanke, at han lider skyldig. Og saaledes er det ogsaa i Sammenligning med den overmenneskelige Forfærdelse, at lide naar man for Gud er uden Skyld. Thi naar man lider skyldig, og naar man erkjender det: da har man Gud at haabe paa, Gud at holde sig til, da har man, hvis jeg saa tør sige, Gud frelst — og hvad Fare skulde man saa ikke kunne udholde, ja, selv i hans fortærende Brede har man ham dog endnu — paa sin Side. Men naar man lider for Gud ganske uskyldig, da er det, som havde man Gud mod sig, da er man — forladt af Gud. Naar man lider skyldig, saa

er Betyngningen den ydmygende, hvori der dog er Evighedens Trøst, ja Evighedens Glæde: at give Gud Ret; men naar man lider aldeles uskyldig, saa er det, som var det dog ikke ganske afgjort, at Gud er Kjærlighed, saa er det som var Striden om at retfærdiggjøre Gud, hvad kun Daarers Indbildskhed og indbildske Viisdom kan ansee for det Letteste — da det dog for et Menneske er det Formastelige.

Thi hvad er det Tvivlen om Guds Kjærlighed vil? Den vil vende Forholdet om, den vil sidde rolig og tryk, dømmende, og overbeie, om Gud nu ogsaa er Kjærlighed, den vil gjøre Gud til den Anklagede, gjøre ham til Den, af hvem der fordres Noget. Men ad denne Vej skal Guds Kjærlighed aldrig findes, forbandet fra Gud skal Tvivlens Stræben til Gud være, fordi den begynder med en Formastelighed. Troens Salighed derimod er det, at Gud er Kjærlighed. Deraf følger ikke, at Troen forstaaer, hvorledes Guds Raad med et Menneske er Kjærlighed. Her er just Troens Strid: at troe uden at kunne forstaae. Og naar saa denne Troens Strid begynder, naar Tvivlene ville reise sig, eller naar „Tvivlen med mange vilde Tanker stormer mod Troen“: da træder Skyldens Bevidsthed til som Undsætning, som sidste Forstærkning. Man skulde troe det var en fjendtlig Magt, men nei, den vil netop hjælpe Troen, hjælpe den Troende ved at lære ham, ikke at tvivle om Gud, men om sig selv. Istedensfor det Løgnagtige om at gjenneomtænke Tvivlen, hvilket netop er Tvivlens farligste Paafund, tordner Skyldens Bevidsthed sit: stands, og fører Troen frelst tilbage, frelst derved, at der ingen Strid blev: om Gud var Kjærlighed. Thi som Skriften siger, at Gud har lagt Alt under Synd, saa hver Mund skal tilstoppes, saaledes stopper denne ydmygende, men tillige denne frelsende Tanke Munden paa Tvivlene. Naar Tvivlens tusinde Spørgsmaal vil anfægte Troen, og give det Udseende, som kunde Gud ikke svare, da lærer Skyldens Bevidsthed den Troende, at det er ham, der ikke kan svare Gæt til Tusinde: ergo er Gud Kjærlighed. Fatter Du ikke denne Slutnings Magtfuldkommenhed: saa fatter Troen det. Fatter Du ikke det

Glædelige i, at det saaledes evigt er betrygget, at Gud er Kjærlighed: saa fatter Troen det; den forstaaer, at det er en Indbildning at gjøre det muligt at gjennemtænke Tivlen, men at det er saligt, at det gjøres umuligt at tvivle. Er det forførdeligt for en Søn at have Ret mod sin Fader, er det en opbyggelig Tanke, at en Søn altid har Uret mod sin Fader: o, da er det ogsaa saligt, at det er gjort umuligt at tvivle om Gud er Kjærlighed. Lad kun den fæde Lovpriisning af Guds Kjærlighed forstumme, den sande Gudsereklæring er denne: jeg lider altid skyldig — saa vist er det i al Evighed, at Gud er Kjærlighed. Al, i Hedenstabet var den saligste af alle Tanker ikke bedre betrygget, end at et Menneske kunde mene at have Ret mod Gud: i Christendommen er den evig betrygget. Og dersom dette nu er den eneste glædelige Tanke baade i Himlen og paa Jorden, er „Glæden og atter siger jeg Glædens“ eneste Væld, at Gud er Kjærlighed: saa er det ogsaa glædeligt, at det staaer saaledes fast, at ingen, ingen Tvivl kan røkke derved, ja end ikke kan komme til at røkke derved. Thi Skyldens Bevidsthed er den Vældige, der vogter paa denne Skat; i samme Dieblæk, som Tivlen vil antaste den, da er den dødsens, da støder hiin Vældige den ned i Afgrunden, ned i det Intet hvorfra den kom, men i samme Dieblæk har atter Troen sin Gjenstand, at Gud er Kjærlighed. Her er altsaa ikke Tale, ikke den svigefulde Tale om den tvivlsomme Seier eller vel rettere om Tivlens visse Seier: at gjennemtænke Tivlen; men her er den fuldviste Tale om Tivlens visse Død, dens visse Død i Fødselen. Skal Tivlen have mindste Skin af Grundvold, da maa den have Uskyldigheden at beraabe sig paa, Uskyldigheden ikke i Sammenligning med andre Mennesker og ikke i Dette eller Hiint, men Uskyldigheden for Gud. Og har den ikke dette, hvilket er en Umulighed, saa er den i samme Dieblæk knuset, tilintgjort; den er gjort til Intet, at, dette er just det Modsatte af at begynde med Intet.

Naar det efter Talens Antagelse er saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, da er dette det Glædelige: at Feilen altsaa ligger hos Mennesket, at der som en Følge deraf bestandigt maa være Noget at gjøre, maa være Opgaver, og dog tillige menneskelige Opgaver, og med Opgaverne Haab om, at Alt kan og vil blive bedre, naar han bliver bedre, mere arbejdende, mere bedende, mere lydig, mere ydmyg, mere gudhengiven, mere inderlig i sin Kjærlighed, mere brændende i Anden.

Er dette ikke glædeligt? Thi er det saa, at Modet siger med Rette: hvor Fare er, der er jeg ogsaa; eller vender det om og siger: hvor jeg er, der er ogsaa Faren; og er det saaledes, at den kjærlige Deeltagelse siger med Rette: endnu tungere end at være den Lidende er det at sidde hos og Intet have at gjøre: saa er det ogsaa saaledes, at hvor der er Opgave der er Haab. Men lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altsaa altid Opgave, og altid Haab. O, m. T., dersom Du blev forsøgt i Livet, dersom Du blev saaledes forsøgt, at man kan tale med Dig om det Forfærdelige, fordi Du kender andre Farer og andre Rædsler end hvad Kjælenstab, Feighed og Blodagtighed, liig et uartigt Barn, klynker over: at man ikke strag faaer sin Billie, at man maa holde Noget ud, at det ikke strag lykkes for En, at Gud slet ikke bryder sig om Ens Brede — dersom Du blev alvorligere forsøgt, ikke sandt, da forstod Du, at dette maatte være det tungeste Lidelsernes Øieblik, denne Standning, naar det saae ud, som var der ingen Opgave! Det var ikke den Lidende, der vægrede sig ved at løfte Byrden, fordi den var saa tung: det var det endnu tungere, at der ingen Opgave syntes at være, at end ikke Lidelsen kunde blive Opgaven. Det var ikke den Lidende, som længe havde arbeidet forgjæves, der nu oprørte sig mod Gud og ikke vilde arbejde længere: af nei, det var det uudsigeligt tungere, at der syntes end ikke at være nogen Opgaves Fordring til ham. Det var ikke den Lidende, der saa ofte havde grebet feil, at han nu var bleven træt af at begynde forfra: nei det var Haabløshedens Rædsel, som var

der Intet at begynde paa, som kunde han med sin redeligste Villie ikke finde nogen Opgave. Thi naar man seer den maaskee allerede overanstrengede Hest, hvilken før stor en Byrde blev paalagt, naar man seer den sidste Gang at anspænde hver en Sene for at slæbe Byrden frem, da har man Medlidenhed med den, men der er dog ogsaa endnu bestandigt som et Haab om at det skal lykkes. Men hvis Du saae en Hest i Lidelsens Smerte anstrenge hver en Sene, men Du saae ingen Opgave, ingen Byrde: ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over. Er og dette vel Haabløshed at vrage Opgaven fordi den er tung; er dette vel Haabløshed næsten at segne under Byrden fordi den er saa tung; er det vel Haabløshed at opgive Haabet af Frygt for Opgaven: o nei, men dette er Haabløshed: at ville af yderste Evne — men der er ingen Opgave. Saa Du nogenfinde et Menneſte i Gæsnød, ikke sandt, Du ængstedes for ham, Du saae det med Deeltagelsens Gysen, men Du haabede. Dersom Du derimod saae Den, der af Vanvare var sjunken i et Morads, ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over, og Du saae det med en isnende Gysen. Thi Det der manglede var ikke Kraft, og det der manglede var ikke Villie til at bruge Kraften, men det der manglede var: Opgave. Om en saadan Ulykkelig har mange Kræfter eller saa, om han bruger dem eller han ikke bruger dem: han synker alligevel — ikke under Opgavens tunge Bægt, ikke under dens Storhed, men han synker i den Lumskehed, at der ingen Opgave er.

Saa, naar der Intet er at gjøre, naar end ikke Lidelsen selv er Opgaven, da er Haabløsheden, og da er der en rædsom Fritid fra Arbeide til langsomt at omkomme i Haabløsheden. Saa længe der er Opgave, saa længe der er noget Opgivet, saalænge er Menneſket ikke haabløst opgivet; saalænge der er Opgave, saa længe er der et Middel til at forforte Tiden, thi Arbeide og Anstængelse forforter Tiden: men naar der Intet er at gjøre, naar der ingen Opgave er, men kun den dybe Lumskehed's Spot ved at negte Opgaven, da er Haabløsheden, og da er Tiden dræbende lang.

Altfaa kun naar der Intet er at gjøre, og Den, der siger det, var for Gud uden Skyld — thi er han skyldig, da er der jo altid Noget at gjøre; kun naar der Intet er at gjøre, og dette er at forstaae saaledes, at der ingen Opgave er: da er Haabløsheden. Naar der nemlig siges, at der Intet er at gjøre, da følger deraf ingeniunde, at der ingen Opgave er, thi Taalmodighed kan jo være Opgaven; men naar der ingen Opgave er, og den Vidende for Gud var uden Skyld, da, og ene da, er Haabløsheden. Hvis derfor en Vidende kunde have Ret mod Gud, hvis det var muligt, at Feilen kunde ligge hos Gud, ja da var Haabløsheden til, og Haabløshedens Rædsel, da var der ingen Opgave. Thi baade Troens og Haabets og Kjærlighedens og Taalmodighedens og Ydmørgighedens og Lydighedens Opgaver, fort alle menneskelige Opgaver hvile i den evige Visshed, hvori de have Tilhold og Medhold, at Gud er Kjærlighed. Var dette nogensinde hændt et Menneske i Forhold til Gud, at Feilen laae hos Gud, da var der ingen Opgave; var dette nogensinde hændt et eneste Menneske, da var der ingen Opgaver for hele Slægten. Det var ikke blot i dette enkelte Tilfælde, at der ingen Opgave var; nei, dersom Gud een eneste Gang havde viist, at han ikke var Kjærlighed, i det Mindste eller i det Største, havde ladet en Vidende uden Opgave: da er der for alle Mennesker ingen Opgave mere, da er det Tant og Forsængelighed og Uandsfortærelsens onde Møie at troe, og Selvmødsigelse at arbejde, og en Qual at leve. Fra Hjertet udgaaer Livet, og naar et Menneske har taget Skade derinde, da er der for ham ved egen Brøde ingen Opgave mere, uden Syndens og Tomhedens travle Møie; men fra Guds Hjerter udgaaer Livet i det Hele, Livet i Opgaverne. Dersom det er saa, at Skabningen maa døe, naar Gud tager sin Uande tilbage: da er det ogsaa saa, at dersom Gud et eneste Dieblisk har fornegtet sin Kjærlighed, da ere alle Opgaver døde og gjorte til Intet, og Haabløshed det Eneste, som er til.

Alt, de fleste Mennesker fornemme vel stundom og tilstaae sig selv, at i Dette eller Hiint laae Feilen hos dem; og dog boer

der maaskee lønligt i Mangens Indre den skumle Tanke, at det kunde hænde, at det maaskee var hændt, og Gud bar dog Skylden for, at et Menneske fortabtes. Og saaledes lever man hen, travlt beskæftiget med alt Andet; man mener sig ikke for-
tvivlet, man kommer ikke til at gysse over denne Tilstand, fordi intet Væs fik Lov at trænge ind i denne Skummelhed; ja dunkelt ønskes dette end ikke, fordi det Dunkle derinde har en uhyggelig Anelse om, at det vilde blive en besværlig Tydelighed at forstaae, hvilken Fordring Gud har paa et Menneskes Sjæl, en besværlig Tydelighed at forstaae, at der altid er Opgave. Men er dog vel kun Den dødelig, som er død, mon ikke just den Levende, naar Døden er hans Visse, kaldes og er en Dødelig: og er ikke saaledes ogsaa Den en Fortvivlet, der end ikke kom til at for-
tvivle, fordi han nemlig ikke bemærkede, at han var fortvivlet! Eller, naar en Njebmand ved at gjøre sit Regnskab op, seer, han er ødelagt — og fortvivler, er han mere fortvivlet end den Njebmand, der dunkelt veed, at det er galt, men haaber at skulke sig nogen Tid hen; er det mere fortvivlet at fortvivle over Sandheden, end, ikke at turde komme til Sandheden! Og ethvert Menneske, i hvis Indre hiin skumle Tanke om Gud boer, han er en Fortvivlet, det kan man, aandeligt forstaaet, ligesom see paa ham; thi han er i Forhold til Gud ikke som Den, der slaaer Diet ned i Bevidsthed om sin Skyld og om hvad han er Gud skyldig, han er ei heller som Den, der ydmygt løfter sit tillidsfulde Blik til Gud, nei, han skuler.

Sandeligen bedre end at skule var det dog at faae Skummelheden fordreven, at komme til at gysse ved Tanken om denne Rædsel, den Rædsel, der egentligen tilhører Hedenskabets, at Gud ikke kunde, eller ikke vilde skjenke et Menneske Frimodighed. Thi en Afgud kan hverken gjøre et Menneske til Intet, lade ham fornemme det Intet han er, — dertil er Afguden for svag; ei heller kan en Afgud give et Menneske Frimodighed — dertil er han ikke stærk nok: derfor kan man sige, at Afguden selv lærte Hedningen at skule. Endog den viseste Hedning, der har levet, han har dog, hvor langt visere han iøvrigt var end den ringeste

Troende, i Sammenligning med denne en Skummelhed i sit Indre, fordi det i sidste Grund ikke kunde blive Hedningen evigt vist og klart, om Feilen laae hos ham, eller om det sjældne Tilfælde ikke var muligt, da Feilen laae hos Guden, om Haabløshed dog ikke var en Tilstand i hvilken Mennesket kan være uden Skyld, fordi Guden selv bærer Skylden, ved at lade Mennesket uden Opgave. Og man kan kun undskylde Hedningen med, at dette er saa, fordi hans Gud selv er skummel.

Men den Christnes Gud er Klarhed, derfor er ethvert Menneske uden Undskyldning, og uden enhver Undskyldning. Men naar Du tager alle Undskyldninger bort, ja naar Du tager den avlende skumle Dvaskehed bort, som føder Undskyldningerne, da er der ingen Skummelhed, og naar Du tager alle Undskyldninger bort, saa er et Menneske uden al Undskyldning, og altid uden Undskyldning; men dersom han aldrig for Gud er reen og altid uden Undskyldning, saa er han altid skyldig, ogsaa naar han lider. Men lider han altid skyldig, saa er det evigt vist, at Gud er Kjærlighed, og saa er det Glædelige, at der altid er Opgaver, altid Noget at gjøre.

Er dette ikke glædeligt? Hvilket, spørger maaskee Noget, det at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Ja, naar dette rigtigt forstaaes at bethde, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, og at der altid er Opgave. See, Tvivlen, den vil i al Magelighed med fræk Paatrængenhed tvinge sig ind i Guds Væsen og bevise, at Gud er Kjærlighed. Men det skal i Evighed aldrig lykkes med Beviset, fordi Begyndelsen er en Formastelighed. Og hvad er Tvivlen vel i sidste Grund, hvad er den Andet end hiin skumle Dunkelhed, hvad er den Andet end alle Undskyldningers Ophav og Undskyldningen, der vender Forholdet om — og tvivler om Gud. Men naar saa er, naar det er det Rigtige, at et Menneske skal tvivle om Guds Kjærlighed, saa er jo Mennesket undskyldt. Dersom derimod det, at tvivle om Guds Kjærlighed, er det Formastelige, saa er jo Mennesket uden Undskyldning, anklaget, skyldig, altid forpligtet i Opgave; dette er Loven, men det Glædelige er

tillige: at der saa ogsaa altid er Opgave. Dersom Tvivlen er Begyndelsen, saa er Gud tabt længe førend Enden, og Mennesket fritagen fra altid at have Opgave, men ogsaa fra altid at have den Trøst, at der altid er Opgave. Men dersom Skyldens Bevidsthed er Begyndelsen, saa er Tvivlens Begyndelse gjort umulig, og saa er det Glædelige: at der altid er Opgave.

Det Glædelige er da, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, nærmere forstaaet er det Glædelige, at der altid er Opgave; saa længe der er Liv er der Haab, men saa længe der er Opgave er der Liv, og saa længe der er Liv er der Haab, ja Opgaven selv er ikke blot et Haab for en tilkommende Tid, men er et glædeligt Nærværende. Den Troende, der betænker, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, tør derfor sige: „hvad der saa end hænder mig, der er Noget at gøre, og i ethvert Tilfælde der er altid Opgave; Haabløshed er en Rædsel, som intetsteds har hjemme, naar et Menneske ikke formasteligt vil opgive sig selv. Om derfor end det Tungeste hændte mig, hvad aldrig før var hændt noget Menneske, om der Intet, Intet var at gøre: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, at bære det i Taalmodighed. Og fordreides end Taalmodighedens Yderste, som aldrig før af noget Menneske: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, ikke at slippe Taalmodigheden, end ikke paa det Yderste.“ Ved Hjælp af Skyldens Bevidsthed gøres det umuligt, at komme til at tvivle om, at Gud er Kjærlighed: altsaa er det evig vist, at Gud er Kjærlighed. Men er dette evig vist, saa er der ogsaa altid Opgaver, thi alle Opgaver have deres Grund i Gud. Og lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altid Opgave. Saaledes er det, at der altid er Opgave, og det, at det er evigt vist, at Gud er Kjærlighed, Et og det Samme, og er indeholdt i dette, at et Menneske altid lider skyldig i Forholdet til Gud.

Lader os atter minde den bødserdige Røver. Kan han nu siges at forkynde det Trøstelige i at lide skyldig, fordi der altid er Opgave? Det kunde synes, at dertil manglede Røveren

Anledning; en Korsfæstet har ikke mange Dieblitte, for ham synes der af en anden Grund ikke at kunne være Tale om Opgaver. Og dog er det ikke saaledes. I Sammenligning med den anden Korsfæstede overmenneskelige Lidelse finder Røveren Trøst og Lindring i den Tanke, at han lider skyldig, og han finder derfor ogsaa, at der er Opgave, den sidste, men det er jo ogsaa hans sidste Time. Netop fordi han lider skyldig har han den Trøst og Lindring, at der er Opgave, og Opgaven er, at angre og fortryde. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, saa forstaaer den bodefærdige Røver ydmygt, men dog ogsaa som en Lindring, at det er ikke Gud, der har forladt ham, men ham, der har forladt Gud, og angrende siger han til den Medkorsfæstede: tænk paa mig, naar Du kommer i Dit Rige. Det er en tung menneskelig Lidelse, i den forsmædelige Døds Dieblit, med Dødsens Angest og med sildig Anger at gribe efter Guds Barmhertighed, men dog finder den bodefærdige Røver Lindring deri, naar han sammenligner sin Lidelse med den overmenneskelige: at være forladt af Gud. Thi at være forladt af Gud, det er jo at være uden Opgave, det er at være berøvet det Sidste, hvad ethvert Menneske altid har, Taalmodighedens Opgave, der er grundet i, at Gud ikke har forladt den Lidende. Derfor er Christi Lidelse overmenneskelig, og hans Taalmodighed overmenneskelig, saa intet Menneske kan begribe hverken det Ene eller det Andet. Og er det gavnligt, at der tales ret menneskeligt om Christi Lidelse — dersom der dog kun tales saaledes, at han blev det Menneske, der har lidt meest: da er det Gudsbespottelse, thi skjøndt hans Lidelse er menneskelig, saa er den tillige overmenneskelig, og der er et evigt svælgende Dyb befæstet mellem hans Lidelse og Menneskets. — Maaskee har ogsaa en anden Tanke rørt sig i den bodefærdige Røvers Indre, han har maaskee sagt til sig selv: dersom der i dette Dieblit kom Befaling fra Landshøvdingen, at tage de Korsfæstede ned og skjenke dem Livet: da har jeg, som har lidt skyldig, den Trøst, at for mig er der Opgaver nok. Men Han, den Hellige, den Ustyldige,

for ham er der ingen Opgave, hans Opgave har været en overmenneskelig; han har for Gud Intet, Intet at bebrejde sig, hans Liv var Lydighed, og dog blev han forladt af Gud! „Seer, dette er den overmenneskelige Lidelse,“ siger den bødserdige Røver, „saaledes har intet Menneſke lidt, saaledes kan intet Menneſke komme til at lide, thi intet Menneſke er for Gud uden Skyld, — men ſaa har heller aldrig noget Menneſke været, eller kan noget Menneſke ſiges at blive, forladt af Gud. Et Menneſke derimod lider ſkyldigt, Gud har ikke forladt ham, der er altid Opgave; og naar der er Opgave er der Haab, og dette, at der er Opgave og Haab, er Trøſten. Denne Trøſt er for ethvert Menneſke, der erkjender, at han lider ſkyldig, den er ſelv for mig, en Fortabt, en forſæſtet Røver; for mig er der vel Intet at gjøre, at, Dødens Smerter omſpænde mig allerede, men dog er der Opgave, og jeg blev ikke forladt af Gud.“ Dette er atter ingen Bodsprædiken uden for den Trodsige, ſom ikke vil vide, hvad det Forførdelige er, og hvem det ſande Glædelige er til Forargelſe; Den, der ydmyger ſig, Den, der er ſaa meget af Sandhed, at han forſtaaer hvad det Forførdelige er, han fatter ogſaa, at denne Røver forkynder Glæde.

Men er det nu ogſaa ſaaledes, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig? Eller ſkulde det være denne Tales Mening at oprøre Tanterne mod hinanden, og forvirre Begreberne, at tale den, menneſkeligt talt, uſkyldigt Lidende Trøſten fra: at han, menneſkeligt talt, lider uſkyldig; og tale Den, der, menneſkeligt talt, lider ſkyldig, løgnagtigen Trøſten til: at ethvert Menneſke i den Forſtand altid lider ſkyldig? Ingenlunde. Talen har kun een Mening, hvad jeg tør kalde en bedſte Mening, den vil kun ſet, hvad jeg tør kalde det Bedſte: at gjøre det paa enhver Maade evig viſt, at Gud er Kjærlighed. Sandeligen, at ville dette er dog vel at tænke Alt til det Bedſte! Thi paa hvilken Maade dette end bliver viſt, ſynes Maaden end ved første Dietſt vanſkelig og haard — derſom det dog vindes, og en yderligere Viſhed om, at Gud er Kjærlighed: da er det det

Glædelige. Tanken om, at Gud er Kjærlighed, indeholder i den Grad al Glæde i sig, at enhver Maade, paa hvilken denne Tanke vinder Klarhed og Visshed, enhver Maade, selv den tungeste, er glædelig. I den Tanke, at Gud er Kjærlighed, indeholdes al Evighedens salige Overtalelse: saa er jo Veien — var den end den tungeste, saa er jo Vilkaaret — var det end det bittreste, ubetinget glædeligt. Dersom det derfor ikke var saaledes, som vi have antaget, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — naar det dog er saa, som vi have udbillet, at det Glædelige er indeholdt i denne Tanke, da maatte jo Mennesket ønske, at Antagelsen var sand; han maatte, hvis han er af Sandhed, sige: da dette er mig tydeligt, at det, naar jeg i Forhold til Gud altid lider skyldig, er evig vist, at Gud er Kjærlighed, saa vil jeg blot ønske, at det altid maa blive mig klart og nærværende, at jeg lider skyldig.

Imidlertid skal et Menneske ikke behøve at ønske det (om det end, for ret at forstaaes, maa være et Menneske saaledes om Hjertet, at han ønsker det, thi er det saa, at Lysten driver Arbeidet, saa er der ogsaa den Forstaaelse, hvilken kun Ønskets Inderlighed hjælper over Bæmselighederne), thi det er virkeligen saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — og evigt vist, at Gud er Kjærlighed. Lad saa Andre forkynde det Lystelige om at gjenneimtænke Tvivlen. Dette er over mine Kræfter, og den Art Lystighed ikke efter mit Sind, jeg finder Glæden og Glædens Visse ved det Opbyggelige, at man kan gjøre det umuligt at begynde paa at tvivle, at Skyldens Bevidsthed betrygger det Glædelige.

Saa ville vi nærmere betænke, hvad der var denne Tales Antagelse. Vi ville ikke lade os forstyrre af, at en Røver har sagt hiint oplæste Ord, og sagt det om sig selv, thi en Røver kan jo med det samme Ord have sagt noget Bæsentligt; men vi ville heller ikke lægge Skjul paa, i hvilken nærmere Forstand det dog gjælder om Røveren, at han lider skyldig. Vi gjøre nemlig rigtigt Forskjel mellem det: at have Uret, og det: at lide skyldig; thi fordi et Menneske har Uret, deraf følger endnu

ikke, at han lider skyldig. Som en Følge heraf bliver der trende Bestemmelser, ved hvilke Talen maa dvæle: naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig i Forhold til Gud og Mennesker; naar et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, da sige vi Mennesker om ham i hans Forhold til Gud, at han har Uret mod Gud; i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig baade i Forhold til Gud og Mennesker. Dette er Nøverens Tilfælde, han er en Forbryder, der lider sin Straf. Det Sande i ham er, at han fuldt og dybt selv erkjender, at han lider skyldig. Alt, selv i saadanne Tilfælde høres stundom af en Skyldig den gudsbespottelige Tale, der vil skubbe Skylden bort, den frække og formastelige Tale om, at den onde Lyst var ham medfødt, at hans Forbrydelse var Følge af en forfømt Opdragelse og andet Saadant.

Dette var det første Tilfælde. Det andet er, at et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, medens dog vi Mennesker sige om ham i hans Forhold til Gud, at han mod Gud har Uret. Det er altsaa ikke den Vidende, der taler med sig selv om sit Forhold til Gud, men os Andre, der, som Trediemand, tale om en saadan Videndes Forhold til Gud. Dette Forhold betegnes ved et eget Udtryk, at Gud prøver et Menneske. Lad os nævne et af hine herlige Forbilleder, en Forsøgt, der bestod i Prøven, lad os nævne Job: hvo vilde vel falde paa at sige, at Job, menneskeligt talt, leed skyldig! Var en saadan Tale ikke en Gudsbespottelse, saa var den dog Formastelighed mod det Uerwærdige — Job, der skal være og har været og er et Forbillede for Slægten: hvilken i Slægten turde vove at tale saaledes om ham! Selv Gud i Himlene taler ligesom med en vis Forkjærlighed, ja saa menneskeligt; han er ligesom stolt af Job, han siger jo til Satan: „Har Du lagt Mærke til min Tjener Job?“ — saaledes taler et Menneske om det Herlige, der tilhører ham og hvoraf han er stolt; saaledes taler et Menneske om Den, hvem han mener saa sikker, at han tør udæske Faren mod ham, blot for at have Glæden af at see ham seire.

Altfaa Job lider, menneskeligt talt, uskyldig, han har ingen Brøde, ingen Forbrudelse at bebreide sig, hans Liv og hans Bandel havde tvertimod været for Guds Afsyn, priset blandt Menneskene, thi det var ikke først paa Sorgens Dag, at Job bliver Forbilledet, han var det allerede i de gode Dage, og derved vel forberedt til at bestaae i Prøvelsen. Dog har Job bestandigt Uret mod Gud. Guds Tanter ere evigt høiere end et Menneskes Tanter, og derfor er enhver menneskelig Forestilling om Lykke og Ulykke, om hvad der er glædeligt og hvad der er sorgeligt, en urigtig Tanke; ved at blive i denne Forestillings Rreds beholder et Menneske bestandigt Uret mod Gud, og han kommer kun ud af denne Forestillings Rreds ved at erkjende, at han mod Gud altid har Uret.

Men naar saa Utaalmodigheden begynder at røre sig i den, menneskelig talt, uskyldigt Lidende, i Den, hvem Gud prøver; naar han, fordi han, menneskeligt talt, har Ret, har Ret i Dette eller Hiint, paa nogen Maade vil have Ret mod Gud: hvad saa? Skal saa han have Lov til eller formaae at vende Forholdet om og have Ret mod Gud (thi dette er det omvendte Forhold, da et Menneske altid har Uret mod Gud, saa Alt er vendt om, naar han een eneste Gang mod Gud havde Ret i det Mindste), skal saa Tvibleren beholde Ret, eller hvad der er det Samme, skal saa Alt være tabt? Nei, da skeer noget Andet, da forstaaer den Prøvede, at han, istedenfor at tale med Andre, maa tale med sig selv for Gud; og vi Andre forstaae i Erbødighed for den Prøvede, at vi ikke tør sige mere, ikke tør gjøre ham skyldig. Saa taler den Prøvede med sig selv for Gud, og da rykker den sidste Forstærkning i Striden: i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Grund-Forholdet mellem Gud og et Menneske er, at et Menneske er en Synder, og Gud er den Hellige. Ligeoverfor Gud er et Menneske ikke en Synder i Dette eller Hiint, men væsentligen en Synder, ikke skyldig i Dette eller Hiint, men væsentligen og ubetinget skyldig. Men er han væsentligen skyldig, saa er han ogsaa altid skyldig, fordi den væsentlige Skylds

Gjæld er saa dyb, at den gjør ethvert ligefrem Regnskab umuligt. Mellem Menneske og Menneske er Forholdet dette, at et Menneske kan have Ret i Noget og Uret i Andet, være uskyldig i Eet og skyldig i et Andet; men et saadant Forhold mellem Gud og et Menneske er umuligt, thi var Forholdet saaledes, saa var Gud ikke Gud, men et Menneskes Ligemand, og var Forholdet saaledes, saa var Skylden ikke den væsentlige.

Dog til daglig Brug bliver et Menneske sig ikke hvert Dieblik Grund-Forholdet bevidst, dette vilde intet Menneske kunne udholde; til daglig Brug lever Mennesket mere eller mindre i den menneskelige Maalestoks Bestemmelser — medens Grund-Forholdet jo maaler ham med Gud. Smidlertid er Grund-Forholdet derfor ikke borte, tværtimod, det hviler dybest i Sjelen. Saaledes er i en Stat Loven bestandigt til, men den ligesom hviler; saasnart derimod en Forbrydelse begaaes, saa rører Loven sig, saa træder den ligesom ud af Hvilen og hævder sin Skyldighed. Paa en lignende Maade med et Menneskes Grund-Forhold til Gud. Naar Forvirringen vil indtræde, naar Utaalmodigheden vil stirre sig svimmel paa det Enkelte, og derved tilsidst vende Alt om: da hævder Grund-Forholdet sig. Idet saa Utaalmodigheden vil ligesom oprøre sig mod Gud, vil stride med Gud, som et Menneske strider med sin Ligemand, ved paaftaaende at ville have Ret: da skeer der noget Andet, da oprører Grund-Forholdet sig mod den Utaalmodige og lærer ham, at mod Gud er et Menneske væsentligen skyldig, derfor altid skyldig. Den Skyld, hvori et Menneske er til Gud, er ikke i Dette eller Hiint, Forholdet kan ikke opgjøres paa den Maade, han er evig skyldig og altsaa altid skyldig; hvad Dieblik Gud vil, kan han gjøre Grund-Skylden gjældende, og havde saa et Menneske, menneskeligt talt, Ret i Alt, i Forhold til Gud er han alligevel altid skyldig. Saaledes strider Gud. Selv den mægtigste Konge, naar han med afgjortest Overlegenhed bekæmper en Dyrer, han strider dog ved Hjælp af de mægtige Stridskræfter, han har paa sin Side; men Gud i Himlene strider ved at lægge Angrebet over paa Angriberens Side — idet Utaal-

modigheden, liig en Oprører, vil angribe Gud, angriber Skyldens Bevidsthed Oprøreren, det er, Angriberen kommer til at stride med sig selv. Guds Almagt og Hellighed betyder ikke, at han kan seire over Alle, at han er den Stærkeste, thi dette er dog en Sammenligning; men den betyder, hvad der udelukker al Sammenligning, at Ingen kan komme til at stride med ham.

Dette var den tredie Bestemmelse, denne Tales Gjenstand: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Eller skulde det vel være denne Tales Mening, at et Menneske, hver Gang han lider, skulde martre sig med den Forestilling, at Lidelsen var Straf just for Dette eller Hiint? Ingenlunde. Den, der, menneskeligt talt, lider uskyldig, han skal dog ydmygt troe, at mod Gud har han altid Uret. Men vil dette ikke lykkes ham, bliver han tvivlende, utaalmodig, da skal den sidste Tanke, den egentlige Tvinger, lære ham, at Lidelsen ikke just er Straf for dette eller hiint Bestemte (thi var den det, saa fulgte jo, at han dog kunde have Ret i Noget), men at han evig er skyldig, og altsaa altid skyldig. Det Usande er netop frygtagtigt at ville sætte den uskyldte Lidelse sammen som Straf med dette eller hiint Enkelte — ret som var et Menneske ikke ganske anderledes skyldig, ret som var Gud en Grusom, der forfulgte noget Enkelt, ret som var Mennesket ikke altid skyldig.

See, det var vistnok dette, som Jobs Benner egentligen vilde sige til Job: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Det er sandeligen heller ei usandt; Feilen var en anden, at de vilde paatage dem eller anmasse sig at sige det til ham, thi dette har det ene Menneske ikke Lov til i Forhold til det andet. Dertil kommer, at Jobs Benner heller ingen Maalestok havde for hvad det vil sige: for Gud at lide uskyldig. Det Høieste Jøderne kjendte var netop en saadan Fromhed som Jobs; og derfor var det dobbelt anmassende og dobbelt uretfærdigt af Bennerne, at tale saaledes til Job. Den Christne derimod veed, at der er kun Een, men ogsaa, at der er Een, som for Gud leed uskyldig. Med Ham tør intet Menneske sam-

menligne sig, eller maale sig med Hans Maal; mellem Ham og ethvert Menneſke er der en evig Forſkjel: derfor gjælder det nu med fornyet Klarhed, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig.

Saaledes ſtaaer da Antagelſen faſt; men ſaa ſtaaer det jo igjen faſt, hvad der blev udviklet under Antagelſen, det ſtaaer faſt, at dette er det Glædelige, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig. Men dette Glædelige har ſin ydmygende Side. Medens det derfor gjælder, at det ene Menneſke ikke har Lov at ſige det dømmende til det andet, naar den Vidende, menneſkeligt talt, lider uſkyldig, ſaa gjælder det ogſaa, at Den, der, naar han prøves, ſelv vil forſøge det, han ſkal vel erfare, hvilken Glæde der ligger i denne Tanke. Thi er det Svævende altid anſtrængende, og er det altid troſtesløſt, ikke at kunne finde nogen Slutning: ſandeligen, denne Tanke, den er en Slutnings-Tanke. Vil man gjenneintænke Tvivlen, da var det jo muligt, at man, i det Dieblif man meente at være bleven fær- dig, opdagede, at der dog var en Tvivl glemmt, ſaa man maatte begynde forfra; men denne evige Slutnings-Tanke, den er netop derfor en Slutning, fordi den er den ſamme ved Begyn- delfen ſom ved Slutningen; den er en Slutnings-Tanke, ja, den enefte, med hvilken man i Sandhed kan begynde, og dog atter en Slutnings-Tanke, den enefte, med hvilken man kan ende. Men den er tillige en stærk og mægtig Tanke. Den er ikke en Lykkeridder, ſom gaaer paa Eventyr i Livet, og lader det tvivlſomt, hvad der ſkal hændes den og hvad den ſelv ſkal blive til, nei, den er en Stærktbevæbnet i fuld Ruſtning, og den er allerede hvad den ſkal blive til; thi den er en Mands Villie — og dog dette vil jo ikke ſige ſaa ſtort, men den er en Mands Villie i Pagt med Gud, og den er en for Gud beſluttet Mands Villie, der beſluttet er vidende om Farerne, men ogſaa beſluttet er i Pagt med Seiren.

V.

Det er et almindeligt, af Alle brugt, i Sproget vedtaget Billede, at sammenligne Livet med en Wei; Ligheden kan visse-
 ligesaa paa mange Maader gøres frugtbringende, men den i
 Billedet indeholdte fornødne Ulighed er ikke mindre værd at
 agte paa. I sandelig Forstand er Wei en udvortes Virke-
 lighed, ligegyldig ved enten Noget gaaer paa den eller ikke,
 ligegyldig ved hvorledes den Enkelte færdes paa den, Wei
 er Wei. I aandelig Forstand derimod kan Wei naturligtviis
 ikke sandseelig paapeges; den er vel i en vis Forstand til, enten
 Noget gaaer paa den eller ikke, og dog bliver i en anden For-
 stand Wei egentligen først til eller bliver til med hver Enkelst,
 som gaaer ad den; Wei er: hvorledes der gaaes. Dydens
 Wei kan man ikke pege paa og sige: der gaaer Dydens Wei,
 man kan kun sige, hvorledes der gaaes paa Dydens Wei; og
 naar Noget ikke vil gaae netop saaledes, saa gaaer han ogsaa
 ad en anden Wei. Derimod vilde det jo være en urimelig Tale
 at bestemme en Landevei ved, hvorledes der gaaes paa den.
 Hvad enten det er den Unge, der med freidigt Sind og opløstet
 Hoved gaaer let og dansende, eller det er den i Aarene Svæf-
 fede, der med bøiet Hoved langsomt arbejder sig frem; hvad
 enten det er den Lykkelige, der iler fremad til Ønskets Maal,
 eller det er den Beshymrede, der vendte Ønsket Ryggen og gaaer
 langsomt fremad; hvad enten det er den fattige Wandrings-
 mand paa hans Fod, eller det er den Rige i hans lette Bogn:
 Wei er lige for Alle, Wei er og bliver den samme, den samme
 Landevei.

Uligheden i Billedet viser sig allertydeligst, hvor der paa

eengang er Tale om en Bei i sandfelig og om en Bei i aandelig Forstand. Naar vi saaledes læse det hellige Evangelium om den barmhjertige Samaritan, da er der Tale om Bei'en mellem Jericho og Jerusalem; der fortælles idetmindste om tre og vel egentligen om fem Menneſker, at de gik „ad den ſamme Bei“, medens man dog, aandeligt forſtaaet, maa ſige, at hver gik ſin Bei — al, Landeveien gjør ingen Forſkjel, det er det Aandelige, der gjør Forſkjellen og Beiens Forſkjel. Den Førſte var en fredelig Reifende, der drog ad Bei'en fra Jericho til Jeruſalem, maafkee i Grend, maafkee i gudfrugtig Henſigt, i ethvert Tilfælde en fredelig Reifende ad loblig Bei. Den Anden var en Røver, ſom gik „ad den ſamme Bei“ — og dog paa uloblig Bei. Saa kom der en Præſt „ad den ſamme Bei“; han ſaa den Ulykkelige, ſom var bleven overfalden af Røveren, han rørtes maafkee flygtigt, men fortsatte alligevel Gangen ad den vante Letſindighedens Bei, hurtigt tilſkyndet til et Indtryk, men uden Dybde. Derpaa kom der en Levit „ad den ſamme Bei“; han ſaa den Ulykkelige, han gik urørt forbi, forſættende ſin Bei — al, Landeveien tilhørte jo Ingen af de Reifende, og dog gik Leviten „paa den ſamme Bei“ ſin Bei, ad Egenhjelighedens og Haardhertethedens Bei. Endeligen kom der en Samaritan „ad den ſamme Bei“; han fandt den Ulykkelige paa Barmhertighedens Bei, han viſte ved ſit Exempel, hvorledes man gaaer paa Barmhertighedens Bei, han viſte, at, aandeligt forſtaaet, er Bei'en netop dette: hvorledes man gaaer. Derfor ſiger Evangeliet til den Lærende: „gik Du hen og gør ligesaa“, det er, naar Du gaaer ſaaledes paa Bei'en, ſom hiin Samaritan, da gaaer Du ad Barmhertighedens Bei, thi Bei'en mellem Jericho og Jeruſalem har intet Fortrin med Henſyn til at øve Barmhertighed. Det ſtete alt ſammen paa „den ſamme Bei“, og dog var Bei'en den ene Gang Lovlighedens, den anden Gang Uloblighedens, den tredie Gang Letſindighedens, den fjerde Gang Haardhertethedens, den femte Gang Barmhertighedens; der var fem Reifende, ſom efter Evangeliets Ord gik „ad den ſamme Bei“, og dog gik hver ſin Bei.

Altjaa det Aandelige, det: hvorledes man gaaer paa Livets Bei, gjør Forstjellen og Veiens Forstjel. Forsaavidt nemlig Livet, gaanske i Almindelighed forstaaet om det: at leve, sammenlignes med en Bei, da udtrykker Billedet kun det Almindelige, det, hvad alle Levende have tilfælles ved at være levende, forsaavidt gaae de Alle ad samme Bei, de ere Alle paa Livets Bei. Men naar det bliver Alvor med det at leve, da bliver Spørgsmaalet om, hvorledes man skal gaae, for paa Livets Bei at gaae ad den rigtige Bei. Derom spørger Vandrereren, ikke som man ellers spørger: hvor Veien gaaer, men hvorledes man gaaer ad den Bei, og hvorledes man skal gaae. Dog blot for saaledes at spørge rigtigt, udfordres nogen Befindelse, thi Utaalmodigheden vil gjerne bedrages, og, aandeligt forstaaet, ogsaa blot spørge, hvor Veien er, som var saa Alt afgjort i samme Forstand, som naar Vandringsmanden har fundet Landeveien. Og verdslig Wiisdom er meget villig til at bedrage ved atter og atter at besvare det Spørgsmaal: hvor Veien er, medens den Banskelihood udelades, at aandeligt forstaaet er Veien: hvorledes der gaaes. Snart vil da verdslig Aløgt lære, at Veien gaaer over Garizimi, snart over Moria, snart at den gaaer gjennem een eller anden Videnskab, snart at Veien er visse Læresætninger, snart visse udbortes Gjerninger; man vil ikke vedgaae for sig selv, at alt dette er Bedrag, fordi Veien er: hvorledes der gaaes. Thi det er jo, som Skriften siger, der kan tvende Mennesker sove i den samme Seng, den ene frelses, den anden fortabes; der kan tvende Mennesker gaae op til det samme Gudshuus, den ene gaae frelst hjem, den anden fortabt; der kan tvende Mennesker fremsige aldeles den samme Befindelse, den ene kan være frelst, den anden fortabt. Hvoraf kommer dette, uden just deraf, at, aandelig forstaaet, er det et Bedrag at vide, hvor Veien gaaer, da den er: hvorledes der gaaes.

Men selv Den, der har lært at spørge rigtigt, hvorledes man skal gaae, han spørger dog endnu om Et: hvorhen Veien fører. Enhver Priis over Veiens Fuldkommenhed kan dog Intet betyde, hvis Veien ikke fører til Fuldkommenhed — af,

jo fuldkommere Veien var, dersom den dog fører til Fortabelse, desto sørgeligere. Og paa den anden Side, hvor tungt der end maa gaaes og hvor besværet, dersom Veien dog er Fuldkommenhedens, det er alligevel glædeligt.

Hvorledes gaaer man nu ad Fuldkommenhedens Bei? Thi ad Vystens Bei gaaer man let, som i en Dands; ad Vrens Bei gaaer man stolt med bekrandsat Hoved; ad Vykens søielige Bei gaaer man føiet af alle Dufte. Men hvorledes gaaer man ad Fuldkommenhedens Bei? Den, som spørger alvorligt, Den, som staaer paa Veien og spørger efter de gamle Stier, han skal ogsaa faae alvorligt Svar, det gamle Svar: at Veien er trang, at et Menneſke gaaer paa Fuldkommenhedens Bei i Trængſler. Hvad enten Du raadspørger den gamle Pagts Skrifter eller den nye, derom er der kun een Mening; der er mange Svar, men de ſige alle det Samme, Svaret er bestandigt det ſamme, kun er Røsten forſkjellig, at Svaret ved Hjælp af denne Forſkjellighed maatte vinde de Forſkjellige. Saa beſtemt og afgjort er det Skriftens eneste Mening, at Fuldkommenhedens Bei er i Trængſler, at der maaskee om Intet findes ſaa mange Skriftsteder, der alle ſige dette Samme, ſige, at „Den, der vil tjene Gud, maa beſtiffe ſin Sjæl til Trængſler“ (Sirach 2, 1.), at „det bør os at indgaae i Guds Rige gjennem mange Trængſler“ (Ap. Gj. 14, 22.); at „vi ere beſtemte til Trængſler“ (1 Theſſ. 3, 3.), og ſaaledes fremdeles.

Netop derfor ville vi ikke anføre noget enkelt Bibelfted, men hellere støtte os til det hele og fulde Indtryk af Skriftens almindelige Være om, at man ad Fuldkommenhedens Bei gaaer i Trængſler; og derpaa ville vi til Opbyggelse for en Lidende (thi diſſe Taler ere jo Lidelfernes Evangelium) betænke det Glædelige i:

at det er ikke Veien, der er trang, men at Trængſelen er Veien.

Altsaa ad Fuldkommenhedens Bei gaaes der i Trængſler; og Talens Gjenſtand er: det for en Lidende Glædelige i denne

Tanke. Talen er altsaa denne Gang ikke den formanende om, hvorledes man skal gaae ad Trængselsens Bei, men den for en Vidende glædelige om, at Trængsel er det Hvorledes, der betegner Fuldkommenhedens Bei. Aandeligt forstaaet er Beien det: hvorledes der gaaes. Hvilken er da Fuldkommenhedens Bei, det er, hvorledes gaaes der ad Fuldkommenhedens Bei? Der gaaes i Trængsler. Dette er det første Hvorledes, det andet er: hvorledes man skal gaae ad Trængselsens Bei. At dette Andet aldrig maa glemmes, hverken først eller sidst, er vist nok, men det er jo heller ikke glemt, det er jo tvertimod erindret, ja den Vidende vil vel just styrkes dertil, naar han ret har fundet det for ham Glædelige i, at Fuldkommenhedens Bei er i Trængsler — han, der ved at være en Vidende just er i Trængselen.

Naar Trængselen er Beien, da er dette det Glædelige: at det altsaa **strax** er den Vidende klart, og at han **strax** med Bestemthed veed, hvad der er Opgaven, saa han ikke behøver at anvende nogen Tid, ikke at matte nogen sin Kraft paa at overveie, om Opgaven ikke skulde være en anden.

Hvad er det, der gjør, at et Barn, selv om man til Sammenligning tager en kraftfuld Mand, formaaer, hvad neppe den kraftfulde Mand formaaer, hvad er det, der hjælper Barnet ved at give det Forspringet? Uabenbart dette, at Barnet slet ingen Bamskelighed har med bestemt at faae at vide, hvad Opgaven er, hvad det har at gjøre — thi Barnet har blot at lyde. Det bliver Forældrenes eller de Forsattes Sag at betænke og overveie Opgaven: saa snart det er besalet Barnet, hvad det skal gjøre, saa er dette Opgaven. Hvorvidt den er rigtig eller ikke rigtig har Barnet slet ikke med at gjøre, det skal ikke blot ikke, men det tør end ikke anvende et eneste Dieblif paa den Art Overveielse, det skal tvertimod **strax** lyde. Barnet er da vel i Sammenligning med en kraftfuld Mand den Svage, men det er tillige den Svage, der har et meget væsentligt Fortrin, den Svage, der ubetinget kommer til at anvende hele sin Styrke

paa at fuldkomme Opgaven, og saa hensigtsmæssigt, at der ikke bliver et eneste Dieblit spildt paa at tvivle om Opgaven, ikke den mindste Smule Kraft tabt i Tvivlraadighed om Opgaven. Opgaven sættes med Myndighedens Eftertryk og Tilforladelighed, dette er Forspringet, men derpaa giver man endog Barnet Fart ved at tilføie: Du gjør det strax — saa gjør Barnet det Forbausende, ja, sandeligen, saa formaaer et Barn, hvad sjældent nok endog en kraftfuld Eldre formaaer. Hvo har ikke ofte seet med Forundring dette Vidunderlige: hvad et Barn formaaer! Naar Faderen eller Moderen, eller blot Barnepigen siger, men med Myndighed: sov nu strax — saa sover Barnet. Der er i Verden verdslig Tale om mangen forbausende Bedrift af Mænd, og dog er der kun Een, han, som blev kaldet den eneste, om hvem det fortælles, at han formaaede at sove naar han vilde. Thi tag ellers en Eldre, selv en Kraftfuldere; han er i samme Tilfælde som Barnet efter Forældrenes Mening, han trænger til at sove, han siger til sig selv: Du kunde have meget godt af at sove: mon han ogsaa kan som Barnet, der sover strax! Al, idet han vil lægge Hovedet til Puden, da skeer vel det Modsatte, at de urolige Tanker just nu vaagne. Saa forvirres maaskee Alt inellem hinanden, naar han snart tvivler om det ogsaa er rigtigt at sove, om Arbeidet ikke bliver forsømt, og hvad der saa maa befrygtes; naar han saa igjen ønsker at falde i Sovn, men ikke kan. Tilslidst bliver han utaalmodig, han siger, hvad kan det hjælpe at ligge, naar man dog ikke kan sove: han staaer op igjen, dog ikke for at arbejde, thi nu kan han hverken arbejde eller sove. Thi er det saa, at man fra Søvnens Hvile staaer styrket op, er det stundom næsten fristende at blive liggende og lade være at reise sig op: sandeligen, fra et frugtesløst Forsøg paa at sove, er det i en anden Forstand vanskeligt at reise sig igjen, sandeligen fra et frugtesløst Forsøg paa at sove staaer man endnu mere træt op.

Banfseligheden for den Eldre, hvori rigtignok tillige indholdes Myndighedens og Modenhedens Fortrin, er, at han maa arbejde dobbelt: arbejde for at finde Opgaven og for at

faae den sat fast, og da arbejde for at løse Opgaven. Og det, der falder vanskeligt, er vel just det at faae Opgaven sat ret fast, eller faae det sat ret fast, hvad Opgaven er. Maaskee ere Menneskene dog ikke saa uvillige til at anvende Tid og Flid, og heller ei uduelige — naar det blot kunde blive dem uomtvisteligt klart, hvad Opgaven er. Men Sagen er, at denne Meddelelse ikke kan paa nogen afgjørende Maade vorde dem til Deel udenfra; den maa gaae gjennem den Paagjældende selv. Den Eldre er jo myndig, han skal være sin egen Herre. Men det er Herren og Herskeren, der skal sætte Opgaven, som Forældrene og den Foresatte gjør det i Forhold til Barnet, altsaa er den Eldre paa eengang Herren og Tjeneren; Den, der skal befale, og Den, der skal lyde, er Een og den Samme. Dette er unegteligt et vanskeligt Forhold, at den Befalende og den Lydende er een og den Samme; det kan saa let skee, at Tjeneren blander sig ind i Overveieisen om Opgaven, og omvendt, at Herren tager for meget Hensyn til Tjenerens Alage over Besværlighederne ved at udføre Opgaven. Alt, saa indtræder Forvirringen, saa bliver et Menneske, istedenfor sin egen Herre, ustadig, tvivlsaadig, vankelmødig, han løber fra det Ene til det Andet, river ned og bygger op og begynder forfra, han omtumles for enhver Luftning, uden dog at komme af Stedet, ja Forholdet bliver tilsidst saa bagvendt, at hans hele Kraft gaaer op i at hitte paa nye og nye Forandringer ved Opgaven — som en Plante, der løber op i Frø, saaledes løber han op i stundesløs Overveien eller i en ufrugtbar Ønsken. Han anvender i en vis Forstand megen Tid, megen Flid, megen Kraft: og det er Alt som spildt, fordi Opgaven staaer ikke fast, fordi der ingen Herre er, thi han skulde jo være sin egen Herre. — Naar et Par Heste skal trække en svær Byrde frem, hvad kan saa Kjøresvenden gjøre for dem? Ja, selv kan han ikke trække den, og den maadelige Kjøresvend kan pidske paa dem, det kan Enhver, men den duelige Kjøresvend, hvad kan han gjøre for dem? Han kan hjælpe dem til med heel samlet Kraft i eet Nu og i eet Sæt at være i Fart med at trække Vognen. Derksom

derimod Rjoresvenden foranlediger Misforstaaelse, dersom han tager saaledes i Tømmerne, at Hestene troe, at de blot skulle sætte sig sammen for saa paa givet Bink at trække til — men det var Rudsflens Mening, at nu skulde de trække til; eller dersom han rykker ulige i Tømmerne, saa den ene Hest troer, at den skal trække til, den anden, at Rudsflen blot holder den an, for at den skal sætte sig sammen: ja, saa kommer Vognen ikke af Stedet, selv om Hestene have Kræfter nok. Men som man ikke uden en vis Bedrøvelse seer dette Syn, seer, at der er Kræfter nok, men at Den, der skal være Herren, at Rjoresvenden fordærver det: saaledes seer man heller ei uden Bedrøvelse, naar det gaaer et Menneske paa lignende Maade. Han mangler ikke Kræfter, og det gjør et Menneske egentligen aldrig, men han forqvæller sig selv, Den, der skulde være Herren (det er rigtignok ham selv), han fordærver det — et saadant Menneske arbejder med maaskee neppe een Trediedeel af sin Kraft paa rette Sted, og med mere end to Trediedele paa urette Sted eller sig selv imod. Nu slipper han Arbeidet for at begynde forfra med at overveie, nu arbejder han istedenfor at overveie, nu rykker han forkeert i Tømmerne, nu vil han gjøre begge Dele paa eengang — og under alt Dette kommer han ikke af Stedet, under alt Dette gaaer Livet ligesom i Staae, han kan ikke faae Opgaven sat saaledes fast, at den staaer fast, medens han kan løsrive sig fra dette Arbeide og have sin Kraft raadig til at fuldkomme Opgaven. Opgaven bliver ikke en Byrde, men han har fuldt op at bestille med det Byrdefulde: at fluddre ved Opgaven for om muligt at faae den til at staae fast. Naar saa er, kommer han naturligvis aldrig til at bære Byrden, han kan jo ikke engang faae den til at staae; i det Dieblis han saa at sig vil vende Ryggen til for at tage Byrden paa sig, er det ligesom faldt Byrden om, og han maa igjen til at stable den op. Al, naar man betragter Menneskenes Liv, maa man ofte med Sorg sig: de veed ikke selv, hvilke Kræfter de have, de forhindre sig selv mere eller mindre i at faae det at vide, fordi de med deres fleste Kræfter arbeide sig selv imod.

Lad os saa nærmere tænke paa denne Tales Gjenstand. Den Vidende er i Trængselen: nu gjælder det. Dersom han blot kan faae Opgaven sat ret fast, saa lykkes det ham nok med at holde ud; naar han strax med Bestemthed veed, hvad Opgaven er, saa er allerede Meget vundet. Men dette vil Tivlen, om muligt, forhindre, den vil lumskeligen trække alle Kræfter fra ham og lade dem gjøre Tjeneste paa et forkeert Sted, paa at udfinde hvad Opgaven er, eller paa tusinde Opfindelser med Hensyn til hvad den kunde være. Skeer dette, seirer Tivlen, faaer den ham narret til at stride der, hvor han ikke skal stride, saa maa han ligge under i Trængselen.

Er det da ikke glædeligt, at det er saaledes, at Trængselen er Veien; thi saa er det jo strax klart, hvad Opgaven er. Tivlen vil indbilde den Vidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Trængselen kunde tages bort, og han dog vedblive at gaae ad den samme Wei — uden Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt, at den kan tages bort, og Veien dog blive den samme. — Tivlen vil bilde den Vidende ind, om det dog ikke var muligt, at han havde taget feil af Veien, om det, at der er Trængsel, ikke kunde betyde, at han er paa en forkeert Wei. Men naar Trængselen er Veien, kan det, at der er Trængsel paa Veien, umuligt betyde, at han er gaaet feil, tvertimod er dette Kjendet, at han er paa den rette Wei. — Tivlen vil indbilde ham, om det dog ikke var muligt at gaae ad en anden Wei. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt at gaae ad nogen anden Wei. Derom kan altsaa ingen Tivl være, om hvad Opgaven er; der skal ikke anvendes eet eneste Dieblis, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere Overveielse; dette, at Trængselen er Veien, gjør Opgaven fast, gjør det vist, hvad Opgaven er. Og sandeligen, hvor besværlig end Trængselen kan være, ingen Trængsel er dog saa besværlig som denne Trængsel af urolige Tanker i en tvivlraadig og vankelmødig Sjæl.

Den Vidende holder da ud, han gaaer frem ad Fuldkommenhedens Wei i Trængsler — men Trængselen bliver besværlig

ligere og besværligere. Nu gjælder det. Men naar blot Opgaven staaer fast, saa er allerede meget vundet; og det være langt fra os, at hjælpe til at udsprede den løgnagtige Fabel om, at det lidt efter lidt bliver lettere paa den trange Vei, at den kun er trang i Begyndelsen. Det forholder sig netop omvendt, den bliver trangere og trangere. Dette kan man ogsaa let forviisne sig om, naar man agter paa Menneskene og vil see. Der findes maaskee sjeldnere et Menneske, som dog ikke engang har gjort Begyndelsen paa at ville det Gode, men de fleste falde fra netop naar det viser sig, at Veien bliver trangere istedenfor at blive lettere. Naar et Menneske er kommen saa langt hen, at alle Skuffelserne svinde, om at ville det Gode til en vis Grad, om at det Gode dog til en vis Grad har sin Løn i Verden; naar det ret bliver Alvor med at ville det Gode: da bliver Veien først ret trang, og fra nu af trangere og trangere. Dette gjør man altid rigtigst i at sige, for ikke ved fabelagtig Tale at bedrage Menneskene, at lokke dem et Dieblif, for saa i næste Dieblif at gjøre dem end utaalmeligere. Men hvad der intet Bedrag indeholder, det evigt Visse er: at Trængselen er Veien. Saa skal der jo atter ikke anvendes eet eneste Dieblif, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere at overveie: Opgaven staaer fast, Trængselen er Veien.

Naar saa Nogen vil bilde den Lidende ind, at Andre gaae ad den samme Vei saa let, saa sorgfrit, uden Trængsler, medens han gaaer i Trængsler, da staaer Opgaven atter fast; den Lidende har kun eet Svar: Trængselen er Veien. Langtfra os være ogsaa denne hykkelske Tale om, at det er saa forskjelligt i Livet, at Nogle gaae ad den samme Vei uden Trængsler, Andre i Trængsler. Thi vel muligt, at Nogen gaaer uden Trængsler, men sandeligen, han gaaer ikke uden Trængsler ad samme Vei som Den, der gaaer i Trængsler, thi Trængselen er Veien. Der er en vis Kløgt, som nødig nok vil bryde ganske med det Gode, men ogsaa grumme nødigt ganske give Afkald paa Blødsagtighedens gode Dage og verdslig Fordeel; denne Kløgt er gjerne meget opfindsom i den Art Paafund, at det er saa for-

skjelligt — ikke i Livet, thi deri er intet Usandt, men at det er saa forskjelligt paa Fuldkommenhedens Bei. Lad os erindre, hvad der blev udviklet i Begyndelsen af denne Tale, at, aandeligt forstaaet, er Beien dette: hvorledes der gaaes. See, naar en stakkels Vandringsmand, hvis Fodder maaskee endog ere hudløse, naar han, ømmende sig ved hvert et Skridt, næsten slæber sig hen ad Beien: da er der, om han end aldrig har Ret i at være misundelig, dog meget god Mening i den Tanke, at misunde den Rige, som fører ham forbi i en magelig Vogn. Thi Vanderveien er aldeles ligegyldig ved den Forskjel, hvorledes man reiser paa den, og saa er det jo unegteligt behageligere at høre i en magelig Vogn end at gaac saa besværet. Men aandelig forstaaet er Beien: hvorledes der gaaes; og saa vilde det dog vel være en besynderlig Sag, om der paa Trængselsens Bei var den Forskjel, at der var Nogle, som gik paa Trængselsens Bei uden Trængsler. Opgaven staaer saaledes atter fast, den Vidende veed strax med Bestemthed, hvad Opgaven er, thi Trængselen er Beien. Vil Nogen gaae uden Trængsler, saa kan han jo det, han gaaer saa tillige blot ad en anden Bei, hvilket bliver hans Sag. Men Tvivlen kan ikke faae fat i den Vidende og gjøre ham tvivlsom ved den Tanke, at Andre gaae ad den samme Bei uden Trængsler.

Derfor det er sandt, hvad Ordsproget siger: godt begyndt er halv fuldendt, saa er det ogsaa sandt, at det, at Opgaven staaer fast, er det halve Arbejde, ja mere end det halve. Men da Trængselen er Beien, saa staaer Opgaven ogsaa fast, ikke Satan selv kan komme til at faae en Tvivl indsmuglet om hvad Opgaven er. Skal Tvivlen faae Raaderum, saa maa Trængselen bringes i et tilfældigt Forhold til Beien. Naar saaledes en Vandringsmand taler om en Bei og siger: denne Bei er trang, saa kan dermed være udsagt noget Tilfældigt, maaskee er der en anden Bei, som er let, og som dog fører til samme Maal; eller Beien kan maaskee til andre Tider være let, men er nu juist i disse Dage trang. Derimod, naar Trængselen er Beien, saa er enhver Tvivl om, at Trængselen er Opgaven,

et Forsøg paa at ville gaae — ad en Afvei, da der kun er een eneste Bei, Trængselsens, paa hvilken den Lidende er. Tvivlen om Opgaven har bestandigt sit Tilhold i den Forestilling, at der kunde være andre Veie, eller at Veien kunde forandres saaledes, at Trængselen toges bort. Men da Trængselen er Veien, saa kan Trængselen ikke tages bort uden at tage Veien bort, og der kan ikke være andre Veie, men kun Afveie.

Er dette da ikke glædeligt, glædeligt for den Lidende, der jo er paa Trængselsens Bei, glædeligt, at der ikke behøves den mindste Overveielse, om ogsaa Veien er den rigtige, glædeligt, at han strax kan begynde paa Opgaven, begynde med den Sluttedhed, der har al sin Kraft raadig og samlet til at holde Trængselen ud. Thi naar Trængselen er Veien, da er den jo ikke i trostesløs Forstand det Uundgaelige, ingenlunde, han kunde jo ikke ønske at undgaae den, da den er Veien. Den Lidende er ved denne Tanke strax i fuld Fart med at holde Trængselen ud; han ikke saa meget som spilder et Dieblis eller ødsler et Diekast paa at see sig om, nei, han er med heel og fuld Kraft i Trængselen, glad i Trængselen, glad ved Tanken om at Trængselen er Veien. Vel er nemlig Opgaven ikke egentligen Det, der giver Kraft, thi Opgaven er jo Det, der bliver foresat, til hvis Udførelse Den, hvem Opgaven foresættes, skal anvende sin Kraft; og dog kan man sige, at Opgaven giver Kraft. Naar Forældrene vide med Myndighed at sætte Opgaven, naar Kjøresvenden veed med Forsarenhed at sætte Opgaven, saa hjælper det ubeskriveligt. Og saaledes ogsaa for den Eldre, naar Opgaven bliver sat fast med Evighedens Myndighed, saa hjælper det ubeskriveligt til at løse Opgaven. Naar Barnet er saa uheldigt, at have en Fader, som ikke veed at befale, eller Hestene en maadelig Rudsft: da seer det ud, som havde Barnet og Hestene ikke de halve Kræfter af hvad de virkeligen have. Af, og naar den Eldre, der er en Lidende, giver sin Sjæl i Bønhedens Vold: da er han virkeligen svagere end et Barn. Men saa er det jo ogsaa Glædeligt, at Trængselen er Veien, thi saa staaer det strax og det staaer urokket fast, hvad Opgaven er.

Trængselen er Veien — og dette er det Glædelige: at det altsaa ikke er en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien, saa maa da Trængselen altsaa føre til Noget, den maa være veibar og fremkommelig, ikke overmenneskelig. Hver af disse Tanker indeholder en nærmere opbyggelig Bestemmelse af dette Glædelige, og derfor ville vi dvæle ved hver især.

Det er ikke en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien. I jo nærmere Forhold Trængselen og Veien sættes til hinanden, desto fastere staaer ogsaa Opgaven. Naar der siges: Veien er trang, saa er det Sidste en nærmere Bestemmelse ved Veien; der er to Tanker: Veien — og det at den er trang. Vi sige da: det er nu engang saa, det er en Virkelighed, at Veien er trang. Men da der dog er to Tanker, saa er det ogsaa som var der givet Tvivlen en lille Indrømmelse, som kunde den her knibe sig ind imellem Veien og det: at den er trang, som kunde Tvivlen dog have Noget for sig, naar den vil indbilde den Vidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Veien kunde være uden at være trang, eller uden at være saa trang som den formeentligen er, thi hvister Tvivlen: Talen maa jo opløses saaledes, Veien, og derpaa: den er trang. Men naar Trængselen er Veien, saa maa Tvivlen udaande, saa kan den umuligt komme til. Den ene Bestemmelse er da ikke den anden overordnet, det hele Udsagn kløster sig ikke for Forestillingen i et Hovedord og et Tillægsord, nei, de ere eet og det Samme: Trængselen er Veien, og Veien er Trængselen; de høre saa nøie sammen, at Tvivlen end ikke kan komme til at trække Weiret derimellem, thi de ere een Tanke; de høre saa nøie sammen, at Forholdet mellem Trængselen og Veien er Uadskillelighedens. Et nøiere Forhold kan aldrig gives. Tag Trængselen bort, saa tager Du Veien bort, tag Veien bort, saa tager Du Trængselen bort. Saa nøie høre de sammen, saa fast staaer Opgaven.

Trængselen maa føre til Noget. Man kan nemlig

ikke slutte saaledes: en *Bei* er trang, altsaa maa den føre til Noget. Forsaaavidt en *Bei* er *Bei*, gjælder Slutningen, at den maa føre til Noget, thi i samme *Dieblit* den ikke fører til Noget, ophører den ogsaa at være *Bei*. Slutningen gjælder forsaavidt *Beien* er *Bei*, men ikke fordi den er trang; dette Tillæg gjør det for Den, som endnu ikke er befæstet i Troen, næsten ligesom tvivlsommere, om den *Bei* ogsaa kan føre til Noget. Naar derimod Trængselen selv er *Beien*, saa følger Slutningen: altsaa maa den føre til Noget; thi her sluttet ikke fra, at den er trang, men fra, at den er *Bei*.

Det er Herrens egne Ord: den *Bei* er trang, som fører til Salighed; og naar Han har sagt det, saa staaer det jo evigt fast. Vi rose det sandeligen heller ikke, om Noget er løben vild i mange Tanker, o, men hvis saa er, ville vi dog gjerne være ham behjælpelige med et usuldkommere Udtryk for det Samme, usuldkommere, fordi det kun forstaaes af Den, der ikke blev ukjendt med *Tviblen*, og derfor ogsaa kun midlertidigt kan være ham tjenligt, indtil han atter lærer det *Suldkommere*: at holde sig ene til Herrens Ord. Visfeligen, det, at Herren har sagt Ordet, er dog det sikreste Værn mod *Tviblen*; thi langt sikkrere er det dog, i Lydhighedens Forstand, at troe, langt sikkrere end det Sikke: at det i Tænkningens Forstand er for Tænkningen umuligt, at tvivle derom. Al, fordi det er umuligt for Tænkningen, deraf følger ikke, at det er umuligt for det tænkende Menneske; han kan alligevel, forsagt eller trodsigt, ville tvivle. Dog, er det ikke Herrens eget Ord, at Trængselen er *Beien*, saa er det dog hans Lære, thi lærer han ikke, at Trængselen er gavnlig? Saa det alligevel er Ham, der indestaaer for Ordet. Thi dette kan et Menneske, han kan klart og med klare Tanker udvilde, hvad der ligger i en Tanke, men indestaae for Tanken kan han ikke — det kan kun den Myndige; og indestaae for alle Myndige kan kun Han, der er den eneste Myndige.

Naar der da siges: den *Bei* er trang, som fører til Salighed, saa er Tanken denne: det er nu engang saaledes, at *Beien* er trang, Trængselen er en Modstand, en Hindring paa *Beien*;

man skal igjennem, men saa fører det ogsaa til Salighed. Trængselen er altsaa en Modstand, en Hindring paa Veien, dog skal man igjennem. Men naar Trængselen selv er Veien, hvad Under da, at man skal igjennem, hvad Under da, at Trængselen fører til Noget! Biblen vil saa gjerne berøbe den Vidende Frimodigheden, vil lade ham stifte i Trængselen, omkomme i den mistroftige, ja, den formastelige Tanke, at han er forladt af Gud, som var han geraadet paa en Vej, der kun førte til et Indelukke, som var det i trostesløs Forstand sagt af Apostelen, „at vi ere bestemte til Trængsler“ (1 Thess. 3, 3.), som havde altsaa Trængselen ingen Bestemmelse, men vi vare blot bestemte til Trængselen. Naar derimod Trængselen har den Bestemmelse at være Veien, da er der strax Lusttræk, da aander den Vidende, da maa det føre til Noget; thi saa er Trængselen jo selv det Befordrende. Den er ikke en Banskælselighed paa Veien, der, om jeg saa tør sige, gjør et nyt Forspand fornødent, men Trængselen selv er et Forspand, det bedste; naar man blot lader den raade, saa hjælper den En frem, thi Trængselen er Veien.

Er dette ikke glædeligt, hvor frimodigt kan ikke den Vidende aande i denne Tanke! Han befaler sig ikke blot Gud i Bold og gaaer Trængselen imøde, nei, han siger: Trængselen selv er mig et Tegn paa, at jeg er vel anbefalet, Trængselen er min Hjælper — thi Trængselen er Veien. Saa længe Barnet dog har bange Frygt for Læreren, kan det vel lære meget; men naar Tilliden har jaget Frykten ud og Frimodigheden har seiret, saa begynder den høieste Underviisning. Og saaledes ogsaa, naar den Vidende, forbisstet om, at Trængselen er Veien, har overbundet Trængselen; thi er dette ikke i høieste Forstand at overvinde Trængselen, ret at ville troe, at Trængselen er Veien, er Hjælperen! Apostelen Paulus siger etsteds: Troen er vor Seier, og et andetsteds: ja, vi mere end seire. Men kan man da mere end seire? Ja, naar man førend Striden begynder har forvandlet Fjenden til sin Ven. Gæt er Det at seire i Trængselen, at overvinde Trængselen, som man overvinder en Fjende, forblivende i den Mening, at Trængselen er Ens Fjende; men

mere end feire er det at troe, at Trængselen er Ens Ven, at den ikke er Modstanden men Veien, ikke det Hindrende men det Udviklende, ikke det Forknyttende men det Forædlende.

Trængselen maa være veibar, fremkommelig. Hvad er det, der kan møde paa en Bei og spærre den, saa den bliver ufremkommelig? Det er Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er denne Bei jo ubetinget fremkommelig. Den Vidende kan, om han saa vil, forestille sig Trængselen forfærdeligere og forfærdeligere; dette gjør hverken fra eller til — det er evig vist, at Trængselen er Veien, og saa er det umuligt at tænke en Trængsel, der kan spærre denne Bei. Og saa heraf kan man see, at Trængselen maa føre til Noget. Thi hvad skulde vel hindre en Bei i at føre til Noget, hvad Andet end Trængsel; men naar denne ikke kan komme som Modstand paa denne Bei, saa maa jo denne Bei evigt føre til Noget.

Forunderligt, Trængselen's Bei er den eneste, hvor der ingen Hindring er, thi Trængselen bereder selv Veien, istedenfor at spærre. Men er dette ikke glædeligt! Thi hvad er trøstesløvere end naar Vandrerens maa sige: her er ingen Bei mere; og hvad er altsaa glædeligere end at Vandrerens bestandigt tør sige: her er der altid Bei!

Trængselen er ikke overmenneskelig. Nei, var Trængselen overmenneskelig, saa var jo Veien spærret, og Trængselen ikke Veien. Apostelen Paulus siger: „Eder er ingen Fristelse paakommen, uden menneskelig; men Gud skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang, saaledes at I det kunne bære.“ Men har Gud ikke gjort Fristelsen til at bære, naar han fra Evidens har beklækket det saaledes, at Trængselen selv er Veien; saa er Trængselen jo eengang for alle gjort til at udholde. Og hvorledes kan det være sikkrere, at der altid er en god Udgang paa Fristelsen, end naar Trængselen selv er Veien; thi saa er jo Trængselen selv bestandig en Udgang, og en god Udgang af Trængselen.

Den overmenneskelige Fristelse vil optaarne sig over et

Menneske; som det steile Bjerg, der lader Vandringsmanden fortvile, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse skrække den Vidende, forvandle ham til et Rryb i Sammenligning med Fristelsens Størrelse; som en Naturkraft spotter menneskelig Anstrængelse, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse, hof- færdigt kneisende, være stolt som en Spot over den stakkels Vidende. Men, Gud være lovet, der er ingen overmenneskelig Fristelse til, det er kun en løgnagtig Fabel, opfundet af en Frygtagtig eller af en Underfundig, der vil skubbe Skylden af sig, formindste sin Skyld ved at forstørre Fristelsen, retfærdig- gjøre sig ved at gjøre den overmenneskelig. Skriften siger lige det Modsatte; den siger ikke blot, at der ingen overmenneskelig Fristelse er til, men den siger et andetsteds, hvor Taleren er om den Rædsel, i hvis Forventning Menneskene skulle forsmægte, siger til de Troende: „naar dette skeer, da opløfter Eders Hoved.“ Fristelsen har altsaa ikke overmenneskelig Størrelse; tvertimod naar Trængselen er forfærdeligst er den Troende et Hoved høiere, et Hoved høiere, ja han er jo det Hoved høiere, som han opløfter over Trængselen. Og naar Trængselen er Veien, saa er den Troende ogsaa over Trængselen; thi den Bei, paa hvilken et Menneske gaaer, den gaaer dog vel ikke over hans Hoved, nei, naar han gaaer ad den, saa træder hans Fod paa den.

Saaledes er der da indeholdt idel Glæde i den Tanke, at Trængselen er Veien. Den Vidende veed strax med Bestemthed hvad Opgaven er, han kan strax begynde med fuld Kraft, ingen Tvivl kan komme til at snige sig ind mellem Veien og Trængselen, thi de ere evigt uadskillelige; og derfor er det evig vist, at denne Bei maa føre til Noget, thi ingen Trængsel kan her spærre Veien, der altid er fremkommelig, ligesom Trængselen aldrig er overmenneskelig. Glemmes maa det vistnok aldrig, det maa atter her siges til Slutning, at nu det Andet staaer tilbage: hvorledes den Vidende skal gaae ad Trængselen's Bei. O, men er det saa, at det kun lidet baader et Menneske med

koldt Hjerte at hænge ved en død Forstaaelse: sandeligen, den Forstaaelse, der gjør et Menneske glad og varm i Trængselen, den skal ogsaa styrke ham til det Næste, til at gaae retteligen ad Trængselens Bei. Og det, med en vis Aand, uden Tvivlen at troe, at Trængselen, hvori man er, er Beien, er det ikke ogsaa at gaae retteligen ad Trængselens Bei!

VI.

Hørend et Menneske begynder paa Noget, hvad enten der skal handles eller lides, gjør han først et Overslag, om han handlende kan føre Taarnet op, og hvor høit, om han lidende har Kræfter til at bygge i Grunden, og hvor dybt. Altsaa han gjør et Overslag over Kræfterne og Forholdet mellem Kræfterne og Opgaven, derpaa overveier han. At overveie er et overført Udtryk, men meget betegnende, og har derfor den Fordeel, som altid et overført Ord har, at man som gjennem en hemmelig Dør, ja som ved det Pludseliges Trylleflag, fra det meest Dagligdags staaer midt i de høieste Forestillinger, saa man, idet man taler om de simple, daglige Anliggender, pludselig opdager, at man tillige taler om det Allerhøieste. At overveie er dannet af at veie; Vægtstaaalen veier, eller paa Vægtstaaalen veier man. Hvad er nemlig det at veie? Det er at angive det ligegyldige Forhold mellem to Størrelser, eller ligegyldigt at angive dette Forhold. Saaledes med Vægtstaaalen. Det er Vægtstaaalen aldeles ligegyldigt, hvilken af de Tvende der veier meest, den angiver blot Vægten, og har ingen Forkjærlighed for den ene eller for den anden Side. Just dette prise vi hos Vægtstaaalen, og sige, naar saa er, at den er god og nøiagtig. Anderledes kunne vi nu ikke tale om en Vægtstaaal, thi ellers maatte vi vel sige, at paa den Maade at veie er ingen Kunst; Kunsten begynder netop naar der er Forkjærlighed for den ene eller den anden Side, og det nu gjælder om — ja, lad os kun bruge det simple Udtryk, som dog er saa betegnende, naar det nu gjælder om, at holde Tungen lige i Munden.

Altsaa paa Bægtfkaalen veier man, men Menneſket over-
veier; han gjør altsaa mere end at veie i ſamme Forſtand ſom
Bægtfkaalen, han over-veier, han er høiere end det at veie,
han ſtaaer over Afveiningen, han vælger. Derfor kan man med
Nette ſige, at det Ord: at overveie, naar man blot holder det
faſt, tilſidſt angiver det Bæſentlige ved Menneſkenaturen, dens
Sammenſætning og dens Fortrin. Thi for at veie maa der
være to Størrelſer, altsaa maa det overveieende Menneſke blot
for at kunne veie være ſaaledes ſammenſat, at han har to Stør-
relſer. Dette er ogſaa Tilfældet, han er ſammenſat af Timeligi-
hed og Evighed. Timeligheden og Evigheden er, aandelig for-
ſtaaet, Størrelſerne, der ſkulle veies. Men for at overveie maa
Menneſket igjen ſelv være eller have et Tredie i Forhold til de
to Størrelſer. Dette er Valget: han veier, han overveier, han
vælger. Kun kan det Tilfælde aldrig indtræde, ſom dog muligt
kan indtræde med en Bægtfkaal, at den angiver Forholdet
ſom lige, at de tvende Størrelſer veie lige meget. Nei, Gud
være lovet, det kan aldrig ſkee, thi rettelig forſtaaet har allerede
det Evige en vis Overvægt, og Den, ſom ikke vil forſtaae dette,
han kan egentligen aldrig komme til at overveie.

Saaledes overveier et Menneſke, førend han begynder,
ſaaledes ved Begyndelſen af ſit Liv. Endnu har han ikke megen
Erſaring, ikke noget nøie Kjendſkab til Timeligheden; han har
kun i Foreſtillingen et Billede af Timeligheden og af Evigheden,
og han vælger derimellem. O, det tør vi vel næſten ſige med
Viſhed om ethvert Menneſke, at det var ham engang ſaa i
Begyndelſen, det var ham ſaa indlyſende, at Evigheden har
Overvægten, ja ikke blot var det ham indlyſende, men det
bevægede ham dybt, det rørte det Jnderſte i ham, og derfor
er vel ſaa ofte dette den Unges første Valg ikke uden Jnder-
lighedens Taarer.

Imidlertid er dermed ingeniunde Alt afgjort, thi ſaa lidet
ſom det hjælper et Menneſke i Sigeghyldighedens Forſtand at
vide Forholdet mellem det Timelige og det Evige, lige ſaa lidet
nytter dette første Valg, naar det ikke atter og atter gjentages

— at, maaskee skal det gjentages under meget forandrede Forhold. Den Unge er bleven Eldre, Livet thnger paa ham, nu er han (thi lader os kun haste fra det Lettere for desto længere at kunne dvæle ved, hvad disse Taler skulle være, Lidelsernes Evangelium) en Lidende. Saa maa han da, om han end ikke spilder sin Tid og ødsler sin Kraft paa idelig Overveielse, igjen til at veie, gjøre Alvor af igjen at veie og overveie. Hvor tung Timeligheden er, det veed han: har da ogsaa nu Evigheden Overvægten? Saaledes spørger han sig selv, men han spørger ogsaa Andre; om han end ikke spilder sin Tid og øder sin Kraft i Snaksmhed med baade den Ene og den Anden, i Alvor spørger han dog en Forsøgt til Raads. Og Gud være lovet, saadanne Raadgivere, saadanne Vidner findes dog, om ikke blandt de Levende, saa blandt de Afdøde, og da først og fremmest i de hellige Skrifter. Maaskee læser da den Lidende hos Apostelen Paulus disse Ord:

**Thi vor Trængsel, som er stattet og let, skaffer os en over
al Maade stor, evig Bægt af Herlighed.**

(2 Cor. 4, 17.).

Disse Ord ville vi denne Gang gjøre til Opbyggelsens Gjenstand, idet vi betænke det for en Lidende Glædelige i:

at selv, naar den timelige Lidelse thnger meest, har
dog Evighedens Salighed Overvægt.

Dog førend vi gaae over til nærmere at gennemgaae Apostelens Ord, maae vi først gjøre een Bemærkning, der rigtignok synes overflødig, forsaavidt hvad den udsiger ganske følger af sig selv, men som dog maaskee, i Betragtning af hvad Erfaringen lærer om Menneskenes Liv, er vel værd at fremdrages. Det følger nemlig ganske af sig selv, at skal der være Mening i denne Tale, at et Menneske forvisjes om, at, selv naar den timelige Lidelse thnger meest, Evighedens Salighed

dog har Overvægt, da maa han veie paa den, han maa i Sandhed vaage over, at denne Evighedens Modvægt kommer for Alvor med i Betragtning. Ja, dette følger jo ganske af sig selv, og dersom det ogsaa fulgte ganske af sig selv, at ethvert Menneske gjorde det, da maatte jo ethvert Menneske være forvisset om, at Evighedens Salighed har Overvægt; thi kommer kun denne Tanke ret for Alvor med paa Vægten, saa skal den nok faae Overvægten. O, men hvor sjældent er det maaskee, at et Menneske saaledes veier rigtigt. Og alligevel er der i Verden atter og atter Dag ud og Dag ind fra Morgen og til Aften idelig Tale om, at overveie og overveie, og dog gjælder det, at Den, som ikke har Evighedens Forestilling bestandigt som Vægtens anden Størrelse, han overveier Intet, han kan end ikke overveie. Thi at overveie det ene Timelige mod det andet Timelige, naar det Evige er udeladt, det er ikke at overveie, det er at narres, det er at spille sin Tid paa og forspilde Saligheden ved at narres med Livets Barnestreger. Atter her viser det sig, hvor meget der ligger i det simple Ord: at overveie. Grundbetydningen af menneskelig Overveien er, at veie mellem det Timelige og det Evige; i al anden menneskelig Overveien maa denne Grundbetydning være tilstede, ellers er Overveielsen, trods al Travlhed og opblæst Vigtighed, grundløs og intetsigende.

Mon nu virkelig Menneskene leve saaledes, at de bestandigt tage Evighedens Tanke for Alvor med i Betragtning? Der er en Travlhed, en travl Arbeiden for og en travl Talen om Livets Fornødenheder, en Travlhed, som ganske synes at have glemt, hvad det Fornødne er. Men hvis Du indlader Dig med disse travle Mennesker, da vil Du ideligt høre dem tale om Overveielse og Overveielse, om de end ganske have glemt Grundbetydningen af at overveie. Og den Uhyggeligere, den mere Begunstigede, ham overtaler og bedaarer Timeligheden kun altfor let, saa det synes ham, at han har det saa godt, at han Intet mere behøver; eller hvis det desuagtet synes ham, at han ikke har det godt, saa er han dog saaledes bedaaet af Timeligheden, at det slet ikke falder ham ind at søge Grunden paa

rette Sted. Men hvis Du indlader Dig med en Saadan, da vil Du ogsaa høre ham tale ideligt om at overveie og overveie, om Du end tillige let forvisser Dig om, hvor ganske han har glemte Grundbetydningen. Al, saaledes leve maaskee Mange; de kalde sig endog Christne, skjøndt hvad der Afgjørende ligger til Grund for al Christendom netop er hiin Grundbetydning af at overveie. Mange leve maaskee saaledes bedragne af Timeligheden. Lad mig oplyse dette Forhold ved et simpelt Billede. Naar den Velhavende i en mørk men dog stjerneklar Nat kjører beqvemt i sin Vogn og har Lygterne tændte, ja, da er han tryg, han frygter ingen Vanskelighed, han fører selv Lyset med, og det er ikke mørkt nærmest omkring ham; men netop fordi han har Lygterne tændte og har et stærkt Lys nær ved sig, netop derfor kan han slet ikke see Stjernerne, hans Lygter formørke Stjernerne, hvilke den fattige Bonde, der kjører uden Lygter, herligt kan see i den mørke, men dog stjerneklare Nat. Saaledes leve de Bedragne i Timeligheden: enten have de, beskæftigede med Livets Fornødenheder, for travlt til at vinde Udsigten, eller de i Velstand og gode Dage have ligesom Lygterne tændte, rundt og nærmest om dem Alt saa betryggende, saa lyst, saa beqvemt — men Udsigten mangler, Udsigten, Udsigten til Stjernerne.

Dog saadanne Mennesker ere vel selv bedragne, men derimod have de ikke til Hensigt at ville bedrage Andre ved blind Veiledning, eller ved blændende; thi dette Timelighedens blændende Lygteskin er altid lige saa farligt som den i Mørket blinde Veiledning. Imidlertid gives der ogsaa Saadanne, der, formasteligen bedragne af sig selv, formasteligen ville lære Menneskene det Samme. De ville ganske affkaste denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed, de ville lære Menneskene ved allehaande kløgtige Beqvemmelighedens Opfindelser at faae det saa lyst som muligt om dem i Timeligheden, at man da slet ikke mere skulde kunne see Evigheden. Eller hvis de end ikke ganske ville affkaste Forestillingen om Evigheden og Evighedens Salighed, ville de dog saaledes nedværdige den, at der

ingen evig Forskjel (ja, kan noget være mere meningsløst) bliver mellem det Timelige og det Evige. Hvilken Forskjel kan der da blive? Det synes dog uimodsigeligt, at som der mellem et Menneske og et Dyr er Menneskelighedens Forskjel, saaledes maa der være en evig Forskjel mellem det Timelige og det Evige; eller skulde maaskee Forskjellen være den, at de ikke være forskellige; eller kan Evigheden i al Evighed have nogen anden Forskjel fra det Timelige end Evighedens? Saadanne falske Lærere kan man vel ikke kalde Phariseere; men hvad er dog egentligen værst: enten en Phariseer, som nægtigt angiver den rette Vej, men rigtignok ikke selv gaaer ad den, en Phariseer, efter hvis Ord jeg altsaa trostigt kan tage og handle, medens jeg overlader til Gud, hvad der aldrig kan vedkomme mig, at dømme Hykleren, eller en saakaldet oprigtig Veileder, der rigtignok selv gaaer med ad den samme Vej, han anpriser Andre, men vel at mærke forandrer Veien, og selv gaaer med ad den anpriste — Bildfarelsens Vej?

Og nu den Vidende; naar han ikke agter paa, at denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed kommer for Alvor med i Betragtning, naar han, idet han veier Videlsens Tyngde, slet ikke veier paa Saligheden: hvad Under da, at den timelige Videlse faaer Overvægt, hvad Under, at han finder den tung, rædsom tung — al, naar Evigheden engang veier ham, skal den vel finde ham for let; thi jo tungere et Menneske saaledes bliver, desto nærmere er han ved, at Evigheden vil finde ham for let. Eller hvis den Vidende dog en enkelt Gang tager denne Evighedens Tanke ligesom i sin Haand og veier paa den — men finder, at den ikke veier stort: hvad Under, at den timelige Videlse tynger meest! Og naar saa den Vidende Diebliffet efter igjen kaster, og med Ligegyldighed, hiin Evighedens Tanke bort: hvad Under da, at han finder Videlsen endnu tungere, tung indtil Fortvivlelse, naar ikke blot Videlsen tynger, men han selv tynger med paa Videlsen ved den formastelige Tanke, at han skulde være forladt af Gud — fordi han selv slap det Evige! Al, hvad Under, om en saadan Vidende tilsidst søger

Fortvivlelsens sidste Udvei og vil gjøre en Ende paa denne Ubal — ved at gjøre Begyndelsen paa, hvad der venter ham i Evigheden!

Efter denne sørgelige Betragtning lad os saa gaae over til at betænke Apostelens forelæste Ord; Paulus var dog vel den Mand, som forstod at veie og at overveie, sandeligen, fandtes der ikke Sviig i Christi Mund, da heller ei falsk Bægt hos en Apostel.

„Vor Trængsel, som er staaet og let, forskaffer os en over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed.“ Altsaa Trængselen **forstaaer** en over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed. Men naar Trængselen i ethvert Dieblis, altsaa og naar den timelige Lidelse tynger meest, forskaffer en saadan Bægt af Herlighed: saa har Saligheden jo Overbægt. Hvad der nemlig forskaffer Noget, Midlet, hvorved Noget erhverves, er fornuftigviis det Ringere, Formaalet det Hviere. Dette er en saa let fattelig, saa almindelig antaget og dog saa dybt grundet Tanke, at man anseer det for den sørgeligste, den affheligste Forvirring, at et Menneske vender Forholdet om og gjør Formaalet, Det, som i sig selv er Formaalet, til Midlet, gjør Sandheden, for Exempel, til et Midlet i Pengebegjerlighedens, eller Greshydens, eller andre slette Lidenstaber's Tjeneste. Den sædelige Tingenes Orden, der beskæftiger sig med hvad der i og for sig er Formaalet, lærer, at Midlet er lavere end Formaalet. Ja, selv naar Formaalet er noget Jordist, og et andet Jordist er Midlet: er dog i Forholdet Midlet ringere end Formaalet, om Formaalet og Midlet end i en anden Forstand ere lige ringe, fordi de begge ere jordiske. Naar saaledes En for sine Penge forskaffer sig eet eller andet jordist Gode, da anseer han Pengene for Ringere end det Gode han ved dem forskaffer sig; medens han maafee til en anden Tid anseer Pengene for Formaalet og et andet Jordist for Midlet og for det Ringere, hvorved han forskaffer sig Pengene.

Men en over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed er

intet jordisk Gode; dette Formaal kan ikke tilfældigviis være det Høiere og Midlet det Ringere; Forholdet kan heller ikke vergle, saa dette Gode een Gang er Formaalet, og da en anden Gang Midlet, hvorved et andet Gode erhverves. Dette Formaal er uendeligt høiere, er Formaal i og for sig. Dersom da Lidelsen forskaffer dette Gode, saa har ganske simpelt og ligesom Saligheden Overvægt, selv naar Lidelsen tynger meest. Hiint Gode er saa uendeligt høiere end Midlet, at selv i Lidelsens tungeste Dieblig Bevidstheden om, at den forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed, giver Saligheden Overvægt. Hvo som ikke vil forstaae og ikke vil troe dette, han bærer selv Skylden, han lader i Lidelsens tungeste Dieblig denne Bevidsthed udslukkes, Bevidstheden om, hvad Lidelsen forskaffer.

Ehi naar tynger vel den timelige Lidelse forfærdeligt paa et Menneske? Er det ikke, naar det synes ham, at den ingen Betydning har, Intet forskaffer eller forhverver; er det ikke, naar Lidelsen, som den Utaalmodige udtrykker sig, er meningsløs og hensigtsløs? Klager vel Den, der vil stride i Bæddekampen, klager vel han, om end Forberedelsen koster nok saa megen Anstrængelse, klager han, om den end er forbunden med nok saa stor Lidelse og Smerte? Og hvorfor klager han ikke? Fordi han, der dog løber paa det Uvisse, forstaaer eller mener at forstaae, at denne Lidelse forskaffer ham Seirens Priis; netop naar Anstrængelsen er størst og smertefuldest, da opmander han sig selv ved Tanken om Prisen, og om at denne Lidelse just vil tjene til at forskaffe ham den. Hvor mange Lidelser udholder ikke et Menneske, naar han forstaaer, at han derved forskaffer sig Udkommet, eller Væge, Riigdom, Elskovens Løn eller hvad vi nu ellers ville nævne! Men Sagen er denne, at her strækker endnu den timelige Forstand til, eller Mennesket mener dog, at den strækker til; Mennesket forstaaer eller mener dog at forstaae, at Lidelsen forskaffer ham det Ultraaede — af, det Ultraaede, der er saa uendeligt ringere end en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Naar derimod Lidelsen saaledes omslutter et Menneske, at hans Forstand ikke mere

vil have med al denne Videlse at skaffe, fordi Forstanden ikke kan begribe, hvad Videlsen skulde kunne forskaffe; naar den Vidende Intet kan begribe af denne mørke Tale, hverken Videlsens Grund eller dens Hensigt, hverken hvorfor han skal saaledes hjem søges fremfor Andre, eller hvortil det skulde gavne ham, — og han nu, der han afmægtigt føler, at han ikke kan kaste Videlsen af sig, oprørst kaster Troen fra sig, ikke vil troe, at Videlsen forskaffer Noget: ja, da kan Saligheden vistnok ikke have Overvægt, da den er ganske udeladt.

Fastholder derimod den Vidende, hvad Forstanden vistnok ikke kan begribe, men Troen derimod holde fast ved, at Videlsen forskaffer en stor og evig Vægt af Herlighed: da har Saligheden Overvægt, da holder den Vidende ikke blot Videlsen ud, men forstaaer, at Saligheden har Overvægt. Den Indsigt, der begriber, at Videlsen forskaffer Noget, giver Tideligheds Udholdenhed; men Troen mod Forstand, at Videlsen, der synes idel ond og unyttig Møie, forskaffer en stor, evig Vægt af Herlighed, giver Evigheds Udholdenhed. Medens stundom en Vidende finder Trængselen, hvori han er stedt, til at udholde, men bekymret frygter, om den dog i næste Dieblis ikke kunde blive uudholdelig: da er der aabnet enhver Vidende Udgang til en anden Art af Betryggelse end den svigefulde, der svigefuldt bygger paa en menneskelig Sandsynlighed, den nemlig, at ville troe, at Videlsens Tungeste forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.

Altjaa har, selv naar den timelige Videlse tynger meest, dog Saligheden Overvægt. I hvilken Forstand Apostelen siger, at Videlsen forskaffer hiin Herlighed, ville vi her ikke videre udvikle, det vedkommer ikke denne Tales Gjenstand; kun være det erindret, at det da paa ingen Maade kan være i Fortjenstligheds Forstand, thi da maatte det kunne begribes, at Videlsen forskaffer Saligheden, og da maatte igjen Saligheden kunne begribes, siden det kunde begribes, at den fortjentes, men i saa Fald vilde Talen netop ikke være om en evig Salighed, thi den evige Salighed kan kun troes, og netop derfor kan den

heller ikke fortjenes. Dog denne Udvikling ville vi ikke nærmere forfølge, men dette staaer fast: Lidelsen forskaffer en over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed — altsaa har Saligheden Overvægt.

„Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer“ Men er Trængselen stakket og let, saa er det da ganske klart, at Saligheden har Overvægt, saa behøves der end ikke at siges et Ord mere, thi en stakket og let Trængsel, som ovenikjøbet forskaffer en stor evig Bægt af Herlighed, den kan dog vel ikke veie op, ja, den maa vel snarere siges Intet at veie mod denne store Bægt af Herlighed. Dette vil vel selv den utaalmødigst Lidende indrømme, men tillige mene, at hermed er Intet bevist, allermindst om hans Lidelse, thi hans Lidelse, den er meget langt fra at være stakket og let, den er just ubeskrivelig tung og langvarig. Naar saa er, er rigtignok Tælen kommen i en slem Forlegenhed. Og dog nei, det har dog nok et eget Sammenhæng med det apostoliske Ord: vor Trængsel, som er stakket og let. Jeg har ved en anden Leilighed søgt at udvile, hvad der vel ogsaa er Alle bekendt, med hvilket Sandhedens Eftertryk Apostelen Paulus kan kaldes en næsten i alle menneskelige Lidelser indtil det Yderste Forsøgt, her maa jeg fatte mig kortere, og veed i denne Forbindelse intet mere Betegnende at sige, end dette: Paulus var intet forkjælet Menneske. Den Utaalmødige maa ikke lade sig bedrage af Skinnets og troe, at det er en Dykkens Yndling, der taler om en lille Smule halvtimes Trængsel. Meningen af det apostoliske Ord er derfor ikke ganske ligefrem, men omtrent denne: „troende forventer jeg en saadan over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed; for mig er Evighedens Salighed et saadant Gode, at jeg i Sammenligning dermed kalder 30 Aar i allehaande Lidelse en Trængsel, som er stakket og let.“ See, dette er en apostolisk Tale; thi der høres mangan sád Lovtale over Evighedens Salighed, som i prunkende Udtryk og smægtende Skildring vil gøgle for Sandsen — Sligt forstaaer en Apostel sig ikke paa, men han forstaaer, at den bedste

Lovtale over Evighedens Salighed er, at den er et saadant Gode, at den Talende i Betragtning af den kalder saadanne Videlser en Trængsel, som er staffet og let.

Altsaa det er Sammenligningen, der gjør, at 30 Aars Videlser er en Trængsel, som er staffet og let. Men at sammenligne, det er jo ogsaa at veie. Kun veier Sammenligningen ikke saaledes, at den holder de tvende Størrelser langt ude fra hinanden, den bringer dem tvertimod saa nær sammen, at Salighedens Tilstedeværelse forandrer Udtrykket om Trængselen. Fordi Tanken om Saligheden er nærværende, fordi Saligheden er tilstede: derfor taler Apostelen saaledes om Trængselen. Men dette er jo ganske i sin Orden. Gjør ikke en Konges Tilstedeværelse, at man taler ganske anderledes end ellers om det Samme! En Gjenbordighed, som man ellers vilde fortrædiges ved og knurre over i Dagligstuen, om den siger man i Kongens Nærværelse: Deres Majestæt, det er en Ubetydelighed. I den Elskedes Nærværelse taler man anderledes end ellers om det Samme. Hvad der vilde forstyrre En til daglig Brug, derom siger man i den Elskedes Nærværelse: o Kjære, det er Smaating. Og at forandre sin Tale og fremfor alt sit Sind saaledes, kalde vi underaatlig Erbødighed for Kongens Majestæt, vi kalde det Forelskelsens Fæstlighed i Forhold til den Elskede, vi kalde det Høitidelighed i Forhold til det Høieste, og i de mindre Forhold kalde vi det Høflighed. Høflighed ligger først og sidst i at agte paa, at der er Noget tilstede, og hvem det er, der er tilstede. Men Evighedens Salighed, og naar den er tilstede i Tanken om den: af, hvor ofte er ikke her, for ikke at sige det haardere, en Lidende uartig nok til ikke at agte paa den, til at lade som var den ikke tilstede — thi i Tanken kan den jo altid være tilstede.

Men altsaa har Saligheden Overvægt. Den Lidende, der beslutter sig paa at tale det himmelske Høffprog, han forstaaer, at den har Overvægt. Luther har etsteds sagt, at en Christen maa bære Korsets Hofdragt; men mon han da ikke ogsaa bør være øvet i og øve sig i af Hjertens Grund at kunne tale det

himmelske Hoffsprog. Thi, som sagt, gavmundet at gyde Ord om Salighedens Herlighed, er forfængelig og daarlig Tale; men ligesom med sammenpressede Læber, istedenfor ligesom at tale om Saligheden, ved paa en anden Maade at tale om sit Livs Trængsler at vise, at man taler om Saligheden: det er Hoffsproget.

Men det tales kun af Hjertets Grund, thi dette himmelske Hoffsprog indeholder ingen Usandhed, som man vel ellers og med Rette taler om Hoffsprogets smigrende Usandhed, det er ingen Talemaade, som Hoffsproget ellers, o nei, det er ene og alene en Tænkemaade. Det er jo derfor ganske efter Ordene sandt, hvad Apostelen siger. Denne vor Trængsel er stakket og let; eller er da vel 70 Aar en Ewigheid, eller er ikke netop 70 Aar en stakket Tid mod en Ewigheid! Og maa den ikke være let, naar der paa samme Tid bæres Forventningen om den store Bægt af Herlighed, om den dog kun er let, netop forsaavidt den store Bægt gjør den let! Er Trængselen ikke let, hvad veier vel den tungeste Lidelse mod en evig Bægt af Herlighed! Thi der spørges jo ikke om, hvad den tungeste Lidelse veier, men om hvad den veier mod en evig Bægt af Herlighed.

Altsaa Saligheden har Overbægten; og der fordres kun Trostøb mod denne Forestilling om Ewighedens Salighed for at fatte, at den har Overbægt, for til enhver Tid og i enhver Lidelse at tale uforandret om det evigt Uforandrede. Saa snart Udtrykket forandres, saa er det ikke Saligheden, der har forandret sig, men den Lidende. See, Den, der kun vil tjene en Sag, forsaavidt den tjener ham, hans Udtryk er underlagt megen Forandring; og Den, der kun vil elske en Pige, forsaavidt det tjener ham, hans Udtryk veksler i Omstiftelse. En saadan Tvesindet taler een Gang, falsk, om, at han har den Vre at tjene denne Sag, og en anden Gang vil han, lumsk, ikke have Skammen af at tjene den; han taler een Gang, indsmigrende, om, at han har den Vre at være elsket, en anden Gang fragaaer han, fræk, — denne Skam. Men Den, der ydmygt og begejstret har en Sag han elsker, han forstaaer, at det uforandret er den

samme Sag, han har den Vre at tjene; han opgiver ikke blot ikke Sagen, han lider ikke blot Alt for den, nei, han forstaaer, at han har den Vre at lide for denne samme Sag. Han glemmer aldrig, hvad Begeistringen forstaaer, at det er et Grens Forhold han har til Sagen, og at dette, om han seirer eller han lider, har slet Intet med dette Forhold at gjøre; Forholdet bliver uforandret, han har den Vre at seire i denne Sags Tjeneste, eller han har den Vre at lide i denne Sags Tjeneste. Eller er dette ikke den høihjertede trofaste Hofmand, han, der følger en styrtet Keiser i Vandflygtighed, og, naar den keiserlige Majestæt er klædt i Armød, dog endnu med samme Underdanighed og Hylдинг, som engang i Paladsets Sale, siger: Deres Majestæt, fordi han ikke frybende har kjendt Keiseren paa Purpuret, og derfor høihjertet kan kjende ham i Pjalterne.

Og saaledes ogsaa med dette Gode, der er Ewighedens Salighed. Trostaben er, at man tænker og taler eens derom, medens Alt forandrer sig, at man ikke i Timelighedens gode Dage indsmigrende vil tale med høie Toner om dette Gode, og troløst mod det Evige og forræderst mod sig selv forandre Sproget paa Lidelsens Dag. Al, thi heri er Forskjellen, at det dog vilde bedrøve Keiseren, om Hofmanden forandrede sig; men Ingen indbilde sig, at Ewighedens Salighed lider ved, at et Menneske, troløs mod den, bliver sin egen Forræder. Altsaa, dersom et Menneskes Liv er temmelig ukjendt med Gjenbordighed, nu ja, der er kun Gæt at sige om Himmelenes Salighed; men dersom han forsøges i allehaande Lidelser, der er atter kun Gæt at sige, thi dette Gode bliver uforandret, og forandres ikke ved Lidelsen, men forandrer tvertimod Lidelsens Tungeste til en Trængsel, som er stakket og let.

Er dette ikke at have Overvægten, ja er det ikke at have saaledes Overvægten, at Lidelsen egentligen ikke kan veies sammen paa Vægtstkaal med den evige Vægt af Herlighed, fordi nemlig der ikke behøves en stor Vægt af Ewighedens Salighed, men den mindste Deel af den er en stor

og evig Vægt! Og ogsaa dette er indeholdt i det apostoliske Ord. Vor Trængsel, det vil sige denne Timelighedens Trængsel, som er stakket og let, forskaffer en evig Vægt: men saa har jo Saligheden ikke blot Overvægt, men Forholdet er et saadant, at de tvende Størrelser ikke kunne veies sammen. Lad os forstaae hinanden. Man siger jo ordsprogligt, at et Pund Guld og et Pund Hjør veier ligemeget; og dette er jo ogsaa sandt, men man tilføier dog vel ogsaa, at i en anden og vigtigere Forstand kan disse tvende Størrelser ikke veies sammen, og hvorfor ikke, fordi Vægtskaaalen ikke kan angive, at det ene Pund er Guld, det andet Pund Hjør, altsaa fordi Guldet har et særegent Værd, som gjør den ligefremme Veien af Guld og Hjør med hinanden meningsløs. Saaledes ogsaa med de tvende her opgivne Størrelser. Forstjellen er ikke den mellem Salighed og Lidelse, men den mellem evig Salighed og timelig Lidelse, Forholdet er dette Misforhold; og at det er et Misforhold viser sig allertydeligt derved, at Forholdet mellem timelig Lykkelighed og evig Salighed er det samme Misforhold, at timelig Lykkelighed er for Intet at regne mod evig Salighed, og saaledes ogsaa ganske paa samme Maade timelig Lidelse. Timelig Lidelse og evig Salighed ere ikke blot ueensartede saaledes i Væsentlighedens Forstand som Guld og Hjør, men ueensartede i den uendelige Væsentligheds Forstand; den mindste Deel af Evighedens Salighed veier uendeligt mere end den længste jordiske Lidelse.

O, hvilken ubeskrivelig, over al Maade stor Glæde! At den Lidende dog vilde fatte den, vilde troe den, vilde forstaae, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest har dog Saligheden Overvægt; at den Lidende dog vilde veie rigtigt, ja endnu mere, saa han ikke blot ikke synker under Lidelsens Tyngde, men suarere segner under Salighedens Overvægt, saa han i Forudfølelse af denne Salighed slaar ligesom Vægtskaaalen i Stykker og siger: her er end ikke Tale om at veie. Men hvor sjelden fandtes en saadan Lidende, hvor ganske anderledes er det ikke i Verden! Vi sige dette ikke for at forstyrre det Glæde-

lige, som er denne Tales Gjenstand, vi sige det jo netop for, om det var muligt, at forsthyrre det Sørkelige, der er kun altfor mange Menneskers Tilstand. Hvor Mange leve dog ikke saaledes, at de i Tankeløshedens Forstand indrømme, at Saligheden har Overvægt, i Tankeløshedens Forstand indrømme, at en evig Salighed er en ueensartet Størrelse med det Timelige, det er, de lade denne Tanke staae hen, lade den staae ved sit Værd, de beskæftige sig slet ikke med den — saa ueensartet med deres Livs timelige Formaal er Evighedens Salighed bleven dem; de leve i en dvælst Indbildning om, at vi nok allesammen blive salige, saa ueensartet er Saligheden bleven dem. Hvilken Forandring, dersom det dog engang var saaledes, at den tungeste Lidelse gjennem et langt Liv syntes som Intet at regne mod Evighedens Salighed; dersom det dog engang var saa, at Den, der ikke blot modig gik i alle Timelighedens Farer, men saaledes modig, at han næsten ikke engang vilde anerkjende dem for Farer, at han med Frygt og Bæven forarbejdede sin Saligheds Sag! Og hvad er dog ikke tabt ved denne Forandring! Thi hvad gjorde Romerne saa modige i Slaget, hvad Andet, end at de havde lært at frygte værre Ting end Døden! Men hvad gjorde den Troende ganske anderledes modig i Jordlivets Farer, end nogen Romer, hvad Andet end at han kjendte en større Fare, men ogsaa en evig Salighed! Og hvad gjør vel denne Slægt saa frygttagtig, selv i Jordlivets Farer, hvad Andet, end at den ikke kjender den høieste Fare! Og hvilken er vel denne Slægts største Skyld, hvilken anden, end at den ikke agter Evighedens Salighed! Mon Menneskene skulle undflye Straffen; siger ikke Skriften: „hvorledes skulle de undflye (Straffen), de, der ikke agte saa stor en Salighed“ (Hebr. 2, 3.)!

Dog, denne Tales Hensigt er jo ingenlunde at dømme, den ønsker kun, at Menneskene vilde dømme anderledes; denne Tale vil kun forkynde Lidelsernes Evangelium, hvad den Talende sandeligen ikke selv har opfundet, hvad han sandeligen heller ei mener at have Fortjeneste af at forkynde — thi dertil er det for glædeligt. Man kan maaskee have Fortjeneste af at forkynde

denne eller hiin timelige Sandhed; men Evighedens Sandhed og Salighedens Glæde er for glædelig til at der kan blive Plads for Fortjenstlighedens kummerlige Mellemregning. Om et Menneske i idel Dødsfærelse, i de tungeste Lidelser vedblev uafbrudt at forkynde denne Glæde, han har dog ingen Fortjeneste, thi det Glædelige er jo just, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Saligheden Overvægt. En timelig Sandhed maa finde sig i at have en Mellemregning med sine Forkyndere; men Evighedens Salighed eier en General-Øvittering, der gjør Mellemregning utænkelig, thi selv naar Lidelsen tynger meest, har dog Saligheden Overvægt.

VII.

Af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel seigt og nedrigt ikke at turde være sin Forelskelses Gjenstand bekjendt for Verden, er vistnok Noget af det Uffhyeligste og Foragteligste, der kan siges om et Menneske; og det, af Frygt for Menneskene, af Hensyn til verdslig Fordeel seigt og nedrigt ikke at turde være sin Tro og sin Troes Gjenstand bekjendt i Verden, — det Uffhyeligste, der kan siges om et Menneske. Selv derfor om det ikke var saaledes, at den hellige Skrift paa det Høitideligste lærer, at der fordres af Christendommens Bekjendere (ja, hvad der fordres af dem, er jo allerede udsagt, naar de kaldes Bekjendere), at de bekjende deres Tro for Verden; selv om det ikke var saa, at Christus havde sagt: Den, som vil negte mig for Menneskene, ham vil jeg og negte for min himmelske Fader — selv om dette ikke var saa, det vilde dog følge ganske af sig selv, følge af Jnderlighedens Trang i den Christne, at han gjorde det. Og paa den anden Side, uagtet det er befalet og indstærpet med Evighedens hele Eftertryk, naar Bekjendelsen dog ikke er en Følge af Jnderlighedens Trang, saa er en saadan Bekjendelse ikke hvad der fordres. Derfor derfor Mogen formasteligt kunde ville bedrage sig selv og mene, at det var det Klogeste, da det nu engang er fordret, det Klogeste i Betragtning af Evighedens Dom, at bekjende Christum: da bekjender en Saadan ikke blot ikke Christum, men han forvansker ham paa en gudsbespottelig Maade, som var Christus en forfængelig Herskeshg, der attraaede et stort Navn i Verden. Nei, ikke derfor har Christus fordret Bekjendelsen, og ikke saaledes har han fordret

den. Han har tvertimod egentligen fordret, at der i hans Tilhængere skal være den Inderlighed, at det følger af sig selv med Bekjendelsen — naar den fordres; thi den samme Inderlighed kan ogsaa være taus og Gud ligesaa velbehagelig, men denne samme, saade Inderlighed kan visseiligen ikke være taus — naar Bekjendelsen fordres. Sandeligen, hvor skulde ogsaa Troen kunne være stærk nok i et Menneske til at troe til Salighed, stærk og hensynsløs nok i denne Henseende (at, dette er vel omtrent den vanskeligste Art af Hensynsløshed, den, ikke at tage Hensyn til sine egne Inderbilleder om Fortjeneste, eller til sine Videnstavers undskyldende Paafund, eller til den i Skyldens Bevidsthed forfærdede Inderbildnings Skrækk billeder — men uden denne Hensynsløshed kan man ikke troe til Salighed), naar den ikke var stærk og hensynsløs nok til at turde bekjende — om det fordres.

Enhver sand Christen har derfor ogsaa altid været villig til, naar det fordredes, at bekjende sin Tro; han har ikke, og dette er just priseligt, ikke forfængeligt og selvist søgt Veiligheden, men hellere i inderlig Belysning forvisset sig om, at han, oprigtig for Gud, var villig dertil, naar det fordredes. Saaledes var det eengang, da Verden om Christendommen var Hedenskab, og den Christne paa enhver Maade opfordret til at bekjende sin Tro for Verden, fordi det at bekjende sin Tro var det Samme som at forkynde Christendommen. Da var der ogsaa Fryghed og Redebonhed til at bekjende; det æredes høit af de Christne, saa de, skjøndt alle Bektendere af den samme Tro, dog udmærket betegnede Nogle med Navnet Bektendere, hvilke vel ikke som Martyrerne offrede Livet, men dog for søgtes i Bektendelsens mange Farer. I hine Tider var Bektendelsen ubetinget fordret af Enhver; thi hvad var det Verden vilde, den vilde tvinge de Christne til at bekjende: at de ikke vare Christne. Hedenskabet vilde behandle de Christne som Forbrydere, og da vilde man (hvad flere af Kirkesædrene saa klart og skarpsindigt har udviklet), ikke som ellers af en Forbryder, at han skal tilstaae og bekjende sin Brøde, nei tvertimod,

man fordrede af den Christne, at han skulde bekjende, at han ikke var Christen.

Men har Forholdet dog nu ikke forandret sig, nu, da Christendommen er trængt seierrig igjennem, nu, da Alle ere Christne, nu da mindst af Alt Fordringen er den, at man skal bekjende, at man ikke er Christen, hvilket jo uomtvisteligt er den høieste Opfordring til at bekjende, at man er det. Lad os med Rolighed og Sindighed betænke denne Sag. Thi er det Gud, der giver Krafts og Styrkes Aand, saa er det ogsaa den samme Gud, der giver „Sindigheds Aand“; og bliver end nedrig Feighed og Menneskefrygt til enhver Tid lige affkyelig, saa er dog Hidshedsens Overdrivelser, en „Iver uden Wiisdom“ ikke mindre fordærvelig og stundom vel i sin Grund lige saa affkyelig, lige saa gudsbespottelig. Naar en Christen blandt Hedninger bekjender Christum, da er det at bekjende det Samme som at forkynde Christendommen for Mennesker, som ikke kjende den. En saadan Bekjendelse indeholder ingen Dom over Hedningerne: at de ikke ere Christne, thi Hedningerne udgive sig ikke for at være Christne. Naar derimod den Christne lever blandt Christne, eller blandt Mennesker, som alle sige sig at være Christne, da er det at bekjende Christum ikke det Samme som at forkynde Christendommen (thi de, til hvem Bekjendelsen henbender sig, ere jo underviste i Christendommen, sige sig selv at være Christne), men det er at dømme Andre, dømme dem, der sige sig at være Christne, at de kun udgive sig for at være Christne, altsaa dømme dem, at de ikke ere Christne, altsaa dømme dem mildest for Letsindighed og Tankeløshed, værst for Hylleri.

Disse tvende Forhold ere dog vel meget forskjellige, og let til at skjelne, da i det ene Tilfælde den Christne er omgivet af Hedninger, og altsaa det at være Christen aldeles det samme som at bekjende Christum, i det andet Tilfælde den Christne, der bekjender Christendommen, er omgivet af Christne, der ogsaa bekjende Christendommen, og altsaa det i anden Grad at ville bekjende Christum er at frakjende Andre Christendommen. Lad mig imidlertid ved et simpelt sandseligt Billede for

endnu større Tydeligheds Skyld anstueliggjøre det Udvillede. Dersom der var en Art Spise, et Fødemiddel, som paa een eller anden Maade havde en saadan Betydning for et Menneske, at den stod i Forhold til hans inderste Følelse, (vi kunne jo tænke paa en National-Spise, eller en Spise, der har religiøs Betydning), og han som en Følge deraf umuligt kunde tie til, at denne Spise bespottedes eller blot ringe omtaltes: saa vilde det jo følge af sig selv, at hvis dette skete i hans Nærværelse, da vilde han vedstaae og bekjende sine Følelser. Men lad os tænke Forholdet noget forandret. Denne Mand er da samlet med flere Andre, og hiin Spise sættes frem. Idet den bydes om, siger hver især af Gæsterne: „denne er den herligste og kosteligste af alle Spiser.“ Rigtignok opdager hiin Mand, om hvem vi tale, med Forbauselse, eller han mener dog at opdage, at Gæsterne ikke spise af denne Ret, at de lade den gaae urørt forbi, at de holde sig til andre Retter, medens de dog sige, at hiin Ret er den herligste og kosteligste: er i saa Tilfælde Manden opfordret til at vedstaae sin Overbeviisning? Der er jo Ingen, som siger ham imod, Ingen, der siger Andet, end hvad han siger. Dersom han da i denne Anledning høitideligt vedstaaer sine Følelser, saa er der enten ingen Mening i hans Adfærd, (forsaavidt det er meningsløst i Anledning af, at alle Andre sige det Samme, at bekjende sin med deres eenslydende Overbeviisning, da dette jo ikke er at bekjende men at stemme i med,) eller ogsaa vil han dømme de Andre, at de ikke mene hvad de sige. Og saaledes ogsaa med det at bekjende Christum blandt Mennesker, der sige sig at være Christne, naar vi da erindre det Ufuldkomne ved Billedet, at man nemlig sandselig kan forviisne sig om, hvorvidt et Menneske spiser eller ikke af den Ret, han saa høiligen priser; men i aandelige Forhold kan dog egentligen kun Hjertekjenderen vide, hvorvidt et Menneske ikke mener hvad han siger. Det er meget muligt, at en Christen med Forbauselse opdager eller dog troer at opdage, at mange Mennesker, som alle sige at det at være Christen er det høieste Gode, og at de selv ere Christne, synes at bryde sig saare lidt om dette

høieste Gode; men dersom han deraf tager Anledning til at bekjende Christum, saa er hans Bekjendelse ikke at forkynde Christendommen, men den er: at dømme Andre. At bekjende, saaledes som Bibelen og Kirken bruger dette Ord, forudsætter en Modstand, forudsætter, at der er Nogen, som siger imod. Men dette var jo ikke Tilfældet, derimod meente han at opdage, at der var Mange, som modsigde sig selv eller ikke meente hvad de sagde. Han bekjender altsaa Christum ikke i Modsætning til dem, som negte Christum, men i Modsætning til dem, som ogsaa bekjende Christum, det er, han dømmer de Andre, at deres Bekjendelse er en Usandhed, det vil sige, ikke at det er usandt hvad de sige, thi de sige jo det Sande, men at det sande Udsagn ingen Sandhed har i dem. Om Nogen er opfordret til saaledes at bekjende Christum, at man derved frakjender Andre ham, hvis Udsagn dog er det Samme, er et ganske andet Spørgsmaal, til hvis Besvarelse man ikke ligesrem kan beraabe sig paa den første Christenhed; det er et ganske andet Spørgsmaal, som vistnok Enhver gjorde vel i alvorligen at betænke. Thi hvilket Svaret nu end bliver, aldrig kan det blive et saadant, at deraf følger, at han skulde være fritagen fra at gjøre, hvad der staaer i hans Magt for at hjælpe Andre fremad i Christendommen. Men dette er ikke at bekjende Christum: at lære, at veilede, at fremskynde Andre, med hvem man har det Væsentlige tilfælleds i en almindelig Bekjendelse af Christendommen. I hine Tider, da Christendommen stred med Hedenstabet, som negtede Christum, og da enhver Christen var opfordret til for Verden at bekjende Christum, faldt det vist aldrig de Christne ind i deres indbyrdes Forhold til hinanden at bekjende Christum, fordi den enkelte Christen, der i Forhold til Christne vil paatage sig at bekjende Christum, han anmasser sig at negte, at de Andre ere det. Dette maa derfor bestandigt erindres, at hvad der, saa længe Christendommen er omgivet af Hedenstak, er eenstydigt med at forkynde Christendom, at det saa let i Christendommen bliver sektarisk Opblæsthed og Anmasselse.

Imidlertid følger det ingenlunde af det her Udviklede,

som kun indeholder den fornødne Forsigtigheds Anpriisning, at det Tilfælde ikke kunde hænde midt i den saa kaldte Christenhed, at en Mand nødsagedes til at bekjende Christum. Dog derom ville vi Intet afgjøre, men overlade det til den Enkeltes alvorlige Selvprøvelse; vi have heller ikke draget dette frem for Betragtningen, som skulde Talens Gjenstand være: om det at bekjende Christum. Nei, vi minde om det meest ophøiede Exempel paa Kamp for en Overbeviisning, at vi da af det Høieste maatte lære for det Mindre, maatte i den Kamp for en Overbeviisning, der kan være os anvist, lære at stride rigtigt. Thi selv om dette ikke bliver Tilfældet, om et Menneskes Liv ikke bringes i den Vansteligheid, stridende at skulle bekjende Christum, saa kan han jo ogsaa paa andre Maader bringes i den Afgjørelse, bestemt og indtil det Yderste at maatte og at skulle vedstaae en Anskuelse, der staaer i Forhold til og hænger nøie sammen med hans inderste Overbeviisning. Men ogsaa herom gjælder det: af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Overbeviisning bekendt, er noget af det Affkyeligste og Foragteligste der kan siges om et Menneske. Saa er det da gavnligt at være vel forberedt, itide at være opmærksom paa Vanstelighederne, at man kan være besluttet i Faren, men ogsaa kjendt med den veiledende Grimodigheds glade Tanke. Al, efterhaanden som en vis overfladisk Dannelselse udbreder sig, og derved de forskjellige Hensyn mellem Menneske og Menneske indbyrdes mangfoldiggøres, efterhaanden som den idelige Sammenlignings misundelige og frygtagtige Smaalighed griber smittende om sig: er det desto værre som om Alt sigtede til at quæle Grimodigheden i Menneskene. Paa samme Tid som der kæmpes for at styrte Herredømmet og Regimenter, synes man af al Kraft at arbeide paa at udville mere og mere den farligste Trældom: Smaalighedens Menneskefrygt i Forhold til Ligemænd. Al, en Tyran (hvis der ellers er nogen saadan, og hvis det ikke snarere er en gammel Fabel man opfrisker for Heltebedriftens Skyld med at styrte ham), ham kan man dog vel nok faae styrtet, ham er

det i det mindste muligt, ja let at sigte paa. Og Menneskefrygt i Forhold til Herskere og Mægtige er dog nok i disse Tider at betragte som en gammel Krønike; i ethvert Tilfælde er der jo Mange, som i denne Henseende kæmpe mod Faren — saa er Faren vel heller ei synderlig. Thi et uerfarent Menneske slutter maaskee trostydigt saaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den maa vist være stor, siden der er saa mange Kæmpere; men den lidt Erfarnere slutter maaskee sandere saaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den er neppe stor — siden der er Mange, thi „Mange“ er hvad man sidst seer, hvor der er en stor Fare at bekæmpe. Men hiin onde Aand, Smaalighedens Menneskefrygt i Forhold til Ligemænd og Ligemand's Tyranniet, denne onde Aand, man selv maner frem, og som ikke boer i noget enkelt Menneske eller er noget enkelt Menneske, men skjult sniger sig om og søger sit Bytte, snuer sig ind i Forholdet mellem Menneske og Menneske: denne onde Aand, der egentligen vil affkaste hver Enkelt's Forhold til Gud, er saare vanskelig at udrydde. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom, man udbiller: det glemmer man af Iver for at gøre Menneskene frie ved at styrte Herredømmerne. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom: hvor skulde det ogsaa være muligt at være Træl i Forhold til Ligemænd? Dog læres der rigtigt, at hvad et Menneske ufrit er afhængigt af, dets Træl er han ogsaa; men vor frihedselskende Tid tænker anderledes, den tænker, naar man ikke er afhængig af en Hersker, saa er man heller ikke Træl, naar der ingen Hersker er, saa er der heller ingen Træl. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom man udbiller, og netop dette gør det saa vanskeligt at løsrive sig fra den. Denne Trældom er nemlig ikke, at Een vil undertrykke Mange (saa bliver man nok opmærksom), men, at de Enkelte, idet de glemme Forholdet til Gud, blive bange for hinanden indbyrdes, at den Enkelte bliver bange for de Flere eller de Mange, hvilke igjen hver især af Menneskefrygt, glemmende Gud, holde sammen og danne: Mængden, der giver Afkald paa det Eghedens Udelskab, som er indrømmet Enhver, at være en Enkelte.

I denne Henseende, som da i saa mange andre Henseender, kan et Menneske blive forsøgt i Verden, foranlediget til at maatte og skulle vedstaae en Overbeviisning; men aldrig skal han være ladet uden Veiledning, naar han blot søger den og paa rette Sted — og hvor da, uden i den hellige Skrift. Vi læse saaledes i Apostlernes Gjæringer, at det blev Apostlene af Raadet forbudt, at forkynde Christum. Apostlene lode sig dog ikke derved afstrække, men frygtede Gud mere end Menneskene, og forkyndte Christum. Derpaa lod Raadet dem gribe, og vilde have ladet dem dræbe, hvis ikke Gamaliel havde fraraadet det. Dog bleve Apostlene hudstrøgne, og derpaa lod man dem fare. Men der de nu vare blevne hudstrøgne, saa læse vi i Apostlernes Gjæringer, 6, 41:

„saa git de glade bort fra Raadets Høyn, fordi de havde været agtede værdige til at forhøoes for Christi Røns Skyld.“

Med stadigt Hensyn til disse Ord ville vi betænke det for Enhver, der lider for en Overbeviisning, Glædelige i:

at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhøoes til Gæ, Undergang til Seier.

Derfor vi tænke os en Ungling, der er vel underviist i Sandhed, da kunne vi jo ingenlunde negte, at han veed det Sande, og dog vil det vel gaac ham, som det gif Andre før ham, at han, naar han er bleven Eldre, har faaet ganske Andet at vide, medens han dog endnu kun veed det Sande. Unglingen veed vistnok det Sande, men han er uden Kjendskab til, uden Erfaring om de Virkelighedens Forhold, den hele Omgivelse, indenfor hvilken Sandheden skal træde frem. Sjelden er det, at et Menneske i denne Henseende fra sin tidligste Tid er hjulpen ved en mørkere Anelse; som oftest har Unglingen,

hvad der er elskeligt, en Godtroenhed, der rigtignok stundom igjen bliver en Ynglings Fordærvelse. Ynglingens Lærebegjærlighed tilegner sig saa gjerne og saa villigt Sandheden, som den meddeles ham; hans uerfarne men skjønne Indbildning danner ham da et Billede, som han kalder Verden, hvor nu, hvad han har lært, udfolder sig for ham som paa en Skueplads. Det passer i Ynglingens ufordærvede Tanke saa ganske for hinanden: Sandheden, som han har lært den i dens reneeste Skikkelse, og Verden, det er den Indbildningens Skueplads, som han selv danner. Saaledes maa Forholdet være mellem Sandheden og Verden, tænker Ynglingen, og saa gaar han tillidsfuld ud i Virkelighedens Verden.

Men hvad faaer han der at see? Vi ville nu ikke dvæle ved al den Mangelfuldhed, og Middelmaadighed, og Ustadighed og Smaalighed, han her faaer at see, i den ham nu omgivende Verden; vi ville ikke standse ved de sørgelige Opdagelser, som Ynglingen gjør sig selv betræffende, hvorledes han heller ikke er Den han havde indbildt sig, hvorledes han lærer at sande, at, ja maaskee vidtløftigt at fortolke dette Skriftord, „at han ogsaa selv er omgivet med Strøbelighed“ (Hebr. 5, 2.): vi haste til stærkere Optrin. Verden kan nemlig paa en dobbelt Maade fremvise det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde troet. Intet af disse Syn seer en Yngling uden Forsærdelse, og selv medens han opløstes ved det ene Syns guddommelige Herlighed, gyser han dog ved det første Indtryk af dette samme Syn, der jo kun ved det gudfrygtige Eftersyn er saa opløstende.

Ynglingen er underviist i det Sande og det Gode, i at elste det Gode for Sandhedens Skyld, og i at flye selv Skiuet af det Onde. Men nu viser Verden ham det Omvendte. Der er en Omvendthed, som man maa kalde Trækhedens; der gives Menneſter, som vende Begreberne om og, som Apostelen siger, „sætte deres Ære i deres Skam,“ „rose sig af deres Skjændsel.“ En Yngling maa see det med Rædsel; de ikke blot gjøre det Onde, men de end ikke skjule det; de ikke blot ikke skjule det, men de gjøre det aabenbare; de søge frem til

Øhjet, ellers mener man dog, at det Onde flyer Øhjet; de opløste deres Dine og fjendes just derpaa, ellers mener man jo dog, at den onde Samvittighed slaaer Diet ned; de ikke blot gjøre det aabenbart, men de rose sig deraf, og „bifalde dem, som gjøre det.“

Men Verden kan ogsaa paa en anden Maade vise det Ombendte af hvad den ufordærvede Yngling troede; der er en anden Ombendthed, som vistnok indeholder den høieste Opløstelse, om den end er et saa forfærdeligt Skuespil, at det gyser i Ynglingen fordi det dog ikke stemmer med hans skjønne Forestillinger. Det er, naar det Gode maa lide i Verden for Sandhedens Skyld, naar Verden viser sig ikke at være den Gode værd, naar den Retfærdige ingen Løn har ja lønnes med Forhaanelse og Forfølgelse, naar Forvirringen tilsidst bliver saa stor, at man mener at gjøre Gud en Velbehagelighed med at forfølge Sandhedens Vidne: det er, naar den Gode nødsages til at kalde Forhaanelsen Vre, nødsages til, i modsat Forstand, med Sandhedens evige Eftertryk at sætte Vren i Stammen. Sligt er vistnok sjældent faldet en Yngling ind, Sligt har sjældent en Yngling formaaet at tænke sig; som oftest og naturligst har Ynglingen hiin elskelige Godtroenhed, men den fatter ikke noget Saadant.

Naar da dette skeer, naar Begreberne rykkes i en Ombæltning der er rædsommere end et Jordstjælv, naar Sandheden hades og dens Vidner forfølges, hvad saa? Maa saa Vidnet ligge under for Verden? Ja. Men er derfor Alt tabt? Nei, tværtimod. Vi holde os overbeviste om, og Beviis derfor behøves da ikke, thi er det ikke Tilfælde, da er en Saadan heller ei Sandhedens Vidne, altsaa vi ere forvissede om, at enhver Saadan endnu i det sidste Dieblæk har bevaret en Ungdommens Grindring om, hvad Ynglingen ventede, og at han derfor for Gud har prøvet sig selv og Forholdet, om der dog ikke kunde ligge Feil hos ham, om det ikke var muligt, at det kunde blive, som Ynglingen forventede det, hvad han nu maafee meest ønskede for Verdens Skyld, at Sandheden har Seier og det Gode sin Løn

i Verden. Men naar han da forviſſer ſig om, at han ikke bærer Skylden, og forviſſer ſig om, at han fra nu af bærer Anſvaret, hvis han ikke handler: da reiſer Frimodigheden ſig med overnaturlige Kræfter, da vender han Forholdet om og forvandler vidunderligt Skammen til Gæde, ſætter ſin Gæde i ſaaledes at forhaanes af Verden, „roſer ſig af ſine Forfølgelſer og af ſine Lænker“, priſer Gud, at „det forundes ham at lide ſaaledes“. Dette Ombvendte er Frimodighedens Ombvendthed; ogſaa det er det Ombvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde ventet at ſee i Verden. Vee Den, ſom formafteeligt, tilſindet og fremſtormende bringer denne Forvirringens Rædſel ind i fredeligere Forhold; men vee ogſaa Den, der, hvis det gjordes fornødent, ikke havde Frimodighed til at vende Alt om anden Gang, naar det første Gang er gjort ombvendt! Vee ham; er det tungt at bære en Verdens Forfølgelſe, det er dog endnu tungere at bære Evighedens Anſvar for ikke at have handlet, at ſtaa til Skamme i Evigheden, fordi han ikke ved Gud vandt Frimodighed til at forvandle Skammen til Gæde.

Saaledes gjorde Apoftlene, men de gjorde det **lidende**. Lad os ſtrax ſige det her, hvad vi atter og atter ſkulle gjentage, de gjorde det lidende; thi ellers blev denne Tale i ſit Væſen en formafteelig Løgn, og hvis Nogen tog efter den, i ſin Følge den rædſomſte Bildfarelſe. — Efter at Apoftlene vare blevne hudſtrøgne „ſaa gif de da glade bort fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Chriſti Navns Skyld.“

Der er i Verden hørt mangen forfærdende Tale om Menneſkenes Bildfarelſer og Synder (vi behøve blot at minde om hine gamle Propheter og Dommere) o, men ſelv den ſtrængſte Straffetale er ikke ſaaledes forfærdende, ſom denne apoſtoliske Frimodighed. Thi ſelv den ſtrængſte Straffetale indrømmer dog, at have et Fælleſkab med de Menneſker, den ſtraffer; juſt derfor er den ſaa ſtræng, for at de maatte forbedre ſig; idet den ſtraffer, indlader den ſig med dem. Men det, at være bragt til den Yderlighed, at der kun er eet Middel tilbage: at takke Gud, at være glad, at det forundes En at blive forhaanet

— det er, i Sammenligning med selv den strængeste Straffeprædiken, at tale i Tunger. Mon virkeligen Nogen uden Gysen kan tænke dette Forhold; thi hvis en saadan Tale ikke er Affindighed, og i saa Fald er den uden for al Regel, saa er den enten Frækhedens Høieste eller Frimodighedens Vidunder. Naar man skulde skildre den meest fordærvede og forvirrede Tid, mon man kunde skildre den sandere, men ogsaa stræffeliggere end ved at sige: Fordærvetheden og Forvirringen var en saadan, at den nødsagede den Gode til at streife Frækhedens Grændse, nødsagede ham til at rose sig af Forhaanelsen! Men paa den anden Side, hvis man vilde udfinde det tilforladeligste Udtryk for at det Gode altid har Seiren, hvilket Udtryk er da mere tilforladeligt end dette: Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhaanelse til Gode, Seier til Undergang! Thi naar vi sige dette, da tale vi jo ikke om, at den Gode engang i en anden Verden skal seire, eller, at hans Sag engang skal seire i denne Verden; nei, han seirer, medens han lever, lidende seirer han endnu i levende Live, han seirer paa Lidelsens Dag. Naar al menneskelig Modstand optaarner sig, ja naar en Verden rejser sig imod ham, han er den Stærkere; end ikke Sprogets Magt kan holde ham, han ligesom gjennembruder Sproget, han trænger ved Gud frimodigt frem, til at tvinge Guden ud af Stammen, Seiren ud af Undergangen. Men er det ængsteligt at see en Svøvgænger, der vistnok gaaer med en uhyre Sikkerhed over Afgrunden, men dog ogsaa paa en ubegribelig Maade: saa er det heller ei uden Gysen man seer denne apostoliske Sikkerhed, der, paa Høiden af Affindighed, ved Gud taler frimodigt i Tunger.

Naar Apostelen Paulus siger: „mig er det saare lidet, at dømmes af en menneskelig Ret“, da er dette vistnok stærke og mægtige Ord, som man sandeligen ikke letfindigt skal sige bag efter, thi vi behøve vel ogsaa at tage Hensyn til en menneskelig Dom; men Ordene ere dog mere menneskelige. Men det, at takke Gud fordi man blev hudstrøgen, at rose sig af at man blev

forhaanet: det er Forfærdende, og det er jo ogsaa at ansee den menneskelige Dom for mindre end lidet, for mindre end Intet. Det er saa forfærdende, at vi uden Svigefuldhed, der blot ønsker at unddrage sig Farer, med sand Oprigtighed tør sige: vi takke Gud, at vi ikke forsøgtes saaledes, ikke bragtes i Afgjørelser, hvor det gjaldt om denne Frimodighed. Thi der er jo med Hensyn til Apostlene ikke Tale om Alhykierie over Ubethydeligheder, ikke Tale om nogle enkelte fordærvede og frække Mennesker, hvilke der da have været til enhver Tid, medens der saa igjen ere Mange, med hvilke man baade ønsker og har Sprog og Begreber tilfælles. Nei, Apostlene stode ene med en Verden mod sig; det var heller ei blot hvad man kalder de Glette, nei, det var den hele Verden, der stod Apostlene imod. Og om deres Forhold til denne Verden maatte de dømme: at det at hudstriges var en Gæ, det at forhaanes Noget at rose sig af. Saaledes stode Apostlene ene; for dem var der kun Gæ, og som Paulus tilføjer: „alt Andet er Tab.“ Al, saadanne Ord ere saa ofte gjentagne, og saa ofte eftersagte, at man tilsidst mener, at de ved Gjentagelsens Idelighed paa se ind i vort almindelige Omgangsprog, hvad de dog himmelsjernt ikke gjøre; ja, hvor Mange formaac vel at tænke den Frimodighedens seierrige Omvendthed, der ligger i dette Udsagn. Naar et Menneske i Virkeligheden blot er begejstret nok, til villigt at offere Noget for en Sag, saa er det allerede ikke langt fra, at man medlidende anseer ham for en eenfoldig Person, beklager ham som en stakkels Indskrænket. Og dog ligger der i hans Begeistring kun: at han elsker en Sag saa høit, at han for den er villig til at bære Tabet af Andet, af Verdens Goder, af Venge, af Anseelse. Men hvor langt er dog ikke dette endnu fra det Apostoliske! Den Begeistrede anseer jo Besiddelsen af de jordiske Goder for Binding, om han dog er villig til at opgive den og bære Tabet — det Apostoliske er, at ansee Besiddelsen for Tab. Dersom Nogen er begejstret nok til at ansee alle jordiske Goder for Intet at være, ja, saa er Verden ikke langt fra at ansee en Saadan for affindig. Og dog er denne Begeistring endnu ikke det Apo-

stoliske; thi Apostelen regner ikke blot de jordiske Goder for Intet at være, men anseer dem endog for Tab. Altsaa, som ellers et Menneſke tragter efter Formue, Ære, Anseelse, saaledes tragter en Apostel at undflye disse Goder; thi deri ere vi jo Alle enige, Apostelen med, vi ville Alle gjerne undgaae Tab — kun er igjen Uenigheden saa stor, som den er mulig, thi vi forstaae ved Tab lige det Modsatte af, hvad Apostelen forstaaer derved.

Men glædeligt er det dog, ubeskriveligt glædeligt, at Frimodigheden saaledes har Magt til at seire, saaledes formaaer, tiltrods for Sproget og alle Menneſter, at stemple Begreberne og, lad os ikke glemme dette, — med Guddommens ægte Mærke, saa det vi, eenfoldigt og klynkende, kalde Tab, er for den seierrige Frimodighed Binding, saa det Verden oprørsk kalder Skam er Ære, det Verden barnagtigt kalder Undergang er Seier, saa det Sprog en heel Slægt i indbyrdes Overeensstemmelse taler dog er bagvendt, og der er kun eet eneste Menneſke som taler det menneskelige Sprog rigtigt, han, som hele Slægten er enig om at støde fra sig.

Men da det er i Anledning af, og med stadigt Hensyn til hine Ord i Apostlernes Gjærninger, at vi have fremdraget dette Glædelige, at Frimodigheden ved Gud har denne Magt: saa lad os ogsaa stræbe at forstaae Apostlene, og hvorledes Apostlene forstode sig selv deri. Thi vistnok skal der tales over saadanne Ord, og over saadanne Troens Undergjærninger i Frimodighed. Der skal tiltrods for al den feige Kløgt, der vil lære Menneſkene Udflugter og Beregninger, tales frimodigt og uforbeholdent; thi gudeligt skal hver Den være evigt ansvarlig, der understaaer sig at forkynde Verdslighed. Der skal tales saa det, om muligt, maa gys i Enhver, der formasteligen vil vove sig ad saadanne Beie, men ogsaa saaledes, at det forfærdende skal minde os Andre om, hvorledes Christendommen har maattet stride i Verden, at vi da, hvis i Sandhed blidere Vilkaar undes os, med ydmyg Taknemmelighed maa prise Gud, men ogsaa ære Apostlene paa den rette Maade, ære dem ved uden nogen Fortielse

oprigtigt at tilstaae, at det er en Udmærkelse for Gud at benaaes med saadanne Videlser, men ogsaa uden nogen Fortielse oprigtigt tilstaae, at Udmærkelsen er en saadan, at Rjød og Blod helst vil være fri derfor. Thi dette er Falskmaal, naar man taler leslende om en Apostels Udmærkelse, ret som var den, lig Penge eller Begavethed, Noget Enhver nok gider have — istedenfor, at den er Videlsernes Hemmelighed, saa visseiligen næsten Enhver vilde betakke sig for at blive dette Udmærkede, naar Betingelsen er, hvad den jo var, for ramme Alvor at blive, hvad en Apostel blev, et „Udstud i Verden, et Skuespil for Verden.“ Just derfor sige vi, hvad man lærer af Apostlenes Exempel, at Frimodigheden lidende formaaer dette Vidunderlige; vil Frimodigheden være handlende formaaer den det ikke. Men Apostlene vare jo ogsaa bestandigt lidende; de havde ikke blot Videlser, thi det kan den ogsaa have, der er Handlende, men deres hele Fremgangsmaade var en Viden, deres Optræden var en Liggerunder; de prædikede ikke Oprør mod Øvrigheden, tvertimod de anerkjendte dens Magt, men lidende adløde de Gud merc end Menneſker; de fordrøede ikke at fritages for nogen Straf, de knurrede ikke fordi de leed Straf, men straffede vedbleve de at forkynde Christum; de vilde Ingen tvinge, men selv undertvingne seirede de netop ved at lade sig undertvinge. Naar Forholdet ikke er dette, kan Frimodigheden heller ikke gjøre Vidunderet; thi det Vidunderlige er netop, at det for Alle seer ud som Undergang, medens det for Apostelen er Seiren. Naar Frimodigheden er mindre, da vil den handle, da vil den have Ret, den vil tvinge Menneſkene til at anerkjende det, den kan og vil ikke lidende udholde det Affindighedens Martyrdom, at hvad en heel Verden kalder Undergang, at hvad en heel Verden arbeider paa i den Formening, at det er Undergangen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Seiren, at hvad en heel Verden kalder Skjændselen, og arbeider paa, formenende, at det er Skjændselen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Vren.

„Saa gik da Apostlene glade bort, fordi de havde været

agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld." Dette er Apostlernes inderste Overbeviisning i Hjertets Fortrolighed med Gud, det er ikke et kunstlet Udsagn, som naar et Menneske søger at skjule Videnskabens fortærende Hede under Udtrykkets Kulde. Nei, vi finde i intet Udsagn af en Apostel noget fjendtligt Hensyn til Menneskene; de ere saaledes forligte med Gud, med Tanken om at offres, og saaledes ene beskæftigede med deres Forhold til Gud, at de derover ganske have glemt Forholdet til Menneskene. De stride egentligen ikke med Menneskene; hvad Menneskene gjøre ved dem beskæftiger dem egentligen ikke, og i det høieste kun som en Anledning til at søge ind i Guds-Forholdet, i hvilket de ganske fortabte ene have deres Liv. Paulus dømmer ikke Kong Agrippa, han angriber ham ikke med sin Tale, han saarer ham ikke med et Ord, tvertimod, han staaer ham, hans Tale er mild og Forsonlighed, naar han siger: jeg vilde ønske, at ikke alene Du, men Alle, som høre mig idag, maatte blive saadanne som og jeg er, undtagen disse Lærere. En Apostel lider, han strider ikke med Menneskene; det er ikke fordi han stolt og fornemt opløfter sig over deres Angreb, o, ingenlunde, men det er fordi han alene er beskæftiget med sit eget Forhold til Gud. Dette er paa eengang det evig sikke Adspredelsesmiddel under Videlse, men ogsaa den høieste Opførelse. Naar hele Verden samler al sin Magt mod en Apostel, den kan ikke komme til at stride paa lige Vilkaar med ham, thi en Apostel har bestandigt et Tredie, som ene og alene er ham Hovedsagen, er ham Alt: Forholdet til Gud. See, at henrettes, menneskeligt talt, uskyldig, og dog døe med en Vittighed paa Læberne, det er den stolte Seier, det er Hedenskabets Triumph; og det er ogsaa det Høieste i Forholdet mellem Menneske og Menneske, men vel at mærke, naar Gud er udeladt, naar hele Livet og dets største Optrin dog i Grunden er en Leeg, fordi Gud ikke er med i Regen, thi er han med da er Livet Alvor. En Apostel derimod udelader alt Andet, glemmer alt Andet, seer det ikke, hører det ikke, fornemmer det ikke, men har ene Sigtet paa Gud; og derfor høres hiint ydmyge Ord af en Martyr:

„jeg takker Gud, at det forundes mig, at jeg agtes værdig at blive korsfæstet.“ Saadanne Ord siges ikke for at spotte Menneskene, nei, for denne ydmyge Martyr er netop Menneskene ikke tilstede, han har Intet med dem at gjøre, al deres Ondskab og Vantrothed beskæftiger ham ikke, han forlanger ikke at fejre over dem, han vil ikke vise dem, at han dog er den Stærkere, o, nei, han vender sig til Gud, endnu i det sidste Dieblit, ikke uden Frygt og Bæven, om han ogsaa retteligen har fuldkommet sin Gjerning, men da ogsaa med Tillid og Hengivenhed, ydmygt takkende, at han blev agtet værdig til den forsmædelige Død. See, en rasende Mængde flokkes om Martyren; den troer, at det er dem og ham mellem hvem Sagen er, den haaner ham endnu i det sidste Dieblit, og venter da enten at høre Klage- skrig eller stolte Ord af den Lidende. Det er skjult for Mængdens Bine, at der er en Anden tilstede, og dog er det saa, Martyren seer kun Gud og taler kun med Gud. Hans Ord, ja de lyde rigtignok som en Spot over den forblindede Mængde, men de ere ikke sagte saaledes, Martyren taler med Gud, han takker, at han blev agtet værdig til denne Lidelse. Og denne Tale gjør Mirakler; han stiger ikke ned fra Korset, men han gjør det endnu Vidunderligere, han skaber ved Trimodigheden Sproget om. Naar Sprogets højeste Udtryk neppe vilde strække til for at betegne denne Martyrs Ufkyld, og forsaavidt, men- neskeligt talt, hans Fortjeneste, da føler han, netop fordi han ikke har med Menneskene at skaffe, men er for Gud, at han slet ingen Fortjeneste har, han sønderriver sit Regnskab i Forhold til Menneskene, han skjenker dem al deres Uret, og han takker ydmygt Gud; som vi Andre takke for de gode Ting, saaledes takker han for den Naade at blive korsfæstet. Vidunderlige Sprog, vidunderlige Ophviethed, paa Hviden ligesom af Af- figning at have denne Trimodighed! Thi, m. T., betænk det dog, hvad det vil sige, at takke Gud for den Naade at blive kors- fæstet! Og vi, vi, som klynke og klage, naar Verden gaaer os lidt imod, vi, som have travlt for at faae Ret, ere stolte af at have Ret, vi, der altsaa, hvis vi ville være ærlige, maae til-

ftaae, at vi ere ikke langt fra at kalde en faadan Tale Affindighed!

„Saa gik da Apostlene glade bort“, efter at de vare blevne hudsfrøgne. De vare virkeligen glade, det var ikke et paataget Væsen, saa længe Verden saae derpaa, de gjorde ikke saa for at vise Verden, hvor dybt de foragtede den. Nei, de vare virkeligen glade, ja aldrig har nogen Pige været gladere paa Trolovelses-Dagen, end Apostlene vare det paa Gudslettelsens Dag og paa enhver saadan Dag, der for dem var en Trolovelsens Dag med Gud. Den, der vedkjender sig en seirende Anskuelse, han er jo glad paa Seirens Sag, ikke blot for Seirens Skyld, men fordi Seiren er ham en Stadfæstelse, at han virkeligen gaaer ad den Vej, han meente at gaae, fordi nu Det er indtraadt, som han ventede. Men Den, der vedkjender sig en stridende Anskuelse, han er glad paa Førfølgelsens Dag, thi nu indtræder jo Det, han maa vente, dette er i Overeensstemmelse med hele hans Anskuelse. Seiren er i det første Forhold ikke en tilfældig Ulykke, men det Væsentlige, og i det andet Tilfælde er det det Glædelige, at Lidelsen kommer ikke som en tilfældig Ulykke, men som det Væsentlige. Hvis Seieren udeblev for hiin Første, vilde han vel søge Feilen hos sig selv; hvis Førfølgelsen udeblev for den Sidste, vilde han vel søge Feilen hos sig selv. Dette er saare let at forstaae for Enhver, der blot har Førefilling om, hvad det er, at have en Anskuelse af Livet og at leve i Kraft af den, og derimod ikke er vant til at leve paa en Narrestreges Uvisse. Og nu en Apostel! Han havde seet den Hellige blive forsfæstet, han havde seet hele Verdens Ondskab og Fordærvethed gjort aabenbare, da Herren og Mesteren blev forhaanet: med dette Indtryk gik Apostelen ud i Verden. Førfølg det da, om det er Dig muligt, at tænke det anderledes, end at denne Mand maatte ønske, at den samme Verden vilde behandle ham paa samme Maade, at denne Mand maatte mistroftigt og dybt bekymret have anklaget sig selv, hvis han ikke blev forfulgt, medens han kun kunde befragte Gæt, om det dog ikke skulde være for stor en Værd at blive forsfæstet! Førfølg det, tænk Dig,

at Den, som skulde forkynde Verden dette Budskab om, at den Hellige var bleven korsfæstet som en Forbryder mellem to Røvere, at denne Mand var klædt i Purpur og Herlighed, at denne Mand var i Besiddelse af alle Verdens Goder, denne Mand, som skulde forkynde en Korsfæstets Lære om, at hans Rige var ikke af denne Verden; forsøg det, hvis Du ellers blot kan holde Forsøget ud, hvis det ikke forbryder sig, fordi den blotte Tanke om noget Saadant lyder som en formastelig Spot over en Apostel. Men saa er det jo i sin Orden, at Apostlene i sand Oprigtighed for Gud vare glade ved at være blevne hudstrøgne. Eller tænk Dig, at den apostoliske Forkyndelse af Christendommen hurtigt havde, som det hedder, seiret, at en Apostel kunde have oplevet den Fare, hvori sildigere Slægter forsøges, at Magt og Herlighed og Vælde bødes dem — ikke for at lade være at forkynde Christum, men for at forkynde ham: mon egentligen en Apostel kunde have villet overtale sig til at forstaae dette, mon det ikke vilde have været ham ubegribeligt, at Herren og Mesteren skulde behandles som en Forbryder, og Discipelen, „der jo ikke er over Mesteren“, komme til Gien og Værdighed! Mon overhovedet en Apostel nogensinde vilde have forandret sig saaledes, at han, istedenfor at vedkjende sig en stridende Anskuelse af Livet og Christendommen, havde vedkjendt sig en seirende? Thi den seirende Anskuelse antager, at de Fleste, at Menneskenes Mængde i Gjennemsnit er af Sandheden; just derfor er det et Kjendetegn paa, at man er fortrinlig god, at man har Magten og Gien. Men den stridende Anskuelse lærer, at det Gode maa ligge under, og derfor blive dets Tjenere forfulgte, forhaanede, behandlede som Forbrydere eller som Daarer — af, og just derpaa kjendes de, af, og just derfor ville de ikke have Magten og Gien, thi deri ligger en usand Indrømmelse i Forhold til deres Anskuelse. Kun Den kan frimodigt være i Besiddelse af Gien og Magten, der holder sig overbeviist om, at Slægten i Gjennemsnittet er god, hvad jo ogsaa til sin Tid kan være Sandhed, saa det igjen bliver Kjendet paa Hidfighedens usunde Overdrivelse, ikke at ville have Gien og Magten, naar man fortjener at have den.

Apostlene vare glade ved at være blevne hudstrøgne, og de vare det i Oprigtighed. De have maaskee ogsaa tænkt paa hine Ord: ethvert Offer skal saltes. Der er en Fare, som Apostlene maaskee mindre vare udsatte for; thi i hine Tider gjaldt det da om Strid paa Liv og Død hver Dag og hvert Dieblif. Dog, lader os tænke denne Fare, for bedre at forstaae Apostlenes Glæde ved at forhaanes og forfølges. I fredeligere Forhold, naar Alt synes saa betrygget, naar Menneskene sige Fred og ingen Fare, naar Timeligheden ligesom bliver en Fortryllelse: da ligger den Fare kun altfor nær, at baade et Menneske selv er tilbøielig dertil, og at Andre hjælpe ham dertil, til at tage Anden forfængeligt. Saa vil man, som det hedder, beundre Den, der er begavet, beundre hans sjældne Fortrin, man vil glemme, at det er Alt Guds Gave, og hjælpe den Benaadede til ogsaa at glemme; saa tager man Ure af hinanden, leger Forundrings-Vegen, og tøsfer beundret eller beundrende Livet hen i Glendrian, der gjør Tilværelsen usmagelig, fordi den er uden Salt, og som Slifkerie, fordi den er uden Alvor. Tænk Dig, hvis en Apostel havde oplevet noget Saadant, hvis han, der vistnok var høitbetroet som intet Menneske nogensinde har været, men som ogsaa bestandigt ydmygt forstod, at han for Gud var Intet, hvis han havde opdaget, at man vilde tage den ham betroede Naadegave forfængeligt og hjælpe ham til det Samme, vilde maie ham ud i Purpur og Stads, og glemme Gud: mon han ikke med hellig Brede vilde have sønderrebet disse Frille-Vænker, mon han ikke med Beemod vilde tænke paa den Glæde han fornam, da Tilværelsen havde Fynd og havde Smag, da en Apostel glad gik bort efterat være hudstrøgen, og i Sandhed maatte være glad derved!

Vi have nu betænkt det Glædelige, der ligger i, at Frimodigheden har denne Seierens Magt; vi have tillige mindet om, hvorledes Apostlene forstode sig selv i denne Tanke. Vi tør ikke forholde Nogen den Glæde, den seierrige Glæde, som er indeholdt i hiin Tanke, vi tør ikke fortie, at Frimodigheden har denne Magt. Men vi have heller ikke løst henkastet et løst

Ord, vi have tvertimod efter Evne til Glæden føiet de alvorlige
 Betragtningers Tyngde, for om muligt at holde igjen. Thi
 denne glædelige Tanke er ikke som et saakaldet uskyldigt Læge-
 middel, hvilket kan bruges paa enhver Maade uden Fare, og
 bruges mod en let Forkølelse; men den er som det stærke Læge-
 middel, hvis Anvendelse ikke er uden Fare, men hvis rette
 Anvendelse ogsaa er frelsende fra en Sygdom indtil Døden.
 Sjældent vil det vistnok blive Tilfældet i vore Tider, at et Men-
 neske i Sandhed tør sige, at han lider for Christi Skyld, vi anbefale
 gjentagende den Sindighed, som betænker, at man dog ikke
 ligesvem tør beraabe sig paa Apostlenes Forhold til en hedensk
 Verden. Men bliver end dette det sjældnere Tilfælde, saa kan det
 derimod ofte hænde, og det kan hænde ethvert Menneske, hvis
 han da ikke vil „unddrage sig til sin egen Fordærvelse“, at han
 kan komme til at lide for en Overbeviisning. Men man kan
 ikke retteligen stride denne Overbeviisningens Strid uden Fri-
 modighedens Bistand. I Forhold til som Faren er, gives, det
 er vort Haab og vor Tro, ogsaa Frimodigheden fra oven; men
 selv i de mindre Farer behøves dog Frimodigheden. Og derfor,
 hvo Du end er, hvis Du har Noget, som Du kalder Din Over-
 beviisning (af, og det var jo sørgeligt, om Du ikke havde det),
 og hvis det fordres af Dig at stride for den: da søg ikke Verdens
 og Menneskenes Bistand. Thi denne Bistand er dog forræderisk,
 stundom saaledes (og dette er endda ikke just det Farlige), at
 den skuffer og udebliver i det vanskeligste Øieblik, men ogsaa
 stundom (og dette er det i Sandhed Farlige) saaledes forræderisk,
 at den, naar den kommer rigeligt, qvæler den gode Sag; Thi
 som maaskee mangen Sag er bleven tabt fordi Verdens Bistand
 udeblev, saa er ogsaa mangen Sag fordærvet, fordi Verden
 fik Lov at hjælpe med. Nei, søg Frimodigheden for Gud. Der-
 som Du maaskee lider for en Overbeviisning, eller Du bereder
 Dig til at lide for en Overbeviisning, eller Du med Alvor betæn-
 ker, hvad der kan hænde et Menneske: da glæd Dig et Øieblik
 ved dette Glædelige, der var denne Tales Gjenstand; men tag
 saa ikke feil, forløst Dig ikke ved det Glædelige, stræb hellere

ret i Alvor at vinde Frimodigheden for Gud, saa kommer det Glædelige endnu rigeligere til Dig. En Overbeviisning er ikke Noget man skal haste med at bringe ud i Verden: af, der er megen Forvirring og stor Skade afstedkommet, fordi en Umoden har bragt en umoden Overbeviisning ud. Nei, lad kun Overbeviisningen vore i Stilhed, men lad den vore sammen med Frimodigheden for Gud, da skal Du vel, i hvad Hare der end skal times Dig, forvisjes om, hvad Frimodigheden formaaer. En Glød i nogle Hovlpaaner slukker man med et Glas Vand; men naar Jlden har faaet Tid til langsomt at bespænde hele Huset, og den nu med et dybt Suk (saa er det i Villedets Virkelighed, saaledes ogsaa i den ved Billedet betegnede Aandens Virkelighed) paa eensgang slaaer ud i Flamme — da siger Brandfolkene: her er Intet at gjøre, her har Jlden seiret. Særgeligt er det jo, naar Brandfolkene siger: her har Jlden seiret; men glædeligt er det, naar det er Overbeviisningens Jld, der har seiret, og Gjenderne sige: her er Intet at gjøre. Har nemlig Overbeviisningens Jld faaet Tid til langsomt at bespænde et Menneske, indtil den, naar Diebliffet er der, med et dybt Suk paa eensgang giver sig Frimodighedens Lust i Flamme: da formaaer Frimodigheden lidende (og dette er jo ogsaa i en vis Forstand et lidende Syn, naar Midtjærhed for en Overbeviisning som en Jld forærer et Menneske) at tage Magten fra Verden, og har Magt at forvandle Skam til Ære, Undergang til Seier.

Saa lader os hver især holde fast ved dette Menodie, ved Frimodighedens glade Tanke, at Jagen tager Frimodigheden fra os, selv om vi villigt indrømme, at vor Strid i Verden kun er en ubetydelig Sag i Sammenligning med hine Herliges, der forsøgte i de største Afgjorelser — medens det dog sandeligen ingen ubetydelig Sag er, om vi, i vor ubetydelige Strid, tabte Frimodigheden.

Tillæg

til VIII. Bind.

Textkritisk Anhang	S. 3— 7.
Anmærkninger	- 8—18.

Tekstkritisk Anhang.

En literair Anmeldelse.

A = Originaludgaven, M = Forfatterens egenhændige Manuscript, hvorefter A er trykt (det er sammenfat af to Stykker, skrevne til forskellige Tider), C = Concepten (der delvis foreligger i to Former).

§. 13 L. 4 Opfyldelse.] M, Opfyldelse A. — §. 13,25 Menneſte] M, Menneſte, A. — §. 13,34 Afſteden.] AM, Afſteden, ſaa C. — §. 14,9 Menneſte] M, Menneſte, A. — §. 15,12 Smule] smule M(?)A (C mangler). — §. 16,12 Foran er et Komma C, men ſmign. L. 23, hvor C imidlertid mangler. — §. 17,12 Almene-Paradigmatiſte] M, Almene-Paradigmatiſte A (L. 13 Almene-Paradigmatiſte M, Almene-Paradigmatiſte A). — §. 17,22 Bro"] M, Bro A. — §. 18,1 været] M, været A. — §. 22,18 Livs Grindren] M, Livs-Grindren A. — §. 22,22 hver] AM (C mangler). — §. 26,26 i] M, i] A. — §. 26,27 Enſelte ſoge] M, Enſelte, ſoge A. — §. 27,33 ſtaaer] M, ſtaa A. — §. 28,12 Upaſſende] AM (C mangler). — §. 29,4 Høieſterets-Advokat] C (to Gange), Høieſterets Advokat AM. — §. 29,12 Disputer] M, Desputer A. — §. 29,19 Franſtmændene] M, Franſtmænde A. — §. 29,26 Claudine.] M, Claudine. „ A. — §. 29,29 159] C, 159. AM. — §. 29,31 Cl.s] Cl.s M (ſom altid,, Cl.s. A. — §. 33,4 W.s] W's A, W's M, W's C. — §. 33,9 Coquetterie] M, Coquetteri A. — §. 33,18 Madame] M, Madam A. — §. 36,9 Totalitet.] AM, Totalitet C (aaenbaret hører til Totalitet). — §. 37,16 Forkjærlighed] M, Forkjærlighed A. — §. 37,18 Nutiden] M, Nutiden, A. — §. 37,20 Waller] M, Walter A. — §. 37,23 den] M, det A. — §. 37,37 W.s] W's M, W.s. A. — §. 38,1 W.s] W's M, W.s. A. — §. 38,16 Deel;] AM, Deel, C. — §. 38,20 riig] M, rig A. — §. 38,22 v.;] M, v. A. — §. 41,9 W.s] W's M, W.s. A.

— S. 41,10 : og] M, og A. — S. 41,31 her] M, har A. — S. 42,17 W.] M, W A. — S. 42,20 vidblet] M, vidblet A. — S. 42,22 cengang] M, engang A. — S. 42,26 Fortjenesten] M, Fortjenestens A. — S. 44,27 paa] M, paa, A. — S. 44,29 kunde] AMC; der menes kunne. — S. 44,34 til] M, til, A. — S. 46,20 i en prosaisk Tid havde hun udaandet og giftet sig] klarere i C: i vor Tid havde maaskee hendes Romantisk udaandet i Prosa. — S. 47,4 Udsendingene] M, Udsendingerne A. — S. 47,24 uno] M, une A. — S. 48,16 Noget] AMC (o: noget). — S. 49,31 Noget] M (sidst i en Linie) A, o: Noget. Lufard.] AMC. — S. 51,21 Yderste] A og sidst i en Linie MC. — S. 51,24 at den] AM, at denne C. — S. 51,33 Utilladelige] M?, utilladelige A. — S. 52,17 derom] A; i M følger endnu: En omhyggelig Kritik vilde let indsee, at dette var dens Opgave. Og medens Forfatteren maaskee har skadet Bogen ved for hurtigt at gøre overfladiske Mennesker kritiske og istand til at have Noget at løbe med, saa har han gjort lidt Uret mod en mulig Critiker. — S. 52,30 opfaastes] M, oplyses A. — S. 53,4 intet Mindre] AM (C mangler), o: Intet mindre. — S. 53,16 fand.] A; i M følger endnu (smkn. S. 53 Anm.):

— Endnu et Enkelt vil jeg nævne, der idetmindste paa mig har gjort et forstyrrende Indtryk. Det er en lille Episode i Claudines Reise ud paa Landet: Træt af at bære den Lille uden at kunne faae Bogen vækkt er hun falden i Søvn paa et Knippe Straa i en Lade, med den Lille: og Bønderne staae forundrede, og troe — det er Madonna. Forunderligt! Dersom man vilde forvandle Situationen til Opgave for et Malerie, eller man vilde lade den være et Malerie og nu tænke sig, at man læste i Katalogen: sjællandske Bønder, som med Forundring troe at see Madonna sovende i en Lade — saa fremkommer strax den comiske Virkning. Situationen selv kan være malerisk: den sovende Claudine med den Spæde, Modsætningen mellem hendes Skønhed og Matteleiets Ringhed, Modsætningen mellem den Sovendes Tryghed og den Uro som uvilkaarligt griber Betragteren, da han strax aner et særligt Sammenhæng, Hunden ved Claudines Fødder som Trostebarns Symbol. Saa staaer Solen op; uvidende om hvad der er skeet i Natten, lyser den med en landlig Sommer-Morgens Fred over Marken og Hytten, og vækker de Sovende. Saa staaer Bondemanden op, gaaer ind i Laden og seer med Forundring — saa komme de Andre til og see med Forundring ikke uden en vis Uerholdighed den sovende Claudine. Her er det af Forfatteren hyperligt henkastede Billede færdigt — et Ord om Madonna, saa er Tonearten for høi, for sentimental, og for sydlandsk. — S. 56,30 viede] AM, og overgav C (som i det hele her er afvigende); maaskee

og) viede. — **§. 57,4** ecclesia] M, ecclessia A. — **§. 57,31** Dette,] A, Dette M. — **§. 58,18** et] M, eet A. — **§. 58,29** Compositions-Menneffer] M?C, Compositions Menneffer A. — **§. 60,10** Fruen] M, Fruens A (Hendes Forhold til de quindelige Figurer i Novellen er . . . især fortræffelige: Huul Repræsentations-Moderlighed C). — **§. 60,19** om] om, AM. — **§. 60,20** , [aa] [aa AM (Parenthesen er senere indføjet). — **§. 62,2** psychologist consequent] C, psychologist consequent AM. — **§. 63,1** Ibiblen] M, Ibiblen A. — **§. 63,21** Sjæl] M, Sjæl A. — **§. 64,34** Lufard] M, Lufard, A. — **§. 66,1** Pige f. Ex.] M, Pige, f. Ex. A. — **§. 67,1** Form.] M, Form; A. — **§. 67,27** voldsom,] C, voldsom AM. — **§. 69,21** tvivnende] MC, tvivlende fornem A (i M er tvivnende uthdeligt skrevet; R. har, da han gjorde M trykfærdigt, læst det som tvivlende og ovenover tilføjet fornem). — **§. 69,23** Erfarings-Forstandighed] M, Erfarings Forstandighed A. — **§. 69,24** Tusind og Een Nat] 1001 Nat MC, Tusind og Een-Nat, A. — **§. 70,35** afgjørende] M?C, Afgjørende A. — **§. 71,18** Madame] M, Madam A. — **§. 72,12** væsentlig] M, væsentlig A. — **§. 72,17** Modsigelsen Grundlægnings] C, Modsigelsens-Grundlægnings MA. — **§. 72,33** Anstrengelse] A, Anstrængelse M. — **§. 77,14** hveranden] hveranden M, hver anden A. — **§. 78,34** farevarslende] C, farevarslende MA (og en anden Concept.). — **§. 81,11** Pietetens,] C, Pietetens M, Pietetens A. — **§. 81,21** Følf;] M, Følf: A. — **§. 81,23** det] CM, Det A. — **§. 81,24** Seddel-Bengenes] M, Seddel Bengenes A. — **§. 84,22** Reflexions-Spænding] C, Reflexions Spænding MA. — **§. 86,34** afmattes,] afmattes, [aa M, afmattes; A. — **§. 88,15** hiin] M, hin A. — **§. 90,8** f. Ex.] fC M, f. Ex., A. — **§. 90,17** Dalsai] M, Dalsei A. — **§. 91,24** Maximum] M, Maximum A. — **§. 92,28** frigjøre] M, frigjøre A. — **§. 93,12** mindskrænkede] MA (C mangler); der menes indskrænkede. — **§. 93,29** Parallelogram] A, Parallelogram CM, v: Parallelogram. — **§. 93,31** igjen] M, igien A. — **§. 96,20** istedenfor] M, istedetfor A. — **§. 96,25** maafee,] C, maafee MA. — **§. 98,6** Individualitets-Concretioner] M, Individualitets Concretioner A. — **§. 100,29** Dieblisse] M, Dieblis A. — **§. 101,18** egentlige] M, egentlig A. — **§. 102,8** Noget] M, noget A. — **§. 102,25** Bedre] M, bedre A. — **§. 102,26** Morsfaben] A (smf. L. 24), Morsfaben M (smf. §. 103,3). — **§. 103,6** holder] M, havde A. — **§. 104,26** Modsigelsens-Grundlægnings] MA og begge C. — **§. 107,31** Schawl] M?C, Schawl A. — **§. 108,15** privat-offentlig] M, privat-offentlig A. — **§. 109,16** „for] M, for, A. — **§. 111,5** Distinktion] C, Distinction MA. — **§. 111,11** Abstraktion] M, Abstraktion A. — **§. 111,14** Følgelige], M, Følgelige), A. — **§. 111,16** raisonere] MA og begge C, v: rai-

sonnere. — S. 111,19 Individualitetens Fuldblodighed] M. Individualitetens Fuldblodighed A. — S. 111,27 man skriver] M, man skriver A. — S. 114,28 enerverer] C. enervererer MA. — S. 116,6 Generationen] M, Generationen A. — S. 117,1 Afsted] M. Afsted A. — S. 118,31 været] M, være A. — S. 118,32 Tidsalderne] A, rettet fra Tidsalderen M. — S. 119,32 det] des A. — S. 119,34 cfr.] cir. A (M mangler). — S. 120,34 Opmærksomhed] M, Opmærksomheden A.

Opbyggelige Taler i forskjellig Aand.

A = Originaludgaven. M = S. A.'s egenhændige Manuskript.

S. 141,17 Væjen.] M. Væjen. A. — S. 142,16 anden] MA. — S. 143,5 Erfaringen.] M, Erfaringen A. — S. 147,25 Angeren] M, Angren A. — S. 157,13 danne] M, dannede A. — S. 177,15 „derjom“;] M, „deriom; A. — S. 183,28 en Levende] M, Levende A. — S. 186,1 umulig] M, umuelig A. — S. 189,5 Veien.] M, Veien; A. — S. 198,22 der] M, det A. — S. 203,31 tankeføst; men det er] M, tankeføst men det A. — S. 203,34 langjomt] M, langtiom A. — S. 213,23 frugtesløs?] M, frugtesløs! A. — S. 214,13 Skjærv.] M, Skjærv A. — S. 214,18 fornemt] M, fornem A. — S. 228,28 ham] M, han A. — S. 234,31 muligen] M, mueligen A. — S. 239,27 Barndommens] M, Barndommens A. — S. 240,23 leve:] A, leve; M. — S. 241,22 staaer op] M, staaer, op A. — S. 241,33 ville lide] M, lide A. — S. 242,34 ret at see] M, det at see A. — S. 242,34 det jordiste] M, ret jordiste A. — S. 246,17 vist nok] vistnok MA. Concepten har ikke disse Ord. — S. 248,26 sige:] M, sige; A. — S. 257,13 ham] M, han A. — S. 259,3-4 Forfærdelige] M, Færfærdelige A. — S. 263,11 Oldtiden] M, Oldtiden A. — S. 263,12 Die] M, Diet A. — S. 266,33 ham?] M, ham. A. — S. 271,27 ansvarlig] ansvarligt MA. — S. 284,3 Dig:] M, Dig i A. — S. 284,8 Get; i] M, Get; ; A. — S. 293,13 om efter] om MA. — S. 292,15-16 egentligen] M, egentligeu A. — S. 298,34 Menneiste.] M, Menneiste A. — S. 299,1 det] M, de A. — S. 301,17 maafee] M, maafe A. — S. 303,15 formeentlig] M, formeentlige A. — S. 305,22 man, ikke] M, man ikke, A. — S. 313,15 selv om] M, selv, om A. — S. 317,2 længere] M, længer A. — S. 321,1 for at betragte] A, for ret at betragte M. — S. 323,15 paa] M, derpaa A. — S. 336,26 Menneiste] M, Menneiste A. — S. 340,16-17 Nødvendigheden, og har intet Valg.] A, Nødvendigheden. M. — S. 340,18 maa] M, maaa A. — S. 341,3 Hviid] M, Hvid A. — S. 342,24 Hviid] M, Hvid A. — S. 342,25 Hviid] M, Hvid A. — S. 342,26 Hviid] M, Hvid A. —

S. 343,22 Menneſtes] Menneſtets MA. — S. 359,27 Live] M, Liv
 A. — S. 369,7 der er et] M, der et A. — S. 372,32 Menneſtes] M,
 Menneſtets A. — S. 387,6-7 halvfjerdſinſtve] A, halvfjerdſinſtive
 M. — S. 391,31 ſtulſe] ſtulde MA. — S. 413,29 dernæſt] M,
 dernæſt A. — S. 416,13 Hedenſtabet] M, Hedenſtaben A. — S. 426,9
 har ikke forladt] M, har ikke har forladt A. — S. 432,3 i Forhold]
 M, i i Forhold A. — S. 446,8 Trængſelen] M, Trængſlen A. —
 S. 447,10 Trængſler] M, Trængſeler A. — S. 452,23 Kjendſtab]
 M, Kundſtab A. — S. 457,21 Formaalet, Det, ſom] Det, ſom A,
 Formaalet Det, ſom M. — S. 460,32 høres] M, høves A. — S. 462,5
 Trængſler] M, Trængſeler A. — S. 463,28 ved Lidelfen] M, med
 Lidelfen A. — S. 465,12 engang] M, eengang A. — S. 470,34 høiſte]
 M, høiſte A. — S. 477,10 ventet at] M, ventet i at A. — S. 477,34
 der fun] M, fun der A. — S. 480,34 maa] M, bedre maae A.

Anmærkninger.

En literair Anmeldelse.

- §. 10 nordisk Literaturtidende] Af Nordisk Literatur-Tidende (udg. af Biedvad og Ploug) udkom der kun 1 Bind (Kbhvn. 1846), 408 Spalter i lille Folio, mest Anmeldelser, hvoraf mange svenske.
- §. 12 „en vildfarende Stjerne“] Judas' Brev 13.
hiin ny Pharao] 2. Mosebog 1,8.
- §. 14 Heliogabal] Om denne romerske Kejser (218—22) fortælles (Ael. Lampridius 32), at han undertiden en hel Dag udelukkende spiste Strudse.
[socratisk at frygte for at blive bedragen] Se Anm. til VI. Bd. §. 333.
Forvirrede] I Manuscriptet stod oprindeligt: Infusions-Dyr (derfor: Rore i Afspildet).
det Socratiske] Sokrates skal have sagt om Heraklits Værk, at hvad han forstod deraf var godt, saaat han antog det samme om det, han ikke forstod (Diogenes Laërt. II 22).
- §. 16 „een i Alle“] Hentydning til Hverdagshistorien med denne Titel.
- §. 17 „Sagtmodighed vorde vitterlig“] Paulus' Brev til Philippenferne 4,5.
Af en endnu Levendes Papirer] De anførte Ord staaer §. 10.
- §. 18 tro over Videt] Matthæus 25,21.
[lokke] o: logge. Smf. III. Bd. §. 199 Anm.
- §. 19 stricte sic dicta i strengeste Forstand.
- §. 20 en stille Aands osv.] Peters 1. Brev, 3,4.
Snart i tyve Aar] „En Hverdags-Historie“ udkom 1828.
- §. 21 „Ftyhvepostens“] „En Hverdags-Historie“ stod oprindeligt i „Kjøbenhavn's flyvende Post“ 1828 Nr. 69—76 under Mærket „Zota“, ligesaa flere af de følgende Noveller.

§. 23 striete sic dictus i strængeste Forstand.

§. 26 eo ipso] med det samme, i sig selv.

§. 28 cito citissime] (hurtigt, hurtigt) skrev man tidligere paa Brevbreve („med størst mulige Hurtighed“).

Det Første jeg har skrevet] Af en endnu Levendes Papirer, 1838 (sml. ovenfor §. 17); deri om Hverdagshistorierne §. 7—15.

Walters] I Novellen skrives, ogsaa i Originaludgaven, dette Navn altid Waller.

§. 29 hvem Tidens osv.] Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“ 1849—51 (efter hvilken Udgave der citeres i de følgende Anmærkninger), XI §. 6: „du er jo rigtig bleven branten og vanskelig for Tiden.“ „Det kan vel være, det kommer af Tidens Vanskeligheder.“

p. 79] (i Udg. fra 1851 §. 56) „Man kunde vistnok uden Ubillighed sige, at den stakkels Claudine var noget nær et Offer for Tidsalberens gængse Ideer.“

p. 159] (Udg. 1851 §. 111) „Din ungdommelige Begeistring . . . er du bleven tro paa en skjønnere Maade end Tiden og vi Andre.“

Forordet] „hvad jeg vilde falde den huuslige Reflex deraf, den Virkning, som det har udøvet i Familielivet“ (Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“ XII §. 215).

§. 30 p. 20] Udg. 1851 §. 15.

p. 99] = §. 70 (sml. med Trostfab forløne . . . letfindigen).

§. 31 „sin Husboud og sin Vre tro“] sml. To Tidsalbre §. 101: „For Verdens Dine er din Fødsel betegnet med Vanære, din Faders Navn kan du ikke bære . . . Men din Moder var tro til Døden mod ham og mod dig.“

§. 32 franske Sang] af Florian, anført i To Tidsalbre §. 120 (som ikke mere vender tilbage for de Elfsende, saaledes som det vender tilbage for Naturen).

„hvor de to store“ osv.] To Tidsalbre §. 123 (over den hvide Marmorsteen, som bedækker den Grav, hvor de hvile forenede i Døden som i Livet).

§. 33 „Advocat for“ osv.] To Tidsalbre §. 161: „jeg mærker, at Advocaten endnu spoger i mit Hoved, og at jeg drømmer, jeg staaer i Skranken som Defensor for det forbundne Aarhundrede.“ „Eller som Actor mod det nærværende.“

§. 34 De tre anførte Scener findes §. 41, §. 114 ff., §. 197 ff. (Nr. 2 foregaaer dog ikke i en Lovhytte).

§. 35 1ste Deel Pag. 55] i Udg. 1851 §. 40 (sunde September

vel fortjene at den fremfor Foraarss Maanederne sit Vært af Kierlighedens Narstid).

Ferdinand W. siger osv.] S. 198

e. 36 i følge Forordet] „Den Gjenstand jeg har næst behandlet er ikke de store Begivenheder“ osv. (Skriver af Forfatteren til En Hverdags-Historie XII S. 215).

e. 37 eet eneste Sted] S. 177 ff. Den antatte Mængde af Dalund S. 160.

e. 38 deus ex machina] en Guds paa en Theaters Maskine. En saadan optræder undertiden ved Slutningen af de gamle Tragedier for at løse den dramatiske Genduel.

e. 39 „Fjerde bankede“ osv.] dette siger Mikhiades om sig selv i Platons „Symposion“ 215 c. Kordbanterne er Kordets Brænder som ved hendes Fælder bragte sig i Skide ved Mikhi.

e. 40 der slet Intet have hvad o: der det ikke har noget som.

e. 41 „seer ud som En“ osv.] S. 181 (en ved Dag), hvor hun træder op] S. 182.

Kærligheden] S. 21. De i Num. antydede Scener findes S. 17, 20, 138-145 ff.

e. 42 p. 262] i Udg. 1851 S. 182 ff.

Institutoraad W. endog siger] det er Grosserer Waller der siger: „Det er usame Ord du siger“ S. 8.

Scenen i Pæbhatten] det er i Ewalds Barbede S. 87 ff. jml. ovenfor S. 34

Scenen i anden Deel] S. 138.

e. 43 decorum Sammelighed.

e. 44 fremstillede] S. 38 S. 27

e. 45 ingen Hævd osv.] siger til den Regel i Komædierne at Hævd ikke kan vindes paa smaalet Gode.

dommer jo ogsaa Nutiden Sammentrædende Waller S. 168 ff

at opslutte Nefteren osv.] se ovenf. Num. 1. S. 28

e. 46 at en ung Pige osv.] dette fortælles om Madam Waller og Dalund S. 38.

e. 47 Taknemtlighed „for alt det Gode“ osv.] S. 19 hvor dog de citerede Ord ikke findes nogenagt.

heier Ruget osv.] ved Alstedes S. 47. uno tenore afbrudt.

hvis bevingede Gangers Regius

e. 48 hand som Diding osv.] S. 169.

hues af frugte osv.] S. 26.

e. 49 den store Digters] Oehlenschläger se 11 Bd. S. 157.

- troer ham bræbt som Claudine om Lusard S. 31 ff.
naive Ubidenhed] se f. Ex. S. 53, S. 55.
- S. 50 i en af sine Replikker] S. 46.
vilde endog hun osv.] smt. Claudines Ord S. 86.
p. 37 i Udg. 1851 S. 27, hvor hun siger dette og det neden-
for anførte om sig selv.
- S. 52 ved et Forord osv.] se Skrifter osv. XII S. 216 ff. (med
et Citat af Mörimbe om Sammenligningen af forskjellige Tids-
aldres Sæder).
hymtet derom] se Textkritisk Anhang.
En sjantet og dertil halvfuld Baron] S. 107 ff.
- S. 53 gjøre hende modbydelig og ætel : vakte hendes Mod-
bydelighed og Bømmelse.
ikke sand herefter er udeladt en Side af Manuscriptet, se
Textkritisk Anhang; den er først strøgen i Correcturen, da Sæt-
teren i Manuscriptet har skrevet „p. 49 4“ ved „saadan S. 54,4,
medens i Originaludgaven S. 49 begynder med „Under lighed
S. 54,31.
Mariane] til det følgende smt. Novellen S. 135, 137, 143.
uforkrænkelige Bæjen] se ovenfor Anm. til S. 20.
i Entreen osv.] se S. 136.
- S. 54 „saadan lille Gravso“] „en lille Gravso“ S. 155.
en gammel Forfatter] Ammianus Marcellinus XXIII 6, 86.
privatissime gaafe privat.
- S. 56 „Heller ikke giver jeg“ osv.] S. 190.
„de stille Dyder“] smt. S. 151: den stille, ubemærkede
Virksomhed, hvormed Mariane vidste at ordne Alt.
Cæsar] hans Ord til Brutus hos Suetonius, Cæsar 82;
det øvrige ligner mere Plutarchs Skildring Cæsar 66.
p. 269] i Udg. 1851 S. 188.
- S. 57 ecclesia pressa betrængt (forfulgt) Kirke.
- S. 58 referre pedem trække Foden tilbage, vige.
Interim Frist.
guldbindvirkede Paaskædning] se ovenfor S. 41.
- S. 59 vove Noget i Tillid osv.] S. 152, 171.
Jacob, Jacobs Brev 4,8: luttres Hjerterne. I Ivesindede.
Scenen i Commmerceraadens Huus] S. 162 ff.
offentliggjøre Cabinetkets Hemmelighed] S. 166 ff.
- S. 60 „Person's-Anseelse“] S. 150.
fjed af hende] derover klager Colette S. 145.
Plinius] Breve I 22,5.

- omnia ad conscientiam osv.] alt (maalt) efter den gode Bevidsthed, intet efter Skindet.
- §. 61 p. 216] i Udg. 1851 §. 151.
der ikke vil lade sig henrive] §. 7.
- §. 62 valoro intrinseco efter indre Værd.
mildere] smt. §. 150 ff.
- §. 63 mod Tvivlen osv.] §. 166.
forunderlige Høitidelighed] §. 163.
reist baade i den gamle og den nye Verden] §. 126.
Den Idée osv.] §. 129.
- §. 64 om dog Sjelen o: om end Sjelen.
Johannes Milner] §. 125.
med det Dufte] §. 127.
- §. 65 noget Uddød osv.] Milner (§. 126) bringer disse Ord om de „græste, orientalske og amerikanske Lande“, Puhard har beøgt.
en eneste Replik] i Manuscriptet staar i Klampen: p. 243.
Der menes Puhards Ord til Xen Baller §. 169 i Anledning af hendes afsjædende Dom om Hertzs „Evanhammen“ og dens Uforstaaelighed: „Det beviser, at Forfatteren maa selv være for meget Svane til at svømme i et Gadeljar.“
ligger i dens Forhold o: i Replikens Forhold.
dette Forord] se ovenfor §. 29.
- §. 67 p. 87] i Udg. 1851 §. 61—62.
- §. 71 Eigemænd og Kenner] dette udtaler Grosperer Baller som si Princip §. 12.
vil endog kæmpe for ham] §. 164 ff.
vedgaaer for Claudine osv.] §. 111 ff.
- §. 72 Den nøgne Archimedes] da Archimedes i Badet havde opdaget Væghulden, tog han nogen gennem Syraus' Gader med Udbræbet: jeg har fundet det.
impetus Kart, Ræbde.
Kong Agrippa] Apostlenes Gjerninger 26,28: Men Agrippa sagde til Pantus: der jattes Milet ubi, at du jo overtaler mig til at blive en Christen.
πληροφορία eis πάθος] (plerophoria eis páthos) Fylde i Liden-
skab. *πληροφορία* forekommer oftere i Det ny Testamente, men ikke i denne Forbindelse.
- §. 76 Vis inertia Træghedens Kraft.
Bedriftens Insignie] Skjoldet, hvormed de, der havde lovet at deltage i et Krigstog, mærkedes.
- §. 82 Ferdinand Berglaub] §. 186 ff.
- §. 83 interesseløse o: ninteresserede.

ab posse ad esse] fra Mulighed til Virkelighed (hvilkens Slutning ikke gjælder i Logiken, medens man altid kan slutte ab esse ad posse, fra Virkelighed til Mulighed).

forøger Græmmelsen] Prædikeren, 1,18.

§. 84 *χαράσσω* (*charásso*) indgraver. Deraf kommer Ordet Charakter, egl. et indridset Kjendemærke.

Sortes] se Num. til IV. Bind §. 236.

§. 88 Stormesteren] Sokrates.

§. 90 at lade en aldeles ubetydelig Mand osv.] dette skete med den ilde ansete Politiker Hyperbolos og gav efter Plutarch (Aristeides 7) Anledning til, at Ostrafismen gik af Brug.

„Ridderne“] skildrer, hvorledes en simpel og slet Demagog overvindes af en endnu raare.

den Mand, der sagde osv.] Plutarch, Aristeides 7.

§. 93 Viduen med deres Mand] smf. Paulus, Brevet til Romerne 8,16.

vitia splendida] glimrende Vaster. Der sigtes til Sætningen: Hedningenes Dyder er glimrende Vaster, se Num. t. IV. Bd.

§. 246.

de vide ikke osv.] Lukas 23,34.

§. 95 *examen rigorosum*] streng Examen, som tidligere de kunde underkaste sig, som mente at være særligt vel forberedte.

tænkte til det Onde] 1. Mosebog 50,20.

Forargelsen maa osv.] Lukas 17,1 og Parallelsteder.

§. 98 *in corpore*] som Helhed (her dog snarere opfattet som: i egen Person).

§. 100 *in partibus infidelium*] i de vantros Egne (saaledes kaldes Titularbiskopperne over ikke-katholske Lande).

„en Perspektivkasse“] der tænkes paa Høyr. Høyr’ „Perspektivkassen“.

§. 101 „hiin Enkelt“] til hvem S. N.’s opbyggelige Taler er dedicerede.

§. 102 den literaire Foragtelighed] der tænkes paa Corsaren; smf. S. N.’s Papirer VII¹ §. 9, 214 ff.

§. 103 græder ikke over ham] Lukas 23,28.

§. 104 interesseløst o: uinteresseret, uden Tendens.

§. 105 Socrates] i Platons „Phaidon“ 104^c.

Tid til at tale osv.] Prædikeren 3,7.

§. 106 *ἀδύτων* (*ádyton*) det ubetrædelige, Allerbhelligste.

§. 107 hyperlige Exempler] f. Ex. §. 138.

Rykker Vink] i J. L. Heibergs „Rej“.

§. 108 et Posito (naar det er antaget) o: en Antagelse.

- S. 109 som bliff blev] ovenfor S. 70.
S. 110 „Repräsentations-Eniten“] se Novellen S. 158.
S. 111 Commerceraadinde Waller] smf. Novellen S. 170 ff.
i Novellen] S. 181.
Tilføds- Samlede Werke des Wandsbeker Bothen III
S. 112 Pitting om det Dæmoniske] se ovenfor S. 37.
Kensid] se f. Gr. S. 179 ff.
S. 114 Tales] det er Tiresias, hvem Horats (Satirer II, 5,59)
lægger disse Ord i Munden; smf. V. Bd. S. 55.
S. 115 da den nu o: medens den nu.
„Det Lige og Hav“] Dehlenischläger. Aladdin 5. Handling
Samlede Bærter XV S. 234 om den arabiske Orken: Kun idel
Ligt og Sand.
S. 116 Forordet til Novellen] Skrifter osv. XII S. 216 i et
Bilag af Mérimée: det Svørgsmaal staaer tilbage, om vi ere
bedre end vore Forfædre, og det er ikke let at svare derpaa.
Smf. osv. S. 51 f.
S. 119 Novellen ender] se ovenfor S. 35.
S. 120 den tilbudne Tale] Diogenes Laërtios II 40.

Lybnggelige Taler i orffjellig Aand.

- S. 138 iiger Salomo] Prædikeren 3,1.
S. 149 iom en Apostel jo iiger] s. Ex. 2. Thes. 1,3.
det Gne ifal gjøres o. s. v.] jmlg. Matth. 23,23.
S. 160 Tungen er et lidet Lem o. s. v.] Jac. 3,5.
S. 161 Naar den urene Aand farer ud o. s. v.] Matth. 12,43.
for di han spottes den] se Noten til Bd. VI, 443.
S. 162 Det var ~~for~~ Gudsbedens frælle Lærere o. s. v.] Der tænkes
vel paa saadanne som Trachmachus i Platons Stat I, 16,20.
hverken det Nærværende eller det Tilkommende
o. s. v.] jmlg. Rom. 8,38-39.
Verden . . . ligger i det Onde] 1. Joh. 5,19.
S. 167 hvad der engang blev sagt om Sukommelsen] af
Themistokles hos Cicero de Oratore II, 74,299.
S. 172 Dette siges jo fra gamle Dage o. s. v.] Platon, Staten
II, 172.
S. 182 efter Skriftens Ord] 1. Mos. 2,18.
Prædikeren] Kap. 4,10.
S. 190 en unyttig Tjener] jmlg. Luc. 17,10.

- S. 192 Alt er tabt uden Vren] Dette Ord skal Krants I have
 sagt efter Slaget ved Pavia, da han blev fanget.
 S. 194 lærer og lærer, og dog aldrig o. s. v.] smlg. 2. Tim. 3,7.
 S. 199 skulde Den, der plantede Øret o. s. v.] Ps. 94,9.
 S. 200 fra Hjertet udgaaer Livet] Ordspr. 4,23.
 S. 207 at gaae til Corrigs Huus o. s. v.] smlg. Præd. 7,2.
 S. 208 begrave sin Fader] smlg. Luc. 9,59.
 S. 212 den unyttige Tjener] smlg. Luc. 17,10.
 S. 216 hvad hjalp det dog et Menneske o. s. v.] smlg. Marc.
 8,36.
 S. 221 han vilde hjælpe Andre o. s. v.] smlg. Matth. 27, 41-44.
 S. 223 som den dybsindigste Digter har sagt] Shakespear
 i Henrik den Femte, Akt 2, Scene 4; i Lemkes Oversættelse:
 „Selvtjærlighed er ikke saa lav Synd som Selvforsømmelse.
 Shakespear's Ord selvneglect betyder egentlig Selvforsømmelse.
 S. 225 hiin eenfoldige Vise] Sokrates, Platon, Staten VI, 492 B.
 S. 226 Den strange Dommer, der gif ud i Ørkenen] Døbe-
 ren Johannes.
 S. 228 med skarp ladet Gevær o. s. v.] se Noten til Bd. III, 113.
 S. 231 Abraham maatte forlade o. s. v.] 1. Mos. 12,1.
 S. 232 et gammelt Opbyggelseskrift] Joh. Arndts Sande
 Christendom, smlg. Pap. VII, 1, A 43.
 S. 236 nioghalvfemjindstyve Retfærdige] Luc. 15,7.
 hverken arbejde eller ere besværede] smlg. Matth. 11,28.
 S. 238 en klogtig Hedning] Epikur hos Diogenes Laert., 140.
 S. 240 sætte et Barn i deres Midte] Marc. 9,36.
 S. 241 omgjordede om Lænden o. s. v.] Eph. 6,14 og 17.
 S. 245 Vi læse om Apostelene o. s. v.] Ap. G. 5,40-41.
 S. 263 hiin eenfoldige Vise i Oldtiden] Sokrates i Platons
 Stat VII, 518 A.
 Den kongelige Bjalmedigter siger o. s. v.] Ps. 2,4.
 S. 265 siger Ordsproget] Det latinske Ordsprog „tu si tacuisses,
 philosophus mansisses“, se Boethius, Consolatio philos. II, 17.
 S. 272 en Skoling af Sneer paa en Høstdag] Ordspr. 25,13.
 S. 277 Lidelsen lærte ham Standhaftighed o. s. v.] Rom. 5,3-4.
 S. 293 Jobs Benner] Job 2,13.
 S. 302 en Fortolker af den hellige Skrift] f. Ex. Gratz,
 Kommentar über das Evangelium des Matthäus. 1821 II, S. 384.
 S. 313 holder sig reen fra Verden] smlg. Jac. 1,27.
 en hedenst Viis] Platons Phædros 237 A.
 S. 320 til din Ager o. s. v.] smlg. Matth. 22,5 og Luc. 14, 18-20.
 S. 325 Allerede en Hedning] Rebes i Platons Phædon p. 87 bff.

- S. 332 Fuglene have Reder o. s. v.] Matth. 8,20.
 S. 333 at han arbejder indtil nu] smlg. Joh. 5,17.
 S. 334 dette siger Gud ogsaa] 2. Thes. 3,10.
 S. 335 dog foretrak han at arbejde med sine egne Hænder]
 smlg. Ap. Gj. 20,34.
 talder sine Vænter en Vressag] smlg. Eph. 3,13; 2.
 Tim. 1,12.
 S. 337 Solen gaaer dog op med Hæde o. s. v.] Jac. 1,11.
 Sælges ikke to Spurve o. s. v.] Matth. 10,29.
 S. 342 til sin egen Fordærvelse at unddrage sig] Hebr. 10,39.
 S. 344 som er oven til i Himlen] hvad Skriften paa mange
 Steder siger om Himmeriges Rige.
 som er inden i Eder] Luc. 17,21.
 S. 346 Guds Rige er Retfærdighed] Rom. 14,17.
 S. 347 hos en anden Evangelist] her fereligger en Misfor-
 staaelse; baade Matth. 6,33 og Luc. 12,31 har: alle disse Ting;
 smlg. dog Luc. 12,26.
 S. 348 dersom det, som skal affkaffes o. s. v.] 2. Cor. 3,11.
 S. 362 vendte sig om og saae tilbage] der tænkes vel paa
 Luc. 9,62.
 S. 363 saa han ikke gaaer til sin Ager o. s. v.] smlg. Luc.
 14,17-20.
 vel ikke elsker Fader og Moder o. s. v.] smlg. Luc. 14,26.
 S. 364 han bar kun Purpuren til Forhaanelse] Matth. 27,28.
 den Fornemme] Nicodemus, Joh. 3,1-2.
 S. 365 en ringe Tjeners Skikkelse] smlg. Phil. 2,7.
 Forhænget brast o. s. v.] Matth. 27,51.
 S. 366 det Navn, som er hoiere end alle Navne] Phil. 2,9.
 S. 368 thi han gif forud for at o. s. v.] smlg. Joh. 14,2.
 S. 372 at lade sig tjene] Matth. 20,28.
 Synderes Ven] Matth. 11,19; Luc. 7,34.
 Evig i hans Mund] smlg. 1. Pet. 2,22.
 S. 373 da kjendte han dem ikke] se Matth. 12,46-50.
 naar en Overste sendte Bud] smlg. Matth. 9,18.
 en Kvinde rørte ved Kligen o. s. v.] smlg. Matth. 9,20.
 S. 376 sagt af en ædel Mand] Herder under hans sidste Syg-
 dom, se Herders Werke. Zur Philosophie. XVII. 1820, S. 330.
 om Troen er der sagt o. s. v.] smlg. Matth. 17,20.
 S. 377 Den snilde Hedning har sagt o. s. v.] Archimedes, smlg.
 Noten til Bd. VI, S. 275.
 S. 379 de daarlige Brudejomfruer] Matth. 25,1 ff.
 S. 381 Djævelen skjælver altid] smlg. Jac. 2,19.

- lærer af mig o. s. v.] Matth. 11,29.
 en rygende Tande o. s. v.] Matth. 12,20.
- §. 383 efter Apostelens inderlige Formaning] 1. Cor. 7,21.
 §. 386 Fader, tilgiv dem] Luc. 23,34.
 Da Petrus havde fornegtet] Luc. 22,61.
- §. 397 selvden elskede Discipel fornegtede ham] Luc. 22,55 ff.
 da Pilatus sagde o. s. v.] Joh. 19,5.
 er det muligt, Fader, o. s. v.] Matth. 26,39.
- §. 400 Er Gudsfrugt Wiisdoms Begyndelse] Ps. 111,10.
 møttes med Uro] smlg. Job 7,4.
- §. 401 det er Gud, som giver baade at ville o. s. v.] smlg.
 Phil. 2,13.
- §. 402 Cheruben med sit luende Glavind] 1. Mos. 3,24.
 en af de gamle Propheter] Esaias 46, 1-7 udtrykker
 denne Tanke udførligt.
- §. 404 en af de apostoliske Fædre] Hermas i første Del af
 hans Skrift „Hyerden“, de tre første Syner.
- §. 405 han fornødrede sig selv og blev lydig] Phil. 2,8.
- §. 407 Guldbæble i en Sølv-Skaal] smlg. Ordsp. 25,11.
 Naar saaledes en Konge taler] Salomon i Prædiker.
- §. 408 Herrens Navn være lovet] Job. 1,21.
 kommer hid o. s. v.] Matth. 25,34.
- §. 413 at lide Skibbrud paa Troen] 1. Tim. 1,19.
- §. 414 Hedenskabets Forestilling] i Mythen om Tantalus,
 Homers Odysse XI, 581 ff.
 da han raabte: min Gud o. s. v.] Matth. 27,46.
 hiin Konge] Salomon.
 Kamelhaarskjortel] Johannes Døberens Klædning,
 Matth. 3,4.
- §. 415 Han blev regnet mellem Overtrædere] Luc. 22,37.
- §. 416 sin glimrende Synd] Augustins Ord om Hedningernes
 Dhyder.
- §. 417 Tvivlen... stormer mod Troen] af Brorsons Psalme:
 Vor Tro er den Forvisning paa
 Gud har lagt Alt under Synd] Gal. 3,22.
 hver Mund skal tilstoppes] Rom. 3,19.
- §. 428 han siger jo til Satan o. s. v.] Job 1,8.
- §. 434 den barmhjertige Samaritan] Luc. 10,30.
- §. 435 Garizim... Moria] G. Samaritanernes hellige Bjærg,
 M. Bjærgen i Jerusalem, hvor Templet var bygget, smlg. Joh.
 4,21.
 tvende Mennesker sove o. s. v.] smlg. Luc. 17,34.

- tvende Mennesker gaar op o. s. v.] Pharisaeren og Told-
ren, Luc. 18,10 ff.
- S. 438 som blev kaldet den eneste] Frederik den Store af
Preussen blev kaldet der Einzige; S. M. synes at overføre
paa denne, hvad der fortælles om Napoleon, at han kunde sove,
naar han vilde.
- S. 446 den Dei er trang, som fører o. s. v.] Matth. 7,14.
- S. 447 Apostelen Paulus siger etsteds o. s. v.] der tænkes
paa 1. Joh. 5,4.
vi mere end seire] Rom. 8,37.
- S. 448 Apostelen Paulus siger o. s. v.] 1. Cor. 10,13,.
- S. 449 naar dette skeer, da o. s. v.] Luc. 21,28.
- S. 451 føre Taarnet op] smlg. Luc. 14,28.
- S. 457 Sviig i Christi Mund] 1. Pet. 2,22.
- S. 461 Luther har etsteds sagt] Werke, Erlanger Udgave. 15.
Bd., S. 43.
- S. 467 at Kristus havde sagt o. s. v.] Matth. 10,33.
- S. 468 Betjendere] den gamle Kirke stiftede mellem „Betjendere“
(confessores) og Martyrer.
- S. 469 Sindigheds Aand] 2. Tim. 1,7.
Iver uden Bittidom] smlg. Rom. 10,2.
- S. 475 sætte deres Ore i deres Stam o. s. v.] smlg. Phil. 3,19.
- S. 476 bisalde dem, som gjøre det] Rom. 1,32.
- S. 477 roser sig af sine Forsølgelser o. s. v.] smlg. Phil.
1,12-30.
- S. 478 Apostelen Paulus siger o. s. v.] 1. Cor. 4,3.
- S. 479 som Paulus tilføier o. s. v.] Phil. 3,8.
- S. 481 Udskud i Verden o. s. v.] 1. Cor. 4,9 og 13.
- S. 482 Kong Agrippa] Ap. Gj. 26,2-29.
døe med en Bittighed paa Læberne] Sokrates, se Pla-
tons Phædon 118 A.
- S. 485 ikke er over Mesteren] smlg. Matth. 10,24.
- S. 486 ethvert Dffer skal saltes] Marc. 9,49.
- S. 487 unddrage sig til sin egen Fordærvelse] Hebr. 10,39.

B4372

.A2

Kierkegaard, S.

AUTHOR

1920

Samlade Vaerker

TITLE

vol. 8

DATE DUE

BORROWER'S NAME

B

4372

.A2

1920

v.8

